

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

NIEUWJAARSDAG.

Weer 't nieuwe jaar. — o, Dat het vrede, zegen,
In Staat en Kerk, in Huis en Harte bracht!
Wij kunnen 't niet; 't wordt al van God verkregen.
Met Hem dan 't jaar begonnen, 't door, 't volbracht!
Wien Hem verwacht, zal nooit de kracht begeven,
Hij vaart met vleuglen op als de adelaar.
Of 't zonlicht blink', of wolken ons omzweven,
Vooruit met God! Geluk in 't nieuwe jaar.

H.

(Naar Gerok.)

„ER ZAL GEEN TIJD MEER ZIJN.”

Wat is de tijd? Ziedaar de vraag, die aan den morgen van den Nieuwjaarsdag ons allen wel eenige oogenblikken mocht bezighouden. Duizenden malen wordt op den Oudejaarsavond de klacht herhaald: „Waar blijft de tijd!”

Niet alleen zij, die naar den mensch gesproken allerlei reden hebben om te verlangen dat de tijd niet al te vlug hun ontvliege, maar ook zij, die letterlijk niet weten van den eenen dag op den anderen te komen, die naar waarheid kunnen zeggen:

„Mijne *straffing* is er elken morgen!” wien nu en dan de wanhoopskreet over de lippen komt: „Ik wou dat ik dood was!” ook zij zelfs schrikken angstig op, wanneer de laatste klokslag aan den laatsten avond van het jaar hun in de ooren dreunt en schijnt te zeggen: „Wij brengen onze jaren door als een gedachte; als een droom na het ontwaken, zóo is ons leven!”

Waarom toch? Waarom anders dan omdat voor ons onafscheidelijk aan het denkbeeld van *tijd* dat van *vergankelijkheid* zich huwt. Het voorbijsnellen van den tijd zou ons onverschillig laten, wanneer

niet *met* den tijd de gedaante dezer wereld voorbijging. Ja, wanneer wij zelf ongedeerd bleven zouden we dat voorbijliegen van uren, dagen en jaren niet eens bemerken. Want *tijdruimte* staat niet tegenover *eeuwigheid*. Wij kunnen ons zelfs de eeuwigheid niet denken zonder tijdruimte. Alle begrip van eeuwigheid vervalt, wanneer men geen denkbeeld van *tijd* heeft.

Tegenover de eeuwigheid staat de *vergankelijkheid*. En tot de vergankelijke dingen behoort niet de tijd zelf, maar de indeeling, welke de Schepper van hemel en aarde aan den tijd gaf, voorzoverre hij betrekking heeft op onze aarde en hare gedeeltes.

Deze vergankelijkheid behoorde in elk geval *ons menschen* niet te treffen. *Wij* moesten daarboven verheven zijn. Wij zijn daarboven verheven geschapen. Dat gevoelt bij instinct ieder menschenhart. Het gevoelt en gist dat het niet in orde is, wanneer *tijd* en *dood* voor ons in nauw, onafscheidelijk verband met elkander staan. Zelfs de kannibaal, die zijn medemenschen slacht en verslindt als wildbraad, toont dat hij *den mensch op zichzelf* voor iets beters bestemd acht. Hij toont dat door de eervolle uitvaart, welke hij op zijne wijze zijn nabestaanden bereidt; welke hij minstens zichzelf toewenscht. Reeds het enkele feit dat *alle* menschen, waar, wanneer en hoe ze ook leven, zorgen voor de begraving of voor de verbranding van het stoffelijk overschot der hunnen, wijst op het besef van een andere bestemming voor den mensch dan voor het redeloze schepsel.

Niet de *tijd*, maar de *dood* brengt den wanklank, de storing, den onvrede.

Maar wat het benauwendst, het vreeselijkst is, dat is: de poging om den overledene zoo lang, zoo goed, zoo eervol mogelijk te bewaren, is de onwillige, zelfs vaak onbewuste bekentenis des menschen dat de dood niet zonder zijne schuld hem velt. Hoe ook de beschaafde heidenen, en de moderne zoogenoemde Christenen alle pogingen in 't werk stellen om zelf te gelooven en hun medemenschen in den waan te brengen, dat de dood des menschen niet anders is dan gansch natuurlijke stofwisseling, niets anders dan een in de orde der schepping gegrond proces; toch is er eigenlijk *niemand*, die dat werkelijk gelooft. Ieder voelt dat de dood abnormaal is, dat wil zeggen dat hij niet thuis behoort in eenige orde, zooals ze oorspronkelijk wordt ingesteld door God, die het leven zelf is. Immers, wat voor een schepsel geregelde en natuurlijke ontwikkeling is, wat bij zijn bestaan behoort, boezemt hem geen afschuw in. Zijn innerlijkst bewustzijn kan er niet meê in strijd zijn. Of zou het van *wijsheid* des Scheppers getuigen, wanneer Hij de uitwendige wetten goed geregeld had *ten koste* van de innerlijke orde?

De gewelddadige scheuring van de ziel uit het lichaam en de afgrijselijke ontbinding van het laatste,

waardoor het schoonste werk van Gods vingeren in het gevaarlijkste en gruwelijkste vergif verandert, kan geen van God gewilde en door Hem verordende ontwikkeling van den mensch zijn. En reeds daarom alleen is het een bron van ontzetting voor iederen sterveling, dat juist dat vreeselijke oogenblik van gedeeltelijke vernietiging voor ieder zonder onderscheid onontkomelijk is.

Toch zou een vast en kloek hart zich ook hierover kunnen troosten, zich ook hieraan kunnen gewennen, al ware het slechts door de kracht en den invloed der wanhoop, ware niet ieder vast en diep in zijn ziel overtuigd van de waarheid dat die stoffelijke dood — hoe vreeselijk op zichzelf — toch eigenlijk niets anders is dan een voorspel en een gebrekkige afschaduwing van veel verschrikkelijker werkelijkheid. De lichamelijke dood, hoe benauwend en pijnlijk, duurt slechts zeer zelden langer dan acht dagen. En wat is acht dagen! Een nauwlijks noemenswaarde spanne tijds. Daarop volgt dan ook eeuwige ongestoorde rust. Dat liedekje zingt men zich en elkander wel voor, maar niemand al weder, die het waarlijk gelooft. Ook de grofste materialist weet wel beter. In ons binnenste fluistert, spreekt, roept, ja schreeuwt soms een onwraakbare getuige, die allen verdoovenden middelen de volle kracht ontnemt en wiens mond niet zwijgt, tenzij die als met „een brandijzer is toegeschroeid.” En bij wie dat middel gebruikt, blijft toch de wonde schrijnen. Ons getuige zegt ons allen: „De dood is de volle, de eigenlijke dood niet. *Alles* sterft niet. De ziel blijft leven. Zij verschijnt voor *haar Rechter* in het oogenblik, waarvan gij u diets maakt dat alles „uit” is.” En dat is de diepste reden van onzen schrik voor het stervensuur. Dat *uur* genaakt. Daarom staan de denkbeelden *tijd* en *dood* voor ons in onlostmakelijk verband met elkaër. Ieder weet min of meer helder en zelfbewust, wetens of onwillens, dat die Rechter alwetend, almachtig en onkreukbaar rechtvaardig is. En ieder acht dat laatste het ergste. Daarom is ieder „zijn gansche leven met vreeze des doods der dienstbaarheid onderworpen.”

Die vreeze des doods is voor *ieder* volstrekt onoverwinnelijk. Ook voor den Christen. Die kan niet weggenomen of overwonnen worden dan door iemand, die den dood zelf overwint. De dood kan niet overwonnen worden dan door Hem, „die het leven heeft in zichzelf.” En dat *is* de verlossing, die Christus Jezus ons heeft aangebracht. Toen Hij „door de genade Gods voor allen den dood smaakte”, heeft Hij „door den dood tenietgedaan dengenen, die het geweld des doods had, den duivel.” Op Hem heeft de dood al zijn kracht uitgeput. Daardoor heeft Hij den dood „verslonden tot overwinning.” Dat is wat de beroemde Engelsche Godgeleerde John Owen in één regel als titel boven een zijner boeken schreef: „*De dood van den dood in den dood van Christus.*”

Hij heeft voor ons den dood overwonnen door den *prikkel* des doods weg te nemen. De dood is als de vergiftige scorpioen, wier macht om het leven te benemen in zijn angel zit. Breek den scorpioen den angel uit en het beest leeft nog wel een poos, maar volkomen onschadelijk, hoewel nog even afzichtelijk als vroeger. Zoo staat het met den dood. De Heere Jezus heeft dien angel afgebroken en wel in zijn eigen vleesch, toen Hij door dien angel doodelijk gewond werd. Nu kon Paulus, en wij, voorzoover we Jezus als onzen Zaligmaker aannemen, juichen: „Dood, waar is uw prikkel?” Die angel, die prikkel, zegt de heilige apostel ons, is de *zonde*. Het vergif, waardoor de dood ons eigenlijk naar ziel en lichaam doodt, is de zonde. Die zonde heeft onze Verlosser in zich opgenomen, in zijn lichaam gedragen op het hout, verzoend. Ze bestaat niet meer. God „ziet geen ongerechtigheid in Jakob”.

En nu *bestaat de dood* nog wel. Hij is „de laatste vijand, die tenietgedaan wordt.” Ook de geloovigen worden door hem nog schijnbaar tenondergebracht. Maar zijn prikkel is weg. Hij kan hen niet *houden*. Het was *onmogelijk* dat Jezus van hem „gehouden” werd. En Jezus zal eens met zich wederbrengen degenen, die in Hem ontslapen zijn. Van hen geldt wat de apostel Paulus zegt: „Indien Christus in ulieden is, zoo is wel het *lichaam* dood om der zonden wil; maar de geest is leven om der gerechtigheid wil. En indien de Geest desgenen, die Jezus uit de dooden opgewekt heeft, in u woont, zoo zal Hij, die Christus uit de dooden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door zijnen Geest, die in u woont.”

Ook voor den Christen is de dood nog *abnormaal*. Ook *hij* moet sterven „om der zonden wil.” Toch kan *hij* de stervensure gelaten, gemoedigd, ja met blijdschap tegemoet zien. Ze is voor hem de „volkomen afsterving van den ouden mensch.” Met zijn doodssnik vangt zijn volkomen zondeloosheid aan. Waar bij den ongeloofige de eeuwige dood begint, treedt hij in het eeuwige leven, dat reeds hier in hem woonde.

Toch wacht hem nog hooger heerlijkheid. Want niet de ontbinding der verlostte ziel uit het lichaam der zonde en des doods is het ideaal van den Christen. Hij wacht op „de openbaring der kinderen Gods”: de aanneming tot kinderen; namelijk de *verlossing* van het lichaam. Dat lichaam, dat in de ontbinding gebonden ligt om der zonde wil, zal ook verlost worden. Dat sterfelijke lichaam zal levend-gemaakt worden. Niet op zijn dood, maar op de wederkomst van Christus, wacht de Christen. De overgeblevenen, die de aarde nog in levenden lijve bewonen, als de bazuin des archangels slaat, zullen „in één punt des tijds veranderd worden.” Ook zij gaan dus door den dood heen; alleen met dit verschil, dat hetgeen bij vroeger gestorven heiligen

nu reeds eeuwen achtereen duurt, bij hen in één punt des tijds geschiedt. En dan zullen al zijn verlost en opgenomen worden in de wolken den Heere tegemoet in de lucht, „en alzoo zullen wij altijd met den Heere wezen.”

En dan is er „geen tijd meer”.

„En de engel, dien ik zag staan op de zee en op de aarde, hief zijne hand op naar den hemel, en hij zwoer bij Dien, die leeft in alle eeuwigheid, die den hemel geschapen heeft, en hetgeen daarin is, en de aarde en hetgeen daarin is, en de zee en hetgeen daarin is, *dat er geen tijd meer zijn zal*; maar in de dagen des zevenden engels, wanneer hij bazuinen zal, zoo zal de verborgenheid Gods vervuld worden, gelijk Hij zijnen dienstknechten, den profeten, verkondigd heeft.” (Openb. 10: 5-7).

„En de zevende engel heeft gebazuind, en er geschieden groote stemmen in den hemel, zeggende: „De koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van zijnen Christus, en Hij zal als Koning heerschen in alle eeuwigheid.” (Openb. 11: 15).

De tegenwoordige tijdsbedeeling houdt op, wanneer Christus wederkomt, en alles Hem als Koning huldigt. Dan heeft de vergankelijkheid een einde. De engel die zweert „dat er geen tijd meer zal zijn”, bevestigt daarin met een duren eed bij God den Almachtige, den Schepper, die Souverein is, dat de *dood* overwonnen is; dat de zonde vernietigd is; dat de Satan voor eeuwig gebonden is in de buitenste duisternis.

Wel blijft de *orde* bestaan. Voor ons, schepselen, blijft ook de eeuwigheid *verdeeld* in geregelde vakken. Openb. 22: 2 geeft daarvan een afspiegeling en indruk. Maar met de tijdsverdeling heeft de vergankelijkheid niets gemeen. Volkomen eeuwigheid bestaat alleen voor Hem, die geen *begin* gekend heeft, en *in zichzelf* dus het vermogen bezit om geen *einde* te kennen. *Hij* heeft de eeuwigheid in zichzelf; *ons* is zij geschonken.

Dat zij ons geschonken is, is de troost des Christens bij alle wisseling. Voor wie nog *niet* de eeuwigheid ontving, is de Nieuwjaarsdag al even somber en treurig als de Oudejaarsavond; alleen in anderen, meer verhulden vorm. De Christen alleen staat op de Rots der eeuwen gegrond, waartegen alle golven des tijds breken. Hem is de Oudejaarsavond plechtig maar vredig; en de Nieuwjaarsmorgen ernstig maar bemoedigend.

W.

Een Lichtstraal.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

„Voer naar den dag, die in 't duister vertoefden,
Breng al, wie dwaalden, op 't levenspad weêr!

't Bijgeloof wijk' met zijn nevels en schimmen!
't Ongeloof zwicht' met zijn waanzin en trots!"

J. J. L. TEN KATE.

We schrijven het jaar 1383.

Op den 14^{den} Augustus van dat jaar hadden zich de hoogere en lagere geestelijken van het Bisdome van de Domkerk vergaderd en in gespannen verwachting beidde men de komst van den prediker, die door de priesterschap tot het houden van eene redevoering uitsluitend voor haren kring uitgenoodigd was. Vandaar dat ook de hoofdkerk nog hier en daar een enkele plaats ledig liet. En dat was waarlijk iets buitengewoons. De redenaar toch, dien men wachtte, was gewoon voor eene schare te prediken, welke elke ruimte in de kathedralen en kerken innam. Men was zelfs meermalen genoodzaakt de deuren te openen, om dengenen, die zich ginds om de kerk en op het kerkhof verdrongen, gelegenheid te geven, ware het slechts, enkele woorden van hem te kunnen opvangen. Als hij ergens des morgens en des namiddags predikte, bleven velen in de kerk, opdat hunne plaats bij den morgengodsdienst hun in den namiddag niet zoude ontgaan. Ook hijzelf bleef daar immers. Ginds in een afgelegen gedeelte van het kerkhof kon men hem zien wandelen, in vrome overpeinzingen verdiept, teneinde zich te bereiden voor zijne rede tot het volk.

Wat mocht het zijn, dat de menigte tot hem trok?

Zijn schoone taal? De kracht zijner welsprekendheid? Het vuur, dat hem bezielde en waarmede hij de harten zijner toehoorders wist te doortintelen? Ja, die allen; maar vooral de ernst en de waarheid, welken uit zijne woorden spraken en het medegetuigen des gewetens, als hij de zonden zijns tijds met gestrengte hand aantastte en priesters en leeken het toekomstend oordeel Gods predikte, zoo zij zich niet bekeerden van de dwaling huns wegs. Maar vooral, dat zelve beleven van hetgeen hij leerde, die teedere en vrome wandel, die grenzenlooze liefde voor anderer stoffelijk en geestelijk heil, waardoor hij allen achting afdwong en zich een geopende deur verschafte tot de harten. En voorts zijn groote geleerdheid, waardoor hij zich een naam verworven had in de geheele kerk.

Daar verscheen hij eindelijk. Wie zou hem, den man in de eenvoudige grauwe pij, hier en daar gelapt en versleten, zoo groote gaven van geest

en hart toegeschreven hebben? Wie zou het vermoeden, dat onder die simpele, zwarte kap zoo veel geleerdheid en zoo schoone gedachten sluimerden. Zooals hij zich in zijne kleeding voordeed, was hij inderdaad. Hij vond behagen in een eenvoud, welke aan opgelegde armoede grensde, zoo wel in zijne woning als aan zijn disch. Slechts één stoffelijken rijkdom kende hij: dat waren zijne boeken. Het uiterlijke daarvan gold bij hem niet en ook in dezen onderscheidde hij zich van zijn tijd, die veel waarde hechtte aan schoone banden en sierlijk teekenschrift: den inhoud daarentegen las hij herhaaldelijk. Zelf nam hij zijn huishouden en keuken waar. Hij kende trouwens niet vele behoeften; alleen voor armen en nooddriftigen was hij rijk en mild. Zijn onder overspannen arbeid, onder vasten en lichaamskwelling vermagerd gelaat kenmerkte zich door opgeruimde trekken, zijn omgang was aangenaam, zijn spreken vriendelijk en geestig. De goeden nam hij voor zich in, de boozen vreesden voor zijn meedoogenlooze gestrengheid.

Wie was dan toch die merkwaardige prediker, die held der kerk van zijn tijd? In October 1340 was op den huize Den Brink te Deventer aan den burgemeester Werner Groote een zoon geboren, die den naam van Geert ontving. Het jongske openbaarde reeds vroeg een buitengewonen aanleg voor de studie. Na de scholen te Deventer en te Aken doorloopen te hebben, werd hij door zijn vader naar de hoogeschool te Parijs gezonden, waar hij tot meester in de vrije kunsten werd benoemd. Zijn stand en zijne geboorte, maar vooral zijne geleerdheid bezorgden hem reeds vroeg twee kerkelijke bedieningen te Utrecht en te Aken, terwijl zijne lessen en zijn twistgesprekken te Deventer zijn naam als geleerde wijd en zijd vestigden. Van Deventer vertrok hij naar Keulen en vandaar naar Utrecht om zich nog meer naam te maken.

Welhaast echter zou een andere begeerte dan dorst naar roem in zijn hart gewekt worden. Terwijl hij zich te Utrecht bevond, liet zich op zekeren dag de prior van het Karthuizer-klooster Monnikhuizen te Arnhem bij hem aandienen. Hendrik Aeger, van Calcar geboortig, was Grootes medestudent en vriend geweest aan de hoogeschool te Parijs en beiden hadden elkander geacht om hunne geleerdheid en geestesgaven. Aeger had echter na zijn vertrek van Parijs uitnemender rijkdom leeren kennen dan de schatten zijner geleerdheid of de kerkelijke inkomsten, welke hij genoot. Hij had zich van de wereld gescheiden en was weldra door de kloosterbroeders van Monnikhuizen om zijne vroomheid tot hun prior benoemd. Toen hij nu vernomen had, dat Geert Groote zich te Utrecht bevond, brandde hij van verlangen om ook zijn vriend den weg des heils te wijzen. Groote ontving hem met zijn gewone hartelijkheid en werd zichtbaar ontroerd, toen Aeger hem het oordeel Gods aanzeide,

indien hij geen beteren grond voor zijne zaligheid vond dan eigen werk en geen grooter geluk dan eer en roem kende. Hij weifelde onder den vriendelijken drang zijns vriends, die hem bewegen wilde, zich van de wereld af te zonderen en voor den Heere alleen te leven. Hendrik van Calcar verliet hem eindelijk met de stille hoop, dat zijne woorden niet ijdel geweest waren.

Het bleek, dat hij wèl gezien had. Geert Groote werd een ander mensch. Hij nam geen deel meer aan ijdele vermaken, verruilde zijne weelde voor den sobersten eenvoud en deed afstand van zijn kerkelijke inkomsten ten behoeve van den Paus. Hij bekreunde zich niet om den spot zijner vrienden uit vroeger dagen, noch om de afkeuring van zijn hooge beschermers; maar besloot zich aan de beslommingen van het dagelijksch leven te onttrekken en zich naar het klooster der Karthuizers, tot zijn vriend te wenden. Hier bracht hij vijf jaren door, jaren van waken en vasten, van strijd en zelfpijniging, van gebed en ernstig onderzoek, en 't was slechts op den aanhoudenden drang der kloosterbroeders, dat hij weder buiten hun verblijf trad. 't Was hun toch reeds lang duidelijk, dat zijn zwak gestel niet in staat was de ontberingen van het kloosterleven te verduren en dat hij, een man van zoo groote vroomheid en geleerdheid, een uitnemend werktuig in Gods hand zou zijn, om de harten van zondaren voor het Evangelie te winnen. Hij weigerde echter volstandig, zich als priester te doen ordenen; de zedelijke verantwoordelijkheid woog hem te zwaar. „Al kon ik een hoed vol goudgulden er mede winnen, 'k zou niet gaarne voor één nacht pastoor van Zwolle willen zijn!” sprak hij. Zoo liet hij zich dan toch tot diaken ordenen, daar hij ook als zoodanig recht had om te prediken.

Doch keeren wij tot de godsdienstoefening in de Domkerk terug. Aller blikken rustten op den prediker, wiens ernstig gelaat voorspelde, dat men weder woorden van hoogen ernst zou hooren en van wiens geleerdheid men in de Latijnsche taal niet minder welsprekende proeve verwachtte, dan 't volk van hem in zijne moedertaal genoot. Hierin vond men zich dan ook minder teleurgesteld, dan door den inhoud zijner rede. Naar aanleiding van de woorden van Jesaja: „Wijkt, wijkt; gaat uit van daar! Raakt het onreine niet aan! Gaat uit het midden van hen!” geeselde hij de zonden der priesters en geestelijken en vermaande de trouwe dienstknechten des Heeren hun heerlijk ambt rein te houden, Christus toch niet opnieuw te kruisigen door de zonden zijner dienaren, die Hij tot lichten in de wereld gesteld had, en zich geheel en volkomen af te zonderen van hen, die den schoonen priester-naam door hunne ongerechtigheden bezoedelden.

De rede was geëindigd. Stom van verbazing over zulke uitnemende gave, geschokt in het hart, ge-

troffen in het geweten, verliet de schare den Dom. Twee maanden later verbood de toenmalige bisschop Floris van Welickhoven den diakenen, in het Sticht te prediken. De boozen hadden er voor gezorgd, dat den boetprediker het zwijgen opgelegd werd. 't Was hem zielesmart, hun slechts was het schade. Wel trachtten Grootes vrienden den Paus te bewegen, hem het recht tot prediken te hergeven; doch eer de Heilige Vader invloed op het verbod van den bisschop uitoefenen kon, was Groote reeds overleden.

Na het verbod des prelaten bleef hem niet over dan in de stille eenzaamheid voor de Kerk Gods te arbeiden. Hij vertaalde stichtelijke werken uit het Latijn in de volkstaal en gaf eene verklaring van eenige psalmen, terwijl hij de gaven van zijn rijken geest mildelijk uitdeelde aan allen, die hem in zijne woning te Deventer kwamen bezoeken.

In den zomer van 't jaar 1384 brak een hevige pestziekte in zijne vaderstad uit. Groote snelde als een reddende engel naar het leger der krankten en oefende er de geneeskunde uit, waarin hij te Parijs had gestudeerd. Weinigen mocht hij van den dood redden, velen stervenden deelde hij de troost des eeuwigen levens mede. Helaas, de verderfengel spaarde ook hem niet. Terwijl hij een kranke zijne hulp verleende, gevoelde hij, dat de pest ook in zijne aderen drong. Hij begaf zich naar zijne woning en legde zich neder, nadat hij zijn vriend Floris Radewijns en eenige andere broeders bij zich had ontboden. Floris ontstelde, toen hij zijn vriend en leermeester zag.

„Broeders!” zoo sprak hij tot hen, „'k heb u tot mij geroepen, om u vaarwel te zeggen. Gij ziet het, ik word door den Heere opgeroepen en de tijd mijner ontbinding is nabij. Augustinus en Bernardus kloppen aan de deur; ik kan de grens, door God gesteld, niet overschrijden. Hij, voor wiens liefde ik arbeide, schreef en predikte, moge mij rust doen vinden na mijn dood!”

„Maar, lieve vader! wat zullen wij thans doen en wie zal onze raadsman zijn?” zoo vraagden zijne leerlingen, onder snikken en tranen. „Gij waart onze beschermer en hebt ons tot den Heere gebracht. Nu zullen onze vijanden juichen: „Zij hebben geen leidsman meer; ze zullen dus weldra tenietgaan.” Bij uw leven reeds durfde men ons bespotten en belasteren; wat zal het zijn na uw dood? Bid dan in den hemel voor ons en zend uw verlaten kinderen hulp!”

„Vertrouwt op den Heere, geliefden!” antwoordde de stervende, „vreest hen niet, die u lasteren en smaden. Staat vast in uw heilig voornemen! De Heere zal met u zijn in deze plaats; want als God iets werken wil, kan de mensch het niet breken. Ik beveel u Gode en zijnen heiligen!”

Nog vele woorden sprak hij. Daarna ontsliep hij zacht en kalm, in den ouderdom van vier en veertig

jaren. Maar zijn geest leefde en werkte voort. Reeds spraken wij van zijne leerlingen; doch veel rest ons nog van zijne stichtingen te zeggen. Wij willen dit echter voor een volgend tafereel bewaren. Immers de invloed, welke de „broeders en zusters des gemeenen levens” en de kloosterlingen van Windesheim op hun tijd en hunne kerk uitoefenden, is waarlijk een afzonderlijke beschouwing ten volle waard.

't Optreden van Geert Groote was als de verschijning van een glansrijke ster aan den nachtelijken hemel der Kerk, eene ster door den Heere der Kerk zelve ontstoken, om den dwalenden den blik en het hart te trekken door de duisternis der tijden naar den hemel, om den heilbegeerige te doen verlangen naar het licht van den morgenstond.

Voorzeker, de prediker in de Domkerk te Utrecht heeft zijn eigen taak vervuld voor de Kerke Gods in deze landen.

Letteren en taal.

Dichters en Schrijvers.

't Is niet zonder reden, dat we het eerste opschrift, 't welk nu vier jaren boven deze afdeling van *Excelsior* geprikt heeft, thans hebben veranderd, of liever, omgekeerd. De bedoeling zal wel geen toelichting behoeven.

„Dichters en schrijvers” plaatsten we hierboven. Dat is strikt genomen minder juist, want ook de dichters zijn schrijvers. Doch het spraakgebruik maakt nu eenmaal onderscheid. Niemand spreekt van Vondel als van een groot „schrijver”. Dat komt, doordat de schrijver meer beschouwd wordt als geroepen om weer te geven, te verwerken, te beschrijven, terwijl de dichter schept, *dicht*, d. w. z. uit zijn verbeelding nieuwe dingen voortbrengt. Wel is die onderscheiding lang niet altijd streng vol te houden, maar we dienen er mee te rekenen.

Even schoon en begeerlijk als het is een zekere mate van kennis — zij 't dan weinig of veel — op 't gebied der letterkunde te bezitten, even waar is, dat slechts weinigen zich daarop kunnen beroemen. En dat nu niet omdat het zoo moeielijk is, kennis van en eenig oordeel over de voortbrengselen van schrijvers, dichters en sprekers te verkrijgen, maar — wijl men het verkeerd aanvat.

Wanneer men de soms eerbiedwaardig dikke boekdeelen aanziet, die nog slechts de magere geschiedenis der letterkunde bevatten; als men nagaat dat onze taal nu reeds 6 à 7 eeuwen zelfstandig in de rij der talen optreedt; zoo men daarbij bedenkt, hoe alleen de opsomming der namen en werken van onze schrijvers ettelijke flinke boeken vult — dan ja, zucht iemand onwillekeurig: „Daar kom ik nooit door of achter; 't is het tegendeel van den Luilekkerlandschen brijberg!” En een ander spreekt: „Dat laat ik voor de liefhebbers” — zoo hij al niet zegt: „voor de dommen.”

Nu is het echter volstrekt niet noodig, zich te laten afschrikken door het schijnbaar moeilijke, onoverkomelijke. Want ten eerste wordt niet van elk alles gevergd en ten tweede is *veel* weten nog niet *goed* weten, ja schaadt vaak het eerste het laatste. En eindelijk zegt een Fransch spreekwoord: „Hindernissen prikkelen den ijver”. De hoofzaak is 't recht aan te vatten.

Wanneer het b.v. noodig was, om letterkundige kennis te bezitten, al de schrijvers, schrijfsters, dichters en dichtersessen van 1200 tot nu toe, met en benevens hun werken op de rij af te kennen, dan, ja, zou 't hopeloos staan. Doch bij zulk een eisch zou zelfs een hoogleeraar in de letteren op 't examen „zakken”. Het ware ook niet eens gewenscht zich het hoofd met dat al te vullen. Er moet wat beters in.

Gesteld, iemand is een liefhebber van schilderijen. Door jarenlang onderzoek en veel ervaring is hij in staat den maker van een schilderstuk daaruit aan te wijzen; het schoone van het mindere te schiften enz. Is het daartoe nu noodig, dat hij *alle* schilderijen ter wereld gezien heeft, of *al* de werken ook maar van *een* meester kent? Niemand zal zulk een dwazen eisch stellen. Uit het een besluit de kenner tot het andere.

Zoo nu is 't ook met de letterkunde. In haar wijdsten zin genomen, is ze een zeer schoone en aangename wetenschap. Want zij leert ons den mensch kennen, doet ons zien hoe hij zich uitspreekt en stelt ons in staat dat zelf goed te doen, tot nut en genot van anderen. Daarbij leert zij ons geregeld denken, ja dwingt er ons toe. We vinden door haar den weg gewezen tot geregelde ontwikkeling van gedachten, tot een juist betoog, tot verkrijging van een juiste slotsom. Dat al nu geschiedt maar niet in het wilde, neen, ook op den vorm wordt gelet en zelfs zeer sterk. En eindelijk heeft deze wetenschap een ontzaglijke beteekenis voor het praktische leven. Welk een invloed oefent niet de predikant door zijn leerredenen, de dagbladschrijver door zijn opstellen, elk goed schrijver of spreker door wat hij voortbrengt! Van hoeveel belang is het niet, zich behoorlijk mondeling of schriftelijk te kunnen uitdrukken!

En — laatst, niet minst — heeft het ook niet den Heere God behaagd tot ons te spreken, 't krachtigst en duidelijkst te spreken door een *boek*, *het* boek, den Bijbel?

Het is dan ook geen wonder, dat al wat de letterkunde geeft en uitwerkt te allen tijde zooveel liefhebbers of althans beoefenaars heeft gehad. Dat begint al jong. Wie hoorde niet als klein kind graag een mooie geschiedenis vertellen; hoe menigeen zat niet in wat later dagen stilletjes op zijn bed, nog bij nacht en ontijd een mooi boek te „verslinden”! Hoeveel moeite hebben ons niet op school opstellen en brieven gekost! En dan zoo'n nieuwjaarswensch of verjaringsvers. Dat

was wat! Vooral 't begin te vinden en dan later weer 't slot! Maar toch we kwamen er. We deden de eerste stappen op het veld der letterkunde, en „de eerste stap is niet makkelijk.”

In het verder leven krijgen we telkens, 't zij uit noodzakelijkheid of om andere redenen, te doen met hetgeen tot de letteren behoort. Dat geldt volstrekt niet alleen van de „gestudeerde menschen”, maar ook anderen lezen boeken en geschriften en tijdschriften, hebben brieven en andere stukken te schrijven, hooren leerredenen en lezingen en voordrachten of houden die zelf. Kortom, het woord en nog eens het woord beheerscht in allerlei vorm en op alle wijs onze maatschappij.

Om nu echter van vele boeken 't rechte genot te hebben; menige predikatie of voordracht met meer vrucht te hooren; dichters als b.v. Da Costa recht te kunnen genieten, behoeft iemand zekere ontwikkeling. Ook zal hij zonder deze niet recht in staat zijn om b.v. voor te gaan in een vergadering — goede presidenten zijn er niet te veel! — of behoorlijk uiteen te zetten wat b.v. in 't belang van deze of die zaak dient te geschieden, noch ook om in voorkomend geval gepast „zijn woord te doen”, of zijn gedachten dragelijk in schrift te brengen.

Ieder weet dat, en daarom wordt onder allerlei namen aan letterkunde hier en daar vrij wat „gedaan”; ook speelt het genot hierbij een groote rol b.v. als ik een mooi boek lees. Bij velen is en blijft het waar dat ze enkel lezen om te genieten, 't zij uit den Nieuwsvertelder of de courant, dan wel uit een of andere ijselijke geschiedenis. Doch ook velen zijn wijzer en lezen om wat op te doen „voor verstand en hart”, om hun ontwikkeling en geesteswasdom te bevorderen.

Dat geschiedt b.v. in onze jongelingsverenigingen en in menigen vriendenkring, en voorts door ieder in 't bijzonder, al naar hij tijd en gaven heeft. De vraag is maar, hoe 't aan te leggen om zonder een zware studie, die nu eenmaal niet uitvoerbaar is, en langs den kortsten weg er te komen. Daarover een volgenden keer.

H.

BEDENKELIJKE TEEKENEN.

Reeds meermalen wezen we er op, hoe het een verkeerde voorstelling is, zich het heidendom te denken als slechts voortlevende in blindheid, domheid en onwetendheid, alleen kennis behoevend om te komen tot de waarheid in Christus.

Er zijn zeker landen, zelfs vele, waar het ruwe, botte heidendom heerscht, waar men leeft in onkunde, en de beschaving niet gevonden wordt. Maar daartegenover staan uitgebreide rijken als China en Britsch-Indië, waar men onder hen die buiten Christus leven en sterven vele mannen vindt van kennis en ontwikkeling, die het Christendom minachten of

er vijandig tegenover staan. Men denke slechts aan wat nog in 't laatst van den vorigen jaargang werd meêgedeeld uit Japan.

Onze Nederlandsche landgenooten in Noord-Amerika bezitten een bloeiende Gereformeerde Zending in Britsch-Indië, de zoogenaamde *Arcot-Zending*. Zeer merkwaardig nu is wat onlangs de zendeling L. Hekhuis mededeelde omtrent den tegenstand, dien het heidendom der Zending biedt, — een tegenstand stelselmatig geboden, een soort van tegenzending.

Eenige maanden lang, zoo schreef hij in Juli des vorigen jaars, ging alles zijn gewonen gang, maar daarop werd door de *Hindo Broeder-Vereeniging* alles in het werk gesteld om onzen arbeid te verwoesten. En ik moet zeggen, dat zij voor het tegenwoordige het werk in vele opzichten afbreuk hebben gedaan.

Deze vereeniging is groot, en strekt zich uit over een groot gedeelte van zuidelijk Indië. Haar doel is het *Hindoïsme te verspreiden en het Christendom uit te roeien*. Het is, als het ware, een herleven van het Hinduïsme. In alle groote steden vindt men vertakkingen dezer vereeniging, die veel veerkracht openbaren in de opwekking hunner Hindu-broeders en in het tegenstand bieden aan het Christendom. In tal van plaatsen doen zij veel kwaad, maar nochtans ben ik door deze beweging volstrekt niet uit het veld geslagen. In Wallejah gingen zij van huis tot huis om de menschen te overreden de Bijbelvrouwen niet toe te laten in hun huizen en de kinderen niet naar de school te zenden. Zij zijn daarin tamelijk wel geslaagd, daar er nu slechts 2 of 3 huizen openstaan voor de Bijbelvrouwen en het getal meisjes gedaald is van 42 tot 12. De school voor jongens heeft niet zooveel geleden.

Het is echter een goed teeken, dat althans sommigen den moed hebben de wraak der tegenstanders te trotseeren. — De Bijbelvrouwen en de onderwijzers zijn zeer ontmoedigd en geneigd te gelooven, dat al ons werk aldaar verloren is. Ik doe wat ik kan om hun moed op te houden, en de zwakheid van de pogingen der Hindu's, alsmede de moedgevende kenteekenen van deze beweging aan te toonen. Het is bedroevend, te zien hoe men ons in de wielen rijdt, maar het is toch ook verblijdend het compliment te zien, dat men het Christendom maakt, zonder zelf het te vermoeden. Zonder twijfel mag men verwachten, dat er iets goeds uit deze beweging tevoorschijn komt.

Alleen het feit reeds, dat Hindu's beginnen te vreezen voor het lot van hun godsdienst en het daarom noodig achten hem te verdedigen, is een getuigenis voor de kracht, die het Christendom ontwikkelt. Door dezelfde middelen te gebruiken maken zij een compliment aan de middelen, die tot de uitbreiding van het Evangelie gebruikt worden. Zij geven groote sommen om traktaten en geschriften

jaren. Maar zijn geest leefde en werkte voort. Reeds spraken wij van zijne leerlingen; doch veel rest ons nog van zijne stichtingen te zeggen. Wij willen dit echter voor een volgend tafereel bewaren. Immers de invloed, welke de „broeders en zusters des gemeenen levens” en de kloosterlingen van Windesheim op hun tijd en hunne kerk uitoefenden, is waarlijk een afzonderlijke beschouwing ten volle waard.

't Optreden van Geert Groote was als de verschijning van een glansrijke ster aan den nachtelijken hemel der Kerk, eene ster door den Heere der Kerk zelve ontstoken, om den dwalenden den blik en het hart te trekken door de duisternis der tijden naar den hemel, om den heilbegeerige te doen verlangen naar het licht van den morgenstond.

Voorzeker, de prediker in de Domkerk te Utrecht heeft zijn eigen taak vervuld voor de Kerke Gods in deze landen.

Letteren en taal.

Dichters en Schrijvers.

't Is niet zonder reden, dat we het eerste opschrift, 't welk nu vier jaren boven deze afdeeling van *Excelsior* geprikt heeft, thans hebben veranderd, of liever, omgekeerd. De bedoeling zal wel geen toelichting behoeven.

„Dichters en schrijvers” plaatsten we hierboven. Dat is strikt genomen minder juist, want ook de dichters zijn schrijvers. Doch het spraakgebruik maakt nu eenmaal onderscheid. Niemand spreekt van Vondel als van een groot „schrijver”. Dat komt, doordat de schrijver meer beschouwd wordt als geroepen om weer te geven, te verwerken, te beschrijven, terwijl de dichter schept, *dicht*, d. w. z. uit zijn verbeelding nieuwe dingen voortbrengt. Wel is die onderscheiding lang niet altijd streng vol te houden, maar we dienen er mee te rekenen.

Even schoon en begeerlijk als het is een zekere mate van kennis — zij 't dan weinig of veel — op 't gebied der letterkunde te bezitten, even waar is, dat slechts weinigen zich daarop kunnen beroemen. En dat nu niet omdat het zoo moeielijk is, kennis van en eenig oordeel over de voortbrengselen van schrijvers, dichters en sprekers te verkrijgen, maar — wijl men het verkeerd aanvat.

Wanneer men de soms eerbiedwaardig dikke boekdeelen aanziet, die nog slechts de magere geschiedenis der letterkunde bevatten; als men nagaat dat onze taal nu reeds 6 à 7 eeuwen zelfstandig in de rij der talen optreedt; zoo men daarbij bedenkt, hoe alleen de opsomming der namen en werken van onze schrijvers ettelijke flinke boeken vult — dan ja, zucht iemand onwillekeurig: „Daar kom ik nooit door of achter; 't is het tegendeel van den Luilekkerlandschen brijberg!” En een ander spreekt: „Dat laat ik voor de liefhebbers” — zoo hij al niet zegt: „voor de dommen.”

Nu is het echter volstrekt niet noodig, zich te laten afschrikken door het schijnbaar moeilijke, onoverkomelijke. Want ten eerste wordt niet van elk alles geveerd en ten tweede is *veel* weten nog niet *goed* weten, ja schaadt vaak het eerste het laatste. En eindelijk zegt een Fransch spreekwoord: „Hindernissen prikkelen den ijver”. De hoofzaak is 't recht aan te vatten.

Wanneer het b.v. noodig was, om letterkundige kennis te bezitten, al de schrijvers, schrijfsters, dichters en dichtersessen van 1200 tot nu toe, met en benevens hun werken op de rij af te kennen, dan, ja, zou 't hopeloos staan. Doch bij zulk een eisch zou zelfs een hoogleeraar in de letteren op 't examen „zakken”. Het ware ook niet eens gewenscht zich het hoofd met dat al te vullen. Er moet wat beters in.

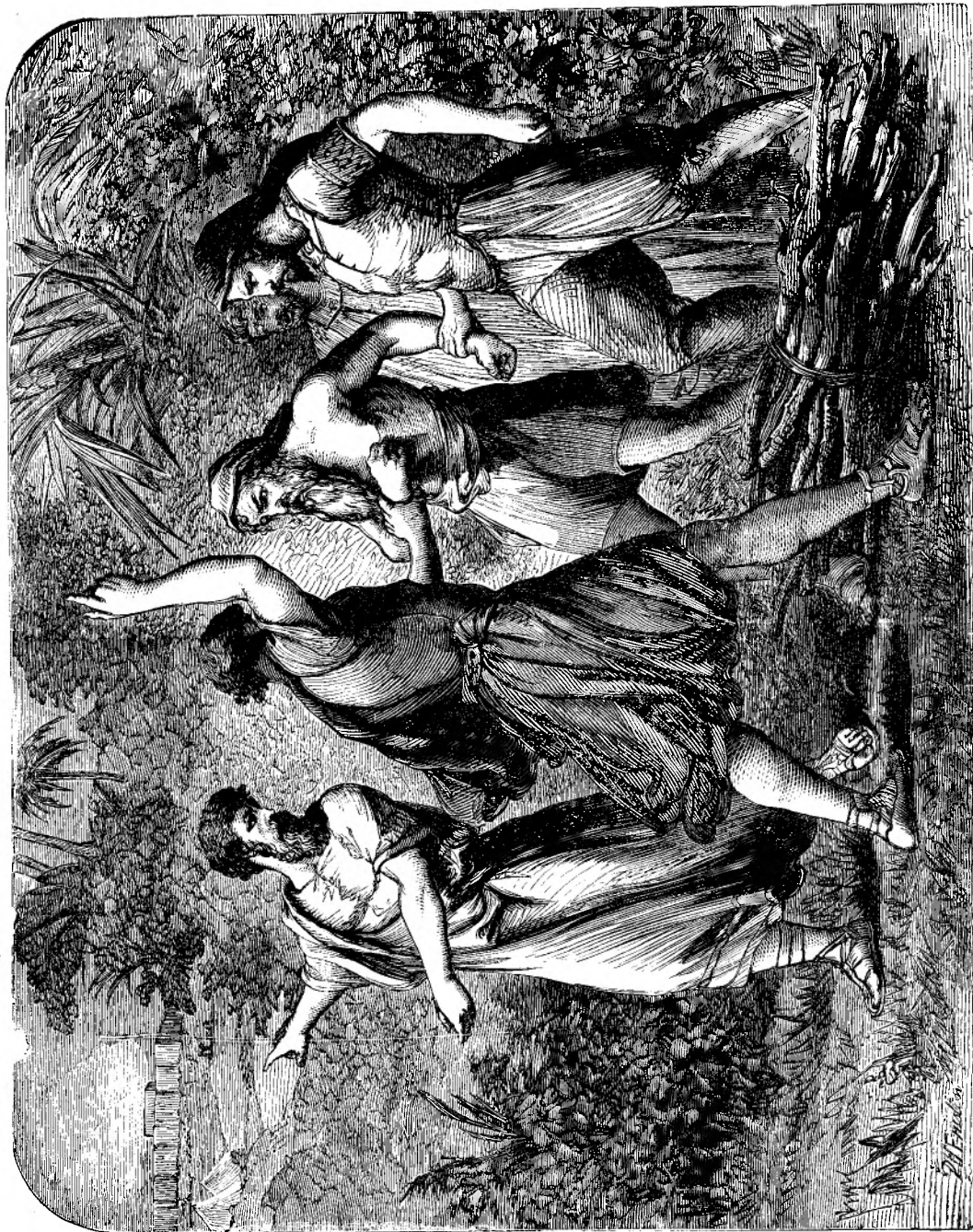
Gesteld, iemand is een liefhebber van schilderijen. Door jarenlang onderzoek en veel ervaring is hij in staat den maker van een schilderstuk daaruit aan te wijzen; het schoone van het mindere te schiften enz. Is het daartoe nu noodig, dat hij *alle* schilderijen ter wereld gezien heeft, of *al* de werken ook maar van *een* meester kent? Niemand zal zulk een dwazen eisch stellen. Uit het een besluit de kenner tot het andere.

Zoo nu is 't ook met de letterkunde. In haar wijdsten zin genomen, is ze een zeer schoone en aangename wetenschap. Want zij leert ons den mensch kennen, doet ons zien hoe hij zich uitspreekt en stelt ons in staat dat zelf goed te doen, tot nut en genot van anderen. Daarbij leert zij ons geregeld denken, ja dwingt er ons toe. We vinden door haar den weg gewezen tot geregelde ontwikkeling van gedachten, tot een juist betoog, tot verkrijging van een juiste slotsom. Dat al nu geschiedt maar niet in het wilde, neen, ook op den vorm wordt gelet en zelfs zeer sterk. En eindelijk heeft deze wetenschap een ontzaglijke beteekenis voor het praktische leven. Welk een invloed oefent niet de predikant door zijn leerredenen, de dagbladschrijver door zijn opstellen, elk goed schrijver of spreker door wat hij voortbrengt! Van hoeveel belang is het niet, zich behoorlijk mondeling of schriftelijk te kunnen uitdrukken!

En — laatst, niet minst — heeft het ook niet den Heere God behaagd tot ons te spreken, 't krachtigst en duidelijkst te spreken door een *boek*, het boek, den Bijbel?

Het is dan ook geen wonder, dat al wat de letterkunde geeft en uitwerkt te allen tijde zooveel liefhebbers of althans beoefenaars heeft gehad. Dat begint al jong. Wie hoorde niet als klein kind graag een mooie geschiedenis vertellen; hoe menigeen zat niet in wat later dagen stilletjes op zijn bed, nog bij nacht en ontijd een mooi boek te „verslinden”! Hoeveel moeite hebben ons niet op school opstellen en brieven gekost! En dan zoo'n nieuwjaarswensch of verjaarswens. Dat

DE VLOEKER.

ELLENDEN EN REDDING.

In den laatsten tijd is door de geheimzinnige moorden in Whitechapel, een beruchte buurt in Londen, meer bepaaldelijk de aandacht gevestigd op het East-end (Oost-Einde) in Londen, waar soms toestanden heerschen als haast niet denkbaar schijnen. Over 't geheel kan men van de Londensche achterbuurten, de ellende en goddeloosheid die er heerschen, veilig zeggen, dat zij het ellendigste wat onze groote

steden bieden nog ver achter zich laten. Dit houde men bij velerlei wel in 't oog, b. v. als men 't „Leger des Heils” beoordeelt. (Wie omtrent dit al 't nadere wil weten, die leze o. a. de door mij vertaalde „Schetsen en Beelden uit Engeland” door Ds. O. Funcke.)

En wie de ellende in al haar naaktheid wil zien geschetst, die lette op wat gezegd wordt in het voor een paar jaar verschenen boek: „De noodkreet van het verwaarloosd Londen.” Daarin komt b.v. dit voor:

te verspreiden en sprekers te zenden om het volk op te wekken in het belang van den godsdienst hunner vaderen. Deze traktaten en geschriften worden overal verspreid. In sommige ervan wordt op het gevaar gewezen dat hun godsdienst dreigt van het Christendom. Zij verklaren, dat zij het niet langer onverschillig kunnen aanzien, hoe terwijl zij slapen, het Christendom duizenden bekeerlingen gemaakt had, en dat, indien zij nog langer wachtten hun zaak verloren zou zijn en de inwoners van Indië allen Christenen zouden worden. Zij roepen daarom alle getrouwe Hindo's op, om het Christendom overal tegen te staan.

Met dit doel gaan leden van plaatselijke vereenigingen van huis tot huis, om ouders af te raden hun kinderen naar de school te zenden, terwijl de sprekers — van wie een zich den verwoester van het Christendom noemt — grooten toeloop hebben. Zij spreken over de heerlijkheid van het Hindoïsme, maar vooral lasteren zij de zendingen en allen die tot de Zending in betrekking staan.

Deze wijze van doen vindt op heden veel bijval bij het volk en bevordert hun zaak; maar zij vergeten, dat zij het volk aan het denken zetten, en een geest van onderzoek in het leven roepen, die voor hen zelf gevaarlijk moet worden. Wij begeeren niets ernstiger dan dat men de beide godsdiensten vergelijke. Indien deze beweging begonnen was 25 of 50 jaar geleden, zou zij veel meer schade veroorzaakt hebben dan nu. Vroeger zou men wellicht geweld gevoegd hebben bij scheldwoorden, terwijl nu de wet hun spoedig naar plaatsen zou brengen, waar zij tijd genoeg zouden hebben hun doen te berouwen.

Wij hebben reden om te gelooven, dat deze beweging spoedig een natuurlijken dood zal sterven, of althans haar kracht zal verliezen. Het karakter van den Hindo is zoodanig, dat hij slechts voor een korten tijd zich kan aangorden tot geweldigen tegenstand. Het schijnt, dat hij geen veerkracht genoeg heeft om in eenige richting lang met ernst en inspanning bezig te zijn. Voor het heden echter zijn zij in vollen ernst besloten tot hardnekkigen tegenstand. Toch vertrouwen wij dat het niet lang zal duren.

Tot zoover deze meedeeling, die tot ernstig overdenken stemt. De machten der duisternis binden den strijd aan. Maar de Zending is uit God. Zij zal niet worden verbroken.

We kunnen hierbij niet nalaten het droevig lot te vermelden, dat den jongen, veelbelovenden schrijver dezer meedeelingen heeft getroffen. Als zending uit-gegaan, was hij pas in Indië, toen op zekeren dag een dolle hond hem aanviel en zeer licht wondde. Men dacht dat de zaak geen gevolgen zou hebben, al was Hekhuis zelf ongerust. Doch na eenige maanden openbaarde zich plotseling de watervrees bij hem. In weinige dagen was hij een lijk.

Zijn dood heeft in Amerika groote verslagenheid gewekt. Des Heeren weg is in het heiligdom!

H.

DE VLOEKER.

„En er ging de zoon eener Israelietische vrouw uit, die, in het midden der kinderen Israels, de zoon eens Egyptischen mans was; en de zoon dezer Israelietische en een Israelietisch man twistten in het leger.

Toen lasterde de zoon der Israelietische vrouw uitdrukkelijk den Naam en vloekte; daarom brachten zij hem tot Mozes; de naam nu zijner moeder was Selomith, de dochter van Dibri, van den stam Dan.

En zij leidden hem in de gevangenis, opdat hem, naar den mond des Heeren, verklaring geschieden zou.

En de Heere sprak tot Mozes, zeggende:

Breng den vloeker uit tot buiten het leger; en allen, die het gehoord hebben, zullen hunne handen op zijn hoofd leggen; daarna zal hem de geheele vergadering steenigen.

En tot de kinderen Israels zult gij spreken, zeggende: Een ieder, als hij zijnen God gevloekt zal hebben, zoo zal hij zijne zonde dragen.

En wie den naam des Heeren gelasterd zal hebben, zal zekerlijk gedood worden; de gansche vergadering zal hem zekerlijk steenigen; alzoo zal de vreemdeling zijn gelijk de inboorling, als hij den Naam zal gelasterd hebben, hij zal gedood worden.”

Leviticus 24 : 10—16.

Onze plaat stelt deze ontzettende gebeurtenis voor. De man, die „uitdrukkelijk”, dat is: duidelijk en goed voor allen verstaanbaar, „den Naam lasterde en vloekte,” wordt op heeterdaad betrapt en tot Mozes gebracht. De namen zijner ouders worden ons genoemd; de zijne niet. „De goddeloozen worden in het zand geschreven”; „hun naam verrot.”

Omdat sedert dat voorval Gods oordeel niet meer zoo snel, zoo duidelijk den overtreder straft, meenen velen dat nu het vloeken zoo al niet vrij staat, dan toch oogluikend wordt toegelaten. En nog meerderen denken er in 't geheel niet aan, dat deze straf op de overtreding van het derde gebod staat.

De wet des Heeren Heeren weet echter niet van *verjaring*; wèl van *verzoening*. Eens voorgoed is ons een voorbeeld gegeven, niet hoe het *moest* gaan, maar hoe het *zal* gaan met den overtreder der wet Gods, die geene verzoening zocht en vond in het bloed des Lams.

Het zij ons eene waarschuwing om geduriglijk de bede in het harte te hebben: „Heere, zet een wacht voor mijne lippen!”

W.

op Zaterdagavond zoo druk bezocht, dat velen moeten worden afgewezen, ofschoon de groote muziekzaal 4000 personen kan bevatten. De ontvangsten dezer concerten dienen om de kosten van onderhoud der Bibliotheek te dekken. De uitgaven daarentegen zijn zeer gering, daar vele voorname kunstenaars hun gaven kosteloos beschikbaar stellen. Het zijn dan ook niet zoogenaamde *Café-Chantant*-uitvoeringen, maar goede, klassieke muziek, waarnaar de East-Enders met blijkbare belangstelling luisteren.

Vele tentoonstellingen werden gedurende het jaar der opening van het gebouw gehouden, en een aantal feesten ten bate van arme kinderen gegeven. Alle waren goed bezocht en het gebouw dikwijls tot berstens toe gevuld, zonder dat een klacht over wanordelijkheden werd vernomen. In een week wandelden 70.000, op een enkelen dag 27000 personen door de zalen, en gedurende een schilderij-tentoonstelling, die zes weken duurde, werd *f* 18000.— ontvangen; niettegenstaande de toegangs-prijs slechts 5 cent was.

Van grooter nut echter zijn de verschillende scholen. In de technische en handwerksklassen bevinden zich thans 200 knapen, welke allen boven de 12 jaar oud zijn en een zekeren trap van ontwikkeling moeten bereikt hebben. De ouders dezer kinderen mogen niet meer dan *f* 2400 inkomen hebben en moeten de belofte afleggen, dat de knapen later werkelijk handwerkslieden zullen worden. De school kan niet geheel kosteloos bezocht worden. Per week wordt daarvoor een shilling (60 cents) geëischt, waarvoor een onderwijs van 6 uren daags door de beste leeraars wordt gegeven. De leerlingen leeren eerst de beginselen der wis- en meetkunde, het teekenen en boetseeren, en worden daarna onder leiding van leeraars geplaatst, die hen practisch voor het ambacht vormen dat zij gekozen hebben. Zij moeten dan timmeren, meubelmaken, kleederen maken, smeden, metaal bewerken, meubelenstoffeeren, draaien, enz., en eerst wanneer zij het voorgestelde doel volkomen bereikt hebben, worden zij ontslagen. Meer dan tweehonderd knapen konden voorloopig niet geplaatst worden. Echter zal er voor vijfhonderd ruimte zijn, wanneer het gebouw geheel voltooid is, waartoe totnutoe nog niet kan worden overgegaan, daar er nog *f* 250.000 ontbreken.

Wanneer de kinderen na een onderwijs van zes uren het Paleis verlaten, zoo zijn de werkzaamheden gemeenlijk nog niet afgeloopen. Opnieuw wordt de ruimte met een leergierige menigte gevuld. Ditmaal echter zijn het volwassenen. De meest uiteenloopende zaken worden dan geleerd. In de eene kamer komen jonge mannen en meisjes, die zich willen wijden aan sommige landsbetrekkingen, een voorlezing hooren over „kapitaal en renten”. In een andere kamer worden de leerlingen in het graveeren onderwezen. In een derde zaal leert men de kunst van knippen, terwijl in een vierde kamer geteekend wordt

naar het model. In 't algemeen beginnen deze leerlingen hun handwerk of kunst niet, maar trachten zij zich daarin te volmaken, en er is geen tak van nijverheid, waarin zij dat op deze plaats niet kunnen doen. Er wordt onderricht gegeven in het houtsnijden, fotografieeren, drukken, en telegrafeeren. Vrouwen kunnen hier in koken, modenaaien, naaien, knippen, enz. zich oefenen alsook in het boekhouden en de nieuwe talen. In de gymnastiekzaal, die zich eveneens in een druk bezoek mag verheugen en er veel toe bijdraagt om de jongelieden van straitslenteren of twijfelachtige genoegens af te houden, vinden zoo-wel jongens als meisjes onderwijs, en een bijzonder genot wacht hun en den talrijken toeschouwers bij van tijd tot tijd gegeven uitvoeringen.

Zoo vervult het Volkspaleis in elke richting de verwachting, die bij zijn stichting is uitgesproken. In het donker bestaan van duizenden brengt het het licht der kennis en den zonneschijn der onschul-dige vermaken. Walter Besant, die in een zijner boeken het plan daarvoor ontwierp en met groote uitvoerigheid heeft beschreven, behaalde daarmede een overwinning, zooals nog zelden een schrijver gewerd. Een plan, dat slechts een boeiend doch ijdel voortbrengsel der phantasie scheen te zijn, is verwezenlijkt, en zijn verwezenlijking werd duizenden tot zegen.

Naar 's lands wijs ingericht en met zekere wijziging zou zulk een paleis ook in menige groote Nederlandsche stad een zegen kunnen zijn. Nog beter echter is het, zoo een gelukkig *tehuis* het — althans in sommige opzichten — onnoodig maakt.

Doch het Volkspaleis is slechts een der vele dingen, die tot redding worden beproefd. Men wacht niet tot de ellendigen komen, maar zoekt hen ook op en ook in dat opzicht kunnen wij — al zijn Gode zij dank onze toestanden beter — nog wel Engeland iets afzien. Trouwens, wanneer we in den vreemde zijn, waar wat te leeren valt, dan zou het dwaas zijn dat niet met dankbaarheid te doen. De eenige wijsheid daarbij noodig is dan, als men het ten onzent wil overplanten, het „pasklaar” te maken voor onze toestanden. Zoo is 't b. v. gegaan met de Zondagsschool. Het vreemde, hoe goed ook, zoo klakkeloos over te nemen gaat zelden goed en levert weinig vrucht. Een verstandig man doet het dan ook niet.

Het is onloochenbaar, dat ontzaglijk veel goeds op 't gebied des Christendoms, der liefdadigheid, der Zending, enz. ons uit Engeland is toegekomen. Dit rijk gaf het voorbeeld en wij volgden. Zonderling genoeg hebben we van Duitschland in dit opzicht ongeveer niets, althans niet blijvends overgenomen, al ligt dit land ook vlak bij ons en is er, althans voor wie niet dieper ziet, in de talen van Nederlanders en Duitschers zoo groote overeenkomst, wat hen als vanzelf zeer na tot elkaar moest brengen. De reden is, dat het Engelsche volk in

zijn godsdienstige opvattingen, in zeden en levensbeschouwing, in doen en laten, ons veel meer gelijkt dan het Duitsche. Wat uit Duitschland wordt overgebracht aardt daarom hier zelden, hoe goed en kostelijk 't op zichzelf mag wezen. De ervaring leert het. Met wat Engeland geeft gaat het tienmaal beter, en dat bevestigt wat we zooeven zeiden.

Bijbelgenootschappen, Zendingvereenigingen, Traktaatverspreiding, Evangelisatie, Jongelingsvereeniging, „philantropische” arbeid — dat al is grootendeels ten onzent eerst ingevoerd, nadat Engeland het voorbeeld had gegeven. Vele onzer vereenigingen zijn geheel navolgingen van gelijksoortige in Engeland. Het zou ondankbaar zijn ook in dit opzicht de heerlijke en verantwoordelijke roeping te miskennen, die het God liefd heeft aan het Engelsche volk, het machtige Protestantsche volk te geven. 't Gelaat der dingen zou anders zijn, als ook dit anders ware.

Tot den merkwaardigsten arbeid nu, waartoe Christelijke liefde dient, behoort die der Londensche Vereeniging, waarop we boven doelden, en die elders ook ten onzent op kleiner schaal navolging vond. n.l.

DE VROUWEN-ZENDING,

evenzoo in Oost-Londen arbeidend. Omstreeks het midden dezer eeuw werd te Londen in aansluiting met het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, deze *Vrouwen-zending* opgericht, die zich ten doel stelt door uit de volksklasse opgeleide vrouwen den Bijbel te verspreiden in Londens achterbuurten.

Haar agenten zijn Bijbelvrouwen en ziekenverpleegsters. De eersten zoeken de menschen over te halen om zich door stuiversbijdragen een Bijbel aan te schaffen, en vereenigen de buurt later tot een *Moedersbijeekomst*, waar door een der dames, die het Bestuur der Vereeniging uitmaken, de Bijbel verklaard wordt en tevens hulp wordt verleend door het vervaardigen van kleedingstukken. De verpleegsters bezoeken en verplegen de zieken der buurt, waarbij zij ook voor het meest vernederend werk niet terugdeinzen. In den winter wordt, waar het noodig is en zoover de kas reikt, geldelijke steun geboden. Dat de Vereeniging in allerlei opzichten goed werkt en deze soort armenverzorging de aandacht ook in andere landen verdient, blijkt uit „*The Missing Link*”, het door de Vereeniging uitgegeven tijdschrift.

Van 1857—1884 zijn o. a. op deze wijze 223,131 bijbels verkocht voor \$ 140,000 en is voor betaalde kleedingstukken \$ 60,000 opgebracht. Samen vijf-honderd duizend gulden, aan kleingeld, dat anders misschien grootendeels aan sterken drank verkwest werd.

In 1884 waren in Oost-Londen 73 verpleegsters, die tezamen 7,007 zieken verzorgden en 139,610 bezoeken aflegden. De arbeid van zulk een verpleegster is geen gemakkelijke. Hoe dikwijls vindt zij onder haar zieken moeders in de grootste ellende;

zonder voedsel en dekfel, temidden van schreiende kinderen. Dan moet zoo goed het kan een bed gemaakt, de kamer gereinigd, de zieke geholpen worden. Vuur en water haalt zij zelf, wast de kinderen en onderricht het oudste meisje hoe zij verder moeder verplegen moet.

„Gij zijt de eenige zonneshijn in mijn leven,” zeide een oude grootmoeder, die een plaatsje kreeg op de bezoeklust, en de kinderen zien vroolijk op, als „zuster” komt, die voor hen wel eens speelgoed meebracht van het Moederhuis.

Is de broodwinner ziek, hoe dankbaar is dan de vrouw des huizes voor de hulp van iemand, die er slag van heeft, den lijder te verplegen en het versterkend voedsel verschafft, zoo noodig om het leven te rekken.

Dat op die wijze de harten geopend worden om naar het Evangelie te luisteren en tevens reinheid en orde worden bevorderd, behoeft geen betoog.

De verpleegsters krijgen hun eerste opleiding in het Hospitaal en staan met de Bijbelvrouwen onder het Districtsbestuur, terwijl nu en dan een lid van het Hoofdbestuur hen bezoekt, hun raad en hulp geeft en over hun arbeid verslag uitbrengt. De Vereeniging betaalt voor een verpleegster ongeveer \$ 260 's jaars; de geneesmiddelen worden op \$ 30 geschat en de toelage voor versterkende middelen hangt af van de inkomsten der districtskas.

Thans heeft deze Vereeniging zich over geheel Engeland en zijn Koloniën uitgebreid. Zij heeft o. a. een „Tehuis aan Zee”, waar herstellende zieken, die verandering van lucht noodig hebben, worden opgenomen, en een Tehuis in Parker-Street, waar rondzwervende meisjes tot dienstboden worden opgeleid.

Hoe gezegend zulk een Vereeniging werkt behoeft geen betoog. Doch men lette er op met wat wijsheid de werksters juist genomen worden uit de klasse dergenen, die later door hen moeten verzorgd worden. Een dubbel doel wordt zoo bereikt. Vrouwen zijn natuurlijk voor zulken arbeid de geschikste personen. Alleen zij opgemerkt dat het diakonessen-stelsel, zooals dat misschien hier en daar ten onzent en meer nog zooals 't in Duitschland bestaat, niet in alle opzichten te prijzen is. Al wat aan het kloosterachtige, het nonnenleven doet denken moeten wij, Bijbelsche Christenen, beslist verwerpen, en een jonge vrouw of man, die zich tot zulke liefdewerken wil begeven, bedenke wel, dat daartoe een roeping noodig is en vooral dat hij of zij er zich geen bijzondere verdienste uit mag maken. 't Is de vraag of een bepaalde *stand* van werkers of werksters der liefdadigheid goed is te keuren. Doch hoe ook, in onze grootere steden vinde vooral het Londensche voorbeeld navolging. Er is nog wel iets in dezen te doen.

H.

Geen mosterd na den maaltijd

zal, hopen we, de lezer het hiervolgend vers achten,
't welk onze vriend J. K. te R. ons toezond. Wel
zond hij het laat, maar het feit waarover het loopt,
verjaart nu juist niet op één dag. Bovendien geeft
het vers ons aanleiding tot een paar opmerkingen,
die voor allen goed te noemen zijn.

De Heere heeft groote dingen aan ons
gedaan, dies zijn wij verblijd.

Ps. 126 : 3.

1813—1888.

Komt, volk van Nederland! verheft de dankbre harten,
Tot Neêrlands God omhoog, die telkens uitkomst schonk,
Wanneer de nood op 't hoogst, bij 't prangen van de
(smarten,

Zijn sterke arm gebod, zijn machtwoord tegenklonk.
Laat vrij op dit u feest, de fiere driekleur wapp'ren,
Van huis en torentop zoo vroolijk als voorheen,
Dat blij nu 't feestlied klink' ter eere van de dapp'ren,
Die trouw aan Vorst en volk in voor- en tegenheên.

Zoo ooit, zou Neêrlands volk op dezen dag vergeten.
De dapp're daân van hen, die, schoon met wijs beleid,
Zoo moedig als getrouw de klusters van zich smeeën,
Van Fransche dwing'landij en vreemde overheid?
Neen, neen, een luid hoeeze! voor Nederlands getrouwen,
Met Hoogendorp aan 't hoofd van 't toenmaals staats-
(beleid,

't Zij onze taak opnieuw hun glorie te ontvouwen,
Zoo wordt hun grafgesteent' door 't dankbaar volk
(gewijd.

Ja, schande zou het zijn, voor Hollands vrije zonen,
Om niet met hart en mond op 't blij verlossingsfeest,
Gods daden van weleer met dankbaarheid te loonen,
Betoont in Van der Duin en Stirums heldengeest,
Zij waren 't, die opnieuw d'Oranjevaan ontplooiden,
Door Frankrijks heerschappij van Neêrland weggerukt,
De onafhank'lijkheid van 't Vaderland voltooid
En 't knellend juk verbrak dat 't volk held neêrgedrukt.

God schonk door hen ons weer een Willem van Oranje,
Een telg uit Nassau's huis, aan Nederland verknocht,
Een nazaat van dien Vorst, die in den strijd met Spanje,
Ons met zijn dierbaar bloed de vrijheid heeft gekocht.
Op d'algemeene wensch kwam hij van gindsche stranden,
Van 't gastvrij Engeland, waar hij een wijkplaats vond,
Toen valsche vrijheidszucht hem dreef uit deze landen,
En 't afgedwaalde volk zijns vaders rechten schond.

't Is driekwart eeuw geleên, nu wij dit feest herdenken,
Dat Koning Willem I zich aan zijn volk verbondt,
En met zijn wederkomst wou God verlossing schenken,
Aan 't uitgeputte volk dat bij Hem hulpe vondt;
Met hem kwam Holland weer tot nieuwe glans en luister,
Werd vrede en rust het deel van Vorst en onderdaân,
Kwam welvaart in het land, verdween het nacht'lijk
(duister.

En is voor Nederland de zon weer opgegaan.

Zoo werd het volk weer groot, dat bijna scheen verloren,
Wiens naam reeds onderging in Frankrijks wingewest,
Zoo werd ons Vaderland als vrije staat herboren,
Nam zij haar plaats weer in, geëerd in Oost en West.

Zoo werd Oranje weer aan Nederland verbonden,
En zwoer het volk hem trouw als hoofd van stad en land,
Zoo worde nimmermeer 't drievoudig snoer ontbonden,
En zeege'nen God altoos Oranje en Nederland.

Dat op dit heug'lijk feest uw grond van vreugde dreunen,
Geheiligd Vaderland! door zooveel bloed gedrenkt,
Wij willen onversaagd Oranje's scepter steunen,
En schragen zijn bewind, dat ons de zeege schenkt.
Blijf, Heer, den Vorst nabij, wil hem voor ons nog sparen,
Bewaar de Koningin, geef Gij haar wijsheid, kracht,
Behoed de teed're spruit, wil haar voor ramp beware,
Vermeerder Gij in haar Oranjes nageslacht.

Ja, roemt Gods groote daân, verlost Nederlanden,
Houdt uwe afkomst hoog, uw vaandel onbesmet,
Zoo word' van oud en jong, van hoog en lage standen,
Gods redding dank gezegd op 't vurig smeekgebed.
Dan blijf' eeuw in eeuw uit, der vad'ren woord weer-
(klinken,

Door hen in 't steen gegrift aan 't Scheveningsche strand,
Dan zal het nageslacht ook nooit den moed ontzinken,
Maar jub'len met hen meê: God redde Nederland.

J. K.

Over 't geheel genomen is dit een vers, waaruit
een goede, degelijke en Christelijke geest spreekt,
vaderlandslievend en vroom beï. Kortom, de inhoud
maakt het vers aanbevelenswaardig.

Onze vriend — en niet hij alleen — moet echter
wel bedenken, dat taal en dichtkunst hun eischen
hebben, die niet mogen worden overtreden.

In vers 1, regel 3, b.v. is „was” weggelaten,
en de zin dus onverstaanbaar, evenals niet duidel-
lijk is wien of wat de stem tegenklonk. In den 8sten
regel ontbreekt „waren”. „Toenmaals” in vers 2,
zal wel „toenmalig” moeten zijn; en hoe iemands
„glorie *ontvouwd*” wordt, is niet duidelijk. Ook is
't beter *ei* niet op *ij* te laten rijmen.

In vers 3 zijn „ontplooiden,” „voltooiden” en
„verbrak” enkelvoud en moeten meervoud zijn. Ook
mag onze vriend, zie vers 4 en 5, wel letten op
geslachten en personen. In vers 6 b.v. is „Vader-
land” vrouwelijk, wat toch niet gaat, en wat het
laatste „zoo” in vers 6 beduidt, zie, dat is kwalijk
te raden.

In vers 7 daarentegen heeft „dreunen” 't meer-
voud wat enkelvoud moet wezen, en heeft „beware”
een *n* te min. Ook tegen de spelling is meer dan
eens gezondigd, b.v. *zeege*.

We zeggen dit alles niet om onzen vriend te
ontmoedigen; veeleer verdient zijn pogen lof. Maar
hij ziet nu *wat* hem ontbreekt. Hij moet nog wat
leeren en heeft daartoe blijkbaar zeer goede gaven
ontvangen. 't Zou toch jammer zijn als hij over de
bijkomende dingen heel zijn leven bleef struikelen.
Daarvoor is zijn werk te goed.

EEN WEES.

Wanneer men in Schotland de stad Elgin van de
oostzijde nader komt, ziet men aan zijn rechterhand

de bouwvallen eener oude hoofdkerk. Naar de zorgvuldig bewaarde overblijfselen te oordeelen, moet het een der prachtigste bouwwerken van Europa geweest zijn.

Niet ver van den bouwval en aan zijn linkerzijde ziet men een schoone stichting, waar ouden van dagen huisvesting vinden en kinderen opgevoed of onderwezen worden. Voor het gebouw staat het beeld van den weldoener dezer welbezorgden. Hij had Elgin tot geboorteplaats, en dankbaarheid heeft hem hier in beeltenis doen voorstellen, zóo, dat hij met de eene hand een Bijbel aan een knaap toereikt en met de andere een grijsaard steun biedt.

In deze stichting worden 50 kinderen van werklieden geheel opgevoed en voor een ambacht bekwaamd. 300 andere kinderen kunnen kosteloos op de uitnemende school onderwijs ontvangen; terwijl een tiental ouden van dagen, ieder in een eigen vriendelijk vertrek, worden gehuisvest en geheel verzorgd.

De geschiedenis der schoone stichting is deze:

In een cel van den bouwval, in een ruimte niet meer dan vijf voet in het vierkant, leefde in de vorige eeuw zekere Margo Gilzean, de weduwe van een gewoon soldaat. Haar man was gesneuveld bij de laatste poging der Stuarts om den voorvaderlijken troon van Schotland te herwinnen. Half krankzinnig van smart over haar geleden verlies, koos de arme weduwe de overgebleven cel bij den bouwval voor zich en haar kind tot verblijf, en leefde van de gaven, die medelijdenden der schier zinnelooze brachten. Haar kind had een oude steenen doopvont in de cel tot slaappleats.

Van zijn zesde jaar af ontving hij op een armen-school eenig onderwijs, maar was nog geen tien jaar, toen hij zijn moeder verloor. Een bloedverwant nam den knaap in huis, maar tot zoo harde dienstbaarheid, dat de mishandelde op twaalfjarigen leeftijd zijn huis ontvluchtte. Hij had van Londen hooren vertellen, en zijn verbeelding spiegelde hem voor, dat daar het goud voor het oprapen was.

Volhardend van aard gelukte het hem al bedelend en onderricht vragend Englands hoofdstad te bereiken. Gelukkig had hij een uiterlijk zoo gunstig, dat een kleermaker hem in huis nam, die in hem een getrouw boodschaplooper vond. Na ruim twee jaren dezen baas gediend te hebben, werd hij eens door hem met een pak kleederen naar een officier van de Oost-Indische Compagnie gezonden. Deze, ook een Schot, had schik in het voorkomen van den oppassenden jongen, en ried hem aan om in zijn regiment dienst te nemen, waarbij hij als dienstknecht aan hem kon verbonden blijven.

De arme wees deed naar dezen raad, en door zijn goed gedrag en zijn grooten aanleg om talen te leeren zag hij zich al spoedig bevorderd. Terwijl het grootste deel zijner makkers den tijd met drinken en spelen verkwisten, trachtte hij met ijzeren wil kennis te

vergaderen. Weldra was hij het Hindostansch zoo meester, dat hij gedurig als tolk moest dienst doen, een post in dien tijd in Indië van groot belang en die dikwijls ruin betaald werd. Door zijn goed gedrag verwierf hij niet alleen nuttige kundigheden, maar verkreeg hij ook een vermogen, dat in later tijd tot rijkdom aangroeide.

Bij het innemen van Seringapatnam in 1799 streed hij aan de zijde van den Engelschen generaal, later bekend als de Hertog van Wellington en onderscheidde zich toen en daarna op de meest eervolle wijze. Met den rang van Luitenant-Generaal en als een schatrijk man, keerde de eens zoo arme, van allen verlaten wees naar zijn geboortestad Elgin, terug. Daar toefde hij jaar aan jaar des zomers, algemeen als vriend van kinderen en weldoener van armen en ouden geëerd.

Op den 16^{den} December 1824 stierf hij te Londen, en na zijn overlijden bleek, dat hij reeds in 1815 bij testament zijn na te laten vermogen beschikbaar gesteld had voor de stichting eener inrichting, welke nu zoovele kinderen en ouden kan vrijwaren van de diepe armoede en ellende, eens door zijn moeder en hem op diezelfde plek geleden. Het fonds, dat de zoon van de arme Margo Gilzean voor het bij Elgin verzezen toevluchtsoord bestemde, bedroeg een millioen gulden.

Hoevele zijn de klachten over slechte tijden: — hoe weinige die over slechte zeden en volksgewoonten. De wees van Elgin, de niet minder arme Benjamin Franklin, die ook op twaalfjarigen leeftijd de wereld intoog, President Garfield en hoevele anderen stellen in helder licht, dat waar de gunstige tijden den loszinnige evenmin als den trage baten, volharding in het goede te willen en het goede te doen ook in de ongunstigste tijden en bij de moeilijste omstandigheden, den weg tot welslagen en voorspoed doen vinden.

H.

UIT HET LEVEN.

Stijlbloemen.

1. Een uithangbord: Beiersch en *Barbier*.
2. Op een briefkaart aan een wijnhandelaar: „Met dezen heb ik de cognac nagemeten en in orde bevonden.”
3. In een opstel: Deze *vloeistof* kan in *vasten toestand* voorkomen. (Dan is het geen vloeistof meer.)
4. (Naaister, die onderwijs in den catechismus geeft, zet op haar bordje): „Mej. G., naaister. Hier leert men voor zijn *belijdenis*, *naaien*, *breien* en *kousen stoppen*.”
5. Men hoorde het geschrei der schipbreukelingen, dat *onhoorbaar* werd gemaakt door het bulderen der zee.

6. Op het strand te *Zandvoort* staande, zag zij de zon in al hare pracht uit de zee opkomen. (De zon gaat dus tegenwoordig in 't Westen op.)
7. De stad heeft verschillende *karren aangesteld* om 's zomers *daarmede* de straten te besproeien.

P. J. K. JR.

(Te Zaandam).

8. Hier zet men koffie en over de Zaan.
9. Muildier wegens verandering te koop. (De aanstaande koper mag wel eens eerst onderzoeken in welk ding dit muildier dan veranderd is.)
10. „Loodgieter en aanleg voor duinwaterleiding.”
11. Nooit heeft men hem tot aan zijn levenseinde beschonken gezien.
12. Dit zijn menschvormige uitdrukkingen die niet letterlijk kunnen worden opgevat.
13. Daarop schreef Calvijn haar den brief, die onsterfelijk geworden is om zijn roem.
14. Niet als wenschte deze niet, dat dergelijke vervloekte laster *niet* onderdrukt zou worden.
15. De gestorvenen worden op twee begraafplaatsen, buiten de stad, begraven.
16. Maar bovenop liggen de groote stukken steenkool, waartusschen kleinere brokken *zich vleien*.

Een wonderlijke taal.

Men verhaalt, dat er onder de negers van Kameeroen, de nieuwe Duitsche bezitting in West-Afrika, een bijzondere *trommeltaal* bestaat, waardoor men elkander op tamelijk groote afstanden kennis geeft van de een of andere gebeurtenis. Dr. Wolf verzekert, dat die taal ook in het binnenland van Afrika bekend is. Een Duitsch reiziger meldt van een nog merkwaardiger taal nl. door *fluiten*. Mijlenver wordt zij gesproken, op afstanden, die voor de gewone menschenlijke stem geheel onbereikbaar zijn. De beschaaftde bewoners der Kanarische eilanden noemen die taal „de fluittaal.”

Reeds vóór eenige jaren heeft zekere Dr. Béthencourt Alfonso over deze taal in een Kanarisch tijdschrift geschreven, en medegedeeld, dat de reizigers, die Gomero bezoeken, verwonderd waren over het gefluit, dat hen overal als omringde, dan eens zacht en lieflijk als het gekweel der vogels, dan hevig en sterk als van een locomotief; in één woord op allerlei wijs, toon en uitdrukking. De gids der reizigers, die ook fluit, verhaalt aan allen, die 't verstaan kunnen, zonder dat zijn gezelschap er iets van vermoedt, welke landslieden hij brengt, waarheen hij gaat, enz.. Het is een volledige taal, al is zij ook arm. De tonen worden op verschillende wijzen uitgebracht en somtijds komen er de vingers bij tepas. Toonhoogte, kracht en duur der tonen zijn de deelen,

waardoor de verschillende woorden gevormd worden. Wie er niet aan gewoon is verstaat natuurlijk niets van deze taal, die van der jeugd af moet aangeleerd en beoefend worden. De Gomero's hebben er een voldoende middel in om zich met elkander te onderhouden, en sommige zijn zelfs zoo geoefend, dat zij elkander aan 't fluiten even gemakkelijk herkennen, als wij aan de stem. De Gomero heeft dus geen telefoon noodig.

Deze taal is denklijk uit de behoefte der herders ontstaan, die met elkander van gedachten wilden wisselen zonder over berg en dal een wandeling te maken. Reeds in de 15e eeuw vindt men er melding van gemaakt; haar bestaan valt niet te betwijfelen. Zelfs heeft zekere Quedenfeldt haar gedeeltelijk op noten gebracht. Deze reiziger heeft 's nachts proeven genomen met twee Gomero's, die op vijftig mijlen afstand van elkander geplaatst waren. Bij ieder stond een onderzoeker met een vooraf besproken stel vragen, waarvan de fluiters natuurlijk niets wisten. De meeste proeven kwamen goed uit. Zoo werd gezegd en goed beantwoord. „Zijt gij koud? Ik ben warm. Melk de geit. Zij geeft geen melk. Loop naar de maan! En gij naar uw grootmoeder. Hoeveel moet ge voor uw koe hebben? 35 Peso's. Is uw vader ziek? Hij is bijna weer beter.”

't Grootste deel der bevolking verstaat deze taal, maar het zijn natuurlijk slechts eenvoudige dingen en geen diepzinnige of geleerde zaken, die er in verhandeld kunnen worden. Een vergadering, die zulk een fluitende vragenbespreking hield, zou anders niet onvermakelijk zijn.

H.

Slaapwandelaars.

Zijn de gewone verrichtingen van slaapwandelaars reeds vreemd, nu en dan vindt men feiten van hen vermeld, die terecht onze hoogste verbazing opwekken.

Zoo verhaalde iemand onlangs van een metselaar, die de opdracht ontving, den volgenden morgen vroeg naar de begraafplaats te gaan, om eenig herstelwerk, dat dien dag besteld was, op te meten. De man begaf zich te bed, denkende over de ontvangen order, nam zich voor met het daglicht op te staan, en viel in slaap. Hij droomde, dat hij des morgens opstond, naar het kerkhof wandelde, het werk opmat en de cijfers in zijn zakboek opteckende. Opeens sloeg de klok twee; hij ontwaakte, en ondanks de duisternis, die hem omgaf, bemerkte hij werkelijk op het kerkhof te zijn. Zijn duimstok en notitieboek had hij in de hand. Daar het zomer was besloot hij den morgen af te wachten, weldra begon de dag aan te breken. Toen hij zijn boek opende, bemerkte hij tot zijn niet geringe verbazing, dat hij aanteekening had gemaakt van het verrichte werk, en de hoeveelheid metselwerk behoorlijk in voeten en duimen had uitgedrukt. Bij het nameten van wat hij blijkbaar in het duister gemeten en

opgeteekend had, bleek dat de cijfers in zijn boek volkomen juist waren.

H.

Afstanden der hemellichamen.

De afstand der aarde van de ster Centauri kan in ronde cijfers geschat worden op 20,000,000,000,000 mijlen — twintig miljoen maal miljoen mijlen. 't Is haast onmogelijk zich eenig denkbeeld te vormen van dezen verbazenden afstand. Verondersteld, dat een spoortrein deze aarde verliet, dag en nacht doorreed en 50 mijlen per uur aflegde, zonder eenig oponthoud, dan zou in zes maanden die trein de maan bereiken; in 200 jaar de zon, en in 6,000 jaar de planeet Neptunus. Diezelfde trein zou echter de ster Centauri niet bereiken dan na 41,000,000 jaar!!

Voorwaar „des Heeren werken zijn zeer groot!”

H.

Slavernij in China

Dat de slavernij in China nog altijd bestaat, blijkt uit officieele mededeelingen van den gezant der Vereenigde Staten te Peking.

Men kan nog altijd in China slaven koopen, en de slavernij is erfelijk. Iemand kan er toe vervallen wegens een misdaad of wegens schulden; doch het getal slaven is zoo klein, dat er niet veel van gesproken wordt.

Er komen gevallen voor van behoeftige ouders, die hun kinderen verkoopen. Meisjes brengen te Peking meer op dan knapen; er worden prijzen van *f* 100 tot *f* 750 voor hen betaald.

De wet erkent de slavernij uitdrukkelijk; zij straft meesters, die de dochter van een vrijen man aan hun slaaf tot vrouw geven, en den slaaf die een vrij meisje trouwt, of die een vrijen man slaat. Aanvalen van slaven op hun meesters worden streng gestraft.

In het gewone leven is de verhouding tusschen de slaven en hun meesters niet onaangenaam, aartsvaderlijk. De slaven worden als leden der familie beschouwd, en vele gevallen van slavernij zijn in China niet anders dan levenslange dienst.

Toch is het te hopen, dat eerlang ook die slavernij voorgoed worde afgeschaft.

H.

Een „Schoonheidsdokteres” (Beauty Doctor) heeft tegenwoordig een winstgevende praktijk te Nieuw-York. Dagelijks krijgt zij „lijderessen” wier eenige kwaal is „leelijkheid”, en die meenen dat zij gebreken hebben, welke hen in de oogen van mede-stervelingen afzichtelijk maken. De dokteres doet alles in haar vermogen om ze „mooi” te maken. Som-

mige vrouwen willen dunner, andere dikker worden. Sommige zijn bleek, andere te rood; roode oogen, dunne haren, ronde schouders, kortom al wat het verschil tusschen mooi en leelijk uitmaakt willen zij verholpen hebben. De „Beauty Doctor” schrijft matigheid en beweging voor, watertjes en drankjes, en verdient veel geld. Sommige vrouwen heeft zij zes maanden lang onder haar behandeling gehad, en toen waren zij zoo veranderd, zegt de berichtgever, dat vrienden haar nauwelijks herkenden. Zij klagen zeer over de strengheid der behandeling, maar verdragen alles gaarne voor het doel.

Ware er maar zulk een streven naar inwendige schoonheid van karakter en hart, die onvergankelijke schoonheid, die een zegen is voor den bezitter en voor de wereld. Een onfeilbaar voorschrift hiervoor vindt men in 1 Petr. 3 : 3, 4.

H.

Geen tijd om te bidden.

Aan een ouderling, woonachtig in een stad gelegen in Berkshire, werd eens verzocht om te bidden voor den vader van een groot huisgezin, die zijn been gebroken had en in groote armoede verkeerde.

„Ik heb geen tijd om te bidden,” was zijn antwoord; (hij was juist bezig appels te plukken), „maar gij kunt in mijn kelder gaan, en halen er wat vleesch, zout, spek, aardappels en boter voor den man uit; dat is wat ik wel kan doen.”

Dat geven was zekerlijk uitnemend, maar men zorgde dat het bidden er niet om achterblijve. Altijd is het waar: de verstandige zal tijd en wijze weten.

H.

In een vorigen jaargang verhaalden we reeds iets van de dwaasheid dier Engelschen, welke beweren dat hun volk van Israel afstamt.

Van die Anglo-Israelieten hoort men tegenwoordig niet veel. Spurgeon echter sprak er onlangs over. Hij kreeg een boek over het Anglo-Israelietisme ter beoordeeling en op zijn eigenaardige manier schrijft hij: „Wij beschouwen de theorie louter als een romannetje. Wij zijn geen Joden. Abraham kent ons niet en Sara weet van ons niet.”

Hoe zot de redeneeringen zijn, aan allerlei overeenkomsten van namen enz. ontleend, toonden we indertijd aan. Men kan evengoed beweren, dat de Russen van de Nederlanders afstammen. Want *Petersburg* is een goed Hollandsche naam. *De Krim* ligt in Nederland en in Rusland. Zelfs ligt in het laatste rijk de stad *Ackerman*, en de *Zwarte Zee* herinnert aan 't *Zwarte water*, gelijk *Moskou* aan een *kouw* of *kooi* voor *mosschen*.

Wie weet waartoe men zoo voortgaande nog komt!

H.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

ander redactie van

A. J. Hoogenbick en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

De Broeders des gemeenen levens.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

Half voor het zoekend oog, in neevlenschauw verloren,
Daar ziet ge een flikkrend licht door boog en glasruit gloren,
En vindt ge een broederschaar, van heiligen ernst bezielt
Rondom een kruisbeeld neergeknield.

B. TER HAAR.

„Er is op aarde geen plaats, waaraan geene verzoeking verbonden zijn, noch ook een klooster of kloostergelofte, die den mensch vergunt krijgsman te zijn zonder strijd,” zoo schreef Geert Grootte aan een zijner vrienden. Hij oordeelde dus het klooster geenszins als de veilige schuilplaats, waar de ziel voor de zonde en de wereld geborgen was. Hij zag de kloosters, bij het diep bederf, waarin zij verzonken lagen, eer aan voor kweekplaatsen van het booze. Toch meende hij, dat het eenzaam en van de wereld afgezonderd leven aan de ziel meerdere gelegenheid gaf, om ongehinderd met God en zichzelf bezig te zijn en voorts, dat arbeid en onthouding middelen zijn om het vleesch te kruisigen met de begeerlijkheden.

Reeds in 1374 opende hij zijne woning te Deventer voor arme vrouwen, die een Gode welbehagelijk

leven wenschten te leiden. Zij zouden geen geestelijke orde vormen, maar uit vrije keuze bij elkander blijven. Ieder mocht het huis verlaten, doch wie het eenmaal verliet, om welke reden dan ook, keerde niet weder daarin terug. Wie klaarlijk openbaarde, dat het niet in hare bedoeling lag, door wandel en gedrag Gode te verheerlijken, werd uit de woning verwijderd. Door gestadigen arbeid moesten de zusters in haar onderhoud voorzien, en na haar dood verviel al hare bezitting aan het gemeenschappelijk huis. In kleeding en manieren mochten zij zich niet van andere vrouwen onderscheiden. Terwijl zij jaarlijks uit haar midden haar eigen huismeesteres kozen, behield Grootte zich het oppertoezicht gedurende zijn leven voor. Na zijn dood zou dit aan de opperbestuurders van Deventer worden overgedragen.

Ziedaar een eerste stichting van Grootte. Welhaast was het aantal van de „Zusters des gemeenen levens” tot honderdvijftig aangegroeid. Overal werd het goede voorbeeld gevolgd en straks telde men hier en in Noord-Duitschland een zeventigtal Zusterhuizen.

De leerlingen der kapittelschool te Deventer wekten niet minder de belangstelling van Grootte op. Hij noodigde hen meermalen tot zich, sprak met hen over hun hoogste belangen en liet hen tegen behoorlijk loon boeken voor zich afschrijven. Deze zijne bemoeienissen met de behoeftige klerken der

kapittelschool trokken de aandacht van Floris Radewijns, vicaris van de Lebuinuskerk te Deventer, een man, die, door de prediking van Groote getroffen, zijn trouwe vriend en volgeling geworden was. Ofschoon evenals Groote, zelf meester in de vrije kunsten, nam hij deel aan den arbeid der klerken in Grootes woning en op zekeren dag stelde hij den meester voor, ook de klerken in een gemeenschappelijke woning te vergaderen.

„Wanneer wij het wekelijksch loon, 'twelk gij ons voor het afschrijven vereert, bijeenlegden, zouden we hiervan gemakkelijk kunnen leven.”

„Maar gij zoudt u daarmede den haat der luie bedelmonniken op den hals halen en deze zouden niet rusten, eer zij uw ondergang bewerkt hadden.”

„'t Ware te beproeven, vader!” zeide Radewijns. „Misschien zal God het ons doen gelukken.”

Groote bezon zich. „Welnu,” zoo sprak hij eindelijk, „beproof het in Gods naam! Ik zal u beschermen en verdedigen tegen allen, die uw goed voor-nemen verijdelen willen.”

Zoo werd de „Broederschap des gemeenen levens” geboren. De klerken namen hun intrek in de woning van Groote, welke weldra met die van Radewijns vereenigd werd. Radewijns zelve werd hun huismeester, wien zij vrijwillig gehoorzaamden. Zij schreven boeken af, legden zich op de handwerken toe en bezorgden voorts het eigen huishouden. Wien het gemeene leven in het Fraterhuis niet geviel, die mocht vrijelijk heengaan, maar zoo hij, na een jaar van proef te hebben doorgemaakt, zich van de Fraters scheidde, verloor hij het recht op zijn aandeel in de gemeenschappelijke kas. Weldra was echter de gemeenschappelijke woning te klein en openden de burgers van Deventer, die door den vromen wandel en de onvermoeide werkzaamheid der broeders, gunstig voor hen gestemd waren, hun hunne woningen. 't Bleek echter spoedig, dat de „Broeders des gemeenen levens” ook gemeen waren in hun dood; immers de een na den ander werd door de toring weggenomen. Een gestadige arbeid van des morgens drie tot des avonds acht uur, bij slechts matige voeding, putte hunne krachten uit, en de huismeester vond zich verplicht den eisch te stellen, dat de broeders voortaan eerst te vier uren aanvangen zouden. Voorwaar, een ingrijpende verandering, die toch nog wel geen weelde zal kunnen geheeten worden! 't Was eerst door den nood gedrongen, dat de broeders later den aankomenden tot eisch moesten stellen, dat zij goed eten, goed slapen en stipt gehoorzamen konden.

De „Broeders des gemeenen levens” oefenden door 't afschrijven van vrome boeken en wetenschappelijke werken en door de verspreiding ervan grooten invloed op die standen uit, welke zich de oorspronkelijke bescheiden niet tot dien hoogen prijs aanschaffen konden, waarvoor in die dagen een boek verkocht werd. Doch zij ver-

genoegden zich niet met slechts middellijk invloed uit te oefenen op de toekomst der kerk. Zij stichtten scholen en we behoeven slechts mannen als Wessel Gansvort, „het licht der wereld”, Thomas à Kempis, den schrijver van de „Navolging van Christus”, en Desiderius Erasmus te noemen, om te bewijzen, dat hun arbeid ook op het gebied van het onderwijs niet onvruchtbaar was. Des Zondags riepen zij de lieden uit de stad in de Fraterhuizen samen, lazen den Bijbel in de landtaal voor en hielden godsdienstige toespraken tot de hoorders. 't Kan niemand verwonderen, dat zij zich door hun arbeid den haat eener geestelijkheid op den hals haalden, waarvan zooveel er belang bij hadden, dat de rechte kennis der Schrift voor de leeken verloren ging, opdat hun ongeregelde wandel en de afval in de Christelijke leer niet langer aan den maatstaf des Bijbels zouden getoetst worden. 't Valt intusschen niet te ontkennen, dat hetergezinde geestelijken de broeders in hooge eere hielden, en hen krachtig beschermden. De achting en liefde, welke het volk hun wijdde, dekte hen tegen de beschuldigingen hunner vijanden. Ja, zelfs het concilie van Constanz, overigens zoo te slechter faam bekend, zoo geneigd tot ketterjacht, sprak de Fraters vrij van de lasterlijke aanklachten, welke tegen hen werden ingebracht.

De geest van Geert Groote rustte op Floris Radewijns en op de broeders. Groote had zijn gansche boekerij aan de broeders vermaakt, op voorwaarde dat zij ze met ruime hand zouden uitleenen. Niet slechts was reeds gedurende Grootes leven ook te Zwolle een Fraterhuis gesticht, maar na zijn dood vestigden zich zulke huizen door geheel Nederland en Duitschland.

Intusschen moeten we nog op eene stichting van Groote wijzen, welke niet minder dan de „Broederschap des gemeenen levens” zijn invloed gelden deed op het lot der kerk van Nederland.

In het jaar 1377 stonden drie mannen aan de poort van het klooster te Groenendaal en begeerden tot den prior Johannes Ruijsbroeck toegelaten te worden. De tachtigjarige prior was vroeger vicaris van de St. Gudula-kerk te Brussel geweest. Met diep leedwezen had hij het diep verval van het kloosterleven gezien en de levendige begeerte was bij hem ontwaakt, om zelve een klooster te stichten, waarin zich zijne meening over de eischen van een Gode welbehagelijk leven zouden belichamen. Zoo had hij het klooster der Augustyners te Groenendaal gevestigd en was om zijne geleerdheid en vroomheid door de monniken tot prior over het klooster benoemd. De roem zijner geleerdheid en godvruchtigheid had zich mede door zijne geschriften wijd en zijd verspreid, en deze had dan ook het verlangen bij het drietal bezoekers opgewekt om met den vromen grijsaard kennis te maken. Twee van hen waren zelve meesters in de vrije kunsten, de derde

was een eenvoudige leek, door vriendschapsbanden aan hen verbonden. De beide geleerden waren Groote en Johannes Cele, de huismeester van de Zwolsche broederschool, een in oude talen en logica bekwaam onderwijzer.

Had het de bezoekers reeds getroffen, dat het uitwendige van het klooster zich zoozeer door eenvoud en soberheid onderscheidde van andere geestelijke stichtingen, niet minder verbaasde het hen, dat Ruijsbroeck, die geen hunner ooit gezien had, met verheugd gelaat op Groote toetrad, hem de hand reikte en tot hem sprak: „Zijt mij welkom op Groenendaal, meester Geert Groote!”¹⁾

Het verblijf op Groenendaal zou over veel beslissen. De omgang en de gesprekken van den geestigen grijsaard oefenden diepen indruk uit op Grootes geest. Vooral, wanneer zij samen over de ontarding van het kloosterleven spraken, bemerkte Groote, hoezeer de stichting te Groenendaal zich gunstig onderscheidde. Zie, waar hij zich voorheen een klooster *gedacht* had, zooals het behoorde te zijn, hier *vond* hij het. Aan dit denkbeeld paarde zich de vrees, dat straks, na zijn dood, vele „Broeders des gemeenen levens” misschien genoodzaakt zouden zijn, teneinde den haat der monniken te ontgaan, zich in een of andere kloosterorde te begeven. Wat zou hij doen?

Toch, 't was niet Groote toegezegd, zijn denkbeeld verwezenlijkt te zien. Nog op zijn sterfbed sprak hij tot zijne leerlingen: „Eenigen van u moeten een kerkelijke orde aannemen, waarbij alle vromen een veilige toevlucht kunnen vinden en een klooster bouwen, waar alle menschen van oprechte bedoeling liefde en bescherming ontvangen. Doe dit terstond na mijn dood!” Zelfs raadde hij hun de orde der Reguliere kanoniken te kiezen, welke regelen 't meest overeenstemden met de leefwijze, welke zij thans reeds volgden. Den band der kloostergelofte alleen misten de broeders, die uit vrije liefde kuisheid, armoede en gehoorzaamheid, barmhartigheid en naastigheid beoefenden.

Na Grootes dood volgden de broeders den wensch van hun geliefden meester. Doch over *het klooster van Windesheim* spreken we in een volgend tafereel.

¹⁾ Wij weerhouden ons van eenig oordeel over dit feit. 't Volk schreef zowel aan Ruijsbroeck als aan Groote de gave der voorzeggings toe. Van den laatste verhaalt men zelfs, dat hij de doodklok over Ruijsbroeck luiden liet, eenige dagen, vóór hem diens doodsbericht gewerd.

GEEN ONVOORWAARDELIJK GELOOF IN DE WETENSCHAP.

(Tegen onze gewoonte nemen we hier — met te waardeeren vergunning — een opstel over uit een ander tijdschrift: „*De Christelijke Schoolbode*.” Het stuk is zoo degelijk en zoo gepast voor onzen tijd, dat we de lezing

ten zeerste aanraden, evenals die van bedoeld tijdschrift zelf. Men kan wel zeggen: „Ik ben geen onderwijzer”, of: „Ik heb geen kinderen; waartoe zou *ik* dan de *Schoolbode* lezen?” Maar ieder, vooral ieder jongmensch, die 't blad inziet, zal aanstonds bespeuren dat het o.a. op 't gebied der letterkunde zeer veel schoons en degelijks geeft, dat waarlijk ook voor wie ouders noch onderwijzers zijn wel past.)

RED.

Zien wij met minachting op hunne dwalingen¹⁾ neer, dan danken wij zulks dáár aan, dat men ons geleerd heeft dat het dwalingen zijn; maar zijn wij misschien niet evenzeer op een dwaalspoor, wat betreft de vele dingen, die men ons geleerd heeft? Ik heb groote vrees, dat over honderd jaar onze wetenschap, waar wij zoo trotsch op zijn, zeer verouderd zal zijn.

REVUE SCIENTIFIQUE.

We meten tegenwoordig de zon en we bepalen haar gewicht met evenveel gemak en zekerheid als van een baal koffieboonen. We weten, dat het volume van Sirius veel grooter is dan van de zon en dat deze ster omgeven is van eene uitgestrekte atmosfeer, bijna geheel uit gloeiende waterstof bestaande. We ontdekken — om nu in eens van 't ontzaglijk groote tot het ontzaglijk kleine over te stappen — we ontdekken drieduizend koloniën van mikrokokken en bacillen onder de nagels van een assistent in een gasthuis, nadat hij de handen in eene ontsmettende stof volkomen meent gezuiverd te hebben.

Wel doet dus de wetenschap in onzen tijd reuzenschreden.

't Zal mij weinig verwonderen, indien vele lezers deze uitboezeming beamen. Toch gevoelen we ons verplicht er nog iets aan toe te voegen en wel dit: Ten allen tijde hebben de geleerden kolossale ontdekkingen gedaan; ten allen tijde heeft men uitgeroepen: wel doet de wetenschap in onzen tijd reuzenschreden! En wie soms ongelooftig den schouder ophaalde over sommige ontdekkingen, door de geleerden bekend gemaakt, hij werd voor onwetenschappelijk verklaard; voor een domper en weeten, evengoed als ten huidigen dage de man, die twijfelt aan de „nevel-hypothese” en de daaraan verwante stelling dat alle leven in de natuur afkomstig is uit eene moeder-cel.

Toch is 't zaak zich aan dit geroep niet al te veel te storen; toch is 't zaak zelfs den naam „onwetenschappelijk” te durven trotseeren. Reeds de schrijver aan wien we ons motto ontleenden, durft het vermoeden uitspreken dat het niet heelend'al onmogelijk is, dat ons nageslacht zich verbazen zal over zooveel, waarbij 't geslacht van 't laatst der negentiende eeuw als „wetenschappelijke waarheid”

¹⁾ Van vroegere geleerden.

zwoer. Nog te meer is er aanleiding voor deze vreeze, wanneer men nu en dan eens nagaat, wat geleerden voor „waarheid” hebben gesleten. We zijn zoo vrij onzen lezers hiervan eenige staaltjes te vertoonen.

We beginnen hiertoe met den bekenden natuurkenner der oudheid, den beroemden Plinius. Deze schrijft o. a. dat de zeester alles wat zij aanraakt verbrandt, als ware zij eene vlam en dat de zee-kreeft zoo bang is voor den achtarmigen poliep, dat zij van vrees sterft als zij hem ziet.

Strada schrijft dat er in Ethiopië menschen gevonden worden die oogen, neus en mond in de borst bezitten. Hij had, zeide hij, een penning gezien die een triomftocht voorstelde van den Romeinschen keizer Probus, waarop zij voor zijn zegekar uitgingen.

Zekere Munsterios beschrijft in zijne wereldbeschrijving ook zulke monsters en weet zelfs nog van andere te verhalen, wier ooren op de voeten hingen, of met voeten zoo groot, dat ze op den rug liggende den voet als zonnescherm konden bezigen. Van zulke menschen weet ook Jakob van Maerlant in zijn boek „der natuere bloeme” te vertellen.

In 1568 kwam een werk te Gent van de pers, aldus getiteld: „Die Historie van Belgis, die men anders noemen mach: den Spieghel der Nederlantscher audtheit.

Waer inne men zien mach als in eenen clare spieghel, veel wonderlicke gheschiedenissen, die van alle oude tijden, overal die weerelt geschiet zijn; enz.

Ghemaect deur Marcus van Vaernewijck: excellent Poët en Historiographie Moderne.”

Merkwaardige zaken weet deze schrijver mede te deelen. Hij verhaalt b.v. dat op Zondag 24 Juni 1495 een man op de St Jansbrug te Brugge gedurende een onweer werd opgenomen en naar Zeeland gevoerd. De man bleef altijd wat licht in 't hoofd, laat hij er op volgen.

In Indië zijn menschen met „hondtshoofden” die blaffen en in „Libia” menschen „sonder hoofden”, met „mont ende ooghen in haer borst, ende sommige hebben haer ooghen in haer schouderen.”

Dit werk werd herdrukt in 1574, in 1619 te Gent en te Brussel, in 1665 te Antwerpen en in 1784 verscheen de zesde druk nogmaals te Gent.

Mocht men tegen deze laatste drie schrijvers willen inbrengen, dat zij niet tot de bepaald wetenschappelijke lieden mogen gerekend worden, goed; wat thans volgt is wel uit een „wetenschappelijk” boek, 't is uit een werk in 1571 in Frankrijk uitgekomen en geeft „eene wijsgeerige beschrijving van den vorm en den aard der dieren.”

De griffioen is een beest met vier pooten en zes vleugels; hij is zoo sterk, dat hij een paard en een man er op meëvoert in de lucht. De griffioenen be-

waken de bergen, waar goud en smaragd verborgen is en laten er niets van wegnemen.

De lynx heeft urine, die in edelgesteenten verandert; maar dit beest wil niet, dat de menschen nut daaruit trekken en daarom verbergt hij zijne urine onder de aarde.

Het vleesch van den beer groeit, als het gekookt is. De beer heeft alleen bloed in den omtrek van 't hart. Als hij niet goed zien kan, zoekt hij honigbijen en eet die op; de bijen steken den beer met haar angel, doen daardoor bloed te voorschijn komen, en daardoor geneest zijn gezicht.

De hersens van den beer zijn vergiftig.

Als de apin twee jongen heeft, draagt zij dien, die zij 't liefst heeft in haar armen en drukt hem zoo innig aan 't hart, dat zij hem doodt, en als zij dan ziet, wat zij gedaan heeft, voedt zij den ander wat bezadigder. De apen zijn blij, als het nieuwe maan is en treurig als de maan vol is of in 't laatste kwartier.

Muizen ontstaan door rotting uit 't vocht van den grond.

De haas heeft zooveel gaten onder zijn staart, als hij jaren oud is; hij is van tweeërlei geslacht en brengt dus geheel alleen jongen voort, daarom zijn er zooveel hazen.

Als het hert ziek is, lokt hij door den adem zijner neusgaten eene kleine slang tot zich en, als hij die opeet, geneest hij.

De bok is zoo heet van natuur, dat zijn warm bloed den diamantsteen breekt, die noch door vuur, noch door ijzer kan gebroken worden.

De giraffe is een beest uit Ethiopië, de vrucht van den kameel en den luipaard; zijn hoofd en hals gelijken op die van den kameel, de pooten en dijen zijn als die van den buffel en 't lichaam is gevlekt als een luipaard.

De ram verliest zijne fierheid, als men zijne horens dicht bij den kop doorboort. Als de noordenwind waait, doet hij mannelijke, bij zuidenwind vrouwelijke jongen geboren worden; indien zij zout water drinken, paren zij vroeger; als oude rammen vroeger paren dan jonge, mag men een goeden tijd verwachten, maar 't is een voortteeken van pest en groote sterfte, als de jonge vroeger paren.

Als de salamander vuur aanraakt, bluscht hij 't uit, alsof hij van ijs was. Hij wordt geboren evenals de paling en is van geen geslacht, legt geen eieren, bevrucht niet en heeft geen jongen. De salamander is 't eenige beest, dat in 't vuur leeft.

De phoenix leeft zeshonderd jaar; als hij zeer oud is, verbrandt hij en uit zijne asch komt een jonge phoenix voort; er is altijd maar een op de wereld.

In 't land der dwergen vallen de kraanvogels de bewoners aan.

Als de haan te oud is, legt hij kleine, ronde

eieren, en worden deze door een giftig dier op een mesthoop uitgebroeid, dan worden zij basilisken. De leeuw is bang voor den haan, vooral als hij wit is.

Een landgenoot van dezen schrijver weet te verhalen van boomen met bladeren die „als 't ware twee korte, puntige beenen hebben.” Hij beroept zich op zekeren Antoine Pigafette die beweert er een gehad te hebben en hem gedurende acht dagen in een bak bewaard had; wanneer hij hem aanraakte, ging hij den geheelen bak rond.

Nog merkwaardiger. Er bestaat volgens dezen schrijver een boom, wiens vruchten nu eens in 't water, dan weder op den grond vallen; geschiedt het eerste dan veranderen ze in visschen; in 't laatste geval worden ze vogels.

Deze schrijver leert dat er in de zee tweemaal zooveel soorten van dieren ontstaan als op de aarde; niet alleen visschen, maar ook eenige vogels. Zelfs ziet men vele kleine vogels, ratten en muizen geboren worden door de werking van 't zout, want de wijfjes jongen zonder eenige paring, alleen door aan 't zout in de schepen te lekken.”

De schrijver in de Revue Scientifique zegt: die menschen in vroeger tijd „waren niet gek, zij waren zeker niet dommer dan wij en wij zouden al zeer verwaand zijn, als wij dachten, dat ons verstand anders was dan 't hunne.”

Hoe komt het dan toch, vragen we met dien schrijver, hoe komt het dan toch dat ze zulke dwaasheden neerschreven? En hij antwoordt: 't Was eensdeels hunne lichtgeloovigheid, maar ook de groote moeilijkheid om de dingen te zien, zooals ze zijn.

„Evenals wij waarschijnlijk nu nog doen, zagen ze niet wat er was, maar wat zij wilden zien.

„Meestal ziet men slechts wat men weet, maar het is veel belangrijker datgene te zien, wat men niet weet; het is echter ook veel moeilijker en maar weinig menschen hebben het zeldzaam talent van den waarnemer, om ook datgene te vinden, wat zij niet zoeken, wat zij niet weten en wat zij niet eens verwacht hadden te vinden. Inderdaad is niets moeilijker dan de nauwlettende en geheel onpartijdige waarneming.”

En eindelijk voegt hij er nog aan toe: „Ik wil wel bekennen, dat deze lichtgeloovigheid onzer voorouders mij een weinig beangst maakt voor onze hedendaagsche wetenschap; wie weet, wat onze kleinkinderen van ons zullen zeggen.”

GERECHTVAARDIGD.

Wezen we nog pas op het goede in den vreemde dat met waardeering — zij 't ook niet zonder wijziging — ware over te nemen, evenzeer heeft *Excelsior* er te allen tijde nadruk op gelegd, dat het verkeer is het vreemde boven het vaderlandsche te stellen, wijl men van wat uit den vreemde

komt alleen heil verwacht. We keurden af de navolging en invoering van vreemde zeden en handelingen, vooral op Christelijk gebied waar dit zoo sterk heerscht. Getuigen bv. de Kerstboomen, de vele *slecht* vertaalde Christelijke leesstof enz. enz. Ons volk lijdt in taal en zeden en nationaliteit de grootste schade als men voortgaat gelijk tot nu toe. De geschiedenis waarschuwt ons, en wie land en volk liefheeft zie toe.

Dat het werkelijk in den vreemde niet beter, soms op godsdienstig gebied veel slechter staat dan bij ons is geen ijdel woord. Liefst laten we het den vreemdeling zelf getuigen.

In het *Engelsche* blad de *Profetic News* las men onlangs een beschouwing over velerlei. Sprekende over de Sabbat-ontheiliging, verhaalt de schrijver, dat het er in Engeland, voortijds zoo beroemd om zijn waarnemen van *den dag des Heeren*, al net zoo begint uit te zien als in Frankrijk, en andere landen van Europa. Om de scharen te lokken, heeft men reeds in sommige kerken *tooneelvoorstellingen* ingevoerd. De Theems is op den Sabbat als bezaaid met plezierbooten. *Vuistgevechten op Zondag*, bij een waarvan niet minder dan 18 jonge edellieden onder de toeschouwers gevonden werden, zijn reeds een gewoonte geworden. Londen telt niet minder dan 556 komedie's, waarvan 450 ook drinkhuizen zijn. De schouwburgen vertegenwoordigen eene waarde van f48,000,000 en er is zitplaats voor 500,000 personen. Vele Christelijke *Jongelingsverenigingen*, en niet minder Zondagsscholen, besteden de meeste avonden der week, — niet, zooals men meenen zou, in Bijbelstudie, maar in *wedstrijden, om prijzen in roeien, gymnastiek, boksen*, en andere vermakelijkheden door leden of kinderen. Het ongelooft neemt hand over hand toe.

Aangenomen nu zelfs dat het blad overdrijft; er bij opgemerkt hoe hiertegenover veel staat dat beter klinkt — dan nog vragen we: is het niet dwaas als we bv. Engeland, Amerika of wat ook, hier te lande bij voorkeur ten voorbeeld stellen. Laten we veeleer de fierheid hebben om iets te *zijn*, met al onze eigenaardigheden. We zullen er wel bij varen.

H.

Mijn Avondlied.

Als 't vooglenkoor zijn avondzangen
In 't stille woud heeft aangevangen,
De zon ter westerkimme daalt
En alles in een goudglans maalt,
Dan gaat het maantje statig op,
En schijnt op beuk en berkentop.

Als 't schepsel van zijn vreugdepsalmen
De tempelbogen doet weergalmen,

Als 't kabb'lend beekje henenvliet,
En hier en ginds een ster verschiet,
Dan zing ik zacht mijn avondlied;
Ook ik vergeet mijn Schepper niet!

Als uit den grijs-bemosten toren
Zich 't plechtig klokgebrom doet hooren,
Dan stemt ons alles weltevreeën,
En wordt het stiller om ons heen;
Dan zingt ook d' avondkoelte zacht
En meldt het naad'ren van den nacht! —

A. V. Z. 93.

J. H.

UIT HET LEVEN.

Stijlbloemen.

1. Zonder groote *aanstrenging* is ons dit echter niet gelukt.
  2. In een uitnemend geschrift, dat tot een zijner beste werken behoort, heeft . . . (Lees: dat tot zijn beste werken behoort.)
  3. De keizer onderwierp en brandschatte de bondssteden in Zuid-Duitschland en den Rijn.
  4. Ik herinner mij een voorval met een half dozijn knapen, die strenge vaders hadden, die gewoon waren hen ten doode toe te slaan.
  5. Wie kent niet dat gloeiend woord, dat als een schitterende diamant zijn stralen spat tusschen de parelen van het zuiverste water, waaruit heel dit stuk is saamgesteld?
- A. C. O. Gz.
6. Na verloop van twaalf jaren begonnen 's Konings raadgevers eindelijk te ondervinden, dat het gemakkelijker was de gevangnissen met Dissenters op te proppen, *dan hen van overtuiging te doen veranderen of hun het prediken te beletten.*
  7. Op het slagveld bleven 20.000 gesneuvelden en gewonden, waaronder 50 officieren en 50 kanonnen.
  8. Finale uitverkoop en algeheele opheffing van het kleedermagazijn de Matador wegens liquidatie en vertrek der eigenaars.

„Gij die de graven der profeten bouwt.”

Binnenkort zal in Parijs een standbeeld verrijzen voor den admiraal De Coligny, het eerste en een der edelste slachtoffers in den beruchten Bartholomeusnacht van 1572. Men kan dit standbeeld beschouwen als een *onwillige* hulde den geloofsheld gebracht. Immers op het voetstuk zal het woord van De Montesquieu te lezen staan: „De admiraal

Coligny werd gedood, terwijl zijn hart alleen met den roem van het land was vervuld.”

Wanneer *dat* waar was geweest, wat hier van „het hart” van De Coligny wordt gezegd, dan zou hij zeker in dien nacht *niet* gedood zijn. Zijn vermoording greep plaats, omdat men zeer goed wist dat zijn hart vervuld was met liefde en eerbied voor *de eere Gods*. Dát was zijn doodzonde. Dat was steeds in de oogen der wereld der doodzonde van al De Coligny's geestverwanten, zoodra zij het niet bij machteloze woorden lieten, maar voor den Almachtige het buigen van alle knie eischten. Het spreekt vanzelf dat godvreezenden met groote geestesgaven steeds onder de eerste en voornaamste weldoeners van hun vaderland gerekend moesten worden. Immers, kunnen groote talenten bij ongeloofigen reeds zooveel maatschappelijk goeds uitwerken, hoeveel te meer zullen ze ten zegen van hun land en volk strekken, wanneer ze geheiligd en aan den dienst des Heeren gewijd zijn.

Geen wonder dat het nageslacht zich schaamt over fanatieke voorvaderen, die hun handen dorsten bezoedelen met het bloed hunner edelste tijdgenooten. Maar het staat te bezien of die vervolgd door het nakroost hunner moordenaars beter zouden behandeld zijn. En dat is zeer onwaarschijnlijk, wanneer de kinderen de daden der manneñ, welke zij nu op hemelen, aan andere dan aan de eigenlijke beweegredenen en beginselen toeschrijven. Want dat kunnen ze niet doen zonder de geschiedenis in het aangezicht te slaan.

En wat doet Frankrijk thans anders, nu de oprichting van De Coligny's standbeeld wordt toegedicht aan het hieronder omschreven denkbeeld? „Door dit monument protesteert het vrijzinnige Frankrijk der 19e eeuw tegen het fanatisme en de onverdraagzaamheid der 16e. De oude maatschappij erkende slechts één geloof. Zij gaf de voorkeur aan schijnheiligheid boven ketterij. De moderne tijd slaat vooral acht op de oprechtheid der gevoelens.”

De man, die deze woorden met bewustzijn kan neerschrijven, is wel in staat om te knielen *voor het standbeeld* van De Coligny; maar hij zou den levenden, werkenden, belijdenden De Coligny moeten *haten*, en van den dolksteek of het pistoolschot, dat den geloofsheld velde, op zijn best met goedig schouderophalen zeggen, dat de gevallene het ook uitgelokt had.

Zoo leert men het woord des Heeren verstaan: „Gij bouwt de graven der profeten op en versiert de grafteekenen der rechtvaardigen, en zegt: Indien wij in de tijden onzer vaderen waren geweest, wij zouden met hen geene gemeenschap gehad hebben aan het bloed der profeten. Aldus getuigt gij tegen uzelf, dat gij kinderen zijt dergenen, die de profeten gedood hebben.”

Wie door Gods genade eenigszins zijn eigen hart heeft leeren kennen, weet dat *allen* zonder uitzon-

dering aan het bloed der „profeten” gemeenschap hebben, omdat de menschen in de negentiende eeuw geen haar verdraagzamer zijn dan in de zestiende. Die zijn afkomst verloochent, bewijst haar juist daardoor.

W.

Niet dik genoeg.

Spurgeon is gewend zijn studenten, die ver genoeg gevorderd zijn, hier en daar te laten prediken, wanneer vacante gemeenten hun diensten verlangen. Natuurlijk gaat het hem als ieder, die anderen diensten bewijst: hij moet soms allerlei complimenten afwachten.

Een zekere gemeente, in wier behoefte hij reeds meermalen tijdelijk voorzien had, vroeg weder om een student, die een poos lang de diensten kon leiden. „Maar”, werd er bij geschreven: „een, die de kerk *vullen* kan.”

Spurgeon antwoordde onmiddellijk, dat hij tot zijn leedwezen aan dat verzoek niet voldoen kon, daar geen zijner studenten *dik genoeg was om een kerk te vullen*.

W.

Zending onder de Joden.

In 1801 kwam een bekeerd Israeliet, C. G. Frey, tot het Londensche Zendinggenootschap en bood zich aan om onder de Joden in Londen te arbeiden. Dit gaf oorzaak tot de vorming van het „Londensch genootschap tot uitbreiding des Christendoms onder de Joden” (1809). In 1817 werd het Nieuwe Testament voor het eerst in het Hebreeuwsch vertaald. Van het jaar 1825 dagteekent de bekeering en doop van den beroemden Jood Michael Salomon Alexander, die later (1841) tot Bisschop van Jeruzalem werd geordend, door de Kerk van Engeland. Zijn levensgeschiedenis is indrukwekkend en van veel belang.

Het Londensch Zendinggenootschap voor de Joden werkt in Europa, Azië en Afrika. Er zijn thans (1888) 135 zendelingen werkzaam: sedert 1817 zijn 212.080 Nieuwe Testamenten onder de Joden uitgedeeld; en in Groot Britannië alleen zijn ruim honderd geordende Joodsche leeraars. In 1842 werd de „Britsche Vereeniging voor de verspreiding des Evangelies onder de Joden” gevormd, met hetzelfde doel als boven. Thans heeft deze zending 100 arbeiders in Engeland, Rusland, Duitschland, Oostenrijk, Turkije en Palestina.

Behalve deze, dienen ook de volgende genootschappen vermeld te worden: De Mildmay Mission (1876); dat der Presbyteriaansche Kerk van Ierland; de Berlijnsche, Westphaalsche en Leipzigsche genootschappen; de Wurtembergsche Vereeniging; en de Bazelsche, Amsterdamsche en Stockholmsche zen-

dingen onder de Joden. Men berekent, dat ongeveer 100.000 Joden in deze eeuw tot het Christendom zijn toegegaan.

H.

Een wonderlijke taal.

In het laatste nummer van „Excelsior” (van 1 Jan. '89) las ik, dat de negers van Kameroen een bijzondere *trommeltaal* er op nahouden, waardoor zij elkander op tamelijk groote afstanden kennis geven van de eene of andere gebeurtenis, en dat Ds. Wolf verzekert, dat die taal ook in het binnenland van Afrika bekend is.

Echter niet alleen in Afrika en Kameroen is deze taal in gebruik; maar ook in ons beschaafde Europa, en wel in Rusland, vindt men personen, die zich van deze taal bedienen. Evenwel niet uit gebrek aan een andere of betere taal, maar juist om niet door oningewijden verstaan te worden.

Het zijn (of liever het waren; want nu deze spraak algemeen bekend wordt, zal ze wel niet meer in gebruik zijn) de Russische gevangenen, die zich van deze taal bedienen, en zoo ongemerkt met elkander spreken, wijl het spreken den gevangenen streng verboden is.

Deze bedienen zich insgelijks van eene *trommeltaal*. Onderstaand tafeltje zal deze taal het best verklaren.

	1	2	3	4	5	6
1	a	b	c	d	e	f
2	g	h	i	j	k	l
3	m	n	o	p	q	r
4	s	t	u	v	w	x
5	y	z				

Wil men dus met elkander spreken, dan tikt men zooveel maal als het cijfer boven het vak, waarin de letter staat, aanwijst.

Het woord „Nederland” is in deze taal dus:

3.2; 1.5; 1.4; 1.5; 3.6; 2.6; 1.1; 3.2; 1.4;

En niet alleen als spreektaal is zij te gebruiken, maar als geheimschrift is zij insgelijks zeer wel bruikbaar.

J. A. W. Jr.

Uit den ouden tijd.

In onze makkelijke dagen, nu de studenten sociëteiten bouwen en de gehoorzalen alle gemakken aanbieden, kan 't geen kwaad nog eens te herinneren aan een verordening, die eenmaal bij de Uni-

versiteit van Parijs bestond. In het jaar 1366 namelijk bevalen de kardinalen Jean de St. Marc en Gilles Nicolin de Montagne dat de studenten naar oude gewoonte op den *met stroo bedekten vloer* en niet op stoelen of banken moesten zitten. Daar deze enkele Universiteit dikwijls meer dan 12000 studenten telde, had men natuurlijk heel wat stroo noodig om de vloeren van alle leerzalen te bedekken. Daardoor was het, dat de straat waarin de meeste gehoorzalen gevonden werden de *Stroostraat* genaamd werd. Een kluchtige vertooning moet zulk een heir studenten „op stroo” geleverd hebben.

H.

VRAGENBUS.

In het tijdschrift „Excelsior” van 15 December zag ik eene vraag geopperd, die zeer belangrijk is wegens de vele, zeer uiteenlopende meeningen, die er over het oplossen van die quaestie bestaan. Ik hoop, dat de Redactie van dat blad het mij niet kwalijk zal nemen, wanneer ik verlot vraag mijne opinie over deze zaak aan haar oordeel te onderwerpen. Als voornaamste bron, waaruit ik mijne beweringen heb geput, heb ik het „Handboek der Geschiedenis van het Vaderland”, door Mr. Groen van Prinsterer, gebruikt, daar de schrijver van dit boek zonder twijfel de grootste staatsman is geweest, dien ons vaderland heeft opgeleverd.

Het ligt voor de hand om eerst de redenen na te gaan, waarom de volkswoede tegen de gebroeders De Witt moest uitbarsten.

Wat den Raadpensionaris betreft, ware hij niet zulk een groot staatsman geweest, dan zou het volk niet zoo verbitterd op hem geweest zijn. Immers nu hij dat wel was, werden zijn meesterlijke staatkundige zinnen, die dikwijls aan schurkenstreken grensden, gewoonlijk door het burgerrecht, dat de diplomatieke kunst schijnt verkregen te hebben, verdedigd en gewettigd. En juist dit verbitterde het volk, dat zulke zinnen, natuurlijk niet strafbaar zijnde, toch dikwijls de vrijheid van den Staat beperkten, en rechtstreeks tegen alle nationale gevoelens indruischten; juist dit verbitterde de lieden, dat ze niets konden antwoorden op eene „Deductie” van De Witt, omdat niemand geschikt of willens was voor hen te spreken. Zelfs verstandige menschen kunnen zich over dergelijke verdedigingen boos maken. Om een voorbeeld te nemen: Toen de beroemde Romeinsche redenaar en consul Cicero op zeer slimme wijze zijn medeconsul Murena had verdedigd tegen eene aanklacht wegens omkooprijen bij de verkiezingen van de zijde van Cato, en zijne vrijspraak had bewerkt, troostte Cato zich over de slimheid van Cicero met de woorden: „Wat hebben we toch een grappigen consul!”

Ik zeide daareven, dat de zinnen van De Witt *gewoonlijk* niet tegen het volkenrecht streden; gewoonlijk, omdat b.v. de Acte van Seclusie wel met het staatsrecht in strijd is. Want De Witt kon, zooveel als hij wilde, in zijne Deductie roepen, dat Holland de souvereiniteit had, die provincie had toch in de Algemeene Staten slechts éene stem, en daar dit lichaam moest beslissen over de voorwaarden van den vrede, zou Holland op eigen gezag slechts dan eene voorwaarde tot den vrede hebben mogen toevoegen, wanneer het met eenig recht overtuigd had kunnen zijn, dat het in de Staten-Generaal een overwegende meer-

derheid van stemmen uitbracht, en in dit geval zouden de Staten van Holland toch geen geheime voorwaarde hebben mogen maken, daar het toch zeer natuurlijk is, dat een Staat, die vrede sluit, het lot, dat zijnen burgers na dien vrede zal bejegenen, voorzoover men dat kan opmaken uit de vredesvoorwaarden, volkomen kenne. Nu zou men de verantwoordelijkheid van deze daad op de Staten van Holland kunnen schuiven, maar De Witt nam die verantwoordelijkheid op zich door die daad te verdedigen.

Wanneer Jan De Witt zijn haat tegen het huis van Oranje slechts had ondergeschikt aan de belangen der Republiek, en niet, zooals inzake de Acte van Seclusie er soms lijnrecht tegenovergesteld, dan zou men hem bijna zijn geheele staatsgezindheid kunnen vergeven.

Het Eeuwig Edict wekte echter nog veel meer verbittering, omdat het, tenminste voor een gedeelte, eene herhaling was van het in de Acte van Seclusie geschrevene. De Acte zelf was tenminste zoolang mogelijk een diep geheim gebleven, een teeken, dat De Witt zich er voor schaamde; de Deductie was eene verdediging, en dat hij zichzelf verdedigde, kon men hem niet zoo kwalijk nemen; maar dat hij onbeschaamd zijne handeling nog bevestigde . . . . . neen, dat was te impertinent!

Deze dingen waren vele redenen tot verbittering. Hierbij kwam nog:

De staatsgezindheid van Jan De Witt in 't algemeen; de dood van Buat, in de zaak van welken persoon de meesten van meening waren, dat De Witt gemeen had gehandeld;

de slechte verdediging van de Republiek aan de landzijde, die De Witt op roekelooze wijze had verwaarloosd, en de daardoor gemakkelijk gemaakte inval van Lodewijk XIV.

Eindelijk nemen wij dit over uit de „Vaderlandsche Geschiedenis” van Groen van Prinsterer (§ 375):

„Zoodanig waren, ondanks de talenten van De Witt, de vruchten van een regeeringsvorm, welke, lijnrecht tegen de historische en nationale beginsels gekant, het Gemeenebest van natuurlijke medestanders gescheiden, spanning en verdeeldheid bewerkt, de talrijke Oranjegezinden verbitterd, de werking der Unie verlamd, en, uit partijzucht, het leger verwaarloosd, de grenzen in weerloozen toestand gelaten, het land aan overrompeling blootgesteld, voor vijandelijken inval den weg gebaad had.”

Dit alles wat Jan De Witt betreft. Houd ik hem slechts voor niet strafbaar door de wet, zijn broeder acht ik onschuldig. De redenen tot verbittering van het volk tegen hem waren:

De woede tegen alles, wat De Witt heette;
zijne staatsgezindheid;
zijne hardnekkigheid, toen men hem wilde dwingen het Eeuwig Edict te vernietigen;
de opstoking van het volk door Tichelaar.

Bestuit. De gebroeders De Witt werden vermoord ten gevolge van de door henzelf, en voornamelijk door den Raadpensionaris verwekte verbittering van 't volk, dat, eenmaal met bloedvergieten begonnen zijnde, alle mogelijke dolzinnigheden en beestachtigheden beging.

X.

Is ook bekend wanneer de *Synagogen* onder de Joden ontstonden en hoe zij waren ingericht?

X.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

Een nieuwjaarsgedicht in „Afrikaans-Hollands”.

1889.

Daar is di Nuwe Jaar alweer!
En deur di segen van di Heer
Mag ons dit nog belewe.
O, laat ons Hem, die weer 'n jaar
Ons het gesegen en gespaar,
Dan lof en ere gewe.

Leef ons deur Gods lankmoedigheid,
Nog in di dag van saligheid,
Ons uur sal oek eens kome.
Hoe vele word tog weer gemis,
Wier plaas op aarde ledig is,
(Ons deur di dood ontnome.)

An nimand van ons is bekend,
As weer di jaar kom tot syn end,
Wi of daar nog sal wese.
Mar kies ons Jesus tot ons deel,
Beleef ons dan di jaar ni heel,
Tog hoef ons niets te vrese.

Mog ons gen jaar dan weer begin,
Ons sterwe is ons dan gewin,
By Hem is ons dan veilig.
Dan gaat ons slegs weer andre voor,
En sing ons met di Engele koor:
Di drimaal, drimaal Heilig!

Spaar ons di Heer dus kort of lang,
Met moed di jaar dus angevang,
En met 'n dankbaar harte.
Word hier in di genade tyd
Elk levensuur an Hem gewyd,
Dan volg eens vreug na smarte.

God skenk ons in syn lieve Soon,
Di rykste segen van Syn Troon
In Agtien Ne'en en Tagtig.
Vertrou op Hem in nood en dood,
Syn liefde is so oneindig groot
Syn Woord is, *blyf* waaragtig!

OPMERKELIJKE UITSPRAKEN.

Het is, wanneer men de profetie aangaande Israel aandachtig leest, duidelijk, dat het oude volk Gods, thans om zijner zonden wil verstrooid, eens weer zal worden bijeenvergaderd, om opnieuw te wonen in het land, dat hun vaderen eens ten erfdeel is gegeven.

Het geloof aan die herstelling leeft zoowel onder Joden als onder Christenen. Hoe dit alles geschieden zal, daarover loopen de gedachten zeer uiteen en voorzeker is het niet gemakkelijk dat, ook aan de hand der profetie, met volkomen zekerheid te zeggen. Naarmate onder Israel het ongelooftoe-

neemt, is ook de verwachting dier herstelling of verzwakt of meer onbijbelsch geworden. Hoe een geleerde uit het Jodendom zelf over den wederkeer zijns volks denkt, wordt ons duidelijk uit het door de *Jewish Chronicle* meêgedeeld merkwaardig onderhoud met zekeren Amerikaanschen Rabbi H. P. Mendes. Wij laten hier diens gevoelens over de herstelling Israels, uit een Amerikaansch-Joodsch oogpunt beschouwd, volgen:

„Het onderwerp der herstelling,” zegt deze rabbi, „wordt niet recht duidelijk verstaan. En toch is het een even duidelijke profetie des Bijbels als onze uittocht en verstrooiing, welke historisch zijn.

Laat ons, afgezien van een vaderlandsch of Joodsch gevoelen, de zaak eens voor een oogenblik uit het oogpunt van gezond verstand beschouwen.

Ten eerste, is het land van Palestina begeerlijk? Het antwoord is: gewis en zeker, het is een begeerlijk land. Zijn vruchtbaarheid was spreekwoordelijk, en de grond, na eeuwen rust, moet volgens het gevoelen van den landbouwer uitermate vruchtbaar zijn. Afgezien ook van Bijbelsche uitdrukkingen, waar het gedurig genoemd wordt „een land vloeiende van melk en honig”, of „een uitermate goed land” (Num. 14 : 7) of om meê te handelen met tarwe van Minnet en Pannag, en honig, en olie, en balsam (Ezech. 27 : 17), of „een goed land, een land van waterbeken, van fonteinen en diepten, die in dalen en in bergen uitvlieten; een land van tarwe en gerst, en wijnstokken, en vijgeboomen, en granaatappelen; een land van olierijke olijfboomen en honig; een land waarin gij brood zonder schaarsheid eten zult, waarin u niets ontbreken zal; een land welks steenen ijzer zijn, en uit welks bergen gij koper uthouwen zult.” Afgezien van deze en dergelijke Bijbelsche uitdrukkingen, vindt men in Josephus, Strabo, Hecatius en Tacitus beschrijvingen van de groote bevolking aan welke het brood gaf. Ptolomeus maakt melding in zijn aardrijkskundige beschrijving van meer dan tweehonderd en dertig steden en dorpen binnen de grenzen van het kleine Palestina. Hoedanig het voortbrengend vermogen van het eigenlijke Palestina is, kan men derhalve gemakkelijk begrijpen.

Wij moeten, zegt de rabbijn, een onderscheid maken tusschen Palestina en het Beloofde Land, hetwelk wij als onze erfenis beschouwen. Het eerste was van omtrent 31 gr. 7 m. N.B. tot 33 gr. 15 m., of omtrent honderd en vijftig mijlen lang. Het laatste is van omtrent 29 gr. 31 m. N.B. tot 37 gr., of meer dan vijfhonderd mijlen. De breedte van 't eerstgenoemde was, zooals men op een gewone landkaart kan zien, slechts weinige mijlen. De breedte van 't laatstgenoemde is van den Nijl 30 gr. 2 min. W.L. of de „Rivier van Egypte,” zooals men in den Bijbel leest (Gen. 15 : 28 enz.) tot aan den Eufraat, 41 gr. 46 min., of meer dan elfhonderd mijlen. Natuurlijk wordt het land smaller naar het noorden.

Laat ons het nu naar zijn aardrijkskundige ligging als een middelpunt van den handel beschouwen. Stel dat Canada en de Vereenigde Staten eene bevolking van 826,000,000 zielen hebben, hetwelk de bevolking van Azië is. Stel dat Zuid-Amerika 307,400,000 inwoners had, hetwelk de bevolking van Europa is; en schat de millioenen van Afrika op 206,000,000. Stel verder dat Midden-Amerika het gunstige klimaat van Palestina had; dat al de handel tusschen Noord- en Zuid-Amerika, met al de millioenen menschen, in wier behoeften moet voorzien worden, er door gaat, zooals moet, indien Noord- en Zuid-Amerika met elkander door den spoorweg verbonden zijn. Zou Midden-Amerika alsdan geen prachtige vooruitzichten voor handelszaken opleveren?

En juist nu zoo is het met Palestina. Spoorweg-gemeenschap tusschen Afrika en Azië, en door Azië naar Europa en *vice versa* moet door ons Beloofde Land gaan. De verbindingslijn, waarvan reeds gesproken wordt als de spoorweg van den Eufraat-vallei om het Europeesche spoorwegnet met Indië en het verre Oosten te verbinden, zal ook den handel binnen de grenzen van ons land brengen. En als dit gebeurt, vreemd als het schijnt, zal de geschiedenis slechts zichzelf herhalen.

Want in de dagen van Salomo, zooals de godgeleerde Milman zoo juist aanmerkt, kwamen de vijf groote karavanen der oude wereld in Palestina samen, en daarom was het dat in die dagen de voorspoed zoo groot was, dat men placht te zeggen: „Het zilver was in Jeruzalem als de steenen, en de cederen als de wilde vijgeboomen, die in de laagte zijn in menigte” (1 Kon. 10 : 27).

Men is gewoon het leerstuk van onze herstelling aldus te verstaan, dat alle Hebreëen naar Palestina teruggaan. Onze groote profeet schijnt echter duidelijk aan te wijzen, dat niet alle Joden teruggaan; maar dat sommige blijven zullen en een voordeelligen handel onder Heidensche volken drijven. Aldus zegt hij: „En hun zaad zal onder de Heidenen bekend worden, en hun nakomelingen in het midden der volken: allen die hen zien, zullen hen kennen, dat zij zijn een zaad, dat de Heere gezegend heeft.” (Jes. 61 : 9), of wederom: „Ik zal u aannemen, een uit eene stad, en twee uit een geslacht, en zal u brengen te Zion.” (Jer. 3 : 14.) Hoe ook, zoodra er kans is om goede zaken te doen, zult gij zien dat de Hebreëen dadelijk en als vanzelf gereed zullen zijn om naar Palestina terug te keeren, zooals hun profeten het beschrijven; want wanneer heeft een Jood ooit geweigerd te luisteren naar de stem der profeten? (Als de heer Mendes het N. T. las, zou hij spoedig genoeg een antwoord op die vraag vinden.

Elke dag, vervolgt de rabbi, brengt ons nader. De gebeurtenissen schijnen aan te duiden, dat wellicht slechts tientallen van jaren en geen eeuwen bestemd zijn te verloopen om onze herstelling

tot een werkelijk feit te maken. Merkt slechts op de aandacht, die er van tijd tot tijd gevestigd wordt op Palestina, met betrekking tot het Oostersche vraagstuk. Het redelijk gezond verstand heeft alreede aan de hand gegeven, dat de eenige manier om al den najver der groote mogendheden met betrekking tot Syrië, hetwelk allen hebben willen, is, er een onzijdigen Staat van te maken; en het dan aan de Joden over te geven, die vredelievend van aard en bekwaam zijn om het land te ontwikkelen. Dit is natuurlijk uitvoerbaar. Buitendien zou het in overeenstemming zijn met de Bijbelsche belofte: „Ziet Ik zal mijn hand opheffen tot de Heidenen en tot de volken zal Ik mijne banier opsteken; dan zullen zij uw zonen in de armen brengen, en uw dochters zullen op den schouder gedragen worden. En koningen zullen uw voedsterheeren zijn, hun vorstinnen uw zoogvrouwen.” (Jes. 49 : 22, 23). Ik wil niet zeggen dat dit denkbeeld algemeen aangenomen wordt. Al wat ik weet is, dat niets ons zou verwonderen. Zulke internationale samenwerking zou volstrekt niet nieuw zijn.

Doch men moet voor geen oogenblik denken, vervolgde hij, dat het bezit van Palestina enkel daarom door ons begeerd wordt, omdat het ons een eigen tehuis en eigen land zou geven. Wij begeeren het eenvoudig om de gevolgen, die het medebrengt. Om deze kortelijks op te sommen, zou ik zeggen: *Eerstens* het instellen van een geëerbiedigd hof van scheidsgerecht voor het afdoen van internationale en dergelijke verwickelingen, waardoor de oorlog zou ophouden (Jes. 2 : 4); *ten tweede*, het stichten van een godsdienstbevorderenden godsdienst, als het mij vergund is, mij zoo uit te drukken. Ik bedoel een godsdienst, die niet slechts een overeengekomene zal zijn, zoodat wij niet meer zien zullen, hoe deze Christenen elkander *niet* lief hebben, of hoe orthodoxe Joden dikwijls het meest onorthodox zijn en hervormde Joden het meest een hervorming noodig hebben. Voor de verwachting van een hooger, zedelijken standaard der wereld, zie Jes. 18 : 9, 10 of Jer. 31 : 34.

Om kort te gaan, wat wij bedoelen met onze herstelling in Palestina is de schepping van algemeen vrede en algemeene broederschap. Algemeen geluk moet natuurlijk hierop volgen. Dit zal niet slechts een vertroosting der Joden zijn of de vertroosting Zions, zoolang van haar kinderen beroofd, het zal de vertroosting der wereld zijn, na al het weenen en kermen, waarvan de geschiedrol van elk volk melding maakt.”

Zoover de rabbi. We gelooven, dat de schriften zijner vaders andere, betere dingen omtrent Israels herstel leeren. Intusschen is zijn getuigenis zeer merkwaardig, wijl het bewijst, hoe ook op zeer goede gronden buiten de Schrift Israels herstel reeds is aan te nemen — op des Heeren tijd.

H.

VERDUISTERD IN HET VERSTAND.

Op den meest geduchten tegenstander der Zending, o.a. in onze Oost, het Mohamedanisme, hebben we in den laatsten tijd meer dan eens gelegenheid gehad te wijzen. Het is goed nauwkeurig te weten wat eigenlijk de leer van Mohamed omvat, en wat de duizenden verstrikt houdt in de netten van bij- en wangeloof.

Reeds leert men uit de godsdienstgebruiken de zinnelijkheid van het Mohamedanisme kennen; inzonderheid springt die in 't oog bij zijn leer van het *toekomstig leven*. Hier wordt alles zoo grof zinnelijk, dat het stuitend is voor het gevoel.

Bij het vaststellen der andere leerstukken kon Mohamed nog zeilen langs de kusten van het Joden- en Christendom, en verschillende bestanddeelen daaruit in zijn stelsel overnemen; geen wonder dus, dat daarin nog schoone en verheven waarheden te vinden zijn. Maar anders wordt het zoodra Mohamed, niet tevreden met hetgeen die godsdiensten aangaande het toekomstend leven mededeelden, zich verplicht zag, die kusten te verlaten en zelfstandig in zee te steken. Reeds vooruit laat zich bevroeden, wat die uitkomst zal zijn, wanneer een mensch, aardsch en zinnelijk, „verduisterd in het verstand, vervreemd van het leven Gods, door de onwetendheid die in hem is en door de verharding zijns harten,” ons de geheimen van het geestelijke en eeuwige wil gaan ontsluiten.

Bij de stervensure, zoo verzekert de Koran, gaan de zielen over in een tusschenstaat tusschen dood en opstanding. Evenwel, daar begint reeds belooning en straf. De zielen der profeten, waarvan Mohamed de laatste en grootste is, worden dadelijk in het bezit der hemelsche gelukzaligheid gesteld. De zielen der martelaren gaan de krop van zekere groene vogels bewonen, welke met vruchten uit het Paradijs gevoed, en met water uit de stroomen van het Paradijs gedrenkt worden.

Over den toestand van de zielen der overige geloovigen zijn de geleerden het niet eens. Velen denken, dat zij gaan wonen in de holte der bazuin van den aartsengel Israfil, om daaruit weer tevoorschijn te komen, als deze engel met zijn bazuin het teeken der opstanding zal geven. De zielen der verdoemden worden volgens sommigen verbannen naar de zevende aarde en opgesloten in een kerker, volgens anderen geworpen tusschen de kaken van den duivel, om tot den dag der opstanding te worden gekauwd.

Na den dood gaat ook het lichaam niet geheel teniet; het stuitbeen blijft, en wordt de kiem van het lichaam der opstanding. Een regen van veertig dagen lang, die de aarde tot een hoogte van twaalf ellen met water zal bedekken, zal de beenderen als planten doen ontkiemen en uitloopen.

De opstanding zal voorafgegaan worden door vele

teekenen; enkele der voornaamste zijn deze: de zon zal in het Westen opgaan, er zal een monsterachtig dier tevoorschijn komen uit de aarde of uit den tempel van Mekka; de Ethiopiërs zullen de Kaäba omverwerpen; de dieren en zelfs alle gevoellooze wezens zullen de gave der spraak bekomen, en de engel Israfil zal achtereen drie schelle tonen doen hooren uit zijn reusachtige bazuin. Bij den tweeden toon zullen alle schepsels door den stoot getroffen worden, en bij den derden zullen al de zielen uit zijn bazuin tevoorschijn komen en terugkeeren tot hun lichamen, die inmiddels door dien regen zijn opgegroeid.

Weder veertig jaren later zal het oordeel beginnen, dat vijftig duizend jaren duren zal, en waarbij alle dingen door Gabriël zullen gewogen worden op een weegschaal zoo vreeselijk groot, dat de hemel en de aarde er in zouden kunnen liggen. Daarna zullen allen een brug moeten overtrekken, die boven de hel is gebouwd; een brug, smaller dan een hoofdhaar, scherper dan een zwaard, en met doornen en distelen omzet. Geholpen door Mohamed, zullen de deugdzaam en gemakkelijk over komen; maar de goddeloozen, aan zichzelf overgelaten, zullen in den afgrond nederstorten.

De hel is verdeeld in zeven boven elkander gelegen afdeelingen, elk door negentien engelen bewaard. De bovenste afdeeling is een soort vagevuur voor Mohamedanen; de tweede is voor de Joden; de derde voor de Christenen; de vierde voor de Sabeërs (Arabische sterrendienaars); de vijfde voor de Parzen (een Perzische sekte); de zesde voor alle afgodendienaars; en de zevende, de laagste en vreeselijkste van alle, voor de huichelaars uit alle godsdiensten. Het geheel wordt door een ontzettend grooten muur afgescheiden van het Paradijs.

Wanneer de rechtvaardigen genoemde brug zijn overgetrokken, zullen zij eerst hun dorst lesschen uit den vijver van den profeet, welke vijver uit een der rivieren van het Paradijs water ontvangt, dat witter is dan melk en geuriger dan muskus. Vervolgens zullen zij gevoerd worden naar den zevenden hemel, alwaar het Paradijs is, onmiddellijk onder den troon Gods. De grond van dit Paradijs bestaat uit de fijnste meelbloem, de steenen zijn zooveel paarden en diamanten, de boomen zijn van goud, en hun wortels de bronnen van rivieren van melk, honig en wijn, die in alle richtingen door dit verblijf heen kronkelen. Bij hun aankomst aldaar zullen zij op een maaltijd genoodigd, en op de uitgelezenste vruchten en de lekkerste vleeschspijzen onthaald worden. Bij het verlaten van den maaltijd zal elk hunner naar de voor hem bestemde woning worden geleid. Behalve de vrouwen, die hij op aarde had, zal ieder nog twee en zeventig schoone, zwartoogige maagden tot vrouwen ontvangen. De torens, waarin zij wonen, zullen tenten zijn; gemaakt van holle paarden, zoo groot,

dat een enkele de plaats zou innemen, die door zestig steden wordt beslagen. De minst begunstigde zal tachtig duizend dienaren tot zijn beschikking hebben en aan tafel zal ieder door driehonderd dienaren worden bediend. Hij zal uitmuntenden wijn drinken, en dat zelfs met overvloed kunnen doen, want die wijn bedwelmt niet. Hij zal gekleed zijn in zijde, en in 't bezit van allersierlijkst huisraad. Gezadeldde paarden, met rijke tuigen, zullen steeds gereed staan om hem te brengen, waar hij zijn wil. Zijn gestalte zal zijn als die van Adam, welke niet minder dan zestig ellen was.

Die hemel is dus de rechte plaats voor wellustelingen. Men zou bijna nog meer eerbied gevoelen voor het *Walhalla* der oude Germanen, die meenden, dat zij daar bier zouden drinken uit de scheldes hunner verslagen vijanden.

Hoe treurig, dat een mensch zich zulk een hemel kan uitdenken als het toppunt van gelukzaligheid! Hoe diep is hij gevallen; hoe geheel heeft hij zijn oorspronkelijke rechtheid verloren! En zijn wij niet van hetzelfde maaksel? Is niet de treurige toestand van Mohamedaan en Heiden een geschikte spiegel voor ons om onszelf te leeren kennen, zoo wij geneigd mochten zijn te vergeten, dat wij onze meerdere kennis slechts daaraan te danken hebben, dat de Heere ons genadiglijk wilde bestralen met het licht van zijn Woord?

H.

„In de dingen mijns Vaders”.

„Israel is slechts Israel in het heilige land!” roept Helon uit in het beroemde werk van Fr. Strauss: „Helons bedevaart naar Jeruzalem”, wanneer hij, uit Egypte gekomen, een der hooge feesten zijns volks bijwoont. En waarlijk, ook zonder dat ooit gezien te hebben, kan ieder, die eenigszins met den inhoud des Bijbels bekend en vertrouwd is, zich wel voorstellen dat dit woord waar is. De opgewektheid en heerlijkheid der groote feesten in den goeden tijd van Israel moet alle beschrijving te boven gegaan zijn.

Driemaal jaarlijks moesten alle mannelijke inboorlingen opgaan naar Jeruzalem om daar te „verschijnen voor het aangezicht van Jehova”; op het Paaschfeest, op het Pinksterfeest en op het Loofhutenfeest. Duizenden bij duizenden stroomden krachtens dit bevel naar de hoofdstad, die elken Jood met rechtmatigen trots vervulde, zoo zelfs dat hij van harte instemde met het lied: „o Jeruzalem! indien ik u vergete, zoo vergete mijne rechterhand zichzelf!” „Indien ik Jeruzalem niet verheffe boven het hoogste mijner blijdschap!”

Niet alleen mannen, ook alle vrouwen, die slechts eenigszins konden, maakten tenminste eenmaal in het jaar de reis. Grooter vreugde kon men zich

HET WONEN IN TENTEN.

niet voorstellen. Alles was er dan ook op ingericht om zielsverheffing en edele aandoeningen te verwekken.

Zoodra de knapen den leeftijd bereikt hadden, waarop ze geacht konden worden de vermoeyenissen der reis en der feesten te kunnen doorstaan en eenig begrip van de heilige beteekenis der algemeene samenkomsten te hebben, werden ze door de ouders medegenomen. Gewoonlijk geschiedde dit op twaalf- of veertienjarigen leeftijd. Meestal ontving de knaap op dien leeftijd en bij die gelegenheid voor het eerst de kleeding, die aanduidde dat hij de kinderschoenen ontwassen was en den jongelingsleeftijd ingetreden, zoodat hij onder de volwassenen gerekend werd.

Door het samenstromen van alle weerbare manschap naar de hoofdstad des lands waren driemaal 's jaars de grenzen voor eenigen tijd volkomen ontbloot en lagen ze weerloos voor elken vijandelijken inval. Letterlijk niemand dan huismoeders met kleine kinderen en weerlooze grijsaards bleven thuis. Toch kon men — gedekt door de hoede des Konings, die zijn volk zelf had opgeroepen — veilig gaan. Door den mond van Mozes had Hij hun de belofte

gegeven: „Wanneer Ik de volken voor uw aangezicht uit de bezitting zal verdrijven en uwe landpale verwijden, dan zal niemand uw land begeeren, terwijl gij henen opgaan zult, om te verschijnen voor het aangezicht des Heeren uws Gods, driemaal in het jaar” (Exod. XXXIV : 24).

Reeds weken vóór den dag der afreize maakten allen zich gereed. Eindelijk trok de karavaan uit het verstverwijderde gedeelte des lands op; de mannen, jongelingen en jongedochters te voet, de vrouwen zoo mogelijk op ezels. De reizen vielen in het heerlijkst seizoen. 't Geheele landschap dat men doortrok had den

feestdos aangetrokken. Ontelbare bloemen vervulden en balsemden de heldere lucht met haar geuren. De heuvelen waren bekleed met kudden, of staken fier de met zware bosschen gekroonde kruinen omhoog. Tegen het Paaschfeest vertoonden de velden de groene halmen, waaraan straks omstreeks het Pinksterfeest de gouden airen zouden wiegelen, ze neerbuigend onder hun zwaarte. Wie het Loofhuttenfeest ging bijwonen, had alom het beeld van den volrijpen zomer om zich en herdacht onwillekeurig hoe vóór luttel dagen overal de druif tusschen de bonte wijngaardbladen had geglocid. En uit ontelbare kelen lieten de gevleugelde zangers uit naam der geheele schepping het loflied ter eere van den Schepper ten hemel rijzen. „Alles juicht, alles zingt!” kon men met den dichter van den 65sten Psalm zeggen.

Vroeg in den morgen ving telkens de reis aan. De heete uren van den vollen dag, die het voortrekken te vermoeiend zouden maken, waren voor de rust der karavaan bestemd. Men vlijde zich in groepen op het welige bloemtapeet neder en genoot de uren der rust in liefelijk en hartverheffend samenzijn, het lichaam tot nieuwen tocht versterkend door de medegevoerde vruchten en landwijn. Tegen

den middag werd de reis hervat en gedurende eenige uren voortgezet om des avonds te zes ure het bivouac op te slaan. Dat was eenvoudig. Kon geen stad of vlek meer bereikt worden en trof men geen karavansera (geen algemeene herberg) op weg aan, dan werden ettelijke wachtvuren ontstoken, eenige jonge mannen belastten zich met de nachtwaken bij beurten, en de overigen wikkelden zich in hun mantels om één ongestoorde rust onder den helderen, zoelen, van starren fonkelenden hemel te genieten. Tenminste in het midden van den zomer kon men dat veilig doen.

Kwam de karavaan aan een der groote zijwegen of bereikte zij een stad of dorp, dan stonden juichende groepen of verwelkomende ingezetenen haar op te wachten om zich aan te sluiten. Zoo groeide de eerst betrekkelijk onaanzienlijke optocht aan tot een ontzagwekkend, vredelievend, jubelend leger, dat den heirweg bedekte. Eindelijk klom men op uit het diepe Jordaandal, de vlakke die van alle punten der aarde het diepst beneden den spiegel der zee ligt. Jeruzalem lag op zeven steile heuvelen gebouwd en „rondom Jeruzalem zijn bergen.” „Alzoo,” dus zongen de reisgenooten, „is de Heere rondom degenen, die Hem vreezen!” Nu begon de wedstrijd tusschen de krachtige mannen, de steile bergen en rotsen op, wie het eerst boven was en wie dus het eerst de tinnen van de heilige stad aan den horizont zag schemeren. Ja, waarlijk, daar glinsterde de tinne des heerlijken tempels op den top van Moria in den gouden glans der ondergaande zon! En dan weerklonk een vreugdekreet, die zich voortplantte van rij tot rij, tot ze eindelijk herhaald werd door laatste gelederen, die nog in het diepe dal wandelden: „Jeruzalem! Jeruzalem!” Dan knielden de voorsten, die reeds den top des bergs bereikten, neder, en aanbaden Jehova, die „Jeruzalem bemint boven alle steden Jakobs”; „die te Jeruzalem tusschen de Clerubim woont.” Nog een dagreize, nog enkele uren, en de psalm zal weergalmen: „Ik verblijde mij in degenen, die tot mij zeggen: wij zullen in het huis des Heeren gaan! Onze voeten zijn staande in uwe poorten, o Jeruzalem! Jeruzalem is gebouwd als een stad, die wel samengevoegd is; waarheen de stammen opgaan, de stammen des Heeren, tot de getuigenis Israels, om den naam des Heeren te danken!” (Ps. CXXII : 1-4.)

De aanblik moet dan ook — vooral voor den godvreezenden Israeliet — overweldigend geweest zijn. Een krans van bergen rondom. In den cirkel een smal, diep, eveneens cirkelvormig dal en in het midden een groep aaneengesloten bergen, waarop de heilige stad lag.

Een korte halte, opdat de laatsten ook een oogenblik rustig van den top der bergen het begeerde schouwspel mogen genieten, en men daalde af in het dal. Opnieuw een lied aangeheven: „Ik heffe mijne oogen op naar de bergen, vanwaar mijne

hulpe komen zal! Mijne hulpe is van den Heere, die hemel en aarde gemaakt heeft. Hij zal uwen voet niet laten wankelen.” Hoort, het gezang duurt voort, terwijl het nachtverblijf wordt gereed gemaakt: „Uw Bewaarder zal niet sluimeren. Ziet, de Bewaarder Israels zal niet sluimeren noch slapen! De Heere is uw Bewaarder; de Heere is uwe schaduw aan uwe rechterhand. De zon zal u des daags niet steken, noch de maan des nachts.” Maar enkelen scheiden zich van de karavaan af en gaan nog denzelfden avond de heilige stad binnen, waar ze door vrienden of verwanten verwacht worden. Voorttrekkenden en achterblijvenden zingen elkander met het slot van den psalm den laatsten afscheidsgroet toe: „De Heere zal u bewaren van alle kwaad; uwe ziel zal Hij bewaren. De Heere zal uwen uitgang en uwen ingang bewaren, van nu aan tot in der eeuwigheid!”

Stelt u nu Jeruzalem voor met zijn „feestvierende menigte.” De stad was niet zeer groot; toch herbergde zij, toen de Romeinen tijdens het Paaschfeest het beleg voor de stad sloegen, waarin het volk onderging, meer dan een millioen zielen. Tijdens de hooge feesten waren dus alle huizen meer dan bezet. De platte daken dienden ook geheel voor nachtverblijf. De straten waren bezaaid met tenten van hen, die geen gastvrienden in de stad vonden. Zelfs waren de straten niet voldoende. Rondom de muren, in de dalen zag men de luchtige, vroolijke verblijven der reizigers. Gedurende het Loofhuttenfeest waren al die tenten opgeslagen van de frissche takken der palm- en olijvenboomen. Het volk woonde acht dagen in loofhutten.

Tot laat in den avond weergalmden de stad van het gejoel en gejuich der feestelingen, en zwom ze in den glans van kunstlicht. Slechts luttele uren zweeg zij in den slaap om des morgens te zes ure opnieuw tot feestvreugde te ontwaken op het geklank der zilveren bazuinen, welke de Levieten van de tinne des tempels bliezen ter begroeting van de eerste rozenroode strepen der morgenzon in de zomerlucht. Dan stroomden allen naar het voorhof des tempels om zoo mogelijk een plaats, niet al te ver af, te veroveren bij het ontsteken van het dagelijksch morgenoffer, dat te negen ure ontstoken en op feestdagen verdubbeld werd. Dan stonden allen voor het aangezicht huns almachtigen Konings; gelukkige onderdanen, die geen hooger vreugde kenden dan *zijn* volk te zijn, *zijne* uitverkorenen. „Welgelukzalig is het volk, hetwelk het geklank kent!” het geklank der zilveren bazuinen, dat ter Godsverering oproept. Wel mocht Israel zingen: „Alzoo heeft Hij geen (ander) volk gedaan; en zijne rechten, die kennen *zij* niet!”

De meeste *drukte* bracht het Paaschfeest meê. Daaraan kon ieder huisvader *werkdadig* deelnemen. Ieder gezin had zijn eigen paaschlam te doen slachten en te bereiden. Het samentrekken

van den geheelen eeredienst in den tempel en door de priesters had tengevolge gehad dat niet meer zooals de eerste keer ieder vader als priester optrad en zijn eigen lam slachtte. Alle paaschlammeren werden in den tempel geslacht. Daar was dus overkroptheid van bezigheden voor ieder, die tot den stam van Levi behoorde.

En dan de avond! De hoogheilige herinnering aan Israels uittocht uit Egypte! o We weten niet wat feestvieren is, indien we ons niet tenminste eenigszins bij benadering de feesten van Israel kunnen voorstellen. Verlaagd en verknoeid is het woord „feest”. Terecht is gezegd: „Het feit, dat God zelf Israel regeert en het volk naar zijne wet mag leven, is een eeuwige reden tot feestvieren. Feesten, vreugde, zijn alleen denkbaar bij redelijke, zedelijke wezens. De bron van geluk, van vreugde, is God. Alleen in zijne gemeenschap is feestvieren mogelijk.” Het is de gewoonte om elke pretpartij een feest te noemen. In den waren zin zijn *feesten* alleen mogelijk voor wie God vreest.

„Naar de gewoonte van den feestdag” namen de ouders van den Heere Jezus Hem mede, toen zij als ieder jaar, naar het Paaschfeest te Jeruzalem opgingen. Meerdere dagen moesten ze onderweg zijn, want uit Galilea moest de karavaan komen. Ze moesten Samaria door, of — wat ook wel ter oorzake van den wederzijdschen haat tusschen Joden en Samaritanen geschiedde — den belangrijken omweg door het Overjordaansche maken. Zelfs was de weg door Samaria niet altijd even veilig.

„Het kind Jezus” ging dus mede, twaalf jaren oud. Geen ander voorval uit zijn kindsheid wordt ons door de Heilige Schrift medegedeeld. Deze soberheid, deze uitzondering, toont het hoogstbelangrijke van het medegedeelde voorval aan.

Gedurende de zeven feestdagen was voor elken Godvreezenden Israeliet — dus ook voor Jozef en zijn gezin. — vrij geregeld de tijd verdeeld voor de ceremoniën in den tempel; terwijl de vrije uren beschikbaar bleven voor het gezellig samenzijn met bloedverwanten en vrienden, die tot hetzelfde doel in Jeruzalem samengestroomd waren.

Ten achtsten dage werd de terugtocht algemeen ondernomen. Groote karavanen verlieten dan langs de drie hoofdwegen de stad, om bij elk dorp kleiner te worden door het terugblijven van de daar wonenden. Wie tot het feest was opgekomen, werd onder de volwassenen gerekend en stond dus niet onder onmiddellijk opzicht van zijn oudere reisgenooten. Dat verklaart het, hoe de Heere Jezus te Jeruzalem kon achterblijven, zonder dat Jozef en Maria Hem misten; terwijl men daarom nog niet deze beiden van verregaande achteloosheid behoeft te beschuldigen. Toen de halte werd gehouden na de volbrachte eerste dagreize, dus op ongeveer vijf uren van Jeruzalem, verwachtten Jozef en Maria

dat de twaalfjarige Jezus zich bij hen zou voegen, nadat Hij de reis had afgelegd in gezelschap van jeugdige bloedverwanten of vrienden. Want het is niet onwaarschijnlijk, dat Jezus op aarde verscheidene bloedverwanten had. De kleine Johannes (later genaamd Johannes de Dooper) was zijn neef en slechts zes maanden ouder dan Hij. Johannes en Jakobus, de zonen van Zebedeus, waren eveneens neven van den Heere Jezus, want hunne moeder, Salóme, was de volle zuster van Maria. Als broeders des Heeren worden voorts genoemd Jakobus, Joses, Simon en Judas; maar behalve dat het twijfelachtig is, of hier aan broeders in den letterlijken zin des woords moet gedacht worden, waren dezen in elk geval, wanneer zij *broeders* onzes Heeren waren, jonger dan Hij, daar Jezus Maria's eerstgeborene was.

Zoodra Jozef en Maria aan de halte hun kind niet onder de bekenden vonden, keerden zij weder en zochten Hem te Jeruzalem. „Na drie dagen” — hetgeen waarschijnlijk naar onze wijze van tijdsbepaling „ten *derden dage*” beteekent — vonden zij Hem in den tempel, in een der vele bijzalen, waar de Rabbi's hun onderricht gaven, „zittende in het midden der leeraren, hen hoorende en ondervragende.” Men kan er zeker van zijn, dat de meeste voorstellingen, van dit voorval in plaat gegeven, onjuist zijn. Men ziet daar het *kind* Jezus in de houding van een volwassen man; *niet* de ouden van dagen hoorende, maar hen *leerende*, en hen ondervragende in den zin, alsof Hij hen catechiseerde. Het kind Jezus hoorde *naar* hen en vroeg hen ter uitbreiding zijner kennis. Hij was *volmaakt*, en geen schijn of schaduw van dwaling of verkeerde opvatting was er in zijn kinderlijk brein te bespeuren, want Hij was *heilig*. Maar tevens was Hij „ons *in alles* gelijk geworden, uitgenomen de zonde. Zijn *heilig* verstand moest dus *ontwikkeld* en met kennis verrijkt worden. Hij kon dingen hooren, die Hem nieuw waren, maar kon evenzoo *onmiddellijk* onderscheiden met volkomen nauwkeurigheid, of het gehoorde waar of onwaar was. Hij had zich dus onder de leeraren zijns volks begeven, met het doel om van hen te leeren. De opmerkingen, welke Hij ten beste gaf, en de vragen, die Hij deed, waren evenwel van dien aard, toonden zoo diep en Goddelijk inzicht in de hemelsche dingen, dat allen die Hem hoorden, zich ontzettek over zijn verstand.

Niet over zijne gevatheid of over zijne scherpzinnigheid, maar over zijn verstand. Dat wil zeggen: Hij toonde bij de bespreking der geestelijke dingen, dat Hij ze volkomen *verstond*; dat er voor Hem niets duisters in was. Men was genoodzaakt reeds hier te zeggen, wat later in het openbaar zou worden uitgeroepen: „*Vanwaar* komen dezen die dingen? en wat wijsheid is het, die Hem gegeven is?”

Jozef en Maria, Hem ziende, werden „verslagen”. Velerlei aandoeningen bekampten hun gemoed. Die knaap was hun geestelijk reeds geheel ontwassen

Zij gevoelden met eerbied zijne heiligheid. Zijne moeder zeide tot Hem: „Kind! waarom hebt Gij ons zoo gedaan? Zie, uw vader en ik hebben u met angst gezocht!”

Maar het Goddelijk antwoord luidde: „Wat is het, dat gij Mij gezocht hebt? Wist gij niet, dat Ik moet zijn in de dingen mijns Vaders?”

Welk een diepe wijsheid en kieschheid ligt in dit schijnbaar eenvoudig antwoord! „Hoe hebt gij Mij kunnen zoeken, toen ge Mij mistet? Waar kon Ik anders zijn dan hier? Waar anders dan in de dingen mijns Vaders? Niet Jozef is mijn vader; ofschoon Maria mijne moeder is.” Maria mocht — zoo zij meende — naar de bevatting van het *kind*, het geheim zijner geboorte bemantelen door de uitdrukking „uw vader” van Jozef te gebruiken; de uitdrukking was onjuist. Maar nauwkeurig gelijk het een *kind* past, en niet als een volwassene, die de zaken kent zooals zij zijn, antwoordde de twaalfjarige Jezus in bewoordingen, die aantoonen dat Hij zijn eigenlijken Vader kende, zonder dat eenig woordje verraadt, dat Hij wijs is boven zijn aardschen leeftijd. Het past den rechten zoon in de dingen *zijns* eigenen vaders te zijn. De dingen van den Vader onzes Heeren waren saamgetrokken, geconcentreerd, in de plaats, die Hij zich ter woning gekozen had, die Hij naar zijn eigen voorschrift had laten inrichten, waar Hij zijne heerlijkheid openbaarde.

„Zij verstonden het woord niet, dat Hij tot hen sprak.” Zij doorzagen die Goddelijke kennis en wijsheid niet. Zij begrepen nog niet dat wat zij voor Hem geheim meenden te moeten houden, voor Hem geen geheim meer was.

Maar zijne moeder bewaarde al deze dingen in haar hart. Daardoor alleen werd zij bekwaamd tot de geheel eenige taak, haar opgedragen: de opvoeding van *dit* kind.

„En Jezus ging met hen af, en kwam te Nazareth, en was hun onderdanig. Natuurlijk beteekent dit woord niet wat er wel eens van ongeloofige zijde van gemaakt is, dat Hij zich weder aan hen onderschikte, alsof zijn achterblijven eene openbaring van, schoon gewettigde, zelfstandigheid en dus een gebrek van onderdanigheid was. Neen, het wil alleen zeggen, dat *alles* bij Hem in volkomen harmonie was, en dat het onderricht in zijne roeping en in den rang van zijn persoon geen oogenblik eenige inbreuk maakte op de aardsche verhoudingen, waarin zijn vrijwillige vernedering Hem geplaatst had, ook tegenover Jozef en Maria.

En dat is de beteekenis van dit verhaal. Het doet ons zien hoe onze Heiland op aarde ontwikkelde en tot man opwies, en hoe zijn Vader zelf en onmiddellijk Hem leidde zonder de van Hemzelf gegeven middelen op aarde te verzuimen. Deze gebeurtenis, ons medegedeeld, doet ons volkomen genoeg van zijne jeugd zien om te weten wat ons *noodig* is, en

strikt niet meer. Ze voldoet aan onze *behoefte* en vonnist alle *nieuwsgierigheid*.

W.

EEN JONGELING UIT DUIZENDEN.

Nog vóór het opstel in het eerste nummer dezes jaars over de ellende te Londen en haar bestrijding 't licht zag, verrastte ons de grijze predikant Ds. C. S. Adama van Scheltema met de mededeeling van ettelijke, hoogst belangrijke bijzonderheden omtrent een jongmensch, die thans in datzelfde Oost-Londen werkt, waar, gelijk we zeiden, zoo ontzettend veel op alle gebied te doen valt. We doen onzen lezers zeker een dienst met aan het toegezondene iets te ontleenen.

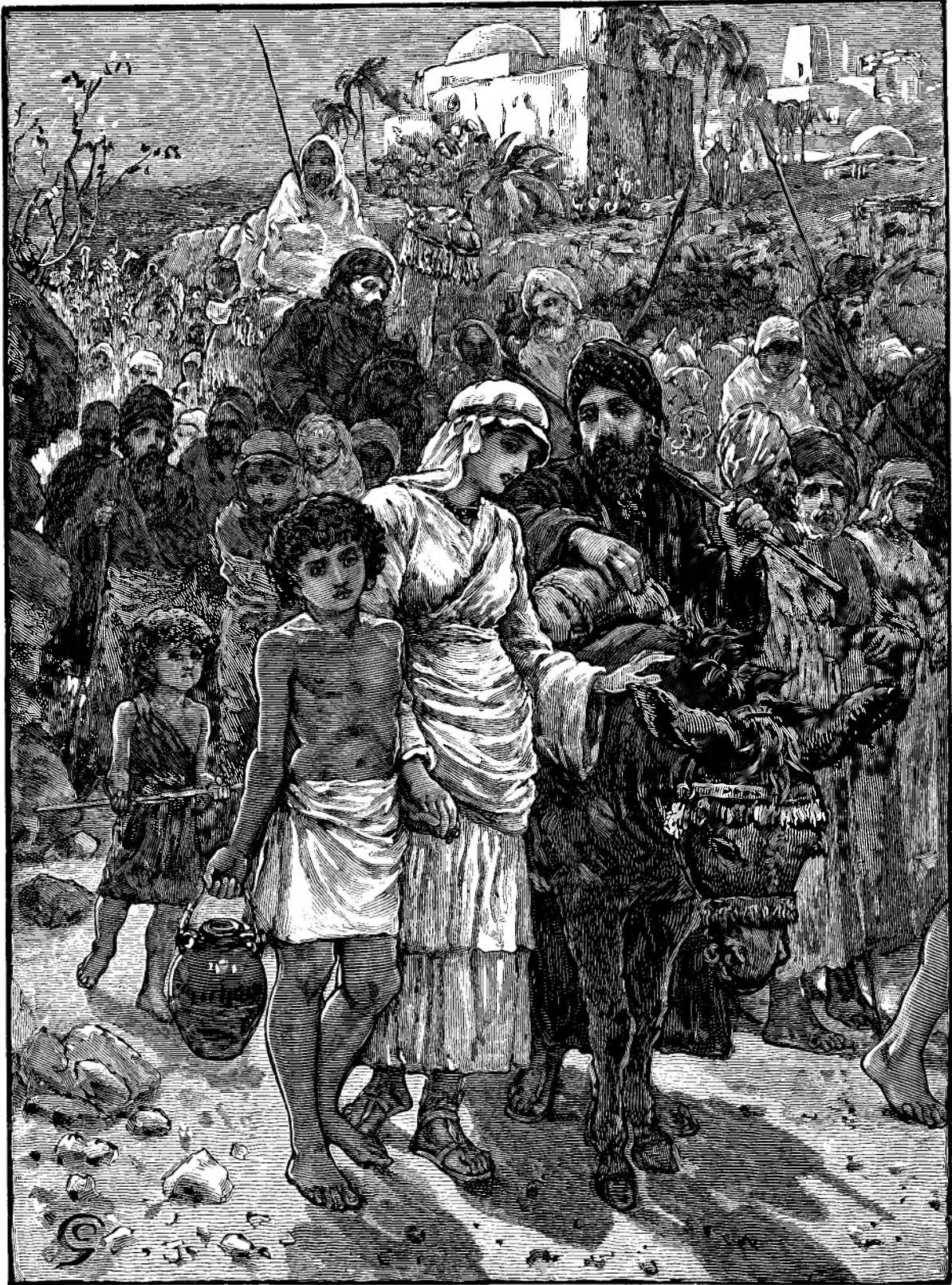
FREDERICK N. CHARRINGTON,

zoo heet de jonkman, die thans als Evangelist in Oostelijk Londen werkt.

Men heeft, zegt Ds. A. v. S., dezen merkwaardigen jongen man slechts te zien, om in zijn open gelaat en beminnelijk voorkomen den heldenmoed des geloofs te erkennen, waaraan het overwinnen der wereld en haar zelfzuchtig geweld is toegezegd.

Tot voltooiing zijner opvoeding had zijn vader, het schatrijke hoofd der bierbrouwerij van Charrington en Co., zijn zoon gesteld onder de leiding van een van Londens meest geachte en onder de werkende standen en armen werkzame predikanten, maar met de uitdrukkelijke voorwaarde, dat van diens zijde geen pogingen zouden worden gedaan, om hem voor het beginsel der geheel-onthouding te winnen. De leeraar hield zich stipt aan zijn geleverd woord, maar kon niet verhinderen, dat een opmerker als de jonge Charrington weldra een inzicht kreeg in de nooden en ellenden des volks, dat over zijn levenskeus besliste. Reeds vroeger was zijn persoonlijkheid onder den indruk der machtige voorstelling: „Christus is voor ons gestorven; onze dankbaarheid voor zijn ontfermende liefde moet zich in daden openbaren.” Vroegtijdig ving hij daarom met zijn vriend Kerwin aan, om door een avondschool en andere pogingen invloed ten goede op geheel verwaarloosde knapen te oefenen.

Weldra bevond zich Charrington op een tweeksprong, waar hij, hoe jong ook, zich gedwongen zag voor zijn volgenden levensloop door een niet weinig moeilijke keus te beslissen. Het was de wensch zijns vaders, dat hij als oudste zoon het latere hoofd zijner groote brouwersfirma worden zou, en daarom van meet af daarin werkzaam zijn. Doch Charrington had reeds te veel gezien van de ellende in de onmiddellijke omgeving van zijns vaders brouwerij en als onmiskenbaar gevolg der geheele bierverslaving van Englands werkende standen, om hart te kunnen hebben voor schatten, door dit „ellende kweekend bedrijf” gewonnen. Tot niet gerin-

OPGAANDE NAAR HET FEEST.

ge ergernis zijns vaders weigerde hij met beslistheid de hem aangeboden voordeelige plaatsing en sprak het als zijn wensch uit, dat hem een klein jaargeld mocht worden toegestaan, om voor eigen rekening als evangelist onder de armen in het oostelijk deel van Londen werkzaam te zijn. De plaats, waarop hij als oudste zoon naar Englands wetten recht had, werd nu voor een jongeren broeder bestemd, en Frederick wijdde zich aan de bestrijding van 's volks drinkgewoonten en aan de verkondiging des Evangelies door onderwijs en prediking.

Zeven jaren later ontving hij naar een bepaling in zijns vaders testament nogmaals de gelegenheid, om plaats te nemen aan het hoofd der brouwerij. Opnieuw echter, en met nog grooter beslistheid, koos hij de versmaadheid van Christus boven de rijkdommen en heerlijkheid dezer wereld. Te veel had hij gezien van de eigenlijke oorzaken der volksellende, om ook maar een enkelen stap rugwaarts te kunnen doen. Niet enkel te leven voor de meest verwaarloosde en vergeten volksklassen werd zijn keus, maar ook om met al de hem eigene geestkracht tegen te staan allen, die zich door de zonden en ellenden des volks verrijkten. Moeielijk is het een greep te doen in zijn bijna dag en nacht werkzaam leven, om zijn kloekheid en trouw aan zijn gedane levenskeus te staven.

Als lid der commissie van het Londensche hospitaal handhaafde hij beslist zijn afschaffingsbeginzel. Later toonde de kloeke jongeling, voor wien moeielijkheden en bezwaren enkel te overwinnen zaken waren, hoezeer hem een zuivere verkondiging des Evangelies aan de in het gasthuis opgenomen ter harte ging. Bij de meerderheid der commissie stond het plan vast, om een jong ritualistisch geestelijke, een man, die meer met Roomsche vormen en kerkplechtigheden dan met het eenvoudig Evangelie ophad, voor den dienst en het bezoeken in het gasthuis te benoemen. Tot het doen mislukken van dezen toeleg deed Charrington, wat in meer dan anderhalve eeuw niet geschied was. Hij zorgde voor de oproeping van allen, die wettig een stem in deze benoeming hadden uit te brengen. Geheel onverwacht zagen de leden zich tegenover een machtige vergadering van stemgerechtigden, die Charrington de overwinning deden behalen in een strijd, welken hij had aangevangen in het belang der lijdens, die hij wist iets anders en beters te behoeven dan ziellooze, de conscientie in slaap wiegende, doode vormelikheden.

Als lid van Londens schoolcommissie voor Oostelijk Londen volgde hij daarin onverschrokken eenzelfde weg. In 1881 hadden de brouwers ook daar een eigen candidaat, die een getrouwe en algemeen beminde onderwijzeres van Evangelische gezindheid moest doen vallen. Toen, om hun voorstel aan de vergaderden smakelijk te maken, de heer William Hoare, een der brouwers, met nadruk zeide: „Wij

moeten iets doen voor deze arme en verwaarloosde kinderen,” sprong Charrington, die achteraf gezeten was, opeens van zijn zetel op en riep uit: „Gij, mijnheer Hoare, en gij, mijnheer Buxton, met uw bier en Sir Edmund Currie met zijn jenever, gijlieden zijt het, aan wie Londen al deze havelooze kinderen te danken heeft; en het maakt mij beschaamd en verlegen, dat er nog Christen-leeraars gevonden worden, die brouwers en branders steunen bij benoemingen, waarbij aan de ware belangen des volks niet wordt gedacht, maar bovenal willekeurig gunstbetoon in het spel is.”

Op dit kloeke woord ontstond een oogenblik van aangrijpend stilzwijgen, maar ook slechts een enkel oogenblik, dat gevolgd werd door zulke daverende toejuichingen, dat bij de daarop volgende stemming de toeleg geheel mislukte, om de onderwijzeres, eene Mej. Hastings, voor eene meer in de gunst der heeren zijnde te doen wijken.

Oostelijk Londen was en is nog vergiftigd door het laagste soort van muzieksalen en van stuiverskomedies, waarbij drank en liederlijkheid het maatschappelijk en zedelijk leven tot bestendig lager trap afdaald. Om ze te leeren kennen, heeft Charrington al deze maatschappelijke pestholen bezocht, en telkens met al de macht zijner welsprekendheid de vernieuwing van de vergunningen tegengestaan.

Meer voorspoed had Charrington als evangelist onder het volk zelf. Het prachtige gebouw in Mile End, *Assembly Hall*, dat meer dan vijf tonnen gouds heeft gekost en onder zijn zalen er een heeft, in omvang en inrichting aan Spurgeons tabernakel gelijk, is niet alleen het bewijs, dat Charrington zichzelf en al het zijne aan zijn evangelistenwerk gegeven heeft, maar getuigt niet minder van de belangstelling des volks, inzooverre daar avond aan avond duizenden vergaderen om er den steun te zoeken, dien zij in hun leven, zoo vol strijd, moeite en ellende, zoozeer behoeven.

Een ander gebouw, het *Volkspaleis*, kennen onze lezers reeds. De man, die voor de stichting het moederfonds als erfenis heeft nagelaten, had daarbij de bepaling gemaakt, dat in het gebouw nooit eenig geestrijk vocht zou mogen verkocht worden. Mannen van invloed, waaronder toen de Lord Mayor van Londen, meenden echter den weg gevonden te hebben, om deze hun minder welgevallige bepaling in het belang van den handel te ontduiken. Steunende op hun geld en invloed, achtten zij zich zeker van hunne zaak, maar ondervonden, dat zij in Charrington een strijder voor het volksbelang hadden, machtiger dan zij in de volheid van hun macht.

In het paleis van den Lord Mayor, het bekende Mansion House, was eene vergadering belegd, waar het plan, om in het Volkspaleis, in spijt van de gemaakte beschikking, wijn, bier en drank te verkoopen, bij meerderheid van stemmen zou worden doorgedreven. Hier had de Lord Mayor macht, ge-

lijk hij daarvan ook gebruik maakte, om al spoedig aan Charrington het spreken te beletten en hem de zaal te doen ontruimen, maar de overwinning verbleef in spijt van deze gewelddoefening aan den vriend des volks, en het Volkspaleis zal, nu ook naar een besluit der Koningin zelf, nooit tot een nieuwe drinkgelegenheid kunnen verlaagd worden.

Door Charringtons kloekheid was het na maanden strijden eindelijk beslist, dat in het tot volksbeschaving en volksonderwijs bestemde Volkspaleis geen bedwelmend vocht zou mogen verkocht worden. Hieruit, meenden de tegenstanders echter, volgde nog niet rechtstreeks, dat het er ook niet om niet mocht worden gegeven. Zonder veel moeite liet het onder partij-invloed gekozen Hoofdbestuur zich overhalen om hiervan een proef te nemen, waarbij Charringtons eigen broeder, die toch aan dezen de brouwerij te danken had, hoofdleder was. Aan 1000 man der vrijwillige landmacht werd een maaltijd gegeven, en bier en drank was daar in zoo buitensporigen overvloed beschikbaar gesteld, dat tot 's nachts drie uur nog de ergerlijkste tooneelen in de buurt voorvielen. De politie had met de gasten handen vol werks. Met dit al sprong de mijn verkeer, want de uittarting verwekte zulk een afkeuring en verzet, dat nu ook dit kanaal, om des erflaters wil en doel te ontduiken, is afgesneden.

Belangrijk is ook een nieuw deel van Charringtons arbeid, de aankoop van de gebouwen van een station der kustwacht en de inrichting ervan tot een herstellingsoord voor werklieden. Ook is in verband tot het reddingswerk van Mevrouw Butler door den wakkeren evangelist een toevluchtsoord geopend, waar een 15tal slachtoffers van het maatschappelijk verderf een schuilplaats en hulp kunnen vinden.

Zijn dronkenschap en ontucht altijd tweelingzusters, zij vormen wel het meest afzichtelijk zusterpaar in de tot schande der Christenheid gedulde zeemansverblijven, waar landhaaien en harpijen den met gevulde beurs tehuiskomenden Janmaat straffeloos plunderen.¹⁾ Zoo iets nog walgelijker en gevaarlijker mag heeten, dan zijn het Londens niet wettelijk maar feitelijk gedulde bordeelen in de armenbuurten. Het uitroeien dezer pestholen durfde zelfs de politiemacht niet aan. Wat deze niet aandorst, heeft Charrington, alleen door de duidelijke letter der wet gesteund, en niet zonder groot levensgevaar bestaan. Hij heeft de buurt van *Assembly Hall* van tientallen dezer verblijven gezuiverd, door zooveel als deze ongelukkige slachtoffers hem dit wilden toelaten een redder der gevallen en verlaagden te zijn. Bovendien heeft hij de Heidenzending

¹⁾ Pastor Thorwald Isaachsen, Noordsch predikant in Amsterdam, zegt Ds. A. v. S., deelde onlangs een reeks treffende proeven mede van dit soort van beroeringen van Noordsche zeelieden in Nederlands hoofdstad.

lief, en steunt gaarne naar vermogen daarin arbeidende vrienden.

Zoover 't ons meêgedeelde. We zeggen niet dat elk onzer zooveel doen kan, al is de Nederlander evengoed tot alle goed werk bekwaam als de vreemdeling, wijl in Christus geen onderscheid van volk bestaat. Maar ieder kan *in zijn kring* arbeiden, en wie tot meer geroepen is daarin ook vaardig wezen. Allereerst er over gaan twisten of men geheelonthouder moet zijn of niet; of men enkel kerkelijk mag werken of wel al wat kerkelijk is niet deugt; of men dit wel zeggen en dat wel zeggen mag, is de rechte weg om tot niets degelijks en afdoends te komen. Dat komt alles voor ieders geweten terecht, als wij God hebben leeren kennen en dienen door Jezus Christus. Zijn Woord leert ons duidelijk genoeg in 't algemeen wat den Christen voegt en hoe die heeft te handelen.

Maar een voorbeeld als 't hierboven geteekende, zegt ons: „Doe iets, als God er u toe bekwaamt.” Red degenen die ter dood gegrepen zijn. Werk zoolang het dag is. Daarvoor is geen te jong, niemand te oud.

H.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

I.

Gellie hadt de vriendelijkheid um me te neujen, da 'k zoo af en toe 's 'n stukske ien „Excelsior” zou schrijven. En dà wi 'k niet afslaon. Ien zo 'n „jonge” krant te schrijven, daor worde eiges ok weer jong bij. En dà kumt 'n minsch, veurnamelijk ien de wienter, erg goed van pas. Hòe 't kumt dà weet ik nie; mar toe 'k nog zoo'n jong was, vuulde 'k 'm 'n eigen 's wienters altied 'n bietje oud-echtig. En daarom heb ik zeker, van wegens wà me zoo nuumt de „schommelingen van de gewaarwordingen”, nou ik wat oudechtig begin te worden, net 's wienters benamelijk zoo noodig, datter nog 's zoo wà jongs meê deurhèn trekt.

Ge kunt niet begriepen, hoe doojig dat 't 's wienters bij ons veur buten kan zijn; veural op zoo'n dik-misterigen dag as van daag, da 'k aon aollie zit te schrijven. Jènje van oome-Goos, met wien ik hier in der tijd nog 'n jongelings-vereeniging heb oppgericht met z'n drieën; van wie d'r al gauw één bedankte; en toe ik van 't dorp ging, kort 'r op, bleef Jènje alleen over. Nou, mar die 'n eigeste Jènje van oome-Goos kumt daor rhumatiekerig, op 'n stökske, en met 'n vaolen pruik op, net veur mien huus veurbij: 'n stuk nevel, za 'k mar zeggen, ien den nevel! Wat is toch 'n minsch! as d'r de „fleur” van boven mar ien is, och! dan liekt zelfs 'n grijze kop duk nog wel 'n „perkske bloemen”. Maar 'n minsch, zoo as ie van de natuur, van z'n eigen is! 's Zomerdaagsch, dat is altied nog 's weer

wat anders, dan is 't net of bij 'n stram, oudechtig minsch alles nog weer 's zoo'n bietje „ontdeut“... maar 's winters!

Jenje van oome-Goos is veurbij; gunt zie 'k 'm nog erst êfkes, tegen 'n post aon staon loeren. En dan trekt ie, dà weet ik al, schuins links naor de „rooje Leeuw“, waor nog verschêje zo'kke Jênes, met of zonder rhumatiek, mar allemaol met 'n bedurven hart (zonder da 'k nou wil preeken!), zo 'n bitterke twee drie kommen op-leppen.

Ik heb al wat duk gezeid, „Jan“, zeg ik, „dà motte nie doen, dà 's nie goed veur de rhumatiek, en erg slecht veur 't hart.“

„'n Minsch moet toch wat hebben op z'n ouwen dag,“ zegt Jenje dan, „en benamelijk met de kou mot 'k zeggen, dat 't stevig zit; en 't gift nog 's weer wat „koeraosie“ in 't lief.“

Maar Jenje van oome-Goos is veurbij, de rooje Leeuw ien. Ik zie 'm nie meer; ik zie nevel, anders niks. En laot me deurum gerust mar 's 'n enkel keer aon aollie schrieven. Zo 'n „jonge“ krant; daor worde eiges ok nog weer 'n bietje „jong“ bij.

Jong? wel man, 't hart kan d'r nog zoo naor trekken. En ik geleuf zeker, als 'k 't belêf, dà 'k eigenlijk nooit oud word. Waar of dà van daon kumt? och! as 'n minsch 'n eenvoudig hart van binnen hêt zitten, en gin snepskes drinkt, en met koud waoter de oogen klaor houdt; veural as 'r, zooas greutvaoder zei, 'n geestelijke jeugd ien het leven kumt; nee, dan worde nooit oud, van buuten 'n bietje misschien, mar van binnen niks!

Mar as 't zoo'n nevel is, as van daag, dan geet 't wel 's net as met de „priemelaverissen“, 'n mooi blumpke, daor ze nou al meê deur de stad loopen te trekken; mar 't is net asof 't 'r wà potasch over hèn gestreud is. Dan word ik 'n bietje seurig, en krieg zoo'n „grammieterigheid“ over m'n gezicht, zoodat zelfs de m'nheer, van wien 'k m'n sigaren rook, met 'n „achter-de-toon-banksche“ geestigheid opmerkt: „dit sigaortje mot je 's rooken as je wat weemoedig bent!“ „Pummel“, zei ik zachtjes, „rookte gij ze dan mar op, as 't oe te pas kumt.“

Mar, wat de „grammieterigheid“ betreft, daor had ie geliek ien. Gelukkig, 't zal nie lang duren; mergen of overmergen schijnt de zon weer. En we zien al lang over den kortsten dag. En 't êrste gruun, en de êrste musschen kommen ok al gaauw weerum. En veur „'n jeugd van binnen“ is 't eigenlijk ielke keer al weer lente.

Nou, heeren, lente of niet, schrieven ien aollie krant „af en toe,“ da wi 'k gêrn doen; daor vuul 'k m'n eigen, zelfs op 'n poddigen somberen winterschen dag, „jong“ mee!

EEN VERMAKELIJKE TAALLES

geeft ons de reiziger Budde, die kort geleden een reis deed door het Oosten. Wellicht kan er iemand

zijn voordeel meê doen, die nog niet sterk in 't Arabisch is. Hij vertelt aldus:

„Ik ben op weg naar Palmyra, thans onder begeleiding van twee politiesoldaten, een paar dappere Kurden, die mij met een vroolijken blik mededeelden, dat dit ook de weg is, die naar hun geboorteplaats, naar Diarbekir, leidt.“

Spoedig voorbij Damaskus werd de weg bijzonder eentonig. Mijn Kurden spreken Turksch en ik ben daar blijde om, want dit geeft mij gelegenheid den weg met leerzame gesprekken te bekorten.“

„Husein Agha, zijt gij reeds lang in Arabië?“

„Ja, Effendi, al vijf jaar.“

„Dan hebt gij zeker wel goed Arabisch geleerd, en kunt gij u zeker gemakkelijk met de lieden onderhouden.“

„Zoo tamelijk, Effendi.“

„Help mij dan een weinig. Wat zegt men b.v. naar plaatselijk gebruik, wanneer men de woning van een Arabier binnentreedt, als men hem wil groeten?“

„Dat is zeer eenvoudig; ge reikt hem de hand en zegt „goeden morgen“, onverschillig in welke taal; dat verstaat hij wel.“

„Wanneer ik nu echter dorst heb en koffie of water wil drinken, wat moet ik dan zeggen?“

„Gij zegt in het geheel niets, Effendi; hij komt u dadelijk met koffie tegemoet, en gij moet minstens drie kopjes drinken, wanneer gij geen grove onbeleefdheid wilt begaan. Bovendien zal hij u ook water en zure melk aanbieden; gij behoeft slechts toe te tasten of hoofdschuddend afwijzen.“

„En als ik honger heb?“

„Zoo wacht gij, tot zijn etenstijd komt. Vroeger geeft hij toch niets, en wanneer hij eenmaal aan het eten gaat zoo verzuimt hij niet, u aan tafel te nooden.“

„Wanneer ik nu eens bij hem uit wil rusten.“

„Dan legt gij u maar neder. Voor het overige komt dat hoogstens éénmaal voor, wanneer gij een eigen tent bezit; gij zult bij de eerste maal zoodanig gebeten worden, dat gij het zeker niet voor de tweede maal doet.“

„Wat moet ik zeggen, wanneer ik hem vragen wil of hij oudheden en munten te koop heeft?“

„Wederom niets; hij scharrelt zelf alles bijeen wat hij bezit en plaagt u om zijn schatten te bezien. Wanneer zij u niet aanstaan, geeft gij ze hem eenvoudig terug.“

„Maar wanneer ze mij bevallen en ik wil ongeveer 10 piasters bieden?“

„Dan neemt gij tien piasters uit den zak en houdt ze hem voor.“

„Wanneer hij nu dertig piasters hebben wil?“

„Dan zegt hij „dertig“ en als hij ziet dat gij hem niet verstaat, dan neemt hij dertig piasters uit den zak en toont u die. Nu legt gij 5 piasters op uw 10 piasters en hij neemt 5 piasters van zijn geld af,

enz. Gij legt er zooveel bij en hij neemt er zooveel af, tot beide hoopjes even groot zijn geworden. Dan is de koop gesloten, en worden de voorwerpen verwisseld; hij geeft zijn oudheden, gij uw geld, en de zaak is afgeloopen."

"Doch als zijn vraag van het begin af zoo overdreven hoog is, dat ik geen bod wil doen?"

"Dan lacht gij hem uit en wij lachen trouw mede; dan gevoelt hij zich beleedigd en zegt iets. Wat het beteekent behoeft gij nooit te vragen; het beduidt altijd: Hoeveel wilt ge dan in allen ernst geven?"

"Dit alles is nu goed voor den dagelijkschen omgang; maar wanneer ik nu het huis gesloten vind en hem wil vragen mij binnen te laten?"

"Bij dag en in vreedstijd komt dat niet voor, want dan is zijn deur altijd open. Bij nacht en in oorlogstijd echter ook niet; want dan komt gij niet bij hem. Alzoo behoeft gij u daarover niet het hoofd te breken."

"Ja, maar er wordt altijd gezegd, dat men zich moet aanmelden eer men binnentreedt, opdat de vrouwen den tijd hebben weg te gaan. Hoe leg ik dat aan?"

"In de stad behoeft gij daarvoor niet te zorgen; daar loopt de jeugd om ons heen, om het wonderdier te zien, en zorgt daardoor, dat ge niet onaangediend binnenkomt. Bij de Beduïnen beduidt het in het geheel niets, want daar gaan de vrouwen openlijk rond, zonder zich veel terug te houden."

"Goed. Gesteld echter dat ik een tempel of moskee gesloten vind en er wil binnentreden; wat zeg ik dan tot den bewaker?"

"Gij laat hem een honderdparastuk zien, dan haalt hij spoedig den sleutel."

"Wanneer ik een waterbron bezet vind, hoe zeg ik dan: „Menschen, laat mij er ook eens bij?"

"Gij dringt hen eenvoudig opzijde, en drinkt zooveel gij wilt."

"En wanneer de mannen onbeleefd worden?"

"Dan roept gij mij, Effendi."

"Maar als mij op den weg iemand met zijn paard of ezel in den weg staat en ik wil hem duidelijk maken dat hij uit moet wijken; wat moet ik dan roepen?"

"Dan neemt gij slechts de rijzweep en geeft het dier een lichten tik, dan wijkt het zijwaarts uit."

"Wanneer nu echter een roover komt? Luister eens, mijn boek zegt: La teteharrak willa edrub bittababandja: sta stil of ik schiet! Is dat goed?"

"Wil ik u wat zeggen, Effendi, wanneer er één roover komt, zullen wij hem eenvoudig doodslaan. Wanneer de roovers zich onverhoopt aan ons wagen, zijn zij minstens met hun dertigen, en dan komt het er geheel niet op aan of gij hen in de juiste bewoordingen bitta-bandandjast; zorg dan slechts dat gij juist schiet. Overigens is het zeer onwaarschijnlijk, dat wij ergens zullen overvallen worden.

Tot Palmyra is de omtrek tamelijk veilig. Zij zijn voor ons te zeer bevreesd."

"Goed; wanneer ons echter vreedzame Beduïnen tegenkomen en ik wil met hen vriendschap sluiten, wat heb ik dan te zeggen?"

"Gij geeft hun suiker voor hun kinderen; zij eten het meestal zelf op en hebben daardoor nog beter begrip van uw welmeeneude bedoelingen."

"Maar als wij in een Beduïendorp komen en ik wil de overblijfselen der oude bouwwerken bezichtigen, dan moet ik toch in en op de huizen klimmen?"

"Gij klimt eenvoudig op de daken. Meestal is er een trap aanwezig die naar boven leidt. De bewoners zullen u oogenblikkelijk naklimmen en Bakschisch (een footje) vragen".

Hiermede was het lesuur voorbij en hij vertelde mij van zijn geboorteplaats. — De lezer ziet echter, dat de beginselen der Arabische taal, op de juiste manier behandeld, geen groote moeielijkheden opleveren.

H.

UIT HET LEVEN.

Een waarlijk heldhaftige daad

van een Pruisisch uhlaan werd onlangs meêgedeeld. Het was in de Kerstweek van 1813, toen in diepe stilte een Pruisisch legerkorps van ongeveer 8000 man onder bevel van generaal Von Borstell tegen de vesting Wezel oprukte. Men wilde beproeven die te overrompelen, en alles was daartoe ingericht. De Nederlanders, waaruit voor een deel de bezetting bestond, waren voor het meerendeel in het geheim voor de Duitsche zaak gewonnen. Een nauwkeurig plan der vesting bevond zich in de handen der Pruisen, en van alles wat noodig was had men voldoende inlichtingen gewonnen.

De kleinste dwaling, de geringste misslag kon bij de bestorming het grootste gevaar veroorzaken, terwijl zelfs bij den meest gelukkigen uitslag, zooals allen wisten, deze slechts door groote offers kon verkregen worden. Ieder soldaat was voorzien van takkebossen om de vestinggracht op de noodige plaats te vullen. Zoo begon tegen middernacht de aanval in alle stilte en aanvankelijk ging alles goed. Reeds waren verschillende hinderpalen uit den weg geruimd, en men tot de vestinggracht genaderd, toen deze laatste plotseling zoo vol liep, dat het onmogelijk was haar met takkebossen te vullen. In dit hachelijk oogenblik kreeg een ordonnans van den generaal, de bovengenoemde uhlaan, het bevel zoo behoedzaam en stil mogelijk het water in te rijden, om te onderzoeken of het niet mogelijk was

het te doorwaden. Dit gebeurde, doch midden in de gracht zakte de moedige man in de modder, en zinkende wenkte hij, zonder één geluid te geven, zonder zijn paard om te wenden en zich wellicht daardoor te redden, slechts met de hand, om terug te gaan.

Dit teeken kon duidelijk opgemerkt worden, daar zij, die op den uitkijk geplaatst waren, op den grond lagen. Had hij het geringste gedruisch gemaakt bij de minste poging om zich te redden, zoo had de in de nabijheid staande schildwacht des vijands het gehoord en alarm gemaakt. Het gansche legerkorps, dat zich reeds te ver vooruit gewaagd had, had groote verliezen geleden, zoo het niet door de kanonnen des vijands geheel was vernietigd. Zoo offerde zich de wakkere uhlaan voor zijn kameraden op. Het gansche legerkorps toog hierop even stil en ongemerkt als het gekomen was weder terug. De naam van den edelen uhlaan noemt de geschiedenis niet; zijn daad is onvergetelijk.

H.

Vreemde woorden.

Bij een rechterlijk verhoor uitheemsche woorden te gebruiken, brengt beklaagde en getuigen niet zelden in de grootste verlegenheid, en zou zelfs onder zekere omstandigheden gevaarlijk kunnen zijn, omdat het aanleiding geeft, dat zij den rechter verkeerdt verstaan. Zoo ondervroeg onlangs te Munster een jong advocaat een getuige als volgt:

„Getuige, door welke *combinatie* komt gij tot het resultaat dat gij dezen persoon de daad *imputeert*?”

De getuige bewaart het stilzwijgen, in zichtbare verlegenheid.

„De man verstaat dat niet,” zegt een ander lid van de rechtbank. Wil ik hem maar eens onderwerpen? — „Zeg eens,” richt hij het woord tot den getuige, „kan je me zeggen dat *die* het juist gedaan heeft?”

„Wel,” was fluks het antwoord, „omdat ik 't zelf gezien heb.”

Nu had de man het begrepen!

H.

Een heks?

In de bergen van Pennsylvanië, in het noorden van Lancaster County, stierf onlangs in den ouderdom van 90 jaren zekere Barbara Fisher, „de laatste heks,” zooals zij zichzelf noemde. Bij dezen naam was zij in geheel Pennsylvanië en ver over de grenzen sedert vele jaren bekend.

„Moeder Fisher” was een hoogst zonderlinge vrouw. Meer dan 60 jaren leefde zij geheel alleen in een oud, blokhuis, midden in het meest woeste gedeelte van het gebergte. In de nabijheid van

haar woning ligt het dorp Rheinholdsville, welks bewoners uit vrees een zekere belasting aan de „heks” opbrachten. Het voorkomen van de gevreesde vrouw was zeer ongewoon. Zij had lang sneeuwwit haar, ondanks haar 90 jaren een krachtig en vlug lichaam, en een paar koolzwarte oogen, zoo scherp als van een valk.

Meermalen stond zij als heks voor de rechtbank van haar graafschap. Toen een persoon den moed had gehad haar aan te klagen, kwamen spoedig nog meer lieden voor de rechtbank. Een getuige verklaarde, dat de heks hem had bedreigd zijn koeien te verderven, als hij tegen haar getuigde. Inderdaad hadden zijn koeien drie dagen lang bloed in plaats van melk gegeven en bovendien was zijn waterput opgedroogd. Een ander schreef het sukelen van zijn kind aan de heks toe. Het merkwaardigste was echter, dat moeder Fisher bekende aan al deze misdaden schuldig te zijn, de haar opgelegde boete van 3 dollars betaalde en.... nu nog meer dan vroeger gevreesd, in haar gebergte terugtrok.

De slimme vrouw verstond het juiste gebruik der *reclame*. Sedert dien tijd gaf men haar gewillig wat zij begeerde, en had zij aan voedsel, aan kleederen noch aan brandstof gebrek. Een groot deel der landelijke bevolking leefde geheel op goeden voet met moeder Fisher en ondernam niets zonder vooraf haar raad te hebben ingewonnen. Zij was de troosteres in alle lijden, de arts bij ziekten en de vertrouweling in liefdezaken. Moeder Fisher stierf alleen en verlaten zooals zij geleefd had. Onder haar nalatenschap vond men een oud, Duitsch boek, waarvan de titel was: „das Wunderbuch” en waarop het jaartal „1719” voorkwam.

H.

Vreemde overdracht.

Bij de examens, die in Britsch-Indië gehouden werden, had men ontdekt, dat den geëxamineerden de hun voorgelegde vragen reeds vooraf bekend waren. De drukkers gaven namelijk aan de candidaten tegen een geringe vergoeding de gedrukte vragen. Onlangs nu besloot een der examinatoren dit te voorkomen. Om zijn doel te bereiken zag hij niet tegen de moeite en kosten op van een gesteedrukte verveelvoudiging zijner vragen. Persoonlijk was hij bij het graveeren van den steen en het afdrukken tegenwoordig, telde de afdrukken, die hij alle medenam, sloot, toen hij met den steendrukker vertrok, zelf de deur en stak den sleutel bij zich. Toch werden nog denzelfden avond de vragen tegen den prijs van 1 ropy het stuk aan de candidaten verkocht.

De steendrukker, die een witten broek droeg, had zich namelijk vóór hij de kamer verliet een oog-

blik op den steen nedergezet en zoo een afdruk van de opgaven meêgenomen! Wie zou 't daar gezocht hebben?

H.

Stijf en blauw.

In de eerste helft der 16e eeuw werd de stijfsl in Engeland ingevoerd, maar eerst in den tijd van Koningin Elizabeth is het stijven van linnengoed algemeen geworden.

Een Hollandsche vrouw, de echtgenoot van den Koninklijken hofkoetsier, Guilham genaamd, welke vrouw deze kunst verstond, verwierf de gunst der koningin, die haar tot opzichtster van de koninklijke wasch benoemde. Haar roem was weldra wijd en zijd door het geheele koninkrijk verspreid, en al de dames van den voornaamsten adel kwamen les bij haar nemen. Van nu aan zag men in de fraaiste vertrekken niets dan schotels met stijfsl, tobbes en dergelijke meer, zooals men thans nog slechts in waschkamers vindt. Het kloppen, het persen, het ophangen en het strijken vond toen plaats in tegenwoordigheid van de heeren, evenals tegenwoordig het borduren en het pianospelen. Die liefhebberij liep zoo ver, dat een Vlaamsche vrouw, juffrouw Dinghen Van den Plasse genaamd, als leerares in de strijkkunde te Londen werd beroepen. Zij werd door den hoogén adel ontvangen met de onderscheiding, die tegenwoordig een beroemd tenorzanger of pianovirtuoos te beurt valt. Men betaalde haar voor de les vijf pond sterling en een pond toe.

Reeds vroeg was men begonnen met blauwsel onder de stijfsl te doen. Toen Koningin Elizabeth echter oud werd en allerlei wonderlijke grillen had, kreeg zij plotseling een afkeer van alle linnengoed met blauwsel en vaardigde een bevel uit dat niemand het dragen mocht. De ongehoorzaamheid der groote wereld tegen dit bevel deed Haar Majesteit besluiten het volgende stuk uit te vaardigen, dat den 17^{en} Juni in de kerk van St. Buttolp van den kansel werd afgekondigd.

„Het heeft onze geëerbiedigde Koningin onlangs behaagd bij openlijke verordening te bevelen en te bepalen, dat niemand, vrouw noch man, van welken stand ook, van den dag der afkondiging van het bevel af, met blauwsel gesteven linnengoed mag dragen. In weerwil van dit koninklijk bevel hebben vele inwoners der stad zich verstout, met de grootste weerspannigheid en trotseering van Haar Majesteit, zich in het openbaar met blauwgesteven kleedingstukken te vertoonen. Derhalve is het Harer Majesteits ernstige wil en bevel, waarvan ik hier allen leden der gemeente kennis heb te geven, dat van nu aan niemand, om het even van welken stand of geslacht, zich op de openbare straat met een blauwgesteven kleedingstuk late betrappen, indien hij niet bij de

Koningin in ongenade vallen en zijn misdrijf met gevangenisstraf boeten wil, welker duur geheel en alleen zal afhangen van den wil der Koningin. Ieder wachte zich dus in die straf te vervallen. Gegeven op Guildhall, 23 Juni 1596.”

Wat men al niet van den kansel aflas!

H.

Het Israelietische Nieuwjaar en de Grootte Verzoendag.

Zeer wetenswaard is wat daarover onlangs werd medegedeeld door den heer D. Landsmann, Zending onder Israel te Nieuw-York. We laten hier iets ervan volgen.

Den 20^{en} September l.l. vierden de Joden hun *Rosch hasohann* d. i. Nieuwjaar en 10 dagen later den *Jom kippoer* d. i. Grootte Verzoendag, waarop duizenden met tranen hun zonden voor God beleden en vergeving gesmeekt hebben. Maar het is, helaas! tevergeefs; zij hebben geen vrede en geen vergeving verkregen.

Nu kan volgens de leer van den Talmud de wereld nog maar 355 jaar staan, dan komt de *Jom schekoeie Schabbath*, het duizendjarig rijk, waarvoor de Heere al dadelijk bij de schepping den *Leviathan*, een buitengewoon grooten visch, geschapen heeft; alsook de *Schor habor*, een ontzaglijken os, die in een dag het gras van duizend bergen opeet. Wanneer nu de Messias komt, zal God aan ieder Israeliet visch en vleesch te eten geven, met de noodige hoeveelheid wijn er bij.

Wordt dit den Israelieten door den Talmud geleerd, is het dan wonder, dat zij, vooral op bovengenoemde feestdagen, ijverig bidden om de komst van den Messias, om de komst van het duizendjarig rijk? Het is echter een Messias, die als aardsch koning regeeren en de *Gooim*, dat is: allen die geen Joden zijn, onderdrukken zal. Wee den *Goos*, die zich niet laat besnijden, hij zal eeuwig een slaaf van de Joden moeten zijn.

Hoe men aan den naam van *Rosch schahana* komt, verklaar ik niet te weten, nademaal volgens het Woord des Heeren de maand, waarin dit feest wordt gevierd, niet de eerste, maar de zevende maand is; wel echter weet ik, dat, volgens den Talmud, de Heere op dezen dag, alsook op den Grooten Verzoendag, zeer veel verricht.

Op Nieuwjaar maakt de Heere een statistiek op van al de Joden, en schrijft ze op of ten leven of ten doode; ja ook op welke wijze zij dat jaar zullen sterven. Of iemand in dat jaar rijk of arm, ziek of gezond zal worden, voorspoedig of ongelukkig zal zijn, het wordt alles op den Nieuwjaarsdag aangeteekend, of liever ingeschreven, zooals de officieele term luidt.

Op den Grooten Verzoendag wordt verzegeld hetgeen 10 dagen vroeger besloten is, weshalve Abra-

hams nakomelingen met angst en vreeze gedurende die dagen beziend zijn, zoodat zij die dagen dan ook niet ten onrechte noemen *Jamin hanaraim*, d. i. vreeselijke dagen.

Zoo loopt een volk van over de 18 miljoen zielen van den morgen tot den avond naar de synagoge, vast en bidt, belijdt zijn zonden en smeekt God, soms tot schreiens toe, om vergeving; en werkelijk doen zeer velen het in oprechtheid des harten.

Maar helaas! God verhoort hen niet.

Is de Heere dan onrechtvaardig? Dat zij verre. Maar Israel zoekt niet de gerechtigheid, die voor God geldt; hij zoekt niet uit genade, maar uit de werken der wet gerechtvaardigd te worden.

Dat volk heeft den Messias, die alleen onze gerechtigheid is, verworpen en verwerpt Hem nog heden, en wil door vasten, bidden en aalmoezen geven, zalig worden en den hemel verwerven. Maar den hemel heeft alleen de Messias ontsloten door zijn lijden en sterven; daarom kan Hij, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij heeft veler zonden gedragen.

Dit wil Israel niet erkennen, en staat op tegen den Heere en tegen zijn Gezalfde, wien het door zijn valschen godsdienst nog meer vertoont, en daarom kan Hij, de Heilige en Rechtvaardige, hun gebeden niet verhooren.

H.

Eenzaam.

In verband met wat we pas schreven over vuurtorens, thans het volgende:

Een geheel van de wereld afgezonderde post is de vuurtoren, die eenigen tijd geleden opgericht werd op twee rotsachtige eilanden in het noordelijk gedeelte der Roode Zee, welke de „two brothers” (twee broeders) heeten. Deze rotsen, welke zich 70 meter boven de oppervlakte der zee verheffen, liggen ongeveer 65 Duitsche mijlen van Suez verwijderd en werden vroeger door de zeelieden gevreesd, daar meer dan één schip in het nachtelijk duister tegen de klippen stiet. Het denkbeeld om op deze plaats een vuurtoren op te richten werd verwezenlijkt door een Engelsche dame, wier echtgenoot, een hooggeplaatst zeeofficier, bij het stranden van zijn schip, aldaar het leven verloor.

Reeds jaren dient het licht van den vuurtoren tallozen schepen tot baken. In het eerst was het moeilijk voor dezen eenzamen post iemand te vinden, die geneigd was, zijn leven te slijten in de vreeselijkste eenzaamheid op de gloeiend heete, door de zon geblakerde rotsen, waarop geen grassprietje groeide. Eindelijk werd de betrekking aanvaard door een Arabier, Aboe Zaber genaamd.

De zeelieden beschouwden dezen man als een voorbeeld van onvermoeid geduld, zoodat hij spoedig

de held werd van een volkomen mythe. Zijn bezigheid bestond hierin, dat hij des avonds het helderbrandend licht ontstak, en het des morgens weder bluschte. Elke 4 of 6 weken bracht een boot van Suez levensmiddelen, nl. maisbrood, en water in zakken, bereid van geitenvellen, aan den eenzamen vuurtorenwachter.

Inmiddels werd de post te belangrijk om door één persoon te worden vervuld. Hierdoor is thans Aboe Zaber van deze eilanden verdwenen, en zijn vier vuurtorenwachters in zijn plaats gekomen.

H.

Zonderling.

Ten tijde toen de groote hervormer Calvijn te Parijs studeerde, hadden de studenten aldaar de volgende merkwaardige voorrechten:

10. Wanneer de student in het *Quartier latin* (de studentenwijk) aan een huiseigenaar te kennen had gegeven, dat hij een kamer van hem wilde huren, *moest* deze hem als huurder aannemen. Vond hij aldaar geen woning gereed, dan kon hij zelfs zoo iemand dwingen een anderen huurder de huur op te zeggen.

20. Zelfs wanneer de huisheer om gewichtige redenen het gansche huis voor eigen gebruik noodig heeft, mag hij den student, die kamers bij hem gehuurd heeft, toch niet opzeggen. De student mag zijn kostbaren tijd niet verbeuzelen met het zoeken naar een andere woning.

30. Wanneer het gehamer van een smid, het snorren van het rad van een draaier, of het gezang van een werkman in zijn eigen huis den student stoort, zoo kan hij den lastigen buurman de huur opzeggen. Dit voorrecht kon hij ook laten gelden tegen die handwerkslieden, wier bedrijf onaangename reuk verspreidt, zooals looiers en vleeschhouwers. Ja de wet ging zelfs zoo ver om te zeggen: „Al verontrustte de duivel zelf den student in zijn woning, zoo moet hij wijken.”

40. De vader kan zijn studeerenden zoon slaan en hem meer dan twintig uur opsluiten, tot hij om vergiffenis vraagt. De professoren zijn ook wel vaders der studenten, echter mogen zij er niet op losbeuken, want *zij zouden van hun scholieren voor elken slag vier terug bekomen.*

50. De te examineeren persoon heeft het recht iederen leeraar, die hem verdacht voorkomt, als examiner af te wijzen. Ieder examen moet zachtzinnig en toegeeflijk worden afgenomen, want *„wie te hard snuit, dien springt het bloed uit den neus.”*

We onthouden ons maar van opmerkingen.

H.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Brijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

De Kloostervereeniging van Windesheim

DOOR

P. J. KLOPPERS.

Veredelt zich een rozenstruik, gij ziet,
Dat ze andere doornen krijgt, maar zonder wordt zij niet.

N. BEETS.

In den zomer van het jaar 1386 dwaalde een zestal mannen, in 't gewaad van „de broeders des gemeenen levens” door de groene, met wilgen beplante vlakten van Windesheim, een dorpke ten zuiden van Zwolle, op den rechteroever van den IJsel gelegen. Zij namen de gesteldheid van den bodem en de verheffing daarvan boven den waterspiegel der rivier zoo nauwkeurig op, dat het geen twijfel leed, of ze hadden bouwplannen in het hoofd. Als goede bouwmeesters hadden ze dan ook hunne planken hutten op het terrein zelve geplaatst, ten einde altijd bij de hand te zijn. Hadt ge daar binnen die hutten een blik kunnen werpen, ge zoudt op de kaarten, welke ze van het grondgebied vervaardigd hadden, aan de plannen en bestekken, welke de tafels bedekten, bemerkt hebben, dat ze een grootsch ontwerp wenschten te volbrengen.

Wie waren zij en wat mocht hun voornemen zijn?

Nauwlijks twee jaren zijn na Grootes sterven verloop, of zijne leerlingen hebben zich opgemaakt

om den laatsten wensch van hun geliefden meester te vervullen. Ze wilden een klooster bouwen, binnen welks muren de broeders, die door de ijverzucht en den haat der luie monniken achtervolgd en gejaagd werden, een toevluchtsoord mochten vinden; een klooster, waarbinnen de waarlijk *devote* ziel, in stille afzondering van het ijdel gewoel der wereld, God in waarheid dienen kon. Nadat zij een geschikte plaats op de Veluwe meenden gevonden te hebben, verzochten zij hun vaderlijken vriend en beschermer, den Utrechtschen bisschop Floris van Welickhoven, om zijne goedkeuring op hun plan. Deze gaf onvoorwaardelijk zijne toestemming, doch raadde hun, liever eene plaats te kiezen in het Oversticht, waar hij als wereldlijk vorst, hen beter zou kunnen beschermen tegen hunne vijanden. De afgezonden keerden met dezen raad tot de broeders terug.

„Welnu, vader!” zoo sprak Berthold ten Have, tot Floris Radewijns, die na Grootes dood als huisvader over de broeders opgetreden was, „ik kan u uit de verlegenheid helpen. Mijn vader zaliger, God zij zijne ziele genadig, liet mij een landgoed met omliggende landerijen na, ter gezamenlijke waarde van omstreeks drie duizend gulden en in de parochie van Zwolle gelegen. Reeds lang koesterde ik het voornemen, dezen grond tot ons gemeenschappelijk eigendom te maken. Indien het u goeddunkt, aanvaard het dan uit mijne hand en laat ons samen

er heengaan, om te zien, of het tot onze stichting gelegene plaatse biedt."

"Zoo wensch ik daaraan een vijftien morgen lands toe te voegen, in de nabijheid van Zuithem gelegen," sprak de gewezen schepen van Kampen, Hendrik van Wilsen, een man, die door Groote tot kennis der waarheid gekomen was en zich sedert bij de broeders gevoegd had. "k Had daarover reeds meermalen met Berthold ten Have gesproken. We kunnen het gelijk bezien en in bezit nemen."

Radewijns, die in het aanbod der beide broeders een wenk Gods meende te zien, aanvaardde dankbaar hunne gave en besloot, dat de beide schenkers van den grond met een viertal andere broeders zouden vertrekken om met het oog op hun voornemen het terrein te verkennen en de kosten te ramen.

"Wat de kosten betreft," zeide Lambertus Stuurman, "daarover behoeft ge u niet te ontrusten, vader! Onze geliefde meester snelde aan mijn leger en redde mijn leven ten koste van het zijne, terwijl hij mij het eeuwige leven leerde kennen. Ik kan niets doen om hem eene weldaad te vergelden, welke hem het leven kostte, doch ik heb vastelijk besloten en velen met mij, uit dankbaarheid aan meester Grootes nagedachtenis, de vervulling van dezen zijn wensch krachtig te steunen."

Zoo bemoedigd waren de broeders op reis getogen en zoo ontmoeten wij hen hier om de geschiktheid van den grond te onderzoeken. En 't gevolg? Nog eer het jaar 1387 ten einde was, stond daar op de erve van Berthold ten Have een kerk van gebakken steen, door een rieten dak gedekt en door een drietal woningen met daartoe behorende eetzaal en bakkerij omringd. De uitwendige bouw was alzoo voltooid, doch nog vele moeilijkheden moesten overwonnen, eer de stichting kon betrokken worden. Wel is waar, toen de voorzichtige bisschop Floris de erkenning van het klooster verschoof, tot het genoegzaam inkomsten zou hebben om te kunnen blijven bestaan, toen waren al ras genoeg harten en handen geopend om de broeders in dezen buiten zorg te stellen. Maar hoe zouden zij, die nimmer in een klooster vertoefd hadden, goede regels voor het gemeenschappelijk leven te Windesheim vaststellen? Zij besloten de zes broeders, die het voornemen hadden opgevat om de eerste bewoners van Windesheim te worden, naar het klooster der Reguliere Kanoniken te Eemstein af te vaardigen, ten einde zich door persoonlijk onderzoek te overtuigen, hoe een goed klooster behoorde ingericht te zijn. Het klooster te Eemstein toch was eene stichting van de broeders te Groenendaal, met wier samenleving en regelen Groote, gelijk onze lezers weten, zoo hoogelijk ingenomen was.

De reize naar Eemstein was zwaar. De door geweldigen storm opgezweepte golven der Zuiderzee dreigden het vaartuijg te verzwelgen. „Zijt goeds-

moeds, broeders!" sprak Hendrik van Wilsen tot de door doodsangst gefolterden, „wij hebben niets te vreezen; zonder twijfel zullen wij veilig en ongedeerd aan de plaats onzer bestemming komen."

„Vreest gij dan ook niet?" vraagden zij hem.

„'t Is mij vreemd te moede," antwoordde hij, „dit ontzettend gezicht verbaast mij en toch, ik geloof vastelijk, dat het besluit onzer oudsten hun door God ingegeven is en door geene aanslagen des vijands zal kunnen vernietigd worden."

En Hendrik van Wilsen zag zijn geloof niet beschaamd. Bij hun behouden aankomst werden ze door de kloosterbewoners van Eemstein hartelijk welkom geheeten en gastvrij geherbergd, terwijl dezen hun alle gewenschte inlichtingen en raadgevingen verschaften.

Den 17^{en} October 1387 was het een feestdag voor de Zwolsche parochianen. Van heinde en verre trokken de vrome zonen en dochters der kerk naar het eenzame Windesheim en lang vóór de plechtigheid een aanvang zou nemen, was de kerk reeds meer dan gevuld, terwijl een groote menigte zich nog daarbuiten op het plein verdrong. Het eenvoudige kerkgebouw met zijne drie altaren wekte ieders bewondering; doch nog meer was men in spanning over de plechtigheid, welke straks plaats zou hebben. Te bestemder ure naderde Hubert, de suffragaan van den Utrechtschen bisschop, in het vol ornaat zijner hooge waardigheid gedost en door zijne dienaren voorafgegaan en gevolgd. Naast hem ging „vader Radewijns", wiens hart éen juichtoon was, wyl hij op dezen dag het werk van „meester Groote" bekroond en zijn eigen vurig verlangen vervuld meende te zien. In het midden van den stoet gingen de zes broeders, de eerstelingen van Windesheims klooster.

Wij zullen de mis niet bijwonen, ter plechtige wijding van het zestal door Hubert bediend, maar onderzoeken liever, hoe hoog de invloed mag aangeslagen worden, welke Grootes stichtingen op het innerlijk wezen der kerk uitoefenden. Voorzeker waren vooral in den eersten, in den bloeitijd van hun bestaan hunne leering en hun leven een sprekend en krachtig getuigenis temidden van het verval der kerk en tegen de ontaarding der geestelijkheid. 't Valt niet te miskennen, dat zij den weg bereidden voor de Hervorming en dat zij kerk en wetenschap onschatbare diensten bewezen. Immers waar zij aan de eene zijde voor het volk meer het ideaal vertegenwoordigden van hetgeen de Heilige Schrift van de dienaars der kerk eischt, bevorderden hunne geschriften ware kennis en leverden zij aan hun tijd de vruchten van diepe en ingespannen studie. Maar juist wyl zij hun ideaal in het klooster zochten en de hervorming der kerk van het klooster uit wachtten, misten zij de vrije beweging, welke voor krachtige hervorming noodig is en deden zij eigenlijk niet anders dan de dwaling eener kerk,

welke in afzondering en een heilig leven de zaligheid der ziel zocht te vinden, van voren aan te hernieuwen, ware het dan ook in hare oorspronkelijke reinheid. Wijl zij de geestelijke hiërarchie der kerk bleven erkennen en haar het hoogste gezag toekenden, konden zij dan ook niet tegen haar optreden, zich niet vrij maken binnen de banden, waarmede zij de zielen der leeken en al hun streven bond. en mochten zij dan ook, in stede van vervolging van de zijde der hooge geestelijkheid, slechts waardeering verwerven, wanneer zij als vrucht van hunne vrome bespiegelingen en studiën tegen het verval der kerk te velde trokken. Instemming en waardeering, maar nimmer een martelaarschap, dat als met één krachtigen schok de gewetens wakker schudt, de oogen opent en de zielen aangrijpt. De wegbereiders der Hervorming misten reeds in den kiem van hun streven die bestanddeelen, welke tot hervorming der kerk onmisbaar zijn. Neen, niet in de stille kloostercel, niet in eerbiedige onderwerping aan paus of bisschop, niet onder vreedzame waardeering van aanzienlijken en verstandigen, niet, bovenal, door vrome oefening en zelfbeheersching, maar uit het geloof in eigen ongenoegzaamheid, in vrije en volkomen genade, maar op de publieke markt des levens, maar vervloekt door den Paus, maar uitgestooten naar den kerker en in de vlammen van den houtmijt, zóo zond de Hervorming hare kampioenen op den weg, welken ook de vrome Windesheimers bereid hadden. Zoo stonden dezen ongeveer tot de Hervormers, zooals de geniale ingenieur, die de koninklijke straat legt, tot den vorstelijken ruiter, die straks over dezen weg het brieschend paard ment, opdat het hem in den strijd en de zege drage.

Van uit Windesheim plantte zich Grootes geestelijke stichting heinde en ver in het buitenland, zowel als in het vaderland uit en weldra waren niet minder dan 86 monniken- en 26 nonnenkloosters met dat van Windesheim verbonden. Jaarlijksche vergaderingen, persoonlijke bezoeken hielden hen allen geestelijk saamgebonden. Al valt het niet te loochenen, dat, behalve de algemeene dwalingen in oorsprong en karakter, waarvan we boven spraken, het bederf ook hier binnen de kloostermuren sloop, toch bleef de Windesheimer kloostervereeniging nog bijna eene eeuw bestaan tot een voorbeeld voor andere kloosters, nadat de staatkundige gebeurtenissen de fraters in 1578 uit hun huis te Deventer verdreven hadden en ook Windesheim van zijne bewoners verlaten was.

's Lands wijs 's lands eer.

Onder de twintig of wellicht nog meer natiën, die de bevolking van Britsch-Indië uitmaken, zijn enkele stammen met waarlijk zonderlinge eigen-

aardigheden, gewoonten en talen. Meer in het bijzonder vindt men die bij de bewoners der hoogvlakten of bij bergbewoners. Echter hebben de beschaafde bewoners der vlakten soms ook een vermakelijke manier b.v. van spreken.

Als gij vraagt aan een Oost-Bengalees, hoe ver deze of gene plaats verwijderd is, zal hij u, in plaats van te zeggen zooveel „mijlen” of „uren”, vertellen, zooveel „schreeuwen” of wel zooveel maal den afstand, dien uw oog kan bereiken. Daar de kracht der stem en het gezichtsvermogen bij verschillende personen ook aanmerkelijk verschillen, is natuurlijk dit antwoord tamelijk vreemd voor iemand, die onbekend is met de gewoonten des lands, al verstaat hij ook de taal.

In sommige deelen van het Himalayah-gebergte dragen de bewoners hun kleederen van schapenvachten zoolang, tot zij, half vergaan en aan stukken, hun van het lijf vallen. De kleederen duren en zeven jaar, en als gij iemand vraagt hoe oud hij is, zal hij u zeggen, hoeveel maal hij van kleederen verwisseld heeft. Ik behoef niet te zeggen, dat niemand zulk een vacht te leen zou verzoeken, hoe koud hij ook mocht wezen.

De lieden van dezen stam eten tweemaal daags, vroeg in den morgen en laat in den namiddag, terwijl tusschen de maaltijden de pijp niet uit hun mond is. Als gij een van hen naar den tijd vraagt, zal hij u het getal pijpen opgeven, die hij gerookt heeft. Men wete dat een pijp ongeveer een half uur duurt; men begint te rekenen van des morgens zeven uur. Hij berekent ook de afstanden naar de pijp. „Deze plaats is zooveel pijpen verwijderd” of, „hij moet zooveel pijpen rooken vóór hij die plaats bereikt,” zegt men. Zoodanige berekening komt trouwens ook in Europa nog wel voor.

Er zijn stammen, die de dichte bosschen van Madras bewonen, waar zij in de boomen leven, en hun hutten bouwen tusschen de takken, dertig of veertig voet boven den grond. Zij worden „Sholahpoois” of boschmensen genoemd, en leven bijna uitsluitend van wilde wortels en vruchten, met een enkelen vogel, dien zij des nachts buit maken. Wanneer zij de meer beschaafde landstreken willen bezoeken, klimmen zij als apen van tak tot tak, totdat het open veld is bereikt. Zelden gebruiken zij den grond. Daar zij in hun eigen bosschen zich in acht moeten nemen voor de talrijke wilde dieren en slangen, die onder hun verblijf rondzwerven, is de ingang tot hun woonplaatsen slechts een gat van ongeveer drie voet, zoo ingericht, dat de kinderen er niet uit kunnen vallen.

Wat de kleine kinderen betreft, deze beginnen tusschen de takken te klimmen op den leeftijd, dat andere kinderen een weinig aanvagen te waggelen, en het maakt iemand duizelig zulk een drie- of viertal bengels in de toppen der boomen te zien klouteren. Ongelukken echter gebeuren zelden. Het

instinct leert hun zich stevig vast te houden. De ouders schijnen hun kroost even veilig te beschouwen op de takken, als andere volken hun kinderen in een gewonen tuin.

In het Noordoosten van Indië hebben de verschillende bergvolken zeer wonderlijke zeden. De „Khassias” leven in een zoo vochtig en mistig klimaat, dat het een wonder is, dat zij niet allen aan reumatiek lijden. Het regent op hun bergen twaalf maal meer dan in Engeland, en toch wandelt deze stam van „naaktvoeters” in den zondvloed rond, bijna zonder eenige ongesteldheid. Zij bouwen hun dorpen aan den rand van afgronden, zonder te letten op de verschrikkelijke aardbevingen, die ongeveer elke twee maanden voorkomen. De namen aan de dorpen gegeven hebben altijd betrekking op iets, dat er heeft plaats gevonden of op eenige bijzonderheid die daar aanwezig is. Daar de taal van dezen stam bestaat uit een zeker aantal woorden van één lettergreep, hebben zij dikwijls een half dozijn woorden noodig om den naam van een plaats te noemen.

Een strooptocht van roovers, die eens den geheelen oogst van een dorp vernielden, was de oorzaak dat dit dorp genoemd werd: „het dorp van de weggelooopen ratten.” Een ander dorp werd genoemd: „het dorp waar gij den rug kromt.” Het is namelijk omgeven door een natuurlijken rotswal, waarin een aantal gangen gemaakt zijn, doch die zoo laag zijn, dat een volwassen man er in rechtopgaande houding niet zou kunnen doorgaan; vandaar de naam. Zeker dorp wordt in de landtaal genoemd „Nongmaolung Kynenj.” Dat is een heele mondvol, nietwaar? Het beteekent: „het dorp van den opgerichtten steen”, naar een bijzonder grooten offersteen, veel gelijkend op de „Druïdensteenen”, die zich op een naburigen heuvel bevinden.

De persoonsnamen der Khassias en die der dieren zijn vreemd genoeg. De meeste dieren worden genaamd naar het geluid dat zij maken, en deze namen worden ook aan de kinderen gegeven, zoodat, wanneer gij ze in het Nederlandsch zoudt vertalen, gij zoudt bevinden dat iemand Otter heette of „Ooksee,” het geluid van de otters. Het grappigst is misschien de naam van de kat, die *Ka meeijow* genoemd wordt, welke naam ook onveranderd aan vrouwen wordt gegeven. Een meisje in Nederland „de kat” te laten doopen, zou niet zeer passend zijn, doch zelfs „big” is in Indië geen ongewone naam. „Ik had”, verhaalt een daar wonend Europeaan, „als dienstboden een broeder en zuster. De eerste werd „snip” genoemd of „Oocheep”, de laatste luisterde naar den naam van „Ka seang” of „lepel.” De namen worden gegeven naar de gelijkenis, wel, of zoo juist als mogelijk is naar het geschreeuw of de stem van het dier. Gij kunt u dus de uitwerking voorstellen, als men bij dit volk elkander roept. Velen hebben dezelfde namen, zoodat, om verwarring te voorkomen, er de naam

van het dorp wordt bijgevoegd. Hoewel voldoende voor de bevolking, is dit tamelijk raadselachtig voor een vreemdeling. Hoe zou het u bevallen, als b.v. een nicht of ander nabestaande van [u genoemd werd: „De kat van het dorp van den rechtopstaanden steen”? of overgezet in de volkstaal: „Ka meeijow nongmaolung Kynenj.” Welk een visitekaartje had een jonge dame met dezen naam wel noodig? Wat zou de predikant, welke haar doopte, of de knecht, die haar in de gezelschapszaal moest aandienen, er wel van maken?

De Khassias hebben voor alle vreemdelingen een vroolijken groet over. Hoe zwaar hun last mag zijn of hoe onstuimig het weder, wanneer zij iemand ontmoeten, knikken zij met het hoofd en zeggen: „Khu bla!” „God zegene u.” Zij zijn slechts weinig bijgeloovig, doch zij eerbiedigen zekere bosschen als heilig, evenals de oude Druïden, hoewel zij met de Druïdensteenen, die over hun heuvels verspreid zijn, niets te doen willen hebben. Deze steenen zijn trouwens een raadsel voor ieder die hen zien. Het volk verbrandt zijn doden, uitgenomen in sommige afgelegen dorpen van het woeste gedeelte der bergen, waar honing in overvloed is. In die plaatsen wordt ieder overleden persoon van aanzien een jaar lang in den honing gelegd, dan als een bokking gerookt en vervolgens op een platform van bamboes gelegd. Zij noemen de zonen vrouwelijk wezen en de maan een man. Zij raadplegen voortekenen, evenals de oude Romeinen, en wanneer iemand sterft, gaan zijn eigendommen niet over op zijn zoon, maar op zijn oudsten neef of nicht. Hun taal is geheel verschillend van die der stammen welke rondom hen wonen, en zij hebben zeer wonderlijke legenden en verhalen. Zoo vertellen zij, dat hun eerste ouders dieren waren, die door een engel in menschelijk wezen veranderd werden. Zij zijn dapper, eerlijk en gastvrij voor vreemdelingen.

„’s Lands wijs, ’s lands eer,” zeggen we nog eens. Doch zeker is die eer soms zeer betrekkelijk. Uit mededeelingen als deze blijkt, hoe weinig we nog weten van het leven en handelen van duizenden medemenschen op het rond der aarde verspreid.

H.

Letteren en taal.

ZELFSTANDIGHEID.

Een ieder, die ten minste in zoover ontwikkeld is dat hij een geschreven stuk, bv. een gewoon verhaal, een dichterlijke vertelling, enz. kan lezen en verstaan, kan het ook met goeden wil en lust verder brengen, de kennis verkrijgen, waarvan we ten vorigen male spraken.

Het is — dit in 't voorbijgaan — opmerkelijk, hoezeer het gestadig lezen en hooren lezen des Bijbels

in dit opzicht op een volk invloed oefent. De Bijbel is wel niet juist geschreven om ons letterkundig te ontwikkelen, maar zijn Goddelijke schoonheid en rijkdom van gedachten en beelden, zijn taal die tot de ziel doordringt doet dit als van zelf. Dat de Protestantsche volken zooveel meer lezen, geestelijk en verstandelijk zooveel verder zijn dan de Roomsche, danken zij aan den Bijbel. En 't is wederom het lezen in dien Bijbel dat velen onder ons, ook naar het verstand, bij het leven behoudt, en hun een begripkracht schenkt, die de eenvoudigen in Bijbel-looze landen missen.

Een der eerste dingen nu, waarop men wel dient te letten bij alle bestudeering van letterkunde, is dat zij *zelfstandig* optreedt, bij elk volk waar zij tot ontwikkeling komt. Er zijn natuurlijk *algemeene* eischen, die overal gelden, zooals die aangaande zuivere taal, de eigenschappen van den stijl enz. Maar overigens heeft elke letterkunde en dus ook de Nederlandsche haar eigenaardigheid, haar stempel en zegelmerk, waardoor men bespeurt: dat is op die plek geboren; onder dat volk, in dien tijd ontstaan. Is nu de nationaliteit gelijk bij ons zeer sterk, dan moeten de voortbrengselen onzer letterkunde ook een zeer beslist Nederlandsch karakter dragen. En dat is ook zoo. Wordt het gemist dan kan wat ge levert schoon zijn in 't algemeen, nationaal is 't niet.

Een voorbeeld slechts.

Aan velen bekend is de dierenfabel of dierenroman van den „Vos Reinaart,” waaraan het beest in 't Fransch zelfs zijn naam *renard* en bij ons zijn bijnaam Reintje dankt. Het gedicht is uit de middeleeuwen, Oostersch van oorsprong; door het Latijn tot de volkeren die duizend jaar geleden Europa bewoonden gekomen, en in alle talen van dien tijd overgezet, of liever voor elk volk afzonderlijk bewerkt. Hier hebben we dus een onderwerp zoo algemeen mogelijk behandeld.

Als men nu evenwel meent, dat de Fransche, de Duitsche, de Engelsche en de Nederlandsche „vos” dezelfde zijn, vergist men zich wel een weinig. 't Is hetzelfde soort van beest, maar de kleur van de pels verschilt, alnaar gij den vos uit de bosschen van den Elzas of wel uit de velden van Holland ziet opdagen. De Nederlandsche bewerker heeft op het boek het merk zijns volks gezet. Er is een „Nederlandsche” Reinaart ontstaan, naast den Franschen, den Duitschen enz.

In het boek wordt ons verhaald, hoe Reinaart ter verantwoording voor zijn booze streken en boevenstukken voor des konings gericht wordt gedaagd. De dagvaarding geschiedt door Bruin den Beer, die de aristocratie, den hoogen adel voorstelt, gelijk Reintje de poorters, de langzaam ontstaande en machtrijgende burgerij.

Nu komt Bruin voor Malepartus (*booze streken*), den burcht van Reintje, en roept hem toe dat hij

meê moet naar den koning, den Leeuw, Nobel (*edel*). De Vos heeft weinig trek. Hij ligt op zijn binnenplaats te braden in de zon en doet niet open. Doch Bruin houdt aan. Eindelijk zegt Reintje:

„Ik kan niet, ik ben ziek.”

„Ziek! wat scheelt u?”

„Ik heb te veel gegeten.”

Gegeten! Heerlijk woord voor den beer, den veelvraat bij uitnemendheid! Hij wordt begeerig en vraagt:

„Wat hebt gij gegeten?”

„Och, ik moet mij behelpen,” zegt de vos sluw; „ik kan niet beters krijgen dan honing.”

Bruin watertandt. Honing is zijn lievelingskost. „Hebt gij dan zooveel honing?” vraagt hij — „en waar?”

„Ik zal 't u wijzen,” spreekt de vos, die thans te voorschijn komt.

Hij leidt nu den argeloozen Beer naar een eikestam, die gespleten is en met wiggen open wordt gehouden, en beduidt hem den kop in de spleet te steken, waar de honing ligt. Nauwelijks heeft Bruin dat gedaan of Reintje trekt de wiggen weg, en de beer zit met handschoenen (klauwen) en wangen in de klem.

Reintje houdt zich dom en roept: „Smaakt het u, oom Bruin? Eet lekker. Zij komen u ook wat drinken brengen.”

„Zij” zijn de boeren uit het dorp. Pastoor, koster, boeren, kinderen, alles komt aanstormen op den gevangen Bruin: Geducht wordt hij toegetakeld, doch weet eindelijk, met achterlating van „handschoenen” en „wangens”, te ontkomen. Doch zie, ook de „oude wijven” zijn uitgelopen. De beer springt midden onder hen, en vijf tuimelen in 't water, waarin ook de beer springt om zich te redden. Bij die vijf is ook — we zijn in den ouden tijd — de vrouw van den pastoor. Met veel moeite worden de oude wijven gered, wien men de schuld er van geeft, dat de beer ontkomen is, enz. enz.

Nu vindt men wel als gezegd, 't verhaal van Reinaart bij alle volken van de middeleeuwen, maar de bijzonderheden als boven vermeld, alleen in de Nederlandsche bewerking. Dat koddige, lachwekkende, bijtend-spottende, maar ook goed-lachsche, is een kenmerk van onzen volksgeest en uit zich hier.

Zoo wordt iets zelfstandigs, iets nationaals geboren, dat een toekomst heeft.

Wie nu onze Nederlandsche letterkunde wil kennen, die zorge allereerst, dat hij zijn lees- en weetlust niet bevredige bij uitheemsche schrijvers, noch ook bij vertalingen ter school ga, of 't moesten dan omwerkingen zijn in den geest als van Reintje. Bij Van Lennep, mede zulk een echt Nederlandsch schrijver, kan men zien, hoe ook deze het vreemde weet om te scheppen in het Nederlandsche (b.v. het vers van „Culemborgs heer” naar het Engelsche van Lochin-Var), of wel bij Bilderdijk, die den „Homme

des Champs" van den Franschman Delille verandert in een Nederlandschen „Vriend van 't buitenleven". Dat zijn echter geen bepaalde vertalingen, integendeel zeer ter lezing aan te raden stukken.

Alzoo, men ga ter school bij Nederlandsche schrijvers om zoo te leeren wat eigenlijk Nederlandsch is. Menigeen zou voor zijn ontwikkeling er vrij wat beter aan toe zijn, als hij niet zooveel vertaalds had gelezen. Ongelukkig komt dat juist in een klein land als 't onze veel voor, en nog ongelukkiger is dat er zoo slecht wordt vertaald, niet alleen wat de woorden maar wat den stijl betreft. Als geheel beschouwd is en blijft het vertaalde toch altijd vreemde waar.

Gelukkig hebben we aan voortbrengselen van eigen markt geen gebrek. En vóór alle dingen raden we aan daarmee kennis te maken, werken van oorspronkelijke Nederlandsche schrijvers te lezen en te herlezen. Dat is de grond voor alle verdere letterkundige kennis.

H.

UIT HET LEVEN.

Peperduur.

De waarde van goed bereide peper was reeds lang geleden bekend. Want toen Rome zich in het jaar 409 vrijkocht van zijn barbaarschen overwinnaar Alaric was onder de schatting ook 3000 pond peper.

Het gebruik daarvan als geneesmiddel was algemeen ten tijde van den ouden Griekschen geneesheer Hypokrates, die het als aftreksel op alcohol aanwendde op de huid der lijdens. Evenals het bezit van suiker en thee in vroeger tijden het middel was om rijk te worden, was ook peper in de middeleeuwen een kostelijke specerij. Het was zoo kostbaar, dat in dien tijd een klein pakje geacht werd een passend geschenk te zijn, om grooten personen aan te bieden.

Gewone of zwarte peper groeit thans in veel warme landen. Het is een klimplant van ongeveer twaalf voet hoog, die een vrucht voortbrengt van helder roode kleur ter grootte eener erwt, die gedroogd zijnde zwart wordt.

H.

In zijn laatste levensdagen werd het zwakke lichaam van Calvyn door onophoudelijke inspanning en door toenemende ziekelijkheid zeer sterk ondermijnd. En toch kon zijn werkzame geest niet rusten. Zijnen vrienden, die voor zijn leven bezorgd waren, schreef hij: „Ik gevoel mijn smarten nooit heviger, dan wanneer ik *ophoud* te arbeiden, en hieruit maak ik op, dat de arbeid voor mijn lichaam niet zoo nadeelig is, als de rust. Moge deze ge-

volgtrekking ongegrond zijn, dat God mij dan vergeve, tot wiens eer ik arbeid."

Zouden er velen gevonden worden, die evenzoo denken als Calvyn?

H.

Zwingli vergelijkt den Bijbel bij goeden wijn, die echter een zieke niet smaakt. De schuld daarvan ligt niet bij den wijn, maar bij den zieke. Lees, zegt Zwingli, Demosthenes of Cicero, Plato of Aristoteles of wien gij verkiest van de vele schrijvers der oudheid; zij zullen u aantrekken, vervroolijken, treffen, verrukken. Maar zoo gij u van hen tot den Bijbel wendt, zal u deze zelfs onwillekeurig zoo levendig aandoen, uw hart zoodanig doordringen, u zoozeer door merg en been gaan, dat hij zijn werking de invloed der redenaars en wijsgeeren geheel vergaat, zoodat het aanstonds duidelijk wordt, dat de Heilige Schriften iets Goddelijks verspreiden, dat alle gaven en talenten des menschelijken geestes verre overtreft.

H.

De hond.

Wanneer men dit dier alleen kent zooals het ten onzent voorkomt, is menige Bijbelplaats, in welke over den hond gesproken wordt, ver van duidelijk. Men lette daarom op wat hier volgt:

De honden in Palestina gelijken al zeer weinig op de onze, en men kan zeggen, dat de hond van Palestina een afzonderlijk soort uitmaakt. Het dier heeft een vreemden, korten staart en zijn huid een vuile, aschgrauwe kleur. Hij gelijkt zoowel op den jakhals als op den wolf en den vos. De meeste honden dragen op hun lichaam de zichtbare teekenen, dat zij met elkander in niet al te beste verstandhouding leven. Enkele hebben slechts één oor, of missen den staart; dezen ontbreekt een poot en een ander is aan één oog blind.

Het dier, dat in Europa als de vriend van den mensch hoog in eere staat, is in Palestina een onooglijk, smerig beest, dat met wonden overdekt door een ieder wordt geschuwd. Men verwondere zich niet, dat de Arabier volstrekt niet van honden houdt, en dat het Evangelie het dier ter nauwernood noemt. De honden leven zonder heer of meester, als in een soort onafhankelijke republiek. Zij moeten op eigen gevaar aan den kost zien te komen, en leven van hetgeen men hun toewerpt, of wel van het afval, dat zij op straat vinden. Dit sluit niet in, dat zij daarom beter voedsel versmaden. Elia zeide tot Achab, „dat wie van 's konings huis in de stad zou sterven, door de honden zou verslonden worden." En werkelijk, weet men, dat zij koningin Jezabel, de echtgenoot des konings, wier lijk onbegraven was gebleven, hebben verslonden. Zeker is, dat ten tijde des Zaligmakers evengoed als onder

de regeering van Achab, en ook nog heden de honden druk langs den openbaren weg loopen, en zonder kieskeurig te zijn op alles aanvallen, wat onder hun bereik komt.

H.

Een preek over Malt (Mout).

De heer Dodd was een predikant, die vele jaren geleden eenige mijlen ver van Cambridge woonde.

Daar hij dikwijls tegen de dronkenschap gepredikt had, waren sommige geleerden van Cambridge zeer gebelgd, en dachten dat hij het op hen gemunt had. Eenigen tijd daarna ontmoette de heer Dodd, terwijl hij naar Cambridge wandelde, eenige van deze getabberde heeren, die, toen zij hem van verre zagen, besloten hem belachelijk te maken. Toen hij nabij gekomen was, begonnen zij met:

„Uw dienaar, mijnheer!”

Hij antwoordde: „Uw dienaar, heeren!”

Zij vroegen hem nu, of hij niet onlangs zeer tegen de dronkenschap gepredikt had. Hij zeide ja. Zij zeiden toen, dat zij van hem een gunst begeerden, en wel, dat hij aanstonds een preek zou houden over een tekst, dien zij zouden kiezen. De leeraar echter vond dit niet billijk, daar men vóór het preeken eerst denken moet. Zij verklaarden evenwel, dat zij met een weigering niet tevreden zouden zijn, en drongen er op aan dat hij dadelijk uit een hollen boomstam langs den weg over het woord: „Malt” (mout of gerst voor het bierbrouwen bereid) zou prediken. Ds. Dodd stemde nu toe en begon:

„Geliefden! Laat mij om uw aandacht verzoeken. Ik ben een klein man, na korte kennisgeving gekomen, om een korte preek te houden over een korten tekst, tot een schrale gemeente en uit een slechten preekstoel. Geliefden, mijn tekst is: „Malt”. Ik kan het niet in zinnen verdeelen, daar er geen zijn; ook niet in woorden, daar er maar één is. Ik moet het derhalve noodzakelijker wijze in letters verdeelen. Ik vind deze vier in mijn tekst: M. A. L. T. — M. is moraal. A. is allegorie. L. is letterlijk. T. is theologisch. De moraal (zedeleer) is om u, ruwen menschen, goede manieren te leeren, daarom M. mijn heeren. A. gij allen. L. laat voor u niet T. tappen. Allegorie is, wanneer er van een ding gesproken, maar iets anders bedoeld wordt. Van Malt wordt gesproken, maar wat bedoeld wordt is spiritus (geest) van Malt, dien gij, onbeschaafden, maakt M. tot uw maaltijden; A. tot uw afgod; L. tot uw leven; T. tot uw troost. Letterlijk is het volgens de letters: M. menigten; A. ale (bier); L. luttel; T. trouw. Theologisch is het volgens de werking die het heeft; in sommigen werkt het M. moord; bij anderen A. armoede; in allen L. losbandigheid, velen brengt het in het T. tuchthuis.

Ik sluit mijn onderwerp, eerstens met vermaningen, M. mijn heeren, A. allen, L. luistert naar

mijn T. tekst. Tweedens met waarschuwingen M. mijn heeren; A. allen; L. leert; T. trouw en waarheid. Derdens om u de waarheid mede te deelen: Een dronkaard is de hindernis der zedelijkheid; de ondergang van de beschaafdheid; de verwoesting van het verstand; het werktuig van den roover; de weldoener der kroegen; de droefheid van zijn vrouw; het ongeluk zijner kinderen; zijn eigen schande; de spot van zijn bureu; een wandelende drinkbak; het beeld van een beest; een monster van een mensch.”

H.

Eervol getuigenis.

Het volgende lezen we in een Amerikaansch blad:

„In ons vorig No. namen we een schrijven uit Parijs over omtrent den heer J. F. W. Conrad, inspecteur bij den Waterstaat te 's Gravenhage, wien de eervolle onderscheiding is ten deel gevallen, om door de Suez-kanaalmaatschappij met een gouden gedenkpenning te worden vereerd. Velen onzer bejaarde lezers zullen zich wel herinneren, dat de heer Conrad de rechterhand was van Mr. De Lesseps, den ondernemer en voltooiër van het Suez-Kanaal. Wanneer er groote werken (in welk land ook) worden ondernomen, zijn het gewoonlijk de Nederlandsche ingenieurs, die het eerst daarover worden geraadpleegd. Kapt. Eads, de beroemde Amerikaanse ingenieur, ging persoonlijk den nieuwen waterweg van Amsterdam naar zee in oogenschouw nemen, vóór hij zijn plannen voor de verbetering van de Mississippi aan ons Bewind voorlegde. De hoofd-ingenieur P. Caland, de uitvoerder van dat werk, gaf hem alle noodige inlichtingen. De heer Caland zelf heeft op verzoek van verschillende buitenlandsche regeeringen menige buitenlandsche reis gemaakt, om zijn meening over het aanleggen van havens te geven. De heer A. Greve, hoofd-ingenieur bij den Waterstaat, ontving den door de Nederlandsche regeering uitgelooften eersten prijs voor het beste plan voor de doorgraving van „Holland op zijn smalst”. Indien we ons niet vergissen, zijn de heeren Beijerink, Goedkoop en A. Caland, vader van den bovengenoemden, allen om hun belangrijke diensten door Z. M. den Koning tot ridders van den Nederlandschen Leeuw benoemd. Persoonlijk zijn we met bovengenoemde heeren van nabij bekend geweest, en derhalve doet het ons goed, wanneer we zulke eervolle onderscheidingen, zooals *die* van den heer Conrad kunnen melden, ook omdat daaruit weer blijkt, dat niemand onzer landgenooten zich behoeft te schamen uit het vroegere land van moerassen afkomstig te zijn.”

H.

Een man met twee harten.

Uit Trenton, in den staat Nieuw-York, meldde men onlangs, hoe de geneeskundige vereeniging zich

het grootste deel harer zitting bezig had gehouden met zekere William King, een kleurling, die gezegd wordt twee harten te hebben. King is 45 jaar oud. Het onderzoek bewees, dat hij een gedeeld hart bezit, zooals bij de lagere diersoorten wel het geval is. De kloppingen van het hart zijn waarneembaar aan beide zijden, maar links sterker dan rechts. Hij beweert zijn ribben over elkaar te kunnen schuiven, maar dit geschiedde doordien hij zijn zijdelingsche, overdwarsche en rugspieren bijzonder in zijn macht had. Ook beweert hij, dat hij de beide harten kan verplaatsen; dit is een kunstje, waarin hij door langdurige oefening geslaagd is. Hij liet zijn harten en polsen gedurende zestig seconden ophouden te kloppen. King zat echter thans met zijn beide harten in de gevangenis wegens dronkenschap en wanordelijk gedrag. Hij zegt, dat zijn moeder reeds ontdekte, dat hij twee harten had, toen hij nog pas zes maanden oud was.

Wel jammer dat zulk een hartelijk man niet beter op zijn hart past, maar wie weet ook wat „revolutie” twee harten aanbrengen in één lijf, vooral als zoo'n hart niet „op de rechte plaats” zit!

H.

Zendingszilver.

Zekere Sarah Hosmer, van Lowell, ofschoon een arme vrouw, onderhield een student in het Nestoriaansch Seminarie, die een prediker van Christus werd. Vijfmaal gaf zij vijftig dollars, verdiende het geld in een fabriek, en zond vijf inlandsche leeraars uit om Christelijk werk te verrichten. Toen zij meer dan zestig jaren oud was, kreeg zij begeerte om nog een predikant aan Nestorië te geven; en op een bovenkamertje wonende, verrichtte zij naaiwerk, totdat zij haar geliefkoosd voornemen had volbracht. „In de handen van deze vrome vrouw herschiep het geld het fabriekmeisje en de naaister tot een zendinge des kruises, en vermenigvuldigde haar daarop zesvoudig.”

H.

Volgens een der laatste opgaven bedraagt het aantal Zendinggenootschappen in

Groot Britannië, 65.
 Amerika, 51.
 Duitschland, 14.
 Nederland, 14.
 Frankrijk, 2.
 Denemarken, 2.
 Noorwegen, 3.
 Zweden, 3.
 Finland, 1.
 Verspreid, 30.
 Geheel getal, 182.

De volgende landen zijn nog verstoken van het Evangelie, zonder een zending: Kurdistan met een bevolking van 3,000,000; Afghanistan met 8,000,000; Anam met 30,000,000; Afrika, — noordwest van den Nijl; Thibet en Mongolië; en Arabië (met slechts twee zendingen te Shaik Othman).

H.

CORRESPONDENTIE.

AMSTERDAM, 31 Januari 1889.

Aan

de Redactie van *Excelsior*.

M. de R.,

Vergun ons een klein plaatsje te gebruiken in uw blad tot het doen van enkele mededeelingen, ten verfolge op de voorloopige in een vorig nummer.

De pogingen tot samenvloeiing, tusschen „Daniël” en „Onze hulp is van den Heere” biddend in het werk gesteld, hebben tot het gewenschte doel geleid.

Werd vroeger gewaagd van verschillende, meer of minder wegende bezwaren, deze zijn allen opgelost, en met dank aan God mag worden vermeld, dat, te rekenen van 26 Januari jl., de gewenschte en beoogde vereeniging is tot stand gekomen.

Behoudens goedkeuring door het Bestuur van het Ned. Jong.-Verb. van de dienovereenkomstig aangevulde statuten, is onze naam voortaan „Daniël” en ons devies „Onze hulp is van den Heere”, terwijl voortaan behalve op *Woensdag* en *Zaterdag*, ook op *Zondag* door ons wordt vergaderd.

In verschillende opzichten komt deze stap onzen arbeid ten goede, en naar wij hopen, zal dit meer nog het geval worden, als wij meer „op dreef” komen en de wederzijdsche leden elkander beter leeren kennen en, mitsdien, waardeeren.

Wij bedoelen met dit schrijven niet zoozeer het ten beste geven van een nieuwtje, als wel het pogen om navolging te vinden.

Op vele plaatsen in ons land, maar bijzonder en in hooge mate in deze onze stad, bestaan naast elkander verschillende vereenigingen, en niet altijd is het makkelijk het motief voor dat zelfstandig bestaan te vinden.

Met hoeveel meer kans tot slagen zou niet door ons gearbeid kunnen worden, indien meer eendracht of zoo mogelijk, eenheid, tot stand kwam.

Gaarne zijn wij bereid, als eenige vereeniging, die wellicht anderer en ons voorbeeld in dit opzicht wil volgen, nadere inlichtingen verlangt omtrent den loop der besprekingen, aan het besluit voorafgegaan, dezelve te verstrekken.

Met dank, M. de R., voor de beschikbaar gestelde plaats blijven wij met hoogachting en heilbede

de Chr. Jongel. Vereen. „Daniël”
 „Onze hulp is van den Heere”
 namens deze,

W. SWAGERMAN, Voorz.

N.B. TER NAVOLGING: Dat is onze eenige kantteekening bij dit gewaardeerd schrijven. [RED.]

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Aongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

DE GETROUWE GETUIGE.

I.

IN DAGEN VAN STRIID.

„Al deze dingen moeten geschieden, en nog is het einde niet.”

Nu twee eeuwen geleden verhief zich nabij het stedeke Hermannsburg, gelegen op de Luneburger heide in Hannover een adellijk kasteel, het slot der heeren Von Staffhorst.

Hoewel het gebouw in den omtrek algemeen als „het slot” bekend was, vertoonde het toch uiterlijk niet veel van de statelijkheid, die zulken gebouwen veelal eigen is. Daarvoor nu waren redenen. Staffhorst was in overoude tijden een burcht geweest, gelijk men er in Duitschland vele telde. Later, toen de veiligheid grooter en de twisten en veeten minder werden, had men het gebouw meer tot woning ingericht. En nog later, toen het als burcht of sterkte doelloos was geworden, hadden de heeren Von Staffhorst het laten maken tot een gerieflijk woonhuis, dat het middelpunt vormde van hun uitgestrekte goederen, waartoe o. a. verscheiden boerderijen behoorden.

In den tijd waarvan wij spreken, herinnerden nog slechts twee zware, onbewoonde torens aan de oude bestemming van het slot. Overigens bestond het uit een of meer onregelmatig gebouwde huizen,

terwijl hier en daar er omheen verschillende woningen verspreid lagen; de goederen en bijgebouwen strekten zich uit tot nabij het plaatsje Hermannsburg waartoe Staffhorst behoorde.

„Europa”, zoo heeft eens iemand gezegd, „gelijkt op een grooten koek, behoorlijk met suiker en kaneel bestrooid. Nu schijnt echter op sommige plaatsen wel wat weinig van die begeerlijke zaken te zijn neergekomen. Zulk een stiefmoederlijk bedeed plekje is de Luneburger heide.”

In deze teekenachtige beschrijving is zeer veel waars, en vandaar dat het een ware zegen voor den omtrek van Staffhorst mocht heeten, dat de heeren die er huisden, niet alleen „genadige heeren” heetten, maar 't ook betoonden in der waarheid te zijn. Reeds hun uitgestrekte goederen verschaften honderden vlijtigen handen werk en brood. Doch niet alleen in de tijdelijke behoeften werd voorzien. Een eenvoudige kerk op het landgoed verzezen, verschaftte den omwonenden gelegenheid het Woord Gods te hooren. De prediker ontving daarvoor een behoorlijk inkomen, dat hem door den slotheer werd uitbetaald, die ook zorgde dat de jeugd niet in onwetendheid opgroeide, maar voldoende onderwezen werd. Waren er bijzondere nooden of behoeften, dan onttrokken de landheer en zijn vrouw zich niet, maar deden wat hun hand te doen vond. Wat hen daartoe dreef was allereerst de liefde tot Hem, van wien zij nederig erkenden alles ontvangen te hebben

en wien zij ook geloofden rekenschap schuldig te zijn. De vreeze Gods was bij het geslacht Von Staffhorst in eere, en bestuurde de handelingen van oud en jong.

Dat de bewoners van het slot bij hun onderhoorigen bemind waren, behoeft nauwelijks gezegd. Men kende in die dagen nog geen „maatschappelijk vraagstuk”, en wist niet van socialisme en wat dies meer zij, dat thans zoozeer de hoofden vult. Maar al ware 't ook anders geweest, zoolang heer en knecht tot elkaar in een verhouding staan als Boas tot zijn maaiers — en zoo was het op Staffhorst — is er voor geen onmin of botsing te vreezen.

Nu kwam het overigens in dien tijd meer dan gelegen, dat op de Luneburger hei zulke goeder-tieren en weldadige heeren en vrouwen woonden. Want het was een kwade tijd. Duitschland was mede betrokken in den schrikkelijken oorlog, die toen door onze vaders, gelijk door de Engelschen en Duitschers, gevoerd werd tegen Lodewijk XIV, den heerschzuchtigen koning van Frankrijk, die bedoelde de schoone Spaansche erfenis aan zijn geslacht te verzekeren. De Spaansche Erfopvolgings- of Successie-oorlog, al werd hij ook met voordeel door de bondgenooten gevoerd, vergde toch zeer veel van hun krachten. Ook Duitschland leed er onder. Wel liep men op de Luneburger heide minder gevaar dan aan den Rijn, om den oorlog van nabij te leeren kennen; maar al krijgt men de volle regenbui niet, ook de drup kan lastig zijn.

Er viel weinig te verdienen en veel dat ieder noodig had was duur en moeilijk te verkrijgen. Daaronder leden burgers en landvolk zeer, zoodat menigeeen tot over de ooren in de schuld stak, en anderen weer in den oorlog gingen om zoo door 't zelfde middel dat hun schade had berokkend, nog het noodige te vinden. Dat de heeren Von Staffhorst vooral in zulk een tijd weldadigheid konden oefenen is duidelijk. Met dat al was 't een ware verademing toen eindelijk in 1714 de vrede werd geteekend, al was die voor Duitschland nu juist niet zoo bijzonder voordeelig.

Doch hoevelen zich ook verheugen mochten dat de krijg geëindigd, de vrede hersteld was, één althans was er die niet alzoo dacht. Wie hij was zullen we aanstonds zeggen.

Onder hen, die uit den oorlog tot huis en haard mochten terugkeeren, behoorde ook de jonge graaf Von Staffhorst, die toen vijf en twintig jaren telde. De jonge ridder bezat een krijgshaftigen aard, en had reeds jaren geleden er bij zijn ouders op aangedrongen hem te veroorloven in dienst des keizers de Franschen te gaan bestrijden. De oude heer en vooral de moeder van den jongen graaf hadden daar veel tegen, doch eindelijk gaven zij hun toestemming. Een ernstige ziekte, die zeer lang duurde, had den jonkman toen echter verhinderd zijn voor-nemen aanstonds uit te voeren. Zoodra evenwel

was hij niet hersteld, of hij nam dienst en had het geluk een rang te verkrijgen, die bij zijn hoogen stand paste. Tot zijn grooten spijt evenwel bleef het daarbij, want de oorlog liep ten einde. Engeland en ook Nederland neigden tot vrede en de Duitsche keizer was genoodzaakt het voorbeeld zijner bondgenooten te volgen. Zoo had de jonge heer Von Staffhorst den oorlog slechts uit de verte leeren kennen. Over den Rijn was hij niet geweest, daar zijn regiment met de bewaking eener grensvesting was belast. Hij had dus bij zijn terugkeer ook weinig kunnen verhalen dat niet iedereen wist, en alzoo niet veel lauweren geoogst. Dat nu verdroot den jonkman niet weinig. Wel was eerezucht juist niet zijn hoofdgebrek, maar hij verlangde zich te onderscheiden, roem te verwerven gelijk zijn voorvaders; en daartoe was als heereboer op de Luneburger hei geen al te schoone gelegenheid.

We weten al'te vaak niet wat we begeeren. Ook de jonge ridder zou dat droef ervaren. Doch vooralsnog geloofde hij het niet. Met vreugd was hij door ouders, broeders en zusters ontvangen; hij de oudste zoon, de hoop des huizes. Hij had moeite gedaan om een vroolijk gelaat te toonen. Hij had de heilwenschen der onderhoorigen ontvangen bij zijn terugkeer, geschenken uitgedeeld, maar een bittere grimlach was op zijn lippen gekomen, toen men sprak van zijn „behouden wederkomst”. Zelfs toen er in de kerk voor gedankt werd, kon hij niet van harte meêdoen. Wat heb, ik eigenlijk uitgevoerd? — vroeg hij zich met zekeren spijt af. Zal de toekomst mij brengen datgeen waarnaar ik verlang? En toch, ze zou het brengen; althans.....

Op een schoonen zomermorgen vinden we den ouden graaf en zijn zoon in een der kamers van het slot samen. Voor den ouden heer ligt een groote kaart van Oost-Europa, een fraaie Amsterdamsche druk, uitgespreid. Graaf Wilhelm, de zoon, heeft juist de lezing van een paar brieven geëindigd, toen er geklopt wordt.

„Dat zullen Peter Paasch en Hans Puffel zijn,” zegt de oude graaf.

De deur ging open en binnen traden twee jonge, stevige boeren, met forsche trekken en knuisten, die menig stadsheertje hun benijden mocht. Eerbiedig, met de muts in de hand, bleven ze aan den ingang staan. Doch de jonge graaf wenkte hun vriendelijk nader te komen.

„Gij zult wel niet raden,” zoo begon de jonge graaf, „wat ons bewoog u hier te ontbieden. Ik zal... maar eerst iets anders. Weet ge al, dat er weer oorlog is uitgebroken?”

„Alweer!” riepen allebei ontsteld.

„Ja,” was 't antwoord, „maar stelt u gerust. Het zijn thans de Franschen niet met wie we te doen hebben. 't Gaat nu tegen den Turk, met wien de keizer een oude rekening heeft.”

„De Turken? Zijn dat de navolgers van Mahomed, den valschen profeet?” vroeg Hans. „Mijn grootvader heeft me wel verteld, hoe zij konden huishouden, en wat men in Deutsche landen van dat ruwe, ongeloovige volk heeft uitgestaan.”

De goede jonkman sprak waarheid. 't Was toch nog pas vijf en twintig jaar geleden, dat de Turken op het punt hadden gestaan Weenen in te nemen. Zij waren de schrik van Europa. Zelfs Vondel in de Warmoesstraat te Amsterdam schijnt niet geheel gerust te zijn geweest, dat men daar niet wellicht nog eens vroeg of laat een bezoek van die onwelkome gasten zou krijgen. En onze vaders hadden — gelijk gij achter in het psalmboek zien kunt — zelfs gebeden voorgeschreven voor hen „die onder den paus of den Turk vervolging lijden”. Zoo zwak Turkije thans is, zoo geducht was het vóór twee eeuwen nog, toen het trouwens in Europa driemaal grooter was dan thans.

„Gelukkig”, zoo liet zich thans de oude heer Von Staffhorst hooren, „is de oorlog ver van hier en loopen wij geen gevaar er last van te hebben; als wij het tenminste niet zelf zoeken”, voegde hij er veelbeteekenend bij.

„Wie zou dat doen, genadige heer?” riep Peter onwillekeurig uit.

„Alle menschen denken niet als gij, Peter,” sprak de graaf. „Om u maar een voorbeeld te noemen, graaf Wilhelm is van plan, om in den oorlog tegen de Turken meê uit te trekken, en daartoe is besloten.”

Verbaasd zagen de beide boeren den jongen ridder aan. Doch deze sprak:

„Gij verwondert u misschien, maar ik zal 't u uitleggen, want het is noodig dat gij de zaak goed inziet. Dat zal u straks blijken. Deze oorlog is noodig en rechtvaardig. Wij moeten de vijanden van ons geloof en onze vrijheid, de wreede en woeste Turken, buiten de grenzen houden, ja met Gods hulp zoo verslaan, dat zij het nooit meer wagen er over te komen. Daartoe heeft de keizer een groot leger geworven, en uit alle deelen van Deutschland zijn heeren en mannen toegestroomd om den ouden vijand te bevechten, die ons nooit rust laat. Al te zamen zullen ze staan onder het bevel van den dapperen prins Eugenius van Savoye.”

„Is dat dezelfde, die den Franschen zoo klop heeft gegeven in den laatsten oorlog?” vroeg Peter.

„Juist; onder hem ga ook ik dienen, ter verdediging van ons Deutsche vaderland. En nu vraag ik u beiden maar kortweg: „Wilt ge meê?”

Waar onze twee vrienden nu ook op gerekend hadden, op zulk een voorslag zeker niet.

Hans krabde zich achter de ooren en Peter draaide verlegen zijn muts tusschen de vingers.

„De vraag overvalt u natuurlijk,” sprak de oude heer. „Gij hebt reeds gehoord dat de oorlog, waarin heer Wilhelm wil medestrijden, noodzakelijk is om

ons Deutsche land te bewaren. En al zag ik veel liever dat mijn zoon bij ons bleef, in dit geval durf ik hem niet ontraden te gaan. Als ik nog jong was, trok ik misschien zelf uit. Nu is het echter in die vreemde en verre landen goed vrouwde menschen en landslieden bij zich te hebben. Wij kennen u reeds lang, en weten dat gij de vreeze Gods voor oogen hebt en ons altijd eerlijk en trouw hebt gediend. Daarom — al laat ik u volkomen vrij — is mijn wensch, dat ge mijn zoon mocht vergezellen, met en naast hem strijden, en dat ge, zoo God wil, allen behouden wederkeert.”

De beide jongelieden verkeerden blijkbaar in zekere verwarring; de woorden van den ouden graaf maakten indruk op hen. Spoedig daarop vertrokken zij, na beloofd te hebben over twee dagen hun besluit te zullen meêdeelen.

Weldra was het groote nieuws, dat de jonge graaf en wellicht ook anderen ten oorlog zouden trekken naar 't verre Oosten, wijd en zijd bekend. Peters ouders — Hans was een wees — hielden lange beraadslagingen, en aan bezwaren ontbrak het niet. Doch ten slotte zegepraalde de liefde en trouw voor hun heer bij jong en oud over alle bedenkingen, en werd besloten dat Hans en Peter zouden gaan. „De Heer is overal dezelfde,” sprak de oude Paasch. „Wie op Hem vertrouwt, is altijd veilig. Hij zij met u.”

Een week later aanvaardden de ridder Von Staffhorst en zijn reisgenooten, alle drie welgewapend en behoorlijk uitgerust, den tocht. Op het slot en in de nederige woningen evenzeer had het afscheid vele tranen gekost. En meer nog zouden er zeker zijn gevloten, als men geweten had wat den vertrekkenden boven 't hoofd hing. Doch deze gingen welgemoed en vroolijk huns weegs.

Reeds na twee weken was het drietal opgenomen in het groote leger, welks afdeelingen nu tot den strijd tegen de Turken werden saamgetrokken. De reis liep door Beieren en Oostenrijk naar Hongarije, waar onze Deutsche boeren voor 't eerst een taal te hooren kregen die ze niet verstonden en lieden zagen, zoo vreemd van kleeding en zeden, dat Peter hen in zijn onnoozelheid reeds voor Turken aanzag. Doch zijn heer onderrichtte hem beter en wees hem op de kerken, die men in de steden aantrof. Geheel op hun gemak voelden echter de heer noch de knechten zich; vooral de laatsten. Immers ze waren niet alleen in gansch vreemde streken, maar ook onder lieden, die geheel van hen verschilden. De ridder had zich aangesloten bij een paar zijner landslieden, van gelijken rang als hij. Doch de bedienden hadden daartoe geen gelegenheid, en moesten zich met elkaars gezelschap tevreden stellen. Om de waarheid te zeggen, deden zij dat ook maar het liefst; want de omgeving waarin zij geplaatst waren, bestond grootendeels uit ruwe, woeste lieden, voor wie het krijgswezen een broodwinning, het drinken

een lust, het vloeken een genot was. Schoon zij met God en godsdienst spott'en, waren deze krijgers in naam Roomsche, en dit reeds maakte dat zij Hans en Peter als kettersche lieden links lieten liggen. Deze op hun beurt vermeden zooveel mogelijk een gezelschap, 'twelk zoo geheel in strijd was met dat waaronder zij in hun jeugd en later hadden verkeerd. Dat ze meer dan eens wenschten maar op de Luneburger hei te zijn gebleven, is te begrijpen. Doch voor 't oogenblik zaten ze in het schuitje en moesten meê. Wel beproefde de heer Von Staffhorst nog verplaatst te worden bij een afdeeling die grootendeels uit Noord-Duitschers, dus uit land- en geloofsgenooten bestond, doch daarvoor was het thans te laat.

H.

(Wordt vervolgd.)

Ziende of blind.

Weinige verhalen uit de Heilige Schrift zijn zoo leerzaam en rijk aan onderwijs voor hen, die menschenkennis wenschen te verkrijgen als de schoone geschiedenis, welke ons medegedeeld wordt in het negende hoofdstuk van Johannes' Evangelie. Eene wereld in het klein! Allerlei menschen, allerlei karakters ontmoeten elkander daar. Het middelpunt is Jezus de Zaligmaker van zondaren. Indien ergens, dan kan men dáar zien hoe *zijn* naam in de harten de gedachten openbaar maakt; hoe Hij gezet is tot een val zoowel als tot een opstanding voor velen in Israel.

Een hoogst ernstig onderhoud in den tempel tusschen Jezus en de Farizeën, waarin zijn laatste woord was: „Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: eer Abraham was ben Ik”; eindigde daarmede dat de Joden steenen opnamen, om ze op Hem te werpen. Maar Jezus verbergde zich; Hij vluchtte niet; Hij verschuilde zich niet. Neen, „zijne ure en die van de macht der duisternis was nog niet gekomen”. Hij heerschte in het midden zijner vijanden. Zijn „zich verbergen” was blijkbaar niet meer dan hun de gelegenheid te benemen vooralsnog de schennende hand aan Hem te slaan. „Hij ging uit den tempel, gaande door het midden van hen, en ging alzoo voorbij.” Het behaagde Hem heen te gaan; wie hield Hem tegen? Majestueus en als een koning verwijderde Hij zich. Ze zagen Hem vlak langs zich heengaan en maakten ruim baan.

Zoo weinig had zijn heengaan het karakter van eene vlucht, dat eene aanleiding, die daar sedert jaren dag aan dag te vinden was geweest, juist in *dezen* oogenblik Hem aan den uitgang des tempels staande hield. Volkomen machteloos, ofschoon nog met de steenen in de hand, moesten zijne vijanden het aanzien dat Jezus, in het voorbijgaan, zijne aandacht wijdde aan een gemeenen, verachten bedelaar, die daar zat, om aalmoezen van de tempelbezoekers te ontvangen. De kalmte van des Heeren gedrag en

houding oefende duidelijk invloed uit op zijne discipelen, die ook in dezen oogenblik den tijd vonden om eene vraag tot hun Meester te richten, in verband met het lot des bedelaars, naar wien Hij omzag. De man was blind geboren. Ziedaar een gunstige aanleiding voor de discipelen om tot den Heere een zeer ingewikkelde vraag te richten; eigenlijk eene vraag, die goed zou zijn voor de vrienden van Job. „Rabbi, wie heeft er gezondigd, deze of zijne ouders, dat hij blind zou geboren worden?” De theologische inzichten, die ze van hun Farizeesche leermeesters — blinde leidslieden — gehoord en overgenomen hadden, maakten dat ze niet eens gevoelden welk een dwaasheid ze in die vraag uitspraken. 't Stelsel was nu eenmaal: wanneer iemand een ongeluk treft, dan *moet* dat de straf zijn voor eene of andere door hem of door de zijnen begane zonde. De dosis waarheid in deze beschouwing was, dat geen leed, geen smart iemand overkomt, anders dan als gevolg van de zonde. Maar men zag niet in dat daarom nog niet, als bij driftige, onmenschkundige opvoeders, onmiddellijk op elke overtreding een slag volgt. En wat men vóór alles vergat, is dat „Gods wegen niet onze wegen zijn”, en dat het onmogelijk is Hem in al zijne daden te begrijpen, en zondige hoogmoed Hem van zijne daden rekenschap te vragen.

Maar ondoordachter kon de vraag toch wel niet gedaan worden dan: „Heeft *deze* gezondigd, dat hij blind zou geboren worden?” Kon hij dus zondigen vóór zijne geboorte? Of strafte God bij voorbaat door hem het gezicht te onthouden in vergelding voor later te bedrijven zonde?

Met één woord wordt door Jezus aan deze dwaze gedachte den bodem ingeslagen: „Noch deze heeft gezondigd, noch zijne ouders.” Geen van beiden heeft eene zonde begaan, waarop deze ontzettende beproeving als straf gevolgd is.

't Was hier een geval als bij Job. „Dit is geschied, opdat de werken Gods in hem zouden geopenbaard worden.” De heerlijkheid Gods moest hier tentoon gespreid, geopenbaard, zichtbaar gemaakt. Dat antwoord is een *gedeeltelijke* oplossing van het raadsel.

Immers, er bleven nog vragen genoeg over, ook al wist men en al zag men straks met eigen oogen de waarheid van hetgeen de Heere Jezus hier als reden voor de zware beproeving des bedelaars opgaf. Maar die gedeeltelijke oplossing was *volledig* voor den mensch. Meer gaat den mensch niet, *nooit* aan. Zien wij dat in eenig voorval Gods werken geopenbaard worden en erkennen wij dat dankbaar en ootmoedig, dan zien we *alles* wat ons aangaat, wat we ooit te zien zullen krijgen, en wat onze hoogste vreugde en wijsheid moet uitmaken.

Dat is wel een moeilijke les! Zeker, dat is niets meer of minder dan: „Hij wassen, wij minder worden,” om eindelijk te komen tot het: „Hij *alles*, wij *niets*.”

HET BADWATER SILOAM.

Hoeveel menschen doen voortdurend, en hoe dikwijls doen wij allen juist het tegenovergestelde. Ja, het is heel gemakkelijk, nu wij eenmaal de geschiedenissen van Job en van den blindgeborene kennen, met nederbuigend medelijden neder te zien op de aanmatigende en moeilijke vertroosters van Job en de domme discipelen. En het gaat ook nog wel, wanneer onszelf eenig leed treft, juist geen innig verband tusschen dat leed en onze zonde te erkennen. Maar laat iemand in onze omgeving eens door zware en in 't oog loopende beproevingen getroffen worden, vooral iemand met wien we ons niet vereenigd gevoelen of met wien we niet goed overweg kunnen. Och, dan zien we steeds gebeuren wat Spurgeon ergens zegt: „Als God iemand slaat, loopen alle omstanders spoedig naar huis om ook ieder zijn eigen zweep te halen.” Dan heeft de een al lang zoo iets verwacht, en de tweede dacht al gedurig dat het zóo niet meer gaan kon, en de derde weet heel diepzinnig en vroom dat God het niet langer rechtvaardig kon aanzien. Slechts zeer weinigen denken er aan, dat Gods genade ondoorgrondelijk en zijne wijsheid onuitputtelijk is, en dat de zaak wel eens kon afloopen zooals bij Job, wiens zeer wijze, zeer diepdenkende, zeer voor God ijve-

rende, zoogenaamde vrienden, alleen weer in gunst bij den Heere konden aangenomen worden, *wanneer Job*, die toch zoo duidelijk allen schijn tegen zich had, *voor hen als priester optrad*.

In den blindgeborene moesten de werken Gods geopenbaard worden. Tweeërlei werk Gods zou de Heere Jezus in hem openbaren; één aan zijn lichaam, de wonderdaad van het openen zijner oogen, en één, oneindig grooter en heerlijker: het geven van het gezichtsvermogen aan zijne ziel. Voor tijd en eeuwigheid zou die man door deze beproeving gered worden. Totdat de nacht kwam, de nacht des doods, moest de Heere de werken doen desgenen, die Hem gezonden had. Hij is „het licht der wereld”. De zon, die onze aarde het leven schenkt, is *zijn* schaduwbeeld, zijn symbool. Het stoffelijk oog des menschen, waarin het licht der zon het vermogen opwekt om te zien, is de afbeelding van het geloof der ziele, dat de Zon der gerechtigheid verwekt. Het openen van des blindgeborenen oogen is niet anders dan de stoffelijke afbeelding, het noodzakelijk gevolg van zijne wedergeboorte. Alleenlijk dat noodzakelijk gevolg wordt hier vervroegd. 't Is niet anders dan het voorspel van wat de apostel Paulus zegt in Romeinen VIII: „Wij die de eerste-

lingen des Geestes hebben, verwachten ook de verlossing onzes lichaams." 't Is wat de Heere Jezus ons bij een ander wonder leert, bij de genezing des geraakten; voor Hem is het woord: „Neem uw beddeken op en wandel”, het *bewijs* dat Hij zeggen kan: „Zoon, uw zonden zijn u vergeven.”

Onmiddellijk gaat de Heere over tot het openbaren van de werken Gods in den blindgeborene. Die man kan er zelf niets aan doen, evenmin als een pasgeboren kind er iets aan doen kon, dat het geboren werd. Toch gaat het niet buiten hem om. Gewoonlijk ziet men dat de Heere Jezus bij zijne wonderen de begenadigden zelven laat meêwerken; maar zóo dat het voor hen en de geheele wereld duidelijk wordt, dat hunne medewerking niets hoegenaamd aan de redding helpt; ofschoon de redding *zonder* die medewerking niet zou tot stand zijn gekomen. Met één machtwoord had onze Heiland den man kunnen genezen. Immers, de ziekten staan onder zijn bevel als dienstknechten, tot welken Hij zegt: komt! en zij komen; gaat! en zij gaan. Waar dat geloof *is*, spreekt Hij dat enkele woord. Waar het geloof moet gewekt worden, eischt Hij de medehulp.

Slijk, uit zijn speeksel gemaakt, strijkt de Heere op de oogen des blindgeborenen, en daarop volgt het bevel: „Ga heen, wasch u in het badwater Siloam.” Een bevel, dat onbepaald vertrouwen eischt. Een bevel, dat eene belofte in zich bevat, maar die met geen enkele syllabe uitspreekt. Wat zou er gebeuren, als de man ging en zich wiesch? Het wordt hem niet gezegd. Hij heeft alleen te doen wat zijn Heer en Meester hem gebiedt. En hij moet iets doen dat, op zichzelf beschouwd, al even weinig redding kan aanbrengen als het vreemdsoortig middel, dat op zijn oogen gestreken is. De beide middelen samen genomen, zijn zeer geschikt om iemand met goede oogen blind te *maken*. 't Is eenmaal zoo en niet anders: het middel waardoor God menschen redt, is *dwaasheid*. Maar het „dwaze Gods” is sterker dan de menschen.

De man ging en wiesch zich, en kwam ziende. Onze redding ligt in het onbepaalde geloof en het vaste vertrouwen in de volstreckte souvereiniteit Gods. Neemt Hij voor onze redding een middel, dat niet helpen kan: goed, want *Hij* gebruikt het. Al onze wijsheid ligt daarin, dat we Hem stil laten begaan. En al ons ongeluk ligt daarin, dat wij met onze eigenwijsheid het beste weten en er inspraak op maken.

Het middel, dat de Heere Jezus gebruikt, is niet alleen schijnbaar ondoelmatig, maar het is ook vernederend. Men is allicht geneigd, om bij Gods middel tot onze redding, met Naäman te zeggen: „Ik dacht dat hij zou buitenkomen, en staan, en de zieke plek betasten! Moet ik me in die drabbige rivier wasschen? In mijn eigen land zijn veel prachtiger, breeder, helderder rivieren!” En dan wendt men zich om en rijdt in toorn weg, zoo Gods genade

het niet verhoedt. Ware niet reeds *het geloof* door den Heere Jezus in de ziel des blindgeborenen geplant, dan zou hij het middel eenvoudig vies gevonden hebben en bedaard zijn blijven zitten. Evenals hij, die te trotsch is om zich voor God doodschuldig te erkennen, de „bloedtheologie” Gode onwaardig acht, en blijft die hij is.

Welk een beroering onder de Farizeën en Schriftgeleerden, nu zij vernemen, en straks zien dat de blindgeborene niet meer blind is, en — o schande! *op den sabbat* ziende geworden is! Zijn burenen eerst hooren hem uit, hoe dat in zijn werk gegaan is, en na een antwoord zoo voldoende als de man geven kon, brengen zij hem tot de Farizeën. Waarom? Wie zal zeggen welke beweegredenen hen daartoe leidden! Wat ging de zaak hen aan? Mocht de man niet genezen worden?

Natuurlijk beginnen de Farizeën ook met hem te vragen, *hoe* hij ziende geworden was. En de inlichting is weder eenvoudig: „De mensch Jezus maakte slijk, legde dat op mijn oogen; op zijn woord wiesch ik mij, en nu zie ik.” Onmiddellijk daarop ontbrandt de twist tusschen de godgeleerden zelf. „Deze mensch is van God niet, want Hij houdt den sabbat niet”; zoo oordeelt de eene partij over Jezus. Maar anderen meenen — men zou zeggen terecht — dat het oordeel over de sabbatsschending voorloopig buiten spel kan gelaten worden, want dat iemand, die een zondaar is — die niet in gemeenschap met God leeft — zulk een teeken niet doen kan. Dus komt de vraag tot den blinde: „Wat zegt gij van Hem?” Al de twist in zijne tegenwoordigheid gevoerd over den persoon van Jezus, heeft dezen man reeds een stap nader gebracht tot de waarheid. »*Den mensch genaamd Jezus*” noemt hij nu onbewimpeld *een profheet*.

Dit antwoord doet de dwaasheid en de verblindings der Joden stijgen. De onwedergeboren mensch *wil* de Goddelijke dingen niet zien. En daarom komen deze Farizeën tot het onzinnig besluit, dat ze niet gelooven dat de man blind geweest en ziende geworden was. De Heere Jezus was twee en dertig jaar oud en de blindgeborene was ook reeds volwassen. Dus zou, volgens deze „hardnekkigen van hart en ooren”, de Heere Jezus reeds in zijn kindsheid met dezen man moeten hebben afgesproken, dat hij zich jarenlang blind zou houden om eindelijk samen het volk te bedriegen. Men ziet aan zulke trekken de *waarheid* der Bijbelsche geschiedverhalen. De onderstelling der Joden is zóo belachelijk, dat ze een *roman* geheel zou ontsieren en bederven. Zulke dwaasheden worden niet *bedacht*, maar *begaan*.

Thans moeten de ouders van den geredden man dienst doen, en hun wordt gevraagd: „Is deze uw zoon, dien *gij* zegt dat blind geboren is? Hoe ziet hij dan nu?” Alsof dat iets is dat men iemand ten hoogste kwalijk nemen moet! Alsof het een blinde niet geoorloofd is het gezicht te herkrijgen! Maar de ouders wisten uitnemend goed wat die onnoozele

vraag beduidde. Voor hun zoon was de kerkban reeds in 't verschiep, en liefst deelden ze niet in zijn lot. 't Best was dus zich buiten de zaak te houden: „We weten dat hij onze zoon is; we weten dat hij blind geboren werd; maar van zijn herstelling zijn we geen getuigen geweest. Hij is volwassen: vraag hemzelfen.”

De naam van Jezus werkt bekeering of verharding. Maar wie met menschenvrees behept is, vrees voor dien naam, en belijdt hem in geen geval. 't Gevolg is dat ook *zijn* naam in den grooten dag niet door den Heere Jezus beleden wordt voor zijn Vader en de heilige engelen. En daarvan is 't gevolg dat „de vreesachtigen *buiten* het hemelsche Jeruzalem zullen zijn.”

Met die ouders konden de Farizeën niet opschieten; dus riepen ze den genezene opnieuw om hem den vaderlijken raad te geven: „Geef Gode de eer; wij weten dat deze mensch een zondaar is.”

Het antwoord van den blindgeborene toont een goed gezond verstand. Dat „geef Gode de eer!” laat hij voor wat het is. 't Was dan ook nog aan niets gebleken, dat hij Gode zijne eer onthouden wilde. Of sluit het eeren van God betamelijke dankbaarheid jegens den redder uit, dien God als middel wilde gebruiken? Maar hij zegt: „Of Jezus een zondaar is, weet ik niet,” dat is: dat gaat mij niet aan in dit geval; dat staat buiten de kwestie; „één ding weet ik, dat ik blind was en nu zie.”

Tegen zulk een antwoord is niets in te brengen. 't Is het antwoord van alle kinderen Gods op al de sophisterijen van de wereld. „Een ding weet ik: ik was verloren en *ben* gered.” Met andere woorden: Ge moogt praten wat en zoolang ge wilt: wat ik *ondervonden* heb, praat ge nooit omver.

En aangezien dat antwoord een einde aan alle discussie maakt, beginnen de Farizeën weer het cirkeltje rond te loopen, want die zuivere logica is juist wat ze in 't geheel niet hebben moeten. Dus ten tweeden male de vraag: „*Wat* heeft Hij u gedaan? *Hoe* heeft Hij uwe oogen geopend?”

De genezene is echter nuchter genoeg om hen daarin niet te volgen. Die vraag kon ook evengoed voor de honderdste als voor de tweede maal gedaan worden. Maar de ergernis der wereld ligt juist in *den eenvoud* van de feiten, waardoor onze redding bewerkstelligd werd. De blindgeborene antwoordt eenvoudig weg: „Ik heb het u alreede gezegd, en gij hebt niet gehoord; wat wilt gij het wederom hooren?” 't Verhaal was zoo duidelijk dat een kind het begrijpen kon, waarom moet het herhaald? En — met fijne ironie voegt hij er aan toe: „Wilt gij lieden ook zijne discipelen worden?” Dat „*ook*” toont dat „de mensch Jezus”, dien hij voor eenige minuten „een profeet” genoemd had, nu reeds „zijn meester” was geworden. Zijn geestelijk oog werd hoe langer hoe beter ziende. En de Farizeën hadden niets dan de ergernis, dat hun onderhoud met hem

den man al verder en verder van *hun* doel afleidde, tot resultaat. Dat maakte hen woedend. Hun argumenten zijn uitgeput. Hun opzettelijke dwaalbegrippen zijn door gezond verstand ontmaskerd en op de kaak gesteld. Er blijft niets anders over dan schelden, razen en uitwerpen. De gewone argumentatie, die de wereld er op nahoudt, om haar goed recht te bewijzen.

„Gij zijt zijn discipel; maar wij zijn discipelen van Mozes. Wij weten dat God tot Mozes gesproken heeft; maar dezen weten wij niet vanwaar Hij is.”

Men zou kunnen vragen: *hoe wisten* deze geleerde mannen dat God tot Mozes gesproken had? Niet anders dan door de berichten te gelooven, die daaromtrent tot hen gekomen waren. Waarom geloofden zij dan niet andere berichten, die vermeldden dat God ook tot Jezus gesproken had? Waarom? Omdat Mozes reeds sedert lang dood, buiten bereik en buiten rechtstreeksche aanraking met hen was; maar deze Jezus, helaas, nog leefde en hen duchtig hinderde. Hun voorvaderen, die tijdgenooten van Mozes waren geweest, hadden er anders over gedacht en hun geheele leven lang Mozes' leven door ongeloof verbitterd.

Het antwoord van den blindgeborene was niet minder ironisch en scherp dan het vorige; en wel omdat het zoo geheel juist was. „Hierin is immers iets wonders, dat gij niet weet vanwaar Hij is, en nochtans heeft Hij mijne oogen geopend.” Drieërlei konden de Farizeën uit dit antwoord opmaken, maar aan alle zijden was het even beschamend en vernederend voor hen. „Weet *gij* niet vanwaar Hij is? En zoo straks hebt ge voor zeker verklaard dat Hij *een zondaar* is? Weet gij niet vanwaar Hij is? Maar dan zijt ge tot oordeelen onbevoegd. Dan *kan* Hij van God zijn uitgegaan, maar zonder uw medeweten. Weet *gij* niet vanwaar Hij is? En ge zijt de geestelijke leidlieden van het volk Israel! Maar wanneer ge even onwetend zijt als de anderen, met welk recht staat ge dan aan 't hoofd?”

Eén ding weet de onwetende blindgeborene, die behoort tot de „vervloekte schare, die de wet niet weet”, dan wèl: „Die mensch Jezus heeft zijne oogen geopend. Dat kan geen mensch door eigen kracht doen. Daartoe is verhooring van een gebed door den Almachtige noodig. Zulk een gebed van een zondaar zou *niet* verhoord worden. Die mensch moet dus *godvruchtig* zijn. Bedrog kan er niet onder loopen, want nooit, door geen enkele kunst, is ooit aan een blindgeborene het gezicht weergegeven.”

Deze redeneering is zuiver logisch. Ze leidt dus tot een volkomen juiste slotsom: „Indien deze niet van God ware, Hij zou niets kunnen doen.” Nog één stap, en de blindgeborene ziet den Heere Jezus voor dengene, die Hij werkelijk is: Gods Zoon. „De mensch Jezus”, „de profeet”, „de meester”, wordt reeds door hem volmondig gekend als van God uitgegaan.

Hoe juister de gevolgtrekkingen zijn, welke de blindgeborene uit het feit afleidt, des te meer openbaart zich de satanische onwil der Farizeën. „Gij zijt geheel in zonden geboren, en leert gij ons!” Gij, wien de heilige God zulk een duchtige straf oplegde, van wien het dus bewezen is dat ge een verlorene zijt, die, wie weet, misschien door een duivelskunstje, tijdelijk verlichting van uw straf hebt, komt gij ons een lesje geven! *Ons*, uitnemende, heilige, onkreukbaar rechtzinnige godgeleerden en geestelijken! Wat de arme man daar gezegd had, was niet tegen Mozes, niet tegen God, maar tegen het clericalisme en de eigengerechtigheid en dus tegen zijn leven gesproken; zij wierpen hem uit. Niet dat ze hem bij de kraag grepen en de deur uitwierpen. Neen, *zulke* uitwerping gaat met behoorlijke plechtigheid. De man had duidelijk getoond zich te verzetten tegen hen, die de macht in handen hadden en op den stoel van Mozes gezeten waren. Hij had een ander, wien *zij* niet erkenden, op gelijke lijn met Mozes geplaatst. Ja, hij stond op 't punt Jezus boven allen te stellen. Hij behoorde dus niet meer tot hunne gemeenschap. Het deelgenootschap aan de synagoge werd hem opgezegd. Hij werd in den ban gedaan, afgesneden. Zoo eindigen zulke ontmoetingen gewoonlijk: de een vastgepraat en daarom de ander verwijderd.

Iemand, die op zulke wijze en om zulke redenen uitgeworpen wordt, kan er zeker van zijn, dat aan den uitgang der synagoge Jezus hem vindt; Jezus, die het „gehoord heeft”; die daarop dadelijk tot hem komt; die hem vindt; en zich ten volle aan hem openbaart.

„Geloof gij in den Zoon van God?”

De blindgeborene blijft nuchter tot den einde toe; hij zegt niet te weinig tegen de Farizeën, hij antwoordt niet meer dan hij verantwoord kan aan Jezus. Hij roept niet dadelijk: „Ja Heere!” Zijn bekeering is geen zenuwachtigheid, maar werkelijke wedergeboorte. Hij moet den Zoon van God *kennen* om in Hem te gelooven; niet begrijpen, maar kennen. „Wie is Hij, Heere! opdat ik in Hem moge gelooven?” Een vraag, die goed op haar plaats is, die de Heere Jezus door zijn antwoord volkomen billijkt. Deze blindgeborene wil God dienen met een *redelijken* godsdienst.

Jezus zeide tot hem: „En gij hebt Hem gezien, en die met u spreekt, dezelve is het.” Er kan geen twijfel bestaan of de blindgeborene *wist* dat de man, die tot hem sprak, die zichzelf verklaarde de Zoon Gods te zijn, dezelfde was die zijne oogen geopend had. Hij gelooft zijn redder op zijn woord; zonder voorbehoud, met volle kracht der liefde. „*Ik geloof, Heere!*” Nu was ook zijn geestelijk gezicht gezond en scherpziende. Zoo gezond dat hij Jezus *aanbad*. Daar mogen zij, die er niet aan denken willen Jezus te aanbidden, of zij, die meenen dat, wie Hem niet aanbidt, toch Christen kan zijn, van ma-

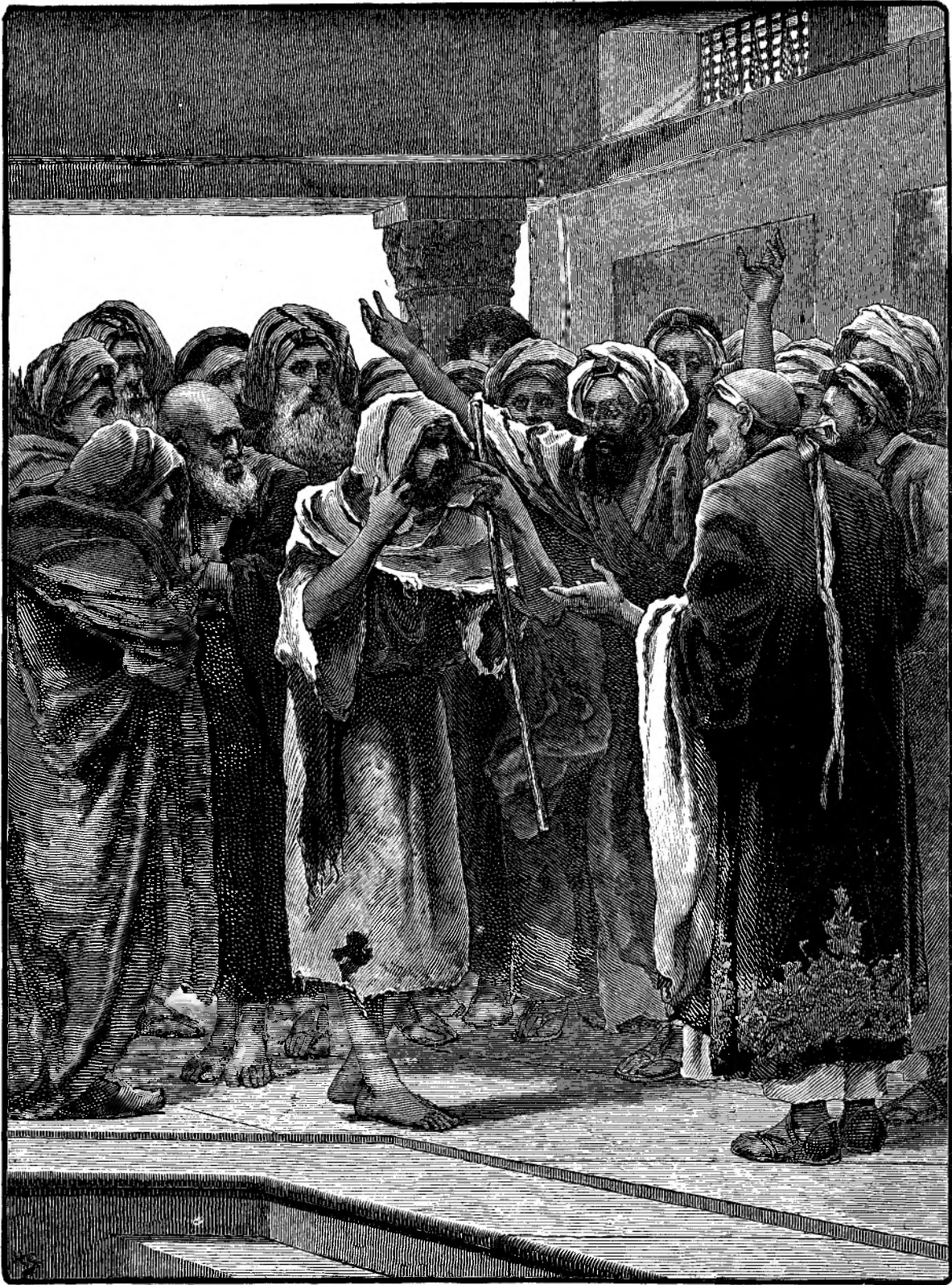
ken: hij bewees Hem de in 't Oosten gewone hulde van voor Hem op de knieën te vallen, — wie ook Jezus *aanbidt* als God, boven allen te prijzen in der eeuwigheid, weet beter; weet dat er geen behoudenis *is* in iets minders dan de *aanbidding* van Jezus. En het daaropvolgend woord van Jezus toont duidelijk dat nu eerst het doel van het wonder bereikt is. Nu eerst zijn „de werken Gods in dezen man geopenbaard”. Nu is hij naar lichaam en ziel gered. „Ik ben tot een oordeel in deze wereld gekomen, opdat degenen, die niet zien, zien mogen, en die zien, blind worden.”

Dat spreekt de Heiland als antwoord op de aanbidding door den blindgeborene. „Ik ben in de wereld *gekomen* tot een oordeel.” Mijn komst brengt teweeg, wat de crisis in een zware ziekte is. In zeer gevaarlijke ziekten komt op zeker tijdstip een crisis. Dan hangt het leven van den lijder aan een zijden draad. Aan het einde van dien crisis is het beslist of hij zal herstellen, en dus de ziekte eene voorwaarde tot beter gezondheid zal blijken te zijn, of dat hij zal sterven aan die ziekte, hetgeen dan zeer spoedig gebeurt. Zulk een crisis veroorzaakte de komst van Jezus op aarde voor de menschheid en voor iederen mensch in 't bijzonder.

De mensch is *blind* van nature. *Blind* is dat schepsel dat niet zien *kan*, maar wel *moest kunnen* zien. Een boom is niet *blind*, want het missen van het gezichtsvermogen is voor den boom geen gebrek. Omdat een boom niet loopen kan, zegt men nog niet dat een boom *lam* is. Maar een mensch, die niet zien kan, is *blind*. De mensch *behoort* te kunnen zien. De mensch is oorspronkelijk door God geschapen naar zijn beeld en zijne gelijkenis, dat is o.a. geestelijk en lichamelijk *ziende*. Maar de zondeval heeft het beeld Gods in den mensch vernietigd; door dien val is hij blind geworden. Lichamelijke blindheid is daarvan het uitvloeisel, het stoffelijk bewijs. Nu heeft de mensch van zijn geestelijk gezichtsvermogen alleen dit overgehouden, dat bewijst dat het zijn *plicht* is om te zien, dat hij er op *aangelegd* was om te zien. Zoo zijn er, om een voorbeeld te gebruiken, schelpdieren en visschen, die steeds in het duister leven, en zoogenaamd *rudimentaire* oogen hebben. De oogholte is er, maar de gezichtszenuwen zijn verdwenen. Evenzoo de mensch. Waar zijn geestelijk oog moest zitten, gaapt een oogholte.

Nu gaat in Jezus Christus de Zon der gerechtigheid op. En daarmee wordt openbaar dat er tweeërlei soort van menschen is. *Allen* zijn blind, maar die blinden gaan in twee groepen uiteen. Er zijn blinden, die gevoelen: „Wij zien de zon niet, wij missen de oogen, Wij zijn ongelukkig, onredbaar!” Die *zijn* blind. En die ontvangen van de Zon der gerechtigheid met het licht het oog.

Maar de tweede groep staat in waanwijsheid te betuigen dat die Zon overbodig is; dat zij per-

DE BLINDGEBORENE EN DE FARIZEËN.

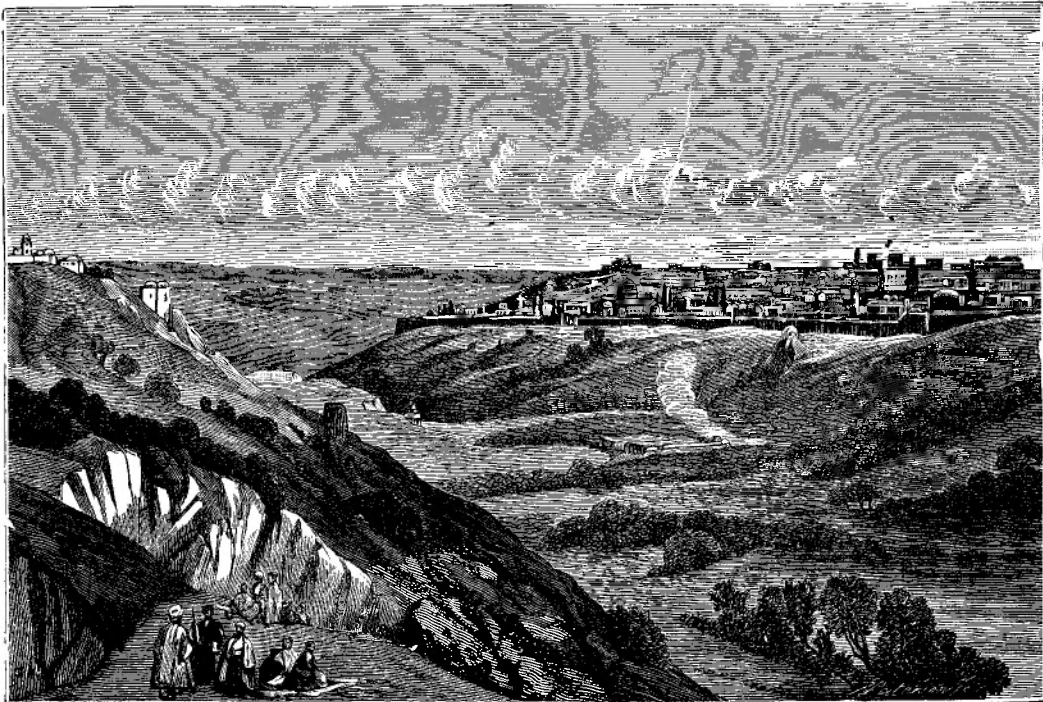
fect goed kunnen zien; dat ze niet behoeven genezen te worden van blindheid. De waarheid is wat Johannes in zijn Evangelie zegt: „De menschen hebben de duisternis liever dan het licht.” Zulken worden eerst recht blind door het opgaan van de Zon der gerechtigheid. Hun blindheid wordt langzamerhand zelfbewuste zonde. Het „liever hebben” van de duisternis wordt *haten* van het licht. Ze worden *verhard*. Om een ander beeld uit de Heilige Schrift te gebruiken: „De uiterste hoeksteen, in Zion gelegd, wordt voor hen een rots der ergernis, waarover zij zich te pletter struikelen.” „Omdat gij

zegt: „wij zien,” zoo antwoordde de Heere Jezus den Farizeën, „daarom *blijft* uwe zonde;” daarom wordt ze niet vergeven.

Dat werk Gods, van verlichting en verblinding; van redding en verharding, werd in de genezing van den blindgeborene openbaar. En dat werk werkt door; ook tot *ons*. Zoo geve de Heere ons dan te erkennen, dat we zijn „blind, jammerlijk en naakt,” opdat Hij ons verkoope om niet zijn eeuwig reddende oogzalf!

W.

JERUZALEM TIJDENS DE KONINGEN VAN JUDA. 1)

JERUZALEM VAN DEN OLIJFBERG GEZIEN.

De geschiedenis dezer stad klimt op tot een hooge oudheid; waarschijnlijk is het dezelfde stad, die ten tijde van den aartsvader Abraham *Salem*, d. i. Vrede, heette. Wie haar gesticht heeft, schuilt in het duister. Sommigen denken aan iemand uit

1) Op de eenige prijsvraag, die we als onbeantwoord moesten vermelden, kwam echter éen antwoord, doch van een lezer, die buiten mededinging wenschte te blijven, den heer D. J. H. te Z. Deze wijst terecht op het bijzonder moeilijke van de vraag, wijl de gegevens voor een antwoord zoo schaarsch zijn. Toch beproefde hij iets saam te stellen, en we meenen dien arbeid niet beter te kunnen prijzen, dan door een deel der gezonden beschrijving hier te laten volgen. Ze is der lezing overwaard.

de vrome linie. In de dagen van Jozua en de Richteren droeg zij den naam van *Jebus*, en werd bewoond door de Jebusieten, afstammelingen van Kanaän. Toen David als Israels koning door al de stammen was gehuldigd, was zijn eerste werk de Jebusieten uit Jeruzalem te verdrijven, en nam hij den burcht Zion in, welke naar hem de stad Davids genoemd werd. Toen verkreeg zij den naam van Jeruzalem.

De beteekenis van dien naam wordt door den eenen geleerde anders genomen dan door den anderen. Sommigen vertalen het woord Jeruzalem door *vreedzame bezitting*, weder anderen door *woning des vredes*, naar de beteekenis, die zij hechten aan „*Jeroesch*”.

Eigenlijk staat er in het Hebreuwsch „*Jeroeschalaim*”, saamgesteld uit „*Jeroesch*” en „*Schalèm*”. Het laatste woord beteekent „*vrede*” en het eerste „*bezitting*”. Ik zou het liefst vertalen: „woning des vredes”.

De burcht Zion, vroeger Jebus, werd genoemd de *bovenstad*; daar bouwde zich David een paleis, met behulp van Tyrische werklieden, waartoe Hiram hem cederhout, timmerlieden en metselaars zond. Lag de burcht aan den noordwestelijken hoek van Zion, het paleis lag meer zuidelijk, en wel bepaaldelijk aan den oostelijken hoek van Zion, nabij de tegenwoordige Zionspoort. Niet ver van dit paleis lag het huis van Uria.

Het paleis van Salomo lag aan den noordwestelijken hoek van Zion, eenigszins verwijderd van Davids paleis. De Heilige Schrift gewaagt van een brug, die van dit paleis naar den tempel leidde; want in het verhaal van het bezoek der koningin van Scheba te Jeruzalem wordt melding gemaakt van een „opgang der hoogte, waardoor de koning opging naar het huis des Heeren.”

Naar dien burcht Zions liet David door de priesters de Arke des Heeren opvoeren van den dorschvloer van Ornan of Arauna, waar later op Moria de tempel werd gebouwd.

Jeruzalem, dat nu voortaan de tempel en residentiestad werd, ligt op eene bergvlakte; daarom lezen wij dan ook in de Heilige Schrift van een *opgaan* naar de heilige stad.

Rondom deze liggen de haar omringende bergen, gelijk wij in Ps. 125 lezen: „Rondom Jeruzalem zijn bergen; alzoo is de Heere rondom zijn volk.” De geliefde stad was dan ook voor de feestgangers eerst op een kwart uur afstands zichtbaar. Het schoonste aanzicht bood zij met haar talrijke straten en gebouwen, van de zijde van den Olijfberg gezien. Wij zouden haar kunnen noemen „de bloem van het Oosten”, of in de taal der Heilige Schrift: „de stad des grooten Konings”.

Onder de regeeringen van David en Salomo was zij op het toppunt van haar bloei, en had een omvang van verscheidene uren gaans.

GEZICHT IN JERUZALEM.

Naar het mij voorkomt, moet zij (als wij in aanmerking nemen, wat de dichter van Ps. 122 ons zegt), uitgemunt hebben door een geregelde bouworde, en mocht met recht een *schoone* stad genoemd worden, niet slechts wat hare ligging, maar ook wat hare bouworde betreft. Wij lezen toch daar ter plaatse: „Jeruzalem is gebouwd als eene stad, die wel saamgevoegd is.”

Uit 2 Sam. 5:8 zouden wij moeten aannemen, dat de Jebusieten reeds een kanaal hadden aangelegd om de bovenstad van water te voorzien; wellicht dat het ook de verdere gedeelten der stad van water voorzag. Bovendien moet er ook onder Salomo's regeering een groote waterleiding door dezen vorst zijn aangelegd geworden.

Wat vooral niet door ons mag worden voorbij-

gezien, is dit, dat Jeruzalem na David en het begin der regeering van diens zoon Salomo in luister begon te verminderen, en veel van den vroegeren glans verloren ging. Salomo liet zich door zijn vreemde vrouwen verleiden om op den berg der *Ergernis* afgoderij te plegen en daardoor bleef ook de straf niet uit. Onder zijn zoon en opvolger Rehabeam werd het koninkrijk in tweeën gescheurd. Slechts twee stammen bleven hem getrouw, die het rijk van Juda uitmaakten, terwijl de tien anderen het rijk van Israel, met Samaria tot hoofdstad, vormden.

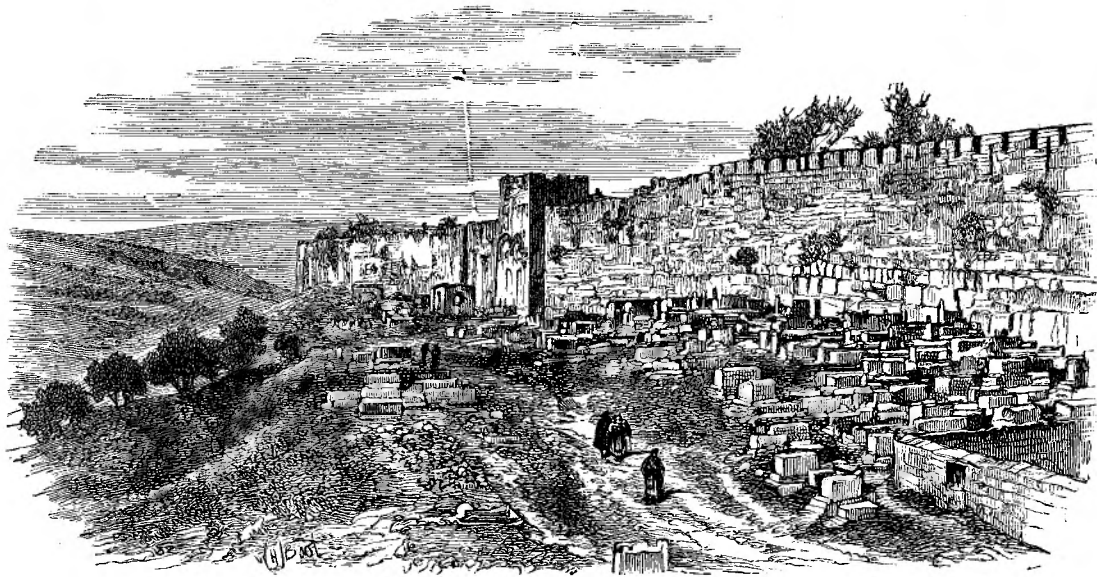
Van nu af aan is dan ook Jeruzalems geschiedenis geheel ingeweven met die der koningen van het rijk van Juda. Het zijn vooral de beide boeken der Koningen en Kronieken, die ons haar kunnen doen kennen.

Raadplegen wij de Schrift, dan vernemen wij, hoe onder de regeering van *Rehabeam* Sisak, de koning van Egypte, Jeruzalem veroverde en de schatten van het huis des Heeren wegnam; nochtans, omdat de koning zich verootmoedigde, kwam het oordeel niet ten uiterste, want er waren in Juda nog goede dingen. Onder de regeering van *Amazia* veroverde *Joas*, de koning van het rijk der tien stammen, nogmaals Jeruzalem en brak van den muur van de stad af op eene lengte van vierhonderd ellen, van de Efraimspoort tot aan de Hoekpoort (zie 2 Kon. 14: 13 en 2 Kron. 25).

Van *Amazia's* zoon *Uzzia*, toen deze op den troon te Jeruzalem zat, lezen wij, dat hij in de eerste jaren zijner regeering den Heere zocht, en zich begaf om God te zoeken, en wat zijne hoofdstad betrof, bouwde hij torens aan de Hoekpoort en torens aan de Dalpoort, welke de hedendaagsche Jaffapoort is, en hij versterkte deze tegen gevaar

van buiten. Lezen wij van *Achaz*, dat hij een afgodendienaar was, van *Hizkia* getuigt de Heilige Schrift betere dingen, daar hij deed wat goed was in de oogen des Heeren; want onder zijne regeering werd de tempel des Heeren gereinigd, waartoe hij den Levieten bevel gaf. Niet alleen herstelde hij den waren godsdienst, maar ook wat Jeruzalem betreft, was *Hizkia* werkzaam om verbeteringen aan te brengen. Volgens 2 Kronieken 32 stopte hij de fonteinen, om ze door overdekking voor het oog der vijanden te verbergen. Eveneens deed hij met de Gihon (hier de beek genoemd) en leidde dezelve naar het Westen, naar de stad Davids. Hij bouwde den geheelen muur om Jeruzalem op, die gebroken was en dien hij verhoogde tot aan den toren, om de stad des te beter tegen den aanval der vijanden te kunnen verdedigen, en versterkte tevens Millo.

Geheel anders wederom was het onder zijn god-

DE MUREN VAN JERUZALEM.

deloozen zoon en opvolger *Manasse*, van wien gezegd wordt, hij Juda en de inwoners erger deed dwalen dan de heidenen, die God niet kennen; want boven al de andere gruwelen bouwde hij altaren, niet voor den Heere, maar voor den afgodsdienst in het huis des Heeren. Daarom werd hij gevangengenomen en in ketenen naar Babel gevoerd; maar toen hij zich vernederde en „bekende, dat de Heere God is”, werd hij weder door God in zijn koninkrijk hersteld. Daar teruggekomen, bouwde hij, naar 2 Kron. 33 : 14, „den buitenmuur aan de stad Davids, aan de westzijde van Gihon in het dal”, dus van het Gihondal af tot den ingang van de Vischpoort.

Ten laatste was de mate der ongerechtigheid gevuld, zoodat *Nebukadnezar*, de koning van Babel,

met zijn gansche heir tegen Jeruzalem optrok, en als eene tuchtroede in de hand des Heeren, koning *Zedekia* van het gezicht beroofde en gevangelijk naar Babel wegvoerde. Het huis des Heeren werd verbrand, benevens het huis des konings en alle anderen binnen Jeruzalem; het tempelgereedschap werd mede naar Babel gevoerd. Het volk, aan den honger en het zwaard ontkomen, werd mede gevangelijk weggevoerd, daar slechts van de armsten des lands achterbleven. Tegen dit lot, dat Jeruzalem trof, had reeds de Godsman *Mozes* gewaarschuwd, indien ze den Heere verlieten.

De profeten *Jesaja*, *Micha*, *Zefanja* en *Jeremia* getuigden van het lot, dat Jeruzalem getroffen heeft: „Zion zal als een akker geploegd worden,” en dat is nu nog met de oogen te aanschouwen.

Jeremia heeft het aanschouwd. Hij profeteert over de stad, „nu zoo eenzaam”. Hoort hem klagen: „De kroon onzes hoofds is afgevallen; wee onzer, dat wij zoo gezondigd hebben.”

Maar zoo zal het niet altijd zijn en blijven. Verneemt het woord des Heeren: „Gij zult opstaan, Gij zult U ontfermen over Zion; want de tijd om haar genadig te zijn, want de bestemde tijd is gekomen. Want uwe knechten hebben een welgevalen aan hare steenen en hebben medelijden met haar gruis. Dan zullen de heidenen den naam des Heeren vreezen, en alle koningen der aarde uwe heerlijkheid.”

De Geest des Heeren, voor wien duizend jaren zijn als één dag, ziet over de voorbijgaande strafgerichten en de tijdelijke oordeelen van Israel heen in de verre, verre toekomst. Neen, God heeft zijn volk niet voor altijd verstooten. Jeruzalem zal nog weder een lof zijn op aarde. Ook *dit* zal eenmaal in vervulling treden. (Deut. 30).

Z.

D. J. H.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

II.

't Is nou net andersum, as toe ik aollie de vorige keer schreef. Toe was 't 'n podderige, mistige wienterdag, en daarbij 'n reumatiekerig „Jenje” ien 't „verschie”. En nou is 't net, za 'k mar 's zeggen, as of ge de lente al ruuken kunt. Ien de stad hède da zoo niet; daor ruukt 't „deur de bank” zoo wat krek allins, niks geurig; da hède gemeinlik zoo, waor 'n boel minsen bij mekaor huizen. En ien de atmosfeer van 't „psychische” leven is dat al zowat dito. Mar buuten? wel man, wilde wel geleuven dat daor zelfs de modder aon de sloot-kant lekker kan ruuken tegen dat 't lente wordt? „Psychisch” is dà zoo niet, net zoo min as 't ruuken ien de stad; mar toch, da „perceel” blijft bij ons veur buuten altied 'n bietje meer van binnen zitten. 't Is er deurum veur de patient die 't treft al niet te minder erg um. Mar van mekaor 's „ruuken”, za 'k mar zeggen, hebben we d'r toch minder last.

Mar zoo ien de natuur, weette, och! da 's 'n verschil, buuten of ien de stad! 't Vee ruukt de wèijes al weer; de kiepen kakelen en schravelen d'r lustig op toe; de sprèuwen zien d'r deuntje van „wa zellen we eten?” nog nie vergeten. Knupkes en gruun komen zoo dik as zand overal uut piepen. Bij onzen dominie zin ze al aon den baklatuw. En de „primelaveerissen” staon buuten ien den hof zoo aordig te pronken, asof 't bruids-jongens en meisjes zin.

As ge da zoo beet hêt, die taol en dien trek van de lente, dan kunde 't nie laoten as ge ien de stad ziet, ien Amsterdam za 'k mar zeggen,

um 's 'n frisch luchje (o, die heerlijke „frissche luchjes”) te gaan scheppen. Ik heb 't 'r korts op 'n Zondagmiddag dan ok is van „genomen”. 's Mergens naor de kerk, heerlijk; en 's avonds had 'k nog 's „occaosie”; en daarom dee ik 's middags mar 's „hèks-keskerk”; driemaol daor hê 'k nooit tegen gekunnen; tweemaol dà 's 'n goed ding; 't is aordig, dat ien de „menschelijke toebedeeling” toch zooveul is dà naor de ordianties van twee geet. Nou, mar 's middags nam ik 't 'r is van. De „Bloemgracht” langs, de „Raampoort” uit, de „Slatuintjes” in; „nou zal 't gaauw kommen” dacht ik. Want net as 'n kok, die van 't „braojen” al vast met de neus te gast geet, had ik al iets van de lente geroken, toe 'k van de „Bloemgracht” de „Slatuintjes” inschoof. 't Was net, of 't zachtjes aon hoe langer hoe zuuter wier, en dägge bepaold ruuken kondt, dägge wà rookt. Soms docht ik wel 's: is 't nou lekker of lillik? Maar 't was ummes ien de „Slatuintjes”! O, namen van straten en tuinen, en steden en menschen, wat klinkt 't soms mooi, en wà kunde lillik zin! Ik kon me mar nie verbeelden, da 'k zoo weinig minschen tegenkwam; 't was toch lente, en Zondagmiddag, en ien de „Slatuintjes”, en zoo dicht bij Amsterdam! Mar nou begon ik toch ook te ruuken, dat 't lillik rook. Misschien wel uut die groote schoorsteen van die fabriek daor.

„Vriendje!” zeg ik tegen 'n eenzamen voetganger, die twee pas gauwer die kant van daon kwam, as dat ik d'r één tegen ien ging, „kunde gij m'n ok zeggen, wat of dà veur 'n fabriek is?”

„Dat is 't Lierenuur-stelsel”, zei ie.

En met was alle lente weg in stads vunzigheid. „Amsterdam”, zei ik, „plaats waor zooveul minsen wonen, kunde dan nie laoten, um buuten de varsche frissche lucht van de lente ok nog te „zwavelen”?”

As 'k 'r um denk, dan zet ik nog het raam open; want 't is net of 't 'r van al die „onfrissigheid” nog wat ien de neus is blieven hangen. Mar dà zal wel verbeelding zien. Mar gin verbeelding is 't, dà 'k 't van binnen ok net zoo vuul van al die zwavelachtigen damp, die d'r ien de stad en ien de contrijen hangt ien den atmosfeer van 't leven, en datter zooveul onreine lucht grasseert, daor ge met 't hart meê te doen hêt. En 't hiet soms nog zoo mooi, och! en 't is zoo lillik!

Ruimte en lucht, frisch en van boven; um van te zingen en te genieten; en daor ge van zeggen kunt, dat 't nog heerlijker is, as dat 't hiet, hê, dat is het ware. En ik geleuf, as ik weer ien Amsterdam bin, da 'k veul bêter doe, drie keer naor de kerk te gaon, as da 'k 's middags ien de Slatuintjes gao wandelen!

Ondertusschen hê bij ons korts gelejen 'n heer uut de stad 'n lêzing gehouwen, en gezeid; dà ze ien de stad zooveul varsche lucht kunnen maken met „kunst en vliegwerk”, za 'k mar zeggen, as

ze mar willen; en ons buiten-minsen, die nog zoodom zin um de varsche lucht van boven te laoten komen, erg beschoft, dà wij die dingen ok nog niet hebben. Weette gellie ook, heeren, hoe of die dingen hieten?

Mahomedanisme en Zending.

Na al wat voorafging daaromtrent een enkel woord.

Het zendingswerk heeft onder de Mahomedanen nog weinig vorderingen gemaakt. De oorzaken daarvan zijn velerlei.

Vooreerst de hoogmoed der Turken, die met verachting neerzien op alle andere volken. Een Europeaan of Amerikaan noemen zij bij voorkeur een „Christenhond”. Gevolg daarvan is natuurlijk vooroordeel en minachting van een godsdienst door Europeanen of Amerikanen verkondigd. Wee daartegen hem, die den profeet durft aanranden. En ofschoon de zendelingen op dat punt zeer voorzichtig zijn en gaarne het voorbeeld van Paulus volgen op den Areopagus, toch begrijpen de Muzelmannen wel, dat het verkondigen van een nieuwe leer een stilzwijgende veroordeeling is van hun godsdienst.

Ten tweede de verderfelijke invloed van de oude Christelijke kerken der Nestorianen, Maronieten en anderen, die reeds in de vijfde eeuw van de Christelijke kerk zich losscheurden, sedert al dieper wegzonken in een dood formalisme, en sinds lang zich kenmerkten door een afgodische beeldenvereering, en zedeloosheid in den wandel. Nu zijn de Mahomedanen groote vijanden van beelden en beelden-dienst, en het Christendom, hun door de zendelingen gebracht, naar dat der oude kerken beoordeelend, konden zij wel niet anders, dan het verachten.

Ten derde de doodstraf door de Turksche regering, in overeenstemming met de voorschriften van den Koran, op den overgang tot het Christendom gesteld. Wel is die wet reeds in 1856 door tusschenkomst der Europeesche mogendheden ingetrokken en de overgang vrij gelaten en wordt ook dienovereenkomstig gehandeld in die provinciën, die onmiddellijk onder het gezag van den Sultan staan; maar in meer verwijderde provinciën, waar dweepzieke Mahomedanen het bewind in handen hebben, stoort men zich daaraan weinig.

In Syrië, dat ook tot het rijksg gebied van den Sultan behoort, schijnt men het Christendom nog meer hinderpalen in den weg te leggen. Een zending uit Beiroet schrijft: „De overgang tot het Christendom tracht men hier zoo moeielijk mogelijk te maken. Vooreerst is het Mahomedaanschen kinderen verboden de Christelijke scholen te bezoeken, en op verscheiden plaatsen worden ouders, die er hun kinderen heen laten gaan, mishandeld.

Ten tweede is het verboden boeken te drukken, waarin het Mahomedanisme wordt aangevallen en weerlegd. Ten derde worden Mahomedanen, die het Christendom omhelzen, zoo zij aan persoonlijke mishandeling ontkomen, verbannen of bij het leger ingelijfd. Ten vierde, ofschoon de doodstraf voor het overgaan tot het Christendom in naam afgeschaft is, toch wordt het geen misdaad geacht, een bekeerling geweld aan te doen, of zelfs hem van het leven te berooven.” Hij verzekert dat, indien deze dingen niet bestonden, het Christendom in Syrië groote vorderingen zou maken. Maar nu ziet men op elken bekeerling neer als op een boosdoener, een verrader.

Wat deze zending schrijft over de boekencensuur, neemt echter niet weg, dat er een groote massa Christelijke leesstof door de Mahomedaansche landen verspreid wordt. In Beiroet, de plaats waar die zending werkt, bestaat een zendingsdrukkerij met stoom- en handpersen, en 50 werklieden, die van den morgen tot den avond worden beziggehouden, zonder aan de aanvraag te kunnen voldoen. In 1886 werden daar 19.331.750 bladzijden van de Heilige Schrift en 1.702.500 traktaten gedrukt, alles in 't Arabisch, en het Arabisch is de gewijde taal van 200 miljoen menschen.

Ook is er een later bericht van dienzelfden zending, dat van gunstiger inhoud is. Hij schrijft: „Het Evangelie heeft zich nu in het Turksche rijk gevestigd, zooals nooit tevoren. De Sultan heeft de verspreiding der Heilige Schrift door alle deelen van het rijk wettig verklaard. De inlandsche gemeenten beginnen zoover te komen, dat zij zich zelf onderhouden kunnen, en het Bewind betoont zich bijzonder gunstig jegens inlandsche Evangeliepredikers, en bevordert daardoor een inlandschen leeraarsstand.”

Tegenover de hinderpalen in het begin genoemd, staan ook andere dingen, die aan het Evangelie bevorderlijk zijn. Vooreerst de Mahomedaansche afkeer van beeldendienst, tengevolge waarvan onze eenvoudige Protestantsche eeredienst vrij wat meer ingang vindt dan bijvoorbeeld de Roomsche. Daarbij is hun steil Monotheïsme, d. i. geloof aan *een* God een ander punt van overeenkomst. En eindelijk het verbod om den Koran uit het Arabisch in andere talen over te zetten. Dientengevolge ziet elk Mahomedaan, in welk land hij ook moge wonen, zich verplicht Arabisch te leeren lezen. Hij moet toch zijn Koran kunnen lezen. Zodoende kunnen alle Mahomedanen van allerlei landen en talen met het Arabisch bereikt worden, en Christelijke geschriften in 't Arabisch door allen gelezen worden. Onbewust heeft dus Mahomed door dit verbod het Christendom in de hand gewerkt.

Ofschoon, gelijk wij zeiden, het Christendom nog weinig voortgang onder de Mahomedanen heeft gemaakt, toch zijn er verschijnselen, die het doorbre-

ken van den dageraad schijnen aan te kondigen. De afschaffing van de doodstraf op den overgang tot het Christendom, ofschoon nog verre van volkomen veiligheid waarborgend, was toch de eerste stap op den weg tot godsdienstvrijheid; en het verleen van vrijheid tot het verspreiden der Heilige Schrift door de regeering, een tweede stap, die verwachten doet, dat eerlang de deur geheel zal worden geopend. Daarbij komt dat de Mahomedanen meer onderscheid beginnen te zien tusschen het hun door de zendelingen gebrachte Christendom en dat der oude kerken. En eindelijk de invloed van het onderwijs.

De zendinggenootschappen waren van den aanvang af bedacht op het stichten van scholen, en dat onderwijs maakt snelle vorderingen. Zelfs meisjes, tot hertoe van elke opvoeding uitgesloten, worden meer en meer door hun ouders ook naar de hoogere scholen gezonden.

Daarin wordt bewaarheid wat vóór vijftig jaren iemand zeer scherpzinnig opmerkte. „De tijd”, zeide hij, „voor de opvoeding der vrouwen in heidenlanden is nog niet gekomen. Eerst moeten gedurende één of twee geslachten de mannen de voorrechten van het onderwijs genieten, en dan eerst zullen de onderwezen mannen onderwezen vrouwen en dochters begeren.”

Reeds zijn er vijf *academies* gesticht, één te Konstantinopel, één te Beiroet in Syrië, één te Smyrna in Klein-Azië, één te Haarpot en één te Aintab, en zes vrouwen-*seminaries* op andere plaatsen. Er ware plaats voor meer, indien er slechts geld voor was. Hoemeer dat onderwijs in de gunst komt, hoemeer ook het Christendom in de gunst moet komen. Bovendien worden die leerlingen in de Christelijke waarheden onderwezen, zoodat te verwachten is, dat het jongere geslacht geheel anders jegens het Christendom gezind zal zijn, dan het oude. In elk geval werkt op die wijze het Evangelie als een zuurdeesem door.

Gaarne deelden wij ten slotte een kleine opgave mede van het aantal zendingsposten en van het aantal zendelingen, dat onder de Mahomedanen arbeidt, alsook van het aantal volgelingen van den profeet, dat tot het Christendom werd bekeerd, doch dit is zeer moeilijk. Worde dit gemis eenigszins vergoed door het volgende bericht: „Een heerlijke verrassing mocht den leden van de Europeaansche Turksche zending bij hun jaarvergadering in Juni l.l. geworden, toen zij de vorderingen van hun verschillende posten nagingen. Het aantal avondmaalgangers was op den post verdubbeld, en ook op andere posten was betrekkelijk groote vooruitgang. Verblijvende verschijnselen waren verder de toenemende ernst, waarmede inlandsche Bijbelvrouwen aan kinderen en volwassenen het Evangelie aanprezen; nieuw leven en werkzaamheid onder de inlandsche Christenen; meer deelneming aan het schoolonderwijs enz.”

Zoo heeft zelfs de zending onder de Mahomedanen haar lichtpunten; dringt zelfs in de landen van den valschen profeet het kleine leger onder aanvoering van dien Koning, die de einden der aarde ontving tot zijn bezitting, zegevierend vooruit.

In onze Oost blijft het Mahomedanisme de geduchte en gevaarlijke tegenstander der Zending. Waar het eenmaal gevestigd is, als in vele gedeelten in Indië, stuit de Zending op geduchten tegenstand. En waar nog het heidendom heerscht, beijvert zich het Mahomedanisme door zendelingen de zielen voor den „profeet” te winnen. Alleen reeds dit laatste is een ernstige drang om ons te beijveren zendelingen naar Indië te zenden. En 't is verblijvend, dat men zich te onzent meer en meer van die roeping bewust wordt. Onze schuld aan Indië is groot.

H.

ONZE LEESTAFEL.

Voor ons ligt de eerste aflevering van een werk, dat zeer belangrijk belooft te worden. Het is „NEDERLAND EN ZIJNE BEWONERS. Handboek der Aardrijkskunde en Volkenkunde van Nederland. Met kaarten en afbeeldingen door DR. H. BLINK.”

De eerste aflevering is 96 bladzijden dik en bevat een zeer goed en fijn uitgevoerde hoogtekaart van Nederland op de schaal van 1 : 1500000. Die aflevering geeft een duidelijk, uitvoerig overzicht van I. De grenzen; II. Den algemeenen oro-hydrographischen toestand van den bodem; III. Het Maasgebied. Ze is voorzien van verscheidene ophelderende houtgravures tusschen den tekst.

De afdeeling Geographie zal beschrijven: De geographische grenzen in hare historische ontwikkeling; De oro-hydrographische gesteldheid des lands in hare historische ontwikkeling; De geologische gesteldheid des bodems; Het klimaat van Nederland; Verbreiding van planten en dieren in Nederland; Nederland als woonplaats van den mensch.

En de afdeeling Volkenkunde: De bewoners van Nederland, ethnographisch beschouwd; De fysieke gesteldheid der bewoners; Den economischen, socialen en staatkundigen toestand der bewoners in verband met de geographische gesteldheid des lands; Den mensch als bewoner van Nederland; Algemeene resultaten en besluiten.

Men ziet dat de stof rijk is. Naar de eerste aflevering te oordeelen, zal ze ook goed behandeld worden. Het boek zal compleet bestaan uit 2, ten hoogste 3, deelen. Elk deel zal ongeveer 450 bladzijden bevatten en omstreeks f 7.— kosten, hetgeen voor een werk van zooveel studie en moeite niet veel is.

„Hè, pa, is dat een schoolboek?” vroeg mijn jongste zoon, toen hij de aflevering zag liggen. Op

mijn ontkenkend antwoord hiernaam hij: „Dat dacht ik al, want het ziet er zoo saai uit!”

Toch is het — voor grootere menschen — niet saai. Integendeel, het wordt hoog tijd dat Nederlanders wat meer van hun vaderland weten. Over 't algemeen kennen wij andere landen veel beter dan ons eigen land. Dit is in meer dan één opzicht een groot en gevaarlijk euvel. Wanneer het hier genoemde boek daarin eenige verandering brengt, zullen we ons volk daarmee geluk wenschen.

De uitvoering laat niets te wenschen overig. Uitgever is de heer C. L. Brinkman te Amsterdam.

Nog werd ons ter beoordeeling gezonden een werkje van geheel anderen aard: *De brief van den apostel Paulus aan de Romeinen voor het volk verklaard* door JOKTAN. N°. 1. Rom. I: 1—7. (Amsterdam, F. W. Egeling.)

Tweemaal per maand verschijnt een nummer. Elk nummer is zooveel mogelijk op zichzelf compleet. Prijs per jaargang van 24 nummers f 1.20.

Deze verklaring der Schrift is eenvoudig en duidelijk. Het komt ons voor moeilijk te zijn eene verklaring van een der Zendbrieven te geven in afleveringen van 12 bladzijden, die elk op zichzelf compleet zijn, zonder het verband te breken. De vorm van behandeling (op de wijze van Dächfels Bijbel) komt ons voor dat doel minder geschikt voor. Maar des te beter — wanneer de bewerking gelijk deze, goed is — ter verspreiding van Schriftkennis. Elke aflevering is afzonderlijk verkrijgbaar.

UIT HET LEVEN.

Een les van een heiden.

Uit Japan komt tot ons het volgend leerzaam verhaal:

De eigenaar en de bewoners van zeker huis hadden grooten voorspoed van geslacht tot geslacht. Ieder jaar vergaderden die lieden op den tweeden dag van het Nieuwe Jaar en aanbaden den god *Kannin Daimiyo jin-san*. De beteekenis van dien naam is „de groote, luisterrijke god der zelfbeheersching.” Na de godsdienstoefening opende het hoofd des huizes de *Kannin-bako* (zelfbeheerschingsdoos), en deelde geld genoeg aan de behoeftigen uit om hen voor een tijd onbezorgd te doen leven. Het geld in de kist was 't jaarlijksche bedrag van zijn offeranden aan zijn god.

Verschillende lieden, die van den voorspoed, de godsdienstigheid en het vele geven aan de nooddriftigen vernomen hadden, 't welk dit gezin kenmerkte, waren verwonderd, en kwamen om de zaak te onderzoeken. De huisneer gaf het volgende verhaal ten antwoord: „Sedert onheugelijke tijden heeft mijn geslacht geloof geoefend in den grooten, luisterrijken

god van zelfbeheersching en hem aanbeden. Wij hebben een kistje gemaakt en dit *zelfbeheerschingskistje* genoemd, bestemd voor de ontvangst der eerstelingen, en andere percenten, welke alle aan onzen god geofferd worden.

Wat de percenten betreft, is dit onze wijze van doen: Als wij een kleedingstuk voor een dollar (f 2,50) willen koopen, tracht ik door zelfbeheersching en bezuiniging het te bekomen voor tachtig centen (f 2.—) en de overige twintig centen doe ik in het zelfbeheerschingskistje; indien ik mijn vrienden een feest wil bereiden, dat vijf dollars zou kosten, oefen ik zelfbeheersching en bezuiniging, en geef vier dollars uit, terwijl ik den overigen dollar in het kistje stort; of indien ik besluit een huis te bouwen, dat honderd dollars zou moeten kosten, oefen ik zelfbeheersching en bezuiniging, bouw het voor tachtig, en doe de overige twintig dollars in het kistje, als een offerande aan *Kannin Daimiyo jin-san*.

Naar evenredigheid van mijn jaarlijksche uitgaven, is de som in mijn geldkistje groot of klein. Dit jaar zijn mijn uitgaven groot geweest; bijgevolg, door de beoefening der genoemde deugden, is de som in het zelfbeheerschingskistje groot. Desniettegenstaande hebben wij een ruim, vredevol en gelukkig leven.”

Onder ons, merkt de man op die dit meedeelt, zijn uitgaaf en weldoen geneigd in omgekeerde, inplaats van in rechte rede zich uit te drukken. Ik geloof dat den Christenen een weinig afgoderij met „den grooten, luisterrijken god der zelfbeheersching” goed zou doen.

H.

Dure stoffen.

Men dwaalt zeer, als men goud en zilver als bijzonder kostbare metalen beschouwt. Terwijl een kilogram goud thans ongeveer f 1750 en een kilogram zilver niet meer dan ongeveer f 105.— waard is, kost een kilogram *Vanadium* op dit oogenblik f 60000.—, een kilogram *Stibidium* f 48000.— en een kilogram *Zirkanium* f 38400.—. Een kilogram *Lithium* dat als het lichtste metaal is te beschouwen, kost f 37200.—, een kilogram *Calcium* ongeveer f 24000.—, een kilogram *Palladium* f 3780.— en een kilogram *Iridium*, hetwelk voor het zwaarste der bekende metalen geldt, kost ongeveer f 5760.—. Van deze bijzonder kostbare metalen, komen de meesten niet in den handel voor; hun vervaardiging is meer een scheikundige proeve. Alleen *palladium* en *iridium* hebben waarde voor de nijverheid, het eerste bij het uurwerkmaken en het laatste bij het maken van stalen pennen.

H.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerlands Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

HET SCHISMA.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

Hoe menig herder, die de zielenkudde hoedt,
 Betaald met Jezus' heilig bloed,
 Is slechts een wreede wolf van binnen,
 Hoe menig, die niet is bedacht
 Om 't schaap, maar enkel om de vacht.

J. VAN BEERS. (*Naar van Marrlant.*)

Neen, niet *de devoten*, niet de geesteskinderen van Groote en Radewijns zouden de Kerk van Christus hier te lande redden. Zij konden hoogstens er toe dienen, de leeken weder bekend te maken met den eisch Gods aan zijne gemeente. Aan dien eisch echter zou het volk het leven der hoogere en lagere geestelijkheid toetsen en zie, een andere geest dan die, welke de devoten en de *broeders des gemeenen levens* bezielde, zou dat volk aangorden, om in Gods naam den handschoen toe te werpen aan pausen en prelaten. Reeds nu zweefde een adem van dien geest door de kerken dezer landen; reeds in deze dagen durfde men een hooger gezag erkennen dan paus en concilie en in gehoorzaamheid aan God de gehoorzaamheid aan zijne dienaren opzeggen. Iets van den morgennevel boven Mōra's mijnen hing daar ook reeds binnen de gewelven van Utrechts domkerk. Doch keeren wij tot de historie terug.

Men schreef den 21sten Augustus van het jaar 1425.

Barend Prooys, Utrechts burgervader, lag aan het ziekbed gekluisterd. Misschien was het wel hartzeer over den gang der zaken, die hem op het leger geworpen had. Hoezeer zijne tegenwoordigheid overigens op een dag als dezen voor de goede orde vereischt mocht worden, het deerde hem niet, dat hij juist nu niet temidden der feestvierende menigte daarbuiten optreden kon. De aanleiding tot hun opgewondenheid verwekte slechts wrok en bitterheid in zijn hart.

De oude bisschop Frederik van Blankenheim, die twee jaren geleden stierf, had wel terecht op zijn sterfbed voorzeggd: „Ieder geestelijke verlangt te regeeren en niemand wil de minste zijn. Daaruit zal een schrikkelijke verwarring ontstaan.” Nauwlijks had hij de oogen gesloten, of de kapittelen geraakten reeds in twist over de vraag, wie de zegels des overledenen ontvangen zou. Intusschen, dit mocht slechts het voorspel heeten. Toen op den dag van St. Maarten de gezamenlijke kapittels in de Domkerk bijeen waren om een nieuwen bisschop te benoemen, had de burgervader maar al te zeer vergeten, wat hij aan de heiligheid der plaats verschuldigd was. Zie, dat Barend Prooys meenen mocht, dat een ongeleerd en wereldlijk man, als Rudolf, graaf van Diepholt, de kerk meer ten goede zou kunnen komen dan menig geleerd priester, daarin

gaf aller ervaring hem allicht recht. Dat Utrechts burgemeester oordeelde, dat de staatkundige belangen van het Sticht door de benoeming van den graaf van Diepholt meer bevorderd zouden worden dan door eenige andere keuze, mocht men hem toegeven. Maar dat hij den driesten moed had, terwijl de plechtigheid reeds een aanvang genomen had, met woest geweld tegen de deur der vergaderzaal te slaan en zijn neef, den kanunnik van Lichtenberg toe te roepen, dat hij het Sticht niet levend zou verlaten, zoo hij zijne stem niet op van Diepholt uitbracht, zie, dat konden Utrechts domheeren den burgervader niet vergeven. Verontwaardigd hadden zij de kapittelkamer verlaten en mochten nu ook al de vier andere kapitels hunne stem op van Diepholt vereenigd hebben, ja, mocht ook Zweder van Kuilenburg, de vicaris van den overleden bisschop verklaard hebben, dat hij geen beter opvolger kende, de heeren der Domkerk wisten den paus te bewegen, hunne keuze zijne goedkeuring te ontzeggen. De paus droeg de opengevallen waardigheid aan den bisschop van Spiers op. Deze, een grijsaard zag echter wel vooruit, dat de verkorene van den paus een harden kamp zou te doorstaan hebben, eer hij in vrede op den bisschoppelijken stoel zou zetelen. Hij bedankte voor de eer en Zweder van Kuilenburg kwam nu op het denkbeeld, dat hij zich wellicht mocht vergist hebben, toen hij Rudolf van Diepholt als den waardigste aangewezen had. Waarom zou hij Utrechts burgerij en den heiligen vader niet in zijn persoon kunnen verzoenen? 't Plan was uitstekend overlegd, de paus er weldra voor gewonnen, maar Zweder had zich een weinig vergist, toen hij meende, dat het Sticht liever hem zou aanvaarden als een geschenk uit 's pausen hand dan eenig ander. Men kende den vicaris in 't Sticht en 't Oversticht beide en men haatte hem. Bovendien, het mocht gelden, wien het gold, maar ter eerste instantie zou beslist worden, of de verkorene der leeken dan wel de opgedrongene van Rome gezag voeren zou; voor de eerste maal zou....

Maar nog waren de tijden niet rijp voor den triomf der vrijheid. Nadat Zweder met gewapende macht Amersfoort, Renen en eenige sloten had bezet, legde Utrecht wrokkend en mokkend het hoofd in den schoot en thans had de joelende menigte den nieuwen bisschop bij zijn „blijde inkomst” naar de Domkerk en vandaar naar zijne woning begeleid. Ze had meer gedaan. Onder de ballingen, die „in de lijn liepen,”¹⁾ was er een, welke de overheid ook in 's bisschops lijn niet binnen de veste dulden kon. Ze had hem gevangen doen nemen; doch de menigte, door de Domheeren opgezet, had den gevangene andermaal bevrijd.

¹⁾ We veroorloven ons onze lezers te verwijzen naar een vorig tafereel, waarbij we de inkomst van een nieuwen bisschop beschreven, pag. 89, IVe Jaargang.

Zie, om al deze redenen was 't maar goed, dat de onstuimige burgervader machteloos op het krankbed nederlag, of er zouden heftiger tooneelen gevolgd zijn. 't Was hem al bijna onuitstaanbaar, dat het gejuich en gejoel in zijn ziekekamer en tot zijn leger doordrong. 't Scheen wel, dat men hem tergen wilde, want 't rumoer kwam al nader. Maar neen, dat zijn geene feestzangen, geene kreten van vreugde en heil voor den nieuwen kerkvoogd. Hij onderscheidt uitingen van woede en dreiging. Wat mag het wezen? 't Zal hem weldra duidelijk zijn. Hij beveelt, dat men hem berichten zal, wat er gaande is. Maar hoor, harde slagen op de voordeur zeggen hem al spoedig, dat het om hem te doen is. De deur wordt opengeloopen. Men stormt binnen en snelt de trap op. De verschrikte huisgenooten snellen toe, doch worden opzijde geloopt. De woestelingen dringen het ziekvertrek binnen. Barend Prooys meent, dat ze voor een toon van gezag nog eerbied zullen hebben; maar, eer hij nog spreken kan, heeft men hem op den grond geworpen.

Nadat de schare haar wrok tegen den burgervader gekoeld had, liet men hem ziertogend liggen. De huisgenooten van den ongelukkige legden hem met zachte hand op zijn leger en, ziende, dat hij stervende was, haastte men zich den priester te ontbieden, teneinde deze hem den laatsten troost der stervenden zou mogen aanbieden.

Intusschen, wat mocht toch den woestelingen van zoeven den moed geven, zich bij den bisschop te beroemen op hun treurige heldendaad? Zij wisten maar al te goed, tot wien zij zich wendden. Insteede van zijn diepe verontwaardiging over het gebeurde te uiten, werd hij woedend, toen hij vernam, dat men den burgemeester het leven gelaten had. Met moeite weêrhiel men hem naar het leger van Prooys te snellen, om hem met zijn zoeven tot het heilige gewijde hand den genadeslag toe te brengen. Anderen waren maar al te zeer gereed zijn wensch te vervullen. De lieden, die straks het halve werk slechts voltooid hadden, snelden terug, drongen andermaal de woning en het ziekvertrek binnen, duwden de betrekkingen van den stervenden, en den priester, die bij het leger zijn heilig werk volbracht, opzijde en staken den ongelukkige door het hart.

Doch Utrechts overheid zou zich wreken. Bisschop Zweder liet zich bewegen zijn zetel voor eenigen tijd te verleggen, teneinde ook andere steden tot rust te brengen. Nauwelijks echter had hij de stad verlaten, of men sloot de poorten, om ze nimmer weder voor hem te openen. Wel trachtte hij de stad te herwinnen, maar Utrecht had genoeg van den onverlaat. Ook Amersfoort weigerde hem te ontvangen en, schoon die stad door Zweder met zijne bondgenooten ingenomen werd, was weldra de weêrstand algemeen. Nagenoeg het geheele Sticht met het Oversticht zeide bij een algemeene kerkvergadering aan Zweder de gehoorzaamheid op,

ontzette den onheiligen priester uit zijn ambt en daagde hem ter verantwoording over zijne gruwelen. Zweder wachtte zich wel te verschijnen en oordeelde dan ook, dat de wandaden, door of in naam van zijn tegenstander, Rudolf van Diepholt, bedreven, tegen de zijne wel opwogen. Deze laatste heerschte niet minder in volkomen tegenspraak met zijn heilig ambt. Hij ontzag zich zelfs niet twee snoodaards om te koopen, die Zweder zouden vergiftigen. Het gruwelijk plan werd ontdekt en de schuldigen gedood. Zoo hevig was de heilige verontwaardiging van Zweder, dat hij niet minder dan achttien geheime aanslagen op het leven van Rudolf volvoeren liet.

Wij zullen al de schanddaden niet beschrijven, waaraan de beide mededingers naar den bisschopsstoel zich schuldig maakten. De kerk dezer landen ondervond al de nadeelige gevolgen van de scheuring of het *schisma*. Tengevolge van staatkundige twisten met de regeering der stad en van het Sticht werd ook Rudolf straks buiten Utrecht gehouden en moest hij de stad weder met de wapenen winnen. Door velen gehaat, door niemand betreurd, overleed hij in 1455. Andermaal was de ledige bisschoppelijke stoel de begeerlijke buit, waarom nu drie mededingers twistten. De kerk dezer landen lag daar als een uitgestrekt braakland, plat getreden door de voetknechten en de rossen der legers, waarmede de geestelijke herders elkander bekampten. Geestelijke herders, maar die als ware wolven ter wille van de wol elkanders schapen verscheurden of loofden en boden en ruilden en kochten, om de beste schaapkens te mogen scheren. Vaak bleek het, dat de staatkunde alleen besliste over het belang der kerk en hare leeken. Droeve tijden voorzeker, maar die juist door hunne ellenden den weg bereidden voor beter dagen. Zóo moest de geestelijkheid zich vertoonen, zou men was van haar worden en hare uitspraken niet meer als een Evangelie eeren. Zóo moest de heilige vader zijn gezag stellen tegenover burgerlijke vrijheden en rechten, zouden die burgers aanleiding en moed ontvangen om den heiligen stoel te trotseeren. Verjaagde bisschoppen en versmade pauselijke bevelen stijfden en staalden tot een verzet, 'twelk door de gevangenis en over de houtmijt heen tot de Hervorming leidde.

Eindelijk in 1457 eindigde het *schisma* en David van Bourgondië zag zich door Sticht en Oversticht erkend. Trouwens, geheel Europa had zijn Schisma doorleefd. De hemel der kerk was overal in nacht gehuld. Maar temidden van dien nacht flikkerde de brandstapel van Constanz en de wapenkreten der Bohemers spelden dreigend reeds aan paus en keizer, dat daar over den woesten en ledigen akker van Gods kerk een geest zweefde, die leven wekte in de harten des volks.

Het leenstelsel had uitgediend. De poorter gevoelde zichzelf en zijne rechten. De vorsten reken-

den met hunne onderdanen. De boekdrukkunst werd uitgevonden en de geest des volks ontwikkelde zich tot vrijheid. Europa was als hernieuwd, doch . . . een volgend tafereel biedt ons meer in het bijzonder, wat we hier slechts aanroeren mochten.

DE GETROUWE GETUIGE.

II.

Reeds twee weken lang lagen de legers der Christenen en der Turken tegenover elkander, niet ver van de stad Semlin in zuidelijk Hongarije.

De Muzelmannen, steeds vooruit gedrongen, hadden hier een sterke stelling ingenomen en er al hun strijdkrachten bijeengetrokken. Ieder gevoelde dat de strijd, die hier moest volgen, een beslissing brengen zou. Gelukte het aan 't keizerlijk leger de Turken te verslaan, dan lag de weg naar den Donau open, en de vesting Belgrado op de overzijde aan de beurt ter bestorming. De Turken hadden dan ook den vijand daar niet afgewacht, maar waren hem over den Donau tegemoet getrokken, vast besloten zich zoo mogelijk te handhaven in dat Hongarije 'twelk zij jaren lang althans ten deele bezet hadden gehouden.

Doch evenzeer stond bij prins Eugenius het plan vast, het uiterste te wagen, om den ouden vijand eens voor goed over de rivier te drijven, en haar breede wateren voortaan als onoverkomelijke grens te stellen tusschen 't gebied van den keizer en dat van den Sultan. 't Waren de eerste stappen op den weg, die leiden zou tot wat in onze dagen gezien wordt: het steeds verder terugdringen van den Turk de bevrijding der landen en volken die hij vóór vier eeuwen onder 't juk bracht. Met al de voorzichtigheid, die den ervaren veldheer kenmerkt, wachtte prins Eugenius kalm en scherp opmerkend de gunstige gelegenheid af. Men moest zooveel doenlijk een tijdstip kiezen, waarop het mogelijk was, indien de zege werd behaald, aanstonds de rivier over te trekken, wat alleen bij kalm weder zonder veel gevaar, tenminste voor een leger en in die dagen, uitvoerbaar was. Alles was er trouwens voor in gereedheid gebracht. Booten en schuiten welbemand lagen klaar. Want dit stond vast, werd de Turk verslagen, dan was geen tijd te verliezen en moest Belgrado worden aangetast, eer de vijand zich van den slag hem toegebracht herstellen kon.

In het leger der Christenen heerschte een ongewone beweging. De onzekerheid waarin men verkeerde liet niemand rust. Ieder wist, dat elk oogenblik, bij nacht of bij dag, het bevel tot optrekken kon worden gegeven en dan, zoo verzekerden officieren en oudgedienden, zou het heet toegaan. Want men kende den Turk, en wist hoe woest zijn aanval, hoe onmenschelijk zijn wijze van oorlogvoeren was. Hongarije had er de droeve ondervinding van opge-

daan. En ook in 't leger ontbrak het niet aan de-
zulken, die meer dan eens van nabij met de Turk-
sche klingen hadden kennis gemaakt en de litteekenen
in hun lichaam droegen uit een krijg, dien zij in
geuren en kleuren schilderden, zoodat nieuwelingen
als Paasch en Puffel een rilling door de leden
voelden als zij dachten aan den komenden strijd.
Bij de geharde krijgers, die den oorlog als hun
handwerk lief hadden, scheen echter de gedachte
aan den naderenden veldslag een geheel andere
uitwerking te hebben. Er werd gezongen en ge-
dronken, geraasd en getierd, alsof niet de dood in
de verte wenkte, de dood die voor zoo menig een
zeker was, en daarachter de ontzettende eeuwigheid.
Daaraan dachten blijkbaar slechts weinigen, en onder
hen behoorden ook onze twee Hermannsburgers.

Op een donkeren avond treffen we den heer Von
Staffhorst aan, in gezelschap van eenige voetknech-
ten, waaronder zijn getrouwe bedienden, op weg
naar het hoofdkwartier. Zij waren op verkenning
uit geweest, en eenige der meest ervaren krijgslieden
hadden zich in de nabijheid der Turksche verschan-
singen gewaagd. Uit alles bleek dat de Muzelman-
nen hun afwachende houding-zouden laten varen,
en zich tot den aanval gereed maakten. En 't was
met deze gewichtige tijding, dat de heer Von Staff-
horst zich haastte naar prins Eugenius.

„Dan zullen wij het in Gods naam moeten wagen,“
sprak de opperbevelhebber, toen hij de berichten
der verspieders had aangehoord en zij vertrokken
waren, tot den ridder. „Wij kunnen niet wachten
tot de vijand ons aantast. Wer ausbeisst der siegt.“¹⁾

De ridder vertrok, en eenige oogenblikken later
reeds reden de adjudanten uit om de bevelen van
den generaal over te brengen.

„'t Gaat nu aan den dans, jongens,“ sprak de heer
Von Staffhorst, terwijl hij, thans met zijn beide land-
genooten alleen, zijn tent opzocht. „God behoede
ons, en geve ons vromelijk te strijden en mocht er
een komen te vallen, dan sterft hij voor een goede
zaak en zij God zijn ziel genadig.“

Hans Puffel antwoordde niet; hij scheen in diep
gepeins. Doch Peter sprak: „De oorlog is een vree-
selijk ding, jonker. Zoo uit den tijd misschien in de
eeuwigheid. Gelukkig de man, die weet dat zijn
ziel geborgen is.“

„Ja,“ sprak de ridder ernstig, „het is hier alles
behalve de kerk en toch treft mij de boodschap
dat het nu ernst wordt, meer dan menige prediking
waaronder ik, de Heere vergeve 't mij, dikwijls zat
met afzwerfende gedachten. Doch laat ons op God
vertrouwen en goedsmoeds zijn. Hij is, 't zij wij
leven of sterven, de God der verlossing.“

„'t Is toch schrikkelijk,“ zei Hans eensklaps, „dat
het volk hier zoo lichtzinnig blijft, terwijl ze niet
weten of ze morgen nog leven zullen. Daar is

¹⁾ Wie 't eerst aanvalt wint.

hier bijna geen vreeze Gods. Ze heeten Christenen,
maar hoevelen zijn er die den naam van onzen
gezegenden Heiland niet anders noemen dan vloek-
kende. De oorlog is 'een ontzettend ding, maar nog
vreeselijker is het, zoo in zijn zonden te sterven.“

„'t Is zooals onze dominee zei, toen we heengin-
gen“, sprak Peter. „De mensch verhardt zijn hart.
Hij weet het oordeel niet, al dreigt het ook, zoolang
God hem de oogen niet ontsluit, en hem in 't hart
grijpt. Weet gij ook jonker,“ vervolgde hij na een
poos, „wanneer we optrekken?“

„Ik denk aanstonds,“ was 't antwoord. „Ge moet
een versch paard voor mij zadelen en mijn wapenen
zooel als de uwe nog eens nazien. En als het tot
den strijd komt, rekenen we op elkander, niet waar?“

Een traan blonk in de oogen der trouwe boerenzoons
terwijl hun jonge heer hun de hand reikte. Toen
haastten zij zich weg, om zijn bevelen te volbren-
gen. Twee uur later verkondigde luid trompetge-
schal, dat het lang verwachte oogenblik was geko-
men. De strijd zou beginnen, welks einde te aan-
schouwen, menig een die optrok niet beschoren was.

H.

(Wordt vervolgd.)

UIT SCHRIKKELIJKE DAGEN.

Terwijl de Fransche republiek het eeuwfeest van
het uitbreken der „Groote Revolutie“ met een wereld-
tentoonstelling denkt te vieren om de zegenrijke ge-
volgen (zij het dan ook middellijke) daarvan, allen
volken voor oogen te stellen, doorzoeken de voor-
name familiën des lands hun archieven, om de
aanteekeningen hunner voorvaderen uit dezen ge-
denkwaardigen tijd openbaar te maken en door
deze gedenkschriften de getuigenissen te vermeer-
deren van het bloedig en gruwelijk karakter dier
gewelddadige staatkundige omkeering.

Onder al deze meedeelingen, neemt een boek een
voornaam plaats in, dat kort geleden onder den
titel: „*Dagboek der gevangenschap van mijn vader,
mijn moeder en de mijnen*, door de hertogin de Duras,“
te Parijs verschenen is. Wie den revolutietijd wil
kennen leze het. Slechts zij er hier iets uit ver-
meld.

De hertogin de Duras was de dochter van den
graaf de Noailles, Maarschalk van Frankrijk die bij het
uitbreken der revolutie reeds een bijna tachtigjarigen
ouderdom had bereikt en wellicht daarom zich niet
aansloot bij de uitgewekenen. Om haar hoogbe-
jaarde ouders in de stormen der omwenteling niet
alleen te laten, besloot de hertogin, in tegenstelling
van haar broeders, bij hen te blijven en begeleidde
zij hen in September van het jaar 1792 naar het
familieslot in het departement de l'Oise. Indien
de grafelijke familie gehoopt had, zich door een
afgezonderd leven op het land aan de blikken der

mannen van het schrikbewind te onttrekken, zag zij zich in haar verwachting teleurgesteld. Want in October van het volgende jaar werd de hertogin gevangen genomen, en wel om geen andere reden dan om de gevangenis van Chantilly door haar hoogen rang een zekeren glans te geven.

In het genoemde kasteel smachtten in dien tijd in bange verwachting van het hun wachtende lot, meer dan 600 personen uit alle standen, van den vroegsten leeftijd tot den hoogsten ouderdom. De hertogin werd in zooverre bevoorrecht, dat zij een kleine kamer voor zich ontving, terwijl de overige gevangenen, zonder onderscheid van geslacht, in de groote vertrekken van het kasteel waren opeengepakt. Zij schrijft daarover: „Deze kamers, die den ouden omvang behouden hadden, bevatt'en een vijftwintig personen. De bewoners van een dezer kamers, waarvan de bedden zoo dicht bij elkander stonden, dat men des daags om ruimte tot beweging te hebben, hen op elkander moest leggen, heb ik in het geheugen bewaard. Zij bestonden uit een republikeinschen generaal met zijn vrouw, een geestelijke uit Noyon van zevenentwintigjarigen leeftijd, enkele andere jonge lieden en twee eerzame huismoeders met vijf of zes dochters van veertien tot twintig jaar oud.”

De maaltijden werden door de gevangenen ten getale van tweehonderd personen in de galerij van het kasteel gebruikt, doch de spijsen, die men hun voorzette waren zoodanig, dat zelfs de scherpste honger de walging die zij verwekten niet kon overwinnen. Echter was deze manier van voeding den republikeinschen machthebbers nog niet slecht genoeg, en op zekeren dag maakte een door hen afgezonden commissaris den kerkermeester in 't bijzijn der gevangenen scherpe verwijtingen, dat zoo weinig van hen stierven.

Bij zulke ontberingen en wederwaardigheden, die de voor het meerendeel onschuldige slachtoffers der revolutionaire woede moesten ondervinden, kwam nog de voortdurende vrees voor de guillotine. Dageelijks bijna werd een groot aantal van hen naar Parijs gezonden, om de ledige plaatsen, die de bijl des beuls in de gevangnissen daar ter plaatse maakte, weder aan te vullen, en na een gevangenschap van een half jaar op Chantilly, kwam ook de beurt aan de hertogin de Duras. Over haar gedwongen reis naar de hoofdstad schrijft zij: „Des morgens te 10 uur, het was den 5^{en} April 1794, werd ik geroepen. De karren waren reeds alle bezet, en hierdoor kreeg ik een afschuwelijke plaats, namelijk naast een vrouw van de laagste soort, die zich beroemde de vriendin van Robespierre te zijn, en ons mededeelde dat zij op weg openbare teekenen van deelneming ontvangen zou. Wij verlieten de plaats van het kasteel, te midden onzer medegevangenen, die ons afscheid betreurden en voor ons lot bezorgd waren. Hun oogen stonden vol tranen, echter met

een zekere terughoudendheid, daar zij bevreesd waren opgemerkt te worden. Bij het doorrijden der poort maakte onze optocht halt voor het afroepen der namen, waaraan niemand van ons zich kon terugtrekken. Wij waren daaraan ook reeds even gewend als de soldaten. Nationale garden omringden ons, en zoo bleven wij ongeveer een uur onder de vensters van het kasteel, aanschouwende de moeders die troosteloos waren over de berooving van hun dochters en die haar handen ophieven en hun haar zegen gaven. Dit hartverscheurende tooneel staat mij nog voor den geest. Hoe velen van hen die de handen zegenend ophieven en van die tot hen opzagen, vielen onder de bijl des beuls! Alles kon ik schetsen wat schrikkelijk en roerend was, op het oogenblik van onze afreis, doch ik gevoel dat mij de geschiktheid daartoe ontbreekt.”

Op deze angstvolle reis naar de hoofdstad werden de ongelukkige gevangenen, door de bevolking der steden en dorpen die zij doortrokken, gedeeltelijk met luide verwenschingen, en het nabootsen van de guillotine begroet. In een nachtelijk uur en terwijl de regen bij stroomen neêrviel, bereikten zij Parijs. Daar echter de gevangenis Sainte Pélagie waarvoor zij waren bestemd, overvol was, trokken hun geleiders met hen verder, om een andere verzekerde bewaarplaats voor hen te zoeken. Hun angst steeg ten toppunt, toen zij de weg naar de Conciergerie het „voorportaal des doods” insloegen, en hun verlichting was daarom niet gering, toen de stoet de poort van de gruwelijkste aller Parijzer gevangnissen voorbijtrok, en spoedig voor een voormalig Universiteitsgebouw, dat in een kerker was veranderd, stilhield.

De hoop van de hertogin de Duras, dat haar verzoek aan Robespierre om overplaatsing naar de Luxemburg-gevangenis, waar haar ouders reeds geruimen tijd smachtten, zou worden ingewilligd, werd niet vervuld. Dit was waarlijk tot haar geluk, want zonder twijfel zou zij dan het lot dat dezen trof op het schavot gedeeld hebben. Wat de behandeling en de bewaking der gevangenen betrof, ging men te Parijs nog onmenselijker te werk dan in de provinciën. Mevrouw de Duras werd met een jonge dame van voorname familie een cel aangewezen, die juist groot genoeg was, dat twee matrassen op den vloer konden gelegd worden, waarbij de muren hun tot hoofdkussen dienden. Met de voeding was het in deze gevangenis nog slechter gesteld dan in Chantilly. Aanvankelijk was het den bewoners geoorloofd uit hun eigen middelen daarin te voorzien, doch spoedig werd weder een algemeene tafel ingevoerd. Om te doen uitkomen wat daaronder verstaan moest worden, diene het feit, dat op zekeren dag aan de wanden der eetzaal het bevel werd opgehangen, dat den gevangenen niet meer voedsel moest worden gegeven dan noodig was om den hongerdood te verhinderen. De eenige uitspan-

ning, die men hun veroorloofde, bestond in een korte wandeling op een kleine binnenplaats. Toen de hertogin de Duras eens in den tijd, dat zij uit eigen middelen haar voedsel bekostigde, met eenige dames hier op en neder ging, raapte een hunner plotseling een strookje papier op, dat uit een keldergat werd geworpen. Op dit stuk papier waren de bijna onleesbare woorden gekrabbeld: „Drie ongelukkigen, die aan alles gebrek hebben, smeeken om uw medelijden.” Een der begeleidsters der hertogin gelukte het eenige geldstukken, die deze haar had gegeven, den beklagenswaardigen lotgenooten toe te werpen, waarbij zij het deed voorkomen alsof zij een steen oprapte.

Met het toenemen der macht van het schrikbewind steeg ook de doodsangst der gevangenen. Terwijl eensdeels geen dag voorbijging dat niet uit alle provinciën des lands nieuwe toevoer van gevangenen kwam, werd anderdeels het aantal van hen die men naar de Conciergerie bracht om hen vandaar naar het schavot te slepen, dagelijks grooter. De hertogin schrijft daarvan: „Immer talrijker werden de offers. Gewoonlijk vond het vervoer plaats op het tijdstip, waarop wij op de plaats gingen wandelen. Ik zie nog den ongelukkigen heer Teton, parlamentslid van Parijs, voorbijgaan op het oogenblik dat hij onder het venster der cel doorging waar zijn vrouw en dochter zich bevonden, en van wie hem geweigerd was afscheid te nemen. Het was ongeveer vijf uur des avonds, en den volgenden middag leefde hij niet meer. Op verschillende uren kwamen de karren en de wagens van Fouquier-Tinville aan om de veroordeelden weg te voeren. De koetsier van dezen man was zulk een meester waardig. Terwijl de slachtoffers opstegen, maakte hij allerlei bokkesprongen, terwijl zijn kleeding geleek op die van een hansworst. Het is bepaald onmogelijk den schrik te beschrijven, dien het openen der groote poort veroorzaakte. Ik hoor nog het gedruisch van het kloppen in mijn ooren. De dienaars van het revolutionair gerechtshof liepen den wagen vooruit, de handen gevuld met de acten van beschuldiging en veroordeeling. Dan ontstond een schrikkelijk zwijgen, dat als de stilte des doods was. Iedereen geloofde dat het hem gold. De gelaatstrekken kregen een vreeselijke, ontstelde uitdrukking; de gemoederen waren met angst vervuld. De gerechtsdienaars doorliepen de gangen om de namen af te roepen van hen, die tot de afreis bestemd waren, en lieten hun een kwartier uurs tijd om zich daartoe voor te bereiden. Men zeide elkander voor eeuwig vaarwel en wij bleven vol ontroering en verslagen terug, daar wij geen dag zeker waren, nog den volgenden te zullen leven.”

Dat de bekende Fransche luchthartigheid zelfs in de van verschrikkingen des doods vervulde gevangnissen van het schrikbewind zichtbaar was, wordt ook door de hertogin de Duras in haar ge-

denkschriften bevestigd. Dikwijls hoorde zij opgewekte wijzen op het geluid van muziekinstrumenten aanheffen en onder de vrouwelijke gevangenen waren er velen, die aan niets anders dan aan hun toilet schenen te denken. Een zeer merkwaardigen aanblik moet het voormalige Universiteitsgebouw gehad hebben op den dag van het feest „des Hoogsten Wezens”. Alle gevangenen moesten op de plaats bijeenkomen, die met een groote menigte takken en loof was gevuld. Toen werd hun bevolen kranzen te maken en daarmede de deuren te versieren. Volgens de mededeelingen der hertogin legden eenige daarbij een buitengewonen ijver aan den dag, en wilden zij zelfs in hun ware of voorgewende geestdrift een vrijheidsboom op het midden der plaats planten. Dit scheen trouwens zelfs hun kerkermeesters wat al te dwaas toe, zoodat zij het verhinderden.

Bij de voortdurende vrees voor de guillotine, kwam bij de hertogin de Duras nog de bezorgdheid voor het lot harer hoogbejaarde ouders, totdat zij op zekeren dag uit den mond van Mevrouw de la Fayette, haar medegevangene, aan wie zij zeer na verwant was, de schrikkelijke tijding vernam, dat hun eerwaardige hoofden onder de moordbijl waren gevallen. In haar smart zocht zij troost bij een vrouw, wier man en eenige zoon van 16 jaardenzelfden dag op het bloedig stellage waren geslept en spoedig daarop moest zij den treurigen plicht vervullen, om aan die haar den dood harer ouders had aangekondigd, de mededeeling te doen, dat haar grootmoeder en zuster ook als offers der moordwoede van de mannen van het schrikbewind waren gevallen. De toevoer van gevangenen uit de provinciën hield gelijken tred met het brengen naar het schavot in de hoofdstad. Op één dag werden in de gevangenis der hertogin tachtig boerinnen uit één departement gebracht, die alleen waren gevangen genomen omdat zij een mis hadden bijgewoond! Alle rangen en standen der maatschappij waren binnen deze kerkmuren vertegenwoordigd. Dames uit de hoogste standen, burgervrouwen, nonnen, vischwijven en straatventsters. De een voegde zich met gebeden en stille berusting in haar lot, de ander vervloekte het met luide verwenschingen, allen waren met hetzelfde verlangen naar de vrijheid vervuld.

Aan den morgen van den 9^{en} Thermidor (27 Juli 1794) drong het kanongebulder den gevangenen in het oor, waardoor bij hen de veronderstelling levendig werd, dat er groote gebeurtenissen in de stad plaats vonden. De ontstelde gelaatstrekken hunner bewakers waren wel geschikt dit vermoeden te bevestigen, en zoo dobberden zij den ganschen dag tusschen de vrees voor een naderend schrikkelijk einde en de hoop dat de zaken een gunstigen keer konden nemen. Eindelijk sloeg de schaal door ten gunste der hoop, toen zich des avonds het gerucht

verspreidde van den dood van Robespierre. Werkelijk brak sedert dien dag ook voor hen een betere tijd aan. Zij werden menschelijker behandeld en de invrijheidstellingen vermeerderden van dag tot dag. Personen met adellijke namen moesten echter langer wachten dan de burgerlijke personen op de gunstige gevolgen der gebeurtenissen van den 9^{en} Thermidor, en er verstreken meer dan twee maanden eer de hertogin de Duras zich voor haar rechtters verantwoordde kon.

Met Mevrouw de la Fayette moest zij een zeer pijnlijk verhoor ondergaan. Toen Bourdon, een der rechtters, haar naar haar namen vroeg en zij den naam haars vaders en haars gestorven gemaals noemde sprong hij van zijn stoel op en riep uit: „Dat zijn afschuwelijke namen! Wij kunnen deze vrouw niet in vrijheid stellen. Haar zaak moet in het Comité voor algemeene veiligheid behandeld worden.” Op de volgende vraag wat zij voor de Revolutie gedaan had, antwoordde de hertogin: „Geheel mijn leven heb ik zooveel goedgeedaan als ik kon en aan arme vrijwilligers van de bezittingen mijns vaders, geld gegeven als zij naar het leger trokken.” Mevrouw de la Fayette antwoordde op de opmerking van een ander rechter, dat hij haar echtgenoot en haar naam verafschuwde, met rustigen moed, dat zij steeds haar echtgenoot verdedigen zou en dat een naam in haar oogen geen onrecht was.

Den 19^{en} October van het jaar 1794 ontving de hertogin eindelijk de vrijheid, nadat zij 14 maanden in strenge gevangenschap gesmacht had, en de kwellingen van voortdurenden doodsangst had doorgestaan. Geen vreugdekreet van verlichting klonk echter uit haar borst, toen zich de poort harer gevangenis voor haar opende. Waar zij ook haar blikken wendde, slechts smartelijke herinneringen en verlatenheid met allerlei ontberingen zag zij voor zich. Waren niet haar ouders naar het moordschavot gesleept? Was niet het gansche vermogen van haar familie door Revolutie verzwolgen? Zelfs stonden haar slechts zulke geringe middelen van bestaan ten dienste, dat zij, bij de buitengewone duurte die toen te Parijs heerschte zich nauwelijks voor honger kon vrijwaren. Eerst de wending in de maatschappelijke verhoudingen van haar land bracht eindelijk daarin eenige verbetering.

H.

Laat de dooden hun dooden begraven!

En Hij zeide tot eenen anderen:
Volg Mij! Doch hij zeide: Heere!
laat mij toe, dat ik beenga en eerst
mijnen vader begrave!

Lukas 9:59.

Volg Mij, o jong'ling! Uw ure is gekomen,
Ure van keuze voor leven en hart!

Heden, ja heden 't besluit nog genomen,
Jong'ling! al breekt bij den strijd ook het hart!
'k Weet, dat de Satan u Mij zoekt te ontvoeren,
Dat hij zich hult in 't gewaad van het licht,
En, om uw ziel in zijn boeien te snoeren,
Teeder ze omwoelt met den band van uw plicht!

Neen, voor geen armoë zoudt gij van Mij wijken,
Schoon 's Menschenzone ook geen steen hier bezitt!
't Hart zou voor 's rijkdoms verleiding bezwijken?
Satan weet beter: zijn pijl doelt op 't wit!
Hoe ge ook gedekt en gegord zijt ten strijde,
Hij kent dat plekske, dat open nog ligt:
't Edelst gemoed heeft zijn kwetsbare zijde!
Wee, zoo uw ziel in haar keuze thans zwicht!

„Laat mij eerst gaan en mijn vader begraven!” —
Voegt niet die bede in den mond van het kind? —
„Heer! Gij weet zelf, dat mijn krachten en gaven
De Uwe voorts zijn, dat mijn ziel U bemint!
Maar zou uw eigene wet het niet wraken,
Zoo ik mijn hart, thans door rouwe verscheurd,
Dwong om zijn heiligsten plicht te verzaken
Jegens een vader, bemind en betreurd?”

Jong'ling! hoe lieflijk, hoe teeder die bede!
Toch is het Satan, die spreekt uit uw mond.
't Bloedende kinderhart voert hij straks mede,
Sloot met uw rouw, u ten val, een verbond!
Billijk en rein uw verzoek voor de menschen;
Maar niet voor Hem, die het harte doorschouwt!
Hij kent het doel en het eind van ons wenschen:
Nooit heeft een ziel als de Zijne gerouwd!

Satan plaatst 't beeld van een dierbaren vader
Tusschen uw ziel en uw Heer, die u wacht!
Zie, nu reeds stoft op zijn buit de verrader!
Zoo ge aan den doode deez' plicht straks volbracht,
Hield hij door plicht achter plicht u gevangen;
Opende telkens opnieuw 's harten wond;
Zal u de Booze in zijn boeien niet prangen,
Jong'ling! zoo volg Mij, ja, volg Mij terstond!

Minde Me uw vader, zijn geest zou u vragen:
„Woudt ge om mijn stof 's Heilands roepstem
(versmaân?)

Laat toch de dooden ter ruste mij dragen!
Zoudt gij om mij uwen Heer laten gaan?”
Laat nu de dooden hun dooden begraven!
Dat ook uw doode geen valstrik u zij!
't Koninkrijk Gods wacht uw hart en uw gaven:
Jong'ling! verman u; kom nu en volg Mij!

UIT HET LEVEN.

Ten tijde van den prins van Condé, was Chan-
tilly met zijn beroemde paardenstallen, zijn toren

en jachthonden, zijn bosschen en herten, het bedevaartsoord van alle hartstochtelijke jagers en jacht-liefhebbers.

Daar was het, dat Condé eens ter eere van keizer Paul van Rusland te middernacht een klopjacht hield bij fakkellicht. Jagers van beroep roemden zeer en bezochten ook steeds de Hubertus-mis, die elk jaar, den 3^{en} November, den naamdag van den schutspatroom der jagers, gehouden werd in de slotkapel van Chantilly, waarbij de priester de honden van den prins zegende. Het moet een aandoenlijk schouwspel geweest zijn, de geheele slotkapel met aandachtig luisterende honden gevuld te zien! De meerderheid bestond uit honden die voor de klopjacht gebruikt werden, en om deze schaarden zich, onder het opzicht van hun bijzondere begeleiders, de verstandige, trouwe speurhonden, de valsche, listige hazewinden, de eerbare patrijshonden, de dashonden en de bloedhonden. De opzichters, met lange stokken gewapend, zorgden er voor dat hun kweekelingen met behoorlijke aandacht luisterden, wanneer zij den zegen ontvingen, die hen het geheele jaar moest sterken in de uitoefening van hun beroepsplichten.

H.

Luthers lied: »Een vaste burg is onze God.«

Deze heldenzang der Hervorming weergalmt niet alleen „zoover de Duitsche taal weerklinkt“, maar wordt bovendien ook in andere landen veelvuldig gelezen en gezongen. Een Luthersch godgeleerde uit Alleghany, Amerika, Ds. Bernhard Pick, deelt de belangrijke uitkomsten zijner onderzoekingen mede, die hij jarenlang gedaan heeft. Hij heeft ongeveer 30 uitgaven in verschillende talen bijeenverzameld. Trouwens, reeds vroeg vertaalde men het lied in het Latijn (het eerst in 1579), in het Grieksch en het Hebreeuwsch. Ook onze tijd kan wijzen op verschillende overzettingen in die talen; een Grieksche in 1876, een Hebreeuwsche in 1877 en een Latijnsche in 1883. Het talrijkst zijn de vertalingen in de Engelsche taal, waarvan Ds. Pick er 51 bezit. Ook de Amerikaansche dichter Longfellow heeft het lied in het Engelsch vertaald. In de Fransche taal zijn evenzoo verscheiden proeven van vertaling geleverd. Zoo bezit Ds. Pick een Fransch gezangboek, gedrukt te Frankfort a./M. in het jaar 1722 (6e druk), dat ook het Lutherlied bevat. Er bestaan ook tal van Nederlandsche overzettingen. Het lied wordt gezongen, behalve in de landen waar de Duitsche taal gesproken wordt, in Engeland, Nederland, Denemarken, Zweden, Noorwegen, IJsland, Lapland, Esthland, Finland, Lijfland, Lithauwen, Polen, in de Wendsche taal, in Bohemen, Hongarije, Italië, Spanje en Afrika.

H.

Een bewijsstuk.

Onder de handschriften van groote waarde, die in de Hofbibliotheek te Weenen bewaard worden, behoort ook een Latijnsche brief van Luther, die door hem aan den geleerden professor der Weener hoogeschool, Johannes Cuspinianus (Spieshaymer) geschreven is. De brief is bovendien nog bijzonder merkwaardig, daar hij in Worms op den 17^{en} April 1521 is geschreven, in het uur na het eerste verhoor dat Luther op dien dag voor den Rijksdag had te ondergaan, en daar hij de dwaling van velen wederlegt, dat de Hervormer onder den overweldigenden indruk van de groote en schitterende vergadering in zijn godsdienstige overtuiging aan het wankelen was gebracht. „In dit uur“, schrijft de groote Wittenberger monnik, „stond ik voor den keizer en den Rijksdag. Op de vraag of ik mijn geschriften herroepen wilde, heb ik geantwoord, dat ik de boeken wel als van mij geschreven erkende, doch wat het herroepen betrof, daarvoor tot morgen uitstel vroeg. Een langer uitstel tot overweging werd noch door mij verzocht, noch mij toegestaan. Echter zal ik geen jota herroepen.“

Hoewel deze brief den geschiedvorschers niet onbekend was, was hij tot nu toe altijd slechts met veel fouten afgedrukt. Dr. Haase heeft echter dit gedenkwaardig stuk voor de eerste maal naar zijn juistten inhoud openbaar gemaakt en besproken.

H.

Stijlbloemen.

1. Heden overleed de Heer N. N. Zijn liefhebbende gade *volgde* hem reeds vóór jaren in het graf.
2. Wij vragen een gave, opdat de Bijbelverspreiding in nog ruimer kring moge *verbreid* worden.
3. Allen droegen afleggers van andere mannen en vrouwen; allen waren uit *lappen en brokken van andere personen* samengesteld.
4. Dit perceel zou, *van achteren beschouwd*, wel meer waard geweest zijn. (N.B. Een gemakkelijke manier om een pand in waarde te doen rijzen.)

V R A G E N B U S.

Is het historisch geloof uit God of uit den Satan?

Is het uit de Heilige Schrift te bewijzen, dat het gebruik van sterken drank geoorloofd is en kan men, zonder het te gebruiken als medicijn, hierover den zegen des Heeren afbidden?

S.

R. Z.

In het volgend nummer zal een prijsvraag voorkomen.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

DE GETROUWE GETUIGE.

III.

„Welk een heerlijken aanblik,” zoo roept de Iersche dichter Thomas Moore uit, „biedt het slagveld, wanneer de zonnestralen schitteren op de helmen en zwaarden, en de vederbossen beschijnen, die wuiven in den blijden wind!”

't Is waar, Moore beschrijft daar den strijd „voor de zaak der vrijheid”, maar ook zelfs dan is het dwaas het slagveld met krijgers vervuld, vóór den strijd, een „heerlijken aanblik” te noemen. Het is niet heerlijk, maar God- en menschonteerend en den laatste verlagend, dat zij, die naar des Allerhoogsten beeld zijn geschapen, zich opmaken, om elkander als wilde, bloeddorstige dieren naar de keel te vliegen. Dat is schoon misschien, maar dan in duivelschen zin, zooals er menschen zijn die het „schoon” vinden een schip door de golven te zien uiteenslaan, of een vuurberg een landschap te zien verwoesten.

Maar in geen enkelen zin voorzeker schoon is de aanblik, dien datzelfde slagveld biedt als de strijd is gestreden, als de slag, gelijk Shakespeare zegt, „verloren en gewonnen” is. Vreeselijk en ontzettend is dan het tooneel, zoo zelfs dat geen schilder wagen zou het naar waarheid op het doek te brengen. Ieder kan zich voorstellen wat de gevolgen zijn, als duizenden menschen uren lang elkaar trachten te treffen, te wonden, te vernielen, met al de moord-

tuigen die de krijgskunst biedt, als „hun voeten snel zijn om bloed te vergieten”. Dooden hier, gewonden, vertraptten daar; kermenden en om hulp roependen, verminkten overal. God zij gedankt, dat er een tijd komt, waarin men „de zwaarden zal slaan tot spaden en de spiesen tot sikkelen”; waarin de volken „geen oorlog meer zullen leeren”, gelijk het zeer vast profetisch woord getuigt.

Doch is de oorlog nog altijd een gruwelijk spel, hoeveel te meer was hij dat twee eeuwen geleden, toen nog geen helpende handen zich hadden vereend, om ten minste zooveel mogelijk de ellende des krijgs te verzachten; en meer nog als het gold den strijd met en tegen volkeren, woest en ruw als de Turken, daarbij door dweepzucht en godsdienstaat gespoord!

De groote slag bij Belgrado was gestreden. Als twee woeste bergstroomden, die tegen elkander inbruisen, hadden de legers zich op elkander geworpen. Zij wisten, gelijk de Geuzen in vroegere dagen, dat het hier gold: *Nunc aut nunquam*: nu of nooit! Voor Christenen en Muzelmannen stond evenveel op het spel. Doch toen de avond viel was het pleit beslist, beslist ook voor de volgende eeuwen.

Het Turksche leger was verslagen, de Halve maan dook onder voor het in zegepraal rijzend kruis.

Maar duur was de overwinning gekocht. Met onbezweken moed, met doodsverachting hadden de Muzelmannen gekampt en geheele rijen der Christe-

en jachthonden, zijn bosschen en herten, het bedevaartsoord van alle hartstochtelijke jagers en jacht-liefhebbers.

Daar was het, dat Condé eens ter eere van keizer Paul van Rusland te middernacht een klopjacht hield bij fakkellicht. Jagers van beroep roemden zeer en bezochten ook steeds de Hubertus-mis, die elk jaar, den 3^{en} November, den naamdag van den schutspatroom der jagers, gehouden werd in de slotkapel van Chantilly, waarbij de priester de honden van den prins zegende. Het moet een aandoenlijk schouwspel geweest zijn, de geheele slotkapel met aandachtig luisterende honden gevuld te zien! De meerderheid bestond uit honden die voor de klopjacht gebruikt werden, en om deze schaarden zich, onder het opzicht van hun bijzondere begeleiders, de verstandige, trouwe speurhonden, de valsche, listige hazewinden, de eezame patrijshonden, de dashonden en de bloedhonden. De opzichters, met lange stokken gewapend, zorgden er voor dat hun kweekelingen met behoorlijke aandacht luisterden, wanneer zij den zegen ontvingen, die hen het geheele jaar moest sterken in de uitoefening van hun beroepsplichten.

H.

Luthers lied: »Een vaste burg is onze God.«

Deze heldenzang der Hervorming weergalmt niet alleen „zoover de Duitsche taal weerklinkt“, maar wordt bovendien ook in andere landen veelvuldig gelezen en gezongen. Een Luthersch godgeleerde uit Alleghany, Amerika, Ds. Bernhard Pick, deelt de belangrijke uitkomsten zijner onderzoekingen mede, die hij jarenlang gedaan heeft. Hij heeft ongeveer 30 uitgaven in verschillende talen bijeenverzameld. Trouwens, reeds vroeg vertaalde men het lied in het Latijn (het eerst in 1579), in het Grieksch en het Hebreeuwsch. Ook onze tijd kan wijzen op verschillende overzettingen in die talen; een Grieksche in 1876, een Hebreeuwsche in 1877 en een Latijnsche in 1883. Het talrijkst zijn de vertalingen in de Engelsche taal, waarvan Ds. Pick er 51 bezit. Ook de Amerikaansche dichter Longfellow heeft het lied in het Engelsch vertaald. In de Fransche taal zijn evenzoo verscheiden proeven van vertaling geleverd. Zoo bezit Ds. Pick een Fransch gezangboek, gedrukt te Frankfort a./M. in het jaar 1722 (6e druk), dat ook het Lutherlied bevat. Er bestaan ook tal van Nederlandsche overzettingen. Het lied wordt gezongen, behalve in de landen waar de Duitsche taal gesproken wordt, in Engeland, Nederland, Denemarken, Zweden, Noorwegen, IJsland, Lapland, Esthland, Finland, Lijfland, Lithauwen, Polen, in de Wendsche taal, in Bohemen, Hongarije, Italië, Spanje en Afrika.

H.

Een bewijsstuk.

Onder de handschriften van groote waarde, die in de Hofbibliotheek te Weenen bewaard worden, behoort ook een Latijnsche brief van Luther, die door hem aan den geleerden professor der Weener hoogeschool, Johannes Cuspinianus (Spieshaymer) geschreven is. De brief is bovendien nog bijzonder merkwaardig, daar hij in Worms op den 17^{en} April 1521 is geschreven, in het uur na het eerste verhoor dat Luther op dien dag voor den Rijksdag had te ondergaan, en daar hij de dwaling van velen wederlegt, dat de Hervormer onder den overweldigenden indruk van de groote en schitterende vergadering in zijn godsdienstige overtuiging aan het wankelen was gebracht. „In dit uur“, schrijft de groote Wittenberger monnik, „stond ik voor den keizer en den Rijksdag. Op de vraag of ik mijn geschriften herroepen wilde, heb ik geantwoord, dat ik de boeken wel als van mij geschreven erkende, doch wat het herroepen betrof, daarvoor tot morgen uitstel vroeg. Een langer uitstel tot overweging werd noch door mij verzocht, noch mij toegestaan. Echter zal ik geen jota herroepen.“

Hoewel deze brief den geschiedvorschers niet onbekend was, was hij tot nu toe altijd slechts met veel fouten afgedrukt. Dr. Haase heeft echter dit gedenkwaardig stuk voor de eerste maal naar zijn juiste inhoud openbaar gemaakt en besproken.

H.

Stijlbloemen.

1. Heden overleed de Heer N. N. Zijn liefhebbende gade *volgde* hem reeds vóór jaren in het graf.
2. Wij vragen een gave, opdat de Bijbelverspreiding in nog ruimer kring moge *verbreid* worden.
3. Allen droegen afleggers van andere mannen en vrouwen; allen waren uit *lappen en brokken van andere personen* samengesteld.
4. Dit perceel zou, *van achteren beschouwd*, wel meer waard geweest zijn. (N.B. Een gemakkelijke manier om een pand in waarde te doen rijzen.)

V R A G E N B U S .

Is het historisch geloof uit God of uit den Satan?

Is het uit de Heilige Schrift te bewijzen, dat het gebruik van sterken drank geoorloofd is en kan men, zonder het te gebruiken als medicijn, hierover den zegen des Heeren afbidden?

S.

R. Z.

In het volgend nummer zal een prijsvraag voorkomen.

nietigen. Nog juist bijtijds werd de aanslag ontdekt.

In een oogenblik was alles in beweging; 't geschal der trompetten vermengde zich met het roffelen der trommen, het brieschen der paarden, 't kletteren van wapenen en de stemmen der krijgslieden, die uit hun nachtrust opgeschrikt en de Turken verwen-schend, haastig de wapenen aangordden. Ruiters zaten op, voetknechten kwamen in 't geweer — in een ommezien was alle man strijdvaardig.

Toch, al bespeurden ze, dat hun aanslag ontdekt was, waagden de Turken nog een stoute poging. Met dollen moed, onder woest krijgsgeschreeuw, renden zij aan, wierpen wat in den weg trad overhoop, en trokken op de aanrukkende troepen der Christenen los. Doch deze waren tot tegenstand vaardig, en weldra ontstond in het holst van den nacht tusschen heuvels en kloven een heet, moorddadig gevecht. Man tegen man werd in het dichte struikgewas gevochten, terwijl de kreten van Christenen en Muzelmannen de lucht vervulden. 't Was geen geregelde veldslag, maar veel schrikkelijker.

Ditmaal te paard gelijk zijn heer en dezen trouw ter zijde blijvend, bevond zich Peter Paasch weldra met hem in het dichtste slaggevoel. 't Was moeilijk den vriend van den vijand te onderkennen en zoo kwam het, dat de heer Von Staffhorst zich onverwachts door een drom Turken zag omringd, die onder het uiten van onverstaanbare kreten op hem aandrongen.

„Houd u goed, Peter!” riep de ridder in 't Duitsch zijn makker toe. „Wij moeten ons er doorslaan.”

Dat Peter begreep wat dit zeggen wilde, ervoer de eerste Turk, die hun te na kwam. Door den forschen zwaardslag van den Hermannsburger geveld, zonk hij machteloos ter aarde. Doch inmiddels hadden zich een viertal vijanden op den ridder geworpen. De jonkman, fel bestookt, weerde zich uit alle macht; zijn goed zwaard hield proef tegen de lans en klingen der Turken. Doch de overmacht begon hem te sterk te worden. Reeds bloedde de ridder aan een wonde in het been, toen Peter, na den Turk in 't gras te hebben doen bijten, 't gevaar bespeurde. In een oogenblik rende hij toe en wierp zich op de vijanden. Een der bespringers van den ridder voelde zich onzacht door Peter aangegrepen, en was 't volgende oogenblik buiten gevecht gesteld. De andere, door den onverwachten aanval verrast, weken ontsteld een wijl terug. Daarvan maakte de heer Von Staffhorst gebruik, om zich te redden uit het dreigend gevaar, wel gevoelend hoe hij gewond zijnde den strijd niet kon volhouden. „Volg mij,” gebood hij zijn makker, en eer de Turken 't konden beletten, was het tweetal in den donkeren nacht ontkomen.

Niet zoodra had men een veilig plekje bereikt of beide stegen af. Met de hem eigen zorgvuldigheid onderzocht Peter zijns meesters wonde, die hoewel hevig bloedend, gelukkig niet ernstig bleek. Zoo goed mogelijk werd de wond in der haast verbonden, en daarna besteede de ridder met niet geringe inspan-

ning zijn paard en keerde men naar de legerplaats terug. Tegen den morgen kwamen ook de overige troepen weder. De aanval der Turken was afgeslagen en zelfs een groot aantal van hen, waaronder eenige officieren, gevangen genomen. Men hoopte van hen eenige wetenschap te verkrijgen omtrent den staat van zaken binnen Belgrado.

„Gij hebt mijn leven gered, Peter,” sprak de heer Von Staffhorst, toen hij door de goede zorgen van zijn knecht en trouw door hem verzorgd op zijn legerstede lag. „God loone het u. Ik kan het niet. Toch zult gij weten, dat de Von Staffhorst's niet ondankbaar zijn.”

„o, Spreek daar niet van, edele heer,” was het antwoord. „God geve maar dat gij spoedig herstelt en wij niet behoeven achter te blijven.”

„Daaromtrent heb ik goeden moed, Peter. Mijn wond is niet ernstig. Doch zoodra ik kan, zal ik mijn ouders schrijven, opdat zij weten hoe 't ons gaat en hoe gij mijn leven hebt gered. 't Is goed, dat zij 't vernemen. Men weet niet wat er gebeuren kan.”

't Was duidelijk, dat sombere gedachten den ridder door 't hoofd gingen, en 't gelukte Paasch niet hen te verdrijven. Ook zelfs toen zijn wonde weldra beterde, bleef de jonge ridder ongemeen ernstig. Hij sprak veel met zijn dienaar, die niet van zijn zijde week, totdat hij geheel hersteld was. Nog juist bijtijds althans om deel te kunnen nemen aan den aanval, die gedaan zou worden op Belgrado.

Want daartoe was besloten. Men had de gevangen ondervraagd en uitgehoord, en al lieten ze niet veel los, dit werd toch almeer duidelijk, dat daarbinnen de leeftocht schraal was. Er bestond dus alle kans op nieuwe uitvallen en verrassingen. Nu had men misschien de vesting zoolang kunnen belegeren tot de honger de ingesloten tot overgaaf dwong, doch vooreerst bevond men zich in 's vijands land en ten tweede kon elken dag de tijding komen, dat een nieuw Turksch leger tot ontzet aanrukte. Prins Eugenius begreep nu, dat er geen tijd te verliezen was en gaf last de stad te bestormen. Ten einde daarin te slagen werden inmiddels de kanonnen tegen hare muren gericht, ten einde zoo doenlijk daarin een bres te schieten, die straks de toegangspoort voor het Christenheir vormen zou.

Vroeg in den morgen van den dag, die aan den storm voorafging, meldden zich een paar hoofdofficieren bij den heer Von Staffhorst aan. Zij kwamen namens Prins Eugenius en vonden den ridder in 't gezelschap zijns dienaars, die zich echter thans wilde verwijderen. Doch een der heeren verzocht hem, als zijn meester het goedgevond, te blijven, daar dit noodig was.

De beide officieren wenschten den ridder nu hartelijk geluk met zijn herstel. „Wij kunnen er,” zoo sprak de een, „een aangename tijding aan toevoegen. Zijn Hoogheid de Prins heeft vernomen op wat brave en loffelijke wijs gij u hebt geweerd én in den veld-

nen neergeveld. Duizenden van dezen, gedood of gewond, bedekten het slagveld. Ontzettender nog was de slachting onder de Turken aangericht. Overal zag men de kleurrijke kleeding der strijders, na verwoeden wederstand door kogel of zwaard getroffen, en thans als lijken op het veld uitgestrekt of gewond hun lot afwachting. Wat van de Turken aan de vernieling des strijds was ontkomen, zocht heil in haastige vlucht naar de Donau, wier wateren echter menigeen in plaats van redding een graf bereidden. Want al ontbrak 't niet aan middelen tot overtocht, in de wanorde der vlucht werd op geen regel of stuur gelet. En bovendien zat het Christenheir, dat, gelijk we weten, alle maatregelen genomen had, den Turken vlak op de hielen en dreef den vliedenden vijand voor zich uit als de wind het kaf. De avond daalde op het slagveld en hulde het tooneel van zooveel jammer in duisternis. Toch heerschte er leven en beweging. De gewonden werden weggedragen; priesters boden den stervenden den laatsten troost en de weerbare manschap, voorzoover zij niet te zeer was uitgeput, trok reeds weder op om in booten en schuiten de rivier over te steken, gelijk een deel des legers dat dicht bij 't water zijn stelling had, reeds had gedaan.

Onder hen, die zich op het slagveld bewogen, onder dooden en gewonden zoekende naar nog vermiste krijgslieden, bespeuren we den heer Von Staffhorst en Peter Paasch; beide met stof en slijk bedekt, de laatste met aan flarden gerukte kleeren, de een als de ander afgemat door den strijd, waarin zij zich met moed en kracht gewerd hadden. Doch waar was de derde, Hans Puffel? Juist hem zochten zij; de ridder was vast besloten het leger niet te volgen aler hij wist wat van zijn trouwen knecht was geworden.

Niet lang duurden hun nasporingen. Want eensklaps klonk een kreet van Peter, die met een brandende lantaarn in de hand tusschen de gevallen zocht: „o Heere bewaar ons! Hij is dood!”

De jonge ridder snelde toe. Een enkele blik overtuigde hem dat zijn knecht gelijk had. Daar lag de trouwe Hans doodsbleek. Zijn hart klopte niet meer. Een kogel was hem dwars door 't hoofd gegaan.

„Dood!” herhaalde de heer Von Staffhorst somber, terwijl tranen in zijn oogen opwelden. „Gelukkig heeft hij niet lang geleden. God hebbe zijn ziel!”

„Gode zij dank, dat we daarop gerust kunnen zijn,” antwoordde Peter. „Hans was een jongen die God vreesde; zijn ziel is wel geborgen gelijk hij nog gisteren zong. Mochten wij 't ook kunnen zeggen!”

„We hebben een trouwen vriend verloren, Peter,” sprak de ridder. „Ik zal 't zelf naar huis schrijven. Intusschen moeten we zorgen voor een eerlijke begrafenis en dan voort!”

't Was nog zoo gemakkelijk niet een laatste rustplaats voor den armen Hans te vinden. Evenwel met geld en goede woorden haalde de heer Von Staff-

horst een paar mannen over om het lijk te vervoeren naar een hoeve in de nabijheid. Voor twee dukaten stond de boer een plaats op zijn land af. Haastig werd daar een graf gegraven, en weldra rustte de Duitscher in het vreemde land onder de aarde, op welke hij nog pas gestreden had. 't Was nog meer dan menigeen te beurt viel.

Op het graf knielden heer en knecht neder. De eerste snikte, de laatste bad overluid. Daarna stonden zij op en de ridder sprak: „In den naam des Heeren hebben wij u hier in het graf gelegd, trouwe vriend. God zij het bevolen, totdat Jezus Christus, de Heere, u zal wekken ten dage van de opstanding der rechtvaardigen.”

't Was intusschen te laat geworden om nog de rivier over te steken. Beide bleven dus den nacht bij den boer. Den volgenden middag bevonden zij zich op Turkschen bodem, in het land des vijands, zich afvragende wie van daar zou wederkeeren.

IV.

„Een vreemdeling in een vreemd land.”

Van de geleden verliezen zooveel doenlijk hersteld, met nieuwen moed beziel en van verlangen brandend om de behaalde zegemaal te voltooiën, legerde zich het heir der Christenen om Belgrado, toenmaals een der sterkste vestingen van Turkije. Daaruit werden de landen des keizers gedurig bedreigd, en daarom stond het vast bij prins Eugenius: Belgrado moest vallen.

Als een wijs veldheer gunde hij echter den troepen eerst eenige — hoognoodige rust — alvorens men tot den aanval overging. Verschansingen werden opgeworpen en daarachter beveiligd kon men alle maatregelen nemen, die noodig waren om de bestorming te doen gelukken, en tevens de ledig geworden plaatsen in de rijen der soldaten met nieuwe aanvullen. Temeer kon men zich eenigen tijd gunnen, daar het uitstel den Turken toch niet ten goede kwam. Immers de ontkomenen uit den slag hadden zich binnen de stad geborgen, die reeds een zware bezetting had, en droegen zeker bij tot haar versterking, maar vermeerderden ook op ontrustende wijs het aantal monden, dat elken dag moest gevuld worden. Zelfs achtte de veldheer een uitval der bezetting, daartoe geprikkeld door gebrek aan leeftocht, niet onwaarschijnlijk.

En 't was goed, dat Prins Eugenius hierop had gerekend. Nog geen vijf dagen waren de Duitschers voor Belgrado gelegerd, toen plotseling in een donkeren nacht de schoten en alarmkreten der Christenen weerklonken. Begunstigd door de duisternis was een sterke bende Turken uit de belegerde veste getogen om, zoo mogelijk, de legerplaats der Keizerlijken te overrompelen, en met behulp van andere gereed staande troepen den gehaten vijand te ver-

van Belgrado hadden bestookt, totdat er — betrekkelijk spoedig — bres in was geschoten, werden nu vooruitgebracht om 't begonnen werk te voltooien. Gedekt door het geschut zou de aanval plaats hebben.

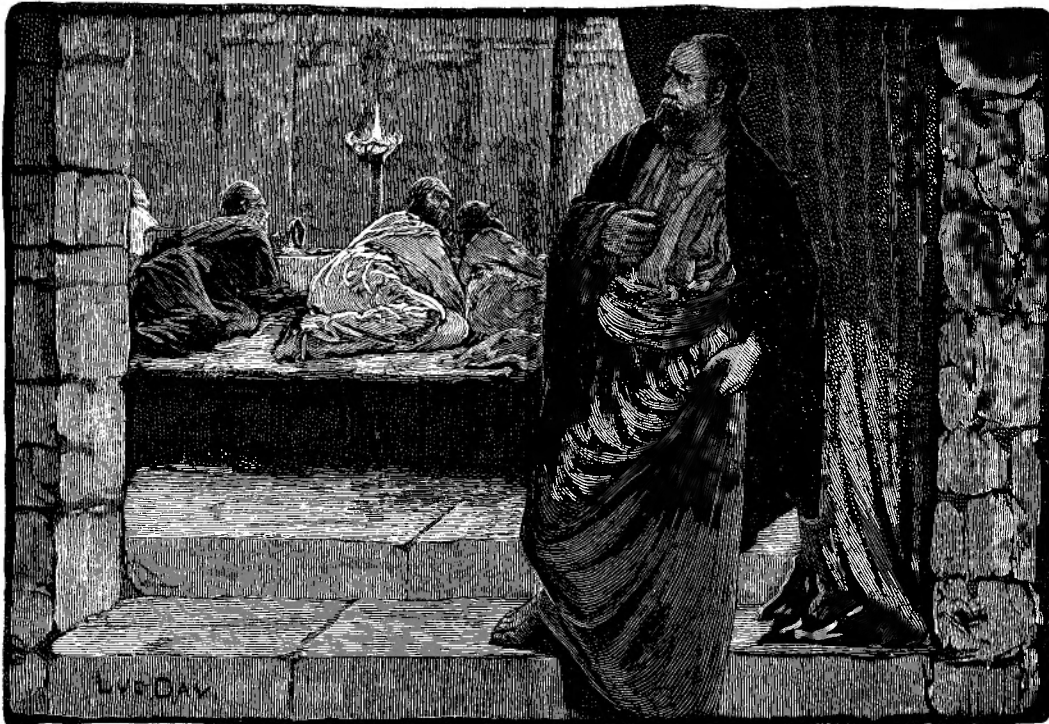
De heer Von Staffhorst had zich aan 't hoofd zijner afdeeling geplaatst. Vlak achter hem reed Peter. Zoo toog men uit in lange, ondiepe gelederen. Reeds werden de muren en torens der stad in de verte zichtbaar, toen den aanrukkenden duidelijk werd, dat ook zij niet onzichtbaar bleven voor die binnen waren. Eensklaps toch klonk een geluid als van een

donderslag; 't waren de Turksche kanonnen, die den Christenen een morgengroet zonden, welke oogenblikkelijk krachtig werd beantwoord. Onafgebroken klonk nu het kanongebulder; kruitdamp en stof zweefden in wolken boven de vlakte, waarover het keizerlijk leger nu snel voorwaarts trok op de bres aan, tegen welke ook in hoofdzaak 't kanonvuur was gericht. Daar zou de strijd het zwaarst zijn.

H.

(Wordt vervolgd.)

EEN DER TWAALFEN.

JUDAS VERLAAT DE PAASCHZAAL.

Slechts sedert weinige maanden was de Heere Jezus publiek opgetreden, toen eene schare van meer dan vijf duizend door Hem gespijzigt werd met vijf gerstebrooden en twee vischjes. Toen daarop de menigte Hem tot koning wilde uitroepen, ontweek Hij haar, en voer met zijne discipelen over naar de andere zijde van het meer. Den volgenden morgen echter vonden de duizenden, die Hem gevolgd waren, Hem in de nabijheid van Kapernaüm. Daar had het merkwaardig gesprek plaats over het ware manna, en het eten en drinken van het vleesch en bloed van den Zoon des menschen, hetwelk velen ergerde, zoodat zelfs van toen af velen zijner discipelen — dat is hier van zijn bestendige volgers, die zich onder

zijne leerlingen rangschikten — Hem niet meer verzelden, maar teruggingen.

Nooit hield de Heere Jezus iemand als leerling en volgeling tegen diens zin. Integendeel, elke voorkomende gelegenheid werd door Hem gebruikt, schijnbaar eerder om degenen die Hem totnutoe getrouw bleven af te stooten, dan om hen ondoordacht te doen blijven. Zoo ook hier. Toen velen Hem den rug keerden, zeide Jezus tot de twaalven — tot den engeren kring, die zich om Hem gesloten had —: „Wilt gijlieden ook niet weggaan?” Deze twaalf waren niet uit eigen beweging tot Hem gekomen: Hij had hen uitverkoren en geroepen. Voor hen moest die vraag dus in dubbele mate een prikkel tot zelf-

beproeving zijn, en een der nuttigste middelen om hen te doen inzien — zelfbewust en helder — *waarom* zij aan de roepstem gehoor gegeven hadden, *waarom* zij bleven.

Het antwoord van Simon Petrus, ongetwijfeld met aller toestemming gegeven, toont zulks: „Heere! tot wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens! En wij hebben geloofd en bekend, dat Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.”

Dat was een antwoord, niet door vleesch en bloed ingegeven, maar geleerd door den Vader in de hemelen; een antwoord, waaruit bleek dat Simon Petrus behoorde tot de gelukzaligen, welke niemand uit de hand huns Zaligmakers kan rukken. De Heere Jezus zegt dat tot Petrus met de uitdrukking, dat hij door zijn Heer *uitverkoren* is. Maar nog meer wordt in het antwoord gezegd. Diepzinnig en voor zijne hoorders ondoorgrondelijk zegt de Heere: „Heb Ik u niet twaalf uitverkoren? *En één uit u is een duivel.*”

Toen Johannes zijn Evangelieverhaal te boek stelde, voegde hij aan dit woord de uitlegging toe: „En Hij zeide dit van Judas, Simons zoon, Iskariot, want deze zou Hem verraden; zijnde een van de twaalven.” Hij zeide dit *niet* zoo maar van een der twaalven op grond van zijn diep inzicht in de profetieën, die *aangaven* dat het verraad aan den Messias zijn hoogsten top zou bereiken. Neen, Hij zeide dit *van Judas*. Hij zeide dit van Judas niet geleid door zijn diepe menschenkennis, waardoor Hij vroeger dan iemand zag, waartoe het voorwerp zijner beschouwing in staat was en waartoe het met hem komen zou. Hij *raadde* niet gelukkig; Hij *wist* wat er gebeuren zou. Van Hem gold, ook op aarde, het woord dat David in Ps. 139 tot Jehova spreekt: „Als er nog geen woord op mijne tong is, zie Heere, Gij weet het alles.” Toen Judas nog geen gedachte aan eenig verraad had, en zelfs schijnbaar met volle recht het vermoeden van zijn gruweldaad verre, verre van zich zou geworpen hebben, *wist* Jezus dat Judas Hem verraden zou; Hij *wist hoe, wanneer, waarom*.

Maar Hij *noemt* den man niet. Hij zegt: „*een van u*”. Dat kon Johannes, dat kon Petrus ook zijn. Al de elf discipelen, die „volhardden tot den einde”, waren uitverkoren; dat bewees de uitkomst. Ze waren uitverkoren, niet alleen zooals Judas het ook was: tot discipel des Heeren; maar uitverkoren van eeuwigheid. Maar die uitverkiezing wordt aan den uitverkorene nooit zóo geopenbaard, dat hij er een oorkussen, een dekmantel voor zonden van maken kan. „Eén uit u zal Mij verraden.” God beware een ieder hunner! Ja, maar wat hebben zij zelf te doen, opdat zij niet, hoofd voor hoofd, er toe komen om die eene te zijn? Zij hebben „hun roeping en verkiezing vast te maken.” Kon eenig woord geschikter zijn om allen twaalf den discipelen te leeren „met vreeze te wandelen”; op hun hoede te zijn; den Satan te wederstaan; huns zelfs zaligheid met vreeze en beving te werken?

Alle *twaalf*. Want evenmin als de elfen wisten

dat zij *niet* bedoeld waren, wist Judas dat dit woord op *hem* gezegd was. Judas dacht aan geen verraad; dacht nog niet eens aan diefstal; was zelfs nog vol geestdrift voor zijn Meester; vond de rede *niet* „te hard”; bleef met Hem wandelen. Maar *geldgierig* was Judas wel reeds. En de geldgierigheid ging langzaam, bijna onbemerkt, maar zeker voort in zijn hart wortelen te schieten. En die geldgierigheid werd niet door hem bestreden. Op zijn ernstig gebed zou Judas hebben kunnen leeren, wat Paulus later geopenbaard werd, dat de geldgierigheid de wortel van *alle* kwaad is, en zou Judas dus de heilzame vreeze ontvangen hebben, dat *hij* die eene verrader wel kon worden, als hij zijn boezemzonde bleef koesteren.

Judas werd dus door den Heere Jezus niet als door een blind hard noodlot aangewezen als de man die Hem verraden *moest*; van hem werd alleen gezegd — maar zonder dat hij wist dat het op hem deed — dat hij het doen *zou*.

Wie was Judas, en hoe was zijn levensloop?

Toen Judas geboren werd, verheugden zijne ouders zich zóo, dat zij hem bij de besnijdenis ten achtsten dage den naam gaven van den stamvader van den verwachten Messias: Juda; dat is *Godlover*. Daarvoor voedden zij hem op; dat was voor hun kind hun hartewensch.

Toen Judas den mannelijken leeftijd bereikt had, scheen het dat hij aan die verwachting, aan zijn naam, zou beantwoorden. Hij was blijkbaar een man met groote, ja schitterende gaven, met goed doorzicht, met energie begaafd. Zijn opengevallen plaats werd door den Heere Jezus vervuld met niemand minder dan Paulus. Reeds bij het eerste optreden des Heilands begaf Judas zich tot Hem. Daar waren in Judas' hart edele aspiratiën, die Hem zegden dat deze Jezus van Nazareth de edelste, heerlijkste figuur was, die men zich denken kon, dat Hij boven alles waardig was gehoord en gevolgd te worden. En Judas rekende niet met den opkomenden haat der overpriesters en Farizeën, maar toen hij de waarheid zag, gaf hij zich — naar hij meende. Maar in werkelijkheid behield hij zijn hart voor zichzelf. Of eigenlijk: zijn hart bleef gevangen in een strik des duivels, welken hij zelf nog niet zag en eerst zien zou als het onherroepelijk te laat zou zijn.

Niet alleen heeft Judas van den omgang met zijn Meester genoten; hij heeft ook met Hem en in zijne kracht gewerkt. Zeventig zijner volgelingen, waaronder ook Judas, heeft de Heere uitgezonden twee aan twee, om het Koninkrijk Gods als nabij gekomen te verkondigen en om in zijnen naam wonderen te doen. Die zeventig, waaronder ook Judas, kwamen weder en konden zelfs getuigen: „Ook de duivelen waren ons onderworpen in uwen naam.” Maar van Judas gold: „Al ware het dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zoo ware ik niets.”

niemand kon zeggen, hoelang hij afwezig blijven zou, ook al mocht hij behooren tot hen, die uit den strijd wederkeerden.

Den geheelen dag, terwijl zijn heer afwezig was, om de afdeeling die onder zijn bevelen was geplaatst, te inspecteeren; — voor het gebruikelijk feestelijk onthaal was nu geen tijd — hield Peter zich bezig met

bevelhebber reeds gelaarsd en gespoord gereed. Peter bracht de paarden voor en ging toen zijn heer roepen. Deze zag ernstig; hij drukte Peter de hand en wenkte hem zich neder te zetten. Daarop sloeg de edelman den Bijbel open, dien de gravin, zijn moeder, hem had medegegeven, en las daaruit een gedeelte, waarna heer en knecht nederknielden, om

Telkens werd ook Judas door zijn Meester ge-
waarschuwd. Of klonk ook niet in zijne ooren het
woord: „Niet een iegelijk, die tot Mij zegt: Heere,
Heere! zal ingaan in het Koninkrijk der hemelen;
maar die daar *doet* den wil mijns Vaders, die in de
hemelen is. Velen zullen te dien dage tot Mij zeg-
gen: Heere, Heere! hebben we niet in uwen naam
geprofeteerd, en in uwen naam duivelen uitgewor-
pen, en in uwen naam vele krachten gedaan? En
dan zal Ik hun openlijk aanzeggen: Ik heb u nooit
gekend; gaat weg van Mij, gij die de ongerechtig-
heid werkt.”

Maar onbestreden boezemzonden worden op het
laatst zóo sterk, dat er geen ontkomen meer aan is.
Zoo ook bij Judas.

Bijna drie jaren hield Judas het bij den Heere
uit, ofschoon het met hem van kwaad tot erger
ging. Hem, juist hem, vertrouwde de Heiland de
beurs toe, waaruit de uitgaven voor Jezus en zijne
twaalven moesten bestreden worden. Zóo kón hij
gezezen worden. De kans voor genezing ligt niet
in het onbekend blijven met, het zorgvuldig opslui-
ten van de kwaal; maar in de gelegenheid om aan
de zonde toe te geven. Menigeen weet niet dat de
dief in zijn hart sluimert, totdat de verzoeking om
zich aan eens anders goed te vergrijpen door de
gelegenheid daartoe, bij hem aanklopt. God houdt
ons niet van de zonde af door ze voor ons onmo-
gelijk te maken. Is dat zoo vreemd? Het is toch
zelfs reeds onder menschen tegenover elkander juist
opvoedkundig. Wanneer in 't najaar de kachel in
de huiskamer gezet wordt, waarschuwt moeder haar
kleinen dat die kachel heet, en daardoor gevaarlijk
zal zijn; dat haar lievelingen zich kunnen branden,
ja zelfs verbranden, wanneer ze niet oppassen. Maar
ze blijft niet den geheelen winter bij een *kouden*
kachel zitten, omdat er kleine kinderen in de kamer
zijn. En evenmin bindt zij de kinderen aan den
wand op een afstand groot genoeg om den kachel
nooit te kunnen bereiken. Neen, *gewaarschuwd* gaan
de kinderen zoowel als de volwassenen vrijelijk de
kamer door en den kachel langs. Zelfs kan het
voorkomen dat moeder niet al te haastig toeschiet
als een ondeugende, eigenzinnige jongen eens met
een paar vingers *voelen* wil of moeder wel gelijk
heeft.

Judas kon door het vertrouwen dat in hem werd
gesteld, tot ontwaking komen. Hij wist immers,
hij ondervond dagelijks, dat dit vertrouwen in hem
gesteld werd door iemand, die *alwetend* was, die
niet van noode had dat iemand Hem iets zeide van
den mensch, want Hijzelf wist wat in den mensch
was. Maar waarlijk, zoo zijn de menschen. Jona
vlucht over zee voor het aangezicht des Heeren en
geeft dat ook aan den schipper te kennen. Toch
zegt hijzelf, zoodra hij uit den diepsten slaap wordt
opgewekt: „Ik vrees den Heere, den God des he-
mels, die de zee en het droge gemaakt heeft.”

Volmondig erkent hij daarmede ongevraagd dat
vluchten geheel en al onmogelijk is. Zoo arglistig
is het hart. Doodelijk meer dan eenig ding; wie
zal het kennen? Wie? Niemand dan de Harten-
kenner, en hij, wien de Hartenkenner zelfkennis
schenkt. Maar Judas verlangde geen zelfkennis.

Een groote stap verder op den verkeerden weg
doet Judas in de laatste week van het aardsche
leven zijns Meesters, als deze door Maria met kost-
bare zalve overgoten wordt in het huis van Simon
den melaatsche. Driehonderd penningen worden
daar, naar zijn oordeel, vermorst. Maar waarom
acht hij ze vermorst? Jezus zeide van deze zalving
dat ze eene voorbereiding was voor zijne begrafenis.
Dus — de zaak is uit! Er is niets meer te verdie-
nen! De Meester weet dat Hij eerstdaags begraven
wordt. Er komt derhalve een einde aan de alge-
meene beurs! Dan waren die driehonderd penningen
beter *in* de beurs gestort. Maar . . . . een helsehe
gedachte vliegt door Judas' hersenen. . . . Jezus
laat zelf duidelijk blijken dat Hij eerstdaags sterven
zal. Een paar weken vroeger heeft Hij gezegd dat
zijn dood een gewelddadige zal zijn. Misschien is
daar iets aan te verdienen. 't Is duidelijk dat een
klein handgeld voor Judas, hem gegeven door Jezus'
vijanden, in geen enkel opzicht in Gods plannen
ingrijpt. Jezus wordt toch vermoord.

Zoo verandert de Satan zich in een engel des
lichts; — maar van zeer onderscheiden licht, al
naar het karakter van zijn slachtoffer vereischt. De
Satan gaf in Judas' hart dat hij Jezus verraden zou.
En nu maakt de zonde snelle vorderingen in het
onbewaakte hart. IJzingwekkend vlug ontwikkelt
zich naast de geldgierigheid de huichelarij. Thans
kan Judas niet alleen *dief* zijn; hij moet ook *ver-
rader* worden. En de Heere Jezus laat hem gaan,
niet zonder menige waarschuwing, die als een pijl
zijn geweten moet hebben doorboord. Maar op Judas
werd van toepassing, wat de Heere van Jeruzalem
getuigde: „Gij hebt niet *gewild*.”

Judas komt overeen voor dertig zilverlingen zijn
Meester aan de Farizeën en overpriesters over te leve-
ren. Hij int het geld en gaat daarna terug naar den
kring der twaalven om de rol van huichelaar ten
einde toe uit te spelen. Hij gaat mede naar de zaal
waar het Pascha zal gevierd worden. Hij laat zich
mede de voeten wasschen door de gezegende handen,
die straks door zijne schuld, door zijn toedoen zul-
len doorboord worden. Uit die handen ontvangt hij
het sacrament des Nieuwen Verbonds. Daar aan
tafel klinkt nog een donderwoord door zijne ziel:
„Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, dat een van u Mij
zal verraden.” „Ben ik het?” vragen alle discipelen
hoofd voor hoofd. „Ben ik het, *Rabbi*?” vraagt ook
Judas, schijnbaar nog trouwer, nog zorgelijker dan
al de anderen. „Gij zegt het!” zoo klinkt het ont-
zettend antwoord.

En nu kan Judas het in dien kring niet langer

uithouden. Ook noopt de tijd hem tot heengaan. Want zijn plan *moet* volvoerd; zijn geld *moet* verdiend. Toen *voer* de Satan in hem. Hij nam hem geheel in zijn bezit. Judas wordt door den Heere Jezus *nu* uit den kring der zijnen verbannen, maar het woord, waarmee dat geschiedt, is een laatste roepstem tot bekeering: „Wat gij doet, doe het haastelijk.” Dat wil zeggen: *Blijf!* Maar als gij gaat, is de deur voor goed gesloten, want dan is zijn geweten als met een brandijzer toegeschroeid. Hij gaat. „En het was *nacht*.” Onherroepelijk is hij vertrokken. *Hem* was Jezus *ten val*; een rots der ergernis; een steen des aanstoots.

Niet lang daarna vertrekt Jezus met zijne discipelen naar den hof Gethsémané. En daar op het bepaalde uur, bepaald door de overpriesters, maar ook van eeuwigheid bepaald door den Vader, nadert de schare van krijgslieden en dienaren der overpriesters, om Jezus te vangen. Judas gaat niet aan het hoofd, openbaar, en als aanvoerder. Schijnbaar toevallig treedt ook Judas den hof binnen. 't Zal geen argwaan wekken. Immers hebben zijne discipelen het er voor gehouden, toen hij wegging, dat hij vertrok om inkoop voor het feest te doen?

Wie weet, misschien laat ook Jezus zich ten opzichte van zijne bedoelingen verschalken! In elk geval moet Judas den schijn redden. Die poging laat Satan hem gaarne aanwenden. Dat is een lichte en gemakkelijke prijs! Judas ziet de benden en de weifelende discipelen. *Zijn* gedrag is moedig. *Hij* komt voor den Meester uit! Hij treedt op Hem toe en kust Hem met het vriendenwoord: „Wees gegroet, Rabbi!”

Maar Jezus scheurt hem het masker van het aanzicht met de woorden: „Vriend, waartoe zijt gij hier? Judas, verraadst gij den Zoon des menschen met een kus!” Hij is dus doorzien; meer nog, hij is openbaar voor vriend en vijand ten toon gesteld als een huichelaar en verrader. Dat woord *verstokt* hem. Nu gaat Judas door dik en dun. Zonder schaamte. Toch zal dat slechts kort duren. Geen half etmaal. Tweeërlei had Judas berekend: Ten eerste Jezus had duidelijk gezegd, dat Hij door beulshanden zou sterven; dus Judas was er de oorzaak niet van als deze onderneming voor den Meester slecht afliep. En ten tweede Jezus had zooveel gered uit nood en dood, dat Hij, indien het Hem lustte, met het grootste gemak ook zichzelf uit dezen nood redden kon. Werd zijn geweten dus op het eene punt onrustig, dan had de Satan het andere bij de hand om hem in slaap te sussen.

Den volgenden morgen omstreeks zes ure echter ontwaakt Judas' geweten om nooit weer in te slapen. Jezus heeft zichzelf *niet* gered. Integendeel: Hij heeft in den hof gezegd, dat het Hem één enkel gebed zou kosten om twaalf legioenen engelen tot zijn dienst gezonden te zien. Maar dat gebed is *niet* opgezonden, en de duizenden engelen zijn *niet* red-

dend verschenen. Jezus heeft zich voor het Sanhedrin verantwoord, maar tegenover de valsche getuigen gezwegen. In den nacht is Hij voorloopig veroordeeld, en daarna overgeleverd in de handen der ruwe dienaren. Maar nu des morgens, in de volle vergadering van het Sanhedrin is de voorloopige, maar — Judas ziet het maar al te wel — toch beslissende ontknooping van het drama gevolgd: plechtig is Jezus veroordeeld. Alleen de bekrachtiging van het doodvonnis door den Romeinschen stadhouder wordt nog vereischt. En het Sanhedrin heeft middelen te over om een man als Pilatus daartoe over te halen en anders te dwingen. Nu springt de brandwonde in dat geweten open om nooit weer te heelen. Jezus *zal* dan nu door beulshanden sterven. En *nu* ziet Judas met akelige duidelijkheid en met een logica, die niets te wenschen overlaat, dat hij met Gods *raadsbesluit* niets te maken had, en alleen met Gods geopenbaarden wil mocht rekenen. Gods geopenbaarde wil is, dat Judas zijn Meester trouw blijft en Hem *niet* verraadst en verkoopt. En de wetenschap, dat Jezus toch dezer dagen zou sterven, kan in eeuwigheid zijne conscientie niet meer sussen.

„Ik heb gezondigd, verradende onschuldig bloed!” Zoo luidt zijn angstkreet in de vergadering der Joodsche overheden. Als eenmaal de zonde een vol-dongen feit is, ziet Satan er geen bezwaar in ze ons zoo duidelijk mogelijk voor oogen te stellen. Integendeel, de hel wordt het heetst door Satan zelf gestookt. Hij is *Gods* vijand, maar daarom den *menschenmoordenaar* van den beginne. Zijn wellust in zijn wanhoop is het onherstelbaar ongeluk en de wroeging van zijn slachtoffers.

Bij de leden van het Sanhedrin, die op den weg van Judas zijn, maar nog niet aanlandden aan het punt, waar hij thans aankwam, is de blinddoek nog voor de oogen gebonden, die bij hem dien morgen afviel. Judas heeft zijn doel bereikt; hij heeft het geld in den buidel. Maar zij zijn nog *niet* waar ze wezen moeten, want Jezus leeft nog. „Wat gaat ons dat aan? Gij moogt toezien!” Wat gij gedaan of gezondigd hebt, is *uw* zaak. Dat is de troost, dien Satan en zijn dienaren geven. Judas verhing zich. Maar voorovergevallen zijnde, daar waarschijnlijk het touw, waaruit hij zich een strop vervaardigd had, uitscheurde, is hij opengeborsten en al zijne ingewanden zijn uitgestort. Dit ontzettend uiteinde wordt ons door Petrus medegedeeld. Voorwaar, er is verband tusschen den aard der zonde, door den goddelooze begaan, en de straf, welke de almachtige Rechter van levenden en dooden over die zonde gebiedt. De vorm van die straf is dikwijls symbolisch. Evenals terecht een Godsgericht wordt opgemerkt in den dood van Herodes, den hoogmoedigen tiran die levend door de wormen gegeten werd, evenzoo kan men Gods vinger zien in het openbersten van Judas' lichaam. De huichelaar, wiens

JUDAS' WROEGING.

voornaamste werk geweest is zijn inwendig bestaan voor allen, zelfs voor zijn alwetenden Meester te verbergen, geeft zichzelf den dood door verstikking. Maar als een teeken dat „alle dingen naakt en geopend zijn voor Hem, met wien wij te doen hebben,” berst zijn lichaam, zoodat hij gevonden wordt met uitgestorte ingewanden; het innerlijkst van zijn natuurlijk leven lag bloot voor ieder die het zien wilde.

Op denzelfden dag scheurde het voorhangsel des tempels, ten teeken dat Jezus, als onze Hoogepriester, een verschen en levenden weg voor ons geopend had, waardoor wij toegang hebben tot den Vader. Dien weg had Hij geopend door het scheuren van zijn vleesch. Dien weg had Judas *niet* verkozen. Hadde hij het gedaan, zijn geheel oprechte geest en ziel *en lichaam* zouden onberispelijk bewaard zijn tot op de toekomst des Heeren.

Judas' leven en einde prediken ons met vreeslijken nadruk: „Dwaalt niet, God laat zich niet bespotten!”

W.

EEN OUDERWETSCH E BADKUUR.

Een „badkuur”, „de baden gaan gebruiken” is voor niet weinigen in onze dagen ongeveer 't zelfde als een uitspanning gaan nemen, en een poos niets doen. Het bad is bij-, 't genot hoofdzaak. De badplaatsen zijn dan ook vol gelegenheden tot ontspanning en vermaak.

En ook wanneer iemand lijdend is, zoodat hij

werkelijk uitgaat om genezing te vinden, behoeft hij althans niet voor een vermoeiende reis of voor een ongeriefelijk verblijf daarginds te vreezen. Wie het betalen kan — en arme lieden doen 't zonder badreizen — stapt in den spoorwagen, heeft als 't noodig is 's nachts een bed te zijner beschikking, en is te bestemder plaatse, eer hij 't vermoedt. De badkuur zelf wordt hem zoo aangenaam althans als mogelijk is gemaakt. Al is men niet voor zijn plezier uit, voor gemak, rust, verstrooing, genot is rijkelijk gezorgd. Te vervelen behoeft zich niemand. De natuur biedt haar schoon, 't menschelijk vernuft al wat streelen kan. Zoo is er alle kans, dat men lichamelijk en geestelijk gesterkt terugkeert.

Hoe geheel anders was het in den goeden ouden tijd. Wat er toen tot het houden van een badkuur noodig was, kan de lezer het best begrijpen, wanneer hij zich terugverplaatst naar de Alpenlanden, en wel in de middeleeuwen, naar de reeds toen zoo beroemde gezondheidsbronnen b.v. van het bad Pfäfers. Deze beroemde badplaats, gelegen in 't Zwitsers kanton St. Gallen, in den Boven-Rijngau, was reeds in het jaar 1038 door Karl von Hohenbalken ontdekt zonder gebruikt te worden en werd weldra weder vergeten, tot zij eindelijk tweehonderd jaar later (1212) ten tweeden male ontdekt werd door Hugo II, den abt van het klooster Pfäfers.

De bronnen ontspringen onder hemelhooge rotsen van Nummulitenkalk in de huiveringwekkend romantische bergspleet, waaruit de Tamina ontspringt, en

doen met krachtige strooming 30000 liters in het uur uit het binnenste der aarde opborrelen. Het kristalheldere, blauwachtig witte water komt in zijn samenstelling het water der bronnen van Gastein en Wildbad zeer nabij, bevat een groote hoeveelheid Jodium, Bromium, Natron, kalk, Magnesia en gassen van leemaarde en heeft daarom bij zenuwziekten, zwaktetoestanden, rhumatiek enz. een bijzondere geneeskracht. Zijn natuurlijke warmtegraad is van 30—31 graden. Begrijpelijk is dat het bezoekers trekt.

De oorspronkelijke geneeskracht der Pfäfersche baden werd echter ook na de tweede ontdekking niet bijzonder gewaardeerd en slechts monniken uit het klooster zochten nu en dan in de bronnen genezing van zware ziekten. Eerst in de 14de eeuw stichtte zekere Johann von Meedelburen baden tot algemeen gebruik, de geneeskrachtige bronnen kregen allengs meerdere bekendheid, en van verre en nabij stroomden nu zieken toe om genezing of ten minste vermindering van smartelijk lijden te zoeken. Welbeschouwd echter kon in dien tijd slechts het zwaarste lichaamslijden en de angst voor den dood de zieken tot bezoek en gebruik der baden van Pfäfers bewegen. Immers om hen te bereiken was vooreerst een dagen- of wekenlange reis noodig in een hotsenden wagen op moeielijke, ongebaande wegen, die bovendien vooral in den Boven-Rijngau overal onveilig gemaakt werden door roofridders. Een troepje krijgsknechten of reizigers die voor geen klein geruchtje vreesden, tot bescherming was bij zulk een reis onontbeerlijk.

Had men dan met moeite en gevaar en met het noodige tijd- en geldverlies Pfäfers bereikt, de badbelasting aan het klooster betaald en de maagd Maria of een heilige een rijke gave beloofd, voor het geval dat men gelukkig genezen werd, dan geraakte men eerst recht in moeite en gevaar. Want het kwam er nu op aan om tot de geneeskrachtige bronnen zelfs diep omlaag in de rotsspleet te geraken. Hiertoe waren boven in de rotsspleet hangende ladders bevestigd, waarlangs de zieke 300 voet diep moest afdalen! Veroorloofden zijn pijnen of overgroote zwakte hem deze gevaarlijke en halsofbrekende wandeling niet, dan bleef hem niets anders over dan zich aan touwen naar beneden te laten zakken, waarbij het niet zelden gebeurde, dat de touwen braken en de arme, genezing zoekende zieke met verbrijzelde ledematen, wellicht als een lijk, beneden kwam. Was hij nu gelukkig heelhuids omlaag gekomen, dan had hij de keus om deze hellevaart bij ieder bad te ondernemen, of om gedurende de gansche kuur beneden in den afgrond te blijven, wat ook gemeenlijk werd gedaan. In dezen afgrond viel echter nooit een zonnestraal en daar het daglicht slechts door een smalle rotsspleet binnendrong, was het zelfs op den middag zoo donker, dat er licht moest gebrand worden. De geheele badinrichting bestond daarin, dat men in de rotsen eenige kommen gehouwen had, waarin het bronwater werd opgevangen om daaruit

in de bruisende Tamina geleid te worden. De badgasten vonden een verblijf in eenvoudige cellen, waar zij op schamele legersteden rustten en evenzoo zeer eenvoudig door de monniken werden verpleegd. Daar slechts een klein aantal zieken in de weinige kommen konden baden, duurde het gewoonlijk dagen lang vóór ieder een beurt kreeg. Een volkomen badkuur in de Pfäfersche gezondheidsbronnen kostte toenmaals slechts het geringe tijdverlies van 168 dagen, gedurende welke de zieke het daglicht niet zag, nooit frissche lucht inademde, geen berichten uit de buitenwereld ontving en slechts een geringe verstrooiing kon zoeken in een onderhoud met zijne medezieken, daar het oorverdoovend bruisen der woeste Tamina die tusschen hooge rotsen ingesloten een uitweg zocht er ieder menschelijk geluid overstemde.

De eenige afleiding voor deze levend begraven personen was de godsdienstoefening, die nu en dan door monniken in een iets hooger gelegen grot, welke men tegenwoordig nog aanwijst, werd gehouden. De toegang daartoe was evenwel ook met levensgevaar verbonden, daar het noodig was op een wankelende plank, ongeveer honderd voet over de bedding der snelvlietende Tamina te loopen om in de spelonkachtige, ongezellige rotsspleet te komen. Hoe de prediker zich voor zijn gemeente deed verstaan, bij het krachtige bruisen des strooms, daarvan verhaalt de kroniek niets. Evenmin of de zieken, zelfs wanneer zij voor hun overige kwalen genezing vonden, na de kuur van 168 dagen niet lichtschuw, doof en suf naar de bovenwereld terugkeerden.

Allengs werden de baden toegankelijker gemaakt, zoodat het tenminste niet meer levensgevaarlijk was hen te bereiken. De abt Jakob van Pfäfers liet in 1535 een houten trap van 200 voet lang aanleggen en Theophrastus Paracelsus, de beroemdste arts uit dien tijd, pree de geneeskracht der Pfäfersche baden met zulk een geestdrift, dat van toen af jaarlijks vele honderden genezing zochten in de bekend geworden bronnen. In het jaar 1630 liet de abt Jodokus het bronwater uit de rotsspleet naar het klooster leiden en aldaar een badhuis met bijzondere baden aanleggen, totdat in 1740 een volkomen badinrichting werd opgericht.

Thans is Pfäfers een badplaats, die even licht te bereiken is, en welks bronnen met dezelfde gemakkelijheid te gebruiken zijn als alle andere, die wereldberoemdheid verkregen. Het voormalige klooster is thans ingericht voor het opnemen van badgasten. In het refectorium worden de maaltijden gebruikt en in de lange kloostergangen, waar voorheen de monniken psalmzingend door gingen, wandelen nu zieken en gezonden, bij den klank der muziek van een zeer wereldsch orkest, pratend en lachend op en neder. Andere wandelplaatsen zijn er in de nabijheid van het klooster niet, want het gebouw waaraan de badkamers onmiddellijk

verbonden zijn, ligt eenzaam ingesloten tusschen hemelhooge rotsen. Van de baden tot de bron echter is middendoor de ijzingwekkend romantische rotspleet, welke ook tegenwoordig nog het daglicht door een smalle kloof hoog boven de hoofden ontvangt, een stevige houten brug gebouwd die op muurwerk rust en naast en over de wild voortstroomende Tamina door de rotsen tot de plaats voert waar het geneeskrachtige water opborrelt. Zonnig is 't er echter niet. Alleen in Juli en Augustus kan de zon tot de badgebouwen doordringen, en dan nog maar van elf tot drie uur. Men zit tusschen de rotsmuren. Doch in onze eeuw weet men zich schadeloos te stellen.

We spreken wel eens van den „goeden” ouden tijd. Laat ons met dank aan God erkennen dat er veel is, 't welk we uit dien tijd niet terug wenschen, en alleen zorgen het goede dat ons bleef niet te verliezen.

H.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

III.

Ééne zwaoluw brengt de zommer nog nie meê. En ge mot toch mar gin hei! roepen, veur dagge over de brug bint. Toe ik oe de leste keer schreef, was 't al net, asof de lente ien aontocht was. En nao dien tijd hebben ze nog „ge-ijs-clubt”, dat 't zo'n aord had. Wa ziên da toch onmundige dingen, al die „clubs”, en „sports”, en „races”, enz.; en dà veur zo'n „schriel” soort volk, as 't onze. As 't nou nog „Spartaansch” ging! mar dà was 't r'n volk naor. Of Perzisch! mar die mosten ien ielk geval êrst leeren „um de waarheid te sprêken”. Mar al die „spillebeenen” bij ons, de goeje niet te nao gesproken, die 't benamelijk màr um de pret te doen is, en den tied te verbeuzelen, en wa „kaske-naode” te maken; nee, dà viend 'k „grieselêchtig”. Schatsen rijen, as ge 't kunt, best! da spiert de been, en gift „deur-straoling”. Op 't perd rijen, as ge sjeniejigheid hêt, heel goed! dà gift 'n minsch veurkommen en postuur! Roejen, zwemmen, „matches” op 't veld, dat oe 't waoter en de „kluuten” um de ooren vliegen; o, „kneuter-boksen”, 't was veur aollie en oe kiender zoo goed, um 's wà bij bloed te kommen! Mar dà 's heel iets anders!

Ziedde, dà gelanterefant, dà „geuren”, dà plan-netjes maken veur en nao, hier 'n „lolletje”, en daor 'n „fuij”, 'n „concours” met en zonder hindernissen, „spier-oefenigen” zonder hart en ten koste van het verstand; en dan die onmogelijke pet met de lange klep d'r aon — 't is min hoor! Hê: wa zou dat 'n heerliken iever zîn, as onze „kêljes” zich zoo gâven veur de strijd van 't lêven! En niet op 'n ijl wiel, met scharrelende spillebeenen, en 'n hooge rug, mar met hoogen moed en kloeke beenen, hun lof en loon zochten ien de „stadien” van weten en

kennen! Um nou nie te spreken, — mar dat is genaode! — van dien heerliken kamp, daor d'n apostel van schrief icn den tweeden brief aon Timotheus. Punctum! Wagge zoo vur 't aonkieken hêt, daor is 't teugenwoordig 'n beste tied veur! zoo wat aon de buutenkant van 't lêven, weëtte, en dan nog wat opgeschilder! zoo wat oppervlakte, weëtte, en dan liefst met 'n bietje roering d'r ien! zoo wat streeling van 't oog, weëtte, en dan wat kaskenaode, en de turksche trom; en vur „vier duiten” wetenschap, um overal verstand van te hebben, en over alles te kunnen meepraoten, en eigenlik van gin „toeten of blaazen” af te weten.

Ik geleuf wel dat „het kruis”, ien theorie en praktijk allebêi, net andersum is; 'n „aonkieken” van binnen, en 'n betrekken van 't oog aon de binnenkant van 't lêven; 'n „verdiepen” van den blik, al deur dieper, en klaorder en voller; 'n ruimte ien 't weten, die altied wijjer baon beschrief; mar zoo as die baon van boven uut bepaold wordt; 'n kiênken, kiênken altied deur, tot dà me de poort van Sion iengekeken is . . . . hê! da 's wat anders! goud tegen klaotergoud, zon tegen 'n zeep-bel, lêven tegen 't umgekeerde daorvan, dat is nevel!

't Is toch aordig, dat minsen, die dà vatten, veural ien de praktijk van 't lêven, gewoonlik veur dompers en druilooren gehouwen worden. Nou, as 't mêrgen wordt en de merling begint te zingen, dan blaazen de katuilen ok op z'n hardst, dat dà gin doen mit eere is; en de vlermuûs kruupen onder 'n dakpan, en „schêrmuuzen” dá nou de aordigheid d'r af is! En zoo geet 't in 't lêven net. Veur „nacht-uilen” en „vlermuuzen”, en zoo, onder de minsen, is 'n christen gin mins mit eere; zoo'n „fijn” zoodje, daor is nou niks gin aordigheid aon! En ik mo wel zeggen, soms liekt 't ok wel 's zoo! dà stroeve, dà hangerige, dà afstooterige. Mar dà liek mar zoo. Want as 't goed is, dan is 't van binnen toch goed. En as 't mêrgen wordt, dan zingen die betrokken zeltjes toch nog d'n hoogsten heerlijksten toon! Mar laotte wij, jong bloed! as we 't waore geheim van 't lêven hebben leeren vatten, ok ien de praktijk, glanzige frissche kloeke „mêrgen-sterren” ziên. 't Is genaode, dà weet 'k wel. Mar juist, umdat 't dat is, hêk 'r zo'n deegen aonloop veur, um ouw en m'n eigen dà vierkant weg te zeggen.

En wilde dan ok 's op 'n „schuinse peter” rijen; och! dà kunde vrij doen; mar zet dan in „vrede's naem” nie zo'n onmundige pet op.

P.S. Ik heb gezien, dà ze ien de stad druk bezig binnen met electricch licht. Lao ze mar oppassen dà ze van den nacht gin dag willen maken; dà 's nie goed veur de oogen!

IN 'T BARRE NOORDEN.

Hebben we onze lezers reeds èn naar het warme Indië èn naar het zonnig Oosten gevoerd, om aldaar

den blik in 't rond te slaan en de bonte menschenwereld te aanschouwen, 't is billijk, dat we ook naar minder gunstig bedeelde plekken 't oog richten. Tot dezulke behoort het land der Eskimo's in het hooge noorden van Amerika.

Eenigen tijd geleden werden deze streken opnieuw bezocht en wel door den Amerikaanschen reiziger Dr. Fr. Boas. In zijn degelijke, levendige schilderingen komt een en ander voor, waarbij men met verbazing vraagt zoowel hoe de Eskimo een vaderland als 't zijne kan liefhebben, en hoe de blanke lust gevoelt dit land tot voorwerp van onderzoek te maken. Doch vaderlandsliefde is sterk gelijk lust tot kennis; dat blijkt ook hier.

„Toen ons schip,” dus schrijft Dr. Boas o.a., „voor de eerste maal de eenzame kust van Baffinsland, een der grootste eilanden van den Poolschen Archipel, naderde, bespieden de Eskimo's ons, bemanden een boot en enterden onzen schoener. Ik dacht niet, dat ik na korten tijd die kleine morsige lui met lange haren en schitterende oogen met zulk een hartelijke belangstelling zou beschouwen, en dat ik in hun kleine hutten zoo hartelijk welkom zou wezen, als het geval zou zijn. De maand September en de eerste dagen van October waren met kleine uitstapjes voorbijgegaan, zoodat het te laat in het jaargetijde was om grootere reizen te ondernemen. De bruine toppen der bergen begonnen zich in een sneeuwkleed te hullen en de baaien werden bedekt met ijs. Reeds na weinige weken loeide de storm over de zee en vormden zich grootere ijsmassa's; de winter was gekomen. De Eskimo's bouwden sneeuw hutten en kleine steenen huizen, die zij met takken en zoden bedekten. Groote lampen, die licht en warmte gaven, brandden daarin. Het drijfijis was beschut door den oever vast gaan zitten en de lieden gingen iederen dag uit om aan den rand der ijschollen zeehonden te jagen. Door de steeds toenemende koude werden de ijsvlakten grooter, en in het begin van December was de zee genoegzaam bevroren, om haar als reisweg te kunnen gebruiken. Dit is de tijd van het jaar, waarop de inboorlingen elkander bezoeken en zoo was daardoor voor mij ook de gunstigste tijd tot reizen en onderzoeken gekomen. Ik had mij een slede en honden aangeschaft en maakte bij het begin des winters kleine uitstapjes, om te leeren de slede te besturen. In December ving ik toen mijn grootere reis aan en trok tot het einde van Juli voortdurend rond om de kusten en het binnenland van Baffinsland te onderzoeken. In de enkele dorpen leefde ik met de Eskimo's in hun sneeuw hutten, en liet mij alsdan in den regel door een der mannen eenige dagen begeleiden, wat met groote bereidwilligheid geschiedde.

Ik zal trachten zulk een reistocht te beschrijven, om ten naasten bij een begrip te geven van het buitenleven der Eskimo's in den winter.

Vroeg in den morgen kookt de vrouw het ontbijt,

terwijl de man de slede in orde maakt, die eenvoudig bestaat uit lage slee-ijzers door een aantal dwarshouten verbonden. Nadat de lading, onze beddezakken, mijn sterrekundige instrumenten, ons jachtgereedschap enz. opgeladen en vastgemaakt zijn, worden de honden opgetuigd en voor de slede gespannen. Nu zijn wij gereed om af te reizen. Op den eersten reisdag zijn de honden nog frisch en krachtig, waardoor het zeer moeielijk is hen, tot alles gereed is, tegen te houden. Zoodra de drijver roept „heh!” rennen zij over de sneeuwvlakte en de aan den oever opgeschoven ijsblokken voort. De slede wordt over iederen hinderpaal voortgeslingerd, en het vordert de volle kracht en opmerkzaamheid der bestuurders om zich vast te houden en bij bezinning te blijven, wanneer het over vooruitspringende rotsen en ijsblokken steeds voortgaat. Het is een groot vermaak in een lichte slede door goede honden getrokken over gelijke ijsvlakten of harde sneeuwvelden voort te vliegen. Onder zulke omstandigheden kan men gemakkelijk op een dag tot 17 Eng. mijlen afleggen. Echter ook dan nog is het reizen een moeielijk werk, en vordert veel bekwaamen opmerkzaamheid. Na korten tijd begint de een of andere hond traag te worden. Dadelijk roept de voerman zijn naam en slaat hem met de zweep. Het is echter noodzakelijk, dat juist de geroepen hond getroffen worde, daar, wanneer een ander geraakt wordt, deze zich beleedigd acht en zich op den hond werpt wiens naam is geroepen. De voerman die geen gevecht onder zijn honden duldt, mengt zich in den strijd en alsdan werpt de gansche schaar zich op elkander en is één huilende, bijtende massa. Geen tuchtiging, hoe zwaar ook, vermag de vechtende honden te scheiden. Het eenige wat men doen kan is rustig te wachten, tot hun woede bedaard is en dan nog moet men schielijk de geheel verwarde strengen uit elkander halen. Voorzichtigheid is echter daarbij aanbevolen. De honden moeten daarbij tot liggen gebracht worden, waartoe men hun touwen om den hals werpt en hen ter aarde trekt.

Terwijl de strengen in orde gebracht worden, moet de voerman scherp achterwaarts zien om zoodra alles gereed is, op te springen. Daar namelijk alle honden in hetzelfde oogenblik trekken, zoodra de voerman zich opheft en snel als de wind voortvliegen, zoo is men dikwijls nauwelijks in staat zijn plaats in de slede in te nemen. Eer ik met al de gewoonten der honden bekend was, wendde ik mij dikwijls tot mijn reisgenooten om hun naar de namen der voorgebergten, baaien, eilanden enz. te vragen. Terwijl wij dan te zamen spraken, keerden de honden zich om en gingen plotseling zitten, ons aanziende alsof zij weten wilden wat wij te zamen spraken. Zij dulden in den regel geen onderhoud tusschen de reizigers, doch met hen moet men steeds praten. „Hop, hop, loop nu, loop! o, Ziet ge, daar staat een huis, een aardig klein huis! Kom loop

dan toch!" en zoo gaat het voortdurend voort. Wanneer de voerman naar de rechterzijde wil uitwijken, klapt hij met de zweep naar de linkerzijde en roept met zingende stem: „Aua, ja aua, aua, aua," en zoolang hij dit herhaalt, gaan de honden meer en meer rechts. Wanneer het zeer koud is, moet men nu en dan naast de slede loopen om zich warm te houden, daardoor is de reiziger tamelijk uitgeput, wanneer het tijd is om stil te houden en het nachtleger op te slaan.

Het eerste wat nu gebeuren moet is een sneeuwhuis te bouwen. Blokken sneeuw worden met messen gesneden of met een schrobzaag gezaagd en zoodanig op elkander gelegd dat zij een holte vormen. Natuurlijk is zulk een huis, dat slechts voor één nacht gebouwd wordt, zeer klein. Toch kost zijn oprichting twee uren. Alsdan wordt vuur gemaakt en alles wat zich in de slede bevindt in de kluis gebracht. Het duurt ongeveer vier uren, eer de reizigers hun maaltijd kunnen houden, die onveranderlijk uit spek, bevroren zeehondenvleesch en water bestaat. Daar ik mij voorzien had van wat beter keukenbenoedigheden, was het ons mogelijk koffie of soep te koken en dit had voor de mij begeleidende Eskimo's een bijzondere aantrekkingskracht. In de sneeuwhut, waarvan de ingang met een groot sneeuwblok gesloten wordt, is het gedurende den nacht, wanneer de thermometer 40—50 graden Fahrenheit onder nul staat, wat meest het geval is, zeer koud en ongeriefelijk. Ik was gewoonlijk blijde, wanneer de morgen aanbrak en wij onze reis konden voortzetten.

Wanneer de reizigers hobbelige ijsvlakten moeten overtrekken of als de verschgevalen sneeuw hoog den weg bedekt, is het voortgaan natuurlijk veel moeilijker. De drijver moet dan aan de rechterzijde der slede loopen, haar voortduwen, en met al zijn kracht over de ijsblokken sturen. Hij moet de honden voortdurend aanvuren; niettemin zullen zij alle twee minuten gaan zitten en weemoedig naar hun meester zien, als wilden zij zeggen: „Wij kunnen niet verder." Wanneer een plotselinge sneeuwjacht de reizigers overvalt, is hun leven dikwijls in gevaar. Op zekeren dag werden ook wij door zulk onstuimig weder verrast. Wij waren met ons drieën, een Eskimo, zijn knecht en ik. Daar het een mijner eerste uitstapjes was, hadden wij niet veel verstand van reizen. Toen wij nog ongeveer 25 mijlen van de nederzetting verwijderd waren, die ik mij voorgenomen had te bezoeken, begon het te sneeuwen, zoodat in korten tijd het ijs met 2—4 voet sneeuw bedekt was. Het gelukte niet onze honden te bewegen zich van de plaats te verwijderen en dus bleef ons niets anders over dan onze slede, de honden en al onze zaken achter te laten, en ons te voet op weg naar de volkplanting te begeven.

Na een vermoeienden marsch van drie mijlen kwamen wij aan een ruwe ijsvlakte; spoedig had-

den wij het spoor geheel verloren. Het kompas dat ik medegenomen had kon ons geen dienst doen, daar ik de ligging der plaats niet wist. Gelukkig verscheen de maan na eenige uren en de nevel verdween; doch eerst na een tocht van vele uren bij een temperatuur van 48 graden onder nul, den ganschen tijd wandelend over ruw ijs en vele uren door hooge sneeuw loopend, gelukte het ons eindelijk het dorp te vinden. Mijn ongelukkigen knecht waren de voeten bevroren en hij was genoodzaakt eenige maanden op de plaats te blijven."

Zoover het reisverhaal. Of 't velen tot navolging zal wekken is te betwijfelen. Een reisje per spoor is dan ook wel zoo prettig. Maar 't is goed te weten hoe 't elders ook nog in onze dagen staat geschapen. De lieden, die altijd over hun eigen land en toestand klagen, kunnen er veel uit leeren en — anderen zoo we hopen ook.

H.

EEN UITNOODIGING.

die we van harte gaarne ondersteunen, kwam tot ons (door tusschenkomst van Ds. L. Lindeboom, Docent te Kampen) van de internationale *Gebedsvereniging tot heiliging van den dag des Heeren*.

We brengen haar gaarne over, met dringend verzoek aan alle lezers, aan vereenigingen enz., haar ter harte te nemen en ons bericht te zenden van wat zij in dezen hebben gedaan. Afdrukken der volledige oproeping zijn bij ons nog verkrijgbaar.

De elfde algemeene samenkomst tot gebed voor de *algeheele heiliging van den dag des Heeren*, zal van den 7^{den} tot den 14^{den} April 1889, gehouden worden in elke plaats waar men zich daartoe, met velen of weinigen, kan en wil vereenigen.

De „uitnoodiging tot gebed" in April 1888 geschiedde in 16 verschillende talen en dialecten. Verspreid werden 312.500 exemplaren, dat is belangrijk meer dan in één der vorige jaren. Het aantal, dat verspreid is, sinds 1878 (het jaar, waarin de Vereeniging werd opgericht) bedraagt 1.475.500, behalve de bekendmakingen door middel van nieuwsbladen. 't Is zeer belangwekkend, uit de ontvangen verslagen te vernemen, hoeveel ijver er geopenbaard is voor de verspreiding zoo wijd mogelijk, en voor de bevordering van het vereenigd gebed. Christenen nochtans moeten niet rusten, totdat het gebed voor deze voor het geheele leven betekenisvolle zaak algemeen wordt; want niet eerder kunnen wij de vervulling daarvan verwachten.

De volgende onderwerpen worden voorgesteld:

I. *Dat een rijke zegen moge rusten op de middelen der genade, die op 's Heeren dag worden aangewend.*

II. *Dat alle standen een diep besef mogen ontvangen van de waarheid, dat de sabbat niet gemaakt is om doorgebracht te worden als een dag van wereldlijk genoegen en vermaak.*

(Menigeen zal met bekommering vernemen, dat in de hoofdstad van het sabbatlievend *Schotland*, gedurende ongeveer acht maanden in het jaar, tusschen de 30 en 40 uitstapjes gemaakt worden, bijna iederen rustdag, met publieke plezierbooten, behalve een zeer groot getal andere; dat in *Glasgow*, inzonderheid door den invloed van aandeelhouders in *Engeland*, elken dag des Heeren ongeveer 1500 landreisjes worden gedaan, met tramwagens, die van den morgen tot den laten avond loopen; en dat in andere streken van *Schotland* ver uitgestrekte reizen te land en te water gemaakt worden, met al de daarbij komende kwade dingen.

Plezierbooten naar *Zweden* en *Noorwegen* zijn begonnen veel Zondagshandel te veroorzaken, waar zulks vroeger niet was, door aankomst en vertrek van stoombooten, en door uitstapjes te land in verbinding met die booten. Toeristen naar andere landen, en wel dezulken van wie betere dingen mochten verwacht worden, maken zich schuldig aan het voortzetten van hunne reis op den dag des Heeren; en tegen de toenemende praktijken van de zijde van sommigen der rijke en lediggaande klassen, om den sabbat te maken tot een dag van wereldsch vermaak, is ten zeerste gebed noodig.

Hoever erger nog dan in *Engeland* en *Schotland* wordt in *Nederland* Gods dag ontheiligd, op allerlei manier!

III. *Dat regeeringen en andere publieke lichamen, die arbeid op 's Heeren dag bevorderen, er toe mogen geleid worden om eens na te denken over de groote verantwoordelijkheid, die zij daardoor op zich laden.*

IV. *Dat allen het nauw verband mogen bemerken, dat er bestaat tusschen sabbatsheiliging en de verspreiding des Evangelies door geheel de wereld.*

H.

UIT HET LEVEN.

Boven de maan.

Donald, zeer respectabele man zijnde, achtte het om een uur 's morgens, hoogst tijd te zijn om het kantoor te verlaten en huis toe gaan. Dat deed hij ook. Doch bij zijn huis komende miste hij de trappen en viel in een gat water nabij. Het was een helder maanschijnend nacht en terwijl hij op zijn knieën in het water was op zijne handen leunende zag hij de schaduw der maan daarin. Daar hij zichzelf uit het water niet kon helpen, begon hij zijn vrouw te roepen: „Marget, Marget, Marget!” riep hij. Zijn vrouw hoorde hem en kwam naar buiten. „Zijt gij het Donald dat roept? Waar bent je?” vroeg Marget. „Waar ben ik? Dat is juist wat ik niet weet. Al dat ik weet is dat ik boven de maan ben”, antwoordde Donald.

(*Uit de Z-Afr. Patriot.*)

H.

Spreekwoorden.

Het bespiegelend, onderworpen en daarbij toch tot spot geneigd karakter van het Russische volk openbaart zich het duidelijkst in zijn spreekwoorden.

In de eerste plaats speelt natuurlijk de Czaar een groote rol bij het volk. „Het zeil van het schip des Czaars zwelt bij iederen wind.” „De struik van den Czaar draagt altijd de grootste rozen.” „Voor den Czaar zijn ook in het bosch oesters.” Doch ook hij, de machtigste op aarde, moet den tol aan de natuur betalen. „Het leven des Czaars bestaat slechts uit jaren.” „De dood neemt ook den Czaar en de Czarin op den rug, als het hem belieft.” „Een dikke Czaar is voor hem niet zwaarder om te dragen dan een magere.” De macht eens „Keizers aller Russen” heeft ook haar grenzen. „Ook de adem van den Czaar is niet toereikend om de zon uit te blazen.” „Ook een Czaar bezit geen kelder waaruit hij voor allen wijn kan halen”, en „de azijn van den Czaar wordt ook niet zoet.” „De hengst van den Czaar vreet ook slechts haver.” „De kippen van de Czarin leggen geen zwaneneieren.”

Van de dienaars des Czaars zegt het spreekwoord: „De Czaar heerscht slechts in de zaal, zijn kamerdieneren in de voorkamer.” Het in aanraking komen met den „machtige” veroorzaakt verheffing: „Toen de Czaar in den bak spuwde barstte deze van hoogmoed.” „Het ros dat eenmaal den Czaar droeg, hinnikt voortdurend.” „Waar de Czaar hinkt, staan de krukken in hoog aanzien.”

Daarna komen de edellieden aan de beurt. „De Czaar is niet streng, maar de landheer is een dwingeland.” „Het zwaard van den Czaar heeft slechts één snede, dat van den edelman twee.” „Des landheers vriendelijkheid trekt den boer het hemd van 't lijf.” „Wanneer de landheer uw zuiver koren roemt, zoo stort er dan spoedig wikken onder; gij kunt het dan nog altijd als veevoeder gebruiken.”

Nog erger is het met de ondergeschikten van den landheer. „De maag van den landheer is eer te vullen dan de mond van den pachter.” „Is de landheer een streng man dan is de rentmeester een tyran.”

Even hoog staat de starost (landvoogd) aangeschreven. „Als gij den starost negen worsten geeft en één worst in den schoorsteen laat hangen, zoo heeft gij hem niets gegeven.”

En nu nog de popen (priesters). „Hij die een vromen pope vindt die rape hem op, want hij heeft een zeldzame vondst gedaan.” „Des popen lippen praten van vasten, en zijn buik van een welvoorzien disch.” „De goede week doet aan den buik van den aartsbisschop geen shade.” „Hoe vroom ook de pope is, hij raapt toch nog de geldstukken op, die de duivel uitstrooit.”

H.

Men verhaalt van den grooten Franschen veldheer Condé, dat hij op zekeren tijd pannekoeken wilde bakken, doch hen bij het omkeeren in het vuur liet vallen. Toen keizerin Josephine zich met haar gemaal, Napoleon I, te Cherbourg bevond, kreeg zij lust om de kookkunst te beoefenen. Zij had het moeilijke gerecht van pannekoeken uitgekozen, en was juist bezig die op een kleine treeft in haar kamer te bakken, toen de keizer binnenkwam. Toen Napoleon zag welke aardige bezigheid zijn gemalin had, zeide hij: „Gij verstaat niets daarvan, laat mij eens beproeven.” Met deze woorden ging de groote veldheer zelf aan het moeilijk werk. Toen hij echter aan het punt kwam, waarop de groote Condé ook schipbreuk geleden had, namelijk aan het omkeeren, viel ook bij hem de proef niet goed uit: de pannekoek viel op den grond. Onder het lachen der keizerin moest Napoleon bekennen, dat pannekoeken bakken ook zijn werk niet was.

Meneval, die vele jaren de secretaris was van Napoleon en zijn beide echtgenooten, heeft deze aardige herinnering voor ons bewaard.

H.

Mis.

Zekere Charles J. Hull, een millionair te Chicago, die kort geleden te Houston, Texas, is overleden, heeft zijn geheele vermogen, dat op een *f* 5,000,000 wordt geschat, bij uitersten wil van 1881, vermaakt aan zijne nicht, een ongetrouwde dame, thans omstreeks 50 jaren oud, die 30 achtereenvolgende jaren niet alleen de zorg van de huishouding op zich heeft genomen, maar tevens den overledene in zijn uitgebreide zaken met raad en daad heeft ondersteund. Eens tijdens een crisis, toen de zaken van haar meester bijna hopeloos verloren schenen, bestuurde zij niet alleen op de zuinigste wijze zijn huishouding, maar plaatste zich persoonlijk voor den lessenaar om hem, door harden arbeid en nauw toezicht op zijn zaken, uit zijn neteligen toestand te redden.

Dinsdag, een paar weken geleden, zou het testament geopend worden. Een half dozijn neeffes en nichtjes waren aanwezig. Alle oogen waren op den binnenkomenden notaris gevestigd. Met gespannen aandacht verbeidde men de oogenblikken, dat de kleine rol, die hij in zijne hand hield, zou worden geopend. Alleen juffr. Culvert die den millionair zoolang had ter zijde gestaan glimlachte. Eindelijk las de ambtenaar den aanwezigen ongeveer het volgende luide voor, n.l. „dat de overledene ten volle bij zijn verstand zijnde enz. enz. gaf, en vermaakte aan juffr. Helena Culvert, die dertig achtereenvolgende jaren zijn getrouwe vriendin en raadgeefster was geweest, zijn geheel vermogen, bestaande in vaste en losse eigendommen enz. enz. enz. Charles J. Hill.” Alleen nicht Culvert glimlachte. Het gelaat van de neven

verbleekte als dat van een doode, terwijl een nicht begon te schreien. De vermoedelijke erfgenamen hebben nu een borgtocht van \$ 300,000 gegeven om te trachten het testament zoo mogelijk onwettig te doen verklaren.

H.

Poëzie of proza?

[Correspondentie.]

J. K. te S. en A. B. te V.

Van ieder der jongelieden onder deze letters aangeduid ontving de Redactie een vrij lang gedicht, met verzoek om daarover haar oordeel te kennen te geven en met vrijheid om het in „Excelsior” op te nemen. Tot het eerste ontbrak ons vooralsnog de tijd; tot het laatste de plaats; want de gedichten zijn elk niet minder dan twaalf zijdjcs schrift lang; en er zou hier en daar nog al wat critiek op kunnen vallen. Die critiek nu is geen gemakkelijk, maar vooral een tijdroovend werk. Toch wil de Redactie er bij de eerste gelegenheid de beste zich wel toe zetten.

Willen J. K. en A. B. echter hun doel bereiken (ieder voor zich weet het best wat wij daarmee bedoelen), dan raden we hun, eens een *klein, eenvoudig* opstel in proza te schrijven, over een *allevdaagsch* onderwerp. Het komt bij hen voorloopig nog niet aan op de *schoonheid* van den stijl, maar op de *zuiverheid*. J. K. en A. B. moeten nog niet hun vernuft laten spelen, want daardoor loopt in 't algemeen *ieder*, maar vooral hij die de taal nog niet goed meester is, gevaar veel meer te zeggen dan hij verantwoord kan. En geeft men daar eenmaal aan toe, dan gewent men zich aan een *gezwollen* stijl, die onbegrijpelijk en belachelijk wordt. 't Is beter duidelijk en verstaanbaar te vertellen hoe een bot gebakken wordt, dan onduidelijk, overladen en overspannen de hoogste en diepste waarheden te behandelen.

Bovendien moet men nooit denken dat eenvoudige en alle-daagsche onderwerpen beneden de aandacht van waarlijk groote schrijvers liggen. 't Hangt er maar van af met *welk* oog men de dingen beschouwt. Geschiedt dat met een oog, dat gewoon is *naar boven* te zien, dan valt er op alles een hemelsch licht. En och, dat is zoo eenvoudig! Als het water maar *helder* is, dan is de *diepte* geen beletsel om tot op den bodem te kunnen zien. Maar een rotsige, ongelijke, ondiepe bodem maakt kristalhelder water tot schuim, waar men niet doorheen, maar tegenaan ziet.

Wie wil weten hoe men in zijn schrijven van de eenvoudigste en geringste dingen geleidelijk tot de hoogste kan komen, moet Van der Palms leerredenen maar eens inzien. Die hebben soms een inleiding, dat men oppervlakkig zeggen zou: „Hoe kan

een verstandig mensch nu daarover gaan praten!" Doch lees maar eens verder. Evenzoo bij De Génestet. Bij verscheidene van zijne gedichten zou men denken: „Zoo kan ik het ook wel!" Toch? Beproof het maar eens! Eenvoudig en plat zijn twee, maar verheven en hoogdravend zijn ook twee. Een onzer hedendaagsche schrijvers zeide eens tot mij: „Ik neem aan een goede redevoering te houden over de letter a." 't Kan wel zijn, en 't is ook wel zoo, maar om dat aan te nemen en te volbrengen, moet men heel wat „letters gegeten hebben".

J. K. en A. B. zullen mij een groot genoegen doen, door ieder eens een eenvoudig onderwerp te nemen; daarover *in proza* een kort, duidelijk, goed doordacht opstel te maken, en mij dat te zenden. Daarnaar is vrij zeker te oordeelen of zij verder komen kunnen. Mag ik hun daarbij nog een raad geven; een raad, dien alle jongelui kunnen gebruiken? Dan zeg ik: *werk* nooit *op klad!* Wanneer ge u aanwent altijd eerst „op klad" en dan „in 't net" te werken, dan is het gevolg — ieder kan het zelf uitrekenen, — dat ge uw halve leven besteedt aan *kladden*. *Doordenk* eerst goed uw onderwerp; en ga dan zitten schrijven. Wat zou men zeggen van een man, die in een gesprek eerst maar zonder slot of samenhang eenige volzinnen uitsprak en ze dan verbeterd herhaalde? Daar zou immers niemand uit wijs worden! Van een beschaafd man verwacht men dat hij elken volzin, dien hij spreekt, goed afgerond en verstaanbaar ten gehoor brengt. Nu, schrijven gaat langzamer dan spreken; ge hebt dus meer tijd voor wat ge schrijft dan voor wat ge spreekt. *Schrijf dus dadelijk goed*. Ge moogt wel, om u te oefenen, het geschrevene vernietigen en overwerken, maar ge moet u nooit gewinnen aan het denkbeeld: „o, Dat is maar klad; dat komt er zoo nauw niet op aan!" Wie zich daaraan gewent, zal ook ten slotte zijn netwerk niet goed maken. „Wat ik geschreven heb, heb ik geschreven;" dat moet ook een goed schrijver zeggen. Beproof het maar, en ge zult zien dat uw stijl er duidelijk, vloeiend en aangenaam door wordt. Hij wordt *natuurlijk*.

Nu is daarmee niet gezegd: „Schrijf maar op, hoe vlugger hoe beter!" Neen, goed doordenken. Er is geen bezwaar tegen *langzaam*, maar tegen *slordig*.

Een onzer grootste letterkundigen droeg eens een gedicht voor. Een der hoorders dacht hem een compliment te maken door te zeggen: „Hè, mijnheer, u schudt het zoo maar uit de mouw!" Den volgende morgen werd hij verrast door het versje:

„Schudt ge 't uit de mouw,
Dát gaat licht en gauw;
Baart ge uit hoofd en hart,
Dát kost tijd en smart!"

Dat mogen we wel onthouden!

W.

Een goed bericht

ontvingen we zoo even, n.l. dat een Ring *Rotterdam* van het *Ned. Jongelingsverbond* zal worden opgericht, waartoe men den 2den Paaschdag (*waar?*) hoopt te vergaderen. Het bericht, dat het ontworpen reglement mededeelt, is geteekend door de Heeren JOHS. EDERZEEL, J. DE JEL, W. LIOTARD, P. TEEKENS JZN. en J. ZEVEERBOOM.

We verblijden ons hartelijk hierover. Zoo ga 't voort! Geen scheiding maar vereeniging, samenwerking. Zal Amsterdam nu welhaast Rotterdams loffelijk voorbeeld volgen?

(Nog een vraag: Bilderdijk beweert, dat aan de Maas, in Zuid-Holland, onze taal 't zuiverst wordt gesproken. Zouden de vrienden dat niet met eere willen bevestigen door nu eens voorgoed en reeds bij den aanvang allen *conceplten, adviezen en functiën* loffelijk ontslag te geven, en *Nederlanders* in dienst te nemen?)

H.

P R I J S V R A A G.

Gelijk vele onzer lezers weten, herdenken we dit jaar, hoe de roemrijke martelaarskerk der Waldenzen, nu twee eeuwen geleden, door de goede hand Gods, in spijt van de woede der vervolgers, hersteld werd in de oude woonplaatsen en — zij 't nog in beperkte mate — zekere vrijheid verkreeg.

Dat is die „roemrijke terugkeer", die *gloriose rentrée* van 't jaar 1689, welke thans door alle Waldenzen, ja door allen die hen eeren en liefhebben, met dank aan God wordt herdacht.

We stellen onzen lezers voor, hun krachten eens te beproeven aan het leveren van een *beknopte, zaakrijke en lezenswaardige* geschiedenis der Waldenzen, tot op onzen tijd. Het onderwerp is aantrekkelijk en leerrijk tevens.

De opstellen moeten geschikt zijn, om in *Eccelsior* te worden opgenomen en hoogstens een 12 blz. druks beslaan. Men beschrijve het papier aan een zijde, en teekene zijn opstel met een of ander merk of zinspreuk, die *ook* vermeld staat *op* een gesloten briefje, waarin *naam, woonplaats, ouderdom* en *beroep* der schrijvers worden vermeld.

Voor het beste antwoord geven we tot belooning een boek naar keus uit de volgende werken.

- 1°. JOHN BUNYAN. *De heilige oorlog tusschen Elschaddai en Diabolus*, met 100 platen, en levensschets van den schrijver. In prachtband f 4.75.
- 2°. J. P. HASEBROEK. *Hesperiden*. Poëzie in den avond des levens. In stempelband f 5.90.
- 3°. F. LION CACHET. *De worstelstrijd der Transvalers*, aan het Nederlandsche volk verhaald, met een groote kaart van Zuid-Afrika in kleurendruk, en 6 platen. Tweede verbeterde druk. In stempelband f 4.60.

De antwoorden moeten vóór 1 Juni a.s. zijn ingezonden.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zen 'en „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

EEN PAUSELIJK GEZANT.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

Ic wil gaen avonturen,
Te gaen een anderen ganc,
Al solt mi worden sure.

JOHANNES BRUGMAN.

Nog was het Schisma niet ten einde, toen het jubeljaar 1451 aanbrak. Er was weder volle aflaat van zonden te bekomen en om ze overal verkrijgbaar te stellen, had de paus den kardinaal Nikolaas van Cusa door Duitschland en de Nederlanden gezonden. Intusschen had Cusa, wat de Nederlanden betrof, uitgebreider last. De klachten over het ongebonden leven der geestelijken hadden het concilie van Bazel en den heiligen vader bereikt en ook de toenmalige hertog Filips van Bourgondië had er op aangedrongen, dat men toch middelen beramen mocht om de diepgezonken kerk der Nederlanden uit haar verval op te richten. Daartoe had Cusa de meest uitgebreide volmacht ontvangen en het bleek uit zijne woorden en handelingen, dat de paus zijn keuze op geen ongeschikt werktuig had laten vallen. Reeds had hij in Duitschland menige hervorming in kloosters en kerken tot stand gebracht en de bisschoppen en abten onder bedreigingen vermaand hieraan de hand te houden, terwijl hij door zijn welsprekende redevoeringen het volk tot ware godsvrucht opwekte.

In de maand Augustus had hij de Nederlanden bereikt. Ze waren hem niet vreemd. Liefelijke herinneringen rezen voor zijn geest, en ernstiger dan ooit nam hij zich voor hier de hand aan het werk te slaan. Eerst begaf hij zich naar Windesheim, teneinde zich persoonlijk te overtuigen, of het klooster den roem van zijne voortreffelijkheid verdiende, welken het heinde en ver genoot. Toen hij zag, dat het goed gerucht, 't welk van het klooster uitging, wel verdiend was, gaf hij op ondubbeltzinnige wijze zijne goedkeuring te kennen, schonk hij aan het klooster vele voorrechten en stelde hij het allerwegen ten voorbeeld.

Nadat hij een nacht in het klooster doorgebracht had, ging hij naar Zwolle en trad er in de hoofdkerk op. Reeds was de faam hem vooruitgesnel en een heilbegeerige schare vulde het gebouw. Maar hoe gansch verschillend was de prediking van den aflaat van die, welke men gewoon was te hooren. Cusa sprak van belijdenis van zonden en waar berouw, van een vast voornemen om in het goede te volharden, de werken der duisternis te verzaken en in het licht te wandelen. Dan, maar ook dan alleen, kon de aflaat des pausen in Gods naam de zonden vergeven, doch nimmer vermocht hij de ellenden, welke de zonden als natuurlijke gevolgen na zich sleepen, op te heffen. „De ware aflaatbrief”, zoo zeide hij, „waarmede gij in Gods oordeel kunt bestaan, vindt gij in de Heilige Schrift. 't Is de toe-

zegging der genade in Christus, den eenigen Middelaar Gods en der menschen, wiens rechtvaardigheid alleen den onrechtvaardige rechtvaardigt en vergeving van zonden toezegt aan het verbroken en nederig hart."

Het verbaasde hem, dat geestelijken van hooger en lageren rang hem, als 't ware, belegerden, om aflaat te verkrijgen, alsof zij deze dingen niet wisten. Een groot deel van de opbrengst van den aflaat wees hij aan den opbouw en het herstel van kerken toe, terwijl hij in stede van aflaat te verleen op voorwaarde van bedevaart te doen, deze tochten eer afkeurde, wijl zij den zondaar waarlijk niet verbeterden en hem aan zijn dagelijksch werk onttrokken.

Toch wane men niet, dat Cusa vrij was van de dwaling der Roomsche Kerk van zijn tijd. Later, waarschijnlijk tengevolge van vingerwijzingen uit Rome, welks geestelijke schatkist niet sterk gestijfd werd door zijne prediking, liet ook Cusa tegen bepaald tarief aflaatbrieven uitreiken, terwijl ook het beste, wat zijne prediking gaf, te zeer op werkheiligheid en uitwendigen godsdienstvorm gebouwd was, dan dat men er eenige duurzame vrucht van wachten mocht tot bekeering des harten en herstel der diepgezonden kerk.

Deventer had buitengewone maatregelen genomen, om den gezant des pausen, den wegbereider, naar het scheen, van een beteren dag, een glansrijke ontvangst te bereiden. Een schutterkorps, van eene menigte stedelingen vergezeld, was naar den grenspaal der gemeente getogen, om hem binnen de veste te geleiden. De overheid der stad, in haar ambtsgewaad, en door hellebaardiers omgeven, priesters van hooger en lageren rang, monniken en broeders des gemeenen levens stonden voor het oude bisschopshof geschaard om den buitengewonen gast te ontvangen. Eindelijk verscheen Cusa, op een ezel gezeten en een groot zilveren kruis in de hand houdende. Nadat hij op feestelijke wijze verwelkomd was, noodigde men hem tot den kostbaren feestdisch, welken de magistraat te zijner eere had doen aanrichten. Ofschoon Cusa een voorbeeld van matigheid heeten mocht, wees hij de uitnoodiging niet af, temeer wijl deze gelegenheid hem welkom was, om gewenschte inlichtingen over de kloosters en kerken, over de priesters en den geestelijken toestand der leeken te ontvangen. Denzelfden dag echter begaf hij zich op zijn eigen persoonlijk onderzoek en reeds den volgenden morgen trad hij in de Lebuinuskkerk als prediker op. Ook hier schokten zijne woorden het hart van geestelijken en leeken. Niet slechts sprak hij in zijn eigen taal over den aflaat, maar hij bestreed ook de vereering van beelden en de zoogenaamde *veranderingen der gewijde hostie*, als zouden deze dispensatie van zonden kunnen verleen en hij verbod de afgoderij, welke men met relikwieën pleegde.

Daarna begaf hij zich naar het Fraterhuis. Reeds

spraken wij van vriendelijke herinneringen, welke Cusa hier wachtten. Toen hij het gebouw binnentrad, gedacht de nu zoo hooggeplaatste priester aan de dagen, welke hij als een onbezorgd jongeling hier slijten en waarop hij het onderwijs der broeders ontvangen mocht. Hoe weinig had hij toen gedroomd, hier eenmaal als kardinaal weder te zullen binnentreden! Een Duitsch graaf had zich zijner ontfermd, toen zijn vader hem dwong zich tot zijn handwerk te bekwamen. De edelman had den schranderen geest van den knaap opgemerkt en den vader bewogen, hem zijn zoon ter verzorging en opvoeding af te staan. Door zijn weldoener werd de jongeling straks naar Deventer gezonden, welks Fraterschool reeds ver in den vreemde met lof bekend stond. Na een driejarig verblijf was hij naar de hoogeschool te Padua vertrokken, om er zijne studiën voort te zetten. Straks werd hij tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd en wijdde hij zich als kanunnik aan de behandeling van kerkelijke zaken. Ook hierin bleef hij aan zijne opleiding door de broeders getrouw, dat hij zich verre hield van het klooster en van eenige orde.

Hoe verheugde het hem, toen hij het oude gebouw vervangen zag door eene nette en ruime inrichting, welke een groot getal leerlingen plaats gaf. Cusa deed zich het gebouw rondleiden, toefde geruimen tijd in de bibliotheek en woonde het onderwijs bij, waarna hij de gewone godsdienstige samenkomst der broeders leidde, aan welke hij als jongeling reeds zoo menigen zegen te danken had. Wij kunnen deze samenkomsten bij onze lezers als bekend vooronderstellen, daar we ze in ons opstel over *de Broeders des gemeenen levens* meer uitvoerig bespraken. Cusa had slechts één woord van lof voor de stichting te Deventer en daardoor gaf hij den toenmaligen rector de vrijmoedigheid, om de belangen der broeders bij hem te bepleiten. Men wilde hen noodzaken hunne stichting in een klooster te veranderen. Cusa vond hiertoe in hetgeen hij in hun midden had aanschouwd, geenerlei aanleiding en, hoewel hij hun de waardigheid van kanunnik aanbod, gevoelde hij zich gansch niet gekrenkt, toen zij deze gunst van de hand wezen en begeerden buiten eenigen geestelijken band te blijven voortleven; ja, hij verzekerde hun zijn hooge bescherming tegen ieder, die het hun zou willen lastig maken.

Ook op stoffelijke wijze openbaarde Cusa zijne belangstelling voor de broeders. De kardinaal namelijk, niet tevreden aan de boekerij van het klooster een tal van kostbare werken vereerd te hebben, wees uit zijne nalatenschap aan het Fraterhuis eene som van vijf duizend gouden Rijnsche guldens aan, welke de overheid der stad beheeren zou, om daaruit aan een twintigtal jongelingen de gelegenheid te geven zich aan de Fraterschool te doen opleiden. Uit deze Cusaansche beurs werd de vorming van

menig jongmensch behartigd, die later een zegen voor de kerk dezer landen heeten mocht.

Van Deventer begaf de kardinaal zich naar Arnhem en Nijmegen, waar hem soortgelijke ontvangst wachtte als te Deventer en waar zijne komst voor korten tijd althans even zegenrijke gevolgen droeg. Met strenge hand herstelde hij de tucht in de kloosters. Zoo gestreng zelfs ging hij hierbij te werk, dat zijne geboden de kloosterlingen hier en elders tot weêrstand prikkelden. 't Valt echter niet te ontkennen, dat dit verzet niet geheel en alleenlijk daaruit voortkwam, dat men zich niet aan tucht wilde onderwerpen, maar 't was ook een teeken des tijds, 'twelk op een geringer schatten van de bevelen des pausen van Rome in het algemeen wees.

Helaas, dat we ook van een overigens voortreffelijk man als Cusa niet meer mogen zeggen, dan dat hij op het gebied der kerke Gods dezer landen weinig meer was dan eene *verschietende ster*, straks in haar eigen duisternis uitgedoofd. Waarlijk, het ging niet saâm — en de geschiedenis van alle tijden rechtvaardigt deze meening, — *Rome in Rome te hervormen*; tegelijk *kardinaal* en *reformator* te zijn.

En tegen de historie helpt geene redeneering, ook niet van den vroomsten filosoof!

DE GETROUWE GETUIGE.

V.

't Werd weldra onmogelijk voor die in de hitte van den strijd waren te bespeuren, wat er om hen heen plaats vond. 't Krijgsgeschrei vermengde zich met het knallen der schoten, de tonen der gegeven bevelen, het kermen van gewonden en al wat den menschenmoord op groote schaal, die oorlog heet, kenmerkt. De heer Von Staffhorst bevond zich in de voorste rijen. Nu vooruitdringend, dan weer teruggeworpen, slaagde hij er in de bres te naderen, trouw door de zijnen gevolgd, wier gelederen echter door de Turksche kogels reeds merkbaar gedund waren. Als de rook een oogenblik optrok, kon men de rijen der Turken zien, die in en om de bres geschaard, gereed stonden haar tot het uiterste te verdedigen. Een verwoed gevecht ontstond nu. De keizerlijken drongen steeds op, terwijl hun welgericht geschut de Turken neerfelde. Doch ook deze gaven geen kamp en wellicht ware 't hun gelukt den vijand nog buiten de vesting te houden, indien niet een onverwacht voorval de kans had doen keeren.

Terwijl namelijk de strijd op het hoogst was, hoorde men plotseling een knal, zoo geweldig, dat hij boven al 't strijdrumoor uitklonk. De grond trilde. Wat was er geschied? Waarschijnlijk was een kogel uit het geschut der aanvallers in een ton met kruit geslagen, en deze met geweld ontploft. Hoe 't zij, in de rijen der Turken ontstond een oogenblik verwar-

ring. De heer Von Staffhorst merkte het op, en met den degen zwaaiend riep hij den zijnen toe:

„Voorwaarts. Met God en voor den keizer. De stad is ons!”

Tegelijk het voorbeeld gevend rende de jonge ridder door de zijnen gevolgd de bres in. Als een stroom, die alles voor zich uitdrijft, drongen nu de Christenen verder en sabelden neer wat hun in den weg trad. Doch weken de Turken ook, ze gaven het niet op. Snel vereenigden zij zich weder en wierpen zich op de indringers, wier eerste afdeeling onder den heer Von Staffhorst aldus den zwaarsten schok te doorstaan kreeg.

Eensklaps hoorde Paasch, die zich dapper had geweerd, een luiden kreet. Hij kende de stem en zijn geheele lichaam trilde. Snel bracht hij zijn paard vooruit en — aanschouwde zijn heer, die, van 't paard gevallen, door een drietal der zijnen reeds werd weggedragen. Haastig voegde Paasch zich bij hen. 't Gelaat van den ridder was doodsbleek, zijn oogen gesloten.

„Morsdood!” sprak een der dragers. „'t Schot ging hem vlak door 't hart.”

„Dood!” riep of liever schreeuwde Paasch met een stem die van ontroering trilde. 't Was hem onmogelijk meer te zeggen.

„Ja wat anders?” sprak een der soldaten. „'t Is jammer van zoo'n jong wakker heer. Pas officier, nu al 't graf in. Doch wat wilt ge? Heden dijn, morgen mijn.”

Peter antwoordde niet. Hij was als roerloos en zag werktuigelijk toe, terwijl de mannen het lichaam op eenig stroo in den wagen legden, en zich toen met haast weer in den strijd begaven. Een geneesheer schoot toe en eerst toen ontwaakte Paasch uit zijn verdoofdheid. Hij zag den man der kunst zwijgend aan. Deze legde de hand op het hart van het lichaam dat daar lag, doch weldra schudde hij bedenkelijk het hoofd en sprak:

„'t Is te laat. Ik ben hier niet meer nodig.”

Hij spoedde zich verder en Peter bleef alleen, of liever hij gevoelde zich alleen en schrikkelijk verlaten, al renden ook drommen van ruiters hem voorbij, al donderden de kanonnen in de verte en deed het krijgsgetier hooren en zien vergaan. Paasch lette er niet op. Met een bitteren kreet wierp hij zich neder, bij het lijk van zijn jongen, geliefdenmeester, en een stroom van tranen gaf hem eerst een weinig lucht.

Overweldigende, de ziel doorvljmende smart heeft niet steeds dezelfde uitwerking. Doet zij den een in luide jammerklachten uitbreken, den ander maakt zij stom. Als den laatsten ging het ook den trouwen Peter. Zonder klachten, ja zonder gedachten haast zat hij, in bitterheid der ziel, slechts te staren op het lijk van den geliefden heer en wellicht had de avond hem als wezenloos nog op dezelfde plaats gevonden, indien niet een luid geschrei, dat uit dui-

zenden kelen tegelijk opsteeg, zijn oor had getroffen. Werktuigelijk hief Peter 't hoofd op; hij zag om en — zijn scherp oog ontwaarde de keizerlijke vlag, geplant op een der vestingstorens van Belgrado. Snel als 't licht vloog hem de gedachte door 't hoofd: „We hebben 't gewonnen; de stad is ons! 't Is het gejuich der overwinnaars!”

De mensch is een wonderlijk wezen. In een oogenblik scheen de zachtmoedige, ten dood bedroefde Peter, die nog pas als 't beeld der smart nederzat, een ander mensch geworden. Hij sprong op, omklemde zijn zwaard, en met den uitroep: „Ik zal hem wreken!” ijde hij voorwaarts, besteeg het eerste het beste paard dat hij vond, en rende naar de bres waar nu de scharen der Christenen binnendrongen als door een geopende poort.

't Was een schrikkelijk tooneel, dat de stad aanbod. Uit brandende huizen sloegen rook en vlammen, terwijl in de straten de keizerlijke ruiters en voetknechten met luide vreugdekreten den vijand nazett'en. Hier en daar werd nog wederstand geboden; er ontstond dan een verwoed maar in weinige oogenblikken beslist gevecht. De menigte der dooden, vooral rondom de bres, getuigden hoe hittig de strijd was geweest. Ook elders lagen overal lijken, of vernam men de klaagtonen der gewonden, die om hulp smeekten, welke echter, althans voor de Turken, ver was. Wie van de laatsten zich nog redden kon sloeg op de vlucht, van nabij door de overwinnaars achtervolgd, die honderden gevangenen maakten, doch wat weerstand bood neersabelden.

Peter Paasch, eenmaal in het strijdgewoel teruggekeerd, werd er geheel door medegesleept. 't Gevoel van smart was voor 't oogenblik geweken, en had plaats gemaakt voor de drift om zijn gemoed te koelen aan hen, die hem nu in zoo korten tijd twee vrienden hadden ontroofd. Of die drift redelijk, gegrond was? — Dat vroeg Paasch zich thans niet af; verklaarbaar was zij gewis, en de vijanden ervoeren het. Want in de voorste rijen der vervolgers, was Paasch en hij gaf 't niet op, ook zelfs niet toen de poort der stad bereikt, en de vijand in de vlakke daarbuiten gedreven was.

Jubelend in de bevochten zegepraal, maakte de afdeeling waarbij Paasch behoorde, zich gereed den vijand ook buiten de vesting na te zetten, doch een donderend „terug!” van den officier, die 't bevel na 't sneuvelen van Von Staffhorst had overgenomen, weerhield hen. De man begreep terecht hoeveel gevaar afzonderlijke benden liepen, door de vliedende Turken omsingeld en gevangen genomen of neergesabeld te worden, eer meerdere troepen hen kwamen helpen.

Doch mochten ook alle anderen 't bevel gehoorzamen, niet alzo Peter. De smart over den dood zijns meesters had hem als 't ware van zijn zinnen beroofd: hij zou het den Turken vergelden, en zijn

paard de sporen gevende, draafde hij de vlakke in, waar weldra nog enkel een stofwolk zijn spoor aanwees. De anderen trokken terug.

Aanvankelijk joeg onze jonkman voort, zonder een enkelen Turk te zien. Steeds reed hij verder, tot, ongeveer een half uur buiten de stad, hij eensklaps stiet op een bende der vluchtende vijanden. Met een wilden kreet wierp hij zich op hen. Doch reeds in 't volgende oogenblik stortte zijn paard, doodelijk getroffen neder. En eer Peter zich weer kon opheffen, voelde hij hoe tien, twintig sterke handen hem ruw aangrepen. Een honend gelach klonk hem in de ooren. Hij boette zijn roekeloosheid. De vervolger was zelf gevangene geworden, gevangene zijner doodvijanden, der gehate Turken!

H.

(Wordt vervolgd.)

Letteren en taal.

Een dichter.

Wanneer wij, over een dichter zullende spreken, daartoe *Da Costa* kiezen, is dat niet wijl deze thans „in de mode is” — wat, als 't waar is zeer heugelijk mag heeten, — ook niet en allermint bij gebrek aan beter, maar eenvoudig hierom, dat we bij onze lezers eenige bekendheid met dezen grooten zanger mogen onderstellen. Daarbij is hij hun wat men noemt „sympathiek”. Zijn geloof is het hunne en het onze. En eindelijk zijn *Da Costa's* taal en woord ons dierbaar, omdat beide in zoo nauw verband staan tot de hoogste, de eeuwige dingen.

Da Costa behoort niet tot de „populaire” dichters. Hij moge bekend, hooggeschat en bemind zijn, onloochenbaar is hij toch meer geprezen dan gelezen. En daar zijn redenen voor.

„Populair” komt van „populus”: *volk*; en nu zal niemand tegenspreken dat het volk, het groot algemeen, allereerst naar datgene grijpt, wat gemakkelijk verstaanbaar, licht te vatten, niet zwaar te verwerken is. Men wil nog wel lezen, maar tot ontspanning alleen; wel proeven en smaken, maar lichten kost. Wat tot denken, soms tot ingespannen denken noopt, zoeken de meesten niet, zij hebben 't er te druk voor. Wat „populair” zal wezen moet onder ieders bereik liggen, liefst daarbij prikkelend, akelig, of wel vermakelijk, aanlokkelijk zijn. De gedichten van den „schoolmeester”, en zooveel ijselijke moord- of roofgeschiedenissen, vol lijken en bloedige graven en geheime kelders, danken hun debiet aan een of meer der bovengenoemde eigenschappen.

Da Costa's gedichten bevatten die niet. Ze zijn er te hoog, te schoon, te waar, te stout voor. 't Is makkelijker een tamme gans, dan een arend te volgen. Toch mogen we er ons dankbaar in ver-

heugen. dat een dichter als Da Costa meer en meer wordt gewaardeerd, en de herdrukken zijner werken elkaar volgen. 't Is èn een eer èn een zegen voor ons volk.

Doch er is meer. We zullen het zien, nu wij na-gaan *wat noodig is*, om Da Costa recht te genieten.

De hoogste roem van Da Costa was *een Christen* te zijn, „een Israëliet, die zijn Messias gevonden had”. „Het bloed des Nieuwen Testaments,” zoo getuigt Dr. Pierson naar waarheid, „was hem dierbaarder dan zijn eigen.” 't Was Da Costa's lust Gods genade te prijzen, en Jezus Christus zijn „Goël en Lossers, zijn Zondenvernier” te verheerlijken.

Nu spreekt het wel van zelf, dat dit allersterkst in Da Costa's gedichten moet uitkomen.

„Dichtkunst is gevoel,” zegt hij, en dat gevoel richtte zich bij hem zoo, dat steeds uitkwam en op den voorgrond trad, datgene waarbij zijn hart leefde. Vandaar die vele lofzangen ter eere van God en Christus, die Bijbelwoorden in verzen, die liederen welke getuigen tegen het ongeloof, die gebeden en geloofsuitingen, waarvan Da Costa's dichtwerken vol zijn.

Maar vandaar ook, dat een eerste vereischte om hem te verstaan is: *belezen* en *thuis* te zijn in de Schrift. Wie dat niet is, kan onmogelijk Da Costa's verzen genieten. Hij zal ze nu eens vreemd, dan weer onverstaanbaar, soms zelfs zonderling vinden. Dat Da Costa niet „populair” is ontstaat juist ten deele daardoor, dat de ontwikkelde ongeloovigen zich te hoog rekenen, om den Bijbel te lezen en te onderzoeken; terwijl de min ontwikkelden vaak schrikkelijk onkundig zijn in 't Woord Gods. Da Costa's gedachtenwereld is die der Schrift. Wat wonder, dat wie de laatste niet verstaat, ook niet in de eerste kan doordringen?

Een tweede eisch is: dat men geen vreemdeling zij in de geschiedenis, zoowel die der volken in 't algemeen, als van ons vaderland in 't bijzonder. Da Costa, van Spaansch-Joodsche afkomst, hield zoowel al wat deze afkomst en de volken zijner voorvaderen betref in eere, als hij in hart en nieren Nederlander was. (Men denke slechts aan het: „Zij zullen het niet hebben.”) Met voorliefde verwijlt hij bij de roemrijke feiten onzer geschiedenis, en pluist haarfijn de geslachtsrijen en bijzonderheden na; wat vaak een reeks van aantekeningen noodig maakt. Maar daargelaten nog dat deze geen zeer dichtelijke leesstof vormen, is 't ook zelfs met hun hulp niet mogelijk Da Costa als dichter te waardeeren, zoo men niet een tamelijk juist denkbeeld heeft van den loop der geschiedenis en van de daden harer hoofdpersonen althans.

Een derde opmerking geldt Da Costa's *taal en stijl*.

Die taal en stijl zijn in den regel „klassiek”; met zekere vrijheden, maar in alle geval niet als van krantberichten en dergelijken lichten kost. Als zijn onderwerp 't meebrengt, weet Da Costa ook een-

voudig te zijn; doch dat is, vooral bij de beste stukken en de meestgelezene, niet het geval. De wijze van uitdrukking is in volkomen overeenstemming met de hooge vlucht, die de dichter neemt. Ook de dichtmaat, de statige Alexandrijn bij voorkeur, stemt daarmee. Statig, ernstig, verheven en stout is zijn stijl, wier schoonheden het niet elk gegeven is op te merken of te vatten, en die men aan de hand van betrouwbare gidsen moet leeren vinden, zien en schatten. Evenzoo is 't met de taal. Nieuwe woordvormingen ontbreken niet, maar vooral de zinsbouw is 't die velen verhindert Da Costa recht te genieten. Lang zonder gerektheid, ingewikkeld tot het uiterste, een waar kunststuk van bouw, is vaak de volzin bij Da Costa. En dat maakt de lezing niet gemakkelijker. 't Was juist gezien, toen zijn groote dichterlijke vereerder Ds. J. P. Hasebroek, bij de uitgave van Da Costa's gedichten de hoofdletter aan 't begin van elken versregel liet vervallen, en die alleen plaatste, waar men haar ook in on dicht gebruikt. Reeds dat heeft Da Costa's gedichten velen veel duidelijker gemaakt. Dat de *interpunctie* alle aandacht verdient, spreekt van zelf. Wie bij Da Costa de „teekens” over 't hoofd ziet, kan gerust met lezen ophouden.

Ten laatste — om niet meer te noemen — zal niemand Da Costa's gedichten recht begrijpen, en vooral niet er het rechte nut van hebben, indien hij niet van nabij, althans eenigszins, bekend is, met het tijdvak van worsteling en strijd op kerkelijk en godsdienstig gebied, dat de dichter doorleefde en waarin hij zoo ridderlijk meëstreed. Wie Da Costa wil begrijpen, dient zijn levensgeschiedenis te kennen, zijn verhouding tot Bilderdijk, Capadose, Groen, De Liefde, Scholten e. a., zijn betrekking tot de Schotsche kerk, *de Heraut* en haar redacteur, Ds. Schwartz; zijn strijd voor de waarheid, tegen het modernisme en het ongeloof, b.v. der Leidsche hoogeschool.

(Zeer raad ik, om deze kennis te verkrijgen, lezing aan van de schoone opstellen, die de heer W. Van Oosterwijk Bruyn pas leverde in de „Bouwsteen”, alsmede het werk „Oudere Tijdgenooten” van Prof. A. Pierson.)

Het is zeker dus niet te veel gezegd, wanneer men beweert dat het niet aangaat, maar zoo eens even „iets van Da Costa” te nemen, b.v. voor een voordracht. Men dient rekening te houden met de eischen, die hij aan al zijn beoefenaars, aan voordragers en hoorders, stelt.

We wijzen hierop, omdat Da Costa meer dan vele dichters den Christen aantrekt, en in Christelijke gezinnen en vereenigingen gaarne gezien, ja geliefd is. Een jongmensch echter, die voor zijn vorming en ontwikkeling, zijn stichting en zieleven, in één woord, in elk opzicht van Da Costa's gedichten 't rechte nut wil trekken, dient wel te weten dat dit zonder studie en inspanning nu eenmaal

niet gaat. Bijbelkennis, Schriftonderzoek, bekendheid met geschiedenis, taalkennis, dat al is noodig, en gelukkig niet onverkrijgbaar. Het schoonste is dat, wie Da Costa leest als vanzelf tot al deze dingen wordt geleid.

En bovenal „het loont de moeite”. Een Nederlander is een „practisch” mensch. Hij werkt niet voor niet — en terecht. Welnu, de moeite die men zich ter wille van Da Costa getroost, blijft waarlijk niet onbeloond. Hij dwingt u tot denken, ontleden, opmerken, vergelijken. Hij noopt u tot ernstige, degelijke studie, en opent u een rijke wereld van feiten en gedachten, en waarlijk hooge idealen. Hij leert u zien, wat gij anders nooit zoudt bespeurd hebben. En eindelijk, zijn poëzie is een heiligdom, gesticht ter eere van Hem, „die was, die wezen zal, die is,” wiens lof er ruischt, wiens groote daden er verkondigd worden. H.

Vreemde preektrant.

We hebben vaak gezegd — en 't is ons wel eens kwalijk genomen misschien — dat de toestanden in het buitenland volstrekt niet altijd zoo zijn, dat wij ze ons tot voorbeeld behoeven te stellen. Met al dat dwepen met het vreemde hebben we weinig op, en zijn ook o. a. daarom tegenstanders der landverhuizing zonder dringende noodzaak.

Ook zagen we herhaaldelijk, hoe werkelijk in den vreemde niet al goud is wat er blinkt, ook op Christelijk gebied.

Merkwaardig is in dit opzicht het getuigenis dezer dagen afgelegd door Ds. Henry E. Dosker, een Hollandsch-Amerikaan, vooral door zijn jongste bezoek aan Nederland velen niet onbekend.

Hij heeft zich onlangs uitgelaten over zekere verschijnselen in het hooggeprezen Amerika en kwam daarbij o. a. tot de slotsom dat daar geen nationale Godgeleerdheid is.

„Maar, zegt hij, hebben wij geen nationale Theologie, wij hebben *wel* een nationalen preektrant.

Een enkel woord geeft vrij wel haar eigenaardig karakter terug — *Sensationalisme* (werking op 't gevoel, prikkeling).

De schrikkelijke zenuwspanning van ons leven put uit. Alles jaagt en drijft ons, zes van de zeven dagen.

De zevende dag is een van ontspanning.

Zoo ging, naarmate de stoomdruk van ons Amerikaansch leven grooter werd, langzamerhand het Puriteinsche karakter van onzen Sabbat teloor.

Men dwaalt, indien men de verlaging van ons Sabbat-ideaal alleen *van buiten af* ons ziet bedreigen.

De gevaren dreigen, ook hier, *van binnen uit*.

Het opgeschroefde zenuwleven eischt afleiding. In de week is men er te druk voor.

Op Zondag dus.

Zoo liet men allengs wat vallen, tot eindelijk zeer weinig overbleef.

Men redeneerde dat de Nieuw-Testamentische Sabbat wat anders was dan de Oud-Testamentische.

Dat de Christelijke vrijheid ons waarborgde in onze *geestelijke*(?), vrije opvatting van den Sabbat; dat men zich niet aan banden moest laten leggen; dat Zondagvieren niet bestond in kerkgaan, preeken hooren, enz. enz.

Dus begonnen de kerken holler te worden en moest men in uiterlijke aanlokselen zoeken, wat in het wezen van de prediking en Sabbatsrust niet meer gevonden werd.

De preek moest korter zijn. Meer geschoeid op de leest des tijds.

De voordracht zedekundig en vrij.

Gezang en orgelspel werden allengs schooner, tot eindelijk in vele Amerikaansche kerken de preek een soort van onbeschrijfbaar dingetje werd, enkele minuten lang, en van twijfelachtigen inhoud.

In die enkele minuten toch moest zooveel boeiends worden gezegd, en het moest zoo boeiend worden gezegd, dat de prediker, in vele gevallen, in den tooneelspeler onderging.

De waarborg van gezonde prediking had geen aantrekking meer; de gemeente kwam grootendeels slechts *eens* per Zondag ter kerk; voor de andere beurt was men afhankelijk van nieuwsgierige zwerwers, enz. Zoo drong zich het *sensationalisme* op den voorgrond.

De zotste titels werden voor de predikaties van de e. v. Zondag aangekondigd om — *volk te trekken*:

„Kanaal-boot Christenen,” (Joh. XXI: 8). — „De toebereide worm,” (Jon. IV: 7). — „Het ledige huis.” (Matth. XII: 43—45). „Onze zomer en winterhuizen,” (Amos III: 15). „Gelijkheid en verschil,” (I Cor. XV: 41). „Gij, in den godsdienst,” (Joh. XXI: 22). „Een maaltijd aan zee,” (Joh. XXI: 12). Zie hier enkele motto's van predikaties, die door *leidende* mannen gehouden werden.

Ik heb enkelen van die preeken gelezen en vond hun inhoud oneindig beter dan hun opschrift zou doen vermoeden. Maar waarom die gezochte motto's?

Zij bereikten het voorgestelde doel. De menschen, door nieuwsgierigheid geprikkeld, kwamen werkelijk beter ter kerk.

Ik heb dezen winter geregeld de onderwerpen der predikaties, gehouden door verschillende leeraren in Chicago, gelezen en mij er dikwijls over verbaasd.

Vaak vroeg ik mij zelf af: zou de gemeente dat zoo willen?

Arme leeraar dan.

Of zou de leeraar denken dat het zoo hoort?

Arme gemeente dan.

„Zoo priester, toch — zoo volk.”

Een predikant eener z. g. Evangelische gemeente,

preekte over — „*Poe's raven*” — het welbekende, fantastische gedicht, dat hij geheel, en op zeer rhetorische wijze, voordroeg, in zijne predikatie.

Een ander betooverde, bij een *lijkrede*, het volk zóo door zijn welsprekende woorden, dat het in een luid *handgeklap* uitbarstte.

Een derde dweepte, in een politieke predikatie, zijn gehoor zóo op, dat zij midden onder de preek, als één man, oprezen en het volkslied, als een intermezzo, aanhieven.

Die dingen werden ons *als feiten*, door wereldsche dagbladen gemeld, meestal zonder critiek, soms met een woord van lof voor den tact van den prediker.

„Maar de Bijbel is ook zoo'n arm boek, men moet er wel buiten gaan, om wat voor *menschen van de 19e eeuw* te kunnen zeggen.”

Zoo verontschuldigen sommige predikers van dat soort zich en erkennen daarmee niet de armoede des Woords, maar de dorheid van hun eigen geestelijk leven en den ongeestelijken toon hunner geheele bediening.

Dit soort van prediking wordt echter nog, — God zij er voor gedankt, — door een tal van stoere, degelijke mannen, in alle kringen, veroordeeld en bestreden.

Met Paulus, weten ook zij nog niets *dan Christus en dien gekruist*.

Een van die mannen karakteriseerde dat soort van prediking dezer dagen in een van onze meest invloedrijke Christelijke bladen als „*champagne prediking*”.

En terecht.

Het maakt dronken, redt niet. Het mag streelen, het kan niet overtuigen van zonde. Het heeft geen kruis, en dus ook geen licht. Het gebruikt het lancet niet, en kan dus ook niet heelen.

Geen wonder dat de z. g. Evangelisten meer en meer aan invloed winnen, en dat men de bekeering van zondaren niet of zelden verwacht van de geregelde bediening; maar juist, en vaak alleen, van de winteravonden, waarop zulke mannen een of meer gemeenten bearbeiten, met het *Woord*.

Als ik nu, zegt Ds. Dosker, één bede heb, is het deze dat God ons volk, als Gereformeerd volk, voor zulke dingen beware.

Wij moeten ge-Amerikaniseerd worden. ¹⁾ Men kan even gemakkelijk de watervallen van den Niagara „opkeeren” als deze strooming.

Maar in die strooming klemme ons volk zich vast aan de oude goede Theologie; die *goed* is, niet omdat zij *oud* is; niet omdat wij ze van *Nederland* meëbrachten, als Kerk en als volk; niet omdat zij te Dordt werd geaprobeerd; maar omdat zij *Bijbelsch* is.”

Zoover Ds. Dosker. De liefhebbers van 't vreemde kunnen er hun voordeel meë doen.

H.

¹⁾ Jammer genoeg! (Red.)

UIT HET LEVEN.

Om inlichting.

Een lid onzer redactie ontving dezer dagen van zeker „Bibliographisch Bureau” te Berlijn een gedrukt stuk in een hem grootendeels onbekende taal gesteld. Daar hij er niet uit wijs kan worden en de lezers misschien gelukkiger zijn, geeft hij 't hier een plaatsje:

Mynheer!

Door deze heb ik de eer Uw. Ed. mede te deelen, dat zich den 1de November j. g. te Berlyn een

„BIBLIOGRAPHISCH BUREAU”

heeft gevestigd.

Hetzelfde beoogt:

- I. *Verstrekking* wetenschappelyker informaties, b. v. inlichtingen, aangaande de literatur van bepaalde vakken en hare toegankelijkheid aan verschillende plaatsen.
- II. *Leverantie van zamengestelde werken* in bibliogr. geest voor bestuuren, wetenschappelyke inrichtingen, Bibliotheken, Archiven en z. v.
- III. Eene doelmatige *tuschenkomst* omtrent den antiquarischen handel naar wetenschappelyke beginselen.
- IV. *Spoedige opmaking gewenschter Katalogen*, overzichten en soortgelyke bewerkingen in alle taalen, voorzien van wetenschappelyke opmerkingen.
- V. *Vertaling* wetenschappelyker en belletristischer werken.

Genoemde doeleinden tracht het bibliogr. Bureau door volgende wyze te bereiken:

1. Middels *vakkundige leden*, belast met de directie over de verschillende disciplinen. Zelfde zullen ter bepaalder ure in de lokaliteiten van het institut ter konferentie en tot elk gewenscht uitkomst aanwezig zyn.
2. Door plaatsing van *correspondenten* by alle eerste bibliotheken in Universiteitssteeden van het binnen- en buitenland, insgelyks door middel van referaten van antiquariats-vakkundigen eene mogelykst spoedige uitvoering aan alle gegevenen opdragen te verzekeren. De rykelyk ter dispositie staande medewerkers van het bureau geven de zekerheid eener spoedigen bewerking en uitvoering aller orders.

Opvolgend genoemde vakken heeft het bibliogr. Bureau voorerst in den kring zyner bezigheden geplaatst:

Theologie (evangel. en katholiek.) Kerkgeschiedenis, *Orientalia* (als ook Hebraïka en Judaïka), *Kulturgeschiedenis*, *Kunstgeschiedenis*,

Geschiedenis der middeleeuw en nieuwtijd,
Geographie,
Philologie (klassik),
Slavica,
Natuurwetenschappen en hunne geschiedenis,
Philosophie (geschiedenis derzelfden),
Paedagogika,
Staatskunde.

Het Bibliographisch Bureau zal ook aanderdeels hier niet genoemde vakken vervolgens in den kring van zyn programma opnemen, en zelfstandig aan de uitgaaf wetenschappelijker werken voornamelyk bibliogr.strekking deelhebben.

Dat hier ter plaatse sedert een jaar bestaande weekblad „*Das Archiv*”, een repertorium aller takken der algemeenen wetenschappen, staat met het institut en zyne bedoeling in naauwen verband, en zal over alle aangelegenheden van het institut verslag geven.

't Stuk is behalve door den president geteekend door . . . . *zeven* doctoren en professoren! Zeker geen nazaten der *zeven* wijzen van Griekenland. Terwijl er iets onderstaat dat aan Adams werkzaamheid in 't Paradijs herinnert, doch hier recht vermakelijk is, te weten:

„De namgeving der talryken uitheemschen Korrespondenten zal in het voorts verschynend jaarbericht plaats hebben.”

H.

Een boek gebonden in menschenleder.

In het midden van deze eeuw werd op eene boekverkoop te Parijs het volgende aangeboden: No. 889. De constitutie van de Fransche republiek. Dyon 1793. 1 deel in 8°. form., gebonden in menschenleder.

Het was inderdaad menschenleder, waarin dit revolutionaire boek, dat met de rechten van den mensch begon, was gebonden.

Deze banden van menschenleder vonden ten tijde der Fransche Revolutie zeer grooten aftrek, en waren toen zeer geliefd.

Toenmaals waren er geheele fabrieken, die zulk republikeinsch leder bereidden, b.v. die van Meudon looide zoowel menschenhuiden als die van paarden en ossen.

Men trok namelijk den lijken der ter dood gebrachten de huid af, en verkreeg uit die der mannen een leder, dat in deugdelijkheid en stevigheid het gemeenleder overtrof, terwijl men de huid der vrouwen wegens te groote weekheid minder bruikbaar bevond. Dit revolutionaire denkbeeld, om de huiden der vermoorde aristocraten voor een industrieel doel te gebruiken, bepaalde zich niet alleen tot de boekbinderij, maar werd ook op ander gebied toegepast, b.v. op dat der schoenfabricatie, om — pantoffels uit menschenleder te vervaardigen.

Gelukkig ging, met de Revolutie, ook deze tak van „Indiaansch-Fransche” industrie teniet.

J. A. W. Jr.

Graaf Gustaaf von Schlabberndorf behoorde tot de vele Duitschers, die het uitbreken der Fransche Revolutie met vreugde begroetten. Hij ijld naar Parijs en sloot zich bij de troepen der Girondijnen aan. Toen nu echter de Terroristen de overhand kregen, werd hij spoedig als zeer verdacht aangeklaagd en daarop gevangengenomen. Weldra volgde de veroordeeling en werd hij weggevoerd om den volgenden dag onthoofd te worden. Den volgenden morgen bij het kleeden vindt hij slechts één schoen. Men komt om de slachtoffers te halen. Ook Von Schlabberndorfs naam wordt opgelezen; de graaf is echter nog niet gereed. Hij is geheel gekleed, maar mist zijn linkerschoen. Men zoekt naar deze, doch vindt ze niet. Men wordt ongeduldig, maar Von Schlabberndorf antwoordt op vasten toon: „Gij ziet, ik ben gereed; ik kan echter onmogelijk mijn laatsten gang op één schoen maken. Ik verzoek u daarom, morgen weer terug te komen, dan zal ik zeker twee schoenen bezitten. Ik zal niet ontvluchten.”

Na veel spreken neemt men ongedacht zijn voorslag aan.

Den dag daarop is de graaf gereed, als de cipier de namen der veroordeelden komt aflezen; deze is echter een andere beambte, die niets van Von Schlabberndorf weet, en zijn naam ook niet op de lijst vindt. Zoo bleef de graaf steeds gevangen tot aan den val van Robespierre.

Daarna werd hij vrijgelaten en keerde naar Duitschland terug, om in den bevrijdingsoorlog als officier Parijs binnen te trekken, nadat hij in vijftien veldslagen en gevechten gestreden had, zonder, trots zijn groote dapperheid, ook maar éénmaal gewond te worden.

Hij stierf in 1839, als negen-en-zeventigjarigen grijsaard in zijn geboorteplaats Stettin.

J. A. W. Jr.

„De Berlijners deugen nergens voor”, was de spreuk van den ouden Frits, die, zooals bekend is, van Berlijn niets wilde weten. Eens kwam een candidaat in de theologie tot den koning, met het verzoek om eene aanstelling.

Frederik vroeg hem: „Waar komt gij vandaan?”

„Uit Berlijn, Uwe Majesteit.”

„Wat! uit Berlijn? — de Berlijners deugen nergens voor.”

„Uitgenomen twee,” antwoordde dadelijk de ander onversaagd: „Uwe Majesteit en ik!”

Oogenblikkelijk verkreeg hij de verlangde aanstelling.

J. A. W. Jr.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

DE GETROUWE GETUIGE.

(Slot.)

VI.

„Geslagen, gedrukt, kwalijk gehandeld zijnde.”

Onder ruwe woorden en met woede in hun blikken, hadden de Turken Paasch gegrepen. Zij hadden gezien, hoe hij als een razende had gestreden, en zwoeren, zoodra mogelijk, bloedige wraak op hem te nemen.

Onder woeste bedreigingen rukten de vijanden den armen Peter de kleeren van 't lijf en de schoenen van de voeten. Daarna bonden zij hem met beide handen aan den staart van een paard. Haastig zaten toen de ruiters op, en voort ging het door struiken en heggen, over hoogten en door laagten, in draf, uit vrees voor de vervolgers. Paasch werd voortgesleurd of hij wilde of niet. Hij mocht struikelen, zich de voeten ten bloede openrijten, niemand bekommerde er zich om. Slechts als hij dreigde neer te zinken, trof hem snerpand de rijzweep des ruiters, die op het paard zat. Eerst laat in den avond achtten de Turken zich voor de soldaten der Christenen veilig, en stegen af.

Zij bevonden zich in een dicht, donker woud.

Terwijl een vuur werd aangelegd, bespraken de

Muzelmannen onder elkander, wat geschieden zou met den gevangene. Wel kon hij geen woord van het gesprek verstaan, maar de dreigende blikken en gebalde vuisten spelden weinig goeds. Hij bedroog zich niet.

Twee ruwe takken, van een boom gehouwen, werden door de Turken zoo over elkander gelegd dat zij een kruis vormden. Wat kon dat beduiden? vroeg Peter zich af. Doch weldra wist hij het. De soldaten omringden het kruis en spuwden er op, met de uitdrukking der diepste verachting op het gelaat.

„Nu gij, Christen,” sprak een der Turken in gebroken Duitsch, nadat hij de handen van Paasch had losgemaakt; „of wee u!” En tegelijk spuwde hij weder op het kruis.

Dat kon de vrome Duitscher niet verdragen. Hij hief zijn nu vrije hand op en gaf den Turk zulk een hevigen slag om de ooren, dat de man, daarop niet verdacht, ter aarde tuimelde.

Onmiddellijk schoten de anderen toe. „Bindt dien hond weer vast!” riep men van allen kant en in het volgend oogenblik was hij gekneveld en weerloos.

„Wij zullen u wel dwingen,” riep de geslagene van zooveen woedend, terwijl hij zijn mes trok en er Paasch een wond meê toebracht: „Doe wat ik zeg, of anders.....”

Doch de Christen bleef standvastig en bad in stilte tot God om kracht. De vijanden werden nu

grimmig. Met de scherpe punten hunner messen en dolken staken zij hem in 't vleesch, om hem te dwingen, op het kruis te spuwen, en alzoo zijn verachting voor Christus te toonen. Gaf hij toe, dan, dat was duidelijk, had hij niets meer te vreezen. Weigerde hij, een schrikkelijk lot wachtte hem. Doch Paasch kende het woord: „Wie Mij belijden zal voor de menschen, dien zal Ik ook belijden voor mijn Vader, die in de hemelen is,” en hij hield goeden moed.

Een der kenteekenen van elken valschen godsdienst, hoe die ook heeten mag, is, dat hij de menschen met aardsche macht en geweld wil dwingen om hem aan te nemen. Niets maakt hen die de waarheid bestrijden en een valschen godsdienst hebben boozter, dan dat men weigert, met hen mede te gaan en hun dwaalleer aan te nemen. Zoo ging 't ook hier. De dweepzieke, door den strijd en de vlucht verbitterde Turken, wel ziende dat er met dezen „Christenhond” weinig te beginnen was, besloten tot nog wat ergers. Zij grepen de armen van Peter, hielden die omhoog, en spijkerden hem toen met de handen vast aan een boomstam.

't Was een schrikkelijke pijn, die onze jonkman te lijden had, en te meer daar men van allen kant met zweepen, stokken en messen hem het bloote lichaam pijnigde en wondde, om hem zoo te dwingen, den naam „Mohamed” met eerbied uit te spreken. Doch Paasch schudde het hoofd, en gedacht onder al zijn lijden aan de doorboorde handen zijns Zaligmakers, den Heere Jezus Christus, die hem sterkte, opdat hij staande bleef.

„Mohamed! Mohamed!” riepen de Turken, terwijl zij dreigend hun wapenen ophieven.

„Jezus Christus!” antwoordde Paasch met luider stem, en dat was het eenig antwoord, 'twelk hij gaf, zoo vaak hem de naam van den valschen profet werd toegeroepen.

Eenige oogeblikken stonden de Turken in be raad, wat zij nu doen zouden. Weldra werd het Peter duidelijk. Ze brachten takken en droge bladeren bijeen en legden die rondom de voeten van hun reeds zoo gepijnigden gevangene, die uit tallooze wonden bloedde. Hij behoefde niet te vragen wat er geschieden zou. Weldra zouden de vlammen opstijgen om hem tot asch te verteren. Met den marteldood, onder den spot en den hoon der vijanden, zou hij zijn trouw aan Christus bezegelen.

Met de oogten hemel geslagen, al kon hij ook, door het zwaar geboomte, zelfs de sterren niet aanschouwen, stond Peter daar en wachtte zijn lot af. Ook de vijanden lieten een oogeblik van hem af, als wachtten zij of hij nog in het uiterste uur van besluit zou veranderen. Doch daaraan dacht Paasch niet; zijn gedachten gingen als zijn blikken hemelwaarts. Met luider stem begon hij langzaam het „Onze Vader” te bidden, en sprak daarna even plechtig de artikelen van het Christelijk geloof uit, als

een belijdenis in zijn stervensure tegenover den vijand.

Wel verstonden de Turken er weinig of niets van, maar toch werden de ruwe krijgslieden getroffen. Zij begrepen niet, vanwaar die jonge Duitser de kracht ontving, om standvastig te blijven onder zulke folteringen, en onwillekeurig gevoelden zij eerbied voor zijn moed en onverwrikbare trouw. Verbaasd luisterden zij, terwijl in den stillen nacht de plechtige woorden weerklonken: „Ik geloof in God den Vader, den Almachtige,” en verder, heel onze oude, schoone belijdenis ten einde toe.

Doch daarbij bleef het niet. Voort ging Peter met zijn hart tot God te verheffen, ook in een gebed voor zijn moordenaars, gelijk onze Heere Christus deed en de eerste martelaar na Hem eveneens. Nauwelijks echter had Paasch uitgesproken, of hij gevoelde in zijn hart een wonderlijke ontroering, een hemelsche vreugde, die alle smart wegnam, en zijn ziel geheel vervulde. Zoozeer werd zijn geest opgewekt, dat hij met den dood voor oogten, te midden der vijanden, genageld aan een hout, niet nalaten kon te zingen en luide het lied aanhief:

„o Lam van God, onschuldig
Aan 't kruis voor ons geslacht.”

De Turken wisten nu geheel niet meer wat er van te denken. Den moed der vertwijfeling, het lijden met stalen wilskracht, doodsvreugde, dat al hadden zij meer aanschouwd. Maar zingen — zingen met den dood voor oogten, hoe kon dat zijn! Zij begrepen het evenmin als de stokbewaarder en de gevangenen, in den kerker te Philippi, het zingen van Paulus en Silas. Zwiggend vormden de Muzelmannen een kring om Paasch. En deze zong voort, al voort, het geliefde lied zijner jeugd, 't eene vers na het ander.

Het derde vers had weerklonken. Plechtig weer galmde door het sombere woud de laatste regel:

„Geef ons uw vrede, o Jezus,
Amen.”

„Amen” ruischte het nog door het bosch. Doch terwijl het woord op de lippen van den trouwen getuige wegstierf, zou God in den hemel het herhalen ter betooning van zijn kracht, en een amen spreken, dat allen verstonden, uit wat taal en geslacht!

Want plotseling, een onverwachten donderslag gelijk, klonk door het bosch een luid en zwaar trompetgeschal, en galmden luide kreten van naderende stemmen van Duitschers, roepende: „Daar is de vijand!” en het woord van bevel: „Voorwaarts, mannen! valt aan!”

Onze Duitser wist niet of hij waakte of droomde. Wat was dat? Maar hoqr — daar klinken hem wederom als muziek de woorden in de ooren: „Greift an!” 't Was goed Duitsch; 't viel niet te betwijfelen: er kwam verlossing.

Paasch sloeg de oogten op, nog juist intijds om

bij het licht van het wachtvuur te zien, hoe zijn wreede vijanden, huilend van spijt, naar alle kanten op de vlucht sloegen, terwijl het vroolijk trompetgeschal der Christenen weerklonk, die den vijand nazett'en.

Eenige oogenblikken later waren de keizerlijke ruiters reeds vlak bij den gevangene. Een kreet van ontzetting en afgrijzen steeg op, toen zij daar den bijna naakten, over heel het lichaam bloedenden man aanschouwden, vastgenageld aan een boom; 't was, zooals zijn gelaatstreken bewezen, een der hunnen. Terwijl de overige ruiters de Turken najoegen, haastten zich andere Peter los te maken. Doodsbleek en bewusteloos viel hij in de armen zijner redders. De schok was te sterk, en geheel buiten bezinning werd hij door medelijdende handen naar het wachtvuur gedragen, dat pas door de Turken verlaten was.

Gelukkig waren de krijgslieden althans eenigszins in staat, den armen man de noodige hulp te verleenen. Zij wieschen en verbonden zijn wonden zoo goed mogelijk, trokken hem kleederen aan en beproefden met allerlei middelen hem weer tot bewustzijn te brengen. Dat ging niet aanstonds, doch eindelijk sloeg Paasch de oogen weder op, en terwijl hij verbaasd in 't rond staarde, was zijn eerste vraag:

„Hoe heeft God u zoo te rechter tijd gezonden?”

„Wel,” antwoordde een der ruiters, „we hadden bevel gekregen den vijand na te jagen, en hem overal waar we hem vonden, aan te tasten. Doch we zagen geen Turken meer. Nu reden we voorbij dit bosch, toen we onverwacht een geluid hoorden als werd er gezongen. Dit bevreesde ons, vooral bij nacht en in dit land. We luisterden en hoorden duidelijk het lied dat we ook wel kennen: „o Lam van God, onschuldig.” Dat moet een landsman zijn, zeiden we tot elkander; voorwaarts! En wat er verder gebeurd is, weet gij. Het Lam Gods, op hetwelk gij vertrouwd hebt, heeft u gered.”

Een blijde glimlach vloog over Peters gelaat. Hij staarde de mannen aan, terwijl tranen in zijn oogen stonden. Hij wilde spreken, doch de redders, hoe nieuwsgierig zij ook waren om te weten wat hier eigenlijk was gebeurd, begrepen dat Paasch moest rusten. Ze verzochten hem dus, op 't oogenblik niets te verhalen, en toen nu ook de anderen terugkwamen, werd Paasch op een paard gezet, op 't welk ook een der ruiters plaats nam. Zoo bereikte men in den morgen Belgrado, dat nu in de handen der Christenen was, en waar prins Eugenius zijn hoofdkwartier had opgeslagen.

Wel zelden had de wederkomst van een eenvoudigen soldaat zooveel beweging gewekt als thans die van Paasch. Honderden, ja duizenden soldaten verdrongen zich op den weg, dien men met hem insloeg naar het hospitaal, een groot gebouw in der haast daartoe ingericht. Luide verwenschingen wer-

den gehoord tegen een vijand, die zijn gevangenen zoo gruwelijk mishandelde. Maar ook waren er, die God loofden en dankten, welke zoo wonderlijke verlossing gegeven had. Ieder wilde den moedigen Paasch zien, hem de hand drukken. En 't was goed dat hij vooreerst op zijn bed van vermoeienis en smart bekomen kon.

Er verliepen verscheiden dagen, eer onze Peter, die door bloedverlies, koude en uitputting veel geleden had, zijn geschiedenis uitvoerig kon vertellen. Zij verwekte bij allen medelijden en verontwaardiging en ging als een loopend vuurtje rond. Zoo bereikte zij ook de ooren van den opperbevelhebber, en deze, die een man was bij wien godsvrucht en geloof in eere waren, ging mede den jonkman bezoeken.

Gevoelde Paasch zich eerst eenigszins bedremmeld in de tegenwoordigheid van zulk een groot en vorstelijk heer, de prins verdreef door zijn minzame woorden weldra alle verlegenheid bij den zieke. En deze deed toen zijn verhaal eenvoudig naar waarheid, en juist daardoor zoo treffend, dat de groote veldheer er innig door werd geroerd, en den eenvoudigen Duitscher de hand drukte, terwijl hij sprak:

„U was bevordering reeds toegedacht. Zoo één haar verdient, dan zeker gij. Maar meer dan dat is uw trouw aan onzen Heiland Jezus Christus. Dat kan Hij alleen loonen, en Hij zal het doen.”

De prins liet het niet bij die eerste ontmoeting, doch kwam herhaaldelijk Paasch bezoeken, die vooreerst het ziekenhuis niet mocht verlaten. Wie 't meest genoeg van die bezoeken had, is moeilijk te zeggen. Onze goede Duitscher stelde de eer en de hartelijkheid, die hem zijn vorstelijke bevelhebber bewees, op hoogen prijs. En prins Eugenius van zijn kant gevoelde zich verkwikt, als hij een man aanschouwde, zoo vol van eenvoudig geloof, zoo berustend in den wil des Heeren, en sterk in de mogendheid van zijn God. En mij dunkt, dat dit den hoogen heer ook tot hooge eer strekte.

Van de gunstige gelegenheid maakte Peter al aanstonds gebruik, om te hooren, wat men met het lijk van zijn jonggesneuvelden meester, den heer Von Staffhorst, had gedaan. Met alle krijgseer was de ridder begraven, doch in het vreemde land. Nu was Paasch volstrekt geen dweper of bijgeloovig mensch, maar toch kon hij niet goed de gedachte verdragen, dat zijn vroegere meester zou rusten in een vijandelijk land, dat ongetwijfeld straks weer door de Turken, de ongeloovigen, zou bezet zijn. Op zijn dringend verzoek bewilligde prins Eugenius er in, dat het lijk werd opgegraven en ten minste over den Donau gevoerd. Daar werd het op een Christelijk kerkhof voorgoed ter aarde besteld. Ook werden de wapenrusting en de papieren van den gesneuvelde aan Peter toevertrouwd, die er zeer op aandrong, dat men naar Duitschland zou schrijven, opdat ten minste de oude edelman mocht weten, wat met zijn zoon geschied was. In de drukte en

woeling der laatste dagen had niemand daaraan gedacht. Doch thans werd hiervoor gezorgd en wel op de beste wijs daar Peter, die zelf nog niet schrijven kon, den brief voorzei en teekende.

Eenige maanden later treffen we Paasch weder aan. Doch thans is hij niet meer in het Turksche land, maar te Weenen. Evenwel niet om daar te blijven, maar op zijn doorreis naar het lieve vaderland.

De oorlog, die wel beschouwd het begin zou blijken van Turkije's teruggang, duurde nog altijd voort. Peter was echter niet langer geschikt, om er aan deel te nemen. De wonden, hem door de wreede Turken toegebracht, waren wel geheeld; maar toch had hij nog 't vrije gebruik van al zijn ledematen niet herkrege. 't Meest echter had heel zijn gestel geleden onder al de ontzettende gebeurtenissen der laatste tijden, die hem, in landelijke rust groot geworden, op eens twee zijner beste vrienden ontrukte en zelf den dood nabij gebracht hadden. Voor den krijgsdienst met al zijn ontberingen en vermoeienissen deugde Paasch in elk geval niet meer.

Van de bevordering hem toegedacht kon nu natuurlijk niets komen. Trouwens Paasch droeg daarover weinig leed. Niet uit lust, maar wijl hij het noodig achtte, was hij meêgetogen in den strijd, en wat hij gezien had was veeleer geschikt, om zijn ouden afkeer van den oorlog te versterken, dan dien tegenzin weg te nemen. Toch genoot hij van de verwachte bevordering eenige vrucht. Want prins Eugenius, die hem met eere uit den krijgsdienst ontsloeg, bepaalde tevens dat aan Peter een jaargeld zou worden toegelegd overeenkomstig den rang, die voor hem was bestemd geweest; en liet hem toen in vrede huiswaarts trekken.

't Was om de zaak van het jaargeld in orde te brengen, dat onze vriend te Weenen eenigen tijd moest blijven. Ook daar was zijn geschiedenis bekend geworden, en schoone aanbiedingen werden hem gedaan, indien hij een of andere hem passende betrekking in staatsdienst wou aanvaarden. Doch Peter bedankte bescheiden maar beslist. Hij verlangde naar huis, naar de vlakke heidestrecken, waar hij was groot geworden en waar alles zich bevond, wat hem lief was. Daarbij gevoelde hij zich in deze Roomsche omgeving niet thuis, en vreesde niet zonder grond, dat hij hier groot gevaar zou loopen, dat geloof te verliezen, 'twelk totnutoe zijn blijdschap en sterkte was geweest. Zoodra mogelijk zei hij de keizersstad voorgoed vaarwel en toog huiswaarts. Het jaargeld echter was hem verzekerd.

Hoe meer echter Paasch het doel van zijn reis naderde, hoe meer bezwaard hij zich gevoelde. En toen eindelijk de toren van het kleine vlek Bonstorf, waar zijn ouders woonden, voor hem oprees, was 't als zonk hem de moed geheel in de schoenen, en had hij zich weder ver vandaar gewenscht.

Met hoeveel blijdschap de zoon na zoo lange

afwezigheid in het ouderlijk huis werd ontvangen, laat zich beter denken dan beschrijven. Wel was 't geen verloren zoon, die werd wedergevonden, maar uit de brieven, die ontvangen en al de geruchten over den oorlog die vernomen waren, wisten ook de lieden in Luneburg en elders met hoeveel gevaren die krijgstoet naar het Oosten was verzeld geweest. Opzettelijk had Peter in den brief, die aan zijn thuiskomst was voorafgegaan, slechts zeer weinig meêgedeeld van de velerlei dingen, die hem overkomen waren. Die lieten zich beter verhalen, dacht hij — en terecht voorzeker.

Zoodra hij echter een paar uren in den geliefden kring der zijnen had doorgebracht, en aleeer 't getal bezoekers, die nu reeds niet weinige waren, nog vermeerderde, begaf Peter zich naar het slot. Dat hij er met looden schoenen heenging, was begrijpelijk. Toch was hem het zwaarste bespaard. Den dood van hun geliefden zoon hadden de oude ridder en zijn echtgenoot reeds vernomen uit de tijdingen, die hun waren geworden. 't Was Paasch een pak van 't hart geweest, toen zijn ouders hem dit meêdeelden, al voegden zij er ook bij, dat de droefheid op het kasteel onuitsprekelijk groot en de rouw in heel den omtrek algemeen was.

Het bleek, dat de oude lieden niet te veel hadden gezegd. Onze Peter had zich nog nooit zoo verlegen gevoeld, als toen hij daar binnentrad bij zijn landheer, en deze, anders zoo statig en deftig, eensklaps van zijn stoel opsprong en met de woorden: „Mijn zoon, mijn arme zoon!” op den eenvoudigen bezoeker toesnelde, dien hij hartstochtelijk de handen drukte. Wat de edelvrouw betreft, zij sprak geen woord en zat bijna roerloos Paasch aan te staren.

De ontroering, die de komst van Peter den ouden edelman had veroorzaakt, hield gelukkig niet lang aan en maakte plaats voor de kalmte der berusting in een lot, waaraan niet viel te veranderen.

„Verhaal ons nu,” sprak de ridder, „hoe mijn zoon is omgekomen en wat u is wedervaren. Sla niets over; wij willen gaarne alles weten.”

Aan dat verzoek voldeed Peter gaarne. Geregeld zijn omstandig verhaal voortzetten kon hij echter kwalijk. Ieder oogenblik werd het afgebroken door de zuchten of de uitroepen zijner toehoorders. Meer dan eens moest de edelvrouw haar gemoed lucht geven in een stroom van tranen en ook haar echtgenoot werden — hoe hij zich ook poogde te bedwingen — vaak de oogen vochtig. Evenwel het eenvoudig, roerend verhaal van Peter miste ook hier zijn uitwerking niet. Want toen hij alles had verteld, wat onze lezers reeds weten, stond de oude edelman op, loosde een diepen zucht en sprak toen plechtig: „De Heere heeft gegeven; de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd!” en zijn vrouw fluisterde: „Amen.”

In de eerste dagen, die nu volgden, had Peter het drukker dan ooit te voren. Van heinde en ver

stroomden de lieden toe, om uit zijn eigen mond te vernemen, wat hem wedervaren was. En menig oog werd vochtig en menig hart geroerd bij het hooren van de vreeselijke beproeving en de wonderlijke uitredding, die Paasch waren wedervaren. Zelfs was 't gevaar niet gering, dat zijn hart zich zou gaan verheffen op de trouw, door hem aan God en aan zijn heer betoond. Doch daarvoor werd hij bewaard, ook al waren den eerstvolgenden Zondag in de kerk zeker meer oogen telkens op hem dan op den prediker gericht. De laatste had al wat gebeurd was mede vernomen, en 't had hem diep getroffen. „In den naam des Heeren is een sterk vertrouwen en Hij zal zijnen kinderen een toevlucht wezen”, dat waren de zeker hoogst toepasselijke tekstwoorden, waarover de leeraar sprak. En hij verzuimde niet te wijzen op datgeen, waarvan aller harten vol waren en wees er krachtig op, hoe ook deze geschiedenis een ernstige prediking was, die voor geen mocht verloren gaan.

Noch de heer Von Staffhorst noch zijn echtgenote overleefden lang den zwaren slag, die hen had getroffen. Wel ontvingen zij genade, om in des Heeren wil te berusten, maar de hoop en de kroon des huizes was weggenomen en daarmee een donkere schaduw geworpen op heel het gezin. Een jongere broeder volgde later als heer van het slot den ouden ridder op, en hield den voortreflijken naam in eere, welke zijn voorzaten zich hadden verworven.

En hoe ging 't onzen Peter verder? zal de lezer vragen.

Anders, mijn vrienden, dan gij en ik misschien zouden gewenscht hebben. Ook hier bleek, dat 's Heeren wegen niet onze wegen zijn. Lange, rustige dagen zou ieder den wakkeren, vromen jongeling van harte gegund hebben. Toch waren ze hem niet beschoren.

Op Paaschenhof, de landhoeve zijner ouders, bleef hij wonen, en toen hij na hun dood zelf aan 't hoofd kwam te staan, mocht hij in zijn omgeving een welgesteld man heeten. Schooner getuigenis zeker was het echter voor hem, dat hij steeds trouw bleef aan dien Heiland, welken hij eens met den dood voor oogen zoo moedig beleden had. Jammer — zouden wij zeggen — dat zulk een man niet oud worden mocht.

De ondervonden vermoeienissen en gevaren, het lijden door hem ondergaan, de schokkende en schrikkelijke dingen, waarmee hij, uit zijn stille, rustige omgeving plotseling weggerukt, zoo van nabij had kennis gemaakt, schijnen zelfs voor Peters krachtig gestel te sterk te zijn geweest. Althans recht gezond als te voren werd hij nooit weder. Voor zijn kwaal was geen kruid gewassen, en in 't jaar 1728 sloeg voor hem, nog op jeugdigen leeftijd, de stervensure.

Doch hij vreesde niet. De Heere Jezus Christus, dien hij beleden had, was hem nabij en verlichtte hem de schaduwen van het dal des doods. Blijmoedig zag hij zijn einde tegemoet en was, gelijk in

zijn leven, ook stervende, nog velen ten voorbeeld en zegen. En toen hij voelde, dat zijn laatste uur kwam, en velen weenden, hief hij nog eens met zwakke stem, doch blijmoedig het lied aan:

„o, Lam van God, onschuldig
Aan 't kruis voor ons geslacht.”

En terwijl de laatste tonen wegstierven, ging zijn ziel de poorten binnen van dat Paradijs, waar het Lam, dat voor den troon is, zijn verkoren schapen weidt, en hen voert tot de frissche wateren des levens. En God zal alle tranen van hun oogen afwischen, en de dood zal niet meer zijn en geen droefheid, geen rouw, geen gewezen. . . . Daar zingen ze allen den lof van den grooten „getrouwen Getuige”, den Eerstgeborene uit de dooden, en het zal dien anderen getuige niet berouwd hebben, dat hij tot zooveel betere dingen was weggenomen.

H.

Plicht en vermaak.

In een der laatste nummers van onzen vorigen jaargang kwam een prijsvraag voor van den volgende inhoud: „Waar en hoe kan een jongmensch, die den Heere wenscht te dienen en van zondige vermaken een afkeer heeft, de verpoozing en ontspanning vinden, waaraan lichaam en geest behoefte hebben?”

Het bleek uit de antwoorden, die daarop inkwamen, dat het gemakkelijker is een vraag te stellen dan er goed bescheid op te geven. Zooals we reeds in ons nummer van 1 December l.l. uitspraken, was er eigenlijk slechts één lezer, die goed gevat had wat de Redactie bedoelde. Maar daarmee had hij nog niet een volledig, en vooral geen *geregeld* antwoord gegeven.

„Een jongmensch, die den Heere wenscht te dienen.” Daar doet zich dadelijk de vraag voor: *wat is den Heere dienen?* Nu zullen wellicht velen onzer lezers zeggen: Dat is me ook een vraag! En toch hangt van de juiste beantwoording van die vraag voor het grootste gedeelte af, of het geheele antwoord wel goed zal zijn. En toch zijn er vele jonge en ook bejaarde lieden, oprecht geloovigen, die eigenlijk een heel verkeerd denkbeeld hebben van wat dat zeggen wil, den Heere dienen. Dat is, zoo meenen zij, Hem liefhebben, in zijne gemeenschap leven, doen wat Hem behaagt, laten wat Hij verbiedt. Zeer goed; maar hoe dikwijls blijft het bij die algemeenheden! Daar zijn, helaas, ook onder de jongelieden, wier geweten ontwaakte, velen, die God willen dienen eigenlijk om zelf in den hemel te komen. Wanneer ze zich goed onderzochten, zouden ze tot hun schrik bemerken, dat in den diepsten grond dát alleen de reden is. Nu, dat is egoïsme; zelfzucht die zich godsdienstig voordoeft.

Aan het ware „den Heere dienen” ligt ten grondslag het woord van den heiligen apostel Johannes: „Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad.” Onze liefde tot den Heere kán niet anders dan wederliefde uit *dankbaarheid* zijn. Van nature is ieder geneigd God te *haten*, dat is het tegenovergestelde van liefhebben. 't Komt wel dikwijls voor, dat iemand dengene, dien hij haat, dient, maar dat is dan eenvoudig *slavendienst*, opgelegd, gedwongen. Doch terwijl wij God haatten, tegen Hem in opstand waren, had Hij ons lief, en wel zoo onuitsprekelijk, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon niet spaarde, maar in den dood overgaf om ons te redden, door ons met zichzelf te verzoenen. Door deze liefde wekt Hij in onze harten wederliefde. Hij, die voor ons stierf, toont zich als onze Verlosser aan ons oog, en dan volgt het woord van Da Costa: „Ik zag Hem, ik gaf mij!”

In die liefde behoort *niets* van of voor onszelfen te zijn. Ook zelfs de verlossing der menschen geschiedde in den diepsten grond niet tot hun geluk, maar tot Gods eer. Hij is de Souverein; *alles* bestaat en geschiedt om en door Hem. Ons *doel* mag *nooit* ons eigen ik zijn, maar moet altijd onze God en zijne eer wezen. En dat juist wordt maar al te dikwijls voorbijgezien. Men zal natuurlijk niet platweg zeggen: „Ik dien den Heere en heb Hem lief om mijns zelfs wil.” Maar is het nooit, al zij het ook onbewust, het geval? Meer algemeen is echter, dat men meent Gode iets toe te brengen, Hem een dienst te bewijzen, door Hem te dienen. Toch zegt de Heere Jezus: „Wanneer gij alles gedaan hebt wat gij schuldig waart te doen, zeg dan: wij zijn onnutte dienstknechten.” Welnu, wanneer zal eenig mensch *alles* gedaan hebben tegenover God wat hij schuldig is te doen? Een „onnut” dienstknecht zijn, beteekent natuurlijk niet dat God geen nut van ons heeft. Hij heeft zooveel nut van ons als Hemzelfen behaagt. Maar het wil zeggen dat wij Hem niets hebben aangebracht, wat Hij nog niet had of zonder ons niet hebben kon; en dat zoo iets altijd onmogelijk is.

Dat nu bepaalt hoe „een jongmensch wezen moet, die den Heere wil dienen”. Zulk een jongmensch moet niet allerlei doen wat hij meent dat Gode aangenaam zal zijn, niet allerlei wat hij goedvindt en wat zijn hart hem ingeeft. Neen, maar hij moet trachten alles te volbrengen *wat God hem gebiedt*. Iemand plezier doen en iemand dienen, zijn twee. Men zegt wel eens uit vriendelijkheid: „Daar doet ge mij een dienst meê!” en bedoelt dan een onverplichte welwillendheid, of ook wel een verplichte dienstbetooning, waarvan men echter het karakter van het opvolgen van een bevel wil verzachten. Zoo doet God ook met zijne kinderen. Hij schenkt hun voor hun dienen een genadeloon. Maar wanneer een patroon tot zijn bediende zegt: „Och, zou je zoo goed willen zijn, dat stuk eens over te schrij-

ven?” dan past het den bediende nog niet om te antwoorden: „Welzeker, als ik er u een plezier meê doe.” En evenmin staat het den bediende vrij te zeggen: „Dank je, ik heb er geen zin in.” Het vriendelijk verzoek is eigenlijk een hoog gebod. Dus zal geen bediende het in zijn hoofd krijgen zoo iets te zeggen. Toch is het zeer te vreezen dat wij allen, hoofd voor hoofd, onzen God, die oneindig hoog boven ons staat, dikwijls zoo behandelen.

Het moet ons een eere zijn, maar ook een heilige, dure plicht, onzen God te *dienen*, door stipt en onvoorwaardelijk zijne bevelen op te volgen. Ik vrees dat veel jongbekeerden dat nog bij lange na niet vatten. Zeer dikwijls denkt een jongmensch, dat pas tot God bekeerd is: „Nu moet ik voor mijn Zaligmaker werken!” en gaat dan — zelf nog slechts met de geringste mate van kennis en liefde toegerust — aan den arbeid aan anderen, en wel aan arbeid, dien hij willekeurig opzoekt. De een gaat huisbezoek doen; de ander schrijft tractaatjes; de derde neemt, alsof dat zoo maar niets is, een klasse op een Zondagsschool. En niet zelden is dat alles maar eigenwillig werk, waartoe de Heere in 't geheel geen bevel gaf. Een kleine jongen, die zelf nog nauwelijks loopen kan, doet heel dwaas en krijgt naar alle waarschijnlijkheid een ongeluk, wanneer hij op een goeden dag aan een druk spoorwegstation zich aan de reizigers aanbiedt als wegwijzer en pakdrager. Hij heeft niet iemand nodig, dien *hij* den weg wijst, maar iemand die het *hem* doet. Er zijn vele „zuigelingen in Christus”, die zich als zulk een kleinen jongen gedragen op geestelijk gebied. Ze weten nauwelijks hoe ze loopen moeten en kennen zelf nog niets van den weg, en gaan maar dadelijk aan het moeilijkste werk dat er te bedenken valt: aan het leiden van kinderen. Ze hebben zelf nog geen ware Schriftkennis en zetten er zich reeds toe om anderen op te voeden. Het is niet alleen het voorrecht, maar ook de *plicht* van het kind, dat het zich *laat* opvoeden, *niet* dat het anderen opvoedt. Zoo'n kleine jongen, van welken ik boven sprak, doet onbeholpen en verkeerd werk, wanneer hij zich aan anderen *aanbiedt*. Maar komt er een zwerveling, die den weg moet weten, en is er niemand anders in de nabijheid, dan kan die kleine jongen onschatbare diensten bewijzen door, desgevraagd, meê te deelen aangaande den weg wat hij weet. Maar dan heeft hij ook een *roeping*. Hij heeft zich niet aangeboden, maar het is hem gevraagd. Zoo gebruikt God soms, ja dikwijls, ook menschen van wie *wij* niets zouden verwachten. De oude vromen zeiden wel eens: „God weet met een kromme sabel een rechten slag te slaan.” Tegenover God staan wij allen geheel onbckwaam. Dat is zoo ongeveer wat Paulus zeide: „dat God zich *in het dwaze* verheerlijkt.”

Een jongmensch, die waarlijk den Heere wil dienen, is dus een jongmensch dat Hem liefheeft, nu

leert Hem te kennen en zijn wil te verstaan, en verder wacht tot God hem bepaald en duidelijk een of ander werk aanwijst. Het eerste werk, dat God hem te doen zal geven, zal dus wel niet zijn een arbeid, waartegen beproefde Christenen, „vaders in Christus”, opzien, en dat voor *hen* zelfs bijna te moeilijk is. Het eerste werk voor een jongmensch zal gewoonlijk zijn trouw en eerlijk en nauwgezet zijn dagelijksch beroep uit te oefenen. Een jongmensch hood zich eens aan een zendeling aan om ook tot zendeling opgeleid te worden. „Hoe weet gij dat ge daartoe roeping hebt?” vroeg de zendeling. De jongeling zat er wel wat meê in, en dacht heel slim te doen door de vraag om te keeren, in dier voege: „Waaraan kan men dat weten?” Maar het antwoord was spoedig gereed. „Of ge roeping hebt voor zendeling kunt ge daaraan weten, of ge uw tegenwoordig beroep met lust en ijver behartigt. Heeft God u dan geroepen, dan zal Hij u ook zeker de gelegenheid geven.” De jongeling vertrok en, naar mijn beste weten, heeft de zendeling hem niet weer gezien.

„Een jongmensch, die den Heere wenscht te dienen en van zondige vermaken een afkeer heeft.”

Ja, wat zijn „zondige vermaken”? Nu zal menigen zeggen: „Dat is ook weer een vraag! Dat kan een kind wel zeggen!” Zacht wat! Er zijn genoeg zondige vermaken, waarvan ook de diepstgezonken wereldling wel weet, — maar niet erkennen wil — dat ze zondig zijn. Wanneer een jongmensch, na afloop van zijn dagelijksche bezigheden, de koffiehuisen in- en uitloopt, allerlei zotte taal en ijdel geklap spreekt en aanhoort, verwilderd en half dronken thuis komt; of zijn beroep verwaarloost, den dag verluiert, en 's avonds zich nog wel tot erger laat verleiden dan tot het bezoeken van koffiehuisen; — dan zal *iedereen*, die gezond verstand bezit, erkennen: die jongeling jaagt zondige vermaken na. Een jongmensch, die den Heere wenscht te dienen, heeft *natuurlijk* een afkeer van zulke dingen — *vermaken* mag men niet eens zeggen. Zulk een jongmensch behoort toch *iets* te verstaan van Colossensen III : 5—10. In elk geval moet zijne begeerte zich daarnaar uitstrekken, en niet naar het tegenovergestelde. Anders blijkt, dat hij *niet* wenscht den Heere te dienen.

Er zijn andere zondige vermaken, veel moeilijker te onderscheiden en veel zwaarder te bestrijden. Sommigen onzer lezers zullen wel eens hebben hooren spreken van den evangelist en bijbelcolporteur Van Dorp in Rotterdam, een zeer eerwaardig en zeer geestig Christen, die met grooten zegen jarenlang heeft gearbeid en op zeer hoogen leeftijd in zijn Heer en Zaligmaker ontsliep. Eens werd aan Van Dorp gevraagd: „Waarom spreekt ge nooit op de kermis tegen de grove zonden, die daar geschieden?” „Wel,” zei Van Dorp, in zijn eigen-

aardig dialect, „zoo'n kermis, zie je, is als een hossende olifant, versta je? Zoo'n beest valt wel vanzelf om; maar de kleine vossen, begrijp je, die moet je vangen, anders ontsnappen je die diertjes. Maar zoo'n olifant, daar ga je vanzelf wel voor uit den weg, versta je?” Die kleine vossen loopen ons voortdurend voor de voeten en richten werkelijk vrij wat meer schade aan. Kleine dingen zijn meestal de gevaarlijkste. Men let er niet op, en vóór men 't weet zijn ze groot, of vernielen, nog klein zijnde, alles. Over een rotssteen zal niemand struikelen en geen mensch valt over een berg. Maar menigeen heeft de ribben of zelfs den nek gebroken door uit te glijden en te vallen over een stroohalm, die in zijn weg lag en die te nietig scheen om er op te letten.

Laat ons maar weer een kleinigheid tot voorbeeld nemen. Het eten van een weinig suiker is volstrekt geen zondig vermaak. Maar wanneer een klein kind alleen in de kamer is, stilletjes den deksel van den suikerpot oplicht en gauw een lepeltje suiker in den mond steekt, dan is het evengoed een dief als de man, die bij een bankier inbreekt, en een paar ton gouds aan waarden zich toeëigent. Dán is het eten van suiker een zondig vermaak. Evenzoo zijn er vele zaken op te noemen, die zondige vermaken *worden*, wanneer ze ongeoorloofd genoten worden, maar in zichzelf volstrekt niet zondig zijn. Zondig is eenvoudig alles wat „niet uit het geloof is”. En „niet uit het geloof” is alles wat men niet ter eere Gods doet. Er zijn dingen, die men onmogelijk ter eere Gods *kan* doen, om de zeer eenvoudige reden dat God ze verboden heeft. Maar er zijn ook veel dingen, welke God toelaat, ons vergunt, ja gebiedt, en die toch even zondig worden, wanneer ze niet uit het rechte beginsel worden gedaan. Zoo is zelfs het geven van aalmoezen — hetwelk een Godgewijd werk van barmhartigheid moet zijn — een zondig vermaak, indien ik het verricht tot mijn eigen verheerlijking of in eigengerechtigheid.

Gymnastiek ontwikkelt de lichaamskracht; schaakspel scherpt de geestvermogens; biljartspel oefent den blik en de hersens. Maar wanneer een jongmensch gymnastiseert om halsbrekende toeren te verrichten, schaakt om maar te winnen, biljart om Beiersch bier te kunnen drinken, dan verandert hij deze nuttige oefeningen in zeer zondige en doel-looze, ja schadelijke vermaken.

Een jongmensch heeft verpoozing en ontspanning noodig; lichaam en geest hebben er behoefte aan.

Waar en hoe ze te vinden?

Waar? Overal waar een Christen zijn mag en kan. Dat is, overal waar een mensch zijn God kan ontmoeten; overal waar hij desnoods uit den tijd in de eeuwigheid kan overgaan en zonder verschrikken voor Gods rechterstoel kan verschijnen. Nu weten de vrienden zeker wel dat daarmee niet

alleen bedoeld wordt: op alle plaatsen waar enkel Christenen zijn. Neen, het kan ook voorkomen, dat zulke plaatsen nooit of bijna nooit een Christen binnen hare muren zien. Het hangt alleen af van de *roeping* en van de *leiding* des Heeren. De leiding, ook in hetgeen niet bepaald onze *plicht*, maar 'tgeen ons vrijwillig gekozen vermaak is. De *leiding* des Heeren ook in onze verpoozing en ontspanning.

't Is niet moeilijk deze leiding deelachtig te worden. Daartoe is noodig dat men ernstig *begeert* haar te genieten en op alle kleinigheden, die in 't leven voorkomen, let. Dan zal men in al kleiner kleinigheden duidelijk vingerwijzingen en wenken zijns Gods zien en zodoende van *alle* dingen zeer bepaald te weten komen, of God ze goedkeurt of niet. Maar 't gaat dikwijls, zooals de beroemde schrijver Otto Funcke zegt: „Er zijn menschen, die wenken schijnen noodig te hebben en ook te verlangen, niet zooals een kind ze van zijn vader, maar zooals een ezel ze van zijn drijver krijgt. Een kind let op de oogen zijns vaders; maar een ezel ontvangt een wenk door een ribbestoot met een stok.”

De eerste plaats voor ontspanning en verpoozing is het *ouderlijk huis*. Daar behoort alles er op ingericht te zijn, dat de jongeling er aangenaam, gezellig, vroolijk kan verkeereren. Daaraan kan hijzelf veel doen. Vooral indien hij een der oudste kinderen is, hangt een goed deel van den aangenamen toon in huis van hem en van zijn voorbeeld af. Uit dat ouderlijk huis trekken vanzelf de lijnen verder. Vader en moeder zijn bevriend met gelijkgezinde menschen. Nu volgt daaruit nog niet de *verplichting* voor de wederzijdsche kinderen om elkanders vrienden te zijn, want vriendschap laat zich zoo maar niet gebieden. Maar er volgt wel een zeer gereede *aanleiding* uit, en niet zelden ziet men dan ook dat de band tusschen de beide familiën blijft bestaan en zich telkens uitbreidt. Zoo is men elkander ten zegen, in meer dan één opzicht.

Een jongmensch zal weldoen, zoo hij niet zoo zeer naar *veel* dan wel naar goede bekenden zijn verlangen uitstrekt. *Vele vrienden*, in den waren, vollen zin des woords, heeft iemand van karakter gewoonlijk niet. Hij kan wel velen kennen, met wien hij vriendschappelijk omgaat, maar werkelijke vriendschap is een zeer teeder en diep ding, waarmede men niet spelen moet. Hebt ge enkele Godvreezende of Godzoekende vrienden, sluit u dan nauw aan elkander en laat om dien kern heen uw gezamenlijke bekenden zich groepeeren. Dan komt vanzelf allerlei gezonde ontspanning.

Flinke, verre wandelingen of voetreizen behooren wel onder de gezondste ontspanningen. Hebt ge een paar dagen vacantie, ga uw eigen land zien. Neem een klein gedeelte en bezie dat *goed*. Tracht in aandraking te komen niet zoozeer met de kellers in de hotels, als met de burgers en boeren in hun huizen. Zoo doet ge land- en volkenkunde op. Dat is een

van de meest afwisselende en leerrijke ontspanningen.

Gezonde lichaams oefeningen: balspelen, kegelen en allerlei gymnastiek, schaatsenrijden, zwemmen enz. zijn ook aan te bevelen, mits niet hartstochtelijk. Laat *nooit* een halve minuut van uw werktijd er bij inschieten. De plicht zij boven alles heilig gehouden.

Gevoelt ge b.v. een spanning en gejaagdheid onder uw arbeid, waardoor ge hunkert en voortdrijft naar den klokslag waarop het werk kan eindigen en de ontspanning aanvangen, wat ik u bidden mag, neem dan de ontspanning *niet*. Verloochen dan uzelf. Dwing uw lichaam. Laat geen paar schaatsen, geen bal of iets dergelijks uw tiran zijn. Hoe menig-een is door ongebreideld toegeven in op zichzelf geoorloofde vermaken voor tijd en eeuwigheid verloren gegaan. Hoeveel nietswaardige lanterfanters, die thans hun ziel verzuipen in Beiersch bier en bittertjes; die iedereen tot last zijn, en geen droog brood verdienen; die huns vaders grauwe hairen met droefheid ten grave doen dalen en hun moeders oog doen blind worden door 't weenen, waren eenige jaren vroeger vlugge, veelbelovende, aardige jongens, die flink konden werken. Maar het jagen naar vermaak, het zich aansluiten aan sujetten zooals ze thans zelf zijn geworden, heeft hen in den afgrond meêgesleept.

Uw plicht zij uw grootste vermaak.

Ik dank mijnen God er voor, dat Hij mij deze genade heeft gegeven, dat ik elken morgen met het grootste genoegen aan mijn werk ga. Daardoor kan ik ook met een vrij geweten de ontspanning aannemen, welke zijn goede hand mij bereidt.

Een jongmensch, dat den Heere wenscht te dienen, moet dus daarnaar trachten — om alles in één woord samen te grijpen — dat hij den Heere ook dient in zijn verpoozing en ontspanning.

Over de lectuur voor vermaak moeten we nader eens een woordje spreken. W.

„EEN VREEMDE SPRAAK”.

Gaven we onzen lezers onlangs een proefje van de aangenaamheden, die een reis in het hooge Noorden meêbrengt, thans voeren we hen nogmaals derwaarts.

Aan sommige hunner zal 't bekend zijn, hoe Groenland, de Deensche bezitting in Noord-Amerika, onlangs is bereisd door den koenen Deenschen onderzoeker Dr. Nansen. Over zijn laatsten tocht is nog weinig bekend, daar het ijs en de groote kosten hem verhinderden vóór de lente naar Denemarken terug te keeren.

Intusschen heeft het vraagstuk der reis, door hem volbracht, veler oogen op Groenland gevestigd, en in afwachting van des doctors berichten volge hier

IN HET HOOGHE NOORDEN.

iets over land en volk zelf. 't Loont de moeite der kennismeming.

De geheele gesteldheid van Groenland is zeer eigenaardig. Het bestaat uit een onmetelijke, rotsige hoogvlakte, die geheel met ijs is bedekt en slechts een smal strand. Het gevoelen van Dr. Nansen, dat zich in het midden van de groote ijsvlakte groene en vruchtbare landstreken bevinden, is niet bevestigd. De groote ijsvelden, die zich, naar het westen afloopend, in een schuine richting uitstrekken, glijden onafgebroken, door niets tegengehouden naar de wes-

telijke kust af en schuiven daar over de kust in de fjords. De snelheid, waarmede deze ijsmassa's zich voortbewegen, werd in het jaar 1875 berekend, en het werd duidelijk, dat zij in 48 uren een afstand van 40—60 voet aflegden. De beweging dezer ijsmassa's is zeer goed na te gaan. De losgeraakte stukken, die 1000 voet in doorsnede kunnen bedragen, vormen de bekende ijsbergen, die, door de strooming zuidwaarts gedreven, eindelijk in den Atlantischen Oceaan worden gevoerd, waar zij voor de scheepvaart gevaarlijk zijn en eerst in het midden des

zomers smelten. Het ijs op de oostkust schuift ook op zoodanige wijs vooruit, waardoor het drijfijz daar dan ook zooveel te sterker is. Het komt in ontzaglijk groote schotsen uit de IJzsee naar beneden, en drijft langs de oostkust naar de zuidelijkste punt van Groenland, kaap Farewell, vanwaar het dikwijls door den storm noordwaarts naar de westkust wordt gedreven.

De taal der inboorlingen, de Eskimo's, is buitengewoon merkwaardig. Zij bestaat slechts uit twee rededeelen, die elk afzonderlijk gebruikt worden, namelijk het Zelfstandig Naamwoord en het Werkwoord. Deze twee soorten nemen echter een groote menigte verschillende uitgangen aan, waardoor het gemis van Bijvoegelijke Naamwoorden en andere rededeelen wordt vergoed.

ganschen zin vervoegen de Eskimo's eenvoudig op de volgende wijs:

NEKITORPUNGA	=	Ik eet zeehondenvleesch.
NEKITORPUTIT	=	Gij eet „
NEKITORPOK	=	Hij eet „
NEKITORPUGAT	=	Wij eten „
NEKITORPUSE	=	Gij eet „
NEKITORPUT	=	Zij eten „

De Eskimo's bedienen zich niet zooals wij van het tiendeelig stelsel. Zij stellen zich tevreden met de vingers aan de eene hand te tellen, dus 1, 2, 3, 4, 5. Zijn zij daarmede gereed, dan beginnen zij met de andere hand, dus 6 is de 1^e van de andere hand, 7 de tweede en zoo vervolgens. Wanneer zij tot 10 zijn gekomen, zijn zij met de vingers gereed en beginnen dan met de teenen. 11 is de eerste

DE LEGERPLAATS.

Een mensch b.v. heet INUK; voegt men daaraan den uitgang KASIK toe, zoo beteekent dat *een slecht mensch*. Gebruikt men den uitgang PILUK, INUPILUK, dan verstaat men daardoor *een lafhartig mensch*. Met den uitgang PUJUK, INUPUJUK is 't *een verachtelijk mensch*. Voegt men daaraan de lettergreep SSUAK (*groot, zeer, veel*) toe, dan beduidt dit INUIJUKSSUAK, *een zeer verachtelijk mensch*.

De Werkwoorden worden aan de Zelfst. Naamwoorden gevoegd, b.v. NEKE beteekent *zeehondenvleesch*; voegt men daaraan TORPOK toe, zoo verkrijgt men NEKITORPOK, d. i. *Hij eet zeehondenvleesch*. Dezen

teen van den eenen voet, 16 die van den anderen, en zijn zij dan tot 20 gevorderd, dan heet dit een geheel mensch, dus:

1	ATAUSEK, 3	PINGASUT.
6	ARFINEK	ATAUSEK De eerste aan de andere hand.
8	ARFINEK	PINGASUT De derde aan de andere hand.
13	ARKANEK	PINGASUT De derde aan den eersten voet.
18	ARFERSANEK	PINGASUT De derde aan den anderen voet.
20	SNEEK	NAVALUGO Een geheel mensch.

en hiermede is het afgelopen.

Wanneer zij echter aan getallen als 53, 66 en 84 komen dan wordt de rekening moeilijk. Zoo

heet het getal 53 in de taal der Eskimo's SNEEP PINGAJUGSSANE ARKANERK PINCASUT d. i. 13 van den derden mensch.

De Groenlanders noemen zichzelf INUIT d. w. z. *mensen*. De Denen heeten KAODLUNAK. Wat in het Nederlandsch overgezet ongeveer beteekent: *Zij die een zekere overeenkomst met een wezenlijk mensch hebben*. De Noorwegers noemen zij UMIGTIRMUIT, UMIK is *baard*, UMIGTIRMUIT beduidt dus: *Zij die bij de langbaardigen tehuis behooren*. Verder noemen zij een Nederlander ARFALIAK, eigenlijk *Walvischvanger*, van ARFEK een *walvisch*. De Engelschen heeten TULTUIT, dat wellicht een verbastering van het Engelsche *do you look?* is. Zeker doordat de Engelschen bij hun eerste samenkomst verwonderd hebben uitgeroepen: *do you look?* waardoor de Eskimo's hen TULTUIT genoemd hebben.

De namen welke de Eskimo's aan Europeesche voortbrengselen geven, zijn dikwijls zeer karakteristiek. Zoo heet b.v. *het verstand* SILA, en iets waardoor men het verstand verliest: SILAERONATOK, bijgevolg: Brandewijn is SILAERONATOK. Een opmerkelijke naam voorwaar, waarin voor menig „beschaafd” Europeaan een diepe les ligt.

Welk een arbeid het geweest is den Bijbel in zulk een taal over te zetten, begrijpt ieder. Toch is ook dit geschied, en Groenland reeds lang voor het Evangelie gewonnen.

H.

EEN OPMERKELIJKE BEWEGING.

In het voorjaar van 1886 bezochten de secretaris, de penningmeester en een der zendelingen van het Britsch Genootschap Kischinew in Rusland, en werd daar een vergadering gehouden, waarop de nieuwe *Hebreeuwsch Christelijke Kerk* werd gesticht. Aan het einde dier vergadering hield de bekende leeraar Rabinowitz, in de laatste tijden zoo vaak genoemd om zijn merkwaardig streven, een toespraak, waarin hij o. a. het volgende zeide:

„Eens reden er eenige dwaze lieden in een rijtuig op vier wielen, en hadden het ongeluk een wiel te verliezen. Toen zij bemerkten dat die wagen zoo moeielijk liep, zagen zij rond en bemerkten hun ongeval — er was een rad weg. Een dier dwazen sprong nu van den wagen en liep met alle macht vooruit om dat wiel te zoeken. Aan ieder dien hij tegenkwam, vroeg hij: „Wij hebben een wiel verloren: hebt gij geen wiel gezien?”

„Eindelijk zei een wijze tot hem: „Gij zoekt in de verkeerde richting. In plaats van *vooruit*, moet gij *terug* gaan om uw wiel te zoeken. Dat, zoo ging hij voort, is juist gedurende vele eeuwen de groote fout der Joden geweest. Zij hebben vergeten, dat, zal het hun mogelijk zijn op de rechte wijze vooruit te zien in de toekomst, zij eerst op de rechte wijze terug moeten zien in het verleden. De vier

wielen van de geschiedenis der Hebreëen kunnen gezegd worden te zijn Abraham, Mozes, David en Jezus. Door altijd maar vooruit te zien in plaats van terug was het, dat de Joden hun vierde wiel niet konden vinden. Maar Gode zij dank, de kinderen des *Nieuwen Verbonds* hebben het Opperst Wiel — Jezus — gevonden.

„Abraham, Mozes en David zijn slechts schoone voorbeelden van Jezus. Het was en het is nog door zijn kracht, dat zij leefden en zich bewogen. Ja, Gode zij dank, dat wij Hem vonden, Jezus, onzen Broeder, ons Alles, die ons van God geworden is wijsheid, rechtvaardigheid, heiligmaking, en volkomen verlossing; door wien alleen wij gevonden hebben Goddelijk licht en leven en vrijheid en liefde voor dit en het toekomstend leven. En nu, nu eerst mogen wij voorwaarts blikken met een helder oog en een jubelend hart, naar den luister van Zijn toekomst.”

Een uitnemend woord voorzeker, dat niet anders dan ons in den goeden dunk, dien wij van deze beweging hebben, versterken kan.

Hoeveel leden reeds deze nieuwe *Hebreeuwsch Christelijke Kerk* telt vinden wij niet vermeld; maar wel verzekert ons het *Miss. Rev.* dat deze beweging voortgaat zich steeds verder uit te breiden, tot zelfs in de hoofdstad van Rusland toe. En met het *Rev.* hopen wij, dat deze beweging, met andere dergelijke, voortgaan zal zich uit te breiden, totdat geheel Israel Jezus zal kennen in Zijn verlossende liefde.

En nu komt uit het koude Siberië bericht van een beweging, die in wezen hetzelfde karakter draagt als die van Rabinowitz in Zuid-Rusland. Reeds heeft zij een vrij aanzienlijken omvang verkregen; maar eerst onlangs zijn dienaangaande vertrouwbare tijdingen ingekomen. Het is evenzoo een beweging onder de Joden, maar geheel onafhankelijk van die van Rabinowitz. De leider daarvan is zekere Jacob Zebi Scheinmann, een Poolische Jood die twintig jaren geleden door ernstig nadenken tot de overtuiging kwam, dat de Messias, de Zoon Davids, de ware Zaligmaker is. Door de openlijke belijdenis dezer overtuiging wekte hij den doodelijken haat der Talmudische Joden tegen zich op. Eerst wierpen zij hem uit hun Synagoge; maar dat was hun niet genoeg. Met behulp van vier getuigen, zoo meldt men, wisten zij hem te doen veroordeelen, zoodat hij, tegelijk met andere ongelukkigen, naar het ballingsoord in Siberië werd gevoerd. Maar hij nam zijn geloof mede, en deed wat hij kon om in degenen die hem omringden zulk een geloof op te wekken, als zijn hart met vrede vervulde. Nadat hij gedurende vijftien jaren een stem des roependen in de woestijn geweest was, naar wien niemand luisterde, werd hij onder 's Heeren voorzienigheid bekend met het werk van Rabinowitz. Onder onafgehaalde brieven enz. te Tomsk, waar hij zaken deed, vond hij een geschrift getiteld: *Bikkure Teena*, 'twelk de belijdenisschriften en twee preeken van Rabinowitz bevatte. Aan-

stonds zag hij in diens werk de verwezenlijking van de droomen zijner ballingschap, en onmiddellijk begon hij briefwisseling met Rabinowitz. Spoedig werd het beiden duidelijk, dat zoowel hun gevoelens en denkbeelden alsook hun wijze van arbeiden om het Evangelie onder hun broederen te verbreiden de meest merkwaardige overeenkomst met elkander hadden.

Deze nieuwe beweging is nog slechts in haar wording. Evenwel, er zijn vele zaken die reden geven van haar grooter verwachtingen te koesteren nog, dan van de beweging in Zuid-Rusland. Vooral is er dit: De Joden in Siberië staan niet zoo onder den invloed van Talmudische vooroordeelen als die in Oostelijk Europa. Er is dan ook bij deze Joden voortdurend vraag naar de Hebreeuwsche vertaling van het Nieuwe Testament van Prof. Delitsch. Het Britsch Bijbelgenootschap heeft in Tomsk een depot gevestigd, waar die Nieuwe Testamenten te verkrijgen zijn, en zij worden door de Joden gaarne gekocht en veel gelezen. Tot nu toe echter is er nog geen Joodsch Christelijke gemeente gesticht.

Een andere lichtstraal dus aan den hemel van het Godsrijk op aarde. „Gansch Israel zal zalig worden,” dat is de belofte.

Naar de *Hope Israels* meldt is de uitbreiding der Joodsch-Christelijke gemeente te Kischinew in den laatsten tijd feitelijk onmogelijk gemaakt. Had de regeering vroeger verlof gegeven, dat de volgelingen van Rabinowitz, die Christus wilden belijden, gedoopt mochten worden te Röhrbach door den predikant Venetianer — deze vergunning is helaas ingetrokken, omdat de regeering van zekere zijde herinnerd is aan een oude wet, dat in Rusland alleen in groote steden Joden mogen worden gedoopt.

Het Fransche blad *Le Réveil d'Israel* bevat een schrijven, waarin Rabinowitz klaagt, dat zijn werk en het doel daarvan bij zijn vrienden en tegenstanders nog maar al te weinig bekend is.

„Men moet niet vergeten,” zegt Rabinowitz, „dat de Heer mij belast heeft om in het midden mijner Israelietische broederen te arbeiden hier in Rusland, waar de orthodoxe (Grieksche) kerk heerschende is; waar de overheden en de wet naast de orthodoxe kerk slechts de Talmudische synagoge, de Duitsche en de Roomsche-Katholieke kerk erkennen; echter worden deze niet meer dan geduld. Wie in de orthodoxe kerk is gedoopt, is een Rus; wie zich in de Duitsche kerk laat doopen, is een Duitscher enz. Ieder moet blijven bij zijn eigen kerk. In de provinciën, waar andere kerken zijn dan de orthodoxe Russisch-Grieksche kerk, is het geoorloofd, het Evangelie en het Christendom onder de Joden te verbreiden. Daarom heb ik door de genade Gods, na veel moeite en gebeden, een zendingszaal geopend, *Bethlehem* genaamd, waar de Joden, die, terwijl zij met de Talmudische Synagoge volkomen breken, geen *goïms* willen worden” (dat is niet

breken willen met hun Joodsche nationaliteit door Christus te belijden), „zich iederen sabbat kunnen vereenigen, om den Hemelschen Vader in den Naam Zijns Zoons aan te roepen, en het Oude en Nieuwe Testament te onderzoeken. Deze personen noemen zich gemeenschappelijk: *de vergadering van Israelieten des Nieuwen Verbonds*. Onder deze Joden zijn er ook, die behooren tot de Luthersche en de Gereformeerde kerk, en die in de zaal *Bethlehem* bidden in gemeenschap met Joden, die nog niet gedoopt zijn.

„De ware vrienden Israels verblijden zich bij iederen nieuwen stap, dien zij Israel zien doen in de richting naar hun Koning en Messias Jezus; en deze zien den staat der zaken in zijn ware gedaante.

„Volgens de Russische wet worden Joden, die niet gedoopt zijn, altijd beschouwd als Talmudische Joden, en de gedoopten als Christenen; ieder verbonden aan de kerk, waarin hij gedoopt is. Uit dat oogpunt beschouwd, kan men in waarheid zeggen, dat ik alleen sta. Maar het is ons onverschillig, wat de bladen van ons zeggen, want wij hebben het geloof in den Messias Jezus niet omhelsd, opdat men ons als Christenen beschouwen zou, of opdat de godgeleerden ons in hun registers zouden inschrijven. (Luk. 10 : 20).

„Het aantal gedoopte mannen, die onze samenkomst bijwonen, is zeven; bovendien zijn er twee mijner zonen, die, zoo de Heer wil, den 1sten Januari 1889 gedoopt zullen worden.” (Nog in het oude jaar zijn deze zonen gedoopt geworden, zooals later blijken zal). „Het aantal vrouwen is drie.”

„Niemand heeft mij nog verlaten. Mijn zoon ¹⁾ volgt door de genade Gods de voetstappen zijns vaders, niet lijdelijk, maar handelend. Hij is ingenieur bij de spoorwegen, en verspreidt het Nieuwe Testament en mijn geschriften onder de Joden. Ik ben er fier op, te weten, dat hij een waar Israeliet van het Nieuwe Verbond is.

„De lieden, die de dingen uit een Russisch oogpunt, streng wettig beschouwen, zeggen, dat hij mij verlaten heeft, omdat hij te Petersburg in de in de Gereformeerde kerk is gedoopt.

„Mijn schoonzoon aarzelt nog, het oude Judaïsme te verlaten, maar ook hij zal zich nederbuigen voor de voeten van Jezus Christus en zal gedoopt worden. Mijne dochter hoopt het. Hij heeft mij niet kunnen verlaten, omdat hij nog niet behoord heeft tot de Israelieten des Nieuwen Verbonds. De broeders, die te Kischinew zijn geweest, weten dat.

„Wij zijn geen „Hervormers” ²⁾ noch stichters van nieuwe kerken,” zegt Rabinowitz; „wij brengen niets in het midden tegen de beginselen van eenige kerk;

¹⁾ Rabinowitz bedoelt zijn oudsten zoon, die te Petersburg tot de kennis van den Heiland kwam, terwijl zijn vader in het Heilige land vertoefde.

²⁾ Rabinowitz is door zijn tegenstanders beschuldigd, zich te beschouwen als een hervormer.

maar hun, die er zich op verhoovaardigen, dat zij niet besneden zijn, en die ons oproepen, om ons met hen te vereenigen, antwoorden wij met Paulus: „De besnijdenis is niets, en de voorhuid is niets, maar de onderhouding der geboden Gods. Een iegelijk blijve in die beroeping, waarin hij geroepen is.” (1 Cor. 7 : 19, 20. Gal. 6 : 15).

„De Joodsche quaestie is niet om te weten, tot welke kerk Israel zich voegen moet, tot die van Kiew, of van Berlijn, van Londen of van Bazel; maar de zaak is, dat Israel er toe komt, om zijn Messias Jezus ernstig lief te hebben en zijn Woord te bewaren. Dan zal de Hemelsche Vader ook ons liefhebben, en Hij zal met zijnen Zoon in ons wonen. Dat is de ware kerk van Christus. (Joh. 14 : 23).”

H.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

IV.

Onze mulder, die nog al 'n bietje aon de wijsgerige kant was, plagt altied 't lêzen te vergelieken met 'n meulen, of eigenlijk met 'n meulen-steen, en 't „aller-eigenlikst” met 't maolen van 'n meulen-steen. Nou geleuf 'k wel, dat 'n vroegere mulder dat eigeste ok al 's gezeid hêt. En dat 'r deur de bank weinig meer gezeid wordt wà vroeger ok al niet 's gezeid is; ien de vurm misschien 'n bietje anders, mar ien „de materie”, za 'k mar zeggen, 't eigeste. Nou, mar onze mulder wou dan zooveul zeggen, as dâ lêzen net goeng as 't maolen van 'n steen. Steet de steen stil, en lêsde niks, dan kriegde ok gin mêl. Gooide d'r zemels en looze wik tusschen, en lêsde van die vooze laffe dingen, dan kriegde wel wat; mar niks is nog bêter as wà ge dan kriegt. Maolde ge d'r doller kervel meê, dan kumt 'r d'n dood uutzakken, en blijft voor 'n partje ok aon de steen klêven.

„Mar zo'n averechtsche mulder zal d'r wel nie zien, Pothoven!”

„Da kan 'k me ten minste ok kwaoliek denken,” zei Pothoven, „mar ien 't lêzen ziên d'r zooveul te meer van die „averechtschen”. Daor wordt al wat mieterig doojig en vergiftig grêi vermaolen; en daor zakt 'r d'n dood uut vur 't hart, en blijft 'r ien 't lêzen eiges zooveul aanslag van binnen mee ziten. Nee, mar as 't koorn-zekske uutgeschud is, dan zeg ik, duut 'r nog mar 'n slag bij, as ge mar oppast dat de meulen niet ien de vang lupt; maol mar toe, jonges, allemaol mêl, rogge- weite- boekende- mêl, net allins, mar 't is ien ielk geval mêl, en mêl is brood of pap, of pannekoek, krek allins, mar ien ielk geval da's kost, da voedt, da zet oe 'n riem, motte mar rekenen!”

Nou heb ik dâ zoo wat ien den trant van Pothoven gezeid, net as Pothoven 't zei ien den trant van 'n vroegere mulder, da geleuf 'k wel. Mar wattie

zeit, en hoe duk of dat ok al gezeid is, 't mag best nog 's gezeid worden.

En dan geleuf 'k wel, dat die veur de meulen-steen van 't lêzen zurgen, datter wà goeds tusschen kumt, 't erg goed veur hebben; al is 't dan ok mar „klein rog” of „grutten”, da 's voedzaam ien alle geval. 't Is wel aondragen, en heisteren, en ophij-schen, en zurgen dat 'r veurraad is; mar 't is 'n weldaad. En dâ wel n°. één — zoo as onze wet-houder zeit assie wa gewichtigs veur hêt — voor onze jongelui, die wel wa voedzaams kunnen ge-bruiken. Och! en 't is duk zoo voos en loos en zemelechtig wà ze te lêzen kriegten. Gif ze wà voedzaams! Schaf af al die zemelarij en oud-wijven-kost! Of weette wà nog veul slimmer is? die ver-giftige lectuur, die op allerhande manier onder 't oog en 't oor van onze „spes patriae” kumt, en daor de dood uut kumt zakken, en ien ielk geval 'n part vergif meê van binnen blief zitten. Gellie, heeren mulders van „Excelsior!” za 'k mar zeggen, hêt 'n goed ding veur met oew krant, en mè veul dingsigheden meer, dagge onze jeugd „goed” aon 't lêzen wilt hebben. 't Is wel mar 'n hênje vol, 'n hepke, daor is vul meer „goed koorn van lêzen” noodig, mar 't is toch wat; en wat is al veul. Mar nou wou ik aollie 's vraogen, of t'r nie wat aon te te doen is, dawwe wà meer koorn aondragen; en wà mulders, en mulders-knechts (zoo as ikke, za 'k mar zeggen) aon 't werk zetten, um d'n aondraag van koorn goed tusschen de steen te kriegten; en te maolen, te maolen, altied mar meer en goed spul; zoodat de jonge keljes, die meê um goeie kost verlêgen ziên, 'r d'r bekomst van kriegten meugen. Zo'kke wijze en ervaren „mulders” zullen daor wel raad op weten.

En apart geleuf ik wel, dat ik onze jongelui erg kan aonraojen, wa Beelje-meu mien 's gezeid hêt, toe ik nog jong was: „den bijbel lêzen, menneke, da 's ien ielk geval brood uut den hemel!” En nou ik wat ouwer ziê mot ik zeggen: „ge hê groot ge- liek, Beelje-meu!”

EEN MERKWAARDIGE OIRKONDE.

Vóor korten tijd werd door een der geleerdste China-kenners, Dr. Herth te Shanghai, uit de Chineesche letterkunde een bericht te voorschijn gebracht over den Afrikaanschen slavenhandel in oude tijden. Dr. Herth een Duitscher, die het ambt van onder-direc-teur van de accijnzen bekleedde, heeft tijdens zijn verblijf in „het hemelsche rijk” zich bijzonder bezig-gehouden met de taal en de schrijfwijze der Chi-neezen, en daardoor menige tot nu toe onbekende bijzonderheid aan de wetenschap kunnen mededeelen. Zoo vertaalde hij ook het zoo goed als onbe-kende boek „Tschu-ferd-tschu” geschreven door den Chineeschen inspecteur der accijnzen Tschau-ju-kua,

die ongeveer in de jaren 1234—1237 moet geleefd hebben. Daarin worden door hem een menigte bijzonderheden medegedeeld, die aanspraak kunnen maken op belangrijkheid voornamelijk voor de geschiedenis van den Aziatischen handel.

De schrijver geeft o. a. beschrijvingen van de landen, waarmede China toen ter tijde in middellijke of onmiddellijke betrekking stond, en daaronder is zeker het land Pi-pa-lo tegenwoordig van bijzonder belang.

„Dit land,” zoo luidt het, „bestaat uit meer dan vier provinciën, die dorpen bevatten, waarin bloed-dorstige dapperheid in aanzien staat. De bewoners bidden niet Buddha maar den hemel aan. Het land brengt kameelen en schapen voort, en het volk voedt zich met de melk der kameelen en met gebak. De overige voortbrengselen zijn olifantstanden en rhinoceroshoorns. Het land is rijk aan storax-balsem, myhrre en schildpad van bijzondere dikte. Verder brengt dit land een schepsel voort dat men kameel-ooievaar noemt. Van den grond tot den kop gemeten is het 7 Chineesche voeten hoog, het heeft vleugels, doch kan niet vliegen. Er is ook een zoogdier Tsu-la-fu genaamd, dat op een kameel gelijk, doch grooter is en een geelachtige huid heeft als de buffels. Zijn voorpooten zijn vijf, en zijn achterpooten slechts drie voet hoog. Den kop draagt hij opgericht, en in de hoogte gestoken. Buitendien leeft er een soort muilezel met bruine, witte en zwarte streepen, die als gordels over zijn lijf loopen.” Aan deze beschrijving van het land Pi-pa-lo, verbindt de vervaardiger nog een dergelijke van het land Dschilnj-li.

Zonder veel onderzoek herkent men in de kameel-ooievaar, den struisvogel; in den Tsu-la-fu, de giraffe, en in den gestreepten muilezel, de zebra. Een land met deze dieren, met olifants-tanden en rhinoceroshoorns kan slechts in Afrika liggen en de taalkundige uitlegging van het woord Pi-pa-lo bevestigt dit aantonsds. De uitspraak van Pi-pa-lo in Canton was Pat-pa-lo. Daar er nu in de Chineesche taal geen r bestaat en deze medeklinker bij het uitspreken van vreemde woorden door t of l werd wedergegeven (en nog wordt) zoo verhindert ons niets om aan te nemen dat dit laatste woord eigenlijk Par-pa-lo luidde. Verandert men verder de uitgang „lo” in het gelijk-luidende Sanskrietsche „ra”, zoo verkrijgt men het woord Par-pa-ra of Barbara, de naam van Berbera, de in de middeleeuwen welbekende Arabische kolonie, in Oost-Afrika gelegen aan den ingang der Roode zee. In het land Djing-li herkent men duidelijk Somati-land. Tjang-Pat (Tjang-pai) is Zanzibar. Masr (in het Indoperzisch Misr) ¹⁾ is Egypte. Tschau-ju-kua verhaalt van het land Kün-lün in Afrika, waar zich de vogel P'eng bevindt. Dat is de vogel Rok uit de Arabische sage. Verder ver-

¹⁾ In den Bijbel Mitzraim.

haalt hij ook van den slavenhandel, waarvan hij zegt, dat ten westen van dit land Kün-lün een eiland ligt, welks bewoners wilden zijn, met een huid zoo zwart als lak. (Het Chineesch lakwerk is voornamelijk rood en zwart). Deze wilden lokt men met lekkernijen, om ze daarna te vangen en tot slaven te maken, want „zij bezitten geen liefde tot hun nabestaanden.” De Arabieren die den schrijver zeker als bronnen voor zijn mededeelingen dienden, hebben vermoedelijk deze laatste bewering vermeld, om den door hen gedreven slavenhandel te vergoelijken.

H.

UIT HET LEVEN.

Ten vervolge.

Niet slechts ten tijde van den Prins van Condé werd in de slotkapel van Chantilly de Hubertusmis gelezen voor den verzamelden jachtstoet. Drie jaar geleden werd de mis nog gevierd door den Hertog van Aumale, en wie haar tegenwoordig nog wil meëvieren, kan zich wenden tot een der talrijke klopjachtjagers in Frankrijk. Want allen volgen, voor zoover zij Roomsch zijn, nog het oude gebruik. Echter geraken de groote jachtterreinen en meer in het bijzonder de oude koninklijke jachtvelden, meer en meer in handen van Joodsche bankiers. In het woud van Fontaineblau, waar eenmaal Lodewijk de Heilige jaagde, jaagt nu een Ephrussi, en Hirsch jaagt zijn naamgenoot (hert) in het bosch van Versailles. Dieper landwaarts in echter heeft de oude adel nog voor het grootste gedeelte zijn rechten behouden en daar de klopjacht een bijna uitsluitend hoog-adellijk vermaak is, zijn haar beminnaars ook in den regel conservatief en kerkelijk. Zoo wordt bij allen de St. Hubertusdag (de dag waarop de groote jacht wordt geopend) naar ouden trant gevierd. Des morgens te 8 uur wordt de mis in de slotkapel, of zoo er geen kapel bestaat, in de dorpskerk gehouden. De gewijde plaats is met geweien van herten en palmtakken versierd. De schaar van 60 tot 70 honden, in Chantilly onder den Hertog van Aumale zelfs tot 120, prachtige zwart, wit en geel gevlekte jachthonden, wordt aan koppels binnengebracht en in een halven kring om de trappen van het altaar geplaatst. Wanneer de pastoor op het altaar stijgt, blazen de pikeurs (de hondenleiders) het St. Hubertussignaal vierstemmig op hun jachthoorns, dat een vervaarlijk, onstichtelijk, maar toch vroolijk en opgewekt geluid maakt. De edelvrouw knielt aan de linkerzijde op de bidbank der familie naast haar gemaal. Achter hen en achter de honden scharen zich de gasten.

Meestal zijn zij een weinig verstrooid en niet geschikt tot een aandachtig volgen der mis; wellicht door het voorfeest dat tot na middernacht heeft ge-

duurd. De jachthonden gedragen zich welvoegelijk en „zien met hun verstandige, bruine oogen naar den pastoor, die over hen den zegen uitspreekt”.

H.

August de Sterke had een zeer origineelen generaal-adjutant, den generaal Von Kyan. Eens vraagde hem de koning aan tafel, hoe het toch wel zou komen, dat de tolleren zoo weinig winst gaven.

Von Kyan nam daarop uit een der vóór hem staande koelvaten een stuk ijs, gaf het zijn buurman, een minister, en verzocht dezen het door te geven tot dat het den koning bereikte. Zoo ging het door de handen van al de aanwezige ministers en andere grootwaardigheidsbekleeders; maar hoezeer zij zich ook haastten om het spoedig door te geven, toch kwam slechts een zeer klein gedeelte tot den koning.

„Op zulk een wijs nu, Uwe Majesteit,” zeide Von Kyan daarop, „worden ook de tolleren tot water.”

J. A. W. Jr.

Onmogelijk.

De Fransche tooneelspeler Olivier bezat in ongehoefelijke mate de kunst van nabootsen. Van haast elken persoon, met wien hij in aanraking kwam, maakte hij zich stem, gebaren en uitdrukking van het gelaat eigen, op zulk een manier, dat het meermalen gebeurde, dat men hem voor dien persoon aanzag.

Op zekeren tijd, toen hij zich bij zijn kleedermaker bevond, dien hij in geen drie jaren betaald had, trad een zijner kennissen binnen, die wat kocht en dadelijk betaalde. De kunstenaar zuchtte diep. „Wat scheelt u?” vroeg de kleermaker. Olivier antwoordde: „Ach, daar staat een mensch, dien ik mijn leven lang niet kan nadoen.”

H.

Een gouden afgod.

Chromaticus, een heiden, ontbood eens een beroemd Christen-geneesheer om bij hem genezing te vinden. Toen deze kwam, stelde hij als voorwaarde, dat Chromaticus alle afgoden in zijn huis zou vernietigen. De heiden, te zwak om het zelf te doen, gaf den Christen den sleutel van de kamer, waar zij stonden. Nadat deze alle afgoden vernield had, bad hij den Heere Jezus voor den zieke om genezing, maar het was tevergeefs. Nu zeide de Christen tot den heiden: „Er moet nog een afgod bij u verborgen zijn, die vernietigd moet worden, eer gij verwachten kunt gezond te worden.” Met een diepen zucht en niet zonder innerlijken strijd bekende de man, dat hij nog een afgod had van gedreven goud en groote waarde, dien hij gaarne verschoonen wilde; hij haalde hem van onder de dekens te voorschijn en overhandigde hem den dokter. Daarop genas hij naar lichaam en ziel.

Niet voordat gij in uw berouw gewillig zijt, om ook uwe laatste lievelingszonde op te offeren, zult gij genezen worden.

H.

Koning August de Sterke had tot vermaak om van tijd tot tijd te schertsen met den Wittenberger professor Taubmann, die bekend was door zijn geestigheid en humor. Eens had de koning hem ter maaltijd genoodigd, doch tevens aan de dienaars bevolen, geen lepel bij het bord van Taubmann te leggen. Toen nu de soep opgedragen was en elk naar zijn lepel greep, riep de koning luide, zoodat men hem over de gansche tafel hooren kon: „Een hondsvot is hij die geen lepel heeft!” Fluks nam professor Taubmann een korst brood, holde haar uit, stak haar aan zijn vork, en at met dezen cigengemaakten lepel zijn soep onder het gelach der aanwezigen. Toen hij gereed was, riep hij even luid als de koning: „Een hondsvot is hij die zijn lepel niet opeet,” en at zijn korst op onder luidruchtige vroolijkheid der gasten, waarin zelfs de koning deelde.

Op zekeren tijd vroeg de pauselijke legaat Clesel, in tegenwoordigheid des konings, aan professor Taubmann, om hem bespottelijk te maken en hem in verlegenheid te brengen: „Weet gij ook hoeveel doodzonden er zijn, professor?” „Neen, Eminentie,” antwoordde Taubmann rustig, „dat weet ik niet; doch kunt gij mij zeggen hoe men 150 *Esel* (het Duitsche woord voor *ezels*) met één woord schrijft!” Toen de legaat eveneens zijn onwetendheid moest bekennen, nam Taubmann een stuk krijt, en schreef den naam van den legaat op de volgende manier op de tafel: *CL Esel*.

H.

CORRESPONDENTIE.

Onze vriend A. B. zond ons het onderstaande opstel, naar aanleiding van den raad, hem in ons nummer van 1°. April 11. gegeven, om eens over een zeer eenvoudig onderwerp iets te schrijven. In hoeverre hij geslaagd is om dat duidelijk te behandelen en geleidelijk van het mindere tot het meerdere op te klimmen, mogen de lezers beslissen. Dit éene willen we wel zeggen, dat we het niet zouden geplaatst hebben, indien het slecht ware geweest. Een paar opmerkingen zetten we nog aan den voet.

MIJNE PARAPLUIE.

't Is maar een eenvoudig stukje stof, gespannen over berlingen, en dat alles in het midden door een stok gesteund, mijne parapluie die ik daar voor mij zie, en wat zal ik daarvan schrijven? Maar kom! er zal toch ook nog wel iets van te zeggen zijn. 'k Begin dan maar met de opmerking te maken, met welke reden zoo'n alledaagsch voorwerp, zulk een vreemden Franschen naam dragen moet; waarom niet liever den echten Hol-

landschen naam van regenscherm gebruikt, dat drukt tenminste voor iedereen verstaanbaar uit waartoe zij dient, en wat er van haar vereischt word(t). Neen, ik wil haar niet meer met dien deftigen, Franschen naam noemen, maar ik zal voortaan den veel practischer uitdrukking van regenscherm gebruiken, wellicht zullen anderen mijn voorbeeld dan volgen, dan verdwijnt misschien mettertijd dat vreemde woord nog wel uit onze dagelijksche samenleving.

Mijn regenscherm dan, is dikwijls mijne getrouwe reisgezellin. Stap ik de deur uit, en drijven zwarte wolken door het luchtruim, dan is het mij onmogelijk die aan te zien zonder daarbij te denken: laat ik mijn regenscherm meénemen, want anders zal ik wellicht doornat op de plaats mijner bestemming aankomen. Met een regenscherm ben ik daarvoor gewaarborgd; zij is het dak, dat boven mijn hoofd uitgespannen, de hemelsche droppen opvangt, die mij anders gewis een nat pak zouden bezorgen. En toch is die trouwe beschermer, mij menigmaal een reden van misnoegen, dan, wanneer hare diensten niet meer noodig zijn, of als zij de reis tevergeefs mede moet maken. Ja dan mor ik vaak, en spreek: wat is dat ding toch lastig, ik moet het overal meêdragen, had ik het toch maar thuisgelaten.

Zoo gaat het met een regenscherm, doch zoo gaat het met de menschen evenzoo. Vrienden, die in nood en gebrek hulp aanbrengen, worden geacht, gewaardeerd en op prijs gesteld, maar zoodra is het gevaar niet geweken, of het gaat er mede als met den regenscherm, dan wenscht men maar vaak, om van hen ontslagen te zijn; 't is toch niet mooi! laat iedereen dit maar eens in ernstige overweging nemen. Er is nog iets wat mij opvalt, wanneer ik met mijn regenscherm boven het hoofd genoodzaakt ben, om van huis te gaan. En dan is het dit: om haar altijd naar de richting van den wind te keeren, want anders (en dat heb ik zelf ook wel eens ondervonden) dan maakt haar de wind een regenopvanger, daar het een regenscherm zijn moest, of zij word(t) geheel verscheurd en stukgeslagen. Welk een treffende gelijkenis bied(t) dit niet aan, voor den mensch, die ook op reis is, en die word(t) voortgedreven door de stormen des levens, en de macht der zonde. En waar zal hij beschutting vinden? slechts alleen bij Hem, die voortreed(t) door de moeiten en de ellenden de angsten en de verschrikkingen, daarachter is hij beveiligd; laat dan komen wat er wil, zijn beschermer zal niet wjken of wankelen.

Maar word(t) er eene toevlucht gezocht in zaken, die niet tegen den vloed en de(n) storm ingaan, doch die met dien stroom meêvoeren, word(t) in alles wat ijdel en vergankelijk is bescherming gezocht, dat zal nooit kunnen bestaan, want dan breekt dit af en dan bezwijkt dat, totdat er ten laatste niets meer overblijft. Wat kunnen kleine zaken ons toch niet veel te leeren geven, als wij het altijd maar opmerken mochten, want op een opmerksaam hart komt het toch aan. Maar in plaats daarvan is het veeltijds zoo treurig daarbinnen gesteld, en waarlijk er behoeft niet veel te geschieden, of het hart is in opstand. Laat het maar eens ongunstig weder zijn, welke jammertonen rijzen daar niet op, stemmen van ontevredenheid en ongeduld, menige regenscherm zou daarvan kunnen getuigen indien zij het slechts kon verhalen. Zij zou afgeluisterde gezegden en wenschen aangaande het weder mede kunnen deelen die verschrikkelijk waren om aan te hooren. Maar zij zwijgt; zij beantwoord(t) slechts aan haar doel; zij is den mensch zoo veel zij kan ten nutte,

en draagt geduldig hetgeen over haar uitgestort word(t). O! dat dit ziellooze instrument, ons steeds tot een teeken zij; opdat wij bij al wat ons overkomen moge, geduld, tevredenheid en onderworpenheid leerden beoefenen.

A. B.

Men ziet — en vooral de steller zelf zal wel zien dat in zulk een eenvoudig stukje de fouten en gebreken veel beter onder de aandacht komen dan in dichtstukken van iemand, die den stijl nog niet meester is. Want bij de laatste is men nog wel eens geneigd om voor „dichterlijke vrijheden” te houden, wat eigenlijk slechts heel leelijke fouten zijn.

In dit opstel is de gedachtengang goed en gemakkelijk. Men ziet er uit, dat de schrijver wel aanleg heeft om naar aanleiding van schijnbaar onbeduidende dingen iets degelijks te zeggen. En dat is zeer veel waard. Daardoor toont hij te gevoelen, dat ook in de kleinste en minste dingen beginsel steekt.

Twee bezwaren hebben we. Vooreerst moet onze schrijver goed oppassen, dat hij de werkwoorden in den derden persoon aantoonende wijs, tegenwoordigen tijd, goed spelt. Daar hebben ze — dat weten we immers allen? — altijd een t aan 't eind; behalve eenige. Welke zijn dat?

En ten tweede: Het is prijselijk, dat hij vreemde woorden zooveel mogelijk wil vermijden en door goed-Nederlandsche vervangen. Maar dan moet het ook een gangbaar Nederlandsch woord zijn. Nu vindt men het woord regenscherm zelfs niet in de Woordenlijst van De Vries en Te Winkel. Maar wat erger is: tot welk geslacht behoort het woord scherm? Men zou er toe komen, wanneer men A. B. leest, om te gelooven dat het mannelijk én vrouwelijk is. Zou het ook onzijdig kunnen zijn, zoodat men eigenlijk moest zeggen: het regenscherm?

Ieder die lust heeft, en vooral A. B., beantwoorde die vragen maar voor zichzelf. W.

BERICHT.

Tot onze groote blijdschap krijgt de vorming van *Ring en langzamerhand* haar beslag. De Bestuurder van het *Nederlandsch Jongelings-Verbond*, de heer J. van Bommel, wiens streven allen lof verdient, zendt ons het „Ontwerp-reglement” (zeker een vergissing voor: „Reglements-ontwerp”) toe, van den ontworpen Ring Deventer ¹⁾. Den tweeden Pinksterdag wordt daarover, zoo de Heere wil, beslist. Men kan niet zeggen, dat het *Nederlandsch Jongelings-Verbond* ledig zit.

Wat Amsterdam betreft, meenden ook al twee bestuursleden van het Verbond de opdracht tot het bewerken van toenadering enz. tusschen de vele vereenigingen niet te moeten aanvaarden, de heer A. J. H. mederedacteur van dit blad en mede-bestuurder van den Bond, nam de opdracht aan. Min aangename redenen hebben hem echter bewogen nu ook zijn taak neer te leggen. Tot nog toe hebben slechts 2 vereenigingen zich saamverbonden. Een derde, die waarschijnlijk zou volgen, zag er van af. Waarschijnlijk zal de heer H. nu genoodzaakt zijn op eigen gelegenheid te arbeiden, in overleg met de 2 vereenigingen, die één werden.

¹⁾ Merkwaardig en loffelijk is, dat dit reglement zelf in zoo goed, zuiver Nederlandsch is gesteld. Er komt niets in van *meetings*, *ballotage*, *honoraïr*, *arresteren*, *annonceeren* en soortgelijke zotheid.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Nederlandsch Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
 A. J. Hoogenbirk en J. A. Warmser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

Een man uit en voor het volk.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

„Hij kan praten als Brugman.”

Reeds drie vierden eener eeuw hadden de bloedige veeten tusschen de Schieringers en Vetkoopers het vrije erf der Friezen verwoest, en nog zag men het einde niet. De akkers lagen braak, de weiden waren vertreden onder de hoeven der rossen, de burchten lagen daar ledig en verwoest, Frieslands oude adel verdelgde zichzelf van den vaderlandschen grond. Zuchtend en jammerend zag men ook in Gaasterland uit naar den dag, dat de zwaarden tot ploegscharen zouden omgesmeed worden. Zie, men heeft gehoord van een prediker der gerechtigheid, die op vele andere plaatsen vrede en verzoening in de harten heeft gestort. Men heeft hem gebeden, zich ook hierheen te begeven en de bloedende wonden van Gaasterland te genezen. En hij is gekomen en Gaasterland stroomt uit naar de plaats, waar hij spreken zal tot de schare, want allen gevoelen het, zij moeten anders en beter worden. En waarlijk, indien het een mensch gegeven ware, de broederhaat van het natuurlijk hart in liefde tot de broederen om te zetten, dan voorzeker bezat deze monnik daartoe het toovermiddel. Woorden des vredes en der liefde stroomden van zijne lippen en als

hij de verwoestingen maalt, welke de burgerkrijg over Friesland gebracht heeft, dan is het, of hij de wonden zijner toehoorders slechts peilt tot in hare diepste diepte, om er straks hemelschen balsem in te gieten van vrede en geluk. Naast hem stond een knaapje, dat zijne woorden scheen in te drinken. Plotseling hield de redenaar op en met zijn hand op den knaap wijzende, sprak hij tot de verraste schare:

„Zoudt gij nog durven voortgaan met zondigen, tegen den wil van den God des vredes, zoo een onmondig kind u een teeken gaf, hoe liefelijk het werk der verzoening en des vredes is?” En nu, zich tot het knaapje richtende, welks vader bij een oproer door zijne medeburgers gedood was, vraagde hij het kind: „Hebt gij den vrede lief en wilt gij inderdaad de moordenaars uws vaders aldus vergeven, dat gij, opgewassen zijnde, zijn dood niet meer wreken zult, zoo hef uwe rechterhand tot een teeken op!” Terstond verhief de jongen de rechterhand, terwijl kalnte en vrede over zijn gelaat verspreid lagen. De hoorders stonden verplet. De krijg was geëindigd in Gaasterland.

Wilt ge eene proeve van welsprekendheid van den machtigen prediker, die met het woord van zijn mond meermalen de woeste baren der volksmenigte wist te beteugelen? Kiezen wij een fragment uit zijne beschouwing over de feesten van Ahasverus: „De Heer ordineert een iegelijk naar zijnen waardigsten staat der verdiensten; want een iegelijks

stoel is gezet in het eeuwig leven en een iegelijks kroon is gemaakt, maar zij is nog niet volmaakt; maar onze stoel wordt voorwaarts of achterwaarts gezet, naardat wij ons hier schikken, en naardat wij voorwaarts en achterwaarts gaan in deugden. En onze kroon versieren wij dagelijks zelve, alzo dikwijls als wij onze bekoringen wederstaan en onszelve verwinnen, en als wij wat doen, dat ons zuur wordt, zoo zetten wij eene schoone parel en een kostelijken steen aan onze kroon, en hoe dat het ons zuurder wordt, hoe dat wij onze kroon onschooner versieren. Want sommige lieden zijn alzo eenvoudig en alzo bezadigd, die wordt het zoo zuur niet, waar zij het in de natuur hebben. Die zullen ook alzo veel loons niet hebben als diegenen die de natuur tegen hebben. En degenen die hunner natuur geweld doen, die zullen honderduizendwerf meer loon hebben."

Ge gevoelt, dat de prediker medeleeft in de werkeilichheid van de Roomsche kerk zijns tijds, maar tevens, dat hij eene taal spreekt, die allen verstaan en bevatten kunnen. Niet minder zult ge hem dichterlijken aanleg ontzeggen en tot bevestiging van uw oordeel over hem, laten wij hier enkele coupletten uit zijn: „Och, eeuwig is zoo lang” volgen.

„Ic heb ghejaecht mijn leven lanc
Al om een joncfrou scone,
Die alresotste wijngaertrane,
Die daer is in 's hemels trone.
Mit enghelen is si om beset,
Ic en can daer niet bi comen,
Mijn sonden hebben 't mi belet,
Des ic mi mach bedroven.

Ic bin verdoelt op deser jacht,
Die werelt heeft mi geloghen;
Ghenoechte heb ic seer gheacht,
In wanen bin ic bedroghen;
Rijkheit ende lof heb ic ghemint
Ende idelheit uitvercoren;
Int jaghen bin ic dus verblint,
Den wech heb ic verloren."

Ge bemerkt, dat de dichter allen geestelijken aanleg heeft, om zich bij de *devoten* van zijn tijd te scharen, en uwe opmerking is juist. Zelfs heeft hij ons eene levensbeschrijving nagelaten van de heilige Lidwina, de maagd van Schiedam, eene der meest beroemde devote vrouwen van haar tijd, welke na haar dood als eene heilige vereerd werd.

Wie was echter deze prediker.

Johannes Brugman was te Kempen, de geboorteplaats van Thomas à Kempis, omstreeks het jaar 1400 geboren. Waarschijnlijk had hij zijne opleiding genoten in eene kloosterschool. Nadat hij de kloostergelofte afgelegd had, vertoonden zich bij Brugman de gevolgen van zijn slechte opleiding in een lichtzinnig karakter, een bandeloos gedrag en een verregaande neiging tot spotternij. In dezen tijd echter gingen hem de oogen open voor zijn geestelijken toestand, en dit was waarschijnlijk een

der redenen, waarom hij zich naar het klooster te St. Omer begaf. Hoe lang hij hier bleef, weten wij niet; zooveel is zeker, dat hij als lector in de godgeleerdheid aan het hoofd der kloosterschool geplaatst werd. Op uitnoodiging der burgerij van Gouda, vestigden eenigen der kloosterbroeders zich aldaar en onder hen bevond zich ook Brugman. Veel zekers is, in betrekking tot zijn levensbijzonderheden, niet te geven. Achtereenvolgens vinden wij hem te Sluis, daarna in Keulen, later te Ham, voorts te Nijmegen, eindelijk stichtte hijzelf in 1462 te Amsterdam een klooster. Innig gevoelde hij zich verbonden aan de „broeders des gemeenen levens”, en had hij zich niet sterk verbonden door zijne kloostergelofte, dan mag men vermoeden, dat hij zich bij hen gevoegd zou hebben, eene meening, welke door de eigen uitingen van Brugman volkomen gerechtvaardigd wordt.

„De palen van de bing zijn vergaan,” zoo luidt het in zijn laatsten brief aan den rector te Deventer; „voor uw Brugmannetje blijft niets meer over dan ten grave te dalen. Ware ik een prelaat of aardsch vorst geweest, ik zou u met macht bekleed of uw huis bewaakt hebben, al had het mijn bloed moeten kosten. Maar — ook mijn koninkrijk is niet van deze wereld. Vaarwel in den Zoon der Maagd! Groen blijde, bloei liefelijk, draag altijd voorspoedig vrucht in de genade!”

In 1473 stierf Brugman. Zijn gebeente werd, toen het klooster later binnen de stad verlegd werd, overgeplaatst en leed mede in den storm tegen de beelden. Wij willen dit geen oordeel der geschiedenis noemen, ofschoon ook het grootste deel van den zoozeer gewraakten beeldenstorm eenvoudig onder deze rubriek kan gerangschikt worden.

Toch valt niet te ontkennen, dat de invloed van Brugman op ware hervorming van kerk en geestelijkheid zeer gering was. Hoogstens kan men van hem getuigen, dat hij temidden van het bederf van zijn land en zijn tijd optrad als een welsprekend boetprediker, die de gewetens der menschen wist wakker te schudden, helaas, om zich te wenden tot de heilige Maagd en al de heiligen, of wel om de eigen zaligheid in zichzelf te zoeken.

Dat hij zich hierbij meer dan eens den haat van de geestelijkheid en door deze ook van de overheid op den hals gehaald heeft, ligt voor de hand en blijkt onder meer uit het volgende. De Amsterdamsche vroedschap — de stad onzer inwoning, welke wij overigens eeren, vergunne het der historie tot hare schaamte te spreken — trachtte Brugman ver van hare grenzen te houden. Toen echter in 1462 de Minderbroeders het feest van hun beschermheilige, St. Franciscus, vierden, noodigden zij Brugman uit om met zijne redenen het volk te stichten.

Brugman kwam en sprak dagelijks, maar wat hij zeide, streelde de geestelijkheid evenmin als de regeering. De eerste zond nu een paar priesters uit,

om hem zoo mogelijk in zijne rede te verstrikken en iets te vinden, waardoor zij den gevierden man buiten zijn geestelijken invloed plaatsen konden. Brugman echter, die van hun komen kennis gekregen had, was zoo voorzichtig, op te schrijven, wat hij aangaande de geestelijkheid der stad op het hart had. Ofschoon hij nu gewoon was voor de vuist te spreken, nam hij, hiertoe gekomen, zijn handschrift en las het volgende:

„Wel, Brugman, Brugman, wat erger kwaad mensch plagt du te wezen! Du plagt te gaan met lange messen en slechte huizen te helpen houden! Zeg mij, Brugman! Waarom bist du nu gekomen? Om die nog te houden?”

„Trouwe neen! Du wilt die nu verjagen, zoo daar anders (God betere het!) niemand is die ze denkt te verjagen.

„Brugman, bist du gekomen om schoutambachten en kerken te pachten?”

„Neen, du wilt immers geen simonie doen (*als kerkelijk man wereldlijk gezag uitoefenen*), maar simpeljk gaan in een arm, verworpen, gelapt kapke!

„Brugman, wilt du de paters en alle kloosters en ook de parochie-kerken verderven?”

„Trouwe neen!

„Brugman, wilt du biecht hooren om geld?”

„Trouwe neen! Brugman wil den schapen de wol laten en gaarne ieders biecht hooren om Gods wil, zonder geld.

„Brugman, wilt du ook van de lieden wegloopen, die de pestilentie hebben, als sommigen wel doen?”

„Trouwe neen! Du wilt altoos bij hen blijven, zijn zij rijk, of zijn zij arm; dijnen mond op heuren mond leggen en tot den dood bij hen blijven.”

Het zal onzen lezers wel niet verwonderen, dat de geestelijken onder zijn gehoor uitgezonden, niets vonden, waarvan ze hem beschuldigen konden, maar dat zij niettemin geërgerd waren over hetgeen hij, zinspelende op hun leven en handel, tot zichzelf ten aanhoore der schare, die het bedehuis vulde, gesproken had. 't Kan evenmin verbazing wekken, dat zijne redenen later uitgegeven werden onder den titel van „kluchtige sermoenen”, en dat meer dan eens de een of andere spotvogel de gelegenheid te schoon vond, om hem niet in zijn spreken te storen. Waar voorzeker is het oordeel, door een geleerd en geacht tijdgenoot over hem geveld, dat hij „gloeiende woorden sprak, zonder het zout der gematigdheid,” waarbij nog gevoegd worden mag, dat zijne harde stem en zijn levendige gebaren vaak meer aan een marktschreeuwer deden denken dan aan een priester. Maar wie zich dan ook in een groote stad overtuigen kan van den invloed, welke ook zelfs een marktschreeuwer op de lieden uitoefenen kan en daarbij de gelegenheid heeft om de schare te zien, welke een boetprediker tot zich weet te trekken, die kan eenigszins de macht beseffen van

Johan Brugman over zijn tijd en zijne maatschappij. Hij kan het vatten, dat stad bij stad den welbespraakten pater bad om over te komen en de krankheden des volks te genezen, en 't zal bij hen waarlijk geene verwondering wekken, zoo hij ook nu nog den aangenamen prater, die wel wat goeds weet te zeggen, zonder dat het nu juist te diep raakt, ja, zonder dat aan zijn spreken eenigen blijvenden invloed kan toegekend worden, de eere na-geeft, dat hij „*praten kan als Brugman*”.

T H O M A S.

„*De ongeloofige Thomas*”; zoo noemt men gewoonlijk dezen discipel ouzes Heeren, met het oog op hetgeen met hem na de opstanding van Jezus gebeurde. En terecht. De Heiland antwoordt zelf hem: „Wees niet ongeloofig, maar geloovig.” En verder: „Omdat gij Mij gezien hebt, Thomas, zoo hebt gij geloofd; zalig zijn zij, die niet zullen gezien hebben, en nochtans zullen geloofd hebben.”

Toch doen de meesten Thomas onrecht, door te spreken van „*den ongeloofigen Thomas*”. Want meestal wordt deze uitdrukking gebruikt om maar allerlei soort van twijfel goed te praten, zelfs om te betoogen dat iemand niet goed geloovig kan zijn, indien hij niet eerst door het vagevuur van den twijfel heenging. En zoo wordt het woord van den Heere Jezus totaal van bedoeling veranderd, ja zelfs in het aangezicht weersproken.

Immers, de twijfel, welken men op die wijze verheerlijkt, is geheel iets anders dan de twijfel van Thomas. De eene komt voort — tenminste gewoonlijk — uit verstandelijke redeneering van het hoogmoedige, wel door Gods Geest beroerde, maar onwedergeboren hart, dat twijfelt omdat het zijn diepe ellendigheid door de zonde niet wil erkennen, en twijfelen *wil*. De twijfel van Thomas daarentegen vond zijn oorzaak in hartstochtelijke liefde voor zijn Heer en Meester, een liefde, die wel afgedwaald was, die wel „onverstandig en traag” was, omdat zij niet al de Schrift geloofde en onderzocht, omdat zij de gemeenschap der heiligen minachtte, maar die toch *liefde des harten*, en geen redeneering des verstands was. De twijfelaars, die het twijfelen mooi en edel en het ongelooft den wortel des geloofs achten, hebben allerminst reden om zich op het voorbeeld van den discipel te beroepen, voor wien de twijfel een bron van smart was, en die ook spoedig tot inkeer kwam en zich in den weg stelde, om van zijn twijfel verlost en genezen te worden.

Thomas was een ernstig, zwaarmoedig man. Hij was pessimist van nature. Wanneer de Heere Jezus zich niet tegenhouden laat en, schijnbaar tegen goeden raad in, toch naar Bethanië gaat om Lazarus op te wekken, meent Thomas, dat zijn Meester min of meer moedwillig het hoofd in den muil van den

leeuw steekt. Een moedwillig twijfelaar zou gezegd hebben: „Het doet me zeer leed dat Gij gaat, maar — ik zal wel wijzer zijn, *ik* blijf hier.” Niet alzo Thomas. Hij spreekt tot zijne medediscipelen: „Laat ons met Hem gaan, opdat wij met Hem sterven.” Zijne liefde is zoo sterk, dat, gaat zijn Meester uit eigen beweging den dood tegemoet naar zijn oordeel, hij zich ook zelfs daardoor niet van Hem laat scheiden, maar meê het gevaar trotseert.

Toen eenige maanden later de slag gevallen was, gevoelde Thomas zich troosteloos en ontoestbaar. Hij zag niets dan dat kruis. Hij wist van niets dan dat graf, met dien grooten steen en dat onschendbaar zegel. Hoe de anderen nog gezelschap konden genieten, al was het ook slechts elkanders droevig gezelschap, het was hem een raadsel. Hij zwierf alleen rond, ter prooi aan zijn eigen droefheid. Hem konden dus de vrouwen, die van het geopende en ledige graf terugkeerden, niet „verschrikken”; hem konden zij niet „twijfelmoeedig” maken. Maar hij kon evenmin reeds des morgens vroeg de zalige zekerheid hebben, die Johannes verkreeg en welke Petrus tebeurtviel, toen dezen gezamenlijk naar het graf gegaan waren en de dingen bevonden hadden zooals de vrouwen gezegd hadden. Die geloofden reeds, toen voor hem nog alles duister was.

Dat komt er van wanneer men op *eenzijdige*, dat is op *verkeerde* wijze meent, „aan Jezus genoeg” te hebben. Zeker Christus is ons *alles*. Maar Hij is dat niet door persoonlijke bevindingen, niet door aandoeningen, niet langs den weg van meditatiën. De Heere Jezus werkt langs geordenden weg, en gebruikt dus de van Hemzelf gestelde middelen. Hij openbaart zich aan ons niet anders dan *objectief*; door het Woord. Alle discipelen hadden kunnen — en mitsdien moeten, — weten dat hun Heere ten derden dage weder zou opstaan. Zoo duidelijk had Hij dit voorzeggd, dat er bij zijne moordenaars geen twijfel aan was overgebleven. Zij wisten zeer nauwkeurig aan Pilatus te verhalen, wat Jezus dienaangaande gezegd had en geloofden er blijkbaar veel meer van dan zij zichzelf wel wilden bekennen. Toch beriep de Heere Jezus zich in zijne verschijningen *niet* daarop. De engelen bij het graf hielden zich aan het woord van den Koning, en herinnerden de vrouwen: „Gedenkt des woords, *dat Hij u gezegd heeft*.” Maar de Heere Jezus opende voor de Emmausgangers *de Schriften*, en aan de verzamelde jongeren *hun verstand*, dat *zij de Schriften verstonden*. Dat voorrecht miste Thomas aan den avond van den dag der opstanding. Daardoor bleef zijn verstand gesloten. En hij miste dat, omdat hij het andere van God voorgeschreven middel verzuimde; namelijk „*de gemeenschap der heiligen*”. Het was zijn plicht geweest, zich bij zijn medejongeren te voegen, met hen te lijden, te strijden, te bidden, om ook met hen getroost te worden.

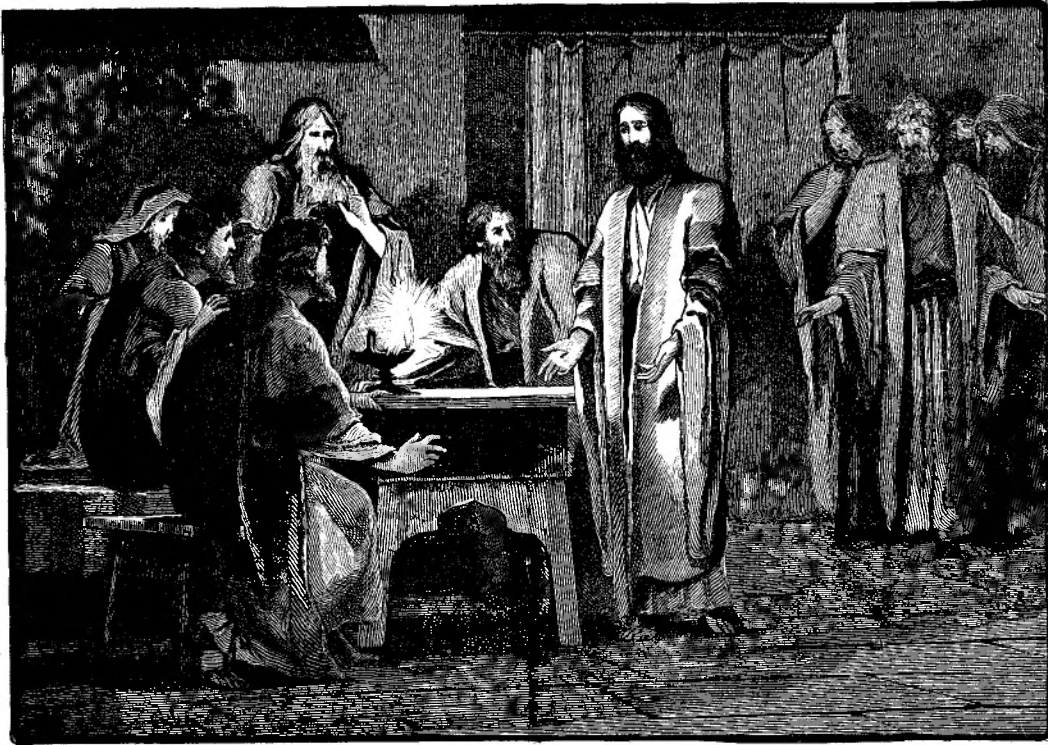
Uit het verzuim van de Schrift en van de ge-

meenschap der heiligen ontstond Thomas' ongelooft. Hij hield dat ongelooft voor *trouw*, voor *geloof*. Naar zijne meening was zijn rouw dieper; hij ging maar niet zoo oppervlakkig over alles heen. Toch noemde de Heere Jezus hem acht dagen later *ongelooft*. En hier zien we dus weder bevestigd wat God ons overal leert, dat onze eigen inzichten alleen dienen om ons in de war te brengen, en dat het zich afsluiten van de broederen, en het zich opsluiten in eigen bevindingen, alleen uitloopt op het nutteloos bezit van een dooden Jezus. Neen, onze Heere wil niet door ons naar onze eigen gevoelens, maar naar zijn eigen voorschrift gediend worden. Zeg dus nooit tot uzelf of tot anderen: „Neem Jezus maar aan!” Men moet Jezus kennen. En *altijd* is deze weg voor onze zaligheid de eenige: ten eerste de kennis hoe groot onze zonden en ellenden zijn, ten tweede: hoe we van die ellendigheid verlost worden; ten derde: hoe we voor zulke verlossing dankbaar zullen zijn. Aangezien Thomas het eerste over het hoofd zag om zich een eigen ellende van anderen aard te scheppen, kon hij de beide andere deelen niet machtig worden.

Zou Thomas gelooven, dan — zoo eischte hij — moest hij een stoffelijk, verstandelijk bewijs voor de gegrondheid van dat geloof hebben. Hij dacht nog steeds aan een *dooden* Jezus. *Als* die Jezus leefde, dan moest Thomas in elk geval de merkteekenen *des doods* in zijn lichaam zien en tasten. Nu *zijn* die merkteekenen wel in het verheerlijkt lichaam onzes Heeren, maar niet tot dát doel. We lezen dan ook niet dat Thomas, toen hij in de gelegenheid gesteld werd, aan zijn verlangen voldeed. De litteekenen zijns lijdens draagt de Heere Jezus in zijn verheerlijkt lichaam niet om ongelooft tot het geloof te brengen, maar om geloovigen den troost der verzoening hunner zonden en de dankbaarheid voor hun verlossing te versterken. Niet het *zien* zijner opstanding behoudt ons, maar zijne opstanding zelve, buiten ons om.

Thomas geloofde niet in de opstanding des Heeren, omdat hij nog steeds zijn dooden Heer voor oogen had. Maar geen schijn van twijfel komt in zijn hart op of over zijne lippen, of deze Jezus nu wel zijn Heer is. Diens lot is hem duister, diens waardigheid niet. Hij wil zeer gaarne, hij wil met geheel zijne ziel dezen Jezus blijven aanbidden, ook als den Verrezenen, als zijn Heer en zijn God. Hij wil gelooven, maar op, naar zijne meening, goede gronden.

Geheel anders staat gewoonlijk de zaak met hen, die zich achter Thomas verschuilen, en hem het onrecht aandoen van zich op zijn voorbeeld te beroepen. Zij noemen hun ongelooft twijfel, omdat de mode der wereld het thans als deftig en fatsoenlijk geijkt heeft om te twijfelen. Het twijfelen is hun einddoel. Zij denken naar hun gevoelen dieper door dan die anderen, die zoo maar zeggen te ge-

DE HEERE JEZUS EN THOMAS.

looven. Zij zijn genoeg ontwikkeld om maar niet zoo zonder bewijs, — dat is zonder bewijs 'twelk voor hun onwedergeboren hart bestaan kan — het er voor te houden, dat die geheele Bijbel Gods Woord is. Wat zij twijfel noemen is ongeloof. En dat ongeloof is hoogmoed. Hoogmoed die geen zonde erkennen wil; en daarom geen behoefte gevoelt aan een Zaligmaker van zondaren. Thomas en het werk van Gods genade in zijn hart worden beleedigd door de driestheid, waarmede deze wereldlingen zich maar kortweg naast Thomas plaatsen. En wie geroepen is met menschen om te gaan en zielen te leiden, mag zich wel er voor wachten, dat hij zulke zondaars niet vleit, niet in de hoogte steekt, en hun niet wijsmaakt dat hun onwil om te gelooven eenige geestelijke aspiratiën in zich bevat. Zij worden door zulke onwaarheden, die hun zeer welgevallig zijn, kortweg een goed eind verder geleid op den weg des zelfbedrogs, die op verloren gaan uitloopt.

Dat vooral ieder onzer voor zichzelf zijn eigen hart nauwkeurig onderzoekte bij het licht van Gods Woord, of niet daarom de „ongeloovige” discipel zulk een aantrekkelijke figuur voor hem is, omdat hij hem misbruikt tot een schild en dekmantel voor eigen onwil om het hoofd te buigen voor het Woord des Heeren. De geschiedenis, in Johannes XX ons medegedeeld, zou in dat geval in den dag des oordeels tegen ons getuigen.

W.

Letteren en taal.

Da Costa.

Is reeds voor den ontwikkelden lezer, bovenal zoo hij in den geloove geestverwant van een dichter als Da Costa mag heeten, de eerste lezing van diens gedichten een genot, dat genot groeit, gelijk bij elk waarachtig kunstwerk, naarmate men deze gedichten herleest en zich er in verdiept. Dan ontdekt men telkens nieuwe schoonheden, verrassende wendingen, stoute sprongen, diepe gedachten, verheven, ja soms profetische inzichten. Het gaat daarmee als met een schoon landschap. Overziet ge het in zijn geheel van een heuvel, doorwandelt ge het op de groote wegen, de algemeene indruk die ge ontvangt zal liefelijk, heerlijk zijn. Doch juist dat prikkelt u om de streek nader te leeren kennen, in de lengte en de breedte te doorwandelen, haar te doorkruisen. En eerst dan ontwaart ge hoeveel schoons en heerlijks en lokkends — soms ook min fraais — u bij den eersten, meer vluchtigen aanblik was verborgen gebleven. Ge *kondt* het toen niet zien; nu wel.

Neem b.v. een van Da Costa's schoonste heldenzangen, waarin heel de ziel des dichters, zijn geloof, zijn vaderlandsch hart, zijn voor de waarheid vurige geest, in zoo stoute en heerlijke taal uiting vinden: „De slag bij Nieuwpoort.” Lees nu dit ge-

dicht voor de eerste maal, en — vooral gelijk we zeiden, indien de *Christen* Da Costa u lief is — de ontvangen indruk is overweldigend. Ge hebt gevoeld wat in het hart des dichters omging. De heldengestalten van vorige eeuwen gingen u voorbij, gelijk hun martelaren, hun lijdens en strijders. Ge hebt een bange worsteling meê doorleefd, Gods Woord zien zegevieren over Rome, gelijk de vrijheid over den dwang. En eindelijk hebt ge door een wonderschoone lijn, dat verleden zien verbinden met het heden, — neen, meer, ge voelt dat zij bijeen behooren en bemoedigend en waarschuwend beide wordt u zoo de „wereldgeschiedenis wereldgericht”. Ge hebt genoten, ge zijt geleerd geworden, maar tevens weet ge, wat ook *uzelf* in dit heden te doen staat.

Dat al en meer nog liet ons Da Costa in dat zijn heerlijk kunstgewrocht.

Een der eerste dingen die ons treffen, wanneer wij dit schoone dichtstuk van Da Costa doorlezen is zeker de *breede* en *hooge* opvatting van het onderwerp. „De slag bij Nieuwpoort” is het betiteld, maar de dichter in zijn ruime opvatting gaat al aanstonds tot een eeuw vóór den slag terug, gelijk hij straks wederom nog bijna drie eeuwen verder tijgt dan zijn onderwerp rechtstreeks eischen zou!

Eerst schetst hij den lezer in enkele maar treffend juiste trekken, den strijd die in deze gewesten ontstond, omdat staat en kerk zich keerden tegen „het nieuw (’t aloud) geloof” en het met bloed en vuur trachtten te vernietigen. Daar verschijnt Alva om: „Van ’t pestgif, eens voor goed, te zuiveren heel het land.”

Maar ook nu zwicht het geloof niet. Als redder verschijnt de prins van Oranje, onbezweken spijt „Het grievend boezemleed, het naamloos zielelijden
Waarin — had niet de Heer van Boven u behoed, —
Verzonden ware uw hart, verslonden ware uw moed.”

Doch er daagt licht in den nacht. Is Willems oudste zoon hem ontruikt, een tweede, Maurits, ziet het levenslicht en — heel het Oranjehuis maakt zich op tegen den Spaanschen dwingeland.

„Om Neerlands zaak met Nassau’s zwaard te helpen,
Stond *heel* het Stambuis op, de Leeuw met al zijn welpen
Ontvlamde en wenkte, of ’t waar, van op zijn blauwend
(veld

Den rossen Liebaard toe, om ’s Vreemdlings aartsgeweld,
Zijn vloten en zijn vloek, zijn donders en zijn klingen
Te trotsen en te staan. Daar brulden zij en gingen
Met statelijken stap, vereend van zin, op buit,
Op buit van oorlogsroem en heilge vrijheid, uit!”

Na een herinnering aan de Nassau’s die voor ons volk streden en leden, staat de dichter stil bij den held van den slag, prins Maurits en diens trouwen strijdenoot, graaf Willem Lodewijk. Hij beschrijft hun krijgstochten, hun oorlogskunst, hun wapenfeiten en komt zoo tot het „ontzaglijk guldenjaar” 1600, dat van den grooten slag.

Nu echter staat hij wederom stil bij de herinneringen die dat jaar bracht, om eerst daarna over te gaan tot de beschrijving der toerusting voor den strijd, terwijl alles wat er aan voorafging, hem inleidde.

Wat is ondichterlijker dan een optelling van namen, zou men meenen. En toch, Da Costa verstonde het om er een honderd Spaansche, Fransche, Vlaamsche, Nederlandsche in een lange, echt dichtertelijke en schoone opsomming aaneen te snoeren. Zijn zoo de groote mannen aan weerszijden uw oog voorbijgegaan, u getoond door „een meester in de verificatie” dan volgt het hoofdfeit; wordt u beschreven hoe men hier als bij de tegenpartij met spanning, met hoop en vrees, den uitslag beidde. Vooral treft daarin het tooneel van Philips Willems zielestrijd, niet minder boeit ons de straks beschaamde verwachting van Isabella, Maurits weldra gevangen voor zich te zien.

Doch de strijd vangt aan. In enkele forsche en groote trekken wordt hij ons geschilderd. Het is een woedende kamp. Eindelijk is het beslist. De Spanjaard wijkt.

„De zon, eer ze in den schoot van d’ Oceaanvloed dom-
(pelt,

Ziet redloos allerweeg den vijand overrompeld,
En ’t heir bij d’ opgang nog zoo roemrijk, zoo geducht,
Zichzelf ontbindend in een ordellooze vlucht.”

De dichter heeft uitgesproken meent ge. Neen! Daar rijzen voor zijn zienersblik twee heldengestalten. Twee groote schimmen zijn gezien op de duinen: Vader Willem en Maurits. En het bazuingsgeschal der overwinning gaat over in een lied, straks door een koor van martelaren en voor de vrijheid gesneuvelden beantwoord. Het is de heerlijke, eenige slotzang, die uit dat heden reikt tot in de toekomst, ja tot in onzen tijd. Drie eeuwen in één dichtstuk saamgevat; een heldenfeit tot middelpunt.

Ge bewondert den dichter, ge *voelt* zijn grootheid die treft, zijn vurigheid die ontsteekt, den Goddelijken adem zijner poëzie, die verteedert en roert. En toch — onwillekeurig wordt u, na herhaalde kennismaking, na bestudeering duidelijk, dat aan dat rijke, heerlijke landschap iets ontbreekt, een zekere onvoldaanheid wordt bij u merkbaar. Hoe komt dat?

Het is omdat het gedicht een minder juisten titel draagt, of zoo hij juist is, daaraan niet beantwoordt. Het feit, dat hoofddenkbeeld moest zijn en blijven, verdwijnt te zeer in dien overweldigenden vloed van denkbeelden. De woedende kamp is te kort, te onregelmatig, te vluchtig haast behandeld: in honderd regels slechts van de achtmaal zooveel die het gedicht telt. We zouden geen regel van „De slag bij Nieuwpoort” willen missen; we zouden over dezen slag zelf er veel meer hebben gewenscht.

Vanwaar dat? Verloor dan de groote dichter de evenredigheid uit het oog; zag hij te zeer op oorzaak en gevolg, te weinig op het te bezingen feit?

Het antwoord geve ons des dichters vereerder, die zoo schoon een uitgaaf zijner werken bezorgde, Ds. J. P. Hasebroek.

Aan Da Costa, zoo verhaalt Ds. H. ons, was gevraagd, een dichterlijk bijschrift te leveren voor de bekende plaat, „De slag bij Nieuwpoort”. Hij nam 't aan, doch nauw begonnen zijn taak te overdenken, *greep het onderwerp hem aan*: de schets werd een uitgewerkte schilderij. „Nooit voelde Da Costa — hij was toen twee en zestig jaar — zich meer dichter, dan toen hij zijn „Nieuwpoort” schreef.”

Dit lost alles op. We hebben hier minder een vooraf beraamd en geregeld uitgewerkt plan, dan een dat ongemerkt als 't ware groeide, zich steeds uitbreidde. Het oorspronkelijke was beknopt, beperkt, en begrensd. Dat is nog altijd uit het gedicht te herkennen. De groei en de wasdom, nederwaarts en opwaarts, vormden saam de schoone bloemrijke plant, die *in haar geheel* wil gezien, bewonderd zijn. Da Costa gaf meer dan dat, maar daarom ook niet volkomen *wat* men vroeg.

Het zou niet moeilijk zijn op dezen weg voortgaande aan te toonen, hoe ontzaglijk veel er bij dergelijke meesterstukken op te merken, te onderscheiden, vooral ook te leeren en te genieten valt. Onze ruimte gedooft thans niet meer. Wellicht kunnen we een volgende maal op enkele onderdeelen de aandacht vestigen. Wil de lezer intusschen een loonend werk doen, hij leze het heerlijk gedicht zelf, geve het in eigen woorden weder, en teekene de hem niet heldere plaatsen aan. We stellen ons gaarne beschikbaar tot mogelijke voorlichting.

H.

VOORUITGANG EN TEGENSTAND.

Britsch-Indië, met een oppervlakte bijna zoo groot als geheel Europa, heeft eene bevolking van ruim 250 millioen zielen. Men telt omstreeks twee millioen inlandsche Christenen; voor het overige zijn verreweg het grootste deel Hindoe's en voorts Mohamedanen, Buddhisten enz. Indië heeft 544,855 steden en dorpen; 21 ervan hebben een bevolking van boven de 100,000 inwoners.

Uit statistieke opgaven blijkt duidelijk de vooruitgang van het zendingswerk in Indië van 1851 tot 1881.

Het getal zendelingen klom van 339 tot 586; dat der inlandsche leeraars van 514 tot 2949; dat der bekeerlingen van 91000 tot 417000, het aantal scholieren van 64000 tot 187000; de bijdragen der inlanders van niets tot ruim f 150000.

Maar niettegenstaande dezen voorspoed is en blijft het Indisch heidendom een geweldige macht; hier en daar moge een bres geschoten zijn, maar daarom is de vesting nog niet genomen. Veeleer is thans de vijand in sterker wapenrusting dan ooit. Men

bedient zich, — we meldden het reeds meer — van dezelfde middelen als de zendelingen: gedrukte geschriften, prediking en scholen om het Evangelie *tegen* te werken. *Zeshonderd verschillende nieuwsbladen* van ongeloofigen en anti-christelijken aard worden wekelijks gedrukt en verspreid. In Madras is een Hindoe-traktaat-genootschap gesticht, dat smaadschriften tegen het Christendom in omloop brengt. Te gelijktijd zien we juist in dezen tegenstand reden voor hoop en blijdschap. Ware er geen snelle vooruitgang, er was weinig tegenwerking.

In een van de bovengenoemde traktaatjes wordt gezegd: „Als wij voortgaan met slapen, dan wordt alles Christelijk en onze tempels worden in kerken veranderd.” Zulke woorden zijn getuigen, dat het zendingswerk doel treft. „Want hun rotssteen is niet gelijk onze Rotssteen, zelfs onze vijanden rechters zijnde.”

De Hollandsche Gereformeerde kerk in Noord-Amerika behartigt met ijver het zendingswerk in Indië.

Haar arbeid werd in 1854 begonnen. In 1887 telde men aldaar 86 zendingsposten; 1755 leden; 5486 kerkgangers; 7 zendelingen; 3 inlandsche predikers en 185 inlandsche onderwijzers.

In 't geheel zijn 57 zendinggenootschappen in Indië werkzaam.

H.

UIT HET LEVEN.

Stijlbloemen.

1. Na vele *dwalingen* bereikten we eindelijk het genoemde dorp.
2. De Koning zeide dat hij blijde was, dat *ik gelukkige gevolgen* gehad had. (!!).
3. Dikke stofwolken deden de voeten der inwoners opstijgen.
4. Wij kwamen aan de poort der kerk van het *graf*, *waardoor* wij het heiligdom binnentreden.
5. Duisternis en de grootste smerigheid stelden voor de bezoekers den *aanblik* dier gewijde plaats *te leur*.
6. De laatste berichten *luiden* niet *rooskleurig*.
7. Ik moet mij *zelve* schamen dat ik zoo traag was.
8. Het is niet mogelijk dat er zooveel fouten *kunnen* ingeslopen zijn.
9. De vader van dezen knaap was *sedert* tien jaren overleden.

H.

De eerste Madagasser, die ooit het alfabet leerde, overleed in 1883, in den ouderdom van 72 jaar. Hij

heeft het beleefd, dat 50,000 van zijn landgenooten werden onderwezen in 't lezen en over de 70,000 belijdenis des Christelijken geloofs deden.

H.

Gedaalde grootheden.

Aan een woord van Salomo herinnert wat uit Amerika wordt gemeld, hoe namelijk een lid van den Engelschen adel, Sir Francois Osborne, een bloedverwant van den Hertog van St Albano, thans werkt voor een dollar daags in een zaagmolen te Acton in Florida. Een te Oxford gegradueerd persoon, zekere Wolff, wiens grootvader Lord Carnarvon was en wiens broeder Sir Henry Drummond Wolff is, dient als portier in een kruidenierszaak te Jacksonville, in Florida.

H.

In Japan is thans een bond gevormd tot het lezen der Heilige Schriften. De voltooiing van de vertaling des Bijbels in de Japanneesche taal, waartrent we vroeger iets mededeelden, werd 1.1. Februari, te Tokio door een groote vergadering gevierd. De bestellingen op den volledigen Bijbel waren zeer talrijk. De vertaling van het Nieuwe Testament zag in 1880 het licht.

H.

De keuze van Bernard Palissy.

De roem van Palissy de pottenbakker kan de eer van Palissy den Hugenoot niet in glans overtreffen. Na de lange jaren van arbeid, waarin hij het geheim van zijn kunst meester werd, werden de voortbrengselen van zijn genie zoo weinig in achtung gehouden, dat, hoewel hij in den bloedigen Bartholomeusnacht beschermd werd, zijne potten werden stukgeslagen en zijne pottenbakkerij geheel teniet ging. Reeds door zijn onbuigzaam strak geelaat maakte hij zich vele vijanden. Eens ontsnapte hij nauwelijks aan de gevangenis en den dood. Ten laatste kwam de tijd, dat de kunstgrepen van vrienden niet meer bij machte waren hem te beschermen.

Hij was een man van zes en zeventig jaren, toen hij gevangengenomen en naar de Bastille gevoerd werd, binnen welker muren hij de laatste vier jaren van zijn leven doorbracht. Koning Hendrik III, die ons beschreven wordt als „gemaakt, winderig en babbelachtig”, was gewoon hem daar te bezoeken. Twee schoone jonge meisjes deelden met hem den laatsten tijd van zijne gevangenschap. „Goede man!” zeide de koning, „gij zijt vijf en veertig jaar in dienst geweest van de koningin, mijne moeder, of in den mijnen, en wij hebben u toegestaan in uw eigen godsdienst te leven, temidden van al de terechtstellingen en moorden. Nu echter word ik door de partij der Guisen en door mijn volk, in spijt van

mijzelf, zoo geperst, dat ik deze twee arme vrouwen en u gevangen moest nemen; zij zullen morgen verbrand worden, en gij ook, indien gij u niet wilt bekeeren.”

„Sire!” antwoordde de oude man, „gij hebt mij verscheidene keeren gezegd, dat gij medelijden met mij hadt; maar ik ben het, die medelijden heb met u, die gezegd hebt: „Ik ben er toe *geperst*.” Dat is niet spreken, gelijk een koning betaamt. Deze meisjes en ik, die deel hebben aan het Koninkrijk der hemelen, zullen u leeren koninklijk te spreken. De partij der Guisen, uw geheele volk, en gijzelf zijt niet bij machte een pottenbakker te *dwingen* om zich op de knieën te werpen voor steenen beelden.”

De meisjes werden eenige maanden later terechtgesteld en Palissy stierf in de Bastille.

H. W.

Het zuurdeesem.

In het dorp Underoom in Turksch-Azië, als in den Taurus verborgen, woont een Armenisch koopman, die vijf jaren geleden in de handen van zijn buurman een Bijbel zag. Hij begon er in te lezen, en weldra vond hij den weg ter zaligheid. Elken Zondagmorgen houdt hij nu een Bijbel-klas, predikt in den namiddag en houdt school met een twaalfstal kinderen. Ten minste zijn er een twintig personen, die door zijn voorbeeld en onderwijs tot bekeering mochten komen. Deze kleine kolonie van Christenen is dit aan geen buitenlandsch zendingswerk verschuldigd.

H.

CORRESPONDENTIE.

Van den heer G. ontvingen we een schrijven aan 't adres van „Batavus.” In afwachting van wat onze medewerker er toe zeggen zal, zij 't mij vergund op te merken, dat de heer G. in dezelfde dwaling is vervallen omtrent een punt als hij aanvoert, als indertijd een ander lezer.

De stukken, die in den vorigen jaargang onder „Taal en Letteren” over 't Amsterdamsch dialect voorkwamen, zijn *niet* geschreven — het is er duidelijk bij gezegd — om iemand het plat Amsterdamsch te leeren. Zulk een studie heeft alleen nut voor den taalgeleerde en had dan dieper moeten gaan. De bedoeling was duidelijk te maken hoe men *een taal* bestudeert, uit haar zelf de regels vormt enz. Wij moesten daartoe natuurlijk niet onze eigene taal kiezen maar een vreemde, en zouden 't vrij wat gemakkelijker gevonden hebben het Engelsch b. v. te nemen. Maar — dat verstaan niet *alle* lezers en we vonden er dus iets op. De heer G. zal nu zelf inzien wat de bedoeling was.

H.

V R A G E N B U S.

Draagt onze aarde ook de sporen van een algemeen vloed?

H. J.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

TIEN DAGEN TE JERUZALEM.

Wel zelden zal een groep discipelen des Heeren in meer gespannen verwachting en toch in dieper kalmte eenige dagen gezamenlijk gewacht hebben op een gedane belofte, dan de honderd twintig mannen en vrouwen in eene der zalen des tempels, tusschen den Hemelvaartsdag en het Pinksterfeest.

Toen de Heiland met hen vergaderd was, voor de laatste maal gedurende zijn verblijf op aarde, „beval Hij hun, dat zij van Jeruzalem niet scheiden zouden, maar verwachten de belofte des Vaders, die gij, (zeide Hij) van Mij gehoord hebt.”

Die belofte was hun veertig dagen vroeger, in kleiner kring gedaan, aan den avond die boven allen hun onvergetelijk zou blijven; den avond, waarop hun Heer en Meester hun den slavendienst der voetwassing had bewezen en luttel uren daarna het heilig Avondmaal ter gedachtenis aan zijn zoen-dood had ingesteld. Toen had Hij hun beloofd: „Ik zal u een anderen Trooster zenden, namelijk den Geest der waarheid, en die zal van Mij getuigen; die zal u bezielen; die zal u, wanneer ge mijn naam belijden moet voor mijne vijanden, de woorden in den mond leggen; die zal u in al de waarheid leiden.”

Die heerlijke belofte hadden zij toen van Hem gehoord; de vervulling van die belofte moesten zij nu verwachten; die belofte zou als een doop, als

een overvloeiende besprenging, ja meer, als een onderdompeling, over hen komen. „Want Johannes doopte wel met water, maar gij zult met den Heiligen Geest gedoopt worden, niet lang na deze dagen.”

Welk een verlangen moet zich van Jezus' discipelen meester gemaakt hebben bij het hooren van deze dierbare belofte. Een overvloedige gave des Geestes. En dat niet alleen: maar binnen enkele dagen. Zij geloofden. En aanstonds gaven ze het blijk, dat de vervulling nog *aanstaande* was, door een vraag die wel getuigde van groot verlangen, maar evenzeer van groot misverstand. „Heere,” zoo vroegen zij, „zult Ge in dezen tijd aan Israel het koninkrijk weder oprichten?”

Zij begrepen er dus niets van. Binnen enkele minuten zou hun Meester opgenomen worden in den hemel en zich zetten aan de rechterhand der majesteit Gods; voorts *verwachtende* tot alle vijanden onder zijne voeten zullen worden onderworpen. En zij maakten uit zijne meest geestelijke belofte op, dat Hij eerstdaags den aardsehen troon van David zou bestijgen en de Romeinen uitroeien.

Het was een misverstand, evenals dat, weinige weken tevoren, van Thomas; een misverstand dat allermint uit twijfelzucht of ongelooft voortkwam, maar ook alweer zijn wortel vond in onverstand en traagheid des harten, om niet eenvoudig en volkomen de *geheele* Schrift aan te nemen en te gelooven. Het antwoord van den Heere Jezus luidt

dan ook niet: „Dat zijn slechts aardse en zinnelijke verwachtingen, die ge moet afleeren en waar niets van komt.” o Neen. Valsche geestelijkheid en overgeestelijkheid worden ons nooit in de Schrift geleerd. „De aarde is des Heeren en hare volheid.” Eenmaal zal de tempel Gods *bij de menschen* zijn. Het nieuwe Jeruzalem zal uit den hemel op de aarde nederdalen. Evengoed als ons vernederd lichaam zal opstaan en zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig worden, evengoed zal uit deze oude, met vloek bezwaarde aarde een nieuwe aarde *geboren* worden. De verwachting der discipelen zal vervuld worden, maar veel heerlijker dan zij ooit konden denken. Vandaar het antwoord des Heeren: „Het komt u niet toe, te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in zijne eigene macht gesteld heeft.” Dus allerminst eene afwijzing. Slechts eene vermaning dat deze zaak *voor hen nu* niet aan de orde is. Hun wacht iets anders; eene voorbereiding voor de heerlijke toekomst, welke bij hen ter sprake kwam.

„Maar gij zult ontvangen de kracht des Heiligen Geestes, die over u komen zal, en gij zult mijne getuigen zijn, zoo te Jeruzalem als in geheel Judea en Samaria, en tot aan het uiterste der aarde.”

Zóo zal dus de wederoprichting van het koninkrijk aan Israel voorbereid worden en geschieden. Gezanten en herauten voor zijn tweede komst worden zijne discipelen gemaakt, gelijk Johannes de Dooper het voor zijn eerste komst was. En onmiddellijk nadat ze deze aanstelling van hun Heer en Hoofd ontvangen hadden, „werd Hij van hen opgenomen daar zij het zagen, en eene wolk nam Hem weg van hunne oogen.”

Dat de belofte van zijn koninkrijk in de vervulling van de belofte des Geestes besloten was; dat God de Heere Hem wel zeker den troon van zijnen vader David zou geven, werd hun onmiddellijk na de hemelvaart kond gedaan door de beide engelen, die reeds tot hen nederdaalden terwijl Hij opvoer, die reeds naast hen stonden toen zij Hem nog nastaalden. Niet langer de oogen naar den hemel! Hier, op de aarde is de plaats des verbeidens, des arbeids! Gelooven *is* niet aanschouwen! „Gij Galilesche mannen! wat staat gij en ziet op naar den hemel? Deze Jezus, die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo komen, gelijkterwijs gij Hem naar den hemel hebt zien heenvaren.”

Dat hangt niet van uw opzien af. Integendeel: door moedig en geloovig op de aarde te zien, dáar te arbeiden, dáar zijne wederkomst te verhaasten, maar met den *wandel* in de hemelen, waaruit wij onzen Zaligmaker verwachten, brengen wij, Christenen, den tijd nader, dat Hij komen zal gelijk we Hem zagen heenvaren. Maar ook weer niet zooals zij het *toen* nog verwachtten, doch later door eigene ervaring wel beter leerden verstaan. Zijn koninkrijk zal maar niet zoo gaandeweg en geleidelijk uitgebreid worden. Het Evangelie zal wel aan *alle* vol-

ken gepredikt worden, maar tot *eene getuigenis*. En dán zal een tijd komen van zoo vreeslijken druk, een laatste vlaag van zoo ontzettend barenswee van de oude aarde, dat het hier voor zijne geloovigen bijna niet meer uit te houden is. Dán vergunt ons verheerlijkt Hoofd ons verlangend en smachtend op te zien naar den hemel. „Wanneer deze dingen geschieden, *zoo heft uwe hoofden op naar den hemel, wetende dat uwe verlossing nabij is.*” Maar dat was *toen* nog niet.

Zij gingen weder en keerden terug van den Olijfberg naar Jeruzalem, in gehoorzaamheid aan 't ontvangen bevel. Zij gingen in de opperzaal, welke zij in den tempel in gebruik hadden; de elven met de vrouwen, en Maria, Jezus' moeder, en met zijne broederen; in alles eene schare van omtrent honderd twintig personen.

Dat is de laatste maal in de Schrift dat we van Maria iets vernemen. Zij gaat mede terug, verwachtende de zalige wederkomst van haar Zoon en Heer. Kon het bericht omtrent deze gebenedijde onder de vrouwen een waardiger besluit hebben?

Niet lang behoefde deze kring van discipelen en discipelinnen te wachten. Ten tienden dage daalde de belofte neder; de spade regen; de Geest, welken het Hoofd van den Vader ontvangen had, en dien Hij toen uitstortte. Toen werd vervuld gezien wat Psalm 133 in profetie had gesproken. De broederen woonden samen. De heilige olie, over het hoofd van den Hoogepriester uitgestort, stroomde en vloede neder langs zijn baard en zijn heilige kleeding, tot zelfs de zoomen vervullende en doordringende. Daar gebiedt de Heere het leven en den zegen tot in eeuwigheid.

W.

TEEKENEN DER TIJDEN.

Wij vestigden kort geleden de aandacht op verschillende verschijnselen, die zich in het Jodendom voordoen, ten bewijze hoe zich onder Gods oude volk weder een vragen en zoeken naar de waarheid openbaart, of ze ook Hem tasten en vinden mochten, dien de vaderen gekruist hebben, den Heer der heerlijkheid.

Naast de vermelde verschijnselen in Zuid-Rusland en Siberië, zoo merkwaardig, wijl zij uit het Jodendom zelf voortkwamen, verdienen onze aandacht de *Instituta Judaica* (Joodsche instellingen) in Duitschland. Het zijn vereenigingen aan verschillende hoogeschoolen, maar die onder elkander een soort van bond vormen, en met elkander samenwerken. Op twee plaatsen, te Leipzig en te Berlijn, geven zij boeken en geschriften uit en te Leipzig hebben zij ook een seminarie gesticht tot opleiding van zendelingen onder Israel.

Hun doel is te arbeiden aan Israels bekeering. Evenwel zij doen dit op een bijzondere wijze, n.l.

door te trachten hinderpalen weg te nemen, die zowel van de zijde der Christenen als van die der Joden aan de Evangelisatie onder Israel in den weg staan. Het is bekend dat het zoogenaamd Christendom over het geheel genomen weinig minder het Jodendom haat, als het Jodendom het Christendom. Die haat der Christenen is in de laatste jaren toegenomen. Sedert het begin dezer eeuw zijn de oorzaken, die de Joden te voren in zulk een toestand van ondergeschiktheid en machteloosheid hielden, meer en meer weggenomen, en zijn hun gelijke rechten met andere onderdanen gegeven. Die voorrechten zijn hun niet te vergeefs verleend. Met verwonderlijke snelheid hebben zij zich uit het stof weten te verheffen; allerwegen hebben zij zich van de hoogste en meest invloedrijke plaatsen weten meester te maken. Hierdoor is de haat tegen hen slechts toegenomen, en het ligt ons nog versch in het geheugen, hoe treurig men die aan den dag heeft gelegd in de Jodenvervolgingen in Midden- en Oost-Europa.

Wie die met de Kerkgeschiedenis bekend is, denkt niet onwillekeurig hoe vóór 17 à 18 eeuwen de Joden zelf door heftige beschuldigingen de heidenen tegen de jeugdige Christen-gemeenten zochten op te hitsen?

Het is te denken dat zulke feiten wederkeerig den haat der Joden, die nog de behandeling niet vergeten waren, welke zij vele eeuwen lang van het naam-christendom hadden ontvangen, heeft doen toenemen. Wat vrucht kan onder zulke omstandigheden de Christen-zending verwachten? Hoe kan hij hopen met de blijde boodschap des Evangelies bij Israel ingang te zullen vinden? Indien de Jood het Evangelie op zichzelf reeds haat als het Evangelie van den gehaten Jezus van Nazareth, wat dan, als dat Evangelie nog gebracht wordt door boden, die behooren tot diegenen, welke hij haat, en van welke hij slechts vijandschap ondervond?

Ieder gevoelt het, die wederkeerige haat moet voor de zending onder Israel een geweldig struikelblok zijn. Dat struikelblok te verwijderen, is het groote doel der *Instituta Judaica*, en dat trachten zij te doen door voor de Joden het Christendom, en voor de Christenen het Jodendom in het rechte daglicht te stellen. Zoo willen zij eerst den akker bereiden, om daarna met meer hoop op vrucht het zaad te kunnen zaaien. De geschriften door hen uitgegeven hebben meer ten doel beide Joden en Christenen te onderwijzen, dan wel de Joden voor het Christendom te winnen. Daarin worden op grondige wijze behandeld onderwerpen als de volgende: De Messias, zooals die in het Oude Testament wordt beschreven; De beteekenis van Paulus' woord, dat gansch Israel zalig zal worden; De leer van den Talmud; De Joodsche uitlegging van Jes. 53; etc. — Er zijn werken onder, die van grondige studie getuigen. Ook geven zij een tijdschrift uit *Nathanael* geheeten.

Het hoofd en de leider dezer *Instituta Judaica* is de oude beroemde professor Frans Delitzsch, die, ofschoon reeds meer dan 75 jaren oud, nog altijd vol vuur is voor de bekeering van Israel. Reeds 25 jaren gaf hij een tijdschrift uit *Saat auf Hoffnung* (in hope gezaaid) genaamd. Bovendien vertaalde hij het Nieuwe Testament in het Hebreeuwsch, welk werk reeds heerlijke vruchten heeft afgeworpen. Men verzekert, dat er zelfs in Amerika predikers des Evangelies zijn, die door middel van het lezen van dat Hebreeuwsch Nieuwe Testament zijn bekeerd. In minder dan tien jaren zijn er ongeveer 80,000 exemplaren van verspreid, vooral onder de Joden in Zuid-Rusland en in Oostenrijk. Sedert kort heeft het ook zijn weg gevonden naar Siberië, Palestina, Engeland en Amerika. In vele streken wordt het met graagte gekocht en gelezen, en wie zal zeggen bij hoeveren het zich een kracht Gods tot zaligheid heeft betoond? Voorts is deze professor Delitzsch ook hoofd van het seminarie voor zendelingen onder Israel te Leipzig.

Naar men bericht, bevinden zich deze *Instituta Judaica* in zeer bloeienden toestand, verdient hun ijver en toewijding allen lof, en hebben zij gedurende de 7 à 8 jaren van hun bestaan reeds veel goeds verricht.

„Als nu de vijgeboom teeder wordt, en zijne takken uitspruiten, zoo weet, dat het nabij is, voor de deur.”

Wij kunnen niet nalaten hierbij te vermelden wat onlangs in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede* voorkwam in een opstel van Dr. J. H. Gunning JHz., predikant te Gouda, getiteld: Wat kunnen wij voor Israel doen?

„Den 10^{den} Juni 1880 ontstond te Leipzig, de stad van Delitzsch, den vriend en kenner der Joden bij uitnemendheid, een *Institutum Judaicum*, eene verjongde gestalte van de stichting van Callenberg, in 1728 onder de warme beademing van het Piëtisme ontstaan. Het doel is den aankomenden theologen de gelegenheid te verschaffen ernstig en grondig kennis te maken met de Joden en het Jodendom, hun literatuur te bestudeeren, en hun nooden en belangen te leeren kennen, om zodoende berekend te worden voor de taak die op de dienaren van Christus' kerk ten opzichte van Israels diaspora rust. Weldra ontstonden gelijknamige vereenigingen te Berlijn, Halle, Rostock, Erlangen, Greifswald, Breslau, Kopenhagen, Christiania, Gnadenberg, en eerst vóór ettelijke maanden ook te Genève. De deftige Latijnsche benaming doe niemand aan een schitterend seminarie met weidsche gehoorzalen en keur van specialiteiten denken! Er is in Duitschland ook maar één Delitzsch en één Strack onder de Christengeleerden. Maar toch slaagde men daar overal er in iemand te vinden die liefde genoeg voor Israel en de studeerende jongelingschap had, om leiding te geven en raad waar die noodig zijn, en overal is de zaak goed op gang. Men bestudeert te

zamen een gedeelte der Misjna en van den Sid-door¹⁾, men tracht den loop der zending onder Israel en de groote bewegingen van het geestelijk leven onder de Joden te volgen, en vergeet ook niet het gebed tot den God van Jakob, van wien men alleen hulp en sterkte verwacht."

De schrijver wil iets dergelijks ook in Nederland. Voorts meldt de *Hope Israels*:

„Bestond te Parijs reeds eene Vereeniging onder den naam van *Beni-Tsion* (Zonen van Zion), die eenige honderden leden telt, en den terugkeer der Joden naar Palestina tracht te bevorderen; — vóór eenigen tijd is hier een vereeniging van jeugdige Israëlieten opgericht, om voor deze belangrijke zaak propaganda te maken onder de Israëlietische jongelingschap te Parijs — Een der leden van deze laatste vereeniging schreef aan den redacteur van *Le Réveil d'Israel* o. a. het volgende: „In alle groote steden van Europa en Amerika zijn dergelijke vereenigingen gesticht; bijna het geheele Joodsche volk wordt er door bewogen; overal houdt men er zich mede bezig. De emigratie (verhuizing) naar Palestina is ondanks de moeilijkheden, die er zich bij voordoen, het eenige middel, dat de Joden redden kan van de vervolgingen, die hen in onderscheidene Christelijke landen van Europa bedreigen, zooals in Rusland, in Rumenië en zelfs in Duitschland, vanwaar het Antisemitisme gekomen is, dat zich overal verspreidt en haat tegen de Joden opwekt. Ieder jaar is men gereed om aan ons bestaan een einde te maken, maar de Heilige, geloofd zij Hij! verlost ons uit hunne hand.”

H.

Het Paaschfeest te Jeruzalem.

Het Paaschfeest ligt pas achter ons, met al zijn heerlijke herinneringen. Heel de Christelijke wereld heeft het gevierd, doch dat zulks niet overal op eenerlei wijze geschiedt, blijkt uit hetgeen hier volgt en door den Duitschen reiziger Th. H. Lange, wordt meêgedeeld. De schrijver is geen geloovig Christen voorzoover wij weten, en hetgeen hij zag, is, helaas, weinig in staat hem te bewegen het te worden.

„Vroeg aan den Zaterdagavond vóór het feest der Opstanding, kwam ik voor de muren van Jeruzalem aan, na een rit van twaalf uren van de stad Jaffa. Buitendien had ik nog twee uren met mijn paard gerust aan het tusschenstation Ramleh. Ik was gereden door het gebergte Juda, soms door nauwe, rotsachtige bergpassen, soms langs duizelingwekkende hellingen.

Nu lag plotseling „de heilige stad” voor mij en was ik zeer getroffen door de hoogte en statigheid der muren en der trotsche torens, die daar boven zich verhieven. Als een indrukwekkende middel-

eeuwsche vesting met schietgaten, torens en bastions, doemde Jeruzalem voor mijn oogen op. Ik kwam met mijn ros door de Jaffapoort, een der zes poorten van Jeruzalem, in de stad. Twee ontzaglijke, met ijzer beslagen deuren versperren des nachts den ingang. In de poort ontdekte men rechts en links Turksche schildwachthuisjes; doch de posten waren verdwenen en slechts de geweren, die voor het overige nieuwerwetsche achterladers waren, stonden tegen de pas geschilderde huisjes. Toen ik de poort achter mij had, was ik niet weinig verwonderd de wachthebbende soldaten op een bank aan de stadszijde te zien zitten en wel met een bezigheid die ik allerminst bij de zonen van Mars zou hebben gezocht. Zij breiden namelijk jakken en kousen, terwijl anderen bezig waren met voorwerpen uit hout te snijden. De Turksche militaire administratie betaalt namelijk de soldij zeer onregelmatig en soms in het geheel niet uit, waardoor zij genoodzaakt zijn altijd naar eenige bijverdiensten uit te zien. Enkele militairen wiegden hunne kinderen op de knieën.

Had mij El Kuds, zoo toch noemen de Arabieren in hun taal Jeruzalem, bij den eersten aanblik en in de verte ontzag ingeboezemd, hoe werd ik ontgoocheld, toen ik door de nauwe straten en stegen ging. Nergens in het gansche Oosten heb ik een zoo afschuwelijk verbrokkeld plaveisel gevonden als in „de heilige stad”. Openbare pleinen zijn er in het geheel niet, uitgenomen het Tempelplein, dat de Christenen echter slechts na een daarvoor vooraf aangevraagd verlof betreden mogen. Daarentegen zijn de smalle straten, om de verzengende zonnestralen af te weren, halverwege met steenen daken overdekt en daar alzoo niet anders dan donkere, morsige en stinkende gangen. In de stad der leerlooiers ontdekte ik de eigenaardigheid, dat het plaveisel met groote en kleine dierenhuiden bedekt was, waarover de voorbijgangers moesten gaan. De atmosfeer was daardoor onuitstaanbaar; doch zoo wordt het leder te Jeruzalem zonder kosten en arbeid des looiers geloooid.

Luiheid, morsigheid en nalatigheid, zoowel als onbeschaamde bedelarij, vond ik als de kenmerkende hoofdeigenschappen der tegenwoordige Mahomedaansche, Christelijke en Joodsche bevolking. Op de straten en in de stegen bewogen zich duizenden pelgrims heen en weder. Bijzonder sterk was het Russische en Grieksche element vertegenwoordigd. Uit Rusland trekken kort vóór het Paaschfeest gansche bevolkingen van dorpen en gemeenten in bonte processieën de stad binnen. Ik zag in Jaffa schepen uit Odessa aankomen, welke 1400 à 1500 bedevaartgangers aanvoerden. De reis van de genoemde haven aan de Zwarte Zee kost per hoofd ongeveer f 18.— tot f 21.— Veel beweging echter kunnen de reizigers op deze vaartuigen niet nemen. Twee of drie leden van iedere gemeente hebben gewoonlijk de opdracht om overbrengers

¹⁾ Het Joodsche Gebedenboek.

van het Heilige Vuur te zijn, dat door de Grieksch-Katholieke priesters in de zalen der kerk van het Heilige Graf wordt uitgedeeld. Voor het overige zijn voor de Russische pelgrims groote logeerhuizen aanwezig. In het zoogenaamde Russenhuis bij de Jaffapoort kunnen alleen 7000 personen geherbergd worden. Een weinig kostbaar verblijf wordt dezen personen gewaarborgd, daar zij voor de verpleging dagelijks slechts ongeveer 20 cents behoeven te betalen.

Nadat ik mij na mijn aankomst een weinig verfrisch had, bracht ik het eerst een bezoek aan de kerk van het Heilige Graf. Zij was overladen met lampen van bontgekleurd glas, die ter gelegenheid van het aanstaande feest met bloemen, kransen en kransen van takken op het rijkst versierd waren. Op het kleine, met steenen platen belegde voorplein zaten Arabische en Joodsche mannen, vrouwen en kinderen, doch wonderlijk genoeg, geen Christenen. Zij verkochten crucifixen, kruisjes en rozenkransen, die uit ceder- of olijfhout vervaardigd worden en bij millioenen in het twee uur van Jeruzalem verwijderd Bethlehem worden gemaakt.

Het eerste wat ik aan den ingang van het Heilige Graf zag, waren Turksche soldaten met geweren, waarop de bajonetten waren bevestigd. De lezer zal het mogelijk zeer vreemd vinden, wanneer ik hem mededeel, dat deze posten aan het graf des Verlossers dikwijls zeer noodig blijken te zijn. De kerk van het Heilige Graf namelijk is in 't bezit van vier Christelijke Genootschappen, de Grieken, Latijnen (Roomsche-Katholieken), Armeniërs en Kopten. De hoofdbezitters zijn de beide eerstgenoemden en de monniken en priesters dezer verschillende belijdenissen brengen elkaar wederkeerig bij hun geschillen herhaaldelijk de zwaarste verwondingen toe, totdat de Turksche soldaten dat onvoegzaam gedrag tekeer gaan en enkele hunner in bewaring nemen.

Ook in Bethlehem in de „Kerk der Geboorte” bevinden zich Turksche soldaten met pet, sabel en geweer. De oorzaak dezer voorzorgsmaatregelen, door het Turksche bestuur genomen, is ook hier dezelfde.

In de kerk van het Heilige Graf bevindt zich verder de heuvel Golgotha. Ik was hierover verwonderd, daar ik mij voorgesteld had dezen heuvel op een andere plaats te moeten zoeken. Ook de benaming heuvel is hier nauwelijks te gebruiken, want men stijgt van het graf van Christus slechts 36 treden omhoog om aan de plaats der kruisiging te komen. Zooals vanzelf spreekt, is op de Hoofdscheelplaats weder een kostbaar altaar opgericht. Zilveren lampen hangen aan de zoldering, en kaarsen ter grootte van volwassen menschen branden dag en nacht op deze plaats. Links van het altaar staat een levensgroot beeld van de maagd Maria uit zilver en goud vervaardigd. De monnik, die mij rondleidde, wees mij verder drie gaten in de aarde aan. Het waren de drie holten, waarin het kruis van Christus

en die der beide moordenaars waren geplaatst geweest. Toen hief mijn begeleider een zilveren dekfel op en liet mij door de opening met den arm in de diepte grijpen.

Mijne hand voelde weldra eene scheur in de rots, en de kloosterbroeder verhaalde mij, dat dit de spleet was, die ontstaan was, op het oogenblik dat Jezus Christus aan het kruis den geest gaf.

Ik ging de trappen des Calvariënbergs weder af. Links lag een steen, waarop het lichaam van Christus voor zijne begrafenis moet zijn gezalfd. Rechts wees men mij „het graf van Adam”. In de kerk zelf, die uit drie groote afdeelingen bestaat, staat nog, naar men zegt, de geeselpaal, dien de vrome pelgrims knielend kussen, terwijl gewoonlijk de gansche ruimte dag en nacht gevuld is met pelgrims, die hier knielend bidden.

Aan den avond van het Paaschfeest begon, met het vallen der duisternis, de illuminatie. Het kruis op den koepel der kerk van het Heilige Graf, die van binnen door honderden vlammen verlicht werd, hief zich in schitterenden glans omhoog tegen het donkere blauw van den nachtelijken hemel. Ook het reeds genoemd „Russenhuis” schitterde door duizenden kaarsen.

In de straten echter ontstond gaandeweg een rumoer, dat in schreeuwende tegenspraak was met het feest. Uit vensters en deuren, zelfs uit de portalen der kerken schoot men met pistolen, geweren en revolvers, en uit zelfvervaardigde vuurwapens zond men stukken vuur onder de menigte, die niet zelden in de rijen der voorbijgangers nedervielen en verwondingen veroorzaakten. Ik besteeg het terras van het Hospitaal der Johanniters, om daar een paar rustige oogenblikken door te brengen. Nog vóór den opgang der zon ging ik naar den Olijfberg. Van den stadsmuur, bij de Stefanuspoort heeft men ongeveer drie kwartier noodig, om den top des bergs te bereiken. Op de gansche helling flikkerden in de duisternis blauwe, groene en roode vlammetjes. Het waren de lantaarns, die door Christelijke schoolkinderen gedragen werden welke zich in groepjes voortbewogen, onder het luide zingen hunner Paaschliederen.

Nog was het duister; doch eensklaps rees de vurige zonnescijf boven de kimmen, en deed mij in rooskleurige tinten een landschap aanschouwen, zooals mijn oogen nog zelden hebben gezien. Aan mijn voeten schitterden de torens en tinnen van Jeruzalem als purper en goud, en liet ik mijn blik achterwaarts gaan, zoo zag ik de Jordaan als een zilveren lint en den spiegel der Doode zee als een vurige massa. Op den verren achtergrond, aan gene zijde der Jordaan, rees uit nevelen en wolken het reuzenhoofd van den berg Nebo, waarop eenmaal de brekende oogen van Mozes het Land der Belofte overzagen en somtijds trokken de wolken bijeen en omslingerden een groot gedeelte van het heerlijke pano-

rama, totdat de morgenwind hen weder uiteendreef. In de heldere lucht van Palestina ziet het oog mijlener en in de zuivere doorschijnende lucht schijnen ons de verste afstanden wonderbaar nabij.

Nog zongen de kinderen hun liefelijke zangen, toen ik den berg afdaalde en dadelijk mij naar de kerk van het Heilige Graf spoedde, om de groote processie en de uitdeeling van het „Heilige Vuur” bij te wonen, dat daags tevoren was gewijd. Bij de portalen en in de zalen verdrongen zich de geloovigen; de klokken werden geluid, en zelfs op het altaar brandden roode, blauwe en groene vuren, terwijl ook aan deze plaats onophoudelijk zoogenaamde donderbussen werden afgestoken. Duizenden menschen bevonden zich in de grafkerk, in den veelkleurigsten en vreemdsoortigsten dos gekleed, terwijl de geestelijken in de kostbaarste gewaden gehuld waren. Het middelpunt, waarom alles zich schaarde en verdrong, waarheen aller oogen gericht waren, was de zoogenaamde „Grafkapel”, onder het ruime gewelf der hoofdrotonde. Hier stonden de Patriarchen en deelden het „Heilige Vuur” uit, d. w. z. zij hielden den bezoekers hun brandende kaarsen voor, die daaraan jubelend en huilend, somtijds bepaald razend en tierend, hun eigen lichten aanstaken. Het op deze wijs verkregen vuur wordt zorgvuldig bewaard, van de eene kaars wordt het op de andere overgebracht en zodoende tot in de afgelegenste Russische dorpen aan den Don en den Oeral gedragen, waar men de altaarkaarsen in de kerk daarmede opnieuw aansteekt.

Ook in de volgende dagen kwamen nog groote scharen van pelgrims aan; doch het leven en de beweging in de stad en de omstreken werden van lieverlede minder, totdat ongeveer twee weken later het grootste gedeelte der vreemde reizigers zich weder uit Jeruzalem verwijderd had.

H.

MOHAMEDS LEER.

We hebben van tijd tot tijd over het Mohamedanisme, zijn toestand en zijn kracht gesproken. Steeds vordert het de aandacht, wijl het is en blijft de geduchte hinderpaal voor de zending, bijzonderlijk in onze Oost, waar het zoo diepe wortelen geschoten heeft, en zich nog steeds tracht uit te breiden.

Omtrent de leer van het Mahomedanisme bestaan vele valsche begrippen. Zien we kortelijk wat eigenlijk het Mahomedanisme tegenover het Christendom meent te kunnen stellen.

De leer van den Profeet is vervat in den Koran. Door aanraking en omgang met Joden en Christenen werd Mohamed tenminste zoover bekend met Oud en Nieuw Testament, alsmede met de Apocriefe boeken dat hij daaraan zeer veel kon ontleenen. Evenwel beide *theologie* en *ethiek*, d. w. z. het Godsbegrip en

de zedeleer, werden onder zijn handen zeer verminkt, alvorens ze het zegel van den Profeet ontvingen. Maar toch, in die smeltkroes, waarin hij alles deed, om een zuiver Islamisme er uit te voorschijn te doen komen, bleef iets van Oud en Nieuw Testamentische waarheid over. En eensdeels althans moeten wij het welslagen van het Mahomedanisme toeschrijven aan de waarheidskiemen, die het nog overhield.

Als hoofdpunten van het Mahomedanisme zijn te noemen de volgende:

1. *Er is maar één God.*

Rechtstreeks kwam Mahomed door deze voorstelling in botsing met het Heidendom. *Schijnbaar* ook zelfs met het Christendom, d. w. z. met eenzijdige begrippen van het Christendom en met oppervlakkige gevulstrekingen, afgeleid uit het Christelijk Gods-begrip.

Dat verbasterde Christendom, hetwelk toen alreeds voor beelden begon te buigen en Maria als Hemelkoningin begon te vereeren, werd door het Mahomedaansch *unitarisme* (leer van één God, zonder de drie personen) bestraft en veroordeeld. De leer van de eenheid Gods, onder de Joden bewaard en door het *trinitarisch* (dat de drieëenheid vast houdt) Christendom van harte ook nog geloofd en beleden, werd wel terecht door Mahomed aangenomen maar in scheeve verhouding als tegenover het Christendom voorgesteld. In den grond beschouwd echter kwam hij met een groote waarheid te voorschijn, een waarheid die begon te zinken; een waarheid die een machtige hefboom werd, om Arabië, gansch Azië en ten deele Afrika en Europa te bewegen.

Oppervlakkig beschouwd, had hij in die leer gelijk tegenover het Christendom. Zeker is het, dat het ondoordenkend volk, op eerste indrukken veelal afgaande, en voorts onverzettelijk in de aankleving der aangenomen begrippen, hierin een groote aantrekkingskracht moest vinden. Deze waarheid heeft dan ook machtigen invloed bekomen, ofschoon zeer inconsequent tegenover de eeuwige waarheid des Christelijken Gods-begrips toegepast en daartegen op onrechtmatige wijze overgesteld. Arabië trad er meê in een nieuw tijdperk. De bewustheid, dat men een waarheid beleed en voorstond, was wel geschikt om moed en geestdrijf in te boezemen. Men zag of waande zich verheven boven de onzinnigheden van het heidensche veelgodendom en het verbasterde of ook het geheel verkeerd begrepene Christendom.

Geen wonder dat zich dan bij de leer der eenheid Gods de stelling paarde: Mahomed is Gods profeet, geheel eenig in rang en staat.

2. Maar toch houdt de Koran *de profeten en aartsvaders des Ouden Testaments en zelfs Jezus Christus als profeten vast.*

Abraham, Izaäk en Jakob, Mozes en anderen staan op de eeerol geschreven. Het zijn groote namen in den Koran, waarvoor Ismaels geslacht in

zijn verschillende vertakkingen, waarvoor Arabier, Bedouin, Turk en Kurd en Moor, zich met eerbied buigen.

De graven der aartsvaders worden daarom ook nog heden met bijgeloovige zorgvuldigheid bewaakt door den Turk. Den Christen wordt het niet vergund die rustplaatsen der heilige voorvaderlijke dooden door te dichte nadering te storen of te ontheiligen.

Slechts door een staatslist werd het den kroonprins van Engeland toegestaan om die gevaarvolle plaatsen binnen te dringen. Nadat eindelijk verlof gegeven was, en de binnenste deur der heilige spelonk openging, zuchtte de wacht. De overste merkte op: „Eer zouden de hoofden van eenig ander volk over mijn dood lichaam gegaan zijn, dan hier toegang gevonden hebben. Maar den oudsten zoon van Englands koningin willen we dit voorrecht toestaan.”

Doch ook Jezus van Nazareth bekleedt een vrij belangrijke plaats op de profetenrol van den Koran. Hoofdstuk 19 van den Koran vermeldt Hem niet alleen, maar geeft ook aan, hoewel verminkt, de verschijning van een engel aan Zacharias en aan Maria.

Zelfs is er een Mahomedaansche profetie, dat de Christus weer zal komen. Het doel dier wederkomst zal zijn, om den Anti-Christ te verdoen, hetwelk te Lud in Assyrië moet plaats hebben; maar dan ook verder om het Mahomedanisme overal te doen zegevieren. Wanneer die dag, dat duizendjarig rijk aanbreekt, zal de zon in het WESTEN, niet meer in het Oosten, opgaan.

Wie bespeurt in dit alles niet teekenen van bekendheid ten deele met het Nieuwe Testament?

Het feit dat Mozes en de profeten worden vastgehouden, vooral dat Abraham op de eererol wordt gesteld, is zonder twijfel ook een reden, waarom onder de geslachten van dien aartsvader het Mahomedanisme zulken invloed kon bekomen. Trouwens terwijl de Grieken gaarne wat nieuws hoorden, gevoelen de Oosterlingen zich toch meer gehecht aan wat oud is en is het hun eigen, gaarne op de stamhoofden de aandacht te vestigen.

3. Dan ook wordt in den Koran de *voorbeschikking op de allerstrengste wijze gesteld*.

Inderdaad de Mahomedaansche voorstelling der voorbeschikkingsleer laat zich niet vrijpleiten van het karakter van een *koud onverbiddelijk Noodlot*.

In dezen is er — men lette er wel op! — een groot verschil tusschen de Christelijke, Bijbelsche voorstelling van de voorbeschikking Gods, en die van den Koran. Wij mogen de geheimen niet kunnen verstaan, maar toch, naar den Bijbel, hebben wij een God, wiens plan wel over alles gaat, maar die toch alles behalve een koud, afstootend, onverbiddelijk wezen is. Het verband mag God zelf alleen kunnen verstaan, maar voor ons geloof is het feit duidelijk: onze God laat zich verbidden; 't geloovig

gebed is een van Hem verordende schakel in het verband der heilsgeschiedenis.

Het Mahomedanisme echter biedt den geest slechts een koud, onverbiddelijk noodlot.

Hierbij komt nu de lichtgeloovigheid en bijgeloovigheid der belijders van den Islam. En waar die *zoo* samen komen, merkt men, soms op onverklaarbare wijze, den invloed van het noodlotsstelsel. Het eene of andere wordt waargenomen. Men begint te gelooven, dat *dit* of *dat* als noodlot bestemd is — en men trotseert gevaren, of werpt de schoonste gelegenheden weg. Legers gaan met zulke indrukken 't hachelijkste gevaar in — of ook, lafhartig op de vlucht.

Uithoofde van de eigenaardige bijgeloovigheid der Oosterlingen heeft dus deze Noodlotsleer grooten invloed gehad ook ter verspreiding van het Mahomedanisme. Doch een raadselachtig verschijnsel is hierbij op te merken. Ofschoon de leer van een Noodlot eigenlijk geen ruimte overlaat voor gebed, zoo wordt er door den godsdienstigen Mahomedaan toch veel gebeden. Dat bidden echter is maar een regelmatig ceremoniënwerk, geen ootmoedige, geloovige ontboezeming, gelijk die van een Christen.

4. Dan ook wordt er een *zinnelijke zaligheid* voorgesteld. Het Paradijs is geheel zinnelijk. Het geestelijke ontbreekt er aan; verslonden door het grof zinnelijke en aardsche. Het is bekoorlijk voor een wellusteling, een woonstede, waarin het lagere zingenot in volle bekers zal geschonken worden. Den Oosterling, van nature wellustig, zweefde de belofte van een paradijs vol vrouwen als een bekoorlijk ideaal van geluk voor den geest. De beloften in verband daarmede den geloovige gedaan, gaven hem bezieling in den strijd voor den Islam.

Dat die zinnelijke voorstellingen grootendeels bevorderlijk zijn geweest aan de verbreiding van het Mahomedanisme onder zinnelijke Arabieren lijdt geen twijfel.

De Mahomedaan gelooft in een toekomstig leven van geluk of rampzaligheid in de opstanding. Wel beschouwd, bouwt hij zijn hoop alleen op goede werken. Van verzoening is er geen sprake. Genade is dan ook eigenlijk onmahomedaansch.

Groote beproevingen hebben ook de getrouwen te doorstaan. Ten laatste moeten ze over een brug loopen, onder geleide van den profeet, een brug zoo dun als een haar en scherp als een zwaard. De geloovigen gaan er vlug en veilig over heen tot in het Paradijs; maar de ongeloovigen storten neder in de hel.

In enkele korte trekken hebben we hiermeê althans eenige hoofdzaken van den Islam aangegeven. Men ziet, hoezeer het bij het Christendom achter-, of liever er vlak tegenover staat. En ook gevoelt men hoe zware taak het voor onze zendelingen in Indië moet zijn om een volk in deze leer opgegroeid te bewegen tot het geloof in den eenigen Heiland, Jezus Christus.

H.

HUISBEZOEK IN CHINA.

Wat „huisbezoek” is weet iedereen, doch niet welke ervaringen men daarbij soms in heidensche landen opdoet.

We geven daarom gaarne het woord aan den zendeling J. G. Fagg. Hij heeft zich voorbereid om het werk in de stad Changchin te aanvaarden, en schreef van zijn nieuw arbeidsveld, 14 Jan. o. a. dit:

„Onze inlandsche helper en ik hebben vóór eenige dagen bezoeken afgelegd bij de leden der Changchinsche gemeente. Misschien wilt gij ons wel in gedachte vergezellen als wij nog eens de ronde doen.

Wij beginnen niet ver van de kerk, en bezoeken eerst een houtverkooper. Hij houdt er geen houtwerf op na, integendeel, zijn hout, netjes in bundels opgepakt, bergt hij door opeenstapeling in zijn winkel. Dit hout wordt hem per boot uit de landelijke streken toegezonden. Een lange stok over den schouder van een Chinees, en aan beide einden daarvan vier of vijf bundels, vertegenwoordigt de vrachtkar.

Wij zien een Chineesch uithangbord, verguld met Chineesche figuren, en onder aan dit bord in Engelsche letters: *Europeesche Geneesmiddelen*. Het behoort aan den drogist. Meer dan de helft der flesschen zijn voorzien van Latijnsche namen. Hij verzekert ons, dat kina een veel gebruikt en onmisbaar geneesmiddel is. Hij ondervraagt ons over de Chineezzen in Amerika, en zegt: „Uw volk behandelt mijn landgenooten zeer slecht!”

Wij kunnen het niet ontkennen, en zeggen hem, dat wij spoedig hopen op een beter en eerlijker behandeling van den Chinees in ons geboorteland, en trachten hem eenigszins te troosten, door hem te herinneren aan het edelmoedig en zelfverloochend werk, door Amerikaansche mannen en vrouwen in de Chineesche Zondagsscholen verricht.¹⁾

Nog een bezoek bij een tweeden drogist, een rijstverkooper en een kastenmaker, en ons werk is in deze straat ten einde.

De volgende plaats voor ons huisbezoek is het woonhuis van een opiumrooker. Het is duidelijk, dat hier iets niet in orde is. Het vertrek is ledig, en al wat wij zien is een bamboe-mat en eenige rijstschotels. De vrouw des huizes heldert het voor ons op.

Eenige jaren geleden legde haar man de opiumpijp opzij, en sloot zich bij de kerk aan, maar nu is hij weer een slaaf van het opium geworden. Hij wordt mager en steeds zwakker, en zal spoedig, als hij niet ophoudt met rooken, weinig meer zijn dan „een bundel gele beenderen”.

Zijne vrouw maakte een soort grof koord. Hij is werkzaam aan bamboe. Tezamen verdienen zij

¹⁾ Men weet, hoe door de bepalingen op landverhuizing enz. de verhouding tusschen Amerikanen en Chineezzen juist niet minnelijk is.

f 1.— per week, of ieder 8 centen 's daags. Van deze geringe som heeft hij nog 50 centen noodig voor opium. Hij ligt nu onder kerkelijke censuur. Wij trachten hem de noodlottige gevolgen voor oogen te stellen, indien hij niet ophoudt met rooken, waardoor hij zijn gezin, zijn ziel en zijn lichaam verwoest. Hij is boetvaardig, maar kan niet ophouden. Wij hopen hem over eenige weken in het ziekenhuis te krijgen.

Welk een vloek is het opium voor dit volk! Mannen, in lompen gehuld, offeren hun laatsten cent voor het rooken van opium op. Te Shanghai verdient men in één dag — boven alle onkosten — niet minder dan duizend dollars in een dier hollen.

Ons huisbezoek bepaalt zich niet alleen tot de stad, maar strekt zich ook uit tot het land. Een groot gedeelte onzer kudde is verspreid in dorpen, noordelijk, westelijk en zuidelijk, soms drie, vier en vijf mijlen van de stad gelegen.

Overal worden wij met de grootste vriendelijkheid ontvangen en onthaald op thee, verzoet met het Chineesche *rock-candy* (klontjes). Een schotel met zoete aardappelen wordt ons voorgezet, en de gastvrouw is blijkbaar voldaan, wanneer wij trachten er eenigen van meester te worden. Een of twee oranje-appelen worden ons toegereikt, die wij op onzen weg naar het volgende dorpje kunnen nuttigen.

Wij doen eenige vragen omtrent het getal leden des gezins, die God belijden.

„Hoelang hebt gij God beleden?”

„Kunt gij lezen?”

„Houdt gij huiselijke godsdienstoefening?” enz.

Zulke vragen, vriendelijk gedaan, worden geenszins van de hand gewezen. De algemeene beleefdheid en gastvrijheid van ons Christelijk volk hebben de bezoeken tot een waar genot gemaakt.

De menschen hebben al wat wij hun aan medelijden en onderwijzing kunnen geven, noodig.

De herinnering aan hun vroeger losbandig leven blijft hun steeds bij. Hun dagelijksche plichten moeten vervuld worden met al de gedachten aan het heidendom, aan tempels en altaren, optochten en afgodische feesten rondom hen. Zij worden door hun naasten uitgetart, en dikwijls door hun vrienden vervolgd. In hun eigen huis vinden zij meestal hun grootste vijanden.

Met Paulus zeggen ook wij: „Bidt voor de broeders en zusters in Changchin en ons geheele landschap van Amoy.”—

H.

IN DE LENTE.

't Is zeker heel lang geleden dat men in Nederland zulk een prachtige, vruchtbare Meimaand beleefde, als we gisteren zagen sluiten. Zulk weder herinnert aan het woord uit den 65sten psalm: „Gij

IN DE LENTE.

kroont het jaar uwer goedheid." Bijna onafgebroken zomerwarmte, verfrist en recht voordeelig gemaakt door milde Meiregens. Menigeen zal, als de heereboer op onze plaat, gestaan hebben in de heerlijke natuur om de malsche geuren van het nieuwe groen op te snuiven, of het verkwikkende hemelvocht zich in 't gelaat te voelen druppelen.

Hoe groote dankbaarheid past zoowel stedeling als „buitenman" bij zooveel goedheid aan Gods zijde tegen zooveel zonden van onzen kant. Dankbaarheid is echter een van de moeilijkste en zeldzaamste

deugden. Dikwijls gaat het ons als den boer, die op zekeren zomerdag, na wekenlange droogte, een vriend ontmoette, terwijl eindelijk een heerlijke regenbui het land drenkte. „Wel," vroeg zijn vriend, „wat zeg je wel van 't weer? Het regent goud, hè!"

„Ja, 't is heel aardig," sprak ons boertje; „maar weet je, als 't regenen nou maar niet weer gewoonte wordt!"

W.

ONTSPANNINGSLECTUUR.

I.

In een onzer vorige nummers spraken we een woordje over „*Plicht en vermaak*”, en zeiden aan het slot daarvan, dat de *lectuur* wel een afzonderlijke behandeling verdiende. Ook hierin is van *plicht* en van *vermaak* sprake, en gelden eigenlijk dezelfde regels, die we voor andere uitspanningen aangaven. Het is echter zeer nuttig om even met elkander de verschillende soorten van boeken aan die regels te toetsen.

Natuurlijk laten we hierbij het Boek der boeken: „*Het Boek*”, zooals de bekeerde Zuidzee-eilanders den Bijbel noemen, buiten sprake. Dát boek behoort voor ieder het licht op den weg, het richtsnoer voor handel en wandel, de onafscheidelijke reisgezel op het levenspad te zijn. Met dát boek moet men den dag openen, doorleven en eindigen. Wie daarmee begint, zal spoedig zien hoe onmisbaar hem dat boek wordt en er niet meer buiten *kunnen*. En hij zal daarin den volkomen regel vinden voor *alles* wat hij doen of laten moet.

Wie echter nog niet voor dat Boek hoog en „voor Gods Woord beeft”, zal ook wel niet met het hier volgende instemmen. Want alles wat we over *lectuur* te zeggen hebben en zeggen mogen, is gegrond op de bevelen van dat Boek.

„Aan boeken schrijven is geen einde,” sprak de wijste der koningen. En hij wist er van meê te praten. Hoeveel had hij niet geschreven en gelezen! En waarlijk niet *alles* tot zijn voordeel! Ja, het is zoo, duizenden en millioenen boeken zijn er reeds geschreven, en elke dag brengt weer nieuwe producten van de pers in de wereld. Vooral in onzen tijd is het gemakkelijk voor ieder, die zijne gedachten wereldkundig wenscht te maken om een drukker te vinden. Maar het vinden van *lezers* is een tweede zaak. Dat is maar goed ook, want men kan veilig zeggen dat de meeste boeken het lezen niet waard zijn. Van zeer velen zou het beter zijn voor schrijvers en lezers, indien ze nooit het licht gezien hadden.

Een keuze te doen uit den onafzienbaren voorraad boeken is uiterst moeilijk, ja, voor de meesten onmogelijk. Men moet daarbij vertrouwd leidslieden hebben. Vooral voor jongelieden is dat onmisbaar. Alleen wie reeds wat in de wereld medegeleefd heeft, is misschien eenigermate in staat om de *lectuur* te beoordeelen. En zal zoo iemand in staat zijn om anderen voor te lichten, dan dient hij een *vast beginsel* te hebben, en geen „riet te zijn, dat door den wind henen en weder bewogen wordt.” Ook is dát niet genoeg, maar hij behoort bovendien genoeg *menschenkennis* te hebben, om te weten of voor dien of dien bepaalden persoon, dat en dat boek goed en geschikt is. Alle goede dingen zijn reeds daarom nog niet voor *iedereen* goed. Wie

een zuigeling meelspijzen toedient, moet zich er niet over verwonderen, als 't arme kind aan verstoppingen komt te overlijden. Wie een herstellenden zieke vaste spijs te eten geeft, bezorgt hem een hoogst gevaarlijke krankheid in de ingewanden. Toch zijn vaste spijzen uitnemend goed voor flinke, gezonde menschen. En een kind van een jaar of tien, twaalf zou spoedig zwak worden en verkwijnen, wanneer men het als een zuigeling met melk wilde voeden. Wat op het lichaam van toepassing is, beeldt ons af wat de ziel aangaat. Er zijn zeer goede boeken, die evenwel bij ontijdig gebruik een menschenziel kunnen doen omkomen. En andere uitnemende boeken, die veel te lichte kost zijn voor sommige lezers. Daar dient dus met verstand gekozen.

Vele menschen, en vooral de meeste jongelieden, lezen gaarne verhalen, wanneer ze uitspanningslectuur ter hand nemen. Nu, dat is niet te verwonderen. Maar men kan niet genoeg den raad geven om terdege goed uit de oogen te zien, wanneer men de verhalen voor zijn *lectuur* kiest. Over 't algemeen kan men veilig zeggen, dat er veel te veel verhalen geschreven en gelezen worden. Vooral is dat waar van de romans. Wie zich eenmaal gewent om van romans zijn gewone *lectuur* te maken, zal al spoedig zijn smaak voor andere boeken verwennen. Immers het gaat daarmee als met prikkelende en sterk gekruide spijzen en dranken voor het gehemelte. Wat eerst zoo scherp aandeed, dat men meende het bijna niet in den mond te kunnen houden, wordt weldra zoo flauw bevonden, dat men het niet meer lust en naar iets scherpers uitziet. Wie tegen zulke overprikkeling niet waakt, vindt ten slotte geen smaak meer in gezond en eenvoudig toebereid voedsel.

Evenzoo heeft het gestadig lezen van romans meer dan één nadeel. Men wil voortdurend meer *intrigue* hebben; dat is, men verlangt steeds naar ingewikkelder toestanden in de verhalen, zoodat op 't laatst zelfs de meest onwaarschijnlijke voorvallen niet meer voldoen. En naarmate die ziekelijke smaak toeneemt, verliest men alle achting voor wezenlijke geschiedenis. De zoogenaamde *historische romans* hebben in dat opzicht veel kwaad gedaan, terwijl ze bovendien veel er toe hebben bijgedragen om de geschiedenis, waaraan ze zoogenaamd ontleend zijn en waarin ze heeten te wortelen, onkenbaar en onbekend te maken. Velen hebben uit de historische romans voorstellingen van de helden en heldinnen dier verhalen, dus van beroemde historische personen, gekregen, die nu eigenlijk gezegd kant noch wal raken. In 't algemeen hebben historische romans veel minder waarde en stichten ze veel minder nut dan men zich gewoonlijk wel voorstelt. Menigeen, die tegen het romanlezen in 't algemeen is, ziet er niet tegen op om zijnen kinderen historische romans in handen te geven, in de meening dat ze daaruit veel zullen leeren, en wel op aangenaamer wijze dan ze dat uit het eenvoudig geschiedverhaal zouden

doen. Toch kan men zonder overdrijving zeggen, dat een historische roman, van welken *dat* waar is, een witte raaf mag genoemd worden.

Tot het schrijven van een historischen roman behoort zoo ontzaglijk veel, zoo verbazend diepe en zoo buitengewoon veelzijdige studie, dat slechts zeer weinige schrijvers er toe in de gelegenheid zijn; laat staan er den aanleg en de gaven toe hebben. Immers men moet niet alleen uitnemend op de hoogte zijn van de zeden en gewoonten, van de godsdienstige, maatschappelijke en staatkundige toestanden en verhoudingen van den tijd waaruit men een verhaal wil geven. Dat is met veel moeite en studie nog te verkrijgen. Maar dan heeft men eigenlijk nog slechts de kleinste en gemakkelijkste helft. En ook — hoe vreemd het klinkt — de helft die er voor de lezers het minst op aankomt, wanneer men zich tenminste lezers voorstelt die iets *leeren* willen. Verreweg de moeilijkste studie is het, zich in te denken in de *gedachtenwereld* der personen, welke in den tijd, waaruit men zijn verhaal koos, leefden. Dat is zoo moeilijk, dat het in verscheidene gevallen werkelijk onmogelijk is. De groote beginselen ten goede en ten kwade zijn wel in alle tijden dezelfde, maar de vormen, waarin die zich openbaren, verschillen zoo hemelsbreed van elkander, dat ze elkander bijna niet zouden verstaan, wanneer ze gelijktijdig bestonden. De menschen van vóór honderd jaren leefden in een geheel andere omgeving. Daardoor was hun gedachtengang geheel anders. Maar men kan het evengoed omkeeren, en met evenveel recht zeggen: omdat hun gedachtenkring een geheel andere was dan de onze, daarom was hun omgeving en waren hunne drijfveren en hunne handelingen geheel verschillend van de onze.

De schrijver van een historischen roman, die niet daarmee rekent en vóór alles tracht nauwgezet zich daar in te werken, levert natuurlijk een boek, dat slechts een caricatuur is, maar volstrekt geen getrouwe schets van den tijd, dien hij bedoelt, mag genoemd worden. Om zich er in te werken, is echter een zoo groote mate van *objectiviteit* noodig, dat slechts zeer enkelen er toe in staat zijn.

Velen leveren dus wel een zeer nauwkeurige teekening van de zeden, den vorm der huizen, de levenswijze, de kleeding enz., maar wat de personen of „figuren” zelve aangaat, kan men in 't minst niet er op rekenen, dat die de afbeelding zijn van de toen levende menschen. Maar al te dikwijls doen ze niets anders dan negentiende-eeuwsche menschen aankleeden in pakjes van vóór een paar honderd jaren. Die kleeren zitten wel netjes genoeg, maar de personen zelf gelijken *inwendig* niets op 'tgeen ze moeten verbeelden.

Nu hebben zulke romans niet meer waarde dan de zoogenaamde „historische optochten”. De heeren, die in den stoet meëloopen of rijden, zien er uitwendig precies uit als de historische personen,

welke zij moeten voorstellen. Maar ge wordt toch voor twee derden ontnuchterd, wanneer ge zulk een middeleeuwschen ridder in een weelderig gemeubelde, electrisch verlichte stationswachtkamer eerste klasse aan een vriend, die een halfbeschaafden Batavier moet voorstellen, hoort verzekeren dat hij met den trein van zoo en zoo laat weer naar huis gaat!

Niet minder dwaas denken en spreken dikwijls de personen in historische romans. En dat is voor de lezers reeds heel nadeelig, wanneer ze meenen uit die romans iets te kunnen leeren omtrent den gedachtengang dier personen op maatschappelijk gebied. Maar er is een veel erger kwaad, dat zich niet zelden voordoet. Altijd en overal worden alle toestanden beheerscht door de *godsdienstige* beginselen en gevoelens der levende personen. En nu zijn de schrijvers van historische romans met den vinger aan te wijzen, die bewust of onbewust, *tendenzromans* van hun werken gemaakt hebben. Ja, niet weinigen hebben *misbruik* gemaakt van de zeer vergeeflijke onkunde van het meerendeel hunner lezers, en hun personen uit vorige eeuwen laten denken op godsdienstig gebied als orthodoxen en modernen uit onzen tijd. Dan kan men met zijn figuren doen wat men wil. Dan wordt de held van 't verhaal gewoonlijk niemand anders dan de schrijver zelf, die zijn eigen godsdienstige denkbeelden een waas van groote voortreffelijkheid geeft door een belangrijk persoon, die reeds eeuwenlang in 't graf ligt en er vreemd van zou opkijken, indien hij vernam dat die held *hem* moest voorstellen, eenvoudig de moderne, ja anti-christelijke gedachten van den schrijver zelf in te gieten en te laten uiten in woorden, welke alleen in *stijl* verschillen van den tegenwoordigen.

Reeds vóór eenige jaren werd niet zonder grond dit bezwaar ingebracht tegen den beroemden Duitschen romanschrijver Georg Ebers. Meer dan éene brochure is verschenen, waarin hem dat verweten werd. In zijne romans „Uarda” (in onze taal „Warda” genoemd), en „Eene Egyptische Koningsdochter” komt dat niet op den voorgrond. Zonder bedenken kunnen wij onzen jongelieden aanbevelen met deze boeiende en voortreffelijke boeken kennis te maken. Ze zullen er in de aangenaamste vormen veel uit leeren. Anders staat het echter met „Homo sum”. Deze roman verplaatst ons in de woestijn van Sinai, in den tijd toen het monnikenwezen begon te bloeien. Dat is dus een roman met Christenen uit de vierde eeuw tot hoofdpersonen. Hier moet men met oordeel des onderscheids lezen. Want deze hoofdpersonen hebben zulke zoogenaamd verlichte ideeën, dat een fatsoenlijk moderne er zich niet voor behoeft te schamen. Evenzoo in zijn „Serapis”, welke roman speelt in den tijd van den val van het Grieksche heidendom. De beste figuur is volbloed Ariaan. Soms zou men eenige liefde gaan gevoelen

voor de denkbeelden der meest verlichte heidenen, die in dit boek voorkomen. En dit bezwaar drukt ook op „Die Frau Burgemeesterin”, den roman uit den tijd van Leidens beleg. Die niet beter wist, zou denken dat alle niet Roomsche Christenen uit dien tijd liberalen uit onze dagen waren. Zoo kan men heel ongemerkt er toe komen, om te gelooven dat het zoogenaamde nieuwe licht, dat onze tijd ontstak, het eigenlijke Christendom reeds sedert achttien eeuwen was, waaruit dan zou volgen dat de ware Schriftuurlijke belijdenis reeds van de tijden der apostelen op goede gronden door de besten voor een domperige „nachtschool” is gehouden.

Zulke boeken moeten dus met een goed critisch oog gelezen worden, en wie ze voor zijne ontspanning leest, moet vooraf goed weten dat hij vast in zijn schoenen staat.

Ook wat de *handeling* der hoofdpersonen in historische romans betreft, zij men op zijn hoede en beelde zich niet in, dat hun werkelijk al die lotgevallen overkomen zijn. 't Is den schrijvers gewoonlijk maar te doen om de *zedes en gewoontes* uit die tijden te schetsen, en om dat doel te bereiken ontzien zij zich soms niet om hun hoofdfiguren een halve eeuw te laat te doen leven of een veertig, vijftig jaar te vroeg te doen sterven. Wie daar niet meê rekent vóór hij begint te lezen en dus van den schrijver niet meer verwacht dan zijn doel was te geven, kan soms leelijk ontuchtend worden. Mevrouw Bosboom Toussaint plaatst achter haar schets van het levenseinde van Willem van Aelst de mededeeling, dat het zich in 't geheel zoo niet heeft toegedragen, maar bij zulk een man zeer wel zoo had *kunnen* zijn. Van Lennep vertelt ons meermalen in „Onze Voorouders”, dat hij der *historie* volstrekt niet getrouw is geweest. En Walter Scott deelt bij een van de treffendste passages in „Ivanhoe” in een noot mede, dat hij Adelstane weer uit het graf laat terugkeeren — waaruit hij eigenlijk onmogelijk ontsnappen kon — omdat zijn vriend de uitgever zulk een uiteinde niet goed kon plaatsen of verdragen; hetgeen een reden is waaraan de werkelijke historie zich over 't algemeen zeer weinig laat gelegen liggen!

De algemeene les, welke men hieruit leeren kan, maar die zeer dikwijls verwaarloosd wordt, is: Verzuim *nooit* de voorrede en de aantekeningen van een boek te lezen.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

V.

't Is 'n erge mooie'n titel, die gellie vur oew krant hêt, da's zeker. En wat 'r ien te lêzen steet is duk nog ál zoo mooi. Ik viend 't alleen mar jammer, dat 'r zo'n grove taalfout ien zit, (ien dien

titel namelik). Die hêdde gellie nie gemakt, mar die zit 'r ien. Die'n Engelschen dichter, die da vers gemakt hêt, van dà kélje dat, altied mar deur, den berg en het licht opklimt, en dan iedere keer mar weer zeit: „Excelsior!” hooger op! die hê z'n eigen vergist. Misschien hêt ie ok wel gin Latijn gekend, net zo min as „Batavus” 't Betuwsch, naor 't zeggen van „Harmsen” uut „Oarem”! Mar, vergissen of nie kennen, da's zeker, dattie in stei van „excelsior” hà motten zeggen: excelsius! want 't hurt bij „klimmen”, en nie bij de eigen persoon van 't kélje; 't mot 'n „bijwoord” zien, naor 't zeggen van de meester, en gin „bijvoegelik woord”. Had ie 't ien 't Grieksch gezeid, dan kon 't 'r meê deur; mar ien 't Latijn niet, net zoo min as dagge ien 't Hollandsch kun zeggen: ik klim de hoogere! ik zet er de verhevenere nog 'n toontje bij! ik wil de langere nie zoo lèg bij de grond blieven hangen!

Mar dit „meesterêchtig intermezzo” laot 'k schie-ten. Meer jammer viend 'k 't, dat dà woord, ien ieder geval zoo hoog en edel bedoeld, en dur aollie zoo netjes ien oew krant toegepast, zuutjes aon zoo aon lèger wal gerakt is, dagge bijv. tegenwoordig ien 't rooken ok al „excelsior” zin kunt; en as je oew eigen mè zeep wascht, dito; en as moeder vur vier duiten sicorei ien de koffie duut, dat dà ok al „excelsior” kan hieten. Zelfs heb ik korts gelêjen ien Amsterdam, ien 'n straot daor op stond Nieuwe Leliestraat, gelêzen, dagge dà mè snaps ok al kunt betijen; en ik bin d'r nog 's 'n keer vurbei geloo- pen, um te zien, of 'k wel goed gekeken had! Mar, jawel hoor! „Café Excelsior”! Ik docht, toe ik 't las: zoo ziedde a weer, dat 't kostelikt metaol, as ge d'r de weerde nie van kent, met allerlei alliaosie vermengd, zuutjes aon, nog wel as pasmunt, ien de hand van den duuvel kan terecht kommen.

Café Excelsior! da 's net goud op 'n verkenssnuit! „Oranje-bitter” uut 'n konings drinkbeker! 't Is vur 't woord eiges gin schand! ientegendeel, naomaok is eigenlijk het grootste waormerk vur edel metaol; klaotergoud en grauw papier vur tabaksdeksels vien- den gin naomaak, mar goud en bankpapierkes wel. Mar of 't jammer is, dà zo 'n heerlijk symbool, waarbij al wat ien Christelijken zin het: „noblesse oblige!” tot devies hê gekozen, zich vereenigt onder onze „spes patriae”, zelfs ien zo 'n trechter terecht is gekommen? ik mò zeggen, dat 't spietig en erger- lik is!

Ze motten ien Amsterdam ok 'n „jongelingsver- eeniging” hebben, die zoo hiet; da 's best! da 's goud ien 't vaondel! Naor dà 'k heur, hebben die ok 'n „herberg”, mar ien 't goeje; da 's 't ware! da 's nog moojer, as vlak tegenover den burgemees- ter te wonen. As gellie soms die kéljes wel 's sprêkt, dan motte ze aonraojen, dà ze 'n demon- straotie houwen tegen zo 'n onhebbeljkheid as „ex- celsior”! op 'n sigaorenkiesje, en veural tegen zo 'n ongerechtigheid as „excelsior”! op 'n café. Mar

lao ze die demonstraotie niet houwen mè „kortrecht”, want dà gif toch niks; mar ien 't lèven eiges, ien 't hoog houwen van d'r eigen vaandel... „ien de toepassing van 't principe, daor zit 't 'm ien!” zeit de eere-voorzitter van onze vereeniging. Saluut, eere-voorzitter!

HET FEEST DER WALDENZEN.

Zoals velen bekend is, — en o. a. de opgegeven prijsvraag herinnert — maken de Waldenzer gemeenten van Piemont, die de dalen Perouse, St.-Martin en Lucern bewonen en te zamen 25,000 zielen tellen, zich op om in Augustus en September te herdenken, dat zij vóór 200 jaren in hun dalen, waaruit men hen verdreven had, mochten wederkeeren. 't Is de beroemde *glorieuse rentrée*.

Na velerlei vervolging, den vromen lieden van Roomsche zij aangedaan, gelukte het den predikant en krijgsoverste Henri Arnaud 900 mannen uit de verstrooiing bijeen te vergaderen en met dit hoopje volks de dalen in 1689 weder te veroveren. Helden-daden werden volbracht, gelijk die in de geschiedenis van niet één volk vermeld zijn. Toen zij maandenlang geworsteld hadden, dwongen zij hertog Victor Amadeus II de woorden af: „Weest even getrouw aan mij, als gij het jegens uw God geweest zijt, en zoolang ik een stuk brood heb, wil ik het met u deelen.” Zij hebben den hertog nooit aan zijn woord gehouden, doch in het zweet huns aanschijns voor hun brood gearbeid; maar hun vorst zijn zij getrouw gebleven. Wel werden zij in 1698 weder uit hun dalen verdreven; doch in het begin der achttiende eeuw kregen zij weder vrijheid om terug te keeren, vooral door voorspraak van Engeland en Nederland. Tegenwoordig hebben de Waldenzen volle vrijheid van godsdienst, ja zij hebben ook vrijheid, om den kinderen der vervolgers het lijden der vaderen te vergelden door hun het Evangelie te prediken.

Ter gedachtenis aan den terugkeer in de valleien vóór twee eeuwen, zijn zij voornemens, *drie* gedenkteekenen te plaatsen.

Er zal een *pyramide* van ongehouwen steen op den Sibaud worden opgericht, waar de tot het uiterste gedreven Waldenzen zwoeren te overwinnen of te sterven. Men wil daarbij een *school* aan den voet van de Balziglia-rots stichten, een plekje, waaraan de herinnering verbonden is, dat aldaar de laatste 400 Waldenzische krijgslieden zich zegevierend tegen den aanval van 25,000 man geregelde troepen hebben staande gehouden. In Terra Pellice, de voornaamste plaats der Waldenzen, zal een *Waldenzerhuis* verrijzen, waarin de Table (synode) der kerken vergaderen moet en waarin tevens ruimte zal zijn om de bibliotheek, het archief en het museum der gemeente te bewaren. Men stelt zich voor de uitgaven door vrijwillige gaven te dekken.

Den 29sten Augustus hoopt men bij den Balziglia en den 1sten September op den Sibaud een groote vergadering te houden. Terwijl de Synode vergadert, die ouder gewoonte den eersten Maandag van de maand September samenkomt, zullen nog godsdienstoefeningen gehouden worden om de groote daden Gods te gedenken, die zijne Kerk voor vernietiging bewaard heeft.

Wij laten hier, als zeer gepast, volgen het „Waldenzer Volkslied”, gedicht door wijlen Dr. Alexis Muston:

CHANT PATRIOTIQUE DES VAUDOIS.

o Mon pays, où la voix de nos pères
Parle du fond de leurs tombeaux,
Qui, dépeuplé par l'exil et les guerres,
Fut reconquis par des héros!
Pays de liberté pour toute l'Italie,
A qui du Rédempteur tu vas porter la voix,
Sois fier de tes enfants, dont aucun ne t'oublie
Et qui veulent faire honneur au nom Vaudois.
A toi nos coeurs, belle patrie,
Aux souvenirs si glorieux!
Dieu d'Israël, sur notre vie
Répands la foi de nos aïeux!

Ils sont rentrés dans leurs fières montagnes
En combattant contre deux rois;
Ils ont rouvert à leurs tristes compagnes
Un joyeux retour sous leurs toits;
Ils ont rendu la vie à leur terre natale,
Relevé pour toujours les temples abattus,
Ouvert pour l'avenir une ère sans égale
D'activité féconde en civiques vertus.
A toi etc.

Ils sont rentrés dans ces nobles Vallées
Qui tressaillirent à leurs pas,
Et désormais ne seront plus troublées
Au bruit sinistre des combats.
Deux siècles ont passé sur ces grandes mémoires,
Que rajeunit sans cesse un nouvel avenir;
Elles forment déjà la plus pure de nos gloires;
Qu'en elles nos Vaudois sachent toujours s'unir!
A toi etc.

De heer H. J. Staverman, velen onzer lezers medegeen vreemdeling, een man, die vooral voor de jeugd zooveel deed en doet, zond ons de volgende uitnemende vertaling van dit lied. We geven haar gaarne een plaats:

HET WALDENZER VOLKSLIED.

Mijn Vaderland! dat uit het diep der graven
Der vaadren stem nog hooren doet;
Eens waart ge ontvolkt door ban en oorlogsgesel;
Heroverd straks door heldenmoed!
De ware vrijheid hebt ge Itaalje doen verkonden,
Toen ge er des Heilands roepstem bracht;
Wees op uw zonen fier!

Den eernaam van Waldenzen
Vergeet geen dankbaar nageslacht!

Lief Vaderland met zulk een rijk verleden!

U zij ons hart gewijd!

Schenk, Isrels God! der vaderen geloove

Ook ons in 's levens worstelstrijd!

Twee vorsten hadden zij met roem bevochten,

En keerden naar hun bergen weër!

Straks zaten weër de droeve lotgenooten

Verheugd aan *eigen* haardsteê neër!

Aan hun geboortegrond werd leven weër gegeven,

't Vervallen heiligdom herrees;

En schooner dan voorheen blonk hun een toekomst tegen,

Die nijvre burgerdeugden prees!

Lief Vaderland met zulk een rijk verleden!

U zij ons hart gewijd!

Schenk, Isrels God! der vaderen geloove

Ook ons in 's levens worstelstrijd!

Het vriendlijk dal sprong op van dankbre vreugde,

Toen weër hun voetstap werd gehoord. —

De stille rust wordt door het somber woeden

Des oorlogs nu niet meer gestoord!

Twee eeuwen vloten heen!

Maar dit zoo grootsch verleden

Baart altoos weër een nieuwe jeugd!

't Vlocht der Waldenzen kroon steeds frissche lauwer-

[bladen,

En stemm' heel 't nageslacht tot blijde, dankbre

[vreugd!

Lief Vaderland met zulk een rijk verleden!

U zij ons hart gewijd!

Schenk, Isrels God! der vaderen geloove

Ook ons in 's levens worstelstrijd!

Amsterdam, 16 Mei 1889.

H.

UIT HET LEVEN.

Uit Luthers tafelgesprekken.

In den huwelijksstand moet de man zijn en de vrouw haar eigenaardige plichten vervullen. De man moet winnen en de vrouw moet sparen. Daarom kan de vrouw den man rijk maken, maar niet de man de vrouw. Want een penning bespaard is beter dan een penning gewonnen. Alzoo is zuinigheid het beste inkomen.

„Ik zelf evenwel,” voegde doctor Luther er bij, „zal wel op het armenregister blijven; want mijn gezin is te groot.”

H.

Een schoon voorbeeld.

't Volgende ontleenen we aan een Amerikaansch blad:

„Het was een heerlijke Zondag in het Witte Huis. In geen van de kantoren van het uitvoerend bewind werd eenig werk gedaan, en in de familie-kamers was het zoo rustig als het in het huis van Harrison ¹⁾, te Indianapolis, op Zondag placht te wezen. Weenige menschen kwamen er en geen van die met

¹⁾ De nieuwe president van de Vereenigde Staten; hij bewoont het „Witte Huis” te Washington.

het doel voor zaken of politiek. Zoo strikt was de viering van den dag, dat de brieven en de nieuwsbladen voor den president ongeopend lagen op den lessenaar van den geheim-secretaris Halford.”

H.

Een neef van wijlen koning Catewayo van Zee-loeland is na zesjarige studie in Zweden als zending naar zijn vaderland teruggekeerd. Welk een getuigenis voor de zending!

H.

Het Londensch Zendinggenootschap, met dertig Engelsche zendelingen op Madagascar, vermeldt het verbazend getal van 828 inlanders, die geordende predikanten zijn, en 4,395 inlandsche predikers, die rondgaan. Er zijn op dat eiland 61,000 kerkleden en 230,000 Christenen.

H.

In den dienst vergrijsd.

De oudste prediker des Evangelies in „werkelijken dienst”, is ongetwijfeld Ds. William Stoddart, van de Classis Moderty, in Schootland. Het Doopboek toont dat hij gedoopt werd den 29sten Maart 1787; hij is nu in zijn honderd en derde jaar. Vader Stoddart wandelt nog elken Zondag ongeveer een mijl ver naar de predikplaats met tamelijk vasten gang, en houdt een prediking van ongeveer een uur; volbrengt, ongeholpen, al zijn beroepsbezigheden, en is een zeer werkzaam voorzitter van den Schoolraad.

H.

Een groote klokkentoren

prijkt sinds korten tijd op den Olijfberg nabij Jeruzalem. Hij is door de Russische staatskerk gebouwd. De Olijfberg zelf is 2,800 voet boven de oppervlakte der zee en de nieuwe toren is 210 voet hoog. Hij is vierkant, 24 voet aan 't fundament en 21 voet boven; de muren zijn niet minder dan 6 voet 8 duim dik! Vijftig treden leiden naar de eerste verdieping waar een kamer is, 15 voet vierkant, met vier vensters, aan elke zijde één. De tweede verdieping bereikt men door 49 treden. Hier is het vertrek 12 voet vierkant. In dit vertrek hangt aan sterke balken een groote klok, 7 voet wijd en 8 voet hoog. Afbeeldingen van den Heiland en heiligen vindt men op die klok. In de muren aan de vier zijden zijn openingen gelaten, 6 voet ruim wijd, om den klank heinde en ver te voeren. De derde verdieping wordt bereikt door andermaal 50 treden op te gaan. Daar krijgt men weer een vertrek, 12 voet vierkant, met vensters naar de vier zijden. In dit vertrek zijn 9 klokken voor muziek en twee groote klokken met beelden van den Heiland, de heiligen en engelen er op gegraveerd. De koepel wordt bereikt door weer 62 treden te bestijgen. Er is een deur in om op het balkon, dat rondom gaat, te kunnen komen.

Boven in, nabij het kruis, is een rond gat met een reflector en werktuigen voor electriciteit.

H.

Stimheid van een rat.

Een werktuigkundige beklagde zich bij zijn bediende, dat het kannetje machine-olie telkens ledig was, en vroeg hem hoe dit kwam. Deze maakte zich een weinig boos en zei, dat hij ze' althans niet opdronk. Intusschen was den volgenden morgen de machine-olie weer verdwenen, zonder dat men kon ontdekken waar ze gebleven was. Eenige dagen later moest er een gedeelte van den nacht gewerkt worden en gingen allen de werkplaats uit, om boven eerst een kop koffie te drinken. Bij de terugkomst vond men den dief. Een rat stak namelijk haar staart door den langen, nauwen hals van het kannetje en likte dien daarna af.

H.

Verbruik van tabak

Het jaarlijksch verbruik van tabak in Europa wordt berekend op een kilogram voor elken bewoner. Verreweg de meeste tabak wordt betrekkelijk in *Nederland* gerookt, waar de statistiek 3,14 kilogram per hoofd aanwijst. De andere staten komen in onderstaande volgorde: Oostenrijk-Hongarije 1,71, Denemarken 1,68, Zwitserland 1,47, België 1,43, Duitschland 1,36, Noorwegen 1,04, Frankrijk 0,93, Zweden 0,85, Spanje 0,77, Groot-Brittanje en Ierland 0,64, Italië 0,61, Rusland 0,56. In de Vereenigde Staten van Amerika komt het verbruik van tabak op ongeveer 2 kilogram per hoofd, naar de opbrengst eener belasting van 96 cts (*f* 5,40 Holl.) berekend. De hoogste staatsinkomsten uit de tabak trekken Frankrijk, Groot-Brittanje en Ierland, Oostenrijk-Hongarije, en daarna Spanje en Italië.

H.

Welke is de kleinste republiek van Europa?

Andorra of San Marino zal menigeen antwoorden. Toch moet men als zoodanig het gehucht Gonst beschouwen, dat behoort tot het vlek Laruns, en gelegen is 10 uur van Oleron in het departement der Neder-Pyreneën. Het ligt op den top van een hoogen berg, en bestaat slechts uit eenige hutten die hier en daar verstrooid liggen. Het bevat ongeveer honderd inwoners, die allen Roomsch-Katholiek zijn. Het is een vlijtig en werkzaam volkje, dat zich met wol- en zijdeweaverij bezig houdt. Noch tot Frankrijk, noch tot Spanje behorende, is het een onafhankelijke staat, die door een raad van oudsten wordt bestuurd, welks uitspraken kracht van wet hebben. Belastingen en andere schattingen worden er niet geheven, want de republiek Gonst heeft geen bezoldigden priester, burgemeester

of andere ambtenaren. De kinderen worden gedoopt en de burgers getrouwd in het naburige Laruns. Zelfs vinden daar de begrafenisplaats. De grens van Gonst gaat juist over het kerkhof van Laruns, en een greppel of goot doet dienst om de kist met den doode naar de begraafplaats te laten afglijden. De eenige weg namelijk, die van Gonst naar Laruns voert, is zóo vreeselijk steil dat een vervoer van zware voorwerpen door menschen een onmogelijkheid is. De inwoners der republiek worden zeer oud; er zijn eenige honderdjarige grijsaards en oude vrouwen onder hen. De jonge trouwlustige mannen halen hun vrouwen bij voorkeur uit het buitenland(!) gewoonlijk uit het Ossandal bij Laruns. Sedert eeuwen is de bevolking tamelijk wel dezelfde gebleven; onverbasterd hebben zij hun zeden, gebruiken, overleveringen en levensopvatting bewaard. Niemand is in dezen kleinen staat rijk of arm, voornaam of gering, heer of knecht te noemen. Nog zij vermeld, dat in deze kleine republiek een eigen taal wordt gesproken, die ten deele aan het Fransch ten deele aan het Spaansch ontleend is, en welke men alleen in Gonst verstaat.

H.

Het voor en tegen

John Quincy Adams en Josiah Quincy waren groote voorstanders van vroeg opstaan. Dit waren zij van jongs af gewoon geweest, en daaraan schreven zij toe dat zij in hun ouderdom nog zulk een krachtig lichaamsgestel hadden. De rechter Story, die een vriend van hen was, hield veel van een goed ochtendslaapje, en hun tegenovergestelde meeningen op dit punt gaven dikwijls aanleiding tot scherpe en geestige woordenwisselingen. Bij zekere gelegenheid, toen de twee groote mannen bij den rechter gegeten hadden, noodigde hij hen uit hem naar de hoogeschool te Cambridge te vergezellen, waar hij een lezing zou houden. Hij verzocht den oud-president de studenten toe te spreken, en Adams maakte belangwekkende praktische aanmerkingen, en roerde onder anderen zijn geliefkoosd onderwerp van vroeg opstaan aan. De rechter ging met zijn lezing voort. 't Was een warme namiddag, de collegezaal was benauwd, en bij het einde van de lezing merkte hij op, dat de studenten tegen elkander knikten en glimlachten. Na eerst rechts en links gekeken te hebben, ontdekte hij het geheim hunner vroolijkheid, want de voorname bezoekers waren beiden in slaap gevallen en knikkebolden. Hij kon niet nalaten als slotrede te zeggen: „Jongelui, ik vestig uw aandacht op de zichtbare bewijzen van de nadeelen van vroeg opstaan.” Het luid gelach, dat hierop volgde, deed de heeren ontwaken, maar zij hadden de scherts, die er de oorzaak van was, gelukkig niet verstaan.

H.

Wonderkinderen.

Of die er nog zijn, laten we daar. Dat ze echter vroeger voorkwamen, bewijst hetgeen uit vorige eeuwen gemeld wordt:

„Den 20sten der voorleden maand, door de Heeren Scholarchen, het examen in de Latijnsche Scholen alhier (n.l. te Franeker) gedaan zijnde, had, onder andere geestrijke jongelingen, die hier hunne gaven en de blijken hunner vorderingen toonden, tot verwondering van allen, uitgemunt het zoontje van den Heer R. Terpstra, Oud-Burgemeester dezer stad, aen welk, niet boven 6 jaren en 10 maanden oud, door de voorn. Heeren, om deszelfs uitstekende vermogens, door het gerucht bekend, nader te beproeven, in de Conrectorsscholen een Thema werd opgegeven, hetgeen door het knaapje op staanden voet, niet alleen in het Latijn, maar ook in het Grieksch, zonder fouten werd overgezet.”

Dat deze jeugdige geleerde met vrucht zijn studiën had voortgezet, zien we in het Jaarboek van Augustus 1751. Daar heet het: „De Geestrijke Jongeling Jacobus Terpstra, zoon van den Heer Mr. R. Terpstra, Oud-Burgemeester en Raad dezer stad, alsmede Advokaet voor het Hof dezer Provincie, van wien wij in ons III deel, bladz. 81, met veel vermaak reeds gewaagd hebben, als van een zeldzaam voorbeeld derzulkten, die in hun teere jeugd heldere blijken toonen van Mannelijke vermogens in vaerdigheid van begrip, en onvermoeide naerstigheit in het Letterblokken, heeft op den 23 der vorige Hooimaand zijn afscheid van Schoolsche Oefeningen genomen door een Latijnsche Redenvoering over de Wisselvalligheden der Menschelijke zaken, welke hij, schoon slechts 9 jaren, 5 maanden en 7 dagen bereikt hebbende, met eene zoo aengename welsprekendheit, sierlijke gebaerden en zedige vrijmoedigheid uitsprak, dat de aenzienlijkste en verstandigste Toehoorders daer over verbaesd stonden en hun uiterste genoegten betoonden. Dees jonge Letterheld was, tot voortzetting zijner prijswaardige Oefeningen, bij den Heer P. Coenradi, Professor in de H. Godgeleerdheit alhier, en thans Rector Magnificus, onder het getal der Akademie Burgers reeds opgeteekend.”

Wellicht kan een der lezers ons melden, of dit jeugdijg vernuft ook later gelegenheit had zich te onderscheiden. H.

„Het Nieuwe en Latere Huis Israels.”

Onze lezers zullen zich herinneren wat wij van tijd tot tijd omtrent deze sekte meêgedeeld hebben. Er is na den dood van de weduwe van Jizreël alweer een scheuring ontstaan. Haar vader wil nu als hoofd optreden, maar haar schoonzuster staat naar dezelfde waardigheid (?). Het geschil zal door de stemmen der aanhangers in Amerika, Duitschland, Australië en Engeland beslist worden. Intuschen stond de groote tempel half voltooid, ten

prooi der elementen, zonder dak in een Engelschen winter. Velen der bedrogenen, die nog geld genoeg konden saambrengen, zijn naar elders vertrokken en het einde is nabij. H.

Waaġstukken.

De welbekende Ds. Baxter te Londen is nu al zoo ver gegaan om *vast te stellen*, dat op den 5^{den} Maart 1896, 's middags om 3 uur, 144,000 levende Christenen *zullen opgenomen worden* naar den hemel zonder te sterven. Samen met eenige anderen heeft hij van dien dag, 5 Maart, een gedenktag gemaakt en dien gevierd in de Pillar Hall van het Cannonstreet Hotel. Men zal voortaan alle jaren dien dag vieren tot de gebeurtenis plaats vindt.

Verder *stelt hij vast*, dat de aanstaande wereldheerscher op Paaschdag, 21 April 1894, met de Joden die in Jeruzalem zullen zijn een verbond van zeven jaar zal maken. Zooals reeds gezegd zullen op 5 Maart 1896 volgens zijn berekening de 144,000 opgenomen worden, en 9 maanden lang, dus tot het midden van December 1896, voorspelt hij groote godsdienstige opwekkingen, zooals er nog nooit geweest zijn. Daarna gaat het Roode Paard des Oorlogs uit en de vrede wordt van de aarde genomen. Deze algemeene oorlogen duren tot Augustus 1897, en nu heerscht „Napoleon” 3½ jaar als de Antichrist. Op 11 April 1901 is zijn tijd om, de Heer verschijnt te Armageddon en het einde der eeuwen is gekomen.

't Is, meenen we, dezelfde Baxter, die een twintig jaar geleden het met grillige beelden gesierde boek uitgaf: „Lodewijk Napoleon de toekomstige overste dezer wereld en persoonlijke Antichrist.” Het bevatte zoo ongeveer 'tzelfde als hierboven vermeld wordt; alles zou alleen veel vroeger plaats vinden. Baxter heeft zelf reeds ervaren dat hij althans in de jaarrekening mis was. Ds. C. Schwartz, de welbekende Amsterdamsche prediker voor Israëel, in de Vrije Schotsche kerk, schreef toen in zijn blad *De Heraut*: „Ik hoop, dat de nuchtere zin der Nederlanders hen er voor bewaren zal, Napoleon III aan te zien voor den Antichrist.” En de keizer zelf, toen hij den Protestanten eenige duizenden gaf voor den bouw eener kerk, voegde er bij: „Zegt nu aan uw geloofsgenooten, dat ik niet de Antichrist ben.” De uitkomst heeft zulks bewezen.

Ds. Baxter echter is vast overtuigd, dat hij gelijk heeft, ook na zijn eerste misrekening. Zelfs roept hij bij advertentiën in de Engelsche bladen de lieden op, om te gedenken aan wat staat te geschieden. Wij vreezen, dat hij 't lot zal deelen van Ds. Cumming, wiens boeken ook met zoo gewaagde stellingen vervuld, indertijd door duizenden, ook te onzent, werden verslonden en die, toen de berekening bleek fout te zijn, geheel vergeten werd, gelijk thans zijn meeste werken zijn. H.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

Licht! Meer licht!

DOOR

P. J. KLOPPERS.

I.

Niet in de scholen, neen, heb ik gevonden
En van geleerden, och, weinig geleerd.

P. A. DE GENESTET.

Indien onze lezers zich met hunne gedachten ongeveer in de helft der vijftiende eeuw kunnen verplaatsen, zoo noodigen we hen uit tot eene wandeling buiten de stad Zwolle, toen een der brandpunten van geleerdheid en kerkelijk leven in ons vaderland, vooral door de aanwezigheid van het Broederhuis en de beroemde Broederschool.

Zijt er gerust op: we zullen geene te lange wandeling van u vergen. Nauw hebt ge het gastvrije Zwolle een half uur achter den rug, of ge bevindt u voor de poorten van het St. Agnieten-klooster. Ik raad u uwen afkeer van het kloosterleven een weinig op zijde te dringen: 't kan u allicht daarbinnen nog medevallen. Wij wandelen gindsche gang ten einde. Laat ons nu deze cel binnengaan! Ge vindt daar een eerbiedwaardig grijsaard aan een tafel gezeten en in de lezing van een oud handschrift verdiept. Zijn peinzende, donkere blik, zijn gespannen gelaatstrekken, het grijze hoofd, rustende in de bevende hand, die allen spreken van ernstige studie.

Tegenover hem is een jongeling gezeten, wiens uitzicht hem niet veel meer dan een twintigtal levensjaren toezegt. Ook hij, waar hij de monnikskap naar achteren geworpen heeft, toont de gladgeschoren kruin, ook hij draagt den mantel van de Broeders des gemeenen levens. Overigens, welk een onderscheid! Die grijsaard, het gebogen hoofd nu en dan opheffende om het donker oog vol heimwee naar den hemel te richten en deze jonkman met zijn hoog voorhoofd, zijn open en helder gelaat, dien schalkschen trek om de lippen, dat gelaat, waarover de hoogste ernst verspreid ligt, die trekken vol beslistheid!

Ge vindt toch bij den twintigjarige den ernst niet misplaatst? Waar de ernst des doods binnentreden kan, moet de ernst des levens wonen, zoo dacht deze jongeling.

De jonkman is kortzichtig en houdt het schrift, waarin hij zich verdiept heeft, dicht onder het oog. Straks legt hij het neer en begeeft zich naar een kast, om een rol te halen, ten einde den inhoud van de beide handschriften te mogen vergelijken. Ge hebt in het voorbijgaan opgemerkt, dat hij een kreupelen gang heeft. Wat hij zocht, heeft hij kennelijk bij beide schrijvers niet gevonden. Daar is strijd en weerzin op dat open Friesch gelaat, maar als zich zijne blikken op den grijsaard tegenover hem richten, dan verdwijnt dat alles om plaats te maken voor bewondering en eerbied.

Ook deze legt de rol ter zijde.

„Zijt ge aan het einde, mijn zoon?”

„Ja, vader, ware ik slechts aan het begin!” antwoordde de jonkman en een zware zucht vergezelde zijne woorden. „Ik heb te veel eerbied voor u, mijn vader, om te durven vooronderstellen, dat gij ons den rechten weg niet leiden zoudt, maar toch deze lichaamskwelling, deze uiterlijke kastijding, ze schijnen mij niet de tenonderbrenging, de kruisiging des vleesches te zijn, waartoe Christus en de heilige Apostelen ons opwekken en vermanen. Ik vind daarvan bij hen geen spoor,” zoo sprak de jonkman op eenigszins verdrietigen toon.

„Uwe jeugd alleen doet u zoo spreken!” zeide de grijsaard. „Nog te weinig kent gij de wereld, uzelf en de macht der zinnen, de woelingen des vleesches, de aanlokselen der ijdele lusten. Dat alles zal anders worden en zoo zult gij ook leeren verstaan het nut van de dagelijksche kastijding des vleesches en der kruisiging van het lichaam, opdat uwe ziel behouden blijve. Ik weet het, dat onze God u tot een heerlijk werktuig voor Zijne Kerk bestemd heeft, dat gij eenmaal een licht zult zijn om Zijne gemeente in het duister te verlichten, maar ge zult door moeilijke wegen geleid worden, mijn zoon! En gelijk mijne dagelijksche gebeden voor u zijn, zoo moge ook uw eigen ziel uitgaan tot de heilige Maagd en al de heiligen, dat ze u voor de strikken des Satans bewaren!”

De oogen van den jongeling schitterden van heilig vuur. „Gave God, dat ik steeds rein en nuchter mocht leven en mij spenen aan alle zonde en hartsucht, vader! Dat is de ware kruisiging van de wereld en de zinnen, naar mij dit uit de Evangeliën toeschijnt. Maar,” en hier blikten zijne blauwe oogen den grijsaard weder somber aan; „waarom wijst gij mij, in stede van tot de heilige Moeder Gods niet liever tot Christus zelf, die toch al wat vermoeid en beladen was, zoo vriendelijk tot zich riep?”

De grijsaard aarzelde met het antwoord: „Waarom? . . . . . Waarom? . . . . .” zeide hij, peinzend, als voor zichzelf. „Omdat wij te zondig en te bevekt zijn, om tot Christus . . . . . Maar neen, mijn zoon, strijd den goeden strijd en onderzoek zijn Woord, dat u nimmer misleiden kan. God zelf zal uw Leermeester zijn, beter dan ik het wezen kan, zoolang gij Hem met een nederig hart te voet valt!”

En weder nam de grijsaard de pen ter hand en schreef, terwijl de jongeling zich andermaal zette om het afschrift der Evangeliën te onderzoeken, 'twelk door de ijverige zorg der Broeders voor het klooster in gereedheid gebracht was.

Zegt nu niet, dat het de moeite niet geloond heeft de lange wandeling van Zwolle naar het St. Agnietenklooster te doen. Die grijsaard is Thomas à Kempis, dat kind zijns geestes is Johan Wessel Gansfort. Ge hebt de laatste hand zien leggen aan „De navolging van Christus”. Ge hebt „het licht der wereld” in den vroegen morgen zien opgaan.

II.

Johan Wessel Gansfort, wiens geslachtswapen, eene gans, ge nog op het huis, waar hij geboren werd, in de Heerestraat te Groningen, vinden kunt, was de eenige zoon van den eenvoudigen bakker Herman Wessel. Nauw mocht Johan een kind genoemd worden, toen de dood zijne beide ouders wegnam en de arme, kreupele knaap alleen op de wijde wereld achterbleef. Gelukkig trok zich eene verre bloedverwante zijner moeder het lot van den wees aan en toen deze weldra de duidelijke bewijzen gaf, dat de gewone leerstof der scholen aan zijn onderzoekenden geest niet genoeg voedsel bood, werd hij door zijne tante naar de school der Broeders gezonden. Ook hier vond hij straks zijn dorst naar kennis niet genoegzaam bevredigd, maar dankbaar staarde hij later steeds terug op het verblijf onder de Broeders. Twee dingen toch had hij er gevonden: de Heilige Schrift, welke straks zijn dagelijksch voedsel en de leidsvrouw zijner overwegingen werd en een vaderlijk vriend, den beroemden Thomas van Kempen, die juist in den tijd, toen Wessel onder de Broeders vertoefde, zijn beroemd werk „De navolging van Christus” voltooide. De edele grijsaard gevoelde zich aangetrokken tot den jonkman van zooveel aanleg, die op jeugdigen leeftijd reeds zulk eene ernstige levensbeschouwing verried en als deze zich tot hem wendde, om bij deze en gene duistere plaats der Schrift meer licht te mogen ontvangen, dan was hij den grijzen monnik steeds welkom. Ja, wat slechts weinigen gegund werd, vader Thomas gaf hem te allen tijde vrijen toegang tot zijne cel.

Toch was er, gelijk wij reeds opmerkten, verschil in zienswijze tusschen den grijzen kanonik van het St. Agnietenklooster en zijn veelbelovenden kweekeling. Mogen we vader Thomas den profetischen blik al niet ontzeggen, als hij groote verwachtingen van den jongeling koesterde, zeker stonden deze niet vervuld te worden langs den door Thomas geteekenden weg. Wel is waar zou de eerbied voor zijn vaderlijken leidsman den jonkman bijna bewogen hebben in het klooster te gaan en de gelofte af te leggen, ten einde altijd in zijne nabijheid te mogen verkeerden. Wel is waar had hij zich geheel aan de harde tucht der Broeders onderworpen, gelijk hij ook hun uiterlijk gewaad droeg, doch onder die kap streeden zijne gedachten met al wat slechts uiterlijken vorm was en de grove pij dekte een hart, waarin eene bange worsteling gevoerd werd tegen het bijgeloof en de werkeilichheid van zijn tijd en zelfs ook van zijne naaste omgeving. Kon het wel anders? Hij had de waarheid gevonden en leefde temidden der dwaling: immers moest de vrede, naarmate deze inwendig groeide, naar buiten gestoord.

Mochten de broeders hem ook een zonderling

rekenen, wiens buitensporigheden men slechts op rekening zijner buitengewone bekwaamheden dulden kon, anders dacht Thomas van Kempen er over en meermalen gebeurde het, dat deze, na een gesprek met zijn jeugdigen vriend, als deze van hem heengegaan was, handschrift en pen ter hand nam, om hier nog eens te overwegen, daar te wijzigen, ginds te schrappen. Johan Wessel daartegenover giste niet, welken invloed hij op den grijzen kanonik uitoefende en was slechts dankbaar voor 'tgeen hij van dezen leeren mocht. Toch het gezag der Heilige Schrift stond hooger bij hem dan de uitspraken van een Thomas, wiens meeningen hem vaak te eng waren, dan dat hij daarvoor in zijne vrije opvatting des Evangelies plaats vinden kon.

Intusschen steeg de Broederschool te Zwolle al meer in aanzien en bloei. Uit alle oorden van Europa stroomden leerlingen toe, om het onderwijs der Broeders te mogen genieten. De toevloed werd zoo groot, dat het Broederhuis allen niet meer opnemen kon en toch, men mocht niemand afwijzen. Zóó besloten dan de Broeders de oudsten hunner leerlingen in afzonderlijke gebouwen onder een procurator te vereenigen, terwijl zij ook de zorg voor het onderwijs trachten te verdeelen, door aan de besten onder hunne leerlingen het onderricht der nieuw aangekomenen op te dragen. Ook Johan Wessel werd met een vijftigtal anderen uit de gemeenschappelijke woning verwijderd en onder het toezicht van den procurator Rutger van Doetenghem geplaatst. Vooral wjl zijn vriend Johan van Keulen mede onder de vijftig behoorde en men dezen eene kamer naast de zijne aanwees, had Johan tegen deze wijziging in zijn lot geenerlei bezwaar en toch zou het weldra blijken, dat de verandering nu niet zóó gunstig voor hem was. Als zij des avonds na de dagtaak elkander bezochten, als Wessel zijn vriend in de godgeleerdheid, deze hem daarentegen in een Gode welgevallig leven onderrichtte, dan verzuimde Van Keulen niet er zijn vriend op te wijzen, hoe diens vrije uitdrukkingen en levenswijze reeds in het Broederhuis de aandacht der overigen tot zich getrokken hadden en menig Broeder groote bezwaren daartegen in het midden gebracht had. Intusschen had men schouderophalend de zaak laten rusten, vooral wjl de jongeling zich in de bescherming van Thomas à Kempis mocht verheugen. Nu hem echter mede het onderwijs aan de jongeren opgedragen was, kwam het verschil in zienwijze al meer aan het licht en men besloot niet langer door Wessel te laten ondermijnen, wat men als heilige waarheid en onwrikbaren grondslag van de stichting aanzag. Vergeefs waarschuwde Van Keulen, vergeefs pleitten sommigen der Broeders voor den rijkbegaafden jonkman. Onaangenaamheden en twisten verbitterden van nu aan Wessels leven. Hij besloot zich daaraan te onttrekken, 't kostte, wat het kostte.

Zijn plan was genomen. Op zekeren avond trad hij de kamer zijns vriends binnen.

„Ik kom om u vaarwel te zeggen, Johan!”

„En waar zult gij heen, Wessel?” vroegde Van Keulen.

„Naar Keulen! Naar de plaats, waar Albert de Groote en Scotus zoovelen met hunne kennis voedden, naar de kampplaats der geleerden. Ik kan hier niet langer zijn, waar men mijn onderwijs dag aan dag met Argusoogen beziet. Nog heden ontving ik eene berisping van den procurator; en toch, ik mag niet anders leeren, want de Heilige Schrift leert het aldus. Mijn geest heeft daarenboven nog eer behoefte om te ontvangen dan te geven en dáár zal ik ontvangen. Ik ga morgen. Allen zeide ik reeds vaarwel. Den laatsten avond wilde ik van u, mijn besten vriend, genieten.”

„Ik dank u, Wessel, maar hebt ge alles wel overrekend? Ge hebt meer noodig dan voedsel voor den geest. Waarvan zult ge leven?”

„Een mijner stadgenooten, Laurentius van Beringen, die, gelijk gij weet, domheer te Keulen is, heeft daar eene instelling gesticht ter opname van jongelieden, die zich voor de universiteit bereiden. Ik zal mij tot hem wenden en hij zal een eerlijk landsman niet afwijzen.”

„Ga met God!” zeide Van Keulen, „Hij zal u geleiden naar Zijn raad en u tot een instrument in Zijne Kerk maken; daarvan houd ik mij met velen verzekerd!”

(Wordt vervolgd.)

GESCHIEDEN = VOOR EEN TIJD.

I.

Wanneer een vreemdeling in den laten avond van den 29sten Januari des jaars 1719, zijn schreden had gericht naar het kleine dorp Bouchet in Frankrijk, nabij Privas in Ardèche gelegen, zou wellicht de gedachte bij hem zijn opgekomen, dat in het kleine, stille plaatsje dien nacht eenig werk der duisternis moest worden uitgevoerd.

Van verschillende kanten toch, meestal langs bijpaden, ja soms door tuinen en over velden, naderden mannen en vrouwen, sommige door kinderen vergezeld, het dorpje. Allen waren in hun kleeren als weggedoken, wat eensdeels te verklaren was uit de felle koude die heerschte, maar blijkbaar ook geschiedde, om zooveel mogelijk onkenbaar te zijn. Dat ze alle ontmoetingen wenschten te mijden, bleek mede uit de voorzichtige wijs, waarop ze voortgingen, telkens omziende, of zij ook bespied werden; nu haastig voortgaande, dan weder stilstaande, als om op te merken of er ook iets verdaachts hen bedreigde.

En toch was het geen werk der duisternis, het-

welk die lieden in dat nachtelijke uur naar Bouchet dreef. Veeleer juist het tegenovergestelde, al namen ze er de les des Heeren bij in acht: „Zijt voorzichtig gelijk de slangen.” Het een als het ander zal den lezer duidelijk worden, als hij ons vergezelt naar een huis in het dorp, een flink gebouw, waarheen ook de geheimzinnige wandelaars hun schreden richtten. 't Is een der grootste huizen van het dorp, uit steen opgetrokken en door een paar bijgebouwen omgeven. Op den gevel van een dezer zoudt ge, als het dag was, de woorden hebben kunnen lezen: *Miserere mei Domine Deus* 1694 ¹⁾, een opschrift dat behalve het jaar der stichting, nog iets meer aanduidde en te denken gaf.

We treden het huis binnen, en gaan voorbij verschillende kamers, naar een ruim, hoog vertrek, dat tot huiskamer dient. De vloer van bont ingelegde steenen, zoowel als de degelijke, goed onderhouden meubelen en fraaie koperen lampen, toonen u aanstonds, dat we het huis zijn binnentreden van iemand, die tot den gegoeden burgerstand behoort. We vinden hem gezeten in een zwaren leunstoel met hoogen rug, voor het hoogopflinkerend haardvuur, dat onder den breeden schoorsteen brandt, en voorwaar bij dit kille weder, in zulk een groot, kil vertrek geen weelde is. Op dien schoorsteenmantel lezen we een tweede opschrift, maar ditmaal in de landtaal, de Fransche, *Loué soit Dieu* 1696 E. D. (Geloofd zij God). De laatste twee letters wijzen op den naam van den heer des huizes: Etienne of Stephanus *Durand*.

Schoon hij reeds ruim 60 jaren telt, is Durand nog een krachtig man. Zijn haar is nog maar weinig vergrijsd, zijn gestalte niet gebogen, zijn blik helder, kortom, hij kan menig vijftigjarige beschamen. Op het oogenblik, dat we hem aantreffen, is hij in diepe gedachten verzonken, en let weinig op hetgeen om hem heen geschiedt. We zien rond, en bespeuren een meisje, dat ongeveer zes jaren oud zal wezen. 't Is een lief kind; fraaie donkere krullen omlijsten het blozend gezichtje, en helder is de opslag der schitterende, bruine oogjes, die, al is 't ook reeds laat, nog door geen slaap zijn bevangen. Marie, het sprekend evenbeeld haars vaders, is ook zijn lieveling. Hij heeft het niet van zich kunnen verkrijgen, haar naar bed te laten gaan, terwijl hij nog zulk een langen avond, eenzaam en alleen voor zich had. Zoo mag zij dan opblijven, ook al zijn de meeste dienstboden reeds ter rust, en houdt vader gezelschap, terwijl haar vroolijk gekeuvel hem niet stoort in zijn ernstige gedachten, ja het liefelijkste is wat hij hooren kan.

Eenzaam en alleen! Ja, dat was Steven Durand geweest en had hij zich gevoeld, sinds zijn geliefde vrouw, nu vier jaren geleden, hem was ontvallen. Met haar dood was een tijd van beproeving

¹⁾ Heere God, ontferm U mijner.

en lijden begonnen, te zwaarder daar Durand die vroeger bijna enkel bij name en niet meer had gekend.

Etienne Durand stamde namelijk af uit een geslacht, dat reeds in het midden der 16^e eeuw tot de Gereformeerde kerk was overgegaan, en welks leden haar sedert volstandig trouw waren gebleven, ook ondanks alle verdrukking en vervolging, waarvan ze als Hugenoten ruim hun deel hadden. Steven, die een zeer goede opvoeding had genoten, en niet onbemiddeld was, had op ongeveer dertigjarigen leeftijd een betrekking gekregen in dienst van den staat. 't Was echter toen juist de tijd, dat onder Lodewijk XIV een nieuwe en hevige vervolging tegen de Protestanten uitbrak, en de herroeping van het Edict van Nantes hun alle vrijheid ontnam, ja hun leven bedreigde. Wat zou Steven doen? Zijn geloof, dat hem nog meer vrucht der overlevering dan zaak des harten was, wankelde, en de Roomsche kerk, die niet al te nauw zag, als de schijn maar gered werd, kwam hem te gemoet. Te huis en in 't verborgen kon hij zijn wat hij wilde, mits hij maar niet openlijk met de kerk in botsing kwam. Zoo had hij dan zich in wat hem onvermijdelijk scheen gevoegd, en toen hem een zoon geboren werd, die den naam Pierre (Pieter) ontving, hem door den priester laten doopen; gelijk ook later zijn dochtertje Marie. En wie hem deswege veroordeelen mocht, die steke eerst de hand in eigen boezem en wachte zich hard te zijn, nu wij leven in een tijd, die, Gode zij dank, offers als toen gevraagd werden, niet meer vergt.

Doch was ook de schijn gered, had Durand voor 't uiterlijke vrede met de kerk gesloten, binnen de muren zijner woning bleek, hoe het al slechts een omgeworpen kleed was, dat hij aflegde, zoodra hij uit de buitenwereld zijn huis wederom binnenkwam. Dan werd Gods Woord gelezen, als in den tijd der vaderen en was van Rome en zijn eeredienst geen sprake. De kinderen werden met de grootste nauwgezetheid in het geloof der Gereformeerde kerk opgevoed en — 't bleek later — niet te vergeefs. Telkens hoopte de vader, dat de hitte der vervolging zou minderen, en openlijke belijdenis zijns geloofs hem weder vergund zou zijn. Daartoe kwam het echter niet en zoo leefde het gezin voort, uitwendig voorspoedig, want Durands boerderij bracht veel op; en ongemoeid door die buiten waren. En hoe zwak de man des huizes ook in het geloof mocht zijn, toch bewees hij zijn liefde voor zijn oude geloofsgenooten op onbekrompen wijs. Steeds stond hun zijn huis open, en niet karig was hij, als het gold in hun nooden te voorzien.

Doch het zou anders worden. Het sterfjaar van Lodewijk XIV, den bitteren vervolger van Gods kerk, het jaar 1715, was ook dat waarin Durands vrouw hem ontviel. Dit bracht een ontzaglijke verandering in alle dingen, maar allermeest in het hart van boer Steven zelf. Zoolang hij geens dings

gebrek had, was zijn hart, wel beschouwd, hoofdzakelijk vervuld geweest met de vergankelijke dingen dezer aarde, doch nu zijn huis door zulk een onherstelbaar verlies was getroffen en hij de ledigheid zoo bitter gevoelde, begon 't hem duidelijk te worden, hoe alleen de eeuwige, onbewegelijke dingen duurzaam genot schenken, onverstoorbaren vrede aanbrenge kunnen. Hard was de les, die Durand op zoo gevorderden leeftijd nog had te leeren, doch de Heere God deed hem deze beproeving ten zegen worden. Wat tot nog toe alleen in zijn hoofd had gezeteld, ging nu dieper en werd een zaak des harten. Hij geloofde weldra niet meer om „des zeggens wil” maar ontving de volkomen verzekering, dat hij met lijf en ziel, in leven en sterven, het eigendom was van Jezus Christus, een gekochte door zijn bloed.

Gelijk ik reeds zeide, had Durand in der tijd een zeer goede opvoeding genoten en 't was natuurlijk, dat hij voor zijn zoon een dergelijk voorrecht wenschte. Reeds vroeg had hij den knaap grondig doen onderwijzen, en toen het bleek dat hij aangeleg en verstand bezat, hem ook verder laten studeeren in datgene, wat hij weten moest om metertijd, volgens vaders plan, notaris te kunnen worden. Dat ambt was, meende Durand, wegens zijn dubbele betrekking van ambtenaar en heereboer en zijn bekendheid in den omtrek, het beste wat hij voor zijn zoon kon uitdenken. Doch de mensch wikt, God beschikt. Pierre is nooit notaris geworden: God had wat beters over hem voorzien.

De verandering namelijk, die bij den vader had plaats gevonden, was voor den toen vijftienjarigen zoon niet onopgemerkt gebleven. Hij begon te begrijpen, of liever onwillekeurig te gevoelen, hoe groot een onderscheid er bestaat tusschen een geloof dat alleen het verstand raakt en dat geloof, 't welk in het hart, het uitgangspunt des levens zetelend, als een kracht Gods den mensch doet handelen en wandelen. Pierre was van jongs af een kind geweest, waarin iets goeds was voor den Heere. En 't behaagde God, reeds vroeg zijn genade zoo te verheerlijken, dat de jongeling, die als Timotheüs van kindsbeen af de heilige Schriften geweten had, ook de voetstappen van dien Timotheüs wilde drukken, als een goed krijgsknecht van Jezus Christus.

Aanvankelijk openbaarde zich dat niet door een bepaalden, beslistten stap, doch slechts daardoor dat de jonkman, die welbespraakt was, nu hier dan daar in alle eenvoudigheid, en als het pas gaf, zijn gevoelens en zijn overtuiging uitsprak. Zijn bijzondere gaven maakten echter, dat hij vooral onder de nog zeer talrijke, in den omtrek verborgen Protestanten, niet onopgemerkt bleef, temeer wijl allen zijn vader zeer goed kenden. Nu zou 't zeker in gewone omstandigheden dwaasheid zijn, een jongmensch van zestien jaar te verzoeken op te treden, tot versterking en bemoediging van verdrukte ge-

loovigen. Menig jongeling in onzen tijd vergeet al te zeer, dat wie anderen leeren wil, zelf eerst geleerd moet zijn, vooral in Gods Koninkrijk. Doch in tijden als het toen waren, en wanneer God iemand buitengewone gaven en krachten schenkt, is de gewone regel niet toe te passen. Zoo werd dan de jonge Pierre nu hier dan daar gevraagd, om uit en over Gods Woord te spreken, tot velen die in geen jaren een prediking hadden bijgewoond, en ook nu was het: „Allen die hem hoorden, hoorden hem gaarne.”

Maar als de Heere God een mensch verwekt, om tot zijn eer te arbeiden, dan komt vaak de Booze en stelt er zich tegen, of hij 't ook verbreken mocht. Zoo ging 't ook hier.

Weldra werd het bekend, dat de zoon van Durand nu hier dan daar sprak, dat hij den „zoogenaamden Gereformeerden Godsdienst” verbreidde, en de hardnekkige ketters stijfde en sterkte in hun verzet tegen Rome. Natuurlijk werd dat niet geduld. Eerst beproefde men den vader te bewegen, zijn gezag te doen gelden en zijn zoon die dwaasheid te verbieden, waarmee de jonkman immers heel zijn toekomst verspeelde! Doch Durand had het oog op nog een andere toekomst, en liet Pierre begaan. Toen volgden bedreigingen, en weldra was de jonkman zelfs in het ouderlijk huis niet meer veilig tegen de raadslagen zijner bittere en machtige vijanden. Hij nam de wijk naar meer afgelegen streken, doch de armen van kerk- en staatsmacht reikten ook zoover. Om kort te gaan, de oude Durand begreep, dat er gehandeld moest worden. Hij wist dat er geschreven staat: „Wanneer zij u in de eene stad vervolgen, vlied in de andere.” Zoo begaf hij zich dan in den nacht heimelijk tot zijn zoon, en drong er met alle kracht op aan dat Pierre zou vluchten naar Zwitserland. En alzoo geschiedde het. De jonge Durand volbracht gelukkig de trouwens niet lange reis, en weldra bevond hij zich buiten het bereik der vervolgers, die van woede knarsetandden, dat hun prooi ontkomen was, doch zich troostten met de gedachte, dat de vogel wel vroeg of laat toch in den knip zou raken.

Hoewel nu Pierre in Zwitserland bij zekeren predikant, Roger geheeten, een vriendelijke ontvangst en een goed onderkomen gevonden had, toch miste de vader den veelbelovenden zoon zeer, te meer nu hij zich in den geloove nog nauwer aan hem verbonden voelde dan vroeger. 't Is waar, hem bleef nog zijn dochttertje, de kleine Marie, die hij onuitsprekelijk liefhad. Doch zij was nog te jong om zijn smart te verstaan, en daarbij — hoevele zorgen drukten hem, als hij aan haar toekomst dacht! Was 't wonder, dat de oude man op den avond, waarvan we spraken, peinzend nederzat, en alles om zich heen in diepe gedachten vergat?

(Wordt vervolgd.)

H.

LOT EN SPEL.

„Die rijk willen worden, vallen in den strik en in menigerlei verzoeken.” Zoo zegt de Heilige Schrift, en telkens wordt de waarheid van haar woord bevestigd. Niet genoeg kan gewaarschuwd worden tegen de verzoeking en verleiding, die er ligt in de kans om *gemakkelijk* en *zonder werken* zijn vermogen te vermeerderen.

Wél heeft hij reden om God te danken, dien Hij bijtijds daarvoor de oogen opent.

Ik was ongeveer twintig jaren oud en had een paar honderd gulden overgespaard. Het best was daarvoor een „effectje” aan te koopen. 't Kwam zoo uit, dat voor die som een aandeel in eene Russische loterijleening kon worden aangekocht, waarvan binnen enkele maanden eene uitloting zou worden gehouden. Er was kans om 100000 Roebels (ƒ 200000) te trekken. En dat voor een paar honderd gulden! Ik kocht dus zulk een lot.

Nauwelijks was ik vier en twintig uren de gelukkige eigenaar, of de noodlottige invloed begon. 't Lot was niet uit mijn gedachten. Wat zou er den 1sten November a.s. van komen? Zou het met 200 Roebels worden uitgeloot? Misschien. Maar waarom niet met 2000 Roebels? Dat zou een schat zijn!

Eenige dagen later was 2000 Roebels in mijn oogen niet zoo heel veel meer! Daar waren in de aanstaande trekking nog wel honderd hoogere prijzen. De 100000 Roebels te halen; dát was wat veel gevergd, maar waarom kon het niet 10000 zijn? Vóór ik dien avond ter ruste ging, wist ik zeker dat het wel 10000 Roebels zou zijn.

Den volgenden dag verdeelde ik het geld, dat ik zou winnen, en besteedde het in gedachten. 10000 Roebels, dus ƒ 20000.— Daarvan kon, uit dankbaarheid, notabene! wel ƒ 2000 aan de armen gegeven. Bleef ƒ 18000. Mijn geheele hart werd ingenomen met de vraag, welke effecten daarvoor konden gekocht worden, en hoeveel rente ik daarvan maken zou.

Zoo ongemerkt begon mij die rente, ook tegen een flinken koers berekend, niet zoo hoog voor te komen. Dat viel niet meê. En langzamerhand kwam het mij in de gedachten, dat ik ook meer, veel meer, dan 10000 Roebels kon trekken. Waarom zou het de 100000 niet zijn? Waarom niet? Daar was geen reden ter wereld voor. Den volgenden dag stond het vast, dat de 100000 Roebels mijn eigendom waren.

Had ik hooger kans gehad, dan zou ik geen twee dagen tevreden zijn gebleven. Maar ik had nu voorloopig den hoogstmogelijken sport van de ladder, althans in gedachten, bereikt.

Van jongs af heb ik het groote voorrecht gehad, dat ik met lust kan werken, en dat de arbeid mij meer uitspanning dan plicht is. Maar nauwelijks was

het Russische lot in mijn bezit en begon mijn hoofd met den te winnen hoogen prijs vervuld te raken, of ik begreep, dat een mensch, die zoo van den morgen tot den avond werken moet, toch eigenlijk *een slaaf* is. Daar waren heel wat jongelui van mijn leeftijd, die ik 's middags in de café's zag zitten met glacé handschoenen aan, roosjes op de borst, een mooie rotting in de hand, drinkend en genietend wat ze wilden, terwijl ik pakken brieven naar 't Postkantoor mocht brengen, gauw even thuis gaan eten, een uurtje later naar de beurs en van daar tot 's avonds 11 ure naar kantoor. 'k Had het altijd met genoeg gedaan, maar 't begon me nu lastig te vallen. 'k *Benijdde* die caféloopers niet, maar ik telde de weken, straks de dagen, eindelijk de uren, die nog verlopen moesten, eer ik — dank zij mijn aanstaande 100000 Roebels — ook tot dat gild kon behooren. „Over een paar dagen zat ik daar ook.” Had ik 't geld gehad, dan zou ik reeds op crediet een paar vroolijke uurtjes er van genomen hebben, maar ik had het niet. Toch was het een troost, dat eerstdaags....

„Ben je niet wel?” vroeg op zekeren morgen mijn patroon.

„Hoe dat zoo, mijnheer?”

„Je hebt zeker binnenkoorts; je bent in de laatste dagen zoo lusteloos. Je moet morgen ochtend bij den dokter aanloopen. Ik ben niet van je gewend, dat alles je te veel is.”

'k Mompelde zoo wat, dat ik me daar niets van bewust was, maar begreep toch heel best, dat die oude heer goede oogen in zijn hoofd had. Ik *dacht* echter: „Je zult er wel achter komen, mijnheer, binnen eenige weken. Niet dat ik zoo plotseling mijn betrekking opzeg; 'k zal je fatsoenlijk behandelen; op drie maanden; dan kun je op gemak en anderen stumperd zoeken zoo arm als ik nu ben. En dan — want we moeten als goede vrienden scheiden — dan bezoek ik je als een jong *heer*. Dan zeg ik tegen uw zoon: „Bonjour, amice!” en geneer me niet om hem een hand te geven; eigenlijk en beter gezegd om hem een nieuwen, lichten glacé *handschoen* in de hand te steken. En als hij zoo verstandig is, dan zorgt hij, dat *hij* het volgend jaar den hoogsten prijs krijgt.” Enfin, dat ding zou wel in orde komen en zich ophelderen.

Mijn patroon had misschien wel meer jongelui aan die ziekte zien lijden. Hij rekende nooit zoo na wat ik uitgerekend had, maar vond dat misschien nu wél noodig. Den volgenden avond vond hij een paar foutjes in mijn berekeningen. Maar hij was een goedig man en ik ging quasi met hoofdpijn naar huis, den raad medenemende „om toch voor mijn gezondheid te zorgen”.

Eindelijk vond de trekking plaats. Dien dag liep ik geheel met „gebarsten werkaar” rond. Maar er kon nog niets van den uitslag bekend worden. Dat was eerst den volgenden morgen het geval. En toen,

ja toen zag ik tegen een uur of tien heel duidelijk, dat de 100000 Roebels op een der loten gevallen waren, maar op een nummer, dat zóo van 't mijne verschilde, dat er geen schijn of schaduw van een drukfout kon zijn. Mijn lot was er deftig ingebleven.

't Klinkt wellicht sommigen lezers wat vreemd en ongelooflijk, maar toch is 't zuivere waarheid, dat ik zeker veertien dagen noodig had, om van mijn „binnenkoorts” te herstellen. Ze had echter een ander karakter gekregen. Lusteloosheid voor den arbeid was gebleven, maar 't bouwen van luchtkasteelen had plaats gemaakt voor diepen wrevel. Ik was recht nijdig. Op wien? Op niemand anders dan op God. Ook toen reeds geloofde ik, dat God alle dingen in de hand heeft, en alles bestiert. Maar ik wist nog niet, dat Hij dat *heilig* en *wijs* doet. Ik vond het dus — 't is schande om het te zeggen — ik vond het dus eigenlijk plagerig en kwaadaardig van den heiligen God om mij die 100000 Roebels niet te geven, niet te *gunnen*, mocht ik wel zeggen. Dat *zag* ik toen niet, maar 't *was* toch zoo. 'k Was boos op God en kwam langzamerhand meer zelfbewust tot de gevolgtrekking van Jobs huisvrouw: „Zegen God en sterf!” „Geef zulk een harden God zijn afscheid! Wat is voor Hem 100000 Roebels! En *gij* zoudt er gelukkig meê geweest zijn. Een God, die zijn schepselen dat pleiziertje niet wil doen! . . . En dan nog wel een van zijn schepselen, die den boel er niet door zou jagen, maar het verstandig beheeren! . . . En die zelfs het voornemen had gehad om er tien percent van af te zonderen voor de armen! Wie wist welke stoethaspel 't geld nu ontving! Nu zouden de armen er wel geen cent van krijgen! Want gewoonlijk komen zulke hoge prijzen niet in handen van zulke knappe, godvreezende jonge menschen als ik was! Eigenlijk had God dus de armen bena-deeld! Zou ik nog langer bidden en . . .” 'k Zal de rest maar voor mij houden, want ik schrijf dit met schaamte. 't Is geen romannetje, maar woord voor woord waar, wat ik hier neêrzet.

Hoe heb ik later God gedankt voor deze leiding! En hoe heb ik mij geschaamd over mijn wangedrag! 't Heeft zuchten en tranen gekost. Eerst tranen van berouw over deze zonden, en toen, God zij dank, tranen van dankbaarheid. Van dank daarvoor, dat het plan *dadelijk* mislukt was, en dat ik geen cent voordeel gehad had van mijn lot. En van dank daarvoor, dat God in groote lankmoedigheid mijn zonde *zoover* had laten gaan. Want mijn opstand tegen God had zoover moeten komen, zouden mij de oogen geopend worden voor den afgrond, aan welks rand ik wandelde en dartelde. — En na veertien dagen meende mijn patroon, dat nu de koorts verdwenen was.

Hoe dikwijls loopt het anders af! Weet gij hoe? Lees anders eens, wat hieronder afgedrukt is uit het „Christelijk Volksblad”, Evangeliebode voor Noord- en Zuid-Nederland.

DE STAATS-LOTERIEN.

Niet lang geleden stierf te Berlijn een arme man, dien de straatjongens algemeen kenden onder den naam van „sigarenpik”. Die bijnaam was hem gegeven, omdat hij de gewoonte had om in de straten van Berlijn de eindjes sigaar op te zamelen.

Die Hinze — zoo was zijn eigenlijke naam — was vroeger een zeer bemiddeld handelsman geweest, maar had daarbij ook in de loterij gespeeld. Op zekeren dag had hij het geluk (??) van het groote lot te winnen. Dit zoogenaamde geluk werd zijn ongeluk. Nu ging hij op grooten voet leven, verwaarloosde zijn zaken, gaf zich over aan allerlei genot, en na korten tijd had het groote lot hem tot den bedelstaf gebracht.

Nu nam hij zijn toevlucht tot het bovengenoemde baantje; van 's morgens tot 's avonds liep hij zoekende door Berlijns straten. De eindjes, die hij „onder de Linden” vond, (de wandelplaats der groote heeren) rookte hij zelf op; de andere verkocht hij aan de liefhebbers.

DE ZUCHT NAAR GELUK.

Onder dit opschrift vond ik het volgende in een *Christelijke Volkskalender*, in Duitschland uitgegeven:

Wie onstuimig naar geluk jaagt, wordt onbarmhartig naar den afgrond gevoerd. Geloof ge dit niet, vraag dan naar de offers, die de speelhel van Monaco jaarlijks verslindt. Een internationale vereeniging, die kort geleden te Nizza in het leven geroepen is, heeft in een vlugschrift, dat aan alle regeeringen van Europa gezonden is, de doodsakten en afscheidsbrieven openbaar gemaakt van *achttienhonderd en twintig spelers*, die te Monaco, van het jaar 1877 tot 1885, hun rampzalig jagen naar genot in zelfmoord hebben geëindigd.

Alleen in den loop der tweede week van Juli in 1885 waren er vier dicht op elkander; een 23-jarige jongeling, twee oude heeren en een 45-jarige vrouw. De jonge man joeg zich een kogel door het hoofd achter de kazerne der gendarmerie; maar hij was niet terstond dood en kon eerst na een tweede schot zijn leven eindigen. De eene grijsaard hing zich op aan een boom; de andere schoot zich in de slapen; en de vrouw, een moeder van vele kinderen, benam zich het leven door uit een venster te springen. De jonkman had aan de speelbank 72 duizend francs verloren; de eene grijsaard 55, de andere 300 en de vrouw 150 duizend francs. Nog grooter opzien baarde, tegen het einde van Juli, de poging tot zelfmoord van een der voornaamste Russische prinses, vorst Michael Alexander Gagarinus. Deze 67-jarige man had in Monte-Carlo, de hoofdstad van het vorstendom Monaco, een vermogen van meer dan 3 millioen tot op den laatsten cent verspeeld. Toen hij nu niets meer bezat om de reis naar Petersburg terug te maken, en de speelbank hem daarvoor geen voldoende ondersteuning ver-

leenen wilde, schoot hij zich in vertwijfeling door het hoofd. Maar de kogel stuitte af op den schedel en hij werd in een hospitaal gebracht.

Frankrijk, Rusland, Italië en bijna alle landen van Europa, eischen van den vorst van dit nietige landje de sluiting van die hel; maar zij, die er gewin van hebben, weten nog altijd de speelbank open te houden. En die vooral den vorst steunen in het openhouden van dat hol, zijn de Roomsche priesters van Monaco, die veel geld ontvangen van de pachters.

Arm Christelijk Europa, dat de macht niet meer bezit om die ééne hel te sluiten, die mede door priesters opgehouden wordt!

W.

UIT HET LEVEN.

Ouderwetsche eischen.

Wat de verplichtingen van een vorstelijk lijfarts in de 17de eeuw waren, wordt ons duidelijk uit de volgende aanstelling.

Wij . . . . door Gods genade Vorst van . . . . doen te weten bij dezen, dat Wij in de plaats van den in God ontslapen, geliefden hof- en lijfmedicus, den G. P. Medicinae Licentiatum, stadsnatuurkundige te E., tot bevordering der wetenschap en tot belooning van bewezen diensten, als hof- en lijfarts hebben aangesteld en aanstellen bij dezen, en wel om bij het beoefenen van een Christelijken, nauwgezetzten, vredelievenden en nuchteren levenswandel, zoowel van zichzelf als van de zijnen, ons trouw te zijn en altijd gereed te wezen, om onze eer en voordeel te zoeken en schade en spot tegen te gaan. Inzonderheid zal hij echter verplicht zijn de gezondheid van onzen onmondigen zoon door goede oplettendheid en trouwe zorgvuldigheid te bevorderen en door goeden leefregel, heilzame voorschriften en juiste voorbehoedmiddelen alle menschelijke kwalen, die mochten ontstaan, te voorkomen; bij ontstaande ziekten nuttige middelen aan te wenden, nadat hij zich vooraf van de oorzaken en eigenschappen der ziekten op de hoogte heeft gesteld, daarbij toezien, dat dezelve in de apotheek, naar de regelen der geneeskunde en artsenijskundef, juist toebereid worden van versche grondstoffen. Hij moet ook voorkomen, dat, zonder zijn voorkennis en wetenschappelijk onderzoek, iemand buiten hem iets voorschrijft of toedient; maar onzen onmondigen zoon moeten telkens de artsenijs van hem persoonlijk toegediend en ingegeven worden, waarbij hij zich bijzonder in acht moet nemen, dat door toediening van krachtige, scheikundige, of anderzins gevaarlijke geneesmiddelen, van welker werking hij door gehouden onderzoek niet bepaald verzekerd is, hij zich niet overhaasten of anderzins overijlen zal.

Hij mag zonder onze voorkennis zich niet naar

buiten begeven, nog veel minder des nachts buiten de stad vertoeven, en moet zich minstens eenmaal daags ten hove vertoonen en zich niettemin desgevraagd aldaar elk oogenblik onvermoeid bevinden, zooals een oprecht dienaar en verstandig hof- en lijfmedicus van Gods-, rechts- en gewetenswege past en betaamt.

Hiervoor, en tot vergelding van dit zijn dienstbetoon, zal hem uit onze Vorstelijke bijzondere fondsen jaarlijks worden uitgereikt: Dertig Rijksdaalders, vier mudden koren, vier mudden gerst, twaalf vaëm hout en tien takkenbossen, waarmede hij alleronderdanigst content en tevreden zal zijn.

Gegeven te . . . . op Kerstavond 1680.

Van 't goede te veel.

Generaal Harrison, de nieuwe President der Vereenigde Staten, heeft onder de duizenden geschenken, die hem gezonden zijn, niet minder dan 500 wandelstokken ontvangen. H.

Stijlbloemen.

Uit een der couranten.

Kent uw plicht, Nederlanders!!!

Overtuigd *uit al* uwe daden, dat gij nimmer achterwege zijt gebleven daar waar gold eene weldaad te bewijzen, nemen wij als uwe landgenooten ook eens de vrijheid om bij u aan te kloppen voor een man die ten pleziere van allen zal optreden met de sleutel van de Maatschappij en wel op het tooneel, in de Transvaal.

Hij nedergeslagen, waarvoor wij uwe kas aanspreken, wordt voor eene werkkring aanbevolen door de voornaamste lieden van ons land, waarvoor hij bij zich draagt een getuigenschrift, dat hij bekwam voor eenige jaren. Daarop beroept hij zich juist heden nu hij een werk gereed heeft waarmede hij de eer zal aandoen het eerst Amerika en daarop de Transvaal te bezoeken en waar men leeft voor de Moeder der wijsheid.

Voor dien man die door voorname heeren nu aanbevolen wordt en dat werk daarstelde dat voor Amerika milliarden Dollars waard is, vragen de onderstaande heeren door middel van dit Blad u wat, ook in voorschot op het groote te verkrijgen kapitaal, waarvan zij behoorlijk melding zullen maken en wel in alle bladen. Om gelden tot het ondernemen van eene triomfreis te organiseeren hebben zij zich bereid verklaard die u toeroepen haast u wat en kent uw plicht, welke ook roepen als gij dezen man helpt, bewijst gij u zelve zeker de grootste weldaad en toont daarmede te leven voor vriendschap en vrijheid.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

PARTIJDIGE ONPARTIJDIGHEID.

Neutraliteit en verdraagzaamheid zijn twee woorden, waarmee vooral tegenwoordig velen hoog op hebben en schermen. De tijd, waarin iemand om zijne geloofsovertuiging werd vervolgd, is naar veler meening reeds lang voorbij. „Laat ieder gelooven wat hij wil”.

't Is niet voor de eerste maal, dat zulk een vlaag van liefaligheid de menschheid overvalt. Ook vroeger vond men menschen, die, schijnbaar verlichter en rechtvaardiger dan de rest, zich voordeden alsof zij werkelijk tegenover hen, die vast geloofden, verdraagzaam waren en zich ook inbeeldden dat zij het waren, totdat de eene of andere gelegenheid hen tegen wil en dank er toe bracht om het masker af te werpen en zich — ook aan zichzelf — in hun ware gedaante te toonen.

De toongevers in de Europeesche maatschappij zijn deze dagen als om strijd bezig met de verheerlijking van de gebeurtenissen, die eene eeuw geleden ons werelddeel in rep en roer brachten. Al wat aanzienlijk en machtig is onder hen, die God niet vreezen, stroomt naar Frankrijks hoofdstad — om, aan den voet van den modernen toren van Babel, de revolutie van 1789 te verheerlijken.

De schrikwekkende gebeurtenissen, de moorden, in naam der wet, in naam van de menschheid en de menselijkheid gepleegd op geheele geslachten,

op massa's aanzienlijken en voorgangers in de Christelijke kerk, worden daarbij voor 't oogenblik over 't hoofd gezien, of ten hoogste als betreuenswaardige, maar verschoonlijke misslagen van pas ontboeide geesten beschouwd. Daarentegen worden de *theoriën* van die eeuw uitgebazuind als het heerlijkste en schoonste wat men zich denken kan, als de beginselen, waaruit de ware redding der menschheid kan voortkomen.

Toch waren die *theoriën* de *wortels* van den vrijheidsboom, en waren de afschuwelijke vruchten, welke aan dezen boom groeiden, gerijpt door de sappen, die uit deze wortels omhoog stegen.

En vragen we: in welken bodem die wortels vastzaten, uit welke beginselen die *theoriën* van vrijheid, gelijkheid en broederschap voortspooten, dan vinden we voor een deel ook de valsche verdraagzaamheid, de „neutraliteit” aangegeven. Een man als Voltaire kwam met kracht en nadruk op tegen de vervolgingen der Protestanten in Frankrijk; de Encyclopedisten meenden vóór alles, dat de meest volstreckte godsdienstvrijheid moest heerschen; en Voltaires groote koninklijke vriend, koning Frits van Pruisen, had tot lijfspreuk: „In mijn rijk mag ieder op zijn eigen manier zalig worden”.

De bescherming van zulke vrijheidsvrienden is altijd en voor iedereen gewaagd en gevaarlijk, want ze is beslist doodelijk voor het geestelijk leven van den Christen, die zich aan hare bekoring en lief-

kozing overgeeft. Dat leert de ondervinding van onzen tijd zoowel als van vroegere eeuwen, heel Europa door. Wel hem, die zich beginselvast daaraan onttrekt en zich liever blootstelt aan den smaad en de verachting, die over hem uitgegoten worden door diezelfde vredelievende menschen, wanneer hij hunne beginselen wantrouwt en tegenstaat, dan dat hij uit *hun* mond de loftuiting verwerft van een beschaafd en handelbaar man te zijn in tegenoverstelling van zijn minder ontwikkelde geestverwanten.

Een merkwaardig en toongevend staal van deze zoogenaamde neutraliteit en verdraagzaamheid vinden we, reeds aan den ingang van de Christelijke jaartelling, ons bewaard in de Heilige Schrift, en wel in Hand. V.

De jonge Christelijke gemeente had in zeer korten tijd eene uitbreiding gekregen, welke haar eigen leden verbaasd deed staan, maar de hogepriester en zijn partijgenooten, welke allen tot de sekte der Sadduceërs behoorden, met nijdigheid vervulde.

Het duurde dan ook niet lang, of zij sloegen de handen aan de apostelen en zetten hen in de gemeene gevangenis, dat is, gaven hen zóo in verzekerde bewaring, alsof hun misdad deed bewezen was. Den volgenden morgen evenwel, als zij hen zouden voorbrengen, werden de gevangenen niet gevonden; een engel des Heeren had de ijzeren deuren geopend en hen uitgeleide gedaan. Van Godswege gaf deze engel de goedkeuring op het kort geleden door Petrus en Johannes gesproken woord, „dat men Gode meer gehoorzamen moet dan den menschen.” Immers, hun wordt niet bevolen om nu stil naar huis te gaan en de wonderlijk verworven vrijheid te genieten, maar om heen te gaan en in den tempel het volk te leeren.

Uit dezen kleinen trek is een groote les mede te nemen. En wel deze: *Alles* wat geschiedt, ook *alles* wat Gods kinderen overkomt, moet strekken tot *Gods eer*. Laat de Heere felle vervolging toe, zoodat zijn kinderen bij honderden en duizenden vermoord worden, het is eeniglijk ter verheerlijking van zijn naam. *Hoe* dat kan? Soms ziet de gemeente des Heeren daar iets van, zelfs reeds terwijl de brandstapels nog gloeien en de guillotines hun oogst nog maaien. Maar voor 't meerendeel dier schrikkelijke gebeurtenissen geldt voor ons 's Heeren Woord: „Wat Ik doe weet gij nu niet, maar gij zult het na dezen verstaan.”

Maar evenzoo, wanneer de Heere op de merkwaardigste wijze tusschentreedt, en wonderlijk zijn kinderen uitredt en uit den muil des leeuws verlost, dan is dat niet om hun een genoegen te doen, maar evenzeer opdat zijn naam verheerlijkt zal worden. De geredde geloovigen zullen daaruit leeren, dat niets Hem te hoog of te moeilijk is; en dat dus *alles* wat hun overkomt, niet bij geval, maar uit zijn almachtige, vaderlijke hand hun toekomt. Worden ze den eenen dag gered en den anderen dag ge-

roepen om hun geloof met hun bloed te bezegelen, dan heeft de eerste gebeurtenis gediend om hun geloof te versterken, hun een hart onder den riem te steken, en hen te leeren zeggen met de jongelingen in den brandenden oven: „Zal het zoo zijn, onze God, dien wij eeren, is *machtig* ons te verlossen uit den oven des brandenden vuurs, en Hij zal ons uit uwe hand, o koning, verlossen. *Maar zoo niet*, u zij bekend, o koning, dat wij uwe goden niet zullen eeren, noch het gouden beeld, dat gij hebt opgericht, zullen aanbidden.” Dus: „God is *machtig*; Hij zal ons verlossen”; dat is blijkbaar in dezen zin: „Indien Hij het noodig keurt, zal Hij het zeker doen. Maar tot de regeling van ons gedrag doet deze overweging niets. Met ons beginsel heeft dat niets uitstaande. Redt God ons, 't zal heerlijk zijn; komen we in de vlammen om, 't is ons evengoed. Hetzij wij leven, hetzij wij sterven, wij zijn *des Heeren*.”

Zoo ging het ook den apostelen. De Heere zendt zijn engel en laat hen uit het eene gevaar redden om hen onmiddellijk in het andere gevaar te zenden. Ze zouden het ook zeer spoedig ondervinden. Immers waar waren ze onveiliger dan in den tempel? 't Was den leeuw in den muil loopen. Ze gehoorzamen echter niet alleen zonder tegenspreken, maar zelfs gaarne en met goeden moed. Ze wisten, dat ze niet gered waren om verder een gemakkelijker leven in meditatieën door te brengen, maar dat hun geheelen levensduur lang het woord bleef gelden: „Gij zult mijne getuigen zijn.” Zoo werd Paulus onmiddellijk na zijne bekeering getoond, „hoeveel hij lijden moest om Jezus' naam.”

De dienaars kwamen tot den hoogen raad met hun vreemdsoortige boodschap terug. Op onverklaarbare wijze waren de gevangenen verdwenen. De hooggeplaatsten werden twijfelmoedig over hen, wat dat toch worden mocht. Men zou zich echter zeer vergissen, indien men uit deze mededeeling nu ging afleiden, dat zij, als vroede mannen in twijfelachtige gevallen doen, nu afwachten *wat* er dan van worden zou. 't Meest maakte hun twijfelmoedig, dat zij niet wisten, waar hun slachtoffers te vinden waren, maar dit bezwaar werd spoedig opgelost. Alras kwam een uit het volk hun melden: „Ziet, de mannen, die gij in de gevangenis gezet hebt, staan in den tempel en leeren het volk.”

Daarmee kwam aan de twijfelmoedigheid een einde. Onmiddellijk worden de politie-agenten uitgezonden, om hen voor den raad te brengen. 't Ongeloof is niet moedig, maar laf, doch brutaal. Ze durven hen wel halen, maar niet met geweld, want zij vreesden het volk. Toch gaan ze door.

Voor den raad gebracht, blijkt reeds bij het eerste woord, hoe het geweten der rechters hen beschuldigt en onrustig maakt: „Hebben wij u niet ernstelijk aangezegd, dat gij in dezen naam niet zoudt leeren? En ziet, gij hebt met deze uwe leer Jeru-

zalem vervuld!" Tot zoover gaat het goed en niet verder dan den rechter past. Maar nu heet het: „En gij wilt het bloed van dezen mensch over ons brengen!" Daarmede is de zaak van den rechter verloren en die van de gedaagden zedelijk gewonnen. Wisten deze mannen niet, dat zij bij de gratie Gods regeerden? Was het doodvonnis, over Jezus van Nazareth uitgesproken, wettig, dan was het immers geen manslag? Was die Jezus waarlijk een Godslasteraar, dan waren zij immers in Gods weg geweest en hadden zijne wet gehandhaafd door Jezus ter dood te doen brengen? Hoe konden ze dan meenen, dat zijn bloed over hen komen zou? Och, ze waren niet beter dan alle andere moordenaars. Dat bloed vervolgde hen. Ze *wisten* wel, dat het over hen komen *zou*.

Het heerlijk antwoord, dat de apostelen geven, doet den „rechters" „het hart bersten". Zij vielen uit hun rol en verloren de kalmte, die een eerste vereischte is voor rechters om *recht* te kunnen spreken. Ze beraadslaagden samen op staanden voet om hun gevangenen te doodden. Om welke misdaad? Om geene andere dan deze, dat de apostelen volkomen toestemden en duidelijk toelichtten, wat hun eigen mond reeds beleden had in de onvoorzichtige woorden, waarin zij zichzelf als moordenaars gebrandmerkt hadden.

En nu komt de voorzichtigheid der wereld. Daar was in hun midden een kalmer man, minder zenuwachtig, meer beredeneerd. Een man van groot aanzien, met diep ingrijpenden invloed. Gamaliël, een der grootste, vroomste geleerden zat daar. Hij begint met de orde te herstellen. De gevangenen moeten even buiten staan. Zoo keert de waardigheid terug. Reeds door die tactiek is de schijn van onpartijdigheid voor 't publiek gered. En nu volgt een speech, die alle eeuwen door verder het model is geweest voor alle geesten, die de waarheid van Gods getuigenis hebben gevoeld, voor zichzelf beleden, maar door de een of andere wereldsche of vleeschelijke reden zich verhinderd hebben, om de waarheid te aanvaarden en te belijden.

„Gij, Israelietische mannen, ziet voor u, wat gij doen zult aangaande deze menschen.

„Want vóór deze dagen stond Theudas op, zeggende, dat hij wat was, dien een getal van omtrent vierhonderd mannen aanhing; welke is omgebracht, en allen, die hem gehoor gaven, zijn verstrooid en tot niet geworden.

„Na hem stond op Judas, de Galileër, in de dagen der beschrijving, en maakte veel volks afvallig achter zich; en deze is ook vergaan, en allen, die hem gehoor gaven, zijn verstrooid geworden.

„En nu zeg ik ulieden: houdt af van deze menschen, en laat hen gaan; want indien deze raad, of dit werk uit menschen is, zoo zal het gebroken worden.

„Maar indien het uit God is, zoo kunt gij dat niet

breken; opdat gij niet misschien bevonden wordt ook tegen God te strijden."

Hoe schoon en hoe lief!

Dat is nu de bedachtzaamheid en de voorzichtigheid in persoon! „Laat af van deze menschen, want we weten nog niet wat van de zaak groeien kan! Is de geheele beweging menschenwerk, dan stort het kaartenhuis ineen. Is ze uit God, dan kunt gij haar niet breken. Pas op, dat ge niet tegen God zelf strijdt!"

Dat *schijnt* heel welwillend tegenover de apostelen te zijn. En toch heeft de geschiedenis der Christelijke kerk honderdmaal den wijzen Gamaliël gelogenstraft. Dat komt, omdat Gamaliël niet boog voor Gods geopenbaarden wil, maar rekende met het succes. Nederland is door de Reformatie der zestiende eeuw van niets tot den voornaamsten staat van Europa gegroeid. Daar was dus volgens Gamaliël het werk uit God. Alva is dus „bevonden tegen God te strijden". Maar diezelfde Reformatie werd in Spanje door Alva's souverain te vuur en te zwaard onderdrukt, en het is hem maar al te goed gelukt. Derhalve was in Spanje de Reformatie uit de menschen, *want* het werk is gebroken. Met deze rede-nering blijft men altijd fatsoenlijk. Maar het is het fatsoen van Mondchristen uit Bunyans Pelgrimstocht, die met den godsdienst meëwandelt, — en heel gaarne zelfs — zoolang die op zilveren muilen gaat.

God *wil* niet, dat men in zaken, die zijne eer raken, zeggen zal: „Kijk maar eens aan, wat er van terecht komt!" God wil, dat Hij overal, altijd, door ieder zal erkend worden; dat *bestreden* zal worden wat uit de menschen is; en *gehandhaafd* wat uit Hem is. God haat de neutraliteit. Het woord van den Heere Jezus klinkt anders dan dat van den verstandigen, fatsoenlijken Gamaliël: „Och, of ge koud waart of heet; maar nu, omdat ge lauw zijt, zal Ik u uit mijnen mond spuwen!"

Het slot van de geschiedenis, welke we thans samen bespreken, toont op treffende en leerrijke wijze, wat er terecht komt van neutraliteit, die men beoefent uit menschenvrees en deftigheid. „Als zij de apostelen tot zich geroepen hadden, geeselden zij hen en geboden hun, dat zij niet meer zouden spreken in den naam van Jezus, en lieten hen gaan." Oppervlakkig zou men denken: ze hebben om de praatjes van Gamaliël zich niet gestoord, maar den goeden ouden professor uitgelachen en zich eens gewroken op de apostelen. Het tegendeel is waar. Er staat duidelijk te lezen: » *En zij gaven hem gehoor.* " Ze hadden voor den uitnemenden, achtbaren geleerde veel te veel eerbied om zijn raad niet op te volgen. En zij volgden dien op; niet angstvallig naar de letter, maar naar den geest. „Weest neutraal tegenover de souvereiniteit van Jezus!" Dat is met andere woorden: „Voegt u bij den antichrist, en gedraagt u als antichristen!" Zoo had Gamaliël het ook niet bedoeld, dat men die onbeschaafde visschers

op voet van gelijkheid zou behandelen! 't Volk mocht eindelijk wel gaan denken, dat er geen rangen en standen waren en dat alle geloovigen gelijk stonden! Gamaliël wil wel bedaard aanzien wat er uit de heele zaak groeit, maar 't is toch zoo zeker als tweemaal twee vier is, dat er niets van groeien kan. Men kan Gamaliëls woorden ook zoo opvatten: „Zie de beweging den kop in te knijpen. *Als* ze uit God is, dan gelukt het toch niet, maar ze *is* niet uit God; dat kan een verstandig mensch wel beter zien. En *mocht* eindelijk blijken, dat er toch iets van God in was, dan hebben die lompe, onstuimige visschers en tollenaars dat iets zoo beduimeld, dat een kerksch mensch het niet terugvinden kan. Natuurlijk straft God de *vergissing* niet in dat geval, maar de *schuldige aanleiding* tot die vergissing.”

Zoo'n geeseling kan in elk geval geen kwaad. En het verbod om verder die leer te verspreiden, evenmin. *Als* die leer uit God is, zal ze vanzelf wel verder komen. Daar mag een mensch niet eens aan willen helpen. De waarheid handhaaft zichzelf wel. En zoo meer. 't Slot is, dat met algemeene stemmen Gamaliëls advies wordt tot besluit verheven en *derhalve* ieder der aangeklaagden veertig zweepslagen min één op den naakten rug ontvangt. Zoo schreef het de wet voor. Zouden de heeren niet meteen de ketters onderhanden nemen en den Sadduceën hun loon geven? Dat was niet raadzaam. Er is een groot verschil tusschen een visscher en een hoogepriester. Bovendien, wanneer men die visschers geeselt en dán doorgaat, houdt *niemand* een gaven rug!

Protesteert Gamaliël misschien tegen de vreemdsoortige opvatting en uitlegging van zijn advies? Neen; wel is hij een Farizeër en wordt zijn raad opgevolgd door zijn bitterste vijanden op godsdienstig gebied, maar dat ziet de vredelievende geleerde door de vingers. Hij gaat weer aan zijn eigenlijk werk. Daar heeft hij meer hart voor. Hij leidt liever jongelieden op tot voorgangers op de *rechte* wijze. Die arbeid gaat langzamer, stiller, maar draagt ook rijke vrucht voor 't volk. Wel ja!

De *vrucht* van dat gedrag zien we later.

Saulus „verwoestende de gemeente, gaande in de huizen, trekkende mannen en vrouwen, hen overleverende in de gevangenis, brieven van den *Sadduceeschen* hoogepriester begeerende naar Damaskus, blazende dreiging en moord” — deze Saulus was, naar de bescheidenste sekte van zijn godsdienst, als een Farizeër, *opgevoed aan de voeten van Gamaliël*.

W.

GESCHIEDEN — VOOR EEN TIJD.

II.

Het zal intusschen den opmerkzamen lezer reeds duidelijk zijn geworden, dat het juist geen booze plannen waren, die de lieden op den bewusten laten

avond naar Durands woning dreven. Wellicht ook begrijpt hij reeds wat hen er heen deed gaan.

De oude man was sinds de groote verandering, die met hem had plaats gegrepen, eenerzijds evenzeer meer gehaat als anderzijds meer gezocht geworden. Zijn staatsbetrekking had hij moeten neerleggen, doch daarentegen overvloedig arbeid gevonden in het krachtiger dan ooit steunen en helpen van verdrukte, vervolgdde of verarmde broeders en zusters. En nu Pierre was vertrokken, die door zijn woord velen aangenaam was geweest, had Durand zelf zijn huis opengezet, opdat er van tijd tot tijd in 't verborgen samenkomsten mochten worden gehouden tot stichting en bemoediging der geloovigen. Leeraars of ouderlingen had men niet. Hij, die de vergadering aan zijn huis had — een gewaagd stuk — ging voor. En zoo had ook Durand reeds meermalen de vergaderden getroost en gestèrkt in hun moeite en strijd, opdat zij niet versaagden, en dat zou hij dezen nacht weder doen.

De kleine Marie was reeds een poos te bed, toen de deur der groote huiskamer openging, om den eerste in te laten van ruim een veertigtal gasten die volgden, en door den heer des huizes hartelijk werden verwelkomd. 't Waren allen oude bekenden, in zeer verschillenden stand, doch „medegenooten in de verdrukking en in de lijdzaamheid en in het Koninkrijk van Jezus Christus”, en daardoor broeders en zusters, gelijk 't geweest is, sinds Johannes op Patmos die woorden schreef.

Toen allen neergezeten waren, stond de grijze gastheer op en wenkte een paar zijner dienstdoden, die als geloofsgenooten mede waren binnengekomen, om de deur te sluiten. Daarna deed hij de vraag, of ook iemand iets verdachts op weg bejegend was. Daarop volgde een geruststellend antwoord. Toen nam Durand zijn Bijbel, en las daaruit een hoofdstuk voor, waarna hij allen die daar waren, en ook zoovele geliefde afwezigen, onder hen ook Pierre, aan Gods barmhartigheden opdroeg. Vervolgens stond een der aanwezigen op, een eerwaardig grijsaard, dien zeker meer dan tachtig winters over 't hoofd gegaan waren en die ook van de stormen des levens ruim zijn deel had gehad. Hij wenschte, zoo zei hij, wellicht voor 't laatst nog eens een woord van vermaning, vertroosting en bemoediging te spreken. Zijn strijd was haast geëindigd, doch hoevelen van die daar zaten konden nog bange dagen wachten.

't Was als zouden des sprekers woorden op hetzelfde oogenblik bevestigd worden. Immers wijl hij nog aan 't spreken was, klonk plotseling een luid kloppen aan de huisdeur, terwijl men tevens duidelijk de stemmen van verschillende personen onderscheidde, waarvan één uitriep: „Open! in naam des konings!”

't Was of allen een schok door de leden ging. De spreker hield op en zag Durand vragend aan.

Doch deze had blijkbaar op alle gebeurlijkheden gerekend. Hij wenkte de knechts, die in de kamer waren, en deze haastten zich zoo stil mogelijk een tweetal deuren te openen, welke zoo waren aangebracht, dat zij voor den onbekende slechts een deel van het houten beschot der kamer schenen uit te maken. Weinige oogenblikken later was de geheele zaal door de gasten in verschillende richting verlaten. Terwijl de bedienden zich haastten om de zetels weg te nemen, en zooveel mogelijk alle sporen uit te wisschen, die tot ontdekking konden leiden, had Durand zich naar de deur begeven, om te vernemen wat daar gaande was, al koesterde niemand deswege veel twijfel.

„Wie daar?” riep de boer, dien 't allereerst te doen was om tijd te winnen.

„Open! in naam des konings!” klonk het weer.

„Vergeef me, heer officier,” sprak Durand „indien ik verlof vraag mij te vergewissen wie ik voor mij heb. Er zwerft in deze winternachten veel gespuis rond en een oud ambtenaar heeft voorzichtigheid geleerd.”

Met een besteege hij de trap, en spoedde zich naar een luikje of kijkgat boven de deur. Zijn vrees werd nu ten volle bevestigd. Een aantal soldaten — hoeveel was kwalijk te onderscheiden — stonden voor het huis en toen Durand hun toeriep, dat hij onmiddellijk de deur zou ontsluiten, was het antwoord dat de officier van ruwe vloeken verzeld deed gaan:

„Haast u dan, of we maken ons zelf ruim baan. Denkt gij, dat we in zulk een vervloekt guren nacht voor ons genoeg uit zijn? Is 't niet schande, dat brave soldaten er uit moeten om dat kettersch gebroed op te sporen!”

Dat de ontmoeting, toen de deur eindelijk opening, niet hartelijk was, laat zich denken. De officier, toornig over het oponthoud, zond zijn mannen het huis in met last alles te onderzoeken. Wel smeekte Durand te mogen medegaan om hun den weg te wijzen, doch 't werd hem niet vergund. Hij moest in de huiskamer — die gelukkig weer haar gewoon voorkomen verkregen had — blijven, onder bewaking door den officier zelf en een paar soldaten. Hij moest het aanhooren, hoe de woeste soldaten overal doordrongen, alles onderst boven wierpen, hoe de kasten werden opengebroken, en hoe zij eindelijk zelfs in het kamertje waar de kleine Marie sliep, zoo huishielden dat het arme meisje luid schreeuwende, en op de bloote voetjes, voor de ruwe, vreemde mannen de vlucht nam. Hoe schrikte zij opnieuw, toen zij beneden in de huiskamer wel is waar vader aantrof, maar in 't gezelschap van een drietal mannen, die barsch en norsch om zich zagen, en haar ruw afweerden toen zij bij vader haar toevlucht wou nemen. Toch werd het Durand eindelijk vergund zijn dochtertje, dat niet ophield te weenen, bij zich te houden tot het onderzoek zou zijn afgelopen.

't Duurde evenwel geruimen tijd, eer het zoover

was. Doch eindelijk trad een sergeant binnen met de boodschap dat er niets verdachts was ontdekt.

„Wat?” riep de overste opspringende, „niets verdachts? Ge hebt toch gezorgd, dat het huis en de stallen afgezet waren en er niemand uit kon?”

De sergeant krabde zich de ooren; hij moest erkennen dat die voorzorg verzuimd was.

„Ezel!” brulde de officier hem toe. „Denkt gij dan, dat de ketters zoo gek zullen zijn om bedaard op ons te zitten wachten. Dan hebben we nu tijd en moeite en loon, alles verloren. Maar wacht — ik ga zelf.”

Hij rende driftig de kamer uit, door de beide anderen en den sergeant gevolgd. Doch wederom zou blijken hoe de Heere de oogen der vijanden verblindde en hun verstand verduisterde. Want nauwelijks waren de mannen de kamer uit, of Durand greep zijn dochtertje, dat half sluimerend op zijn knie zat, in de armen, en was in minder tijd dan noodig is om het te verhalen verdwenen. Met alle sluiphoecken van het groote huis en de bijgebouwen bekend, haastte hij zich voort langs een der vele wegen, waarop zoo pas zijn vrienden gelukkig uitkomen waren. En toen de overste en zijn soldaten eindelijk na een nieuw vruchteloos onderzoek in de huiskamer terugkeerden, was hun gevangene gevlogen.

Aan het razen en tieren van den overste, toen hij ontdekte wat er geschied was, scheen geen einde te zullen komen. Doch hij moest zich in zijn lot schikken. Met een boozen grimlach beval hij zijn soldaten naar den wijnkelder te gaan, en daaruit hem 't noodige te brengen. De kelder was, gelijk meestal op de Fransche boerderijen, vrij wel voorzien. De overste was het drinken gewoon en daar hij ook zijn manschappen de vrijheid liet, was de stille woning in het nachtelijk uur weldra vervuld van het gejuich en getier van den woesten troep, die er in brooddronkenheid zijn vergeefschen tocht poogde te vergeten. 't Ging er ruw toe, gelijk de knechts en meiden hoorden, die zich, doodelijk verschrikt, hier en daar verstoken hadden. En toen eenmaal de wijn in den man, de wijsheid in de kan was, werd het nog erger. De beschonken krijgslieden, door niets weerhouden, en wel wetende dat niemand 't hun bellette, drongen opnieuw in de kamers, namen wat hnn aanstond en sloegen 't andere kort en klein. Eerst tegen den middag keerden de soldaten terug. Er was vrij wat geroofd, meer nog vernield, doch wat men bovenal gewenscht had, ketters te vinden, gevangenen te maken, dat was, Gode zij dank, mislukt. Toch had men een en ander gevonden, dat op zijn tijd dienst kon doen. In een kast waren niet alleen eenige Bijbels en „kettische boeken” ontdekt, werken van Calvijn, Beza en andere vaders der Kerk, maar daarnevens eenige brieven van of aan Durand. Uit die stukken nu was den overste reeds bij een vluchtige lezing duidelijk geworden, niet alleen dat Etienne

Durand weder geheel tot zijn oude „dwalingen” was vervallen, maar ook wie degenen waren — althans voor een deel — met welke hij in betrekking stond. Zoo bleek dan overtuigend, dat Etienne tot de gevaarlijke sekte behoorde, die nu eenmaal in de oogen van Rome een gruwel was, waarvan 't niet behoorlijk werd geacht dat zij bestond. Tevens wist men nu, dat er nog velen waren, die, spijt alle naspeuring en vervolging, in den „godsdienst” hadden volhard, en die nu meteen op de zwarte lijst geplaatst werden, welke nu al een halve eeuw lang met namen zoo wel gevuld was geweest.

Een week later waagde Durand het in zijn woning weer te keeren. Welk een schouwspel wachtte hem daar! De meeste zijner onderhoorigen waren gevlucht. De enkelen, die nog waren gebleven, leidden hem een woning binnen, die een tooneel van verwoesting bood. Met een treurig hart wandelde de oude man nog eenmaal al de vertrekken door, en God schonk hem de genade om de „beroving zijner goederen” zoo niet met „blijdschap” dan toch met stille berusting aan te zien. Daarop nam hij een kort besluit. Hier te blijven was 't gevaar in den mond loopen; hij mocht het niet, ook met het oog op de kleine Marie. Zoo riep hij dan de dienstboden, laadde met hun hulp wat nog overig en vervoerbaar was op een wagen, waarmee hij was gekomen, betaalde de knechts hun loon, en nam toen voor goed afscheid, zeggende: „De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd!”

Hoeveel Durand echter ook mocht hebben verloren, één ding had hij gewonnen, sinds hij zijn hart aan den Heere had overgegeven: vrede des gemoeds en blijdschap in den Heere zijn God. Ook was hij weder in de gemeenschap met Gods volk gekomen, „de zaalge uitgelezen schaar, die zweeft op aarde hier en daar,” en 't was ook onder hen, die hij vaak had geholpen, dat de vervolgte thans een schuilplaats vond. Aan allen, die de zoo droevig verstoorde samenkomst hadden bijgewoond, was 't gelukt te ontsnappen. Nu bij dezen, dan bij genen van hen nam Durand thans zijn intrek, want een eigen huis bezat hij weldra niet meer, daar, nu zijn ketterij gebleken was, al zijn goederen werden verbeurd verklaard. Doch hij had thans een huis in de hemelen en dat konden noch koning noch paus hem rooven.

Daar de vijanden er althans vooreerst niet in slaagden den man, die nu openlijk met de Kerk gebroken had, in handen te krijgen, scheen hij langzamerhand vergeten te worden. Toch wist hij zelf wel beter. De vervolging, waaronder nu deze, dan gene zijner vrienden had te lijden, bewees, hoe de machten van Staat en Kerk nog niet ophielden te woeden tegen de gemeente des Heeren. Zoo leefden Durand en zijn dochtertje tien jaren lang, nu hier, dan daar, telkens bedreigd en deelende

in de verdrukking, die over de Kerk Gods was gekomen.

Toch hield Durand goeden moed. Hij sterkte zich in den Heere zijn God, en deze bereidde hem tweerlei lieflijke vertroosting. De kleine Marie, die intusschen tot een lieflijke jonge dochter was opgegroeid, was hem werkelijk een steun des ouderdoms, en het zaad des eeuwigen levens in heur hart gestrooid, droeg reeds spoedig schoone vruchten. Met uiterlijk schoon wel bedeed, was Marie's heerlijkst sieraad, de zachtmoedige, stille geest, die kostelijk is voor God en haar geliefd maakte bij alle menschen. Met haar grijsen vader diende zij den Heere in oprechtheid des harten en wies op in het geloof, dat zij in haar leven zoozeer behoeven zou.

Een andere oorzaak van blijdschap vond de oude man in zijn zoon Pierre. Men herinnert zich, dat die naar Zwitserland was gevlucht, en daar door den predikant Roger vriendelijk was ontvangen en geherbergd. Aanvankelijk was den leeraar niet recht duidelijk, welke weg met den jongeling moest worden ingeslagen, temeer daar deze zijn aangevangen studie moeilijk in Zwitserland kon voortzetten. Doch de Heere wees den weg. Hoe meer Roger den jonkman in stilte gadesloeg, hoe duidelijker hem werd, dat Pierre gaven en roeping tot het leeraarsambt had. Hij sprak er eindelijk openhartig en ernstig met den jonkman zelf over, en deze verklaarde zich aanstonds en uit drang des harten bereid de roepstem te volgen.

Is zulk een besluit altijd gewichtig, wel het meest in dagen als toen, waarin predikant in Frankrijk te worden gelijk stond met het betreden van den weg, die leidde naar gevangenis en dood. Doch Pierre aanvaardde met vreugd de hoogst ernstige roeping, alle dingen vermogende door Christus, die hem kracht gaf.

De goede tijdingen, welke Durand telkens omtrent zijn zoon ontving, waren hem tot troost en verkwikking. Volgaarne gaf hij zijn toestemming tot de plannen voor Pierre beraamd. En toen nu aan het einde der tien jaren de jongeling zijn studiën had volbracht en in Zwitserland tot leeraar was geordend, maakten Durand en Marie zich gereed om, hoe gevaarlijk 't ook zijn mocht, den zoon en broeder te gaan opzoeken. Doch Pierre kwam hen voor. Op zekeren avond stond hij, eer iemand hem kon verwachten, vóór hen. 't Was een wederzien, dat zich beter laat denken dan beschrijven. Ze waren weer vereenigd. Voor hoelang? Dat was Gode alleen bekend.

H.

(Wordt vervolgd).

ONTSPANNINGSLECTUUR.

II.

In een onzer vorige nummers hebben we een paar woorden in 't midden gebracht over de waarde van „historische romans”. Daar was onzes inziens wel wat op af te dingen. Maar als dat reeds waar is, wat zullen we dan zeggen van de overige romans!

De geheele lectuur van verreweg de meeste lezers bestaat uit couranten en romans. De dagbladen lezen zij voorzoover ze die noodig hebben om op de hoogte van den algemeenen politieken en maatschappelijken toestand der wereld te blijven, en om met succes hun zaken te doen. Daarvoor zijn de couranten dan ook onmisbaar; tenminste voor 't laatste. Overigens wordt er in de couranten veel over politiek enz. geschreven en gelezen, dat de menschen meer bederft dan beter maakt. 't Is van de dag- en weekbladen niet minder waar dan van de boeken, dat men bij de keuze goed uit de oogen moet kijken, of wanneer men tot zelfstandig oordeel niet bevoegd is, wel terdege heeft op te letten, wiens raad men bij de keuze inwint en opvolgt.

Hun meeste succes hebben de couranten echter te danken aan de zoogenaamde „feuilletons”. Elke courant, op weinig uitzonderingen na, geeft een verhaal, dat in elk nummer voortgezet wordt. In de kleine couranten, die weinig onkosten kunnen maken, zijn die verhalen soms het lezen niet waard. Ze zijn platte vertellingen, zonder eenige intrigue, en dikwijls slecht vertaald. Van zulk een verhaal krijgt men dan eens per week een honderd à honderd vijftig regels, zoodat niemand geboeid kan worden, iedereen den draad van 't verhaal vergeet, en het eigenlijk een onopgelost raadsel is wat iemand ter wereld er aan heeft. Nu, die 't niet vervelend vindt, zal er toch niet veel kwaads van ondervinden, want dat gaat met recht „het eene oor in, het andere uit”. Maar anders, of liever erger, staat het met de romans in de meeste groote bladen. Wel zijn die meestal door betere schrijvers op papier gebracht, maar — de goede niet te na gesproken — kan men toch veilig zeggen, dat ze een verkeerden invloed hebben, voor een deel ook omdat ze beter geschreven zijn en dus veel meer boeien. Wanneer de couranten niet zorgden voor degelijke verhalen, zouden ze spoedig bemerken dat het aantal hunner abonnés slonk. En dat is juist een bedenkelijk teken van den overprikkelden en vervalschten smaak. Want een dagblad is oorspronkelijk geschreven om nieuwstijdingen te verspreiden. Goed gezien is het, dat men later niet alleen mededeelde wat er wettenswaardigs voorgevallen was, maar er ook korte beschouwingen aan toevoegde met het doel om de feiten in 't ware licht te stellen en hunne beteekenis voor de personen en volken aan te duiden. Maar daarmee behoort het dan ook uit te zijn.

Tegenwoordig staan echter de zaken zoo, dat duizenden en duizenden geen courant in handen nemen om haar aan haar eigenlijk doel te laten beantwoorden, maar alleen om met koortsachtig verlangen het romantisch verhaal verder te lezen, waarvan ze den vorigen dag een stukje te genieten kregen.

't Is zeker: een roman en een roman zijn twee. Er is een zeker soort romans, dat eenvoudig berekend is op de zucht naar schandaal, welke door ons diep bederf in ieders hart woont. Dat zijn de roover- en ridderromans. Die zijn in hun soort beter naarmate er meer sluipmoorden, schakingen en andere schurkenstreken in voorkomen. Geheele bibliotheken van deze jammerlijke lectuur kan men vinden, waar vooral jongelieden en menschen uit de lagere volksklassen voor een paar centen het deel gebruik van maken. Langzamerhand hebben de meer ontwikkelden hooger eischen gesteld. Deze romans zijn dan ook meestal oude boeken, die uit deftiger bibliotheken verhuisd zijn, zooals het prachtige kavalleriepaard eindelijk als een afgeleefde knol voor de vuilniskar terecht komt. Men kent die lectuur reeds aan de schrikwekkende titels: „De bandietenkoning”, „Het roovershol op het onbewoonde eiland”, „Het witte wijf uit het verlaten ridderslot”, en dergelijke fraaiigheden meer. Vele lezers, die aan deze boeken verslaafd zijn, weten niet eens meer wat ze lezen. Soms maakt de bibliothekhouder een van die boeken, waar een paar bladen uit zijn verloren geraakt, weer in orde door er een paar andere bladen uit een ander werk in te plakken. Maar dat doet er minder toe. 't Geeft misschien nog een moordtooneel extra.

Over deze soort boeken behoeven we dus geen woord meer te verspillen. Er is echter een gevaarlijker, nieuwerwetscher soort van schandaal-romans. Die noemt men de realistische school. De schrijvers van die romans hebben er zich op toegelegd om alle toestanden uit het menschelijk leven zoo plat mogelijk precies zoo te schilderen als ze zijn. Zij beweren dat hun zucht naar waarheid hen daartoe drijft. En dit zal ook wel zoo zijn; mits men die uitdrukking niet opvat in den gewonen zin van 't woord. Hun zucht naar waarheid voelt zich nooit aange trokken door het edele, het verhevene, het Goddelijk ware, maar vestigt zich altijd op het gemeene en liederlijke. Een bad is gezond op een warmen dag, en wie verlangen gevoelt naar de verfrisching, die het vocht zijn lichaam geeft, heeft „zucht naar waarheid”. Toch is er een hemelsbreed verschil tusschen den flinken, gezonden jongeling, die onderduikt in de heerlijke golven aan het strand, en het zwijn, dat den gloed van zijn lichaam tempert in een modderpoel, ofschoon ze beiden een bad nemen en het stinkend moerasvuil evengoed water is als de heerlijke zee. De „realiteit”, waarnaar schrijvers als Zola snakken, is een varkensrealiteit; en wie hun boeken leest, springt niet in helder

stroomend water, maar doet een smak in een riool. Toch zijn er, vooral in Frankrijk, tienduizenden, die het riool boven de rivier verkiezen, en, helaas, ook in ons arme vaderland vindt dergelijke lectuur maar al te veel lezers. Men onderzoek niet wat in deze boeken staat. Het zijn dingen, waarvan Paulus zegt, dat ze onder Christenen ook zelfs niet genoemd mogen worden.

De romans, welke bij gewone „fatsoenlijke”, zowel godsdienstige (ik zeg niet *godvreezende*) als ongodsdienstige menschen meest in trek zijn, zijn die, waarin de hoofdzaak voor den schrijver niet bestaat in schokkende tooneelen, maar in goed geslaagde karakterschilderingen van de personen, welke hij laat optreden. 't Zijn meestal tafereelen uit het dagelijksch leven, wat gepeperd en gekruid, maar toch schijnbaar zooals ze ons allen kunnen overkomen. De voorname vraag is dus: Hoe stelt de schrijver zich edele en onedele menschen voor? Welke zijn zijne begrippen van zedelijkheid? Eigenlijk komt dat in den diepsten grond hierop neer: Hoe denkt de schrijver of schrijfster over Christus Jezus? Want voor den waren Christen is er geen zedelijkheid, dan die haar grond en wortel vindt in Gods openbaring. Voor hem is Jezus Christus het persoonlijke Woord Gods. Alle begrippen van zedelijkheid dus, die niet wortelen in onzen Heer en Heiland, zijn op zijn best bloemen, die van den stengel gesneden zijn en maar een paar dagen bloeien om dan te verwelken.

Derhalve kan de beste romanschrijver, die geen Christen is, wel mooie tafereelen schetsen, uitstekende natuurbeschrijvingen geven, maar onmogelijk de ware beweegredenen van de personen, die in zijn boek handelend optreden, in 't ware licht stellen; zoomin van zijn edele als van zijn onedele figuren. Wie de bron der zedelijkheid niet kent, heeft ook geen goed begrip van het tegenovergestelde. Men moet in persoonlijke aanraking zijn met den Heilige, om te weten wat onheiligheid is, want we zijn allen in zonde ontvangen en geboren en de zonde is onze tweede natuur geworden.

't Gevolg is dan ook bij vele schrijvers, dat ze karakters teekenen, die men nergens vindt dan in hun verbeelding, zoodat men op vele romans, die in onzen tijd heeten te handelen, kan toepassen wat we van de historische romans op bladz. 131 gezegd hebben.

Voor al in de tweede helft onzer eeuw zijn ook de zoogenaamde „Christelijke romans” zeer vermenigvuldigd. Voor een goed deel kan men, helaas, daaraan toeschrijven, dat vele Christenen de zaken wat lichter zijn gaan opvatten, en liever in romantische verhalen, dan in strenge en degelijke Schriftbeschouwing het voedsel voor hun ziel zoeken. Natuurlijk ontkennen we niet, dat er verscheidene zeer goed geschreven Christelijke romans zijn, die in aangename vorm uitnemende gedachten geven

en veel leering aanbieden. Ook moet toegestemd, dat op deze wijze de Christelijke waarheden dikwijls, als 't ware ongemerkt, in kringen verkondigd worden, waar men zich zeker er van zou afwenden, indien ze zich in anderen vorm voordeden. Toch blijft het waar, dat de Christelijke roman aan de degelijke Schriftstudie evenveel afbreuk heeft gedaan als de historische roman aan de beoefening der geschiedenis. Ook wanneer de fundamentele waarheden zuiver opgevat werden, zijn ze niet zelden zoo weergegeven, dat de lezer bijna wanhopig moet uitroepen: „Zulk een ideaal-mensch als deze hoofdfiguur is toch een witte raaf!” Aan dat euvel gaan vooral de Engelsche Christelijke romans meermalen mank. Dikwijls is de hoofdpersone een rijke jonge dame, die bekeerd is of wordt, en na een voorbeeldig geduldig lijden, gedurende hetwelk zij aan alle bezoekers en bezoeksters de uitnemendste lessen uitdeelt, aan de tering sterft.

Een weinig realisme van de goede soort zou in de Christelijke romans geen kwaad kunnen. Maar de vraag blijft: Is er een *roman* voor noodig? Het menschenleven is zelf zoo vol van schijnbaar kleine, maar toch hoogst gewichtige gebeurtenissen vol leering, dat men waarlijk niets behoeft te verdenken. Niet licht zal men dan ook eenig bevoegd beoordeelaar ontmoeten, die tegenspreekt dat de beste romans die zijn, welke het getrouwest op waarheid zijn gegrond. Hoe minder er bij gemaakt is, hoe beter. Want het moet te doen zijn om getrouwe en duidelijke weerspiegeling van de waarheid, niet alleen in leerstellingen en gedachten, maar in feiten en handelingen van *personen*.

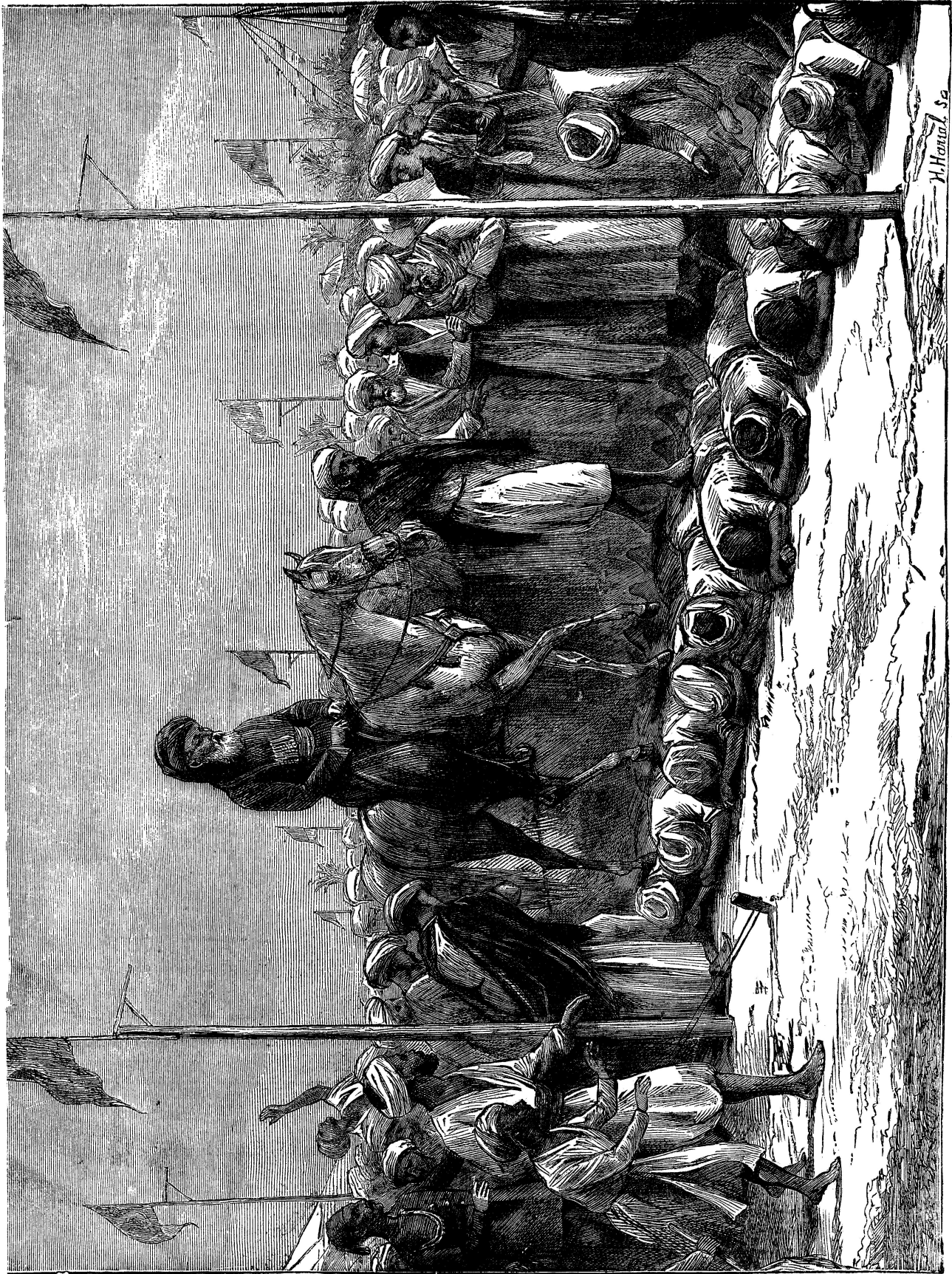
Men zij dus op zijn hoede bij het gebruiken van romans. 't Zou niet goed zijn ze onvoorwaardelijk af te keuren. Maar wel mag de raad gegeven, om zichzelf te beheerschen en *matig* te zijn. Laat nooit romanlectuur hoofdzaak worden. Wie deze zelfbeheersching eenmaal prijsgegeven heeft, weet niet waar hij belandt, maar heeft alle kans van als een schip zonder roer op genade en ongenade in de wereld der verbeelding rond te drijven, tot hij strandt en schipbreuk lijdt.

Een volgenden keer wenschen we een enkel woord in 't midden te brengen over andere soorten van lectuur.

W.

SLAVERNIJ DES GEESTES.

Onze plaat stelt een zonderling gebruik voor, dat met recht diep treurig mag genoemd worden en ons laat zien dat — indien ook het Mohamedanisme al geen afgoderij is in den gangbaren zin des woords — er in elk geval slechts éene schrede is tusschen Mohamedanisme en Heidendom. De mannen, die hier op den grond liggen, zijn volgers

DE DOSËH-PLECHTIGHEID TE KAIRO IN EGYPTE.

van den valschen profeet en buigen zich gewillig in geestelijke verblinding en slavernij onder de hoeven van het paard van den Sheik. Deze plechtigheid valt voor in Kaïro op den jaardag van Mohamed. Een ooggetuige beschrijft dit godsdienstige feest aldus:

„De hoofdzaak bij de Dosêh-plechtigheid is, dat de dweepzieken zich op den grond uitstrekken, opdat de Sheik-el-Bekree te paard over hunne lichamen rijde. Eenigen van de devote volgers van Mohamed eten op dien dag levende slangen, kauwen en verslinden glas, slaan zich met zwaarden, of doorboren hun wangen en borsten met scherpe metalen werktuigen. Honderden mannen en knapen gillen en schreeuwen en wringen zich in allerlei bochten, in godsdienstige opgewondenheid.

„De voorrijders van den onderkoning rijden op witte ezels. De straatloopers en zwervers, de orgeldraaiers, suikergoed- en Nijlwaterverkoopers, venters van dadels en kokosnoten, scharen van rookende, lachende en vroolijke menschen in allerlei kleederdracht staan allen klaarblijkelijk gereed om den Sheik te begroeten, verheugd over den beroemden dag, en nadat zij zich van een goede plaats voorzien hebben.

„De nauwe straat, waardoor de Sheik moet passeeren, is van weerszijden opgepropt met een wachtende schaar. Twee- of driehonderd menschen werpen zich bij zijne aankomst voorover plat op den grond. Zij worden geslagen en gerangschikt door dienstdoenden, met stokken geduwd en geregeld, totdat al de hoofden allen aan één kant, en de naakte beenen en voeten in een rechte lijn liggen. De opgewondenheid neemt toe. Er worden Arabische gebeden op eentonige wijze gezongen; vloeken en verwenschingen worden uitgebraakt tegen toeschouwers, die aan weerszijden geschaard staan. De liggenden liggen met hun aangezicht ter aarde en door de zorg en den ijver der heilige mannen, die hen met duwen en stooten neergevljyd hadden, waren zij zóo dicht aaneen en zoo netjes tegen elkander gepakt, dat dit menschen-plaveisel vast en stevig werd. De aangezichten van hen, die wachtten, tot over hen heen geloopt zou worden, waren door hunne houding verborgen; maar hunne naakte beenen raakten meer en meer in stuipachtige beweging, naarmate de muziek, die de aankomst van den Sheik aankondigde, nader kwam.

„De processie kwam in statigen optocht aan, de muzikanten speelden op eensnarige instrumenten, sloegen op cimbaleen en tamboerijns, geaccompagneerd door een akelig gehuil en gegil, loopende langzaam en met naakte voeten, vier naast elkander, over de ter aarde uitgestrekte lichamen. Vaandel-dragers, aan het hoofd van onderscheiden derwischenorden, volgden. Allen schreeuwden luid. Daar, waar de straat het volst en het wangeluid het ergst was, kwam een prachtig wit paard, waarop een man met bleek gelaat zat, de straat in. Het was

de Sheik. Hij was prachtig gekleed en had een grooten tulband van een groene shawlstof op het hoofd. Zijn gelaat was doodelijk bleek. Hij was van weerszijden door mannen van flinke houding verzeld. Zijn lichaam was in gedurige beweging als van iemand die dreigt te vallen. Met zijn handen hield hij de teugels vast, maar die hingen slap en doelloos. Het paard werd door twee begeleiders geleid; het was een prachtig dier, maar was heel bedaard en stapte met groote behoedzaamheid. Niemand scheen dan ook zwaar gekwetst; de dicht aaneengepakte massa had daartoe ook bijgedragen.

„Zoodra de Sheik voorbij was, stonden de achtersten op, werden door hunne vrienden omhelsd, vielen stuiptrekkend neder, of sprongen en schreeuwden als bezetenen.”

W.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

VI.

Wie zal d'n êrste zien, die aonmakt um ien die dooje huus van de Keizers- en Heerengrachten te Amsterdam 's weer wâ lêven te brengen? Ielke keer, as 'k die heerlike grachten, zoo mooi as ge ze nergens viendt, langs trek, is 't me net of 't 'n keizer of 'n heer dood is, zoo gesloten en somber en lêg zien me de huus d'r uut. En benaomelik tegenwoordig met die spêlk-gordijnen nog meer! o, As 't 'r 's 'n aonmaker, natuurlik 'n „vokaol” ien de gebruuken van de samenlêving begon, en d'r kwam weer 's tier achter de glaozen, en drukte vur 't raom, en 'n gezellig zitten 's zomers 's aovons op de stoep, die daor toch eigenlijk veur gemaakt zien met 'n bank en 'n leuning d'r um hên; o, dà zou compleet net 't eigeste zien, altie bij vergelieking gesproken, as dà ge 'n olm en 'n eik 's zomers ziet tegen 's winterdaags, as stam en tekken kaol binnen, en dood lieken.

Ik heb al duk gevraagd, hoe of 't toch kumt, dat al die mooie huus, ien lommer en schaduw, d'r zoo „uutgesturven” uutzien? En niemand kan eigenlijk zeggen, waarom? Wel geleuf 'k dà t'r veul van aon is, dat ieder mâr um z'n eigen denkt, en umdâ ze achter 't huus 'n hof hebben, die nog mooijer mo zien as 't veur aon de straat is, daor mar liever ien zitten „graojen”. Mâr me kon 't éene doen, en 't andere nie laoten; achter zitten en veur; en ok wel 's um 'n ander denken, die dan ok nog 's van de gezelligheid genoot.

Och! wat da leste „aprepos” aonbelangt, daor motte anders bij de minschen in den regel niet um kommen, ok nie op de Keizers- en Heerengrachten ien Amsterdam, um nou 's te doen daor 'n ander ok wat aon hêt, en daor ge eiges desnoods 'n bietje um mot opofferen, of in ielk geval niks aon hêt. Ge begriep wel, ik zal de goeje niet

te nao sprêken, en die zien d'r nog 'n heele boel! Mar zoo ien 't algemeen, motte mar rekenen, dat 'n ander alléén op de Keizersgracht, heel alleen (en 't is net of 't 'r dood is!) de minschen lang zooveel nie kan schêlen, as dà ge eiges lekker en gezellig en vrij en tierig ien d'n hof en de blumkes zitten.

Ik geleuf zeker, as de gordijn 's opengingen, en de raom wierden 's opgeschoven, en de vensterbanken, en 't gezicht naor binnen, en de stoepen begonnen weer 's te lêven, dat 't 'n onbegriepelijk weldaodigen ienvloed zou hebben op d'n heelen umtrek ien de stad. En dat de vergulde kroon op de Wester-toren weer zou staon blinken net as ien de dagen, toe keizer Maximiliaan 'm d'r op gezet hêt, en toe 't op Heeren- en Keizersgracht zoo druk kon zien, dà ze altied rechts en links mosten houwen ien 't loopen en rijen, net as tegenwoordig ien de straoten, waor 't 'n herrie is van stof en drukte, van tieren en lanterefanten, van snaps en „zaken”. Wat 'n verschil, 'n keizerskroon, die bleuit en blinkt midden tusschen 't grun en 't „hoffelik” lêven; en 'n ton, die van 'n „bierstoep” rolt midden deur de drukte van 'n druk en duk zoo schofterig volk! Woud-duiven en lijstern vinken, komde gellie dan ten minste mar ien 't stil geboomte van de lommergrachten schuilen, en ons oew woud-zang en gekoer brengen! Dà gift 'n eenzame wandelaar ien de wereld-stad ten minste den iendruk, dat ien Gods heerlike schepping de lente toch nog iedere keer weer lêven en gezelligheid wekt. En 't is net of „fausta-avi”, bij zoo 'n vredig neerstrijken van duif en doffer, de ziel opwakt uit haar weemoedig gepeins: accipio omen! 't zal bêter worden! over vijftig jaar zitten ze, wie weet! 's avovns weer veur 't open raom en op de stoep Keizersgracht te kieken en gezellig te zien; en daor midden ien Felix Meritis aangeleid vur 'n volks-tuin!

OUDE ERFENISSEN.

Dat de menschheid in 't algemeen genomen op het gebied van kunst en wetenschap vooruitgaat, is even waar, als dat men al te vaak voor vooruitgang aanziet, wat zulks niet is.

Toch is 't merkwaardig, hoe weinig bepaald *nieuws* er eigenlijk is, en evenzeer hoe nauw het verband is tusschen het heden en het verleden. Dingen, die wij roemen als uitvindingen en zegeningen van den nieuweren tijd blijken bij onderzoek overoud te zijn. Dat we hier niet te veel zeggen, bewijst het getuigenis van een man, wiens gezag niemand zal ontkennen.

De bekende taalgeleerde en oudheidkundige Dr. Max Müller van de Universiteit van Oxford, hield korten tijd geleden te Londen in Mansionhouse een zeer belangrijke voordracht over verschillende he-

dendaagsche dingen, wier herkomst uit de grijze oudheid hij uitvoerig bewees. Zoo maakte hij b.v. duidelijk, dat de oorsprong onzer letters moet gezocht worden in het Egyptische *hieroglyphenschrift*, waarvan in het algemeen alle bekende alphabets, het Chineesche uitgezonderd, afstammen. Ook onze *cijfers* zijn overoud. Zooals bekend is, noemen wij hen Arabische cijfers, daar wij ze van de Arabieren hebben overgenomen. De Arabieren noemden hen echter Indische cijfers, daar zij ze uit Indië ontvingen. Onze cijfers 1—9 benevens de ontdekking van de voor de wiskunstenaars zoo gewichtige 0, hebben wij aan de Indiërs te danken, die dus in het geheel niet de onpractische dreamers waren, waarvoor zij menigmaal worden gehouden.

Dit alles nu is vrij algemeen bekend. Minder bekend is wat wij aan de Babyloniërs te danken hebben. Allereerst is ons *uurwerk* van Babylonischen oorsprong, en is de wijzerplaat een echt stuk spijkerschrift. Waarom is ons uur in 60 minuten en de minuut in 60 seconden verdeeld? Eenvoudig, omdat de Babyloniërs bij het tiendeelig stelsel ook nog een ander stelsel, het zestigdeelig, gebruikten dat bij zestigtallen telde. En waarom juist het getal 60? Omdat de Babylonische kooplieden ontdekten hadden, dat geen ander getal zooveel deulers heeft als juist het getal 60 en het daarom bij het rekenen het gemakkelijkst is. Zoo verdeelden zij ook den dagelijkschen weg der zon in 24 Parasangen, die te zamen 720 stadiën uitmaakten. Ieder Parasange of uur was in 60 minuten verdeeld, en omvatte naar de meening der Babyloniërs ongeveer den afstand, dien een goede voetganger in genoemden tijd kon afleggen. De 24 mijlen van den loop der zon waren dus in 720 stadiën of 360 graden verdeeld.

Dit stelsel werd ongeveer 150 jaar v. C. door Hipparchus naar Griekenland gebracht en 300 jaar later heeft Ptolomeus het, voor heel de middeleeuwen, in Europa algemeen doen aannemen. Zelfs heeft deze Babylonische nalatenschap de Fransche Revolutie overleefd. De maten, gewichten en munten heeft de Revolutie in Frankrijk, zoowel als voor bijna de geheele beschaafde wereld tiendeelig gemaakt, doch bij de Babylonische wijzerplaat is zij eerbiedig blijven staan.

Niet minder belangrijk is de mededeeling van Max Müller, dat wij ook het *Bimetallisme* d. w. z. een juiste verhouding der waarde tusschen goud en zilver, aan de Babyloniërs te danken hebben. Het geld is, zooals men weet, een oude uitvinding. Slechts in de zoogenaamde gouden eeuw was het goud onbekend. Men betaalde met vee in plaats van met gulden. Toen men het metaal ontdekte en de waarde daarvan leerde kennen, begon men het ook spoedig als ruilmiddel te gebruiken, en wel in het eerst doordat men het woog. In Engeland is de muntstandaard heden nog het *Pond* ter waarde van 20 Shilling.

Men bracht stukken goud en zilver in omloop, die vooraf waren afgewogen; gewicht en waarde waren er op gegraveerd. Zoo geschiedde het in Assyrië en Babylonië, waar men de eerste *sikkelen* d. i. pond goud of zilver gebruikte, die eeuwen lang het middel van betaling waren bij den Oosterschen handel.

Omstreeks de 7^e eeuw v. C. begonnen de Grieken en wel de burgers van Phoecea in Jonië werkelijke munten te slaan, d. w. z. zij voegden bij de vermelding van gewicht en waarde hun stadswapen als waarborg voor de juistheid der opgaven. Van Phoecea uit verbreidde zich deze wijze van doen spoedig over geheel Griekenland, Klein-Azië en Italië. Altijd bleef de eenheid hetzelfde pond goud van den Babyloniſchen sikkel, slechts het wapen was verschillend. Zoo hadden de goudstukken van Croesus, Darius, Philippus en Alexander alle de waarde van den Babyloniſchen sikkel, waarvan 60 stuks een gouden *mine* maakten; merkwaardig genoeg heeft heden nog het Engelsche *pond sterling* het genoemde gewicht, want men heeft er 60 noodig voor een Babyloniſche mine.

Men had ook zilveren drachmen of halve sikkelen. Twintig daarvan maakten een gouden sikkel uit. Ook heden nog heeft de Engelsche gouden sikkel, het pond sterling, 20 zilveren sikkels of *shillings*. De Babyloniſche shilling was verdeeld in 60 koperstukken; zestig was het lievelingsgetal der Babyloniërs. Daar men de betrekkelijke waarde van den gouden sikkel en den zilveren kent, zoowel als het getal zilveren sikkelen, die men in den ouden tijd voor een gouden sikkel betalen moest, zoo behoeft men slechts de oude munten te wegen, om te weten of er toen reeds een bepaalde verhouding tusschen de waarde der beide metalen bestond. Duizenden keeren heeft men gewogen en op grond daarvan is de *verhouding der waarde* tusschen het goud en het zilver van de vroegste tijden af met de grootste nauwkeurigheid *vastgesteld*.

Deze verhouding was volgens Dr. Brugsch in Egypte 1—12½; voor Babylonië en alle landen, die het Babyloniſche stelsel hebben aangenomen, heeft Dr. Brandes de verhouding van 1—13⅓ aangegeven. Er kwamen ook afwijkingen voor door vervalsching of stempelen van stukken van minder waarde, juist als in de nieuwere tijden. Doch in de internationale betrekkingen, in 't bijzonder bij het betalen van schattingen, was het Babyloniſche stelsel een lange reeks van eeuwen het meest aangenomen. De ontdekking van een nieuwe mijn of een nieuwe wijs van smelten had, evenals thans nog, invloed op de waarde van het metaal. Dat men echter de waardeverhouding tusschen beide metalen zoo zuiver bepaald hield, komt ontegenzeggelijk daardoor, dat het in de vroegste tijden, evenals thans nog, niet ontbreekt heeft aan voorstanders van het Bimetallisme.

H.

Uit het Oosten.

De shah van Perzië heeft dezer dagen zijn naam in Nederland op aller tong gebracht door het bezoek, dat hij in ons land aflegde. Men verhaalt, dat de „koning der koningen” zich bij ons recht tehuis heeft gevoeld en zeer op zijn gemak was; zoodat uit de vele herinneringen van allerlei aard, die zijn groote reis hem moet opleveren, die uit ons land wel tot de aangenaamste zullen behooren. Hoe de shah zich gedragen heeft, wat hij gezien en gesproken heeft, en hoe hij soms bijna heeft vergeten, welk een machtig despoot hij in zijn eigen land is, heeft ieder in de couranten van de laatste weken overvloedig kunnen lezen. Maar we gelooven den meesten onzer lezers en over 't algemeen den Westlingen niet te na te spreken, wanneer wij beweren, dat zij slechts vage indrukken krijgen door het hooren noemen van den naam Perzië. 't Land is ook zoo in vergetelheid en verval geraakt, dat weinigen er zich nog aan laten gelegen liggen, tenzij uit politieke of handelsbelangen, en dat men er nog slechts zelden aan denkt, welk een belangrijke rol de Perzen eenmaal in de wereldgeschiedenis speelden. Men kan zich van het tegenwoordige Perzische volk, nauwelijks 8 millioen zielen sterk, met moeite voorstellen, dat het afstamt van de Perzen, die zoo dikwijls in de Heilige Schrift genoemd worden, en op de lotgevallen der Joden zoo beslissenden invloed hadden.

De eigenlijke Perzen zijn een schoon ras, hoog van gestalte en sterk van lichaam. Zij behooren tot den stam der Ariërs of Indo-Germanen. De oude Perzen bewoonden het zuidwestelijk gedeelte van het hoogland van Iran, het fraaie en zeer vruchtbare landschap Persis. Zij waren zoonaanbidders. Hunne geschiedenis begint voor de wereldgeschiedenis van belang te worden in de negende eeuw vóór Christus. Toen werden zij overwonnen door Salmanassar II en aan de Assyriërs onderworpen, hetgeen zij bleven tot den val van het Assyrische rijk. Van 606 — 558 vormde Perzië een onderdeel van het Medische rijk, tot in het laatstgenoemde jaar de Medische koning Astyages van den troon gestooten werd door een man, wiens optreden reeds meer dan honderd jaren tevoren voorspeld was. De stichter van het Perzisch-Medische rijk was Cyrus, de Kores uit de profetiën van Jesaja. Deze groote vorst, de „knecht van Jehova”, veroverde in 538 Babel op den laffen, zedelozen koning Belsazar, door de rivier de Euphraat af te leiden en daardoor zich een toegang te verschaffen onder de waterpoort, in denzelfden nacht waarin Daniël voor den door schrik verlamden koning op diens feestgelag het raadselachtig schrift op den wand ontcijferde. „In dienzelfden nacht werd Belsazar, de koning van Babel, gedood.” Hij werd door de Perzen gevonden, verscholen achter een staatsiegordijn,

en afgemaakt. Schilderachtig is deze overrompeling van Babel door Cyrus, na jarenlange belegering, beschreven in het profetisch gericht, dat we vinden in Jesaja XXI : 1—10. Men *ziet* als 't ware den sluikschen intocht van de Perzische troepen. En niet minder in Jeremia LI; vooral vers 30, 31, 32.

Deze wereldgebeurtenis was de bevrijding der Joden. Cyrus gaf hun verlof naar hun land terug te keeren, en stad en tempel te herbouwen.

Cyrus sneuvelde in 529 en liet het rijk achter aan zijn zoon Cambyses, een krankzinnigen woesteling, die zijn grooten vader oneere aandeel. Wie het karakter van dezen man wil leeren kennen, leze: „Eene Egyptische koningsdochter” van George Ebers. Cambyses heroverde Egypte, maar wondde zich in zijn overmoed doodelijk. Hij werd, na een korte tusschenregeering van zeven maanden van Goemata, die zich voor Cambyses' jongeren, door Cambyses vermoorden broeder Smerdis uitgaf, opgevolgd door den Achaemenide Darius, denzelfden, die Daniël in zijn ouderdom in zoo groote eere hield. Deze regeerde en oorloogde zoo gelukkig, dat ten slotte benevens Egypte geheel Klein-Azië tot zijn rijk behoorde. Zijn gelukszon begon echter te tanen, toen hij door den loop der omstandigheden in een oorlog tegen de toen manhaftige Grieken werd gewikkeld. De nederlaag in den beroemden slag bij Marathon werd door zijne veldheeren geleden. Egypte werd afvallig en met de grootste moeite bedwongen. De zoon van Darius, Xerxes, volgde hem op. Welk soort van vorst deze man was, leert ons het boek Esther. Xerxes zette den oorlog tegen de Grieken voort, en opende den veldtocht met een leger van honderdduizenden, die slechts saamgeraapt schenen, om den Grieken een onmetelijken buit in handen te spelen. De dwaze koning liet den Hellespont geeselen, omdat diens wateren hem tegenhielden. In den slag bij Salamis ging de luister van zijn rijk onder.

Verscheidene wapenfeiten van zijne opvolgers zouden nog genoemd kunnen worden, maar geen hunner was bij machte het toppunt van eer en macht hunner voorgangers weder te bereiken. Voorgoed ging alles onder en verloren onder den zachtmoedigen en beminden Darius III, die ongelukkig was tegen den Macedoniër Alexander de Groote. Darius moest vluchten en werd vermoord door den verraderlijken landvoogd Bessus. Alexander weende over zijn lijk en nam zijn troon in bezit. Daarmede was het Perzisch-Medische rijk voorgoed ten val gebracht.

De vroege dood van Alexander de Groote bracht zijn rijk in grenzenloze verwarring, waarin ook Perzië deelde in niet geringe mate.

Al deze strijd eindigde met de volkomen verdwijning van Medië en Perzië in het groote rijk der Parthen, welke toestand ongeveer 300 jaren duurde. In 226 na Christus overwon Artaxerxes I in vijf veldslagen de Parthen en stichtte het nieuwe Per-

zische rijk. Deze en zijn zoon voerden zelfs met goed gevolg de wapenen tegen de Romeinen, totdat Idenatus van Palmyra Sapor in zijne overwinningen stuitte. Eindelijk werd door Idsegerd I (399—419) een honderdjarigen vrede met de Romeinen gesloten.

In 614 verwoestte de Perzische koning Chosroe II Jeruzalem. Omstreeks dien tijd oorloogde Perzië aan alle kanten, totdat de Oost-Romeinsche keizer Heraclius daaraan een einde maakte door de beslissende nederlaag van Chosroe II in 627 bij de bouwvallen van Ninevé. Chosroe werd vermoord door Sjiroes, zijn oudsten zoon, die evenzeer van kant gemaakt werd. Zijn zevenjarige zoon en opvolger Artaxerxes III werd na een regeering van vijf maanden uit den weg geruimd.

Zoo lag het ongelukkige, verzwakte en verscheurde land open voor de Arabieren, die nog wel eenigen tijd door Chosroe's moedige dochter Argimedocht werden tegengehouden, maar vrij spel hadden nadat deze koningin vermoord was. In 650 werd Perzië door de Mohamedanen overheerd en voor goed in bezit genomen. De leer van Zoroaster moest wijken voor de Halve Maan, en allerlei dynastieën van sultans volgden elkander op. Wel deden de Perzen zoo nu en dan pogingen om een nieuwe Perzische dynastie te stichten; maar de vreeselijke Tamerlan bracht dien vrijheidszin in 1380 een nekslag toe, door in Perzië te vallen en er op de gruwelijkste wijze huis te houden. Alleen in Ispahan werden zooveel menschen vermoord, dat men er een pyramide van 70000 hoofden bouwde!

In 1499 was het bestuur van Tamerlan's opvolgers zoo verzwakt, dat zekere Ismael al Safi, een aanzienlijke Pers, een nieuwe dynastie kon stichten, welke tot 1794 bleef bestaan. Voortdurend was Perzië in allerlei moeilijkheden en oorlogen gewikkeld, te veel om op te noemen, terwijl hevige godsdiensttwisten tusschen twee Mohamedaansche sekten, die elkander verketterden, het land verder uitputten. In 1794 kwam eindelijk Aga Mohamed Khan, uit den kleinen, maar zeer machtigen stam der Kadsjaren, aan de regeering, wiens dynastie nog bestaat.

De tegenwoordige shah, die thans 58 jaren oud is, regeert reeds sedert jaren. Hij heeft zich op verscheidene wijzen met de beschaafde volken van Europa in aanraking gesteld. Tognogtoe kan men echter niet zeggen, dat er veel vrucht van gezien is. De Westersche beschaving is moeielijk te enten op den verwilderden Oosterschen stam. Zeker 40% van de bevolking bestaat nog uit rondzwervende horden. In vele streken is groote vruchtbaarheid, maar de inrichting van regeering, het echt Oostersche willekeurige belastingstelsel, dat den minderen man aan eindeloze afpersingen blootstelt, en de weinige zorg, die besteed wordt aan werken van publieken dienst, maken rechten bloei onmogelijk. De shah maakt veel groote reizen, en neemt mis-

schien wel nauwkeurig kennis van al 't wetenswaardige, dat hem onder de oogen komt, maar zien en doen zijn twee. 't Is ook de vraag, of de Westersche beschaving een heidensch of Mohamedaansch volk beter en gelukkiger maakt. Brengt het Christendom de beschaving meê, dan ontwikkelt een volk zich normaal. Komt echter het Christendom als dienares van de beschaving schuchter mede, dan is het eerste onkenbaar en de laatste vervalscht.

Eén Oostersch voorrecht heeft Perzië op de Westersche beschaving vooruit: *er is geen* staatschuld, maar wel een staatskas, die kort geleden 8 millioen tomans (f 46.000.000) bedroeg.

De plaats ontbreekt om over Perzische nijverheid, handel, zeden en gewoonten nog iets te zeggen.

W.

UIT HET LEVEN.

Op Madagascar zijn, in 14 jaren, 700 Protestantse kapellen gebouwd, makende in 't geheel het tegenwoordig getal van 1,200. Er zijn 80,000 Protestantse Avondmaalgangers, en al de gemeenten onderhouden zichzelf. Onlangs woonde de koningin, die een Christin is, zelf de inwijding van twee kerken bij, waar vroeger het heidendom zijn bijzondere sterkte had.

H.

Zendingsgeest.

Onder een zevental jonge mannen van de Hoogeschool te Cambridge, die vóór eenige jaren uitgingen om in de Binnenlanden van Afrika een zendingspost te stichten, was ook een huzaren-officier. Dezen werd eens gevraagd: „Wat beweegt u toch om zoo ver weg te gaan?” Zijn antwoord was: „Ik las eens: *Indien gij Mij liefhebt, zoo bewaart mijne geboden.* Ik heb Jezus lief en daarom ga ik.”

H.

Wat de bekende Evangelist Moody te land doet, doet zekere kapitein Henry Bundy in Amerika te water. Veertien jaren geleden werd deze man aan boord bekeerd en sedert is hij geregeld bezig geweest in het werk des Evangelies op de afgelegen plaatsen van de Noordermeren, die niet anders dan te water bereikt kunnen worden. Vroeger is dit werk per zeilschip gedaan, doch nu wordt er in Chicago een stoomboot voor dat doel gebouwd. Het werk bestaat in het verspreiden van Bijbels, het prediken van het Woord, het stichten van Zondagsscholen en het houden van bidstonden. In het

werk van het bestuur der boot zoowel als van den Evangeliedienst wordt kapt. Bundy bijgestaan door zijn vrouw, twee dochters, een zoon, een machinist en twee matrozen. Men berekent, dat deze Evangelist-zeeman de blijde boodschap reeds heeft gebracht aan meer dan tweehonderd vijftigduizend menschen, die nimmer te voren het Evangelie gehoord hadden. De uitnemende naam der boot is dan ook „Glad tidings” (Blijde boodschap).

H.

Nog eens Dr. Nansen.

Onze lezers herinneren zich zeker, wat we nog pas over Groenland en Dr. Nansen mededeelden. Toen hij verleden jaar met zijn reisgezellen *Groenland*, van de oost- naar de westkust, was doorgetrokken en aan de westkust overwinteren moest, bleek reeds, dat de reizigers met buitengewone bezwaren te worstelen hadden gehad. Nu zij in Kopenhagen zijn *teruggekomen* en hun uitvoerig reisverhaal mededeelen, gelooft iedereen gaarne hun verzekering, dat zij hun waagstuk voor geen prijs zouden willen herhalen. In het binnenland met zijn hooggelegen bergvlakte, steile rotsen, groote gletschers, sneeuw- en ijsvelden had het ijs een golvend voorkomen; de koude (45 à 50 graden Celsius) was soms bijna ondragelijk door den daarmede gepaard gaanden fellen wind met sneeuw en hagel of ijzel. Geen enkel levend wezen zagen zij in het binnenland, behalve twee vogels; de een dicht bij de oost-, de andere bij de westkust. De sneeuwlaag die het geheele binnenland bedekt, wordt door Dr. Nansen duizenden voeten diep geacht. Het vermoeden van sommige geleerden, als zouden zich in het binnenland oasen bevinden, heeft volgens zijn meening geen enkelen grond.

H.

De terugkeer van Dr. Nansen.

Betreffende den terugkeer van den meervermelden Dr. Nansen naar Kopenhagen, omtrent welken koe-nen poolreiziger we reeds een en ander mededeelden, zij nog vermeld, dat alle leden der expeditie zich in den besten welstand bevonden. Niettegenstaande de ontelbare moeilijkheden, waarmede zij te kampen hadden, zijn Dr. Nansen en zijn metgezellen frisch en gezond teruggekomen. Slechts luitenant Dietrichson had als een gevolg van de hevige koude aan een oor het gehoor verloren. Dr. Nansen zelf is een jong, nauwelijks 27-jarig man, die zeer flink en sterk gespierd, en in alle lichaams-oefeningen zeer bekwaam is en, wat wellicht ook vermeld moet worden, met zijn gansche hart de woltheorie van Prof. Jäger aanhangt. Tot zijn gevolg behoorden buiten den reeds vermelden luitenant

Dietrichson, de kapitein Sverdrup, een boer, genaamd Christiaansen, alsook twee Laplanders Ravn en Ralto uit Karafjak, die zeer beschaafd zijn, en gemakkelijk Noorweegsch spreken. Het gezelschap was gedurende zijn verblijf te Kopenhagen de gast van den staatsraad Gamel, in wiens prachtig ingerichte villa zij van de Groenlandsche vermoeienissen konden uitrusten.

Uit de mondelinge berichten van de koene reizigers zij nog dit vermeld. Zij verhaalden: Op den 15^{en} Augustus tegen den avond togen wij op weg naar het binnenland met onze bagage, onze instrumenten en onze sneeuwschoenen op de schouders. Zoolang wij vast ijs onder de voeten hadden en dat was ongeveer 12 dagen, liepen wij voort. De eerste dagen echter stootten wij reeds op geweldige scheuren in het ijs, zoodat wij lange omwegen moesten maken. Waar die scheuren zich meer sloten troffen wij natuurlijke bruggen van sneeuw aan, die slechts met de grootste voorzichtigheid konden worden overgegaan. Dikwijls geraakten wij tot aan de armen in de sneeuw, en slechts de sneeuwstokken die wij horizontaal uitgestrekt vasthielden, belett'en, dat wij in de diepte verdwenen. Drie dagen moesten wij, door geweldige regenbuien genoodzaakt, rust houden. Daarbij kwam, dat wij al de 12 dagen den wind tegen hadden, wat den marsch zeer bemoeijijkte.

Wij besloten onzen koers van noord-west naar Christiaanshaab te veranderen, en west-zuid-west naar Godthaab te gaan. Dit was op den 27^{en} Augustus. Wij hadden nauwelijks een dagreis in de nieuwe richting afgelegd, of wij moesten onze sneeuwschoenen aantrekken, daar een dikke sneeuwlaag het ijs bedekte. Wij naderden het midden van Groenland, dat uit een uitgestrekte hoogvlakte bestaat, met een bodem die slechts weinig golvend is. Zoover wij berekenen konden ligt het 9000 voet boven den spiegel der zee. *Nergens ontdekten wij een spoor van plantengroei.* De eenige levende dieren, die wij ontdekten, waren twee kleine sneeuwmussen. De temperatuur was verbazend laag n.l. 45—50 graden Celsius. Veertien dagen lang trokken wij daarin over Groenlands ontzagwekkend hooggebergte, slechts één dag moesten wij wegens een sneeuwstorm stilstaan, doch deze storm was dan ook zoo vreeselijk dat, toen wij des morgens buiten onze tent zagen, wij nauwelijks 5 meter ver van ons iets konden onderscheiden. Den 19^{en} September zagen wij land zonder ijs; doch hoewel wij snel voortreisden, bereikten wij het eerst den 27^{en} September. Twee dagen later kwamen wij aan de kust en wel aan den binnensten inham van den Ameratik fjord.

H.

Gevat.

Dat de aardappel het geheugen en in het algemeen de verstandelijke vermogens verzwakt, is dikwijls beweerd, doch zonder dat men één bewijs daarvoor geleverd heeft.

Ook de Hessische dichter Heinrich von Wildungen hield op een avondgezelschap te Marburg, halsstarrig deze bewering staande, en bleef naar zijn meening het bewijs daarvoor niet schuldig. Bij den avondmaaltijd nu werd een prachtige aardappeltaart voorgediend, waarvan de dichter smakelijk at, terwijl hij haar voor een kostelijke taart verklaarde. De vrouw des huizes wilde hem nu overtuigen van zijn dwaling en het gansche gezelschap barstte in een hartelijk gelach uit, daar Von Wildungen kort tevoren verklaard had, dat hij de aardappelen in elk gerecht, waarin ze waren, proefde en niets daarvan at. Doch de dichter redde zich spoedig uit de verlegenheid. „Zie mijn heeren, hier heeft men al dadelijk een bevestiging van mijn beweren, dat aardappelen schadelijk voor het verstand zijn; nauwelijks heb ik van het aardappelgerecht geproefd, of ik weet zelfs niet meer wat ik gegeten heb.”

H.

Een reuzenwerk.

De Parijsche wereldtentoonstelling van 1889 kan op twee bouwwerken bogen, die zoowel door hun afmetingen, als door hun samenstelling de meerderheid der 19^e eeuw op de kunstvaardigheid van alle voorgaande eeuwen belichamen. Het zijn het *Machinegebouw* en de *Eiffeltoren*. Is het laatstgenoemde een in alle opzichten buitengewoon werk, dat de vroeger voor onmogelijk gehouden hoogte van 1000 voet boven den aardbodem bereikt, zoo is het daarentegen het Machinegebouw, dat door den ontzaglijken omvang van zijn bogen niet minder den roem der bouwkunst van onze eeuw verkondigt, die in de eerste plaats de ijzeren eeuw wordt genoemd.

Het Machinegebouw vormt het uiteinde der gebouwen aan de zuidzijde van het „Champ de Mars” en neemt nagenoeg de gansche breedte daarvan in. Het bijzonder groote schip van dit gebouw heeft een lengte van 429, een breedte van 115 en een hoogte van 45 meters!

De bouw werd in April 1888 aangevangen en het gebouw was reeds 5 maanden later in het ruwe gereed. De spanning der binten bedraagt aan de binnenzijde 112.60 meter en men kan zich daarvan eenigszins een denkbeeld maken, als men zich herinnert, dat de grootste welving, die tot nu toe werd bereikt, die van het stationsgebouw van St. Pancras te Londen, slechts 73 meter telt. Elk der ijzeren pijlers van het Machinegebouw is sterk genoeg, om

een schok van 412.000 kilogram in verticale en van 115.000 kilogram in horizontale richting te kunnen weêrstaan. Het gezamenlijk gewicht van het ijzer, dat voor den bouw werd gebruikt, bedraagt 10.403.000 kilogram en de oppervlakte, die dit reusachtige gebouw beslaat, is 61.500 □ meter.

Twee der hoogste huizen van Parijs, op elkander gezet, kunnen evenmin den top van het dak bereiken, als het standbeeld van Napoleon I het hoofd zou behoeven te buigen, wanneer het met de gausche Vendôme-zuil in het gebouw geplaatst werd. Aan beide zijden van het hoofdgebouw bevinden zich zijgebouwen van 15 meters breedte, die uit een benedenruimte en een galerij bestaan. 18.000 □ meter muurvlakte zijn beschilderd en 10 groote oppervlakten van een 100 □ meter bevatten voorstellingen, zinnebeelden en 124 wapens van de hoofdsteden der departementen, alsook van de grootste buitenlandse steden. De westelijke gevel bevat een bijzonder groot glas, dat het opschrift „Slag van Bouvines” draagt. In dezen slag overwon Koning Philip August II den Duitschen Keizer Otto IV. Men kon licht geneigd zijn deze vermelding voor een politiek schimpschot op Duitschland te houden, doch de Franschen verklaren het door te zeggen, dat van dien tijd af de volkomen vereeniging der Fransche natie dagteekent, en dit glas daarom ter herinnering hier is gesteld.

De oostelijke gevel met den hoofdingang aan de „Avenue de la Bourdonnais” bestaat uit twee vooruit-springende ijzeren pilaren van 35 meters hoogte. Zij bevatte een trap en een opstijger. Twee zinnebeeldige figuren van gips, die de stoomkracht en de electriciteit voorstellen, volmaken de versiering van de grootste ruimte op aarde, die door een dak wordt bedekt.

Het zou niet te verwonderen zijn, zoo men vroeg naar de latere bestemming van dit reusachtig gebouw, als het niet reeds zijn bestemming had gekregen. Het gebouw zal namelijk aan de militaire school toegevoegd worden, die zich dicht er achter bevindt. Inderdaad kunnen vele regimenten de meest uitgebreide exercitiën daarin houden. Het is echter een wel wat kostbare exercitieplaats, want het Machinegebouw heeft aan bouwkosten 8 millioen francs verslonden!

H.

Prins Maurits van Oranje had zich bij Geertruidenberg zoo goed verschanst, dat het den Spanjaarden, niettegenstaande hun overgroote meerderheid, niet kon gelukken, hem aan te vallen of hem ook de minste afbreuk te doen. Ten laatste zochten zij te onderhandelen, en tot dat doel zond Maurits zijn trompetter in het vijandelijke leger. Hier ontmoette de afgezant den ouden graaf Ernst van

Mansfeld, die hem vroeg, of de prins bang was, wyl hij zich tot over de ooren toe verschanste.

„Het is niet zoozeer vrees,” antwoordde de trompetter lachende, „als wel de wensch van mijn prins, ook zoo'n oude krijgsman als Uwe Genade te worden!”

J. A. W. Jr.

Frederik Wilhelm I van Pruisen was, zooals bekend is, een zeer spaarzaam vorst, en daarom kwamen ook zeer zelden fijne schotels op zijn tafel. Echter at en dronk hij gaarne zeer goed, en sloeg daarom zelden eene uitnoodiging af. Zoo had hij reeds bij al zijn generaals gedineerd, op één na, dien hij dan ook eens zeer duidelijk zijne bevreemding daarover te kennen gaf.

„Uwe Majesteit vergeve mij, dat ik nog niet de eer gehad heb u aan mijn tafel te zien, maar zij bedenke, dat ik nog een jonggezel ben en geen eigen huis bezit en daarom gewoon ben in eene of andere restauratie te dineeren.”

„En waar eet gij dan?”

„Bij Nicolai!”

„Zoo, laat daar dan eens een middagmaal voor mij gereed maken. Ik zal uw gast zijn!”

De generaal boog diep, en dankte Zijne Majesteit voor de groote eer, hem bewezen.

Frederik Wilhelm verscheen dan ook den volgenden dag op de bestemde plaats, maar met hem nog een groot aantal officieren, die de koning, om de gierigheid van den generaal te bestraffen, ongenood medebracht.

De verbazing en verslagenheid van den gastheer was groot, doch wetende, dat de vorst niet met zich liet gekscheren, haastte hij zich allen een plaats aan te bieden, en liet de spijszen voordienen.

Eindelijk stond de koning op. Nu riep de generaal den waard bij zich en vroeg: „Hoeveel kost het couvert?”

„Een gulden, uwe excellentie!”

„Heel goed, hier is een gulden voor dat van Zijne Majesteit en een voor het mijne; de andere heeren betalen voor zichzelf, daar ik hen niet uitgenoodigd heb.”

De koning zag den generaal eenige minuten verbaasd aan, barstte toen in lachen uit, en riep: „Dat is bijzonder, ik denk hem te plunderen, en nu doet hij het mij; nu kan ik alles betalen!”

En de koning betaalde de geheele, niet onbeduidende, rekening.

J. A. W. Jr.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZON te Amsterdam.”

GESCHEIDEN — VOOR EEN TIJD.

III.

Op een voormiddag in den zomer wandelde een jong meisje een der vele heuvelpaden op, die leiden naar verspreide gehuchten of enkele woningen in het Oosten van Ardèche. Haar tred was licht en vlug, haar gestalte gracielijk, terwijl haar heldere blik getuigde van levensmoed en hoop. Zij liep met gebogen hoofd als hielden diepe gedachten haar bezig.

En daartoe bestond voor de nu bijna achttienjarige Marie Durand — want zij was het — alle aanleiding. Haar broeder Pierre was kort na zijn ordening tot predikant weder naar Zwitserland vertrokken, om daar nog een korte wijle in rust en veiligheid door te brengen, eer hij zijn taak aanvaardde. Hij was namelijk als student reeds verloofd met een nicht van den predikant Roger, en zou op diens aandringen in het huwelijk treden, eer hij de werkzaamheden, aan zijn ambt verbonden, aanvaardde. Niets was beiden jongelieden liever geweest. Pierre had zich gehaast dit besluit aan zijn vader meê te deelen en diens goedkeuring te vragen. Wyl Durand echter, om de vervolging te ontgaan, zich nu hier dan daar ophield, en 't bovendien veiliger was niet rechtstreeks aan hem te schrijven, werden de brieven gewoonlijk aan dezen of genen goeden vriend gericht en kreeg Durand dan bericht dat hij ze kon afhalen.

Tot dat doel vonden we Marie thans op weg. Zij

vermoedde wat de brieven, die haar wachtten, zouden inhouden en allerlei gedachten gingen haar door 't hoofd. Ze betroffen den geliefden broeder, dien zij zoo weinig, de nieuwe zuster, die zij nog nooit gezien had. Wat zou hun toekomst zijn?...

Plotseling werd Marie in haar overdenkingen gestoord. Verbaasd en verrast zag zij op. Het pad, waarop zij zich bevond, was ruw, bezijden begroeid met struikgewas en voorts ingesloten door rotswanden en klipgesteenten. Hier en daar zag men een boerenhuis, waarvan echter weinig meer dan het dak te bespeuren was, daar de huizen waren omgeven door muren uit ruwe steenen saamgevoegd en zoo hoog, dat zij het overzicht geheel belett'en. Achter een dier omheiningen klonken de tonen van een lied, dat door een fraaie, zware mannestem werd gezongen. 't Waren de woorden uit Psalm 68.

„De Heer zal opstaan tot den strijd;
Hij zal zijn haters, wijd en zijd,
Verjaagd, verstrooid doen zuchten.
Hoe trotsch zijn vijand wezen moog',
Hij zal voor zijn ontzaglijk oog
Al sidderende vluchten.”

Een diepe ontroering greep Marie aan. Niet alleen wyl haar de woorden des psalmdichters bekend, dierbaar, ja heilig waren, maar bovendien — was niet dat lied de krijgsvang der Hugenoten, waarmee zij zoo vaak ten strijde waren getogen, de overwinning behaald hadden? Zij kende den psalm uit de ver-

halen haars vaders, zij had het vers honderden malen met hem en tal van anderen gezongen. En nu zij daar in de eenzaamheid, temidden der woeste bergen, onverwacht de welbekende tonen vernam, kon zij zich niet weerhouden. Met luide stem sloot zij zich bij die klanken aan, al zag zij den zanger ook niet, en zong stilstaande mede, tot het vers ten einde was. Van lieflijke gedachten vervuld, wandelde zij weder voort.

Zij was nog niet ver gekomen toen zij, een hoek omslaande, een openstaande huisdeur bemerkte. Zij wilde voorbijloopen, doch op 'tzelfde oogenblik kwam iemand uit den tuin rechtstreeks op haar toe.

't Was een jong man, naar gissing niet ouder dan even twintig jaar. Zwarte, donkere lokken omlijstten een welgevormd, eenigszins bleek gelaat, waarin vooral de donkere, sprekende oogen de aandacht trokken. Hij was niet groot, maar welgebouwd, rank en gespierd. Alles duidde aan, dat hij in de bergen zijn jeugd had doorgebracht, en in de hooge lucht tot een gezond, krachtig jonkman was opgewassen.

Eenigszins verrast staarde de zanger de onbekende wandelaarster aan. Nieuwsgierigheid om te weten, wie zijn gezang begeleidde, had hem naar buiten gedreven. Doch zeker had hij allerminst verwacht in deze zoo weinig bezochte streken een jong meisje te zullen ontmoeten, blijkbaar niet uit den geringen boerenstand, zooals haar kleeding reeds aantoonde. Daarbij had Marie, hoe jong zij nog zijn mocht, iets ernstigs en edels in voorkomen en houding, dat evenzeer tot eerbied noopte, als hare welgevormde, schoone trekken de aandacht moesten boeien. Gelijk veelal bij hen voorkomt, die reeds jong met de beproevingen en het lijden dezes levens kennis maakten, scheen Marie eenigszins ouder dan zij werkelijk was. Een zekere zwaarmoedigheid, wel te verklaren in iemand, die steeds vervolging en vijandschap moest duchten, lag over haar gelaat verspreid.

De jonkman bleef een oogenblik ietwat verlegen staan. Toen nam hij, met die „*élégance*”, welke den Franschman aangeboren is — en die *ook* haar goede zijde heeft — den hoed af, maakte een buiging en sprak nadertredend:

„Vergeef 't mij, jonkvrouw, dat ik misschien onbescheiden ben. Ik was zoo verrast hier een stem te hooren, die aan de mijne zich paarde, en dat bij zulk een lied, 'twelk waarlijk niet iedereen kan of wil zingen, dat ik mij niet weerhouden kon eens te gaan zien, wie de onbekende, die met mij medezong, was. Gij behoort zeker ook tot de onzen.”

Zoowel het voorkomen van den spreker en de ongekunstelde wijze, waarop hij sprak, en vooral zijn laatste woorden banden allen argwaan, zoo die bestaan mocht hebben, uit Marie's hart. Zij zag den spreker een oogenblik in het mannelijk, flink gelaat en antwoordde toen:

„Ik behoor tot de Gereformeerden, zooals ook

gij voorzeker. En toen ik dat oude, schoone lied hoorde, kon ik niet zwijgen. Ik wist niet, dat hier vrienden woonden, daar ik nog slechts kort geleden hier kwam.”

„Zoo is 't ook met mij,” hervatte de jonge man, „we wonen hier pas enkele weken. Vroeger hadden we een boerderij een uur of tien verder, maar hier is het veiliger en moeder — ik woon alleen met mijn moeder — achte het daarom beter hierheen te gaan. Wilt ge niet even bij ons rusten?”

Marie behoefde naar geen redenen te zoeken, om voor het vriendelijk aanbod te bedanken, en zij zou dat ook gedaan hebben, indien niet juist de vrouw des huizes zich aan den ingang van den tuin vertoonde en het woord tot haar gericht had. Zij, die vereenigd zijn door eenzelfde allerheiligst geloof, zijn broeders en zusters en zij gevoelen dat, helaas! niet altijd zoo sterk, dat het hen voor min lieflijke verhouding en bitterheid bewaart. Maar toch ten slotte komt de liefde, die allen saâmverbindt en vereenigt in Christus, het Middelpunt, weer boven. In dagen van lijden echter gevoelt men zich sterker en dieper dan ooit „medegenooten in de verdrukking”. En zoo was dan ook al aanstonds een toenadering ontstaan tusschen de beide bewoners der boerderij en de jonge Hugenate, die dus onverwacht met hen in aanraking kwam. Marie kon nu niet weigeren en trad voor een oogenblik binnen.

De boerin, die, hoewel blijkbaar niet jong meer, nog kras voor haar jaren was, haastte zich den vreemde eenige verkwikkingen aan te bieden en zou een lang gesprek zijn begonnen, indien Marie niet bepaald verklaard had, dat gewichtige redenen haar drongen haast te maken, en zij deelde die openhartig aan haar nieuwe kennissen mede.

„Jacques,” sprak de oude vrouw tot haar zoon, „zoudt gij de juffer niet de verdere wandeling kunnen besparen, en den brief gaan afhalen? Ge kunt in een groot half uur terug zijn. Men zal hem u wel meêgeven. Gij vindt het immers goed, juffrouw?”

Marie begreep, dat het wantrouwen zou verraden, als zij dit aanbod afsloeg. Schoon er tamelijk meê verlegen stemde zij toe; weldra was Jacques op weg, terwijl de oude vrouw aan Marie al haar wedervaren vertelde. Haar man was gevallen in den strijd, die ontstond, toen de onderdrukte Protestantsche bevolking naar de wapenen greep; van haar zes kinderen waren twee dochters gehuwd; drie zonen eveneens, doch waar zij zich bevonden, wist de oude vrouw niet, daar het moeielijk en gevaarlijk was met hen geregeld gemeenschap te onderhouden; zij vermoedde dat althans twee hunner zich thans buiten het Vaderland bevonden. Alleen Jacques was bij haar gebleven, ook nu zij de streek, waarin zij was geboren, had verlaten, hopende hier althans den Heere te kunnen dienen zonder deswege te worden gehinderd en gekweld.

Dat ook Marie Durand haar levensgeschiedenis

moest verhalen, sprak vanzelf. En evenzeer, dat beide vrouwen, hoe verschillend ook in jaren, zich daarna wonderlijk tot elkander voelden aangetrokken. 't Was hun als waren ze oude vriendinnen. Want alzo krachtig is de gemeenschap der liefde en des geloofs en des lijdens, welke haar grond vindt in den eenigen Herder en Leidsman van allen, Jezus Christus.

Het duurde geruimen tijd, eer Jacques terugkwam, en toen hij eindelijk wederkeerde, was het — zonder brief. Er was er, zoo had men hem gezegd, nog geen voor Durand ontvangen; al kon er elk oogenblik iets komen.

Teleurgesteld stond Marie op, zeide de oude vrouw en haar zoon hartelijk dank voor haar vriendelijkheid en wilde heengaan, toen Jacques haar vroeg, of hij ook morgen eens zou gaan vernemen, of er iets gekomen was. Na een weinig praten besliste de vrouw des huizes door te zeggen, dat het voor Jacques geen moeite was, om de boodschap te doen, en dat de juffer, als zij lust had te komen, haar een groot genoegen zou doen door een tweede bezoek. 't Aanbod werd zoo gulhartig gedaan, dat Marie niet kon weigeren, en wederkeerig haar woonplaats mededeelde, waar zij de nieuwe vrienden uitnodigde haar op te zoeken.

Juist wilde Marie zich den volgenden morgen op weg begeven, om den brief te gaan afhalen, toen er aan de huisdeur werd geklopt. Zij opende — Jacques stond voor haar.

Een lichte blos vloog over het gelaat van het meisje, toen zij den jonkman verwelkomde. Hij boog hoffelijk, en reikte haar den brief over met de woorden: „Ik was zoo gelukkig hem al vroeg te krijgen, en dacht, dat ge er misschien op wachtend zoudt.”

De bezoeker werd nu binnen genood en aan den ouden Durand voorgesteld, die met welgevallen den flinken jonkman beschouwde.

„Rust even uit,” sprak Etienne; „gij hebt ons een grooten dienst bewezen. Misschien mag ik uw naam wel weten, opdat ik dien goed onthoude.

„Jacques,” was 't antwoord; „Jacques Serre van Mont Lafleur; nu wonen we sinds kort hier.”

„Dat heb ik vernomen,” zei Durand; „'t verblijdt me, dat ge zoo voor uw moeder zorgt. Dat is naar des Heeren wil.”

„Ik mocht niet anders,” sprak Jacques eenvoudig; „vader is dood en de broers en zusters getrouwd en op zichzelf. We moeten zien, of 't ons hier gelukt een bestaan te vinden en veilig te zijn.”

Marie haastte zich intusschen Jacques iets voor te zetten, en met den gezonden eetlust van een bergbewoner, sloeg hij 't niet af, opmerkende, dat de eene vriendschap de andere waard was.

Na de belofte, dat men elkaer wederkeerig en binnenkort eens zou bezoeken, nam Serre afscheid. 't Ontging Marie niet, dat zijn hand een weinig

beefde, toen hij de hare bij 't heengaan drukte. En toen hij vertrokken was, zij hem nog even naoogde en hij den gevederden hoed nog eens afslichtte, doortintelde haar een totnogtoe onbekend, wonderlijk gevoel, waarvan zij zich geen rekenschap kon geven.

En evenzoo ging 't Jacques. Zijn karakter was een zeldzame mengeling van ernst en opgewondenheid. En zoo kwam 't dan ook, dat een luisteraar dien dag op dezelfde plek, waar Jacques gisteren uit het diepst zijns harten den psalm had opgezongen, nu een ander liedeken van zijn lippen had kunnen opvangen, een zeer oud liedeken, dat vertaald ongeveer aldus zou luiden:

„Als koning Hendrik mij geven wou
Parijs zijn groote stad,
En ik daarvoor verliezen moest,
Haar, al mijn vreugd, mijn schat,
Ik zei tot koning Hendrik: „Heer!
Och, neem uw stad Parijs maar weer;
Die ik bemin, heb 'k veel te lief,
Te lief, te lief!”

En als nu de lezer of de lezeres dat minder stichtelijk mocht vinden, dan zou ik hem bescheiden raden in zijn oordeel voorzichtig te zijn. Zulk een liedeken is geen psalm, maar als een eenvoudig liefhebbend hart zijn gevoel er soms onbewust door lucht geeft, is dat een eerlijke, en zelfs geloof ik een heerlijke zaak. Er is geen kwaad in iemand lief te hebben, als wij 't maar zoo doen, dat de Heere God er een welgevallen aan hebben kan.

Onbewust — zeiden we. Althans zoo was 't met Jacques. Zijn hart was vervuld van Marie; zij stond in al haar jeugd en schoonheid en lieflijkheid voor hem, en hij moest een lied zingen. Was 't wonder dat juist dit oud-Fransch rijmpje hem van de lippen kwam. En wie weet wat er nog zou gevolgd zijn, als niet de moeder, verrast door het vroolijk deuntje uit haar jeugd — ze had in de laatste jaren zelden zoo iets gehoord — naar buiten was gekomen met den uitroep: „Maar jongen, hoe komt ge er toch aan zoo iets te zingen?”

Verschrikt zag Jacques op. Hij kleurde geweldig en trachtte zijn verlegenheid te verbergen. Doch moeder had iets bespeurd, en de uitkomst bewees, dat zij juist had gezien.

De brief, waarin den ouden Durand kennis werd gegeven van de plannen zijns zoons en zijn goedkeuring gevraagd, bleef niet lang onbeantwoord. Met blijdschap gaf de oude man zijn toestemming.

Twee maanden later werd er niet ver over de grenzen in het vrije Zwitserland, waar het Evangelie in zoo menig gewest de nevelen had verdreven, een huiselijk feest gevierd. Pierre Durand, de jonge leeraar, trad in het huwelijk, dat door zijn vriend en leermeester Roger werd ingezegend. Wel kon men den bruijom noch zijn bruid een blijde

toekomst naar de wereld voorspiegelen, doch zij hadden elkander lief, gelijk beiden Hem, door Wiens eeniggeboren Zoon hun het eeuwige leven was geschonken. Daarom waren zij omtrent het aardsche wel gerust. Gevaren, ja den dood misschien ging de jonge prediker tegemoet, doch hij wist wiens Hij was en Wien hij diende.

Aan het einde van den feestmaaltijd stond hij op en sprak, na al de aanwezigen dank gezegd te hebben, in 't bijzonder zijn vader en zuster aan. 't Was zoo onzeker, wanneer hij hen zou wederzien. Neerdrukkende gedachten kwelden Marie, toen zij haar broeder zoo hoorde spreken; toch kon zij een glimlachje niet onderdrukken, toen hij er op zinspelde, hoe hij hoopte ook spoedig aan te zitten aan haar bruiloft.

Alleen Gode zijn de toekomstige dingen bekend. En zoo kon Pierre niet anders meenen, dan dat de vervulling zijner wenschen aanstaande was, toen hij kort daarna van zijn zuster een brief ontving, waarin, na een omstandig verhaal van al wat was voorafgegaan ook dit stond: „En thans ben ik de gelukkige verloofde van Jacques Serre.”

H.

VREEMDE MEDAILLES.

De mannen op onze plaat zien er wonderlijk genoeg uit. Het zijn heidensche priesters; lama's uit Thibet. Maar nog meer dan over henzelven, moet men zich verbazen over hun werk. Zij maken medailles; en dat wel uit de asch van een kortelings overleden lama. De man, wiens lijk deze eer zal tebeurtvallen, moet bij zijn leven om geleerdheid en heiligheid in zeer goeden reuk gestaan hebben. De Thibetanen gelooven dat zulk een priester bij zijn dood tot halfgod verheven wordt, gelijk hij reeds bij zijn leven voor een gedeeltelijke vleeschwording van de Groote Godheid wordt aangezien. Derhalve verbranden zij het lijk van den pas gestorven lama en vermengen, onder vele afgodische plechtigheden, de asch met klei. Uit die klei vormen ze medailles, die tegen goed geld aan de „geloovigen” worden uitgereikt. In de tempels en in de particuliere huizen worden deze medailles bewaard en aangebeden.

In Thibet arbeiden de zendelingen der Hernhutters. Zij trachten in den naam des Heeren deze afgodische lijkverbranding uit te roeien.

Terwijl zij dáar bezig zijn, wint het heidensche gebruik hier veld. Waarlijk, in het „Christelijk” Europa en Amerika komen toestanden, die doen denken aan de woorden des Heeren: „Het zal den mannen van Sodom en Gomorra verdragelijker zijn in het gericht dan ulieden!”

W.

Licht! Meer licht!

(Slot.)

DOOR

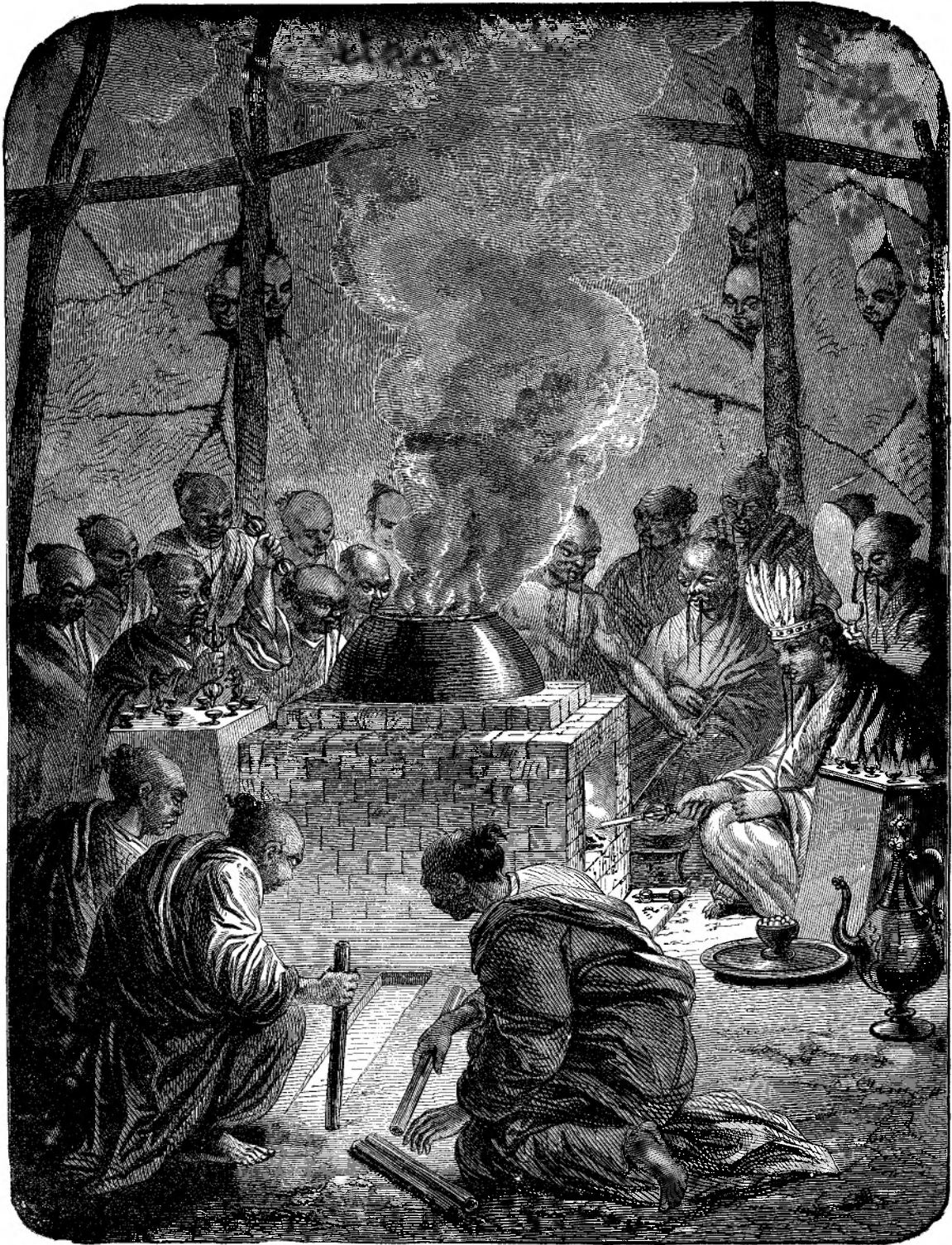
P. J. KLOPPERS.

Op *heel licht* staat een enk'le maar,
Op *half licht* ver de meesten.

DE GENESTET.

Bitter stelde Keulen den jeugdigen geleerde teleur. Weldra had hij bij de wijzen der oude bisschopsstad uitgeleerd, en toch, nog dorste zijne ziel naar kennis, zijn hart bovenal naar vrede. Waar zou hij ze zoeken? Dagelijks stak hij den Rijn over naar het kleine Deutz, om in het klooster der Benedictijners aldaar de rijke bibliotheek te onderzoeken en vooral om er de geschriften van Ruprecht te lezen. Deze laatste trokken hem bijzonder aan, wijl de schrijver, in volkomen onafhankelijkheid van anderer uitspraak, zijne meening eeniglijk en alleen op den Bijbel grondde. Wat zou hij er niet voor gegeven hebben, zoo hij den Bijbel in de grondtaal had kunnen lezen! Helaas, èn Grieksch èn Hebreuwsch waren hem nagenoeg onbekend! Gaarne hielpen hem eenige eenvoudige Grieken, die voor de overmacht der Turken naar Keulen gevlucht waren, en aan geleerde Joden was Keulen niet arm in die dagen. Nu was het uit met de machtspreuken der Keulsche wijzen en toen eindelijk de vrijmoedige Fries, de vriend van allen die oprechtheid en geest beminden, de onafhankelijke onderzoeker, die het zijn deftigen leermeesters meer dan eens lastig maakte, het voornemen te kennen gaf, om Keulen te verlaten, lieten ze hem gaarne gaan.

Waarheen? Reeds werd zijn naam daarbuiten met eerbied genoemd en de keurvorst van de Paltz bood hem een leerstoel bij de Universiteit te Heidelberg aan. Wessel aanvaardde dezen echter niet. Nog was hij meer geneigd zich temidden van den stroom der meeningen en van den strijd des levens te werpen. Hij begaf zich naar Parijs, het brandpunt van de toenmalige wetenschap, het middelpunt ook van godsdienstigen strijd. 't Was hier vooral, dat Wessels meeningen zich omzetten in zulk een geest, dat Luther later menigmaal getuigde: „Indien ik Wessels werken vroeger gekend had, zou menigeen mij verwijten, dat ik hem nageschreven had.” Hier sloot hij vriendschap met Johannes Reuchlin en Rudolf Agricola, een vriendschap, welke tot zijn dood voortduurde en waaraan vooral Agricola veel te danken had. Hier genoot hij de bescherming van Frans van Roveren, den generaal der Minorieten, die later als Sixtus IV den pauselijken troon beklom. In de openbare disputen verried hij steeds meer, hoe zijne overtuiging aangaande aflat en vagevuur, aangaande de macht en de onfeilbaarheid van den heiligen vader afweken van de leer der kerk, terwijl hij de gebreken der geestelijken en hun wandel

HET MAKEN VAN MEDAILLES VAN DE ASCH VAN EEN THIBETAANSCHEN LAMA.

hekelde. Zestien jaren lang verbleef hij te Parijs, en toen hij het verliet, had hij zich den eernaam van „Meester in de tegenspraak” verworven. Geruimen tijd daarna, toen hij reeds in het klooster te Aduard de welverdiende rust genoot, zat hij aan den kloosterdijsch neder naast zekeren doctor uit Parijs, die zooveel roemrijks van den geleerden Wessel vernomen had en nu begeerig was, om met hem kennis te maken. De doctor vond zich niet weinig teleurgesteld, toen Wessel op al zijne vragen slechts kortelijk antwoordde en hij vergeefs trachtte diens weerspraak uit te lokken. Bij het oprijzen van tafel noodigde Wessel den doctor tot een gesprek uit. Deze had dan toch zijn doel bereikt en legde nu aan Wessel allerlei ingewikkelde vraagstukken voor. De antwoorden van den geleerde verbaasden den doctor al meer. Eindelijk sprong hij van zijn zetel, ontblootte het hoofd en riep uit, terwijl hij met den diepsten eerbied voor Wessel boog:

„Gij zijt een Alanus, een engel Gods of een anderen geest, dien ik niet noemen wil. Doch ik dank God, dat ik u mocht leeren kennen, den man, dien de uitstekendste geleerden van Parijs hun „meester in de tegenspraak” noemen, die door velen gehaat, maar door allen bewonderd wordt.”

IV.

Men schreef het jaar 1471. Gansch Rome was in feestdos gehuld. Op het Vatikaan verdrong zich eene schare van vorsten, hoogwaardigheidsbekleeders der kerk en geleerden, om den geachten Frans van Roveren, die tot den heiligen stoel verheven was, hunne hulde aan te bieden. Ook Wessel Gansfort wilde zijn ouden vriend geluk wenschen. Sixtus was kennelijk verrast hem te zien.

„Nu moogt ge een gunst van mij begeeren, Wessel, en wees niet al te bescheiden. Gij verdient het en ik kan het thans doen.”

Wessel glimlachte: „Gij zijt wel zoo goed, mij aan vroegere betrekkingen tusschen u en mij te herinneren, heiligste vader! Zoo zal uwe heiligheid ook wel weten, dat ik niet naar groote dingen streefde. In mijn lagen stand ben ik volkomen tevreden met wat God mij gaf. Daar uwe heiligheid echter thans de plaats van den oppersten priester en herder op aarde inneemt, zoo wil ik van God voor u begeeren, dat gij uw heiligen naam met eere dragen en uw ambt zóo waarnemen zult, dat, wanneer de groote Herder der kudde, wiens hoogste dienaar gij hier op aarde zijt, eenmaal komen zal, gij alsdan tot Hem spreken moogt: „Heer, vijf talenten hebt Gij mij gegeven, zie, andere vijf talenten heb ik boven dezelve gewonnen!” en Hij u dan antwoorden moge: „Kom, gij goede en getrouwe dienstknecht, ga in in de vreugde uws Heeren!”

„Ja, ja, daar zal ik nu wel voor waken,” hernam Sixtus bits, blijkbaar geraakt door het antwoord

van den gestrengen Wessel, „k bedoelde echter, dat ge nu iets van mij voor uzelf vragen zoudt.”

„Welnu,” antwoordde Wessel, „zoo behage het uwe heiligheid mij een Griekschen en Hebreeuwschen bijbel uit de bibliotheek van het Vatikaan te geven.”

„Die zal u geworden,” beloofde Sixtus, „maar”, en hier legde hij zijn vroegeren vriend vertrouwelijk de hand op den schouder, „waarom hebt ge mij geen bisdom of iets van dien aard gevraagd?”

„Omdat ik zoo iets niet gaarne zou bezitten,” antwoordde Wessel, nam afscheid van den heiligen vader en liet den hooghartigen Sixtus, die zich van zulk een „voegen tot de nederige dingen” geen denkbeeld maken kon, in verbazing achter.

Eenigen tijd vertoefde hij in Italië en genoot daar nog meer van den omgang met de uitstekende geleerden van dien tijd dan van de schoone natuur onder den hemel van Florence en Napels. Weldra echter begaf hij zich naar Heidelberg, waarheen de keurvorst van de Paltz hem andermaal geroepen had. Maar de hoogleeraren weigerden hem als hun ambtgenoot te erkennen, wijl hij den doctorstitel miste en dezen wilde men hem niet toekennen, alvorens hij zich tot priester wijden liet. Dit was te veel.

Wessel verliet Heidelberg, om er nooit weder te keeren. De benijders van den grooten man hadden de hoogeschool en geheel Deutschland van een sie-raad verstoken.

V.

De jongeling was een oud man geworden. Heinde en ver had hij bevrediging voor zijn hart gezocht, maar noch het weelderige Parijs, noch het kerkelijk Rome hadden ze hem kunnen geven. Niet om niet had de wereld hem den titel vereerd van „meester in de tegenspraak”. In tegenspraak was geheel zijn leven met de wereld, in tegenspraak zijne overtuiging met de leer der kerk. Thans zocht hij het in het vaderland weër. Feestelijk verwelkomden zijne landgenooten den wereldberoemden man, die in het gebied van David van Bourgondië, Utrechts bisschop, een plekske zocht, om er zijne laatste dagen door te brengen. Den meesten tijd sleet hij in het klooster te Aduard, waar de diepzinnige denker uitgelezen mannen om zich verzamelde. Ook hier liet hij zich vrij uit over vagevuur en aflat, over biecht en geestelijkheid. Meer en meer vielen zijne beschouwingen in den geest der mystieken. Van goede werken afziende, zocht hij de zaligheid door het geloof. Het gezag der geestelijkheid werd zeer door hem geschaad, wijl hij een scherp onderscheid maakte tusschen de Kerk van Christus uit levende steenen gebouwd en onzichtbaar, en de Roomsche kerk dier dagen. Aan de Heilige Schrift onderwierp hij elk getuigenis, elke verklaring van pausen en heiligen, ja, volkomen billijkt hij het recht der leeken, om zich te verzetten

tegen ieder, wiens geboden in strijd waren met de uitspraken der Schrift. Ieder geloovige kent hij het recht en den plicht toe, ook zelfs den paus te vermanen, wanneer deze in leer en leven afwijkt van de tucht en vermaning des Heeren en dit, zoo noodig, openlijk te doen, gelijk toch ook een Paulus zelfs Petrus berispte. Geen sacrament kan eenigen invloed op 's menschen zaligheid uitoefenen, tenzij het aller-eerst zijn invloed heeft doen gelden op de binnenste roerselen van het menschelijk hart, m. a. w. biecht noch aflaat vermogen van zonde en schuld te bevrijden, indien het hart geene verlossing zoekt in Christus' bloed. En nimmer kan de paus beschouwd worden als de uitdeeler van de overvloedige goede werken der heiligen aan hen, die in het goede tekort schoten. Wel kan het Heilig Avondmaal de harten der geloovigen sterken door de herinnering aan het lijden en den dood des Heeren, maar het ware eten van Christus' lichaam is gelooven, het ware drinken zijns bloeds is tot Hem vluchten met de ziel, de dagelijksche gemeenschap met Hem is het ware in gedachten houden van de overgave zijner ziel tot in den dood.

Deze stellingen en meer anderen werden door Wessel in een geschrift verzameld, 'twelk ook naar buiten bekend werd. Helaas, dat ook het „licht der wereld” in donkere dagen onder wolken van vreeze en twijfelmoed schuilen ging. Johan van Wesel, een van Wessels vrienden, werd voor de geestelijke rechtbank te Worms gedaagd en tot den vuurdood veroordeeld. De schrik sloeg Wessel om het hart en niet ten onrechte vreezende, dat men ook hem zou zoeken te vangen, zocht hij raad en voorlichting bij een zijner rechtskundige vrienden. „Niet dat ik eenig gevaar duchte, 'twelk ik voor mijn geloof zou moeten tegengaan, maar ik wensch den laster verre van mij te houden.” 't Was overbodige vreeze. David van Bourgondië was niet vergeefs trotsch op de tegenwoordigheid van den beroemden man in zijn gebied en zijne omgeving en hij beschermde hem, ook toen Wessels vijanden hem reeds een kerkelijk proces wilden aandoen.

Helaas, ook Wessel was de man niet, die tegen de macht der kerk in het harnas treden kon, wijl zijn ziel nog te veel gehecht was aan vorm en uiterlijke werkheiligheid. Ook hij zou den weg niet wijzen aan de martelaren der hervorming. De eer der bereidheid om zich „voor het Woord Gods in het vuur te laten werpen, in stukken te laten houwen” was niet den twijfelmoedigen grijsaard beschoren. Zij was voor een armen knaap bestemd, die ginds te Wittenberg in de leerschool des Allerhoogsten te avond het lied van den dageraad zong vóór de woningen zijner medeburgers. Wessel kende hem niet, maar zag hem in den geest en hij verheugde zich. Zijn brekend oog zag den schemer van den dageraad boven Móra's mijnen.

Den 4^{en} October 1489 ging het „licht der wereld”

onder in de duisternis en de schaduwen van den dood. „Ik dank God; al mijne nietige gedachten, die mij aan de waarheid van den Christelijken godsdienst deden twijfelen, zijn nu verdwenen! Ik weet niets meer dan Christus en dien gekruist!”

Zóo leefde, zóo stierf de man, waarvan straks de jeugdige straatzanger uit Wittenberg getuigde:

„Onze Wessel was, naar de profetie van Jesaja, door God zelf geleerd!”

UIT HET LEVEN.

Water als brandstof.

Uit Phillips, in den Amerikaanschen staat Wisconsin, wordt gemeld, dat zekere Ds. M. Alley een toestel heeft uitgedacht om water te bezigen als brandstof. Deze toestel bestaat uit een retort, een soort van ijzeren bus, die in de kachel geplaatst wordt. Dit retort kan door een pijp gevoerd worden uit een waterbak, die boven de kachel geplaatst wordt, waar de pijp met den bak verbonden is, is een werktuigje aangebracht om den toevoer van water te regelen. Met het retort in de kachel is verbonden een gegoten ijzeren cylinder die grooter of kleiner is naarmate de kachel zulks is.

De theorie volgens welke het toestel werkt is de ontleding van water door hitte, — de vrijwording van de gassen, waaruit het water bestaat, en de verbranding dezer gassen in een oxyhydrogene vlam (een vlam, die ontstaat door de verbinding van zuurstof met waterstof, welke verbinding een aanmerkelijke hitte vereischt, maar dan ook een groote hoeveelheid warmte van zich geeft). Het doel met dit toestel beoogd is dus niet om in 't geheel geen brandstof te bezigen, maar om met een matige hoeveelheid hout of kool een groote hoeveelheid warmte te verkrijgen.

Iemand, die Ds. Alley bezocht, was getuige van de werking van den toestel. De kachel was een gewone kookkachel van middelmatige grootte. Rondom en onder het retort werd een vuur aangelegd van een handvol of wat dennen spaanders en hard hout. Zuiver water, zoo uit de pomp, werd in een bak gedaan, en door de reguleerkraan werd het in de kachel toegelaten tot den cylinder en het retort. Weldra hoorde men een zacht ruischend geluid, en bij het openen der kachel zag men een licht-gele vlam van zeer sterke hitte. De hitte die van de kachel uitstroomde was veel grooter dan die, welke verkregen kon worden van het hout alleen. Na het dichtdraaien van de waterkraan hield de hitte-uitstraling weldra op.

De uitvinding van Ds. Alley is door een groot aantal personen, die kennis van zaken hebben, onderzocht, en dezen meenen, dat ze van groote waarde is voor het dagelijksch leven. Zekere Halstead van Milwaukee heeft van Ds. Alley een toestel aange-

kocht en zal daarmee in Milwaukee voorstellingen geven. De uitvinder geloofst, dat het toestel gebruikt kan worden om „kracht” voort te brengen, — evenwel is het voortbrengen van hitte het voornaamste of eerste doel. Er schijnt dan ook geen twijfel te bestaan, of de toestel zal zeer wel aan het doel beantwoorden en van groote waarde zijn om brandstof te sparen en groote hitte te verkrijgen.

De heer Alley is Methodisten prediker te Phillips, en staat wegens zijn vromen ernst in hooge achting. Hij heeft aan zijn toestel ongeveer negen jaren gewerkt, zoodat het natuurlijk is, dat het welslagen hem ten zeerste verblijdt. H.

VRAGENBUS.

1. Wat beteekent het woord Sela, dat men menigmaal in de psalmen leest?
2. In welk boek des Bijbels komt de naam van God niet voor en welke beteekenis hebben wij daaraan te hechten?
3. In Exodus 16:18 lees ik van het opzamelen van manna, dat die veel verzameld had, had niet over, en die weinig verzameld had, had geen gebrek. Hoe moet men dit verstaan?

CORRESPONDENTIE.

J. v. d. W. te N. Een samenloop van omstandigheden heeft belet, dat uw aangenaam schrijven, dat reeds maanden wacht, eer aan de orde kwam. Thans dit:

Het versje is wat te oud en bekend om het op te nemen. De postzegels is 't best te zenden aan de *Nederlandsche Zendingsvereniging* te Rotterdam, Houttuin. Uw vragen nemen we op. Wat het verdere betreft, dat gaan we afdoen. Dank voor uw goede wenschen.

Een belangstellend lezer herinnert ons, hoe er nog altijd enkele vragen, reeds oude, onbeantwoord bleven. We willen trachten het noodige bescheid te geven.

Wat bedoelt, zoo luidt er een, Ds. De Liefde met zijn raadsel:

„Wie is met mij naar zee getogen,
En dus mijn omgekeerde ontvlogen?”

Antwoord.

Dit raadsel wijst op Prins Willem V, die in 1795 met een *pink* naar zee toog en dus de *knip* ontvloog.

Als een bijzonderheid zij hierbij vermeld, dat dit raadsel nu een 30 jaar geleden door eenige lezeressen werd geraden. Zouden we er sinds dien tijd op achteruit gegaan zijn?

BERICHTEN.

Volgens het Maandblaadje der Jongelingsvereniging *Excelsior* te Amsterdam, is men dezer dagen met de verbouwing van het nieuw eigen gebouw begonnen.

„Vóór 14 dagen,” zegt het bericht, „had de aanbesteding plaats voor f 4444. Dat is dus meer dan wij gedacht hadden, doch ons oorspronkelijk plan werd ook gewijzigd. Indien de vertimmering nu gereed is, zal de waarde van het perceel aanmerkelijk verhoogd zijn. Immers op de bovenste verdiepingen komen niet minder dan 9

vertrekken. Naast de gelegenheid tot logies willen wij wij nu ook een soort van hospitiüm maken, zoodat er gelegenheid is tot inwoning voor jongelui. Dat wij hiermede weder een schrede nader komen aan de bereiking van ons veelzijdig doel, behoeft geen betoog. Die weet, wat voor menigeen het kamerleven in deze stad is, zal ons plan hartelijk toejuichen. Zij, die geen deel namen in onze renteloze geldleening, noch teekenden voor de inrichting, vinden nu nog uitstekend gelegenheid om ons een handje te helpen in de bestrijding der kosten voor de inrichting dezer vertrekken, voor welker eenvoudige meubeleering toch wel een duizend gulden noodig zal zijn.”

De *Internationale Zondagsschool-Conferentie te Londen* heeft van 1—6 Juli plaats gehad. Tot het program behoorden, na ontvangst van afgevaardigden in Mansion House door den burgemeester, de vergaderingen in *Memorial Hall*. Dank- en Bedestond, Verslagen omtrent den Zondagsschoolarbeid in *Engeland*, het vasteland van *Europa*, *Indië*, *W.-Indië*, *Afrika* en de *Heidenlanden* in *Afrika*, *Canada*, *Amerika*; bespreking over den Internationalen Kalender; over de keus der onderwerpen, en de „wenken” voor den onderwijzer. Het dagelijksch bijbellesen. De Bijbel en de Zondagsschool. De beste wijze van bijbel-onderzoek voor onderwijzers en leerlingen. Dank- en Bedestond. De beteekenis van bestaande Zondagsschool-vereeningen. Examens voor onderwijzers en leerlingen. Bezoldigde en onbezoldigde agenten. Het beheer der Zondagsscholen en den goeden gang van het onderwijs. Klassen voor kleinen en grooten.

Voor den Bazar te Londen, ten behoeve der Zondagsscholen, was een fraaie verzameling voorwerpen uit Nederland gezonden. Men had o.a. getracht zooveel mogelijk een overzicht te geven van onze kleederdrachten, door een honderdtal poppen die aan te trekken. Willem de Zwijger en de graaf van Egmond vertegenwoordigen ons roemrijk verleden, en de min der prinses spreekt van de hoop der toekomst. Behalve de oud-vaderlandsche koperen keukenlamp en de onmisbare stoof der bakkers en bestjes, had men klompen, groot en klein, benevens badstoelen in allerlei grootte. Onze „huisvlijt” werd door fraai snijwerk vertegenwoordigd; de kunst-nijverheid door oud Delftsche tegeltjes, met fijne naaldwerken enz.

De keurige poppen zijn gekleed in Friesch, Overijselsch, Geldersch, Zeeuwsch, Marker, Scheveninger gewaad, ook onze dienstbodenstand is niet vergeten.

Aan twee poppen was een bijschrift in het Engelsch toegevoegd:

„Ik ben een kind, door mijne ouders wel verstooten,
Maar van God bemind, en door goede menschen aan-
(genomen).

Op Talitha Kumi, in Holland, behoort ik tehuis.

Daar helpen zij mij dragen mijn moeilijk lot,
En voeden mij op, en leeren mij van God.”

En het andere:

„Ik ben een Geldersche boerin,
Nog een van 't oude soort,
Want eenvoud is het kenmerk van
Wie wandelt naar Gods Woord.
De Zondagsschool van Twelloo brengt
Door mij haar groet u toe;
Zij bidt u 's Heeren zegen toe,
En dankt u blij temoè,
Voor wat gij deedt met liefde en vreugd
Tot heil van Neerlands jeugd!”

Onder de teekeningen en schilderijen vielen inzonderheid in het oog die van Fabius en Ten Kate en v. d. Valk, terwijl onder de bijzonderheden mogen genoemd worden een paar visscherlieden, geheel van schelpjes vervaardigd. Schier alle voorwerpen droegen het bijschrift: Gemaakt in Nederland.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Warmser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

EEN ZOMERLIED.

Slechts eens in mijn leven heb ik iemand ontmoet, die als zijn gevoelen te kennen gaf, dat er in 't minst geen poëzie in de psalmen te vinden is. Hoe men ook over het *gezag* van den Bijbel denke, er zijn slechts weinigen, die zulk een plat, onzinnig oordeel uitspreken over den vorm, waarin de gedachten der dichtelijke boeken gegoten zijn. En al mijn lezers zullen me zeker van harte toestemmen, dat de man, die zóo over de psalmen sprak, zelfs geen flauw begrip van poëzie of verhevenheid heeft.

Er zijn daarentegen anderen — ware kinderen Gods — die naar geen poëzie in de psalmen *vragen*; die er niet aan denken, in de psalmen poëzie te zoeken, ja elke poging daartoe veroordeelen. Het zij verre van ons, hen met de eerstgenoemden ook maar eenigszins op éene lijn te stellen. Maar toch mag een zacht en broederlijk verwijt niet achtergehouden worden. Hen drukt *eenzijdigheid*. Zij weten van niets dan van *geestelijke* toestanden, en veroordeelen alles wat maar eenigermate wil erkennen, dat ook de andere zijden der schepping Gods hun rechten hebben. Ze zijn blind voor de groote en heerlijke waarheid: „De aarde is des Heeren, mitsgaders hare volheid.”

In vele psalmen treedt juist deze waarheid schitterend op den voorgrond. Het aardrijk is vervloekt om onzentwil. Christus Jezus heeft echter den vloek op zich genomen en dien in het graf weggedragen.

De gansche schepping is Gods wettig eigendom. Bovendien is ze van den vloek ontheven en door onzen Zaligmaker uit de banden des Satans verlost. Daarom is het gansche *scheepsel* „als in barensnood”, om een nieuwen hemel en een nieuwe aarde voort te brengen. En Johannes ziet in de Openbaringen „de stad Gods, het nieuwe Jeruzalem, uit den hemel op de aarde nederdalen, en God woning maken bij de menschen.”

De psalmen zijn derhalve vol van juichtonen en aanduidingen, dat de geheele schepping alleen daarvoor bestaat, om den Heere, haren Schepper, den lof toe te brengen, die Hem rechtmatig toekomt. „God komt om de aarde te richten met gerechtigheid, en alle volken in rechtmatigheid,” en *daarom* moeten de stroomen gejuich aanheffen, en alle boomen de handen vroolijk samenklappen. De heerlijke verwachting van de eindelijke verlossing en wederbaring der gansche natuur leefde dan ook zoo sterk in de Oud-Testamentische Bijbelheiligen, dat een ongelovig geleerde en natuurvorscher als Alexander van Humboldt gedrongen was te getuigen, dat hij nooit schooner en hartverheffender natuurlied gelezen had dan Psalm 104.

Een der prachtigste van die liederen is ontegenzeggelijk Psalm 65: Een recht zomerlied. Een psalm van David, den man dien God voor zijne hooge roeping had opgevoed niet op scholen van wereldsche wijsheid en geleerdheid, maar in de vrije natuur

op de liefelijke heuvels en in de grasrijke velden rondom Bethlehem als herdersknaap.

„De lofzang is in stilheid tot U, o God, in Zion; en U zal de gelofte betaald worden.”

Reeds in dezen aanhef hoort men den man, die de *stilheid* der natuur gewoon is, en het doorgrond heeft, dat de steenen muur en de opeenhooping van menschen niet oorspronkelijk in Gods plan hebben gelegen. Ook in het geestelijke is het waar, dat „stille wateren diepe gronden hebben”.

Rumoer en gedruisch behoren niet in den lofzang thuis, welke de schepping haren God wijdt. Die God woont in de stilte, in de donkerheid; Hij heeft zijn zetel te Zion in het heilige der heiligen gesticht, als een teeken hoe Hij in zijne schepping zoowel als in zijne kerk wil geëerd worden. Hij *werkt* ook in stilte. De uitkomst uit de hachelijkste toestanden wordt bewerkt zoo eenvoudig, zoo ongezien, zoo geleidelijk, dat millioenen bij millioenen de heerlijkste uitreddingen bijna onophoudelijk genieten, zonder een enkele maal zelfs er aan te denken om te erkennen: „Dat is Gods vinger!” Maar zij, die God kennen, weter beter. Zij weten bij ondervinding, dat die God in stilte en hoogheid het gebed hoort van den verslagene van geest en den verbrijzelde van hart. Zij *betalen* Hem de geloften, „die hun mond heeft geuit toen hun bange was”. Niets werkt machtiger dan deze stilheid. De bruisende waterstroom stort over alles heen, maar de gestadige stille druppeling holt een gat uit in de hardste rots. Zoo gaat het ook met Gods werken. „Alle vleesch zal eens tot Hem komen.” Dat zal zijne liefde bewerken; zijne liefde die de overtredingen verzoent, ofschoon — ja, omdat — „ongerechte dingen de overhand over ons hebben.”

Zie, wie daarop in stil, ootmoedig vertrouwen kan rekenen, die heeft de oogen geopend niet alleen voor de herschepping, maar ook voor de schepping; die kan zien wat de zanger zag, zeggen wat hij in de volgende verzen uitsprak. Hem is het geestelijke het voornaamste, het eigenlijke, maar niet het cenige. Hij kan uitroepen: „Hoe liefelijk zijn uwe woningen; mijne ziel brandt van verlangen om er in te gaan”; maar bij het binnentreden kan hij de zwaluw waarnemen, die boven den deurpost ongehinderd haar nestje bouwt; en de musch die er haar eieren legt. En hij weet, dat de almachtige Koning, die er binnen troont, niet alleen de vogelkens duldt, maar niet zou toelaten dat ze verjaagd worden.

Zoo zingt David in de eerste plaats: „Welgelukzalig is hij, dien Gij verkiest en doet naderen, dat hij wone in uwe voorhoven; wij zullen verzadigd worden met het goed van uw huis, met het heilige van uw paleis.”

Hoe heerlijk lot hebben de priesters, wien Gij den zoeten plicht hebt opgelegd om dag aan dag voor uw aangezicht in uwe voorhoven te staan. Zij bevinden zich daar evenwel niet voor zichzelf. Ze

zijn de vertegenwoordigers van „het volk des eigendoms van Jehova”, van het „priesterlijk volk”. Dat volk staat daar in hun persoon. Niet zij, maar *wij* — en zij met ons — worden verzadigd met de heilgoederen van Jehova's paleis. Is dat niet hetzelfde wat Paulus jubelt: „Die ons zijnen eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons niet met Hem alle dingen schenken?” *Alle* dingen, ook de tijdelijke. En daarom; nu dat bij David op den voorgrond staat, tot hoeksteen gelegd is, nu kan Hij in de schepping overal God ontmoeten, omgaande met de menschenkinderen.

Nu hoort hij God „vreeselijke dingen in gerechtigheid antwoordende”. Liefelijk zijn de bijbelheiligen; zoetsappig *nooit*. Heiligheid en gerechtigheid zijn de grondslagen van Gods troon; ze zijn dus ook de grondtoon van de liederen zijner kinderen. Op eene aarde, die door rebellie door den grooten tegenstander van God en de menschen in onrechtmatig bezit genomen is, betoont niet die God zich „de God onzes heils”, welke slechts van *liefde* weet, maar die God, „die in gerechtigheid vreeselijke dingen antwoordt.” De koning, die zijn verdrukte onderdanen vriendelijk toespreekt en met een moederhart beklagt en van zijn liefde verzekert, is allerliefst om aan te hooren, en kan met een goedigen blik worden aangezien. Maar om „het vertrouwen” van zijn volk te zijn, moet hij als een held het zwaard grijpen en er machtige daden mee doen. Juist de *Vredevorst* voert oorlogen in gerechtigheid. Want de vrede komt niet tot stand, zooals tegenwoordig ontelbaar velen het verstaan, door bijleggen, plooien en schikken, maar door beginsel tegen beginsel te stellen en zoo een beslissende overwinning te bevechten. De natuurpsalm bij uitnemendheid (Psalm 104) eindigt daarom ook met deze, oppervlakkig gezien zeer vreemde, ja misplaatste, woorden: „Mijne overdenking van Hem zal zoet zijn; ik zal mij in den Heere verblijden. De zondaars zullen van de aarde verdaan worden, en de goddeloozen zullen niet meer zijn. Loof den Heere, mijne ziel! Halleluja!”

Dat God *ons* de vreeselijke dingen antwoordt in gerechtigheid, vindt zijn oorzaak in onze ongerechtigheid. De tot God bekeerde ziel is, zooals Da Costa het uitdrukte, als een vijandelijk land, waarvan de hoofdstad (het hart) door den rechtmatigen koning heroverd is, maar waarin te platten lande en in de overige steden het nog krioelt van vijanden. Dat doet tot de eindbeslissing niets af, want de hoofdstad is in handen, maar toch moet het land gezuiverd worden. Dat gaat niet buiten de inwoners om; vooral niet wanneer die inwoners, zooals bij ons allen zonder onderscheid het geval is, heulen met den vijand.

Die God *onzes* heils is het vertrouwen *aller* einden der aarde en der verre gelegenen aan de zee. Nergens is schijn of schaduw te ontdekken van den

laster, die dikwijls tegen het Oude Verbond wordt te berde gebracht, dat de Joden niet wisten, hoe Gods bedoeling was *alle* volken te zegenen, en dat zij zich voor het uitverkoren volk hielden in dien zin, dat de andere volken allen waren verworpen. Overal wordt voluit en blijmoedig de blijde boodschap verkondigd, die opgesloten ligt in Gods belofte aan Abraham: „In u en uw zaad zullen *alle* geslachten der aarde gezegend worden.” Steeds worden allen uitgenoodigd om de blinde en stomme niet-goden te verwerpen en zich tot den levenden God te wenden. Dát wisten de godzalige kinderen Israels ook wel, dat die niet een zoon Abrahams is, die het is naar het *vleesch*. En het is erger dan onwetendheid, wanneer men den trots van het versteende, onheilige Farizeïsme op rekening stelt van Gods kinderen onder het Oude Verbond. Die het doet, moge toezien!

God is het vertrouwen van alle einden der aarde, maar daarom vertrouwen alle einden der aarde nog niet op Hem. Zoolang het Evangelie der zaligheid hun nog niet verkondigd is, past op hen het woord van den heiligen apostel Paulus: „Hij heeft zichzelf niet onbetuigd gelaten, goeddoende van den hemel, ons regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende onze harten met spijs en vroolijkheid.” En: „Zijne onzienlijke dingen worden, van de schepping der wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide zijne eeuwige kracht en goddelijkheid, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn.” Dat is in onzen psalm: „Die op de einden wonen, vreezen voor uwe teekenen; Gij doet de uitgangen des morgens en des avonds juichen.”

God antwoordt vreeselijke dingen in de ontzettende natuurtooneelen, die van tijd tot tijd voorvallen; in den stormwind, die zijn woord doet; in den bliksem, die treft waar en wat Hij gebiedt; in den donderslag, welke het hart van al wat leeft doet smelten van angst. Hij zet de bergen vast met kracht, want Hij is omgord met macht. Hij stilt het bruisen der zeeën, het bruisen harer golven.

In de Schrift is de zee gewoonlijk het beeld van de volkerenwereld, opgezweept door de Gode vijandige satanische macht. Daarom eindigt dit vers met „en het rumoer der volken”. Die *beide* teekenen van alleenheerschappij Godes zien degenen, die op de einden wonen; het eerste in de natuur, het tweede in de wereldgeschiedenis.

De zee wordt *gestild*, bestraft, en moet gehoorzamen. Met het *land* staat de zaak anders. God „bezoekt” het, en laat het dorsten, waardoor Hij het „begeerig maakt”. Maar daarna „verrijkt Hij het grootelijks”. Op het land daalt de verkwikkende, sterkende, reinigende, voedende regen, een beeld des Heiligen Geestes. Het zoute water schaduwet den opstand tegen den Heilige af; het zoete water spreekt ons van zijne trouw en liefde. Zoo overvloedig geeft de God des verbonds aan het door Hem verkoren

heilige land den zegen, dat de „rivier Gods”, de Jordaan, vol waters is; een onuitsprekelijke weldaad voor een Oostersch land. Evenzoo zegent Jehova in het geestelijke zijne kinderen. De tijdelijke voorrechten, welke Israel genoot, waren slechts afschaduwingen en gevolgen van de geestelijke. Wie eerst het Koninkrijk Gods zoekt en zijne gerechtigheid, dien worden alle benodigdheden in den schoot geworpen.

Hoe liefelijk en schilderachtig is de volle zomer in de nu volgende verzen geteekend. Door de aarde te drenken en de Jordaan tot een reservoir van het overvloedige hemelwater te maken, bereidt God in zijne goedheid het zaad voor den zaaier en het brood voor den eter. Hij maakt het koren gereed. En nogmaals komt een milde regenbui om het zaad te doen gedijen. De landman trekt met den ploeg de voren. Het land ligt daardoor als een geopende hand om den zegen van boven af te smeeken en te ontvangen. En die regen volgt, zoo mild, dat de opgeploegde aarde dronken wordt, wanneer God de druppelen in de voren doet dalen. Heeft soms de zomerzon de vruchtbare kluiten verhard, God maakt ze week door de druppelen, zoodat de teedere uitspruitsels zich boven de oppervlakte vertoonen.

Ja, zelfs wanneer de landman rust, gaat Gods trouwe zorg onophoudelijk voort. „Hij zegent het jaar zijner goedheid”; het Sabbatjaar waarin het land rust en slechts zonder kunstmatige bewerking van menschenhand, maar niettemin overvloedig, voortbrengt. Want het is alzoo, „dat Hij het zijnen beminden als in den slaap geeft.” De *slaperigheid*, wanneer God tot den arbeid roept, is den Heere een gruwel; „wie niet werkt zal niet eten.” Maar evenzoo is de *slapeloosheid* der bezorgdheid eene beleediging in de oogen des Heeren. Niemand kan met bezorgd te zijn een el tot zijne lengte toedoen. Zorg betaamt ons; zorgeloosheid is onmensschelijk; bezorgdheid is heidensch.

„Gods voetstappen druipen van vettigheid.” Zijne voetstappen zijn de „krakingen zijner hut”; de donderslagen die door het luchtruim rollen. Aan de menschheid in het algemeen „antwoordt God daardoor vreeselijke dingen in gerechtigheid.” Voor zijn volk drukken die voetstappen zegen uit de wolken, zegen die als vette, milde druppelen de weiden der woestijn en de heuvelen besproeien, en vallen waar geen water uit de rivier Gods komt. Alles juicht en jubelt Gode ter eere. Kudden bekleeden als een levend tapijt de malsche weiden. De bodem der vruchtbare dalen kan men niet zien, bedekt als hij is met golvend, rijpend koren, en elk schepsel lofzingt op zijne wijze.

Dát ziet alleen Gods kind in de natuur. De wereldling merkt alleen of het naar zijn smaak „mooi” is, maar denkt onderwijl overal en altijd aan eigenbelang of genot. Wie God niet vreest, en zulk een land-

schap aanschouwt, berekent hoeveel koren in zijn pakhuizen kan geborgen worden en wat de prijs moet zijn. Of hij denkt aan de jeneverbranderijen en ziet het kostelijk voedsel reeds tot helsch vergif vervormd. Maar dat het ruischen van het goudgeel graan een lofzang voor den Onzienlijke is, het komt hem niet in de gedachte. Ziet hij koeien en schapen grazen; in de verbeelding ziet hij tevens den veekooper, den slachter en den kok. Maar dat het loeiende rund met die stem onbewust zijnen God prijst, is hem een belachelijk denkbeeld.

Slechts hij, die geestelijke dingen heeft leeren onderscheiden, en met een heilbegeerig hart van de lippen des Heeren Jezus heeft afgeluisterd, wat de Schepper ons in de werken zijner handen als in beeld en schrift heeft verkondigd en doen zien, slechts hij kan op de ware wijze de natuur genieten.

Is dat groote voorrecht reeds het onze?

W.

GESCHIEDEN — VOOR EEN TIJD.

IV.

Ruim acht maanden waren voorbij gegaan, maanden die onvergetelijk waren voor Marie, voor haar broeder en zoovelen als we reeds leerden kennen. 't Was als een schoone morgenstond, maar waarop niet voor allen een dag volgen zou, althans niet gelijk zij verwacht en gehoopt hadden.

Marie Durand gevoelde zich overgelukkig. Hoe nieuw en heerlijk was haar, van jongs af gewoon aan vervolging, aan een leven dat alleen een ernstige zijde had, de omgang met Serre, met haar geliefden Matthieu¹⁾, die elk harer wenschen voorkwam en poogde te vervullen. Innig had zij steeds haar ouden vader lief gehad, trouw hem verzorgd. Nog hing haar ziel aan hem even sterk als vroeger. Doch ook een andere liefde had thans een plaats in haar hart gevraagd en verkregen, een liefde even innig en schoon als die andere, maar vuriger; een genegenheid die met den dag groeide. En voorzeker zoo iemand, dan was Matthieu Serre het waard dat een der edelste en vroomste jonkvrouwen, die ooit geleefd hebben, aldus aan hem hing. Zijn levendig, vurig karakter, slechts bij wijlen door zekere droefgeestigheid gedrukt, was onder de leiding eener verstandige moeder hoogst gelukkig ontwikkeld. Zowel hij als Marie waren in den volsten zin des woords bemind bij al die hen kenden. En al zegt ook zulk een getuigenis nog niets voor den inwendigen mensch des harten, en al waren beide jongelieden — gelijk zij zelf 't best wisten — slechts zwakke, zondige menschen, toch is het ongetwijfeld een voorrecht door beminnelijkheid aan te trekken.

¹⁾ Een vergissing deed hem in het vorige stuk Jacques Serre noemen; 't moet zijn Matthieu Serre.

Doch meer dan dit was voorzeker, dat en Matthieu en Marie reeds vroeg de goede, onberouwelijke keus hadden gedaan, om niet zich zelf maar den Heere te leven. Zij wisten, gelijk hun ouders, dat daarmede in de wereld weinig eer of genot te behalen zou zijn: veeleer het tegendeel. Zij hadden voor hun oogen gezien, hoe men „door vele verdrukkingen ingaat in het Koninkrijk Gods”. Dat zij desniettemin toch het geloof den heiligen overgeleverd waren trouw gebleven, en roemen konden in Gods genade in Christus Jezus, dat was gewis niet hun eigen werk, maar des Heeren, die hen geroepen had, werkende het willen en het werken naar zijn welbehagen.

„De dagen, waarin men verloofd is, zijn de gelukkigste des levens,” heeft terecht een beroemd Engelsch schrijver gezegd. En bloeide hij lang na ons minnend tweetal, de waarheid van dat woord werd hun elken dag bevestigd.

De oude Durand gevoelde zich naar het uitwendige gelukkiger dan hij in vele jaren was geweest. Zijn zoon zag hij geworden wel niet wat de vader eerst gewenscht had; maar was hem thans niet een heerlijker lot ten deel gevallen? Mocht hij, Etienne, den Heere niet danken, die hem in Pierre een zoon had verwekt, wiens lust het was God te dienen en als prediker de Goede Boodschap aan velen te brengen? Daarbij opende zich voor Marie een toekomst, die alle bezorgdheid welke de vader zoo vaak voor haar toekomst had gekweld, wegnam. Matthieu was reeds de lieveling van den ouden man geworden, die met blijdschap aan Serre dacht als den aanstaanden echtgenoot en beschermer zijner geliefde dochter. Vaak sprak Etienne in stilte: „Mijn tijd is haast voorbij, doch ik kan, althans wat al de mijnen betreft, het hoofd rustig nederleggen.” De tijd zou leeren in hoever het alzo was.

Pierre had intusschen zijn heerlijke maar ook gevaarvolle bediening aanvaard. Met Roger, die mede naar Frankrijk was gegaan, doorreisde hij, vaak langs ongebaande wegen en onder duizend gevaren, het zuiden des lands, om de gemeenten te versterken, het verstrooide bijeen te vergaren en lijdzaamheid te prediken in de verdrukking.

Zijn aangeboren gaven om te spreken en te onderwijzen, door de jaren en de studie ontwikkeld en veredeld, stelden hem in staat om naar het hart der hoorders te spreken, zoodat hij weldra een der meest geliefden was onder de „predikers der woestijn”. Huiselijk leven kende Pierre, al lag ook de dag zijns huwelijks nog zoo kort achter hem, in deze dagen echter weinig. Hoe zeer hem dit ook griefde, alereerst voor zijn geliefde vrouw, hij wist wat zijn roeping eischte. Slechts nu en dan kon hij eenige dagen met zijn jonge, liefhebbende gade het genoegen van het huwelijksleven smaken.

Doch gelukkig was zijn vrouw een dier „wijze”, waarvan de Schrift spreekt. Zij klaagde niet, en als

haar man zulks om harentwille deed, stelde zij hem glimlachend gerust en sprak: „Er zullen nog wel eens zonniger dagen komen. De verdrukking zal toch niet altijd duren.”

Op zekeren namiddag maakte Matthieu, toen zijn werk op de boerderij was afgelopen, zich juist gereed zijn Marie te gaan bezoeken, toen tot zijn niet geringe verbazing de huisdeur openging en de geliefde binnentrad. Blijkbaar was zij overspannen en gehaast. Een hooge kleur lag over haar gelaat en sporen van tranen — 't ontging Matthieu's scherpzind oog niet — waren op haar wangen zichtbaar.

„Marie — gij hier!” riep Serre ontsteld: „wat scheelt u? Wat is er gebeurd?”

Het antwoord liet zich wachten. Marie barstte in tranen uit en viel snikkend op een bank neder. Een tijd lang was 't haar, wat Matthieu en zijn moeder ook deden, onmogelijk een woord uit te brengen. En toen zij eindelijk eenigszins tot bedaren kwam, waren haar eerste woorden:

„Mijn vader! Mijn arme vader!”

„Uw vader! Wat is hem overkomen?” riepen Serre en zijn moeder tegelijk.

Weder verliet geruime tijd eer Marie antwoorden kon. Doch eindelijk herkreëg zij haar zelfbeheersching en verhaalde wat geschied was.

Den afgelopen nacht, omstreeks twee uur, toen alles rustig sliep, was plotseling een afdeeling soldaten op de hoeve gekomen waar Durand en zijn dochter inwoonden. Zij hadden in naam des konings toegang geëischt, en toen hun die verleend was een bevelschrift vertoond, waarbij gelast werd Etienne Durand in hechtenis te nemen. Den ouden man, die te bed lag, was te nauwernood tijd gelaten zich te kleeden. Zoodra dit geschied was en zonder dat hem vergund werd ook maar van iemand afscheid te nemen, was hij op een wagen geplaatst en, door de soldaten omringd, weggevoerd. Welk een nacht dit voor zijn liefhebbende dochter geweest was, laat zich denken. Terwijl zij het verhaalde, beefde zij over al haar leden, terwijl haar tranen telkens weder begonnen te vloeien en helaas — wat konden Matthieu en zijn moeder doen om het ongelukkige meisje te troosten?

„Begrijpt ge ook,” vroeg Matthieu, die zelf bijna radeloos was, eindelijk, „wat aanleiding tot dit alles kan gegeven hebben?”

„In 't minst niet,” was het antwoord. „Maar misschien weet onze buurman er meer van. Hij liet zoo iets uit. Ik . . .”

Op dit oogenblik ging de deur open en trad de man over wien zij gesproken had, reeds binnen, gevolgd door enkele vrienden die mede van het gebeurde hadden gehoord.

„Ik vreesde reeds lang dat zoo iets komen zou,” sprak de boer, bij wien Durand en zijn dochter ver-

blijf hielden, „en heb Durand nog gewaarschuwd. Maar hij betwijfelde het steeds.”

„Maar wat is er dan toch gebeurd, dat aanleiding kon geven?” riep Matthieu driftig.

„Ik kan het u *nu* wel zeggen,” antwoordde de boer, „wij hielden het stil om Marie en u niet noodeloos te kwellen. Misschien deden we daaraan niet wijs.”

„Gij moet namelijk weten — vervolgde hij tot Marie — dat uw broeder Pierre . . .”

„Is hem ook wat overkomen?” riep het meisje doodsbleek wordende.

„Zoover ik weet nog niet, al is hij ook, gelijk de Schrift zegt, elk uur in gevaar. Maar zooals gij weet is hij met dominee Roger nu reeds eenige maanden ijverig in den dienst des Heeren werkzaam. De vijand, die hem nog niet vergeten heeft, moest dit wel bespeuren. En 't duurde dan ook niet lang, of men beproefde om uw broeder Pierre en Roger te vangen. Doch de Heere verijdelde alle pogingen daartoe. Evenwel de priesters hebben meer pijlen op hun boog. Zij wisten te bewerken, dat de regeering een grooten prijs uitloofde aan ieder, die de twee predikanten zou verraden en overleveren. Maar ook dit heeft gelukkig tot nog toe niet gebaat. Geen der onzen is zoo laag geweest om dat Judas-loon te willen verdienen, en onder de vijanden is 't niemand gelukt onze leeraars in den strik te lokken. Zij zijn nog altijd vrij. Doch gij begrijpt, Marie, waarom ik u dat niet zeide. Gij waart zoo gelukkig en gerust en kondt uw broeder toch niet beschutten. Daarom deelde ik 't alleen uw vader meê.”

„Hadt gij 't mij ten minste gezegd!” riep Matthieu uit.

„Dat zou ik ook gedaan hebben, maar Durand vond beter het niet te doen, wijl uw beminde het dan zeker toch zou hooren,” sprak de boer. „Doch hoor nu wat ik denk. Het is den vijanden niet gelukt de predikanten te vangen. Nu hebben zij zich gewroken aan den vader van den een, en zij zullen door hem den zoon willen dwingen.”

„o Heere, welk een goddeloosheid!” riep de oude vrouw uit: „hoe is het mogelijk!”

„En zou ik vader niet kunnen gaan opzoeken, en voor hem zorgen?” vroeg Marie angstig. „Wat moet hij alleen beginnen?”

„De Heere is met hem,” sprak Matthieu's moeder ernstig. „Ik twijfel echter — 'k heb zulke dingen meer bijgewoond — dat zij u zullen toelaten.”

Nog geruimen tijd bleef men bijeen, om te overleggen wat nu te doen stond. Allereerst, zoo begreep men, moest Pierre Durand, de leeraar, worden onderricht van het lot dat zijn vader had getroffen. Die taak ondernam Matthieu, hoe hard hem de scheiding van Marie ook vallen mocht; beide begrepen dat hier niet anders kon gehandeld worden. Wat Marie zelf betreft, 't werd voor haar veiligheid noodig geacht, dat zij haar tegenwoordige ver-

blijfplaats voor een andere verwisselde, die gelukkig niet zoo moeilijk te vinden was, schoon op tamelijk verren afstand. Haar huiswaard beloofde zoo mogelijk te zullen uitvorschen, of er eenige kans op was, dat zij haar vader in de gevangenschap mocht verplegen. „Overigens,” voegde hij er bij, „raad ik u voorzichtigheid aan. Want het kon ook zijn, dat ge zijn lot moest deelen zonder hem van nut te zijn.”

Intusschen was de oude Etienne door de soldaten weggevoerd en naar de gevangenis overgebracht. Na daar een paar dagen vertoefd te hebben, werd hij geroepen voor een soort van commissie, bestaande uit twee priesters en twee ambtenaren der regeering. Durand dacht dat men hem een verhoor zou doen ondergaan, doch 't liep anders. Blijkbaar wisten de vijanden reeds al wat zij wilden weten. Kort en goed werd Durand meêgedeeld, dat hij gevangen man was, doch dat zijn vrijlating geheel van hem zelf afhing of liever, van zijn zoon, den predikant. Verwonderd vroeg Durand, wat men hiermeê bedoelde. Toen antwoordde een der geestelijke heeren:

„Uw zoon Pierre heeft zich niet alleen verstout af te vallen van de heilige moederkerk, waarin hij is gedoopt en opgegroeid, maar bovendien heeft hij zijn huwelijk laten inzegenen door een zoogenaamden predikant en wat nog meer is, met denzelfden man zwerft hij nu het land door om de schare te verleiden, de weerbarstigen tegen onze kerk te sterken en den avvalligen moed in te spreken. Dat mag zoo niet voortduren. Daarom zijn wij tot dezen maatregel overgegaan. Gij blijft gevangen tot uw zoon het land heeft verlaten. Wilt gij hem dat bevelen?”

De oude man dacht een oogenblik na, toen sprak hij beslist:

„Mijn zoon is een man; hij kan voor zichzelf oordeelen. Ook geldt mijn gezag als vader in deze dingen niet. Hij is alleen Gode rekenschap schuldig. Doch buitendien zou ik hem nooit raden om mijnentwil zijn roeping te verzaken en te zwijgen, als hij spreken moet.”

„Dan zullen we uw zoon onderrichten en zien of wellicht de kinderlijke liefde bij hem sterker is dan bij u de kettersche hardnekkigheid,” sprak een der priesters, half spottend. Het volgende oogenblik werd Durand naar de gevangenis teruggebracht.

Niet zonder moeite en onder allerlei gevaren slaagde Matthieu er in om den broeder zijner geliefde Marie te vinden. Welk een verhaal hij hem te doen had, weet men. Een oogenblik scheen Pierre als verplet, doch hij vermande zich, reikte Matthieu de hand en sprak: „Als zij mij zoo willen dwingen, zal ik weten wat God van mij eischt.”

En daarbij bleef het, ook toen de geestelijkheid gezorgd had ruchtbaarheid aan de zaak te geven, zoodat Pierre van drie, vier zijden tegelijk hoorde, dat het slechts van hem afhing of zijn geliefde vader zou gevangen blijven, dan wel op vrije voeten worden gesteld. Enkelen waren er die den jongen

predikant aanrieden liever naar Zwitserland weer te keeren. Ook daar kon hij arbeiden; zijn vader zou vrij zijn en wellicht werd hem later weder de deur in zijn geboorteland geopend. Doch Pierre was op dit punt niet te bewegen. Het stond bij hem vast dat zijn roeping was in zijn vaderland het Evangelie te prediken, het verstrooide te vergaderen; en dat hij geen vrijheid had zich te onttrekken aan den arbeid te midden van de hitte der verdrukking, al zou daar ginds zijn taak ook zooveel lichter zijn.

Alzoo vast besloten, richtte Pierre Durand een brief aan de regeering des lands. Daarin zette hij uiteen, hoe onrechtvaardig er gehandeld was. „Indien er iemand schuld heeft,” zoo schreef hij, „dan ben ik het evenals mijn ambtgenoot Roger, maar in geen geval mijn vader. 't Is tegen alle recht en reden om hem gevangen te houden, teneinde mij te dwingen een taak op te geven, die de Heere God mij heeft opgelegd. Ik zal echter niet wijken, want ik mag niet. Men moet Gode meer gehoorzamen dan den menschen en onze Heere heeft gezegd: „Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig.” Daarom zal ik ook niet heengaan en de kudde herderloos laten, ook al kon ik daardoor mijn vader uit de gevangenschap verlossen. Daarbij weet ik echter dat hij zulks niet wenschen, ja van heeler harte verfoeien zou. God zal hem sterken ten einde toe, gelijk ook mij.”

Welke uitwerking dit schrijven had ligt voor de hand. De verbittering van Romes priesteren steeg er slechts door, en — al ontbrak zelfs de schijn van recht — in naam des „allerchristelijksten” konings van Frankrijk werd de oude man gevangen gehouden, totdat zijn zoon, de hardnekkige ketter, zou hebben toegegeven. Menschelijkerwijs kon Etienne dus alleen verlossing verwachten door den dood. Hij wist, dat zijn zoon nooit doen zou wat de vijanden der waarheid eischten.

Ook de troost om althans zijn dochter bij zich te hebben werd den grijsaard ontzegd. Alleen was 't hem veroorloofd brieven te verzenden en te ontvangen. En al werd ook veel vergald, doordat elk schrijven eerst onder vreemde oogen kwam, toch was het hem gelijk zijn dochter en zooveel anderen een verkwikking, met elkander zwijgend gemeenschap te oefenen. Men kon althans elkaar bemoedigen en versterken met de hope des eeuwigen levens; het hart voor elkaar uitstorten, en wederzijds opwekken tot getrouwheid ten einde toe.

H.

DE DAG DER KLEINE DINGEN.

Hebt ge er wel ooit op gelet, dat bijna geen enkele groote en voorname gebeurtenis, die invloed heeft gehad op het lot van personen en volken, ja die de geheele wereldgeschiedenis in haar loop wij-

zigde, groot en voornaam begon? Wat met veel ophef en aanzien zijn intrede in de wereld doet, blijkt gewoonlijk niets meer te zijn dan een wonderboom, voor welken één armzalig wormpje genoeg is, om hem in één dag tot een verdorren tronk te maken. Maar hetgeen als een nauwelijks merkbaar zaadje aanvang neemt, ongezien en langzaam ontkiemt en zoo geregeld ontwikkelt, is meestal van albeslissenden invloed.

Onze vaderen wisten dat en rekenden er terdege mede. Verscheidene hunner spreekwoorden bewijzen dat. „Reuzen leven niet lang,” plachten zij te zeggen. „Haastige spoed is zelden goed.” En zelfs ging een woord uit de Heilige Schrift, dat op hetzelfde doelt, in onze volkstaal als spreekwoord over, en kan men meermalen hooren zeggen, ook door menschen die niet met Gods Woord vertrouwd zijn: „Veracht den dag der kleine dingen niet.”

Nu, voor wie even nadenkt, is het alleszins begrijpelijk, waarom men den dag der kleine dingen niet moet verachten. Welke boer is zoo dwaas de graankorrel te vertrappen, omdat zij nog geen korenhalm is? Wie weet niet, dat het mosterdzaad de kracht bezit om een boom te worden? Maar weten en er naar handelen zijn twee. Om er naar te handelen is *geloof* noodig.

Evenzoo is *geloof* noodig om er naar te handelen, wanneer het *slechte* zaken betreft. Veel verstandige menschen hebben er met al hun doorzicht en beleid *niet* op gelet en zijn er door omgekomen. De *hoogmoed* verblindt er ons voor. We meenen zoo licht: hoe zal dat onbeduidende dingetje ons, machtigen en sterken, hinderen? Maar een vloot kan een olifant dooden, door in zijn snuit te kruipen. Spoelt de reus niet onmiddellijk den indringer uit, dan doet binnenkort de jeukte hem den snuit aan stukken slaan, en het dier is reddeloos verloren. Zooals die olifant doen velen. „Zou ik iets geven om dat manneken uit de laagste klasse, om dien ongeletterde en ongeleerde?” heeft menigeen gedacht. En hij heeft er niet op gelet en het zwakke woord veronachtzaamd, tot hij eindelijk plotseling neerstortte, men wist zoo gauw niet waardoor. 't Is nog pas uitgekomen, dat de groote Nelson doodgeschoten werd door een Franschen rekrut, die zich zat te vervelen in het want van een oorlogsschip der vijanden. „Wat kon dat ventje op wacht voor kwaad doen?” heeft misschien deze of gene gedacht, indien men den man al heeft zien zitten. Maar onderwijl dacht hij in zijn onnoozelheid: „'k Wil eens zien of ik ook niet iets doen kan voor mijn vaderland, ik zal eens schieten op die mooist gekleedde Engelschen.” En in 't volgend oogenblik stortte Nelson, door geheel Engeland beweend, doodelijk getroffen neder.

Wie geleerd heeft voor God te buigen en voor zijn Woord te beven, komt er langzamerhand toe om anders over de zaak te denken, en vindt *niets* te klein om er zijn aandacht aan te wijden. Waar-

lijk groote mannen nemen van *alles* notitie en leeren van *ieder*. Zij hebben eenigszins leeren verstaan wat David bidt: „Houd uw knecht ook terug van trotschheden: laat ze niet over mij heerschen; dan zal ik oprecht zijn en vrij van *grootte* overtreding.”

In plaats van dus te denken: „o Die kleinigheid is mijn aandacht niet waard!” past het ons veel meer, wanneer we een ding heel klein en nietig zien beginnen, er aandachtig op te letten, juist *omdat* het zoo gering is. Anders verrast het ons eenmaal als het te laat is.

W.

In Afrika.

Men kan thans gemakkelijk uit Nederland naar Afrika komen. De reiziger behoeft niet eens meer Londen aan te doen. Om de veertien dagen komt de boot van Londen naar Vlissingen, waar men kan instappen en rechtstreeks naar Kaapstad doorstroomen. En vandaar kan men ook tamelijk gemakkelijk verder komen. Een goed deel van de reis naar Oranje Vrijstaat en Transvaal kan reeds per spoor-trein geschieden.

Onderwijl wordt Afrika van allerlei kanten doorzocht en doorreisd. Het onmetelijk binnenland is voor een goed deel geen onbekend gebied meer. Wie weet welke schitterende toekomst het tegemoet gaat. En geen deskundige is het onbekend, hoe groote schatten van allerlei aard het in zijn schoot verborgen houdt. In betrekkelijk weinige jaren kan de ontwikkeling van Afrika een geheel anderen loop dan de tegenwoordige aan de geschiedenis den toon-gevende volken geschonken hebben.

De pioniers hebben daar op andere wijze het spoor moeten banen, dan hun navolgers het betreden. 't Is nog slechts luttel aantal jaren geleden, dat men in Afrika reizen moest op de weinig aantrekkelijke manier, die onze plaat te aanschouwen geeft; afgemat, uitgeput, met brandende koorts in 't bloed, begeleid door weinig betrouwbare inboorlingen, op een ezel voortgesjokt!

Die pioniers waren *zendelingen*. „De voeten dergenen, die vrede verkondigen,” hebben het eerst dat bijna onmogelijke spoor betreden. Zonder de liefde Gods, uitgestort in de harten zijner verlost, zou Afrika nog een gesloten land zijn. Tot hunnen arbeid gaan de machtigen der aarde, de koningen, de financiers, de handelsmannen in. God geve, dat de Christenen, die voorgingen, nu vooral niet achterblijven! Schrikkelijker toestanden dan het binnenland van Afrika te aanschouwen gaf, en nog voor een goed deel geeft, kan men zich moeilijk voorstellen. Toch brengt de beschaving, al breekt zij de ijzeren boeien van de halzen en polsen der zwarten, geen verlossing van de kluisters der geesten. De beschaving op zichzelf doet veeleer tot erger

slavernij, die slechts minder wreed schijnt, omdat ze minder lichamenlijk is.

Alleen het Evangelie, alleen de godzaligheid heeft de belofte des tegenwoordigen en des toekomstigen levens.

Heerlijk stond eens de kaars op den kandelaar in Noord-Afrika, „verlichtende allen die in het huis waren.” De Heere heeft den kandelaar van zijne plaats genomen. Thans gaat opnieuw de Zon der gerechtigheid over Chams geslacht op.

Laat ons bidden, dat de Heere vele arbeiders in zijnen wijngaard uitstoote.

W.

ONDER DE „STRAAT-ARABIËN”.¹⁾

Er verschijnt te Haarlem een blad, dat den titel draagt: *De Boodschapper, in dienst van den Heere Jezus*, van 'twelk ons in den laatsten tijd een paar N^os. werden toegezonden. 't Ziet er zeer net uit, draagt een zeer beslist Christelijk karakter, doch verkondigt op verschillende punten meeningen, die niet ieder zal onderschrijven.

't Is echter ons doel niet op deze te wijzen, wat uiteraard in dit tijdschrift misplaatst zou zijn, maar veeleer op het voor allen bruikbare, dat dit blad bevat. Daartoe nu rekenen we ook het volgende, waaraan we hier volgaarne een plaats inruimen, wijl zeker lang niet al onze lezers dezen *Boodschapper* kennen en het stuk waarlijk even lezenswaard als boeiend is.

Jongens willen spelen, zegt de schrijver; dat was ook het geval in Donkey Row, Stepney, de plaats waar ik leerde, hoe havelooze jongens te onderwijzen. Vier jaar ben ik als onderwijzer in de school voor verwaarloosde kinderen te dier plaatse werkzaam geweest, en heb daar menige les van de jongens ontvangen. Het gebeurde niet zelden, dat ik wat mede naar huis bracht, dat juist niet zeer begeerd werd; en ik leerde door eigen ondervinding, dat er nog andere kleine en lastige dingen in de wereld zijn, al zijn ze dan ook niet zoo wijs, als die vier kleine, welke vermeld worden in het dertiende hoofdstuk van het boek der Spreuken. Van het eerste oogenblik af aan schenen de lieve jongens van die school door een sterk verlangen gedreven te worden om hun onderwijzer een lesje te geven in geduld bij pijn lijden. Want nu eens gingen mijn beenen bloeden tengevolge van het prikken met de punt van grift of stift; dan weder haalden zij de aardigheid uit, een dunnen spijker van onderen door de zitting van mijn stoel te steken, als ik was opgestaan om te zingen. Hun zeer belang-

¹⁾ Engelsche naam voor de meest haveloozen.

stellende blikken richtten zich dan met alle aandacht op het aangezicht van hun onderwijzer, als deze zijn zetel weder innam.

Eens verduisterde een ei ten eenenmale mijn gezicht, en dikwijls moest mijn jas worden afgewaschen als ik thuis kwam. Mijn laarzen verloren altoos hun glans, door den schoenpoetser er op gebracht, omdat deze zoete kinderen een vreemde manier volgen om u van hun genegenheid te doen blijken met behulp van hun voeten.

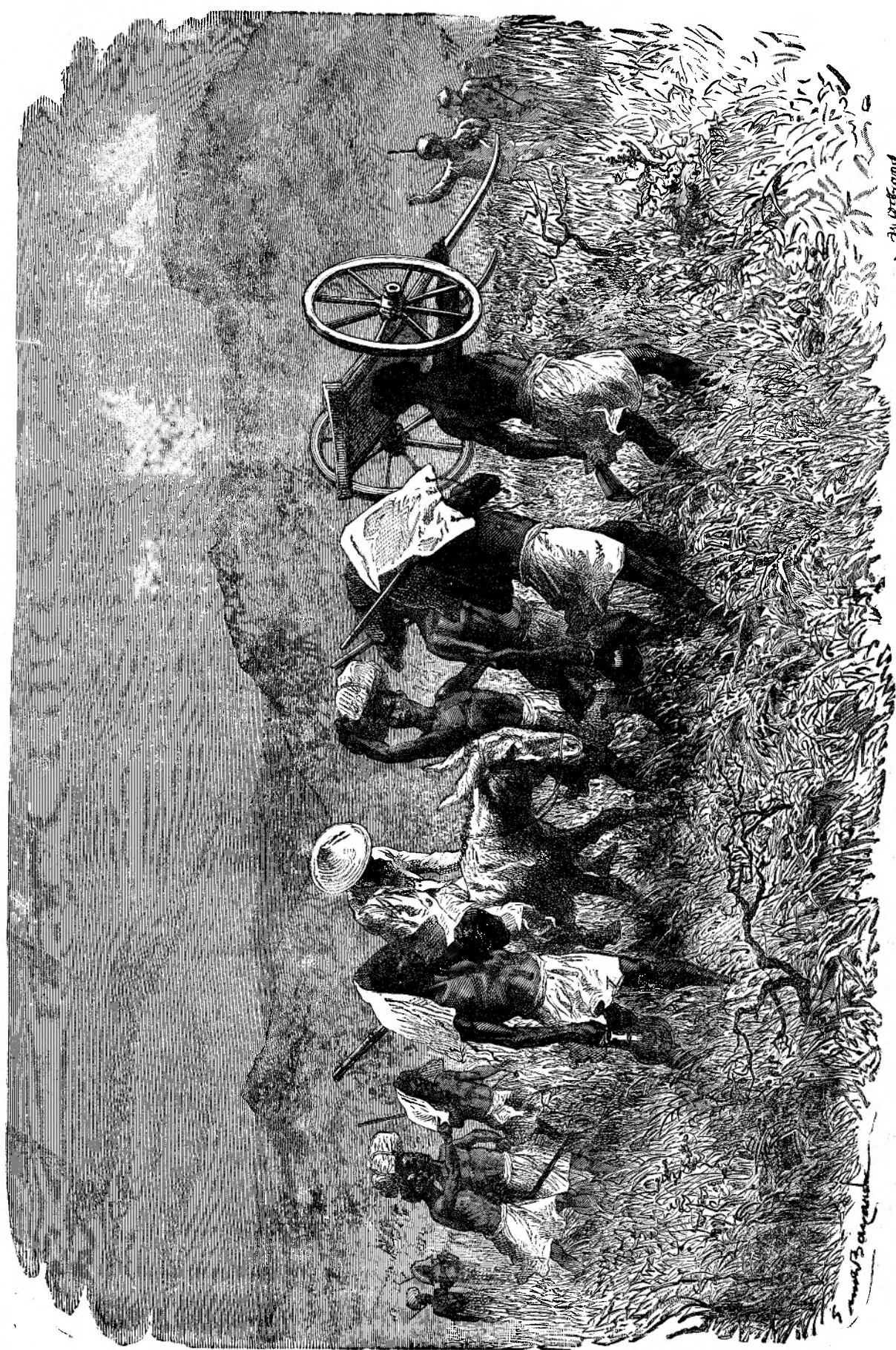
Geen onderwijzer moet naar de haveloozen-school gaan met likdoorns op de teenen, tenminste zoo hij ook zenuwen heeft. Maar trots al deze nu vermelde kleine moeilijkheden, is het een heerlijk werk, tot deze jongens en meisjes te spreken van des Heilands liefde. Zoo gij maar eerst ware belangstelling leert koesteren in het zieleheil der leerlingen, zult gij al heel spoedig de onreinheid vergeten, en doen als bemerktet gij niets van de onaangename geuren, denkende alleenlijk aan den liefelijken reuk van des Zaligmakers offerande, gebracht tot een rantsoen voor arme, verachte en vertrapte zondaars als deze.

Ik geloof, dat God mijn woorden voor vele van deze havelooze kinderen ten zegen stelde, en uit die kleinen menigeen voor Hemzelve aannam.

Het eerste geschenk, dat in Londen mij gegeven werd, was een verjaringsgift van een meisje, het kind van een oud-roestkoopman. Het was een kleine boekenlegger met letters van wel wat vreemd model, door haar zelf gemaakt: „God is liefde.” De kaart was vuil, de letters niet mooi, en het geschenk werd mij overhandigd in een stuk van een krant, sterk naar visch ruikende. Maar er zat een hart vol liefde in, en dit gaf er mij waarde aan. Vele gelukkige dagen bracht ik in deze school door, totdat een volijverig medisch student „langs dien weg voorbijkwam”, en deze scheen zulk een bijzonderen en populairen weg te houden van zich met onderwijzers en leerlingen te bemoeien, dat onze school in Donkey Row voor een tijd gesloten moest worden.

Nadat ik eenmaal de edele vreugde had gesmaakt, die er is in den arbeid onder de havelooze kinderen, kon ik er niet meer buiten. Ik vroeg den Heere, een andere deur voor mij te openen tot dezen tak van zijn dienst, waartoe ik geloofde bepaald geroepen te zijn. Verloop van tijd heeft geen verandering gebracht in dit mijn gevoelen; want nog altoos smaak ik het genoeg een klasse in een haveloozen-school te bedienen.

Ik werd weldra naar een andere school van dien aard geleid; en wel in Kent Street, Borough. Het was een geducht eind om daarheen te loopen, maar de hartelijke ontvangst mij daar tebeurt gevallen, vergoedde geheel en al de moeite van dien gang. Op deze havenloozenschool geraakte ik bekend met vele voorname arbeiders uit de Metropolitan Taber-

H. B. Wood

W. B. Wood

IN AFRICA.

nacle¹⁾ en hier vond ik vele van de getrouwste vrienden in mijn leven. Een van de meesters in deze school was een jonkman, die zelf uit de haveloozen was. Zijn onderwijzer nam hem op, ontving hem in zijn huis als loopjongen, en plaatste hem later in zijn winkel. Zijn meester zag, dat, gelijk met Jozef in den ouden tijd, „de Heere met hem was”, en tegenwoordig is hij de eenige eigenaar van de zaak van zijn overleden patroon.

Onder de arme kinderen in onze haveloozen-scholen komt het duidelijk uit, dat de onschuldigen vaak te lijden hebben om de schuldigen; want in vele gevallen is drankzucht en oneerlijkheid de oorzaak van al de jammeren dezer kleinen.

De jonkman, van wien ik zooveel sprak, heette Gril, en waarlijk hij was grillig, ook zelfs nadat hij een Christen was geworden. Hij hield bepaald veel van „voortmaken”; hij was altoos aan het „voortmaken”, zoo voor zijn aardschen als voor zijn hemelschen Meester; en voor zooveel het aan hem lag, zou iedereen, met wien hij in aanraking kwam, ook „voortmaken”. Een goed ding was het, dat hij vol van Christus was en vrijmoediglijk sprak voor zijn Meester; tijdelijk en ontijdelijk; dat was Gril een en hetzelfde.

Ik heb hem zien staan naast het rijtuig van Mr. Spurgeon, hoofd en hand vlak voor 't aangezicht van dezen leeraar houdende, terwijl hij hem verhaalde van een of andere ziel, die onder zijn (Spurgeon's) laatst gehouden preek gered was. Sommige lieden zouden zich zeer beleedigd gevoeld hebben met zulk een indringerij; doch de heer Spurgeon scheen het niet 't allerminst te hinderen; hij gaf hem altoos een bemoedigend woord om op zijn eigen wijze voort te gaan met het werk en zielen te winnen voor Jezus.

Het was deze zoo werkzame broeder, die mij het eerst vroeg om een woord te spreken op de Zondagsschool van de Metropolitan Tabernacle. Ik zeide: „Hebt gij eenige macht of gezag, mij zulk een voorstel te doen?” — „O,” antwoordde hij, „wij hebben in den Tabernakel geen macht of gezag; alleen maar Mr. Spurgeon, en ik heb hem gevraagd, en met den directeur Mr. Olney gesproken, en hij zeide: „Het zou hem genoeg doen, als gij kwaamt.” — Ik nam de uitnoodiging aan, niet geheel zonder eenige vrees van indringerij; doch de vriendelijkheid, waarmede ik ontvangen werd, maakte die zorg teniet, en spoedig gevoelde ik, dat ik in een grooten Christelijken familiekring terecht gekomen was. Ik sprak tot de kinderen in de groote school onder den Tabernakel, en werd door den onderwijzer en de vrienden verzocht vier malen 's jaars op bestemde tijden de school te komen bezoeken, eene gewoonte, welke ik heb volgehouden, totdat de Heere mij meer ten volle tot zijn dienst riep.

¹⁾ Spurgeon's kerkgebouw.

Op zekeren dag gewerd mij een dringende uitnoodiging om de vergadering toe te spreken in de haveloozen-school in Field Lane. De oude Field Laneschool was toen ter tijde in Farringdonstreet, en werd veelal genoemd de „Lord Shaftesbury's haveloozen-school” omdat de president en de plaats beide zeer goed bekend stonden bij het volk.

Vroegtijdig op den bepaalden dag was ik daar, en nam het ontzaglijk groot gebouw in oogenschouw. Nimmer zal ik vergeten wat mijne oogen zagen, toen ik de bovenste verdieping had bereikt. Hier mocht het waarlijk heeten: „Rijken en armen ontmoeten elkander”; de rijken om te onderwijzen, en de armen om onderwezen te worden. Maar niemand, die daar naar binnen zag, zou, naar het uiterlijk te oordeelen, besloten hebben dat de Heere hen allen gemaakt had. „Wat een bonte groep!” zoo dacht ik. Daar zaten grijsaards, vuil en haveloos; vrouwen, bijna naakt; jongens, wier broeken er uitzagen als schuurlappen; en het zou u in verlegenheid gebracht hebben, indien gij hadt moeten bepalen, wat de oorspronkelijke stof dier kleedingstukken geweest ware; één koord en één knoop was alles, wat hun costuum bijeenhield.

En toch aan het bovineinde van dit groote vertrek, dat op 't gezicht veel had van een kazernezaal, was een honderdtal kinderen gezeten, zoo rein en zoo net, dat zij een sterk sprekend contrast maakten met de overigen. Het waren de weeskinderen, voor welke de teedere liefde van Christenen zorgde, en die er beter uitzagen, dan toen hun vaders en moeders leefden. o, Wat droeve gedachte is het, dat er duizenden en tienduizenden van kinderen in het Christelijk Engeland zijn, die er in elk opzicht beter aan toe zouden zijn, indien hun vaders en moeders dood waren; want de zonde is oorzaak, dat deze ouders niet slechts hun kroost verwaarloozen, maar dat zij het opleiden in alle kwaad, om den wille van hun eigen persoonlijk gewin. Niets dan de genade alleen kan zulke lieden uit het slijk opheffen.

Ik vernam, dat er twee duizend zielen in die éene ruime zaal waren; en ik moet zeggen, dat hoewel velen met David kwalijk handelen door het volk te tellen, het hier toch bleek, dat het genoemde getal er was.

Vóór mijn toespraak tot het geheele gehoor, hield ik mij bezig met een klasse van ruwe jongens, en beliep nu een vreemde ervaring. Niet zoodra had ik Bijbels rondgedeeld in de klasse, of een van die boeken kwam met kracht tegen mijn hoofd aanvliegen. Men zeide mij, dat dit een sprekend bewijs was van der jongens genegenheid tot mijn persoon; toch was ik volstrekt niet begeerig naar een herhaling van zulk een liefdeteeken. Teneinde zoo iets te voorkomen, nam ik al de Bijbels weder terug.

„Nu, jongens,” zeide ik, „zit stil en ik zal u iets vertellen.”

„Eel goed, meester,” riep een jongen, „as je ons een mooie vertelling vertelt, dan zellen we hallen stil zitte.”

„Baas,” zoo deed een andere jongen, wien het goeddacht mij aldus te betitelen, zich hooren, „weet je wat moois te vertellen van schipbreuken?”

„o, Daar hou ik zooveel van, weet je; ja, van schipbreuken.”

„Nu,” hernam ik, „dat is ook heel mooi, en als je allen stil wilt zijn, zal ik u een mooie geschiedenis van een schipbreuk verhalen.”

„Jongens, hou je stil, en deze baas zel ons van een schipbreuk vertellen,” riep de vorige jongen weêr.

Ik stond juist even te overleggen, of ik zou gaan spreken van Jona, of van Jezus op de zee, toen een dikke jongen uitriep:

„Ik heb niks geen plezier der in, om naar schipbreuken te luisteren; neen, niks of niemendal.”

„Ik zeg maar, baas,” zoo ging hij voort, „weet je niet wat te vertellen van dieven en roovers?”

„Ja wel,” antwoordde ik, „ik weet een heel mooi verhaal van dieven en moordenaars.”

„Is 't waar? Weet je dat?” zeide de jongen, zeer verwonderd kijkende. „Welnou, as je wat moois weet te vertellen van dieven en roovers, dan zal ik holderd voor je ouwen.”

„Goed zoo,” zeide ik; want het was beter van onderwerp te veranderen, dan te spreken voor een verdeelde klasse.

„Nou dan,” zeide deze jongen, van wien ik denk, dat zij hem beschouwden als hun „leader” of „de hovaan,” gelijk ze wel eens zeggen, „als jullie niet stil zitte, dan zal ik je vinden.” Wat dat „vinden” nu ook te beduiden mocht hebben, de jongens schenen het allen te verstaan, en zich met alle aandacht tot mij wendende, riepen ze: „Ga je gang.”

„Wel jongens, daar was een groote stad met een heelen boel winkels, en een heelen boel geld; en in die groote stad waren heel veel lieden, die kochten, en verkochten, en werkten. Hoe denkt gij wel jongens, dat ik weet, dat het een groote stad was?”

„We weten het niet; we geven het op!”

„Wel, daar was binnen in die stad een heel groot gebouw, daar veertig duizend mannen aan gewerkt hadden.”

„Veertig duizend?” riep er een uit, als ware hij er niet al te zeker van, dat ik het getal getrouw wedergaf.

„Ja jongens, het is de zuiverste waarheid; er werden veertig duizend werklieden gebruikt, om dat gebouw op te richten; zij werden voor hun werk door den koning betaald.”

„o, Dan weet ik het wel,” zeide er een; „het was gouvernementswerk.”

„Juist zoo; een heel groot huis, gebouwd door het gouvernement van die stad; en toen dit werk afgeloopen was, werden die werklieden ontslagen en stonden zij zonder werk.”

„Kregen ze dan allemaal den zak, meester?”

„Ja jongens, ze kregen allemaal den zak, en daarna werden velen van hen dieven en roovers. Nu, op zekerden dag had een man zijne zaken verricht in die stad; ik geloof haast, dat hij een reizend koopman was, doch dat weet ik niet zeker; maar ik weet wel, dat hij in die stad niets meer te doen had en daarom naar een andere stad, zes uren vandaar, wilde vertrekken. Daar waren geen treinen om meê te reizen en ook geen tramwagens; wat denkt ge, jongens, dat hij toen deed?”

„Dat weten we niet, meester; wij geven het op.”

„Wel, hij ging loopen. Hij kwam op een lang, smal pad, met hooge steile rotsen aan elke zijde, en daar was het heel eenzaam en gevaarlijk. Een man had het den Bloedigen weg genoemd: er waren daar op dat smalle pad zulke vreeselijke dingen gebeurd. En dan moet ik u zeggen, dat er in die rotsen groote gaten of hopen waren, waar de mannen konden ingaan en zich verbergen.”

„Ja, dat weet ik, meester, ik heb ze gezien.”

„Nu, vele van die mannen, van welke ik u vertelde, dat zij aan dien grooten tempel gebouwd hadden, waren er toe gekomen in die hopen verblijft te gaan houden, en de menschen, die dien weg gingen, te berooven. De heer, van wien ik u was gaan vertellen, en dien wij dachten dat een reizend koopman was, kwam dezen eenzamen weg af, en droeg al zijn kostelikheden bij zich; misschien had hij wel een tasch met een riem, en droeg hij dien over den schouder.”

„o Ja, dat heb ik wel gezien; zoo dragen die kooplieden hun zaken, dat weet ik wel.”

„Nu, hij had nog geen groot gedeelte van dien weg geloopt, of die mannen sprongen uit hun hopen, en namen hem al zijn geld en goed af, en ook zijne kleêren, en o, er werd zoo gevochten! Die arme man werd geducht geslagen, en tegen den grond geworpen, en niet alleen beroofd, maar zij lieten hem bloedende en half dood in een kuil liggen.”

„Hè, hoe leelijk!” zeide een knaap, in ruwe pij, maar met een gevoelig hart.

„Ja, jongens, leelijk was het, en als die arme man daar nog eenigen tijd gelegen had, dan zou hij spoedig gestorven zijn. Maar even nadat dit alles gebeurd was, kwam een heer dien weg langs, en hoorde dien man kreunen in den kuil en stond stil om naar hem te zien. En hij zeide tot zichzelf: „Wie zou dat gedaan hebben? Als ik mij hier ga ophouden, dan kan mij hetzelfde overkomen,” en zoo, inplaats van zich op te houden om den armen, stervenden man te helpen, liep hij zoo hard hij kon weg om thuis te komen.”

„Wat een schobbejak!” zeide een jongen met zooveel nadruk, dat hij ongetwijfeld dien weglouper een pak slaag zou gegeven hebben, zoo hij hem ontmoet had.

„Ja, jongens, daar hebt ge wel gelijk in; hij had beter moeten handelen, want hij wist beter. Maar, wij zijn nog niet aan 't einde. Spoedig was er een andere, heel goed gekleed, die denzelfden weg afkwam; deze kwam juist van den dienst in den tempel, en hij hoorde de kreten van den stervenden man, en zag naar hem, en zeide zoo ongeveer dit: „Och, arme stumperd! Wel, hij is een landsman van mij, en zij hebben hem beroofd, dat is duidelijk genoeg. Ik zal dat aan de politie vertellen, als ik thuis kom. Maar ik moet maken, dat ik wegkom; anders mochten ze eens gaan denken, dat ik het gedaan had, als ze mij hier vonden.” En zoo liep hij, zoo snel hij maar kon aan de andere zijde van den weg vandaar en liet zijn armen landsman sterven.”

„Die nare vent!” riep er een.

„Ja, jongens, maar toen was het nog niet afgelopen; want weldra kwam nog iemand dien weg af. Deze reed op een ezel. Hij was geen Jood; maar hij zag er zoo goed en zoo gelukkig uit. Ik denk, dat gij nog nooit zó'n aangenaam en vriendelijk gelaat hebt gezien.”

„Ja, dat heb ik wel,” zeide een jongen. „Oude vader Christmas.”

Bij deze opmerking begon de geheele klasse recht hartelijk te lachen, en ik geloof waarlijk, dat de onderwijzer zich schuldig maakte aan medeplichtigheid in dit gelach.

„Goed dan, laat oude vader Christmas er ook zoo uitzien, als gij wilt,” zeide ik. „Maar zoo heette toch deze man echter niet. Maar in elk geval, hij reed op zijn ezel, en hij hoorde den stervenden man kreunen, en steeg af van zijn beest om naar hem toe te loopen. Hij bemerkte toen, dat de man te krank was om zich op te richten. Ik denk, dat hij het bloed uit zijn arm zag vloeien, en hij liep terug naar zijn ezel, en onder den zadel had hij een grooten zak. Uit dien zak nam hij twee fleschen, één met wijn er in; en mij dunkt, ik zie hem den flesch met wijn nemen en dien op de wonde gieten, om ze van alle onreinheid te zuiveren; ge weet wel, jongens, een wonde kan niet genezen met vuiligheid er in; kan het wel?”

„Neen, meester,” antwoordden zij allen.

„o, Jongens, ik denk, die arme man heeft wel haast geschreeuwd van pijn, want ge kunt er op rekenen, dat het zeer deed, en hij zal wel gedacht hebben, dat dat een heele onvriendelijke en harde man was, die hem nu onderhanden nam. Maar er is dikwijls pijn in oprechte goedwilligheid, en het bittere komt dikwijls vóór het zoete; maar als God het zendt, dan zal het zoete spoedig volgen; zoo niet, dan is het bittere beter. Nu, toen de wond gereinigd en gezuiverd was, nam hij de andere flesch en die was vol met olie, en die stortte hij uit over de gansche plek, en o! hoe goed deed dit den armen man; de pijn verdween geheel en al en het bloeden hield ook op. De man met den ezel

moest nu een lap hebben om de wond te verbinden, en de olie op haar plaats te houden. Maar er was daar in de buurt geen linnenwinkel; hij had ook geen linnen in den zak, en hij wilde ook niet, dat de arm weer vol stof en vuil kwam, en wat denkt ge nu, jongens, dat hij deed?”

„Dat weten we niet, meester; wij geven het op.”

„Wel, zoo snel als de wind, nam hij de slip van zijn mantel en scheurde er een strook af; maakte dat de arm daar goed in kwam te hangen; tilde de stervende man op zijn eigen ezel, en paste er op dat hij er niet afviel, terwijl hij het beest deed voortgaan en er vlak naast liep. Zoo trokken zij zoowat zes uren voort, tot een plaats, Jericho geheeten, en daar ging hij terstond naar een herberg en leide hem te bed, stuurde om een dokter, en betaalde zijn bed en zijn logies en de rekening van den dokter, en zeide tot den waard, dat deze goed op hem moest passen, het hem aan geen ding laten ontbreken, en dat hij alles zou betalen.”

„Wel, wel, wat was dat een goede man!” riep een der jongens vol geestdrift uit.

„Ik zou wel eens willen weten, of een van u raden kan, hoe hij heette?”

Een doodelijk zwijgen volgde.

„Hij heette de barmhartige —”.

„De barmhartige sergeant,” vulde een tweede aan.

„Niet precies zoo, maar het leek er toch wel wat op,” zeide ik; „de barmhartige Samaritaan; dat was zijn naam; en hij was wezenlijk barmhartig.”

„Jongens, van de wieg tot het graf is het leven een reis, en gij en ik zijn elken dag reizende. En op die levensreis zijn veel gevaarlijke plaatsen, en een menigte van straatrovers. De kroeg is een gevaarlijke plaats; ik denk, dat er daarom zoo dikwijls een roode lantaarn van buiten brandt, om de menschen voor het gevaar te waarschuwen. Slechte kameraads zijn roovers; zij trachten al het goede zaad weg te nemen, dat de meester heeft gezaaid, en inplaats daarvan slecht zaad te geven. Armoë is een harde weg om te begaan, maar er is een barmhartige Samaritaan, die langs al die donkere paden afkomt, en waar Hij ook maar een armen jongen vindt, die aan de zijde van den levensweg gevallen is, daar helpt Hij hem terstond. Het is Jezus. En indien gij nu slechts het woordje MIJN voor dien naam kunt plaatsen, dan zal het u nimmer ontbreken aan een Vriend, en nimmer aan een huis; want Hij zegt: „Ik heb lief, die Mij liefhebben, en die Mij vroeg zoeken, zullen Mij vinden.” En Hij is heengegaan om plaats te bereiden voor allen, die op Hem hopen. Niet in een herberg te Jericho, maar in het huis in den hemel.”

Men deelde mij nu mede, dat alles gereed was tot een toespraak voor de geheele school. Het was als had ik, op de platform staande, een zee van menschenaangezichten voor mij, en terwijl ik de liefde van den Zaligmaker voorstelde, bemerkte ik,

dat mijn klasse van jongens de aandachtigste toehoorders waren, en mijn avond in de Field Lane haveloozen-school maakte zulk een diepen indruk op mij, dat ik dien opnieuw heb doorleefd, terwijl ik hem nu beschreef.

Letteren en taal.

Over Proza.

„Nu heb ik al veertig jaar proza gesproken zonder het te weten,” roept een der personen in een geestig stuk van Molière uit, nadat den man aan 't verstand is gebracht wat „proza” beteekent.

In zekeren zin had hij gelijk. Al wat niet wordt gezegd in „gebonden” stijl (d. i. gebonden aan rijm, aan maat of aan allebei) is proza. Evenwel gelijk „proza en poëzie twee zijn”, zooals De Génestet zegt, zoo ook proza en proza. Een karremans-heilwensch, een nieuwjaars- of een draaiorgellied, al rijmen die ook, tellen niet meê onder de gedichten. En evenmin kan er, als van goed proza sprake is, gerekend worden b.v. met huurceëlen, winkelpraatjes enz.

Van de practische zijde beschouwd, is het proza wel zoo nuttig als de poëzie of liever bruikbaar. De wereld zal wel nooit zoo dichtelijk worden, dat de menschen geregeld in verzen van gedachten wisselen of ook maar in rijm. Het eerste zou onnatuurlijk, het laatste zeer vervelend zijn. Wel moet Bilderdijk reeds „op moeders schoot” verzen hebben gemaakt, en weten we zeker dat hij op zijn 6e jaar een berijmd briefje aan den bleeker zond, maar dit zijn uitzonderingen. Stel b.v. dat de huismoeder tot den bakker die brood brengt zei:

„o Bakker, wat zijt ge lang uitgebleven!
Wil me spoedig twee brooden geven,
Verder krakelingen en broodjes met krenten;
Heb je ook terug van drie kwartjes: twaalf centen?”

dan zou dit voor een keer heel aardig zijn, maar de aardigheid er ook gauw af wezen. De meeste menschen hebben heel hun leven 't meest met proza te maken — 't is een prozaïsche wereld! —; en 't is hun van tienmaal meer nut voor de practijk zich, al is 't ook maar redelijk, in proza te kunnen uitdrukken, dan in de beste poëzie. Dat is de waarheid, en met allen eerbied en alle liefde voor de dichtkunst dienen we dat toch te erkennen.

Juist omdat iemand, of hij 't wil of niet, al sprekende en schrijvende „proza” gebruikt; zelfs, gelijk de man bovenvermeld zonder het te weten, is men er in het algemeen tamelijk slordig op, of liever men vat niet hoe ook het proza eischen stelt, ja zeer hooge.

Welke nu de eischen zijn van goed proza, daarover zullen we hier niet in den breede uitweiden; het betreft een onderwerp reeds vaak uit verschillende gezichtspunten beschouwd. Doch wel willen we er op wij-

zen, hoe een der beste middelen om 't zoover te brengen dat men althans in behoorlijk proza schrijft, daarin bestaat, dat men zich vertrouwd make met de werken van hen, wier schriften in deze ten voorbeeld kunnen strekken. Men moet dan echter niet doen als sommigen, die met de deugden van een schrijver ook zijn gebreken overnemen. Dat is gedaan als de Chinees, die, toen hij een Europeeschen brief zou afschrijven, ook de inktvlekken zorgvuldig namaakte!

Het gaat met het lezen van dezen of genen schrijver dikwijls al zeer wonderlijk, schoon niet geheel onbegrijpelijk. Men neemt b.v. een boek van Bosboom-Toussaint of van Van Lennep ter hand en gaat lezen. Waarom? Wel, om den inhoud te kennen, om vermaakt, geleerd, aangenaam bezig gehouden te worden, zich te ontspannen, iets „voor verstand en hart” op te doen, enz.

Maar wanneer men nu een of ander boek lezen wil om zelf goed te leeren spreken of schrijven, dan is er heel wat anders noodig, in den regel minder aangenaam.

Vooreerst is dan niet de hoofdvraag: Wie is de boeiendste schrijver? — maar: Wie schrijft het best? Niet: Wie is mij het nuttigst voor den geest? — maar: — Van wien leer ik mij juist uitdrukken?

De „Negerhut” b.v. is een boeiend boek; de „Erfgenaam van Redclyffe” zeer schoon. Doch beide komen hier als *vertaald* niet in aanmerking. Tal van godsdienstige geschriften zijn uiterst nuttig en aanbevelenswaard; doch niet uit het oogpunt van stijl. Onze psalmen en gezangen laten berijmd uit een *dichtelijk* oogpunt veel te wenschen. De meest boeiende „niewtjes” uit de dagbladen zijn in den regel niet voorbeeldig gesteld. Kortom, men moet zich allereerst vragen: Wien kan ik de kunst van zich goed uit te drukken afzien?

Het antwoord luidt natuurlijk: Ga ter school bij hen, die *voor uw doel* de meest geschikte zijn, en wacht u voor verwarring. Al vindt ge de „Redelijke Godsdienst” van vader Brakel nog zoo mooi, of al zingt ge de liederen van Moody en Sankey (vertaald) met veel genoegen, tot het verkrijgen van een *goeden*, hedendaagschen stijl zijn ze niet nut.

Een der uitnemendste middelen om zich goed, juist, duidelijk en zelfs sierlijk te leeren uitdrukken is het *herhaaldelijk* lezen van *enkele* goede schrijvers. Veel lezen en goed lezen gaan zelden samen; om een goeden stijl te verkrijgen deugt het gansch niet.

Nemen wij b.v. het terecht beroemde boek van Dr. N. Beets, de *Camera Obscura*. Iemand mij van jongs af goed bekend, heeft van zijn 18de tot zijn 25ste jaar, elken morgen ongeveer, eenige bladzijden van dit boek gelezen. Tijdroovend zal men zeggen, — och neen! 't geschiedde als in „verloren oogenblikken” en — 't heeft den lezer goed gedaan.

Ongemerkt neemt men van den schrijver, dien men leest en herleest, over. Men leert zich *juist* uit-

drukken, wat hoofdzaak is; naar orde zeggen wat men te zeggen heeft, een geregelden gedachtengang volgen. De „Camera Obscura” leert u fijn opmerken en wat ge gezien hebt weergeven, niet met groote, holle volzinnen, maar in gepaste, vaak zeer eenvoudige bewoordingen. Zij leert u hoe verschillende levenstoestanden niet op dezelfde wijs dienen beschreven; hoe de menschen zich uitlen al naar zij „gevormd” zijn. Men bespeurt dat wat waard is te worden gezegd, ook waard is goed gezegd te worden; hoe een woord door op bijzondere wijs te worden gebruikt een geheele bladzijde aantrekkelijk maakt. De Camera Obscura leert u het geheim van beschrijven zonder te vervelen, van opmerken en weergeven, zoodat ook het geringste „poëzie” blijkt te bezitten — en zooveel meer.

Van Lennep kan u leeren, hoe men smakelijk vertelt, d. i. zoo dat ieder luistert en luisteren moet; hoe daartoe zekere breedheid en kalmte behoort, die in volkomen tegenspraak is met de misselijke vertelsels, die thans veelal worden opgedischt, en de gejaagdheid, die thans tot in de boeken toe zit. Van Lennep overhaast zich niet; hij gaat rustig zijn weg, wetende dat alleen daardoor het genot dat hij den lezer bereidt, verkrijgbaar is. Daarbij ontbreekt het hem niet aan wat men verkeerdelijk soms *humoristisch* noemt, doch eigenlijk *komisch* moest heeten. In „Ferdinand Huyck” b.v. leest men in 't begin van een voorzanger met een neusstem; heel aan 't slot nu wordt vermeld, hoe die voorzanger een huwelijk afkondigt, en dat wel met dezelfde neusstem waarvan lang te voren gesproken is. Ook kapitein Pulver in hetzelfde boek is zulk een type van het echt grappige, het ongezocht vermakelijke, echt Hollandsch, tot in zijn gebreken toe.

Nu moet men zich echter bij 't lezen en herlezen van zulke uitnemende schrijvers wachten voor een misslag, die veel algemeener is dan men vaak denkt. Het is goed Beets, v. Lennep e. a. door en door te kennen; al was 't woordelijk, hoewel ik nu niet zou durven raden het voorbeeld te volgen van den geschiedschrijver Hooft, die, zegt men; eer hij zijn „Nederlandsche Historiën” begon, de werken van Tacitus, een Latijnsch geschiedschrijver, een goede 70 maal las! 'Wat ik bedoel is alleen de deugden over te nemen, niet de gebreken, anders gezegd: niet slaafs te volgen.

Er zijn lieden die dit doen. Zij vinden de wijze waarop deze of die schrijft, mooi, en volgen hem nu na in dier voege dat het naäpen wordt. Hun streven is blijkbaar 't zoo te doen, dat alle onderscheid wegvalt en men dus ten slotte niet meer zou kunnen zien wie iets geschreven had: de oorspronkelijke of de navolger. Doch wie zoo doet vergeet, hoe b. v. de leerlingen van een groot schilder toch elk zijn eigenaardigheden behouden; hoe wie slaafs *nadoet*, alle zelfstandigheid verliest en eigen ontwikkeling doodt; altijd knecht blijft, nooit meester wordt.

De beste schrijvers hebben zich wel anderen ten voorbeeld gesteld, maar niet slechts afschriften, copieën geleverd. Van Lennep b.v. trachtte in *bijna* elk opzicht voor Nederland te zijn, wat de beroemde Walter Scott voor Schotland was. Toch heeft Van Lennep, als ik mij niet vergis, zich wel gewacht Scott na te volgen in het al te breed opzetten van het verhaal, waardoor soms de ontkenning betrekkelijk veel te haastig gaat.

In de eerste uitgaven zijner „Camera Obscura” gebruikte Dr. Beets ontzaggeijk veel vreemde woorden. Later 't verkeerde daarvan inziende, verving hij die — opmerkelijk en verblijdend tevens — door Nederlandsche. Mevr. Bosboom-Toussaint heeft hetzelfde euvel, als Beets later in zijn werken verbeterde. Onlangs heeft een beroemd Nederlandsch taalkenner op dit ontsierend gebrek in de werken der schrijfster gewezen. Zoo ware voort te gaan. Doch alles komt hierop neer: Leer van uw meerderen; neem het goede van hen over; wacht u voor hun gebreken. Wie dat doet zal, indien al geen schrijver of letterkundige worden, toch in staat zijn van zijn spreken en schrijven lof te hebben. En daartoe te komen zegt reeds veel. H.

BRIEVEN VAN „BATAVUS”.

VII.

Twee jonge këljes, 'n paor goeje vrienden van me, hebben de reiszak over de nek geslagen, en binnen dezer dagen d'r „Lehr-, und Wander-Jahre” begonnen. Duitschland ien. Ik hê ze geprezen um zò 'n kloek bestaon. Niet toe ze d'r bij waoren, want 'n minsch kan weinig lof velen; lof makt dik en opgeblaozen. Mar toe ze met de knapzak um ien 't spoor zatten, toe bin ik mè m'n lof van leër getrokken. Raome këljes, zei 'k, da 's wat anders as um bij „moeders pappot” te blieden hangen. Zeker, 't zal aollie nog wel 's gaon, net as „Peterken in der Fremde”, toen ie ien 'n melancolieke bui stond te zuchten: „jetzt wird Mutter die Brei fertig haben, ich möchte ich wäre zu Hause!” Mar da 's niks; as 't anders was, da zou nie goed zien. Mar mè God en met eere lapte 't 'm wel, en komde de weemoed, die oe wel 's dur 't hart zal „mieren”, mè stilheid en vertrouwen te boven.

Dagge juist Duitschland ien bint um oew „handwerk” te leeren, dà viend ik nou 't bizondere van 't geval nie. Hier ien 't land, dà had ik al zoo lief gehad. Waorum mot 't zoo duk ien den vremde gezocht en gehaald worden, wà we bij ons ien stad of durp, aon 't waoter of op de klei, net zoo goed vienden kunnen? Ien aollie vak is dà wat anders, da weet ik wel, dagge daor ien „Moffrika” vul beter meê terecht kunt as bij ons. Mar dà viend 'k nou 't bizondere van 't geval nie. Nee,

mar dagge zoo raom de „struggle for live” ien-gegaon bint, en met 'n vrijwillig hart de moeiten en 't gemis en 't „gemier” van 't lêven onder de ooggen gao zien. Dagge de hand uut de mouw wilt stêken, en van onderen af op, met 'n blauwe kiel aon, za 'k mar zeggen, en 'n „bazeroen” veur, echt as leerjonges de school van 't lêven wilt deur maken. Dagge, ien stêi van handschuunjes, liever eelt ien de hand werkt; en ien plaots dà vaoder alles vur oe denken en verrig maken mot, eiges al begint met 'n vër van de mond te blaazen.

D'r is niks dà zoo goed staol ien 't bloed brengt, en d'n dag van mergen altied bêter leert schatten as den dag van vandaag, en gelukkiger op „zien kommen” leert hopen, as dagge van jongs aon ien ontbering en zelfverloochening en met 'n eenvoudig en oprecht hart d'r mar tegen ien gaot. Jong, dà worden zo'kke klanten, die dà mè God en met eere weten en waogen!

Kêljes! gellie bint twee „bizondere”. 't „Jonge Holland” wordt over 't algemeen vul te veul bij de pap-lêpel opgevoed; en rôkt te vroeg; en denkt te weinig aon de roeping tot den arbeid um Gods wil; en lacht 'r wà meê, ien 't geniep of ien 't openbaor, dat de godzaoligheid alleen stoere en vriendelike persoonlikheden tegelijk — twee ien één — vurmt en voedt. 'n Boel van die aollie goeje reis gewunsch hebben, zullen 't, hoop ik, ok ondervienden, dat 't vul bêter is jong ien de derde klas te zitten, of liever nog blaojers aon de voet te loopen, as dagge den „branie” uuthangt, en den „grooten heer” wilt speulen; vul bêter, um bij tieds de „wienderigheid” te laoten schieten, as dagge as „wiendzakken” meê sturm aondraagt vur 't volgend lêven; vul bêter, as 't mot, 't „juk ien de jeugd te dragen” (Klaagl. 3 vs. 27) as dagge, net as 'n „weekdier”, zou gaon smêlten as de zon mar 'n bietje heet gee schijnen.

N. B.! Net is 't 'r 'n brief van de kêljes gekommen, dà ze eiges 'n „thuis” hebben opgezocht, „zeuventig trappen hoog”. Nou, kêljes, bêter zóò, as zeuven voet de put ien!

UIT HET LEVEN.

Stijlbloemen.

„De vader haalde het *lijkje* van zijn kind op; *wel gaf het nog teekenen van leven*, maar men kon het *niet in het leven behouden*.”

„Mijnheer!” vroeg een kleine aardige jongen aan een voorbijganger, „wilt u even voor mij aanschellen, ik kan er niet bij.”

„Met genoegen, beste jongen,” antwoordde de heer en voegde de daad bij het woord.

„Mooi! ga jij nu gauw rechts, dan loop ik links weg, want we hebben samen een „puistje gevangen,” schreeuwde de bengel, terwijl hij zoo spoedig mogelijk zijn hielen liet zien.

Bij een parade.

„Och, mijnheertje, een woordje as je blief!” riep een Joodje tot den dienstdoenden officier.

„Wat is er dan, kerel?”

„As ik vragen mag: Wat leert meneer daar de jhongelhui?”

„Wel, zooals je ziet, ik leer ze excerceeren.”

„o, Dank je duizendmaal, 'mencertje, ik dacht dat uwe ze *vluchten* leerde.”

Een dikke.

Te Elmira, in New-York, stierf 18 Juni zekere John L. Lawes. Deze genoot steeds een goede gezondheid, en zou zich op de Tentoonstelling, die 19 Juni aanving, hebben laten bekijken, wegens zijn ontzettende dikte. Kort te voren echter werd hij ziek en nam snel in krachten af, zoodat hij stierf.

Vrij zeker was Lawes de zwaarste man in Amerika, daar hij een gewicht had van 640 ponden. Hij was in Engeland geboren, 40 jaar oud, was smid en werkte tot hij, drie jaren geleden, niet meer kon. Vroeger woog hij slechts iets over de 200 pond. Later begon hij te groeien in dikte, zoodat hij van vijf tot tien pond per week zwaarder werd! Al wat kunst en kennis vermocht werd aangewend om dien overmatigen groei te doen ophouden, maar te vergeefs. Evenredig met 'zijn grootte en zwaarte, wies ook zijn eetlust. Twee à drie pond rundvleesch was voor hem een kleinigheid, en hij at meestal vijf- of zesmaal per dag. Zijn dokters bevalen hem een zekeren leefregel aan, maar zijn eetlust werd zoo, dat hij onverzadigbaar scheen en ten tijde zijns doods waren mes en vork het eenig gereedschap waarmede hij werkte. Een jaar geleden verbond hij zich aan een Museum van zeldzaamheden, en verschillende keeren was hij te New-York en Philadelphia ter bezichtiging. Eenige weken geleden werd het hem onmogelijk om, als hij lag, adem te halen, zoodat hij in zijn stoel zittend moest slapen. Hij kon niet meer wandelen en moest bijna in alles geholpen worden. Hij was zeer blijgeestig van aard, en had nog al tamelijk schik in veel bekijks.

H.

In een vergadering te Santa Anna in Californië beleed onlangs een ongeloovige openlijk Christus, en zei het ongeloof vaarwel. Hij was een van zes, die, jaren geleden, te San Francisco zich met elkander verbonden nimmer het Christendom te zullen omhelzen. Toen hij bekeerd werd, schreef

hij dit aan ieder zijner oude makkers. Drie hunner antwoordden met te zeggen, dat zij ook Christenen geworden waren. De anderen schreven ook, maar noemden hem „een dwaas”.

De uitkomst zal leeren wie „dwaas” is geweest.
H.

De districts-secretarissen van het Britsch en Buitenslandsch Bijbelgenootschap uit alle deelen des lands hielden onlangs hun jaarlijksche vergadering. Er zijn in Engeland thans 5,407 genootschappen (vertakkingen). Het genootschap maakt door den verkoop der schriften geen winst. Naar de verschillende deelen der wereld zonden ze elken werkdag 7000 à 8000 Bijbels, Testamenten of deelen er van, d. i. vijf afdrucken per minuut! Het genootschap betaalt jaarlijks f875,000 in Engeland uit, en een ontzaglijke som voor het buitenland.

Is zulk een gezegend genootschap niet waard met alle kracht gesteund te worden?
H.

De gave Gods.

Zoo wordt in het Oosten de regen, en in het algemeen het drinkwater, genoemd. Men ontmoet daar kooplieden met lederzakken vol water op den rug, die hun koopwaar venten onder het geroep: „De gave Gods.” Hierop zinspeelde de Heere Jezus in zijn gesprek met de Samaritaansche vrouw: „Indien gij de gave Gods kent” enz. Wat de regen in Palestina beteekent, meldt ons een dezer dagen ontvangen bericht van eene der Duitsche diakonessen uit Jeruzalem. Na lange droogte, bericht zij ons, kwam in het voorjaar van dit jaar eindelijk de lang gewenschte regen. Het regende bijna onophoudelijk gedurende veertien dagen; in enkele streken zelfs geheel zonder tusschenpoozen. De „opperste vijver”, waarvan we in de Schrift lezen, die bijna altijd droog is, stond vol water. Als door een tooverslag was het geheele landschap met het schitterendst en weligst groen bedekt. Vele bewoners van de omstreken werden door den overvloed van regen beangst en meenden dat een nieuwe zondvloed was losgebroken. De beek Kidron schimde en bruiste als eene rivier in het noorden van Europa.

De weldaad had echter ook hare schaduwzijde. Vele huizen waren er niet op ingericht om tegen zulk een overvloed bestand te zijn. De inrichting, door de schrijfster bewoond, kreeg in den zijmuur zeven geweldige lekken, waardoor heel aardige maar onaangename watervalletjes naar binnen stortten. Toch ging de vreugde het leed teboven. „Wij zijn,” zoo meldt de schrijfster, „daardoor uit allen nood gered en van goed drinkwater zoo voorzien, als zelden het geval is.” „Jammer maar,” zoo vervolgt zij, „dat in den zomer gedurende de droogte het prachtige paradijs even spoedig weder in eene woestenij verandert.”
W.

Niets verloren.

Een zeer opmerkelijk feit wordt door Ds. Spurgeon zelf medegedeeld uit den eersten tijd van zijn loopbaan als leeraar.

Een dertig jaar geleden, werd hij uitgenoodigd, om in het groote Kristallen Paleis, te Sydenham, te prediken. Zou zijn stem zwaar genoeg wezen voor zulk een verbazende ruimte? In den morgen ging hij eerst naar het paleis om dit te beproeven. Toen hij de spreekplaats bereikte, kwamen hem de woorden in de gedachten en die hij ook luide uitsprak: „Dit is een getrouw woord en alle aaneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om de zondaren zalig te maken.” Toen hij deze woorden uitsprak, gevoelde hij zich verzekerd, dat hij zou verstaan worden, en herhaalde de woorden nog eens op zachteren toon.

Meer dan vijf en twintig jaar daarna, werd Mr. Spurgeon's broeder, die ook een leeraar was, aan het ziekbed geroepen van een ambachtsman, wiens einde naderde.

De leeraar vraagde: „Zijt gij bereid?”

„o Ja,” antwoordde de stervende met verzekering.

„Kunt gij mij vertellen, hoe gij de redding uwer ziel verkreegt?”

„Dat is zeer eenvoudig,” zei de lijder met een blij gelaat. „Van ambacht ben ik loodgieter. Vijf en twintig jaren geleden, was ik onder den duw van 't Kristallen Paleis aan het werk. Ik dacht, dat ik geheel alleen was. Ik was zonder God en zonder hoop. Opeens hoorde ik een stem van den hemel, die zeide: „Dit is een getrouw woord en alle aaneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om de zondaren zalig te maken.” Door den inhoud dezer woorden werd ik overtuigd van zonde. Jezus Christus bleek ook *mijn* Zaligmaker te zijn. Ik nam Hem in mijn hart, op den oogenblik, als zoodanig aan, en heb Hem sedert dien tijd altoos gediend.”

God doet zijn Woord gestand. Vooronderstel eens, Mr. Spurgeon had een alledaagsche spreuk gebruikt om zijn stem te beproeven. Welke verrassingen vallen den geloovigen tebeurt, wanneer de gevolgen bekend worden!

H.

CORRESPONDENTIE.

J. C. G. te R. Vóór alles zouden we, om het gezondene te kunnen plaatsen, uw naam moeten weten. Doch in elk geval is plaatsing ditmaal onmogelijk. *Eenvoudigheid* zegelt het ware. Wat gij ons zondt, lijdt aan hoogdravendheid en gezwollenheid, en dat wel in zoo bijzondere mate, dat we u bescheidenlijk aanraden niet zoo voort te gaan. Neem eens een alledaagsch onderwerp, behandel dat eenvoudig. Zoodoende zult ge 't verder brengen dan op den weg nu gevolgd.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZON te Amsterdam.”

GESCHIEDEN — VOOR EEN TIJD.

V.

Zoo was dan de kortstondige zonneshijn, over het pad van Marie gespreid, weder achter een donkere wolk verdwenen. Zij gevoelde zich eenzaam en verlaten in het nieuwe huis te Beauregard en onder de vreemde lieden, — vreemd, hoe goed zij ook voor haar zijn mochten — bij welke zij nu een schuilplaats vond. Daarbij kwam, dat de dagelijksche omgang met Matthieu nu een onmogelijkheid was geworden, daar een goed looper minstens 6 á 7 uur over soms zeer woeste bergpaden noodig had om den afstand, die de beide geliefden scheidde, af te leggen. En alzoo tegelijkertijd beroofd van den voortdurenden omgang met twee die haar zoo lief waren, kon 't niet anders of Marie moest zich treurig en verlaten gevoelen, hoeveel moeite men ook deed om haar op te beuren.

Bovenal kwelde haar de gedachte aan het lot haars vaders. Zij had gehoord wat hem voorgeslagen was, maar zij wist ook dat hij het evenzeer zou verwerpen als Pierre het besluit afwijzen. En hoezeer zij dat van harte moest goedkeuren, toch kwam vaak haar gemoed in verzet tegen het denkbeeld, dat haar vader waarschijnlijk in de gevangenis zijn dagen eindigen zou, en zij hem nooit wederzien. Doch zij ontving genade om ook in dezen stil te zijn, en met lijdzaamheid te loopen de loopbaan, die de Heere

God haar bereidde, want zij wist dat haar aan den eindpaal de kroon wachtte, de onverwelklijke, die God geven zal al dengenen die zich hebben overgegeven om den naam en de zaak des Heeren Jezus Christus. En of die overgave door lijden of door arbeiden geschiedt, 't is al één.

De eerste maal, dat Matthieu zijn verloofde weder bezocht — 't was na de veertien dagen, die hij had noodig gehad om zijn zending naar Pierre te vervullen — ontstelde hij bij het gezicht der verandering, die de droeve jongste dagen bij Marie hadden teweeggebracht. De blos op haar wangen, de glans harer oogen was verdwenen gelijk de opgeruimdheid uit haar gemoed. Een geruimen tijd deed zij niet dan snikken en weenen, terwijl Matthieu vergeefs beproefde haar te troosten. Trouwens de menschen zijn veelal of moeielijke of onmachtige troosters bij werkelijke rampen; gelukkig wie met David zich kan „sterken in den Heer, zijn God”.

Het was natuurlijk, vooral in zulke omstandigheden, dat zoowel bij Marie als Matthieu de gedachte wortel schoot, dat niets beter zou zijn dan zoo spoedig mogelijk voor goed vereenigd te worden. Dan was Marie wel verzorgd, Matthieu niet meer van haar gescheiden en vooreerst althans was op de hoeve, door de oude vrouw en haar zoon bewoond, plaats genoeg voor meer. De jongelieden raadpleegden er over met Matthieu's moeder, met hun vrienden, en allen moesten toestemmen dat werkelijk thans dit

plan het beste zou zijn. Zelfs drong de moeder er ernstig op aan, met het oog op de veiligheid van Marie, die haar reeds als een dochter was. Zoo bleef dan alleen nog over de toestemming van Durand te vragen. Serre nam op zich dat te doen. In een langen, hartelijken brief deelde hij den vader mede wat zij voornemens waren, en vroeg dringend zijn toestemming. Of het verstandig gehandeld was dergelijke plannen toe te vertrouwen aan een papier, dat nog door vreemde handen ging, eer het den gevangene kon bereiken, zou de toekomst leeren.

Het antwoord van den ouden Durand bleef niet uit. Van heeler harte bewilligde hij in het gevraagde, en uitte zijn blijdschap er over dat, nu hij zelf zijn dochter niet meer kon beschermen, de Heere voor haar een ander had verwekt, aan wiens liefde en trouw niet viel te twifelen. Wel smartte het den ouden man diep als gevangene van alles te zijn afgesloten, maar, zoo schreef hij, ik ben een gevangene om de zaak des Heeren Christus. Hij zal in alle nooden voorzien en het wél maken.

Drukke dagen waren 't, die nu volgden. Er viel veel voor te bereiden, gereed te maken en te beschikken. Doch Marie, gelijk Matthieu, deed het met een opgeruimd gemoed, al mengden zich ook vaak bitter droeve gedachten onder de meer opwekkende. Eén troost was er echter thans. Voortaan zouden beide, Matthieu en Marie, lief en leed met elkaar deelen. Zij zouden . . . ja, wie weet niet welke schoone plannen de mensch voor de toekomst maakt, wat hij van haar hoopt en verwacht . . . ! Maar — „Mijn gedachten zijn niet uw gedachten, en uw wegen zijn niet Mijn wegen,” spreekt de Heer, die het licht schept en de duisternis.

Nog drie weken scheidden de jongelieden van den tijd, waarop zij in het huwelijk hoopten te treden, toen Marie zich op een avond even naar buiten begaf, om na de vele bezigheden des daags zich een oogenblik te vertreden. Niet ver van haar woning was een boerderij, met welker bewoners zij echter geheel onbekend was. Des te meer verwonderde het haar, toen de boer naar buiten trad en haar, eenigszins verlegen, verzocht even binnen te komen.

Door de ervaring geleerd en niet geheel gerust, aarzelde het meisje een oogenblik en antwoordde toen dat zij, met het oog op het late uur, liever, inplaats van thans, morgen komen zou. „Maar,” voegde zij er bij, „hebt ge ook soms de verkeerde voor? Ik ben hier vreemd.”

Eensklaps verscheen achter den boer de hooge gestalte van een onbekende, naar zijn kleeding een aanzienlijk man, met den gebiedenden blik van iemand, die gewoon is te bevelen en te worden gehoorzaamd. Hij trad vooruit en zich tot Marie wendende, sprak hij:

„'t Is juist om dit te weten, dat ik u liet vragen binnen te komen. Zijt gij Marie Durand, verloofd met Matthieu Serre?”

Een lichte blos vloog over 't gelaat der jonkvrouw, toen zij den naam van haar geliefde hoorde uit den mond van den vreemdeling. Zij knikte en vroeg haastig:

„Weet gij iets van hem, mijnheer?”

„Niet anders” — was het met koude onverschilligheid gegeven antwoord — „dan dat ik, vóór eenige uren, voldoende aan den last mij gegeven, hem heb gevangen doen nemen. Thans moet ik . . .”

Maar Marie hoorde niets meer. Doodsbleek zonk zij, een hartverscheurenden gil uitend, ineen. Lang bleef zij bewusteloos. Toen zij eindelijk weder tot zichzelf kwam, bevond zij zich in een vertrek, dat haar geheel vreemd was. Een vrouw zat voor de armoedige legerstede waarop Marie lag. En toen het meisje eindelijk, verbaasd rondziende, de vraag deed: „Waar ben ik?” was het eenig antwoord:

„Gij doet beter te zwijgen. Gij zijt gevangen; het nadere zult ge wel vernemen.”

Zoo had dan Rome's haat tegen de belijders des Heeren niet gerust voordat na den vader ook de dochter gegrepen, en gelijk hij die haar liefhad in banden geslagen was. Uit den brief, door Serre aan den ouden Durand geschreven, had men gezien welk voornemen de jongelieden koesterden, en oogenblikkelijk werd besloten dat plan te verijdelen. 't Zou een kostelijke vergoeding zijn voor al de mislukte pogingen, om door geweld of list den predikant Pierre, den broeder der aanstaande bruid, in handen te krijgen.

De ongelukkige Matthieu werd naar de gevangenis vervoerd. Vruchteloos pijnigde hij zich het hoofd met de vraag, wat aanleiding kon gegeven hebben tot zijn gevangenneming. Doch wat hij ook poogde te vernemen, geen opheldering verkreeg hij. En toen hij, die van Marie's lot nog onbewust was, verlof vroeg een paar brieven te schrijven, werd hem dit barsch geweigerd.

Serre was gevat geworden, terwijl hij niets kwaads vermoedend, met den veldarbeid bezig was. Men had hem even tijd gegeven om zijn oude moeder vaarwel te zeggen en hem toen medegevoerd. Twee weken verlieten eer hij iets te weten kwam omtrent de aanleiding tot het gebeurde, en het lot dat hem wachtte. Toen bracht men hem voor zijn rechters, indien althans mannen, die blinde werktuigen waren in de handen der staatskerkelijke macht en bittere vijanden van al wat Gereformeerd heette, dien naam verdienden. Voor wie volstandig den Heer bleef belijden was de uitspraak reeds vooraf bepaald. Hij had gezondigd tegen kerk en staat beide.

Nadat Serre allerlei vragen gedaan waren, kwam men tot de hoofdzaak. Hij werd, zoo deelde men hem mede, beschuldigd van zijn huwelijk, gesloten met Marie Durand, te hebben laten inzegenen door Pierre Durand, leeraar der zoogenaamde Gereformeerden, een man, wien als ketter en verleider der schare 't land ontzegd was.

De arme Matthieu vertrouwde zijn eigen ooren niet bij het hooren dezer beschuldiging. Zijn huwelijk! En hij was nog niet gehuwd. Ingezegend door Pierre! En hij wist zelfs niet waar die zich bevond! Met kracht van redenen kwam de jonkman dan ook tegen de valsche beschuldiging op, voor welke trouwens geen schijn of schaduw van bewijs werd bijgebracht. Doch het eenig bescheid dat hij ontving, was: „Wij zullen de zaak nader onderzoeken. Gij erkent in elk geval dat Marie Durand uw verloofde is?”

„Zeker,” was 't antwoord, „en als men mij vergunt haar te schrijven, zal blijken hoe zij ook in het overige hetzelfde getuigt als ik.”

„Dat is overbodig,” sprak een der rechters; „wij zelf kunnen haar nu ondervragen als 't noodig is.”

't Was den jonkman als voelde hij een schok door al zijn leden. Met moeite hield hij zich staande en bracht eindelijk de woorden uit:

„Is zij dan ook gevangen?”

Maar geen der heeren verwaardigde zich een antwoord te geven. Serre werd weggeleid, en 't was een der gevangenenbewaarders die, uit medelijden met den jonkman, hem mededeelde wat hij wenschte te weten: zijn Marie had eenzelfde lot getroffen als hem!

Ook het meisje in verhoor te nemen schenen de vijanden echter onnoodig te achten. Trouwens dat was 't ook. Ieder toch wist, dat er van geen voltrokken huwelijk sprake kon zijn, veel minder nog van een inzegening door Pierre Durand. Doch wat deed het er toe? 't Gold hier de uitroeiing der ketterij, het dwingen van weerspannige, hardnekkige kettters, en die hadden immers geen rechten. Zoo werd Marie dan eenvoudig niet verhoord, maar naar de gevangenis verwezen, waar zij vooreerst blijven zou.

Ook Serre werd nog slechts een paar malen voor de rechters gebracht, het rechtsgeding tegen hem begonnen voortgezet en hem gevraagd of hij bij hetgeen hij verklaard had, volhardde. Natuurlijk kon hij niet anders, doch zijn vonnis lag om zoo te zeggen, al geteekend. Tegen alle recht en reden, zonder het minste bewijs voor hetgeen waarvan hij was beschuldigd, werd hij veroordeeld tot . . . levenslange gevangenschap. Rome wist hem zijn ketterij betaald te zetten. Niemand deed ook eenige moeite om aan te toonen dat, al ware ook het huwelijk door een predikant ingezegend geworden, daarin iets lag dat strafwaardig was. Met verharde kettters was toch niets te beginnen, en bovendien men hoopte nog altijd door dergelijke schreeuwende onrechtvaardigheid en schreiende verdrukking van des Heeren volk, Pierre die tot hen in zoo nauwe betrekking stond, te nopen, het land te verlaten. En gelukte dit al niet, wie weet of niet de gevangenen 't moede zouden worden en, het hoofd in den schoot leggende, tot de „Moederkerk” wederkeeren.

Al zulke verwachtingen echter bleken ijdel. Noch de oude Durand, noch een zijner ongelukkige lotgenooten toonden eenig verlangen naar de omarming van zulk een moeder. Zij waren „veilig in Jezus' armen”, en hoe zwaar de verdrukking mocht zijn, zij ontvingen genade haar licht te achten bij het zeer uitnemend gewicht der eeuwige heerlijkheid die hen wachtte. Dood noch leven, noch eenig schepsel kon hen scheiden van de liefde Gods die daar is in Christus Jezus, onzen Heer.

Één verkwikking was althans den ouden zoowel als den jongen man bereid. Zij werden in dezelfde vesting bij elkander opgesloten. De schoonzoon in hope zou het lot van den vader zijner geliefde niet alleen deelen, maar ook steeds met en bij hem zijn. Een uitroep van vreugde, dien hij zich echter haastte te onderdrukken, ontsnapte Durand toen hij Matthieu zag binnenleiden. Wat de vijanden er toe bewoog die twee saam te brengen is nooit opgehelder. Was het wellicht de hoop, dat de een het hart des anderen week maken zou; dat Serre om zijn huwelijk niet onmogelijk te maken, zou pogen den ouden Etienne tot toegeven te bewegen? Hoe 't zij, de gevangenen genoten elkanders bijzijn en, zegt de geschiedenis, „zoolang de oude Durand leefde was Serre in den kerker voor hem een trouwe zoon.”

Hoe was het intusschen Marie gegaan?

Zonder eenig verhoor, zonder zelfs te weten wat zij misdaan had, werd het arme meisje overgebracht naar de plaats voor haar bestemd.

Maar welk een plaats! Onze huidige gevangenis is zijn uiteraard evenmin verblijven der vreugde als de vroegere, maar verschillen toch hemelsbreed van hen. Terecht luidt de oude uitdrukking: in den kerker *werpen*. Want vaak was een vochtige, duistere kelder of kuil, veeleer een hol te noemen, de woning van den gevangene. En al was 't nu ook geen onderaardsch verblijf, dat Marie wachtte, de „toren van Constance”, tot gevangenis voor de kettters bestemd, was de zwijgende getuige voor de zachtmoedigheid en liefde, die staat en kerk aan de dwalenden betoonden. Al waren ze dieren geweest, ze konden geen ellendiger verblijf gehad hebben. Het vee had het dikwijls beter.

De toren van Constance was een zeer oud gebouw, waarschijnlijk reeds in de middeleeuwen opgetrokken. Het had dan ook geen enkel venster, maar slechts gaten, waardoor licht en lucht toegang kregen. De toren maakte een deel uit van een kasteel, waarin eenige vertrekken dienden tot woningen van de gevangenenbewaarders. De eigenlijke gevangenis, de toren, bevatte slechts twee groote ronde vertrekken, het een boven het ander gelegen, die den gevangenen tot verblijf strekten. Een trap leidde uit de bovenste kamer naar het dak, dat gevormd werd door een plat met een leuning om-

NEDERLANDSCHE HUMANISTEN

DOOR

P. J. KLOPPERS.

„Verkond, wat gij gelooft en denkt,
Mits gij 't maar zóo bewerkt,
Dat uw opinie niemand krenkt,
En dat geen schepsel 't merkt.”
DE GENESTET.

geven. Nu en dan was den gevangenen vergund op dat plat een luchtje te scheppen. En dat was voorwaar geen weelde! Immers alle licht en lucht voor het bovenvertrek moest komen door een gat in het dak, een opening, zes voet in 't vierkant, die daarbij nog tevens voor schoorsteen moest dienst doen, als de gevangenen iets te koken hadden. Was reeds dit verblijf een ellendig hol te noemen, nog erger hadden zij het die beneden waren gehuisvest. Immers alle licht en lucht voor hen moest komen uit de bovenkamer, en dat wel door een opening, volkomen gelijk aan de pas beschrevene, doch die natuurlijk niet rechtstreeks met de buitenlucht gemeenschap had. De lezer begrijpt welk een dampkring er, vooral bij zomerveder, in dergelijke vunzige hokken heerschen moest en eveneens hoe fel koud het er in den winter kon zijn. Immers regen, wind en sneeuw hadden nacht en dag vrijen toegang.

Dat was de gevangenis waarheen Marie Durand verwezen werd. Hier zou een onschuldig, twintigjarig meisje haar blijde jeugd zien vergaan. Een troost mocht het althans heeten dat zij er niet alleen was. Twintig gevangenen, alle vrouwen, wachtten haar reeds. Sommige waren haar meer van nabij bekend. Meer dan een hunner had al jaren deze „kameren der droefenis” bewoond. Één zelfs, Maria Berand geheeten en blind van haar vierde jaar af, was in den toren van Constance oud geworden, had er haar halve leven doorgebracht.

Hartelijk werd de nieuw aangekomene ontvangen. Met belangstelling en deernis luisterde men naar haar levensgeschiedenis en het verhaal van haar wedervaren in den laatsten tijd. Honderden vragen werden haar gedaan omtrent hetgeen in de buitenwereld omging, omtrent de ouders en betrekkingen van deze, de vrienden van gene.

Betrekkelijk weinig kon Marie, helaas, op al die vragen antwoorden, hoe vurig er ook naar verlangd werd. Want maar zelden drong hetgeen in de wereld geschiedde door tot den kerker, binnen wiens zware muren men levend begraven was.

En toch hadden deze vrouwen hier jaren geleefd en geleden, en wisten ze dat het nog tijden zou duren en waarschijnlijk alleen de dood hen uit den kerker verlossen zou. Waarlijk het Evangelie is een kracht Gods, het „eeuwig leven, eindloos heerlijk, werkt onzichtbaar maar met kracht.” Ouders, echtgenooten, kinderen, vrienden, geld en goed, eer en aanzien, vrijheid en levensgenot, zij — zwakke vrouwen, — hadden 't al schade geacht voor de zaak van Christus. Zij hadden geweigerd voor Rome te knielen, al zou hun dat aanstonds de deuren der gevangenis geopend hebben. Zij hadden hun lichamen toebereid, Gode tot een welbehagelijke offerande, de aangeboden verlossing niet achtende, opdat zij een betere opstanding mochten verkrijgen.

H.

Misschien trekt de een of ander onzer lezers, waar hij zich vroeger reeds meer aan de beoefening der Kerkgeschiedenis wijdde, ietwat minachtend de schouders op bij het opschrift boven deze schets geplaatst. Gelukkig, we zien het niet en een oud spreekwoord zegt: wat het oog niet ziet, deert het hart niet. Maar ook al zagen we het, we zouden dat opschrift moeten laten en deze schets zou hier moeten blijven. Of dan de Humanisten ook gerekend moeten worden onder de wegbereiders der Hervorming? Wij gelooven, voorzeker, ja, zij het dan ook in bijzonderen zin. Maar wie den weg naar het vaderhuis bereidt, gaat immers niet altijd over dien weg in tot de vreugde van het vaderhuis. Wie aangewezen is, om de steenen uit het pad te ruimen, dat naar het strijdperk leidt, dien is maar zelden de eer beschoren, in het krijt te treden. Voor den genius der Hervorming zweeft een gansch leger heen. Straks zullen we gelegenheid hebben het nader te bezien. Maar beschouwt het nu al vast uit de verte en ge vindt de bontste schakeering in de gelederen. Hier, een vorst, op het brieschend paard gezeten en het heldenzwaard maaiend onder de geslachten van zijn tijd. o, We weten het wel, daar ruischt een profetie over het hoofd van den sterke: „Niet door kracht; noch door geweld!” Dáár een eenvoudige zeeman, door levensleed gekromd, een onbekenden wereldbol in de hand dragend. Zegt hij ons niet: „Hier beneden is het niet!” Ginds een wijze, den peinzenden blik naar de wolken geslagen, alsof hij ze doorboren wilde. „Voor de wijzen en verstandigen verborgen!” We weten het, 't is 't eenige antwoord op zijn duizend vragen, uit gindsche donkere wolk gegeven.

Maar wie daar een hart heeft voor de lotgevallen van Gods kerk op aarde, wie daar vast gelooft, dat *alle dingen* moeten medewerken ten goede dengene, die gelooft, wie daar met eerbiedige bewondering ziet, hoe de buit den helden onthouden wordt en de peinzende geleerde vruchteloos het hoofd breekt, dien is de overdenking van dit alles te kostelijker. Ze werpt hem op de knieën om de vrijmachtige genade Gods te loven, die den eenvoudige gadeslaat en den in zichzelf meest onwaardige doet juichen: „Mij is barmhartigheid geschied!”

In deze lijst nu wenschen wij de beschouwing te plaatsen over enkele mannen, welke de Hervormers voorafgingen. Wij beginnen met Rudolf Agricola, Roelof Huisman, ten jare 1442 te Bafloo in Gro-

ningen, geboren. Van uit de school der Broeders des Gemeenen Levens, vertrok hij naar Leuven, naar Parijs en eindelijk naar Italië om er zijne kennis te verrijken en zijn eersten roem te verwerven. Voor een oogenblik wedergekeerd in zijn vaderland, werd hij tot hoogleeraar te Heidelberg benoemd, waar hij tot zijn dood in 1485 bleef. „De meest vermaarde man aan deze zijde der Alpen”, gelijk Erasmus hem noemde, wist onder zijne jeugdige volgelingen de zucht tot vrij onderzoek, de liefde tot wijsbegeerte en welsprekendheid in hooge mate op te wekken. Daar hij bovendien „dag en nacht de schriften van apostelen en evangelisten in handen had,” zooals zijn levensbeschrijver van hem verklaart, daar hij, reeds op betrekkelijk gevorderden leeftijd, er zich nog op toeleegde om de Schrift uit de grondtaal te mogen verklaren, zoo kon het niet anders, of hij moest wel, zij het dan ook slechts zijdelings, invloed uitoefenen op den toestand der Kerk. Geheel zijn arbeid is dan ook één strijd tegen onkunde, bijgeloof en gewetensdwang. Helaas, dat men het waagde hem toch in het gewaad der Minderbroeders te begraven, dat is een „gewogen, gewogen, maar te licht bevonden,” ’t welk zijn tijdgenooten over den geleerde terecht uitspraken, wien de beschaving en de wetenschap meer te danken hebben dan Gods Kerk op aarde, ook al is zijne verschijning haar tot heil geworden.

Alexander Hegius, Agricola's leerling en vriend, nam de moeilijke taak ter hand om, terwijl de pest op vreeselijke wijze door de straten van Deventer rondwaarde, de kwijnende Broederschool aldaar uit haar gezonken toestand weder op te richten. Hij slaagde zoo volkomen, dat straks, toen Karel van Gelder de stad belegerde, reeds zes honderd studenten, uit alle oorden van Europa saamgestroomd, om zijn onderwijs te genieten, de burgerij steunden tot afwering van den Gelderschman. Kort vóór Hegius' dood was het aantal studenten tot ruim 2000 gestegen. De roem zijner geleerdheid in wijsbegeerte en klassieke letteren, van zijn dichtgave en welsprekendheid had zich heinde en ver verspreid. Had Agricola zijne kennis der Hebreeuwsche taal dienstbaar gemaakt tot recht verstand van het Oude, Hegius wijdde zijne bekwaamheid in het Grieksch aan de beoefening van het Nieuwe Testament. Doch hij bleef een trouw aanhanger der kerk van zijn tijd en, wel verre van de meening te voeden, dat ook zijn arbeid er toe strekken zou, de in de boeien dier kerk zuchtende zielen op te wekken om in Gods naam hare banden te verscheuren, dacht hij niet anders dan haar macht en aanzien te bevestigen en te bevorderen.

Op de gehoorbanken der Deventerschool zat omstreeks 1480 een knaap, wien Hegius eenmaal in Agricola's bijzijn de hand op den schouder legde en van wien de leermeester getuigde, dat hij straks allen overtreffen en een sieraad zijns tijds worden

zou. De bekwame onderwijzer had goed gezien. Die knaap was Desiderius Erasmus, de eerste der Nederlandsche Humanisten. Te Rotterdam „rees die zon en ging te Bazel onder”, zoo schreef zijne geboortestad op den voet van zijn standbeeld. Helaas, dat Gods Kerk, indien het haar gegund ware, zijne nagedachtenis te huldigen, geen ander schrift daaronder had kunnen beitelten, dan: „Zij hebben de eer der menschen liever gehad dan de eere Gods!” Doch, hooger eer had toch ook de uitstekende geleerde niet voor zich begeerd, die zelf verklaarde: „Laten anderen het martelaarschap begeeren, ik reken mij zulk eene eere niet waardig!” en „Ik vrees, dat ik bij eenig rumoer het voetspoor van Petrus volgen zou!”

Toch heeft Erasmus der Kerke zijne eigene diensten bewezen. Zijne uitgave van het Nieuwe Testament in het Grieksch, zijne aantekeningen op het Nieuwe Testament, verdienden, gelijk een later geleerde verklaarde, tegen goud opgewogen te worden. In zijn Lof der Zotheid geeselde hij met den geesel der satire de wandaden der geestelijkheid; in zijn Handboek van den Christelijken Godsdienst bestreed hij de vereering der heiligen en de vormelijkheid, welke in de Kerk regeerde. Hij wenschte niet minder, maar ook niet meer dan eene hervorming van de Kerk binnen hare grenzen en trachtte daartoe vorsten en hoogere geestelijken voortdurend te bewegen. Zijne geschriften over De beste Beoefening der Theologie en Opwekking tot de studie der Christelijke Philosophie wezen menigeen een weg, welks einde de schuchtere vriend der rijken en voornamen zelf schuwde. „Erasmus is meer geschikt om de dwaling te ontmaskeren, dan de waarheid in het juiste licht te plaatsen,” zoo getuigde Luther eenmaal en terecht. Helaas, dat de man, die zoo uitnemende gaven bezat, wiens oogen zoo geopend waren voor de ellenden zijns tijds, wiens beter hart aan Luther getuigenis gaf, als deze aan paus en vorsten den handschoen toewierp, zich opmaakte, ten einde om vorstengunst en eerbetoon dien eigen Luther te bestrijden. „Het menschenlijke gold meer bij hem dan het Goddelijke” en het menschenlijke werd zijne ziel tot een strik. Erasmus, schoon de laatste wegberedder der Hervorming, laadde onder dien arbeid schuld op de eigen ziel, tegenover God en Zijne Kerk, schuld tegenover zijne eeuw en zijn geslacht.

Op de grenzen tusschen het hobbelend doolpad van den wankelmoedigen Erasmus en de koninklijke heirbaan der hervormers, ontmoeten we Gerard Geldenhauer van Nijmegen, weleer Erasmus' vriend. Na te Leuven in de wijsbegeerte gestudeerd te hebben, werd hij kapelaan van keizer Karel V en weldra biechtvader van den toenmaligen bisschop van Utrecht, Filips van Bourgondië. Door dezen werd hij in het jaar 1526 naar Wittenberg gezonden, ten einde zich met eigen oogen te overtuigen van de hervormingen, welke er door Spalatinus en Luther

onder bescherming van keurvorst Frederik den Wijze waren ingevoerd, en naar de nieuwe leer te vernemen, welke Luther er predikte. Geldenhauer bracht meer mede naar huis dan zijn vorstelijke beschermer wel gewenscht had. Met ongeveinsde bewondering voor Luther en 'tgeen door hem tot stand gebracht was, keerde Geldenhauer terug en openlijk koos hij voor de Hervorming partij. Ja, zelfs toen hij later tot hoogleeraar te Marburg benoemd werd, stond hij ridderlijk de zaak van Luther voor. Reeds daar door wekte hij de openlijke tegenspraak van Erasmus. Toen nu echter Geldenhauer uit Erasmus' geschriften zelve bewees, dat de hervormden recht hadden en de handelingen van Erasmus met zijne woorden in strijd waren, ontwaakte er vijandschap in het hart van Erasmus tegen zijn voormaligen vriend. Zoover ging de groote geleerde, dat hij, toen Geldenhauer in geldelijke verlegenheid verkeerde en Erasmus' hulp inriep, hem die niet slechts weigerde maar hem zelfs bespote, zeggende, dat het zich gewinnen aan armoede tot de evangelische volmaaktheden behoorde en hij zich niet begrijpen kon, hoe Geldenhauer het wagen dorst over geldgebrek tegen hem te klagen. Al bleef ook Geldenhauer in de Roomsche kerk, toch zouden zijne vijanden, verstoord over de warmte, waarmede hij de zaak der hervormden omhelsd had, hem waarschijnlijk voor een kettergericht gedaagd hebben, indien niet de pest hem tijdig aan hunne vervolging had onttrokken. Hij liet den roem na een verdienstelijk dichter en een bekwaam geschiedvorschcr geweest te zijn.

Maar grooter is zijn verdienste voor de hervorming in deze landen door den invloed, welken hij op bovengenoemden Utrechtschen kerkvoogd uitoefende. Deze, door den invloed der Oostenrijksche graven tot den bisschoppelijken zetel verheven, bevorderde niet slechts kunsten en wetenschappen, maar beval zelfs het lezen der Heilige Schrift allen leeken dringend aan. Erasmus droeg hem enkele zijner werken op en heette hem, niet zonder Erasmi-aansche vleierij, den Mecenas van zijn tijd. Helaas, Geldenhauer gaf aan de roepstem naar elders gehoor en staatkundige overwegingen wêerhielden Filips van Bourgondië op den weg der hervorming voort te treden. Het weinige goede, wat hij tot stand bracht, miste daarenboven nog grootendeels zijne werking door het slechte voorbeeld, 't welk hij in zijn handel en wandel gaf.

Zoo hebben we dan met een vluchtigen blik de voornaamste mannen beschouwd, die door hun zijn en hun werk middellijk grooten invloed uitoefenden op het doorbreken der Hervorming in deze gewesten. Zij zaaiden in het vleesch; hoe konden zij in den geest maaien? Alles schade en drek te achten om Christus' wil, hoe kon men het dan ook wachten van hen, die nog in eigen voortreffelijkheid het middel tot herstel zochten voor de diep gezonken Kerk Gods. Neen, niet onder de schaduw van vorsten-

zetels, niet onder de gunste van paus en keizer, maar in de stille eenzaamheid van de bedecel eens armen monniks werd het zwaard des Geestes gescherpt en de hand, die het voeren zou, gestaald om vorstengunst en pauselijke eer af te weren. Bezien wij nu in een volgend tafereel den toestand van Europa bij den geboortestond der Hervorming.

EEN BIJBELSCH ROUWBEKLAG.

Een bekend spreekwoord zegt:

„'t Is al goed
Wat hij doet,
Dien gij mint;
't Is al kwaad
Wat hij doet
Dien gij haat.”

Niemand zal ontkennen dat in deze regelen het gedrag van vele — misschien van de meeste — menschen tegenover hunne naasten zeer juist geschilderd is. Want de menschen zijn, helaas! over 't algemeen zeer partijdig. Zijn ze met iemand ingenomen, dan kan zoo iemand bij hen geen kwaad doen. Heeft dezelfde persoon hun echter soms in den weg gelegen of verschilt hij met hen van gedachten, dan is er ook geen goed aan te bekennen in hun oogen. Ze zien alles door hun eigen gekleurde bril. Vooral met de tweede helft van het spreekwoord: „'t Is al kwaad wat hij doet, dien gij haat,” zijn velen zeer gul.

Niet dat ze zullen toestemmen dat ze zoo iemand haten! Gewoonlijk verbeeldt men zich, tenzij er zeer buitengewone redenen bestaan, dat men niemand op de geheele wereld *haat*. Dat komt eenvoudig daar vandaan, dat men niet goed weet wat het woord *haat* beteekent. Iemand haten, zoo denkt men, is met gebalde vuist of met geladen revolver en vuurschietende oogen tegen hem over te staan. En dan verwondert men zich over den „slijven en strengen” Catechismus, die ons leert dat we allen „van nature geneigd zijn God en onzen naaste te haten.”

Iemand haten is niets anders dan wenschen dat hij niet besta. Nu, wie den vrede met God nog niet gevonden heeft, wenscht van ganscher harte dat God maar niet bestond, want zijn geweten benaauwt hem, of hij 't wil of niet, en zegt hem gedurig dat de vijandschap tusschen hem en den Almachtige nooit goed voor hem kan afloopen, om deze reden reeds *dat* God de Almachtige is. Die God sterk haat, wordt daarom atheïst, dat is, hij zegt en verbeeldt zich ook niet te *gelooven* dat er een God is. Zoodra de haat tegen eenig schepsel volkomen uitgebroeid is, maakt de hater den gehaatte zoo mogelijk van kant. Welnu, het willens en wetens ontkennen van het bestaan van God is daarom de voldragen haat tegen God, omdat dit de eenige wijze is om God voor zichzelf te dooden.

Viel de Almachtige onder het bereik van den atheïst, dan *zou* deze Hem doodslaan.

Wanneer ik wensch dat iemand niet bestond, spreekt het vanzelf dat zoo iemand in mijn oogen geen goed kan doen. Hij *mag* dat niet kunnen; want zoodra ik erken dat hij eenig goed doet, vervalt daarmede juist evenveel grondige reden voor mijn haat. Want wie wil het goede, dat hijzelf erkent, *haten*? Dat daartusschen onafscheidelijk verband bestaat leert ons de apostel Johannes in deze woorden: „Niet gelijk Kaïn, die uit den booze was en zijnen broeder doodsloug. En om wat oorzaak sloeg hij hem dood? Omdat zijne werken boos waren en van zijnen broeder rechtvaardig. Een iegelijk, die zijnen broeder haat is een doodslager, en gij weet dat geen doodslager het eeuwige leven heeft in zich blijvende.”

Er zijn ook menschen, die zich verbeelden dat zij alle menschen liefhebben. Zulken vinden *iedereen* „een beste kerel”, „een heel aardig mensch”, „een lieve man”. Op zijn ergst oordeelen zij over de grootste schurken: „’t Is jammer van zoo’n goeden vent.” Zij zeilen tusschen allen door. Ze worden geduld, want ze *zijn* er nu eenmaal, en ze bestaan niet anders dan zij zijn. Maar warme, trouwe liefde weten ze niet te geven en kunnen ze ook bij niemand opwekken. En daarom hebben zij zoomin de kracht om te haten als ze door iemand gehaat worden. Lauw zijn ze en derhalve boezemen zij eigenlijk niemand genoeg belang in om gehaat te worden. Jan-Salie-geesten! Voor zulke menschen geldt het eerste deel van ’t spreekwoord: „’t Is al goed wat hij doet, dien gij mint!” Want dat woord houdt een groote leugen in, en wel omdat de menschen sedert ze God verlieten die *de* Liefde is, niet meer weten wat *beminnen* is. Nu wordt dat woord jammerlijk misbruikt. Alles wat geen haat en rijd is, noemt men liefde. Dikwijls zou de naam „zelf-zucht” beter zijn.

Wie waarlijk iemand liefheeft, kan onmogelijk goedvinden *alles* wat de geliefde doet, tenzij beiden, de liefhebbende en de geliefde, volkomen heilig zijn. Is alleen de liefhebbende heilig, dan ziet hij in den geliefde dagelijks vele fouten en zonden, die hij niet mag en kan goedvinden; reeds *ter wille* van den geliefde. Daarom heet God „een God, die geduriglijk *toorn*”. Daarom staat van Hem geschreven, dat „Hij geeselt een iegelijken zoon, dien Hij aanneemt”. Juist de liefde tot dien zoon veroorzaakt dat Hij, om hem zijne heiligheid deelachtig te maken, geen enkel kwaad, ook het geringste niet, van hem door de vingers ziet. En is alleen de geliefde volkomen heilig, dan gaat natuurlijk zijn wil gedurig in tegen den wil van dengene, die hem liefheeft. Daarom is dit het hoogste en heerlijkste voor Gods kinderen, dat ze met veel struikelen, met gedurig vallen en opstaan, er toe komen om *eenswillend* met Hem te zijn. Zoo geraken zij er eindelijk — tenminste

eenigermate — toe, om met den dichter van Psalm 119 te kunnen zeggen: „Eer ik verdrukt werd, dwaalde ik, maar nu onderhoud ik uw Woord.” En: „Ik weet, Heere, dat uwe gerichtten de gerechtigheid zijn, en dat Gij mij uit *getrouwheid* verdrukt hebt.”

Niet *alle* haat is dus uit den booze. Integendeel, alleen de ware liefde kan volkomen, heilig haten. De liefde tot den zondaar doet God de zonde doodlijk haten. Maar meer nog: er is ook een haat tegen *personen*, die volkomen gerechtvaardigd is. Van Davids woord: „Zoude ik niet haten, Heere, die U haten? en verdriet hebben in degenen, die tegen U opstaan? Ik haat hen met volkomen haat, tot vijanden zijn zij mij!” kan slechts hij de waarde en de waarheid gevoelen, die God innig, hartelijk en getrouw liefheeft, „omdat God hem eerst heeft liefgehad”. Die woorden zijn echter hun, die meenen dat ze *allen* beminnen en die toch eigenlijk niet eens weten wat liefde *is*, een van de ergste doornen in ’t oog.

Een der schoonste voorbeelden van wat de genade Gods in het hart van een arm menschenkind vermag, om hem te leeren zijne vijanden lief te hebben en het goede te waardeeren en te prijzen, onverschillig bij wien men het vindt, wordt ons beschreven in 2 Samuel I: 19—27.

Elf jaren had David moeten vluchten voor het aangezicht van zijn woesten en krankzinnigen schoonvader. Het beste gedeelte van zijn jeugd en van zijn eersten mannelijken leeftijd had hij moeten rondzwerven, gejaagd als een ree, vervolgd als een veldhoen op het gebergte. Zijne psalmen vloeien over van de aandoenlijkste klachten; allermeeft daarover dat hij was uitgestooten van de tegenwoordigheid van Jehova. Want wat was de godvreezende Israeliet zonder tabernakel? Als een hert naar de waterstroom, zoo schreeuwde zijne ziel tot God: „Wanneer zal ik weder naderen voor uw aangezicht? Wanneer weder opgaan met de feestvierende menigte?” Meermalen zou het hem slechts één lanssteek gekost hebben om zijn vijand te verdelen en in het bezit te komen van de hem van Godswege toegezegde kroon. Maar „die gelooven, haasten niet”. David wist wat God hem beloofd had en dat zijne beloften onfeilbaar vervuld worden.

Zulk een gemoedsstemming heeft grooten, ja overwegenden invloed op de beoordeeling van hem, die de vervulling van deze beloften schijnt te vertragen. Immers, David wist dat Saul in werkelijkheid geen seconde kon toebrengen tot het uitstel van de vervulling, hetwelk God noodig achtte. Nu kon hij in Saul waardeeren wat werkelijk goed was in hetgeen hij gedaan had, ja nog deed. En er *was* veel goeds in Saul. Bij het begin zijner regeering was zijn hart veranderd in een koninklijk hart. God had hem de vermogens gegeven om het volk te regeeren. En dat had in dien tijd nog al wat in voor een volk in de omstandigheden waarin Israel

verkeerde. Saul was later een tiran geworden, die zijn volk allerlei onrechtmatige lasten oplegde, die zijn handen met bloed van onschuldige priesters bevlekte, die zijn zoon Jonathan naar 't leven stond en zijn schoonzoon David — een steunpilaar van den staat — zonder eenige reden onverpoosd vervolgde. Maar daartegenover stond, dat Saul zijn volk volslagen gedesorganiseerd had gevonden: dat Israel, toen hij aan de regeering kwam, niet veel meer was dan een hoop woeste horden, waaronder de godvreezenden zeer spaarzaamelijk gezaaid waren, een prooi en speelbal van allerlei binnen- en buitenlandsche vijanden en overheerschers. Hij had het volk gered en verzameld. Wel was er tegen het einde zijner regeering weer een desolate toestand ingetreden en eindigde hij zijn leven als een wanhopig zelfmoordeenaar, tijdens een schriklijke nederlaag van zijn leger, en werden zijne zonen in zijn val meêgesleept, zoodat David ook het verlies van zijn boezemvriend Jonathan aan hem te wijten had; — maar dat alles benevelde zijn blik niet voor de groote veldheers- en staatsmanstalenten, die Saul eens had getoond te bezitten.

Eindelijk, in een der moeilijkste oogenblikken van zijn leven, ontvangt de dertigjarige David de plotselinge tijding van Sauls dood. Hoe weinig heeft de Amelekiet den jongen edelen held gekend, dat hij hem het verhaal durfde opdisschen, hoe hij den gezalfde Gods om 't leven had gebracht. Op zijn eigen getuigenis werd de doodstraf rechtvaardig aan hem voltrokken. En toen gaf David zijn overkropt gemoed lucht in dezen schoonen rouwzang:

„o Sieraad van Israel, op uwe hoogten is hij verslagen; hoe zijn de helden gevallen!

Verkondigt het niet te Gath, boodschapt het niet op de straten van Askalon, opdat de dochters der Filistijnen zich niet verblijden, opdat de dochters der onbesnedenen niet opspringen van vreugde.

Gij bergen van Gilboa! noch dauw noch regen moet zijn op u, noch velden der hefoffereren; want aldaar is der helden schild smadelijk weggeworpen, het schild van Saul, alsof hij niet gezalfd ware geweest met olie.

Van het bloed der verslagenen, van het vette der helden, werd Jonathans boog niet achterwaarts gedreven; en Sauls zwaard keerde niet ledig weder.

Saul en Jonathan, die beminden, en die liefelijken in hun leven, zijn ook in hunnen dood niet gescheiden; zij waren lichter dan arenden, zij waren sterker dan leeuwen.

Gij dochteren Israels! weent over Saul, die u kleepte met scharlaken, met weelde; die u sieraad van goud deed dragen over uwe kleeding.

Hoe zijn de helden gevallen in het midden van den strijd; Jonathan is verslagen op uwe hoogten!

Ik ben benauwd om 'uwentwil, mijn broeder Jonathan! gij waart mij liefelijk; uwe liefde was mij wonderlijker dan liefde der vrouwen.

Hoe zijn de helden gevallen, en de krijgswapenen verloren!”

Zulk een lied is volkomen onbegrijpelijk voor wie niet weet welk eene verandering de wedergeboorte in het hart van den mensch teweegbrengt. Ook hiervan is het waar, dat „de natuurlijke mensch niet verstaat de dingen die des Geestes Gods zijn”. Men heeft dan ook meermalen niet gearzeld deze lofverheffing van Saul door David aan te merken als een staaltje van geslepen staatkunde en het te houden voor vleierij. Die zóo oordeelt, laat daardoor slechts een diepen blik in zijn eigen hart slaan.

Maar voor wien iets voelt van den adeldom van karakter, die uit dit lied spreekt, is hier meer te leeren dan men met woorden zeggen kan.

Gods Geest zelf leere het ons allen!

W.

UIT HET LEVEN.

Een oude neger, vroeger slaaf, met name Andrew Ferguson, heeft aan den kerkeraad te Louisville een geheel gereed kerkgebouw, gezet op een ruim erf, en voorzien van een fraai orgel, geschonken. Voor de kleurlingen zal dit een plaats des gebeds zijn. Deze gift is slechts een van de vele sedert hij zijn vrijheid kreeg. Toch is deze man slechts deurwachter aan een bank, verdient een dollar 's daags, woont op een bovenkamertje en „doet zijn eigen koken en wasschen”. Hij is 60 jaar oud.

H.

B E R I C H T E N.

Daar verzuimd was mij het laatste No. vóór het afdrukken te zenden, komen in het laatste stuk ettelijke fouten voor, die de lezer zoo goed zij zelf te verbeteren.

H.

Den 22en Augustus hoopt het *Nederlandsch Jongelings-Verbond* zijn zomervergadering te Apeldoorn te houden. Dat is een nieuwe en goede zaak; de wijs waarop zij wordt aangevat doet op welslagen hopen, „wind en weer dienende.” Zegene de Heere deze samenkomst, en mogen zich velen opgewekt gevoelen haar bij te wonen. Apeldoorn is een plaats, die op zichzelf 't bezoek reeds rijkelijk loont.

H.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Neerland's Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

Een droeve tijding

gewordt ons van de uitgevers. Zij toch doen ons weten dat het hun *onmogelijk* is de uitgaaf van dit Tijdschrift na 31 Dec. dezes jaars voort te zetten. Elk jaar levert *Excelsior* een schadepost en deze is thans zoo groot geworden dat het niet langer kan. We moeten, zoo verklaren de uitgevers, met dezen jaargang *eindigen*.

Onze lezers zullen begrijpen dat we dit besluit, hoezeer we het ook billijken, toch zeer betreuren. We richtten indertijd dit blad op met de begeerte om nuttig te zijn voor Neêrlands jongelingschap en volk, de jongelingschap die we liefhebben, het volk waartoe we zelf behooren, en dat we in al zijn lagen en schakeeringen eenigszins kennen. We hoopten langzamerhand iets degelijks en bruikbaar voor velen te leveren, onder Gods zegen iets te doen om den kwaden invloed van ongeloovige tijdschriften beperken.

We hoopten — ja wat al niet.

Hebben dan de lezers ons teleurgesteld?

In zekeren zin: neen, in anderen: ja.

Zelden voorzeker heeft een redactie zooveel bewijzen van belangstelling en waardeering en genegenheid ontvangen, als de onze. Zelden is tot in den vreemde toe iets anders dan goeds van ons blad getuigd. We hebben menigmaal gelegenheid gehad op te merken dat *Excelsior* gelezen, ja her-

lezen werd, dat het voor velen elke veertien dagen een welkome gast was. Onzerzijds werd tijd noch moeite gespaard om het blad aan alle redelijke eischen te doen beantwoorden. Uit de brieven en vragen die we ontvingen, bleek telkens waardeering en belangstelling bij ouden en jongen.

Wat is er dan waardoor ten slotte het blad zal moeten ophouden te bestaan?

Het antwoord luidt: Er is geen gebrek aan *lezers*, maar aan *intekenaars*. Een blad dat werkelijk niet te duur is behoeft meer dan eenige honderden intekenaars om staande te kunnen blijven. Dat weet ieder. Men las en leest ons blad in wijden kring maar soms met *tien*, *twintig* personen één exemplaar. De hulp van enkelen ons geboden — hoe loffelijk ook, hoe zeer gewaardeerd — kan daartegen niet baten. Het ontbreekt ons aan steun metterdaad en vandaar het droef verschijnsel boven vermeld.

Het komt natuurlijk niet bij ons op hiervan iemand een verwijt te maken, dat ten slotte veel op zelfverheerlijking zou lijken. We willen zelfs als redacteurs nog alles doen wat in ons vermogen is om op de een of andere wijs het voortbestaan te verzekeren, zoo niet van *Excelsior* — wat ons het liefst ware — dan toch van een of ander blad, dat ons in staat stelt de gemeenschap met vele lieve vrienden te onderhouden en kon 't wezen, hun van nut te zijn. Groot is de kans daarop echter allesbehalve.

We deelen dit reeds nu mede om velen een min aangename verrassing te sparen en ook omdat het goed is, dat men wete waardoor de slotsom na vijf jaren zoo diep ontmoedigend is. We hebben steeds open en rond gezegd waar 't op stond; zoo ook nu. Mocht iemand in dezen nog een woord te spreken hebben, we zullen 't met belangstelling ontvangen.

DE REDACTIE.

Een dwaze zoon.

„Een zotte zoon is een verdriet voor zijnen vader, een bittere droefheid voor degene, die hem gebaar heeft.” De man, die deze woorden nederschreef, heeft wellicht maar al te veel gelegenheid gehad om de waarheid ervan te ondervinden.

Men zou dat tenminste onderstellen, wanneer men de regeering en de handelwijze van Salomo's zoon en opvolger, Rehabeam, gadeslaat. Rehabeam was de oudste, of zeker een der oudste zonen van Salomo, want zijn vader kwam jong aan de regeering, en stierf na veertig jaren den troon bekleed te hebben. Hij was dus nog geen zeventig jaren oud toen hij overleed. En Rehabeam „was een en veertig jaren oud als hij koning werd”. Hij heeft dus het voorbeeld van zijn vader als monarch van kindsbeen voor oogen gehad en tot op rijpen leeftijd kunnen genieten.

Evenwel moeten we niet uit het oog verliezen, dat hem ook het voorbeeld zijner moeder gegeven werd, en dat dit waarschijnlijk niet van de gunstigste was. Zijne moeder toch was „Náäma, eene Ammonietische”. Deze was ongetwijfeld eene die-nares der afgoden. Salomo kon weten uit de wet des Heeren, dat het huwelijk met Náäma hem ongeoorloofd was: „Geen Ammoniet, noch Moabiet zal in de vergadering des Heeren komen; zelfs hun tiende geslacht zal in de vergadering des Heeren niet komen, tot in eeuwigheid.” Het gevolg was dan ook dat zijne vreemde vrouwen Salomo's hart in zijn ouderdom tot andere goden neigden, zoodat uitdrukkelijk vermeld wordt, dat hij „Milchom, het verfoeisel der Ammonieten nawandelde”, en „op den berg die voor Jeruzalem is” (den Olijfberg), „eene hoogte (een tempel) bouwde voor Molech, het verfoeisel der kinderen Ammons”.

Door deze heidin was Rehabeam dus opgevoed, en in stede van zich te verwonderen over zijn „doorvloeien”, moet men zich veeleer er over verbazen dat hij niet geheel afkeerig was om naar de stem van Jehova te luisteren.

Aan Rehabeam werd gezien, wat meermalen is opgemerkt, dat een zeer wijs vader niet zelden een zeer dwaas zoon gewint. Voorzeker „de vreeze des Heeren is het beginsel van alle wijsheid”, en Rehabeam zou, indien hij deze vreeze bezeten had, zoo

al niet een uitstekend vorst, toch een goed koning hebben kunnen zijn. Maar hij toonde niets hoege-naamd te hebben van de staatsmanswijsheid, die zijn vader gekenmerkt had.

Salomo had wel gemaakt dat „het goud als zilver en het zilver als steenen geacht werd”, maar dat was niet geheel en al ten voordeele van zijn volk geschied. Integendeel, het volk was bovenmate zwaar belast en de buitengewone weelde, welke Salomo zich veroorloofd had, bracht de „draagkracht” van het volk tot de uiterste spanning. De regeering des konings was echter een zeer krachtige geweest, en ofschoon hier en daar tegen het einde zijner regeering het vuur duchtig smeulde, Salomo's hand had steeds den opstand weten te onderdrukken. Zijn dood maakte echter de gelegenheid schoon voor de tien noordelijke stammen om een kans te wagen. Zij wisten dat ze in den overste Jerobeam een kundig en stoutmoedig aanvoerder hadden, in wiens hart een geweldige wrok tegen de regeerende dynastie kookte. Derhalve ontboden ze hem uit Egypte, waarheen hij voor Salomo's wraak was gevlucht, en lieten hem het woord doen tot een zeer gematigden eisch aan den nieuwen koning. Dat met met zulk een kalm en onbelijnd verzoek kon komen; dat Jerobeam, die zich tot koning over de tien stammen gezalfd wist, het zonder vrees voor zijn eigen loopbaan, kon voordragen, toont hoe men er op rekenen kon, dat Rehabeam te stijfkoppig en te dom zou wezen om het voorshands in te willigen.

Zóo moet men van de zijde der menschen deze gebeurtenis beschouwen. Immers Jerobeam was geen David, die wachten kon op de vervulling van Gods beloften. De vreeze Gods was verre van zijn hart, en hij gebruikte Gods belofte inplaats van zich aan Gods leiding over te geven. Onverminderd staat daarboven en loopt daarnaast, dat „deze omwending van God was, opdat de Heere zijn woord bevestigde, hetwelk Hij door den dienst van Ahia, den Siloniet, gesproken had tot Jerobeam, den zoon van Nebat”. Gods wegen zijn hooger dan onze wegen; en terwijl de Heere zijnen menschen kinderen volkomen vrijheid van handelen laat, „opdat”, zegt de apostel Paulus, „zij niet te verontschuldigen zouden zijn”, blijft het eeuwig waar, dat geen schepsel zich zonder zijnen wil roeren of bewegen kan.

In het woord der oudsten, die „voor het aangezicht van Salomo gestaan hadden”, klinkt een nagalm van de wijsheid diens grooten konings: „Indien gij heden knecht van dit volk wezen zult, en hen dienen, en hun antwoorden en tot hen goede woorden spreken zult, zoo zullen zij te allen dage uwe knechten zijn.” Zoo is de volksgeest, als een kinderhand gauw gevuld. Een paar beloften hadden de schaal doen overslaan en de menigte zou tevreden geweest zijn. „Veel beloven en weinig geven, doet de gekken in vreugde leven.” Dat is de raad der oudsten; wel niet zeer edel, maar zeer menschkundig.

Rehabeam was evenwel een man van middelbaren leeftijd, en men mocht eenig gerijpt verstand in hem verwacht hebben; toch was hij, wat zijn vader genoemd had „een koning die een kind was”. Wee het land, dat zulk een koning heeft. Zijn eerste werk was geweest de raadslieden van zijn vader te ontslaan, en hen alleen maar uit beleefdheid te vragen. Hebt ge eenig doorzicht in zaken en vraagt een dwaas u om raad, wees er dan zeker van dat uw raad niet met zijn wenschen overeenstemt en dat hij dien in geen geval zal opvolgen. Want een dwaas is eigenwijs en weet alles beter dan ieder ander. Derhalve vroég Rehabeam natuurlijk raad aan de „jongelingen, die met hem opgewassen waren”; ook wel reeds mannen naar hun leeftijd te oordeelen, maar kinderen naar den geest. Deze „stonden nu voor zijn aangezicht”. Een dwaas neenit niet wijzer raadslieden, dan hijzelf is.

De raad dier jongelingen was: „Hak er maar op in! Laat u de kaas niet van 't brood eten! Dreig ze maar flink, dan zullen ze wel in hun schelp kruipen! Wat zou dat gepeupel!” Ziedaar een kenmerk, dat alle dwazen gemeen hebben: groote woorden spreken en wetten maken, die ze niet handhaven kunnen. Daar wacht een wijs man zich nauwgezet voor, want niets vermindert het aanzien en den invloed zekerder dan dat.

Welnu, de jongelingen kregen hun zin, en het ongerijmde antwoord werd werkelijk gegeven. Dat zou indruk maken! Welzeker, dat deed het ook. 't Maakte zooveel indruk, dat de menigte naar niets anders meer luisterde. Het antwoord was kort en bondig: „Wat deel hebben wij aan David? Ja, geene erve hebben wij aan den zoon van Isai! Een ieder naar uwe tenten, o Israel! Voorzie nu uw huis, o David!”

En Israel ging naar zijn tenten. Van de plechtige kroning kwam niets.

Dat toch kon Rehabeam zich niet laten welgevallen. Zulke karakters hebben altijd overvloed van vermeende kracht, wanneer het geraden zou zijn zich een weinig in te binden. Dus was Rehabeam ook niet uit het veld geslagen, maar hij nam zijn maatregelen. Hij zond een hooggeplaatst ambtenaar om het oproer te bedwingen. 't Zou echter een vorst met één greintje verstand nooit in de gedachte komen om zulk een bij uitstek onberaden keuze te doen. Israel had geklaagd over den druk der belastingen en was tot afval overgeslagen bij de weigering van de gevraagde leniging. Nu zendt Rehabeam als vredestichter Hadóram..... „die over de schatting was”! De hoofdontvanger der belastingen wordt afgevaardigd om het volk tevreden te stellen in een oproer, dat juist om de belastingen was losgebarsten! Natuurlijk was dat olie in de vlam. Zoodra het volk Hadóram zag, steenigde het hem. 't Had hem wellicht genoeg te verwijten; maar in elk geval kon ieder op zijn vingers uittellen, dat men in hem

slechts het gehaatte ambt zag. Zoo hevig werd nu het kabaal, dat Rehabeam zich verkloekte, zich haasten moest om op een wagen te klimmen, en naar Jeruzalem gelijk lot te ontvluchten.

Zoo was hij dan weder thuis en had van zijn voorgenomen kroningsfeest ternauwernood het leven gered. Het kleinste — maar krachtigste — deel des volks bleef hem getrouw. Thans begon Rehabeam zich ten strijde te rusten en bracht een leger van honderd tachtig duizend man samen, om den nieuw-gekozen koning Jerobeam den oorlog aan te doen.

Door den profeet Semája werd, op Gods bevel, het optrekken verboden. En Rehabeam luisterde en dankte zijn leger af. Ongelukkig is dit de eenige wijze trek, dien we in zijn leven vermeld vinden. Immers, deze gehoorzaamheid was van korten duur. We lezen, dat niet langer dan drie jaren Rehabeam en zijn volk den Heere dienden. „Juda deed dat kwaad was in de oogen des Heeren, en zij verwekten Hem tot ijver, meer dan al hunne vaderen gedaan hadden, met hunne zonden, die zij zondigden. Want ook zij bouwden zich hoogten, en opgerichte beelden en bosschen, op allen hoogen heuvel en onder allen groenen boom. Er waren ook schandjongens in het land; zij deden naar al de gruwelen der heidenen, die de Heere van het aangezicht der kinderen Israels uit de bezitting verdreven had.”

Zeer spoedig volgde de straf op de misdaad. Sisak, de koning van Egypte, de vroegere beschermer van Jerobeam, trok op tegen Juda, nam alle vaste steden in en kwam tot voor de poorten van Jeruzalem. Wel had Rehabeam niet minder dan vijftien steden in zijn kleine land in vestingen herschapen, maar deze versterking baatte hem niet.

Terwijl de vijand in 't hart des lands was, kwam Semája, de profeet, tot den koning en zijne aanzienlijken, met deze harde woorden vanwege den Heere: „Gij hebt Mij verlaten, daarom heb Ik u ook verlaten in de hand van Sisak.”

Maar onze God is barmhartig en groot van ontfermingen. Hij *wil* niet den dood des zondaars, maar heeft daarin lust, dat deze zich bekeere en leve. Vorst en volk verootmoedigden zich en spraken: „Jehovah is rechtvaardig!” Zoodra zij Gods aangezicht zochten, kwam andermaal diens woord tot hen: „Zij hebben zich verootmoedigd, Ik zal hen niet verderven; maar Ik zal hun in kort ontcoming geven, dat mijne grimmigheid over Jeruzalem door de hand van Sisak niet zal uitgegoten worden. Doch zij zullen hem tot knechten zijn; opdat zij onderkennen mijnen dienst, en de dienst van de koninkrijken der landen.”

Hoe troostvol is dat woord! o, Als God zijn volk met kastijdingen bezoekt, dan is het niet van harte, omdat Hij lust heeft in plagen. Het is louter en alleen, omdat dat volk de zegeningen niet of nog niet verdragen kan; omdat het met de uitkomst weder den ouden weg zou opgaan. Ontcoming geeft

de Heere; en dat wel *in het kort*, maar gedeeltelijk. Zeker zooveel als mogelijk is aan de zijde van dat volk. En voor zoover de druk blijft, wordt er reeds vooraf bij gezegd: „Dat is, o mijn volk, *niet* als straf, maar uit getrouwheid, uit liefde, om u te leeren mijnen dienst te onderkennen, en niet weer tot de ijdelheden uw toevlucht te nemen.” Was daar maar steeds ons oog voor geopend, hoe geheel anders zou ons leven zijn, hoe zou de beproeving een „gansch zeer uitnemend gewicht van eeuwige heerlijkheid” uitwerken; ja, hoe spoedig zou ze *geheel* opgeheven worden! Als Hizkia, die Jehovah met zijn geheele hart zocht, benauwd wordt, verslaat God honderd vijf en tachtig duizend vijanden in één nacht. Rehabeam daarentegen, die zich slechts uitwendig verootmoedigde, moet den vijand afkopen en zich vernederen. Want Sanherib streed tegen Juda's *God*, en Israel tegen Juda's *koning*. Ook na de verlichting van den druk lezen we: „En Rehabeam deed dat kwaad was in de oogen des Heeren, dewijl hij *zijn hart* niet richtte, om den Heere te *zoeken*.”

Naar het woord des Heeren kwam Sisak niet in Jeruzalem. Om hem af te koopen moest Rehabeam geven „de schatten van het huis des Heeren en de schatten van het huis des konings, en al de gouden schilden, die Salomo gemaakt had.” Wat deze laatste betreft, vinden we in 2 Kron. IX: 15, 16 deze mededeeling: „Daartoe maakte de koning Salomo tweehonderd rondassen van geslagen goud; zeshonderd sikkelen van geslagen goud liet hij opwegen tot elke rondas; insgelijks driehonderd schilden van geslagen goud; drie honderd sikkelen gouds liet hij opwegen tot elk schild; en de koning legde ze in het huis des wouds van Libanon.” Men ziet hieruit, dat Salomo het schitterende en kostbare beminde, maar er niet als een dwaas en oppervlakkig man meê ten toon liep. Rehabeam begreep dat echter anders en naar hij meende beter. Waar was pracht voor, anders dan om er ieder de oogen meê uit te steken? En nu hij het *ware* goud niet meer *bewaren* kon, moest de schijn glans openbaar ten toon gedragen worden. „De koning Rehabeam maakte inplaats van die (die gouden schilden) *koperen* schilden, en hij beval die onder de hand van de oversten der trawanten, die de deur van het huis des konings bewaarden. En het geschiedde, zoo wanneer de koning in het huis des Heeren ging, dat de trawanten kwamen en die droegen, en die wederbrachten in der trawanten wachtkamer.”

Ziedaar nu wel het bewijs, dat den doorslag geeft voor de kleinheid van Rehabeams karakter. Zijn vader had de schatten en *verborg* ze. Hij maakte ze na en *pronkte* met het koper, als ware het goud. Alsof niet ieder verstandig man met droefheid en ergernis die nagemaakte schilden zal aangezien hebben, zonder evenwel een medelijdenden glimlach te kunnen onderdrukken.

„Voorwaar een zot zelfs, *zoolang hij zwijgt*, zal

voor verstandig gehouden worden,” heeft Rehabeams vader geschreven. Dat kan men ook hier toepassen. De glans van de koperen schilden schreeuwde als 't ware de dwaasheid en ijdelheid des konings uit.

Helaas, nog een enkele treurige trek van Rehabeam blijft te vermelden. Hij „begeerde de veelheid der vrouwen”, en nam zich verscheidene gemalinnen en bijwijven. Onder anderen ook Máächa, de dochter van Absalom, zijn oom. „En Rehabeam had Máächa, Absaloms dochter; liever dan al zijne vrouwen en bijwijven.” Deze Máächa had ongetwijfeld op hem denzelfden nadeeligen invloed, welken zijne moeder op Salomo had uitgeoefend. Immers, zijn zoon en opvolger Abia, die tevens de zoon van Máächa was, regeerde slechts drie jaren en werd opgevolgd door zijn zoon Asa, welke den Heere diende. En van Asa lezen wij: „Ja, zelfs zijne (groot)moeder Máächa zette hij ook af, dat zij geene koningin ware, omdat zij eenen afgrijselijken afgod in een bosch gemaakt had; ook roeide Asa uit haren afgrijselijken afgod, dien zij gemaakt had, en verbrandde hem aan de beek Kidron.”

Rehabeam is een waarschuwend voorbeeld in twee-erlei opzicht. In de eerste plaats voor ieder persoonlijk om ons te leeren de vreeze des Heeren in het harte en voor oogen te houden. En ten tweede voor vaders en moeders, dat ze nauwgezet toezien hoe hun slechte voorbeeld op hun kinderen, ja op hun geslacht, ten kwade doorwerkt en als de kanker voortteet.

W.

GESCHIEDEN — VOOR EEN TIJD.

VI.

Zoo waren dan nu vader en dochter en de jonkman die haar liefhad in de macht der vijanden, „onschadelijk” gemaakt, en bestemd om als tot zoenoffer te dienen voor hem, die weigerde zijn roeping te verzaaken en de kudde in Frankrijk herderloos te laten.

Toch scheen het alsof zelfs de vijanden eenig gevoel hadden voor de schreeuwende onrechtvaardigheden die zij begingen en de valsheid der beschuldigingen, waarop de gevangenneming rustte. Althans de gevangenen werden niet zoo slecht behandeld als dikwijls met hun broeders en zusters in 't geloof het geval was geweest. Dat maakte den ouden Durand en Serre den kerker eenigszins dragelijk. Wat Marie betreft, haar verblijf in den toren van Constance was van dien aard, dat zelfs al werd geen bijzondere strengheid tegen haar aangewend, haar leven vrij allertreurigst was, gelijk dat van haar lotgenooten. Wel hadden zij noodig zich dagelijks te sterken in den Heere hun God, en roemende in de verdrukking uit te zien naar den dag der verlossing.

't Was den gevangenen enkele malen vergund

brieven te schrijven en vooral Marie maakte, gelijk natuurlijk was, daarvan gretig gebruik. Haar brieven zijn tot op den huidigen dag bewaard gebleven, en evenzoo enkele die zij van betrekkingen en vrienden ontving. We laten er hier een paar volgen, waaruit het best de toestand der gevangenen in den eersten tijd is te kennen.

De eene brief is van vader Durand.

„Mijn dochter,” zoo schreef hij haar, „de Schepper van hemel en aarde heeft goedgevonden dat mij van der jeugd af allerlei beproeving en lijden zou treffen, en ik zie, dat dit nog steeds meer wordt. Maar Gode zij dank, dat ik altijd geloovig ben gebleven. Ik stel mijn vertrouwen op Hem. Ondanks alle moeilijkheden heeft het mij en mijn gezin nog nooit aan iets ontbroken. Daarom, mijn kind, schreef ik u deze paar woorden, om u te bidden niet droevig te zijn over eenig ding, maar integendeel, om u in den Heere te verblijden, met psalmen en lofzangen, ieder uur en elk oogenblik. Door dat middel zal de Heere u kracht geven om alle verdrukkingen te verdragen en met David te zeggen: „Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vreezen.”

„Gij moet ook niet treuren om de verdrukking waarin gij nu zijt, want gij ziet dat uw broeder alles voor den Heere verlaten heeft. Hij durft zich niet in 't openbaar vertoonen, en toch geloof ik, dat hij den moed niet heeft opgegeven. Zoo moet gij ook doen. God geeft u een groote genade, dat gij tot gezelschap hebt onze zusters van Traverse en van Bontières, als zij nog leven; om niet te spreken van anderen uit die streek.

„Uw verloofde en ik bevelen ons in hun gebeden aan. Wij doen hetzelfde, zoowel voor onze vijanden als voor onze vrienden. Moge de Heere den eersten genade geven om het kwaad in te zien, dat zij ons doen en ook zelf doen. Ik heb u een antwoord gezonden op den brief, dien gij mij in Maart hebt geschreven. Maar die is verloren gegaan. Zoo ook die van Juli, en toen zijt gij gevangen genomen. Ik heb nog eens naar Beauregard gestuurd, maar gij waart toen al weg.

„Ik heb onzen neef Boursané gevraagd om eens naar ons goed te zien. Uw bruidegom is wel; hij slaapt met mij in een goed bed, en ik hoop dat hij met 's Heeren hulp vrijheid zal krijgen om in het fort rond te loopen, zooals ik. Ik heb er moed op, als hij maar geduldig en verstandig is.

„Ik beveel u nogmaals aan geduldig te zijn en blijf
Uw liefhebbende vader
DURAND.”

Ingesloten in dezen brief was nog een andere; hij was geschreven door Serre.

„Mijn innig geliefde,” zoo zegt hij, „ik heb u deze regelen geschreven, om u te verzekeren van

mijn genegenheid en mijn groote smart te uiten over onze scheiding en verwijdering. Ik heb geheel de kracht verloren om te eten of te drinken. Maar mijn lieve schoonvader heeft mij krachtig vertroost door zijn dierbare tegenwoordigheid, door zijn raad en door de hoop, dat wij spoedig losgelaten zullen worden. Moge de Heere u nu ook maar troosten. Ik doe niet dan smachten naar het oogenblik, dat wij weder saam zullen wezen, om u te verzekeren dat ik meer dan iemand ben

Uw liefhebbende
SERRE.”

Weken en maanden gingen voorbij zonder dat er iets voorviel, 't welk in het leven der gevangenen eenige afwisseling bracht. Kon de oude Durand vooruit berekenen, dat de kans op zijn vrijlating zoo goed als niet bestond, zoolang zijn zoon in Frankrijk bleef, anders was het met Marie en haar beminde. Zij toch waren gevangen gezet op een beschuldiging, wier gezochtheid en valsheid zoo klaar was als de dag. Vandaar dat beide de hoop bleven koesteren — en we zagen reeds dat de oude man die voedde — dat te eeniger tijd hun verlossing en daarmee hun vereeniging komen zou.

De uitgestelde hoop krenkt het hart, zegt Salomo. Dat werden en Serre en Marie gewaar. Nog geen zes maanden waren zij gevangen, of reeds vertoonden zich de zichtbare sporen van het lijden, dat hen naar lichaam en geest evenzeer had getroffen. De bloei der jeugd, het schoone der jonkheid scheen weggevaagd. Doch Gode zij dank, ook zij smaakten reeds eenigszins wat Luther bedoelt als hij zegt, dat „'s Christens hart op rozen gaat als het midden onder 't kruis staat.” Zij werden gelouterd en geheilgd in de verdrukking en hun ziel werd den Heere toebereid en de hoogste zaligheid deelachtig, temidden der aardsche banden.

Op zekeren namiddag, toen Marie met eenigen handenarbeid bezig, nagenoeg alleen in de torenkamer zat — de meeste gevangenen schepten lucht op het dak — werd onverwacht de deur van den kerker geopend. Een „nieuwe gast” trad binnen, achter welke aanstonds de grendels weder vielen. 't Was een vrouw van misschien een goede vijftig jaar.

Verbaasd zag de nieuw aangekomene een oogenblik het holle, onherbergzame vertrek rond. En zij was op het punt in tranen uit te barsten, toen plotseling uit een gedeelte der kamer, waar het voor haar, die uit het licht kwam, te duister was geweest om iets op te merken, haar een stem tegenklonk, die zij zich herinnerde meer gehoord te hebben.

„o, Mevrouw Delpoint! Gij ook al hier!” riep een zachte, klagende stem.

De nieuwgekome strekte de armen uit en met den uitroep: „o Lieve Marie!” viel zij haar jeugdige lotgenoot om den hals.

Marie geleidde mevrouw Delpoint zachtjes naar

een houten bankje, een der weinige gerieflijkheden, die de kerker aanbood. Toen wachtte zij bedaard tot de dame tot zichzelf kwam, terwijl zij haar met innig medelijden beschouwde. Want zij wist, ook deze gevangene zat hier geheel onschuldig, een slachtoffer als zij zelf van haat en wraakzucht. Mevrouw Delpoint was Pierre's schoonmoeder. Dat was haar misdaad. Haar dochter was de echtgenoot van den gehaten prediker en in de schoonmoeder poogde men hem te treffen, gelijk eerst door het gevangennemen zijner vader. Het trof Marie, die mevrouw Delpoint wel weinig, maar toch nog kort geleden had gezien, hoezeer zij was veranderd. Ware er een spiegel in den torenkamer geweest, het jonge meisje zou van zichzelf niet anders hebben getuigen.

Weldra was het tweetal door verscheiden der bewoonders van den toren omringd, en moest mevrouw Delpoint haar lijdensgeschiedenis verhalen. Wel deed het haar goed het hart eens voor vriendinnen en lijdenden om Christus te kunnen uitstorten. Haar gevangenneming was geschied als die van Marie Durand. Onverhoord had men haar naar den kerker gezonden, om er te blijven tot de wensch der vijanden zou vervuld zijn.

„En weet ge ook iets van Pierre en van uw dochter?” vroeg Marie eindelijk.

„Ja,” was het antwoord. „Pierre heeft het noodig geacht zijn vrouw voor 't gevaar te beveiligen. Zij is, hoeveel zij er ook tegen had, naar Zwitserland vertrokken. Maar zelf is hij gebleven en trotsert alle gevaar. Nu eens is hij hier dan ginds, om te prediken, te vermanen en te troosten. Hij wil op zijn post blijven.”

„Ik weet het,” sprak Marie eenvoudig, doch zij kon een traan niet onderdrukken, die in haar oog daarbij opwelde. En dienzelfden avond werd er in den toren van Constance wederom vurig gebeden voor allen, die den aanwezigen dierbaar waren, voor vriend en vijand, maar ook voor den jongen leeraar, die den Heere liefhad boven vader en vrouw, die zijn leven had overgegeven voor den dienst des Heeren.

't Is te begrijpen, dat dit de woede en de haat der vijanden des temeer moest prikkelen. 't Scheen onmogelijk den gehaten onkruidzaaijer en ketter in handen te krijgen. Thans arbeidde hij in midden-Frankrijk, wijselijk de voorzorg gebruikende om nergens lang te blijven. Telkens van verblijfplaats wisselend had hij de meeste kans zijn vijanden en belagers te ontwijken.

Inmiddels was Roger naar Zwitserland teruggekeerd waar hem zeer veel arbeids wachtte. Pierre Durand had zich alleen verder begeven, om de vele verstrooiden aldaar bijeen te vergaderen en zooveel mogelijk te sterken. 't Was natuurlijk dat de woede der vijanden steeds grooter werd toen zij bespeurden, dat spijt al hun pijnen, de predikant toch steeds bleef arbeiden. Dat moest eindi-

gen, en zoo werd er dan nu weder een prijs uitgelooft, een veel hogere dan vroeger, voor ieder die den leeraar van den „zoogenaamden Gereformeerden godsdienst”, Pierre Durand, zou overleveren. De vraag was nu slechts of iemand het Judas-loon zou willen verdienen, uitgelooft, volgens de spreuk der Jezuïeten, „tot grootere eere Gods”.

Even buiten het stedeke Vernoux, niet ver van de stad Tours, kon men in den tijd, van welken we thans spreken, een huis vinden, door ettelijke bergplaatsen omgeven, alwaar, gelijk een opschrift boven de deur bewees, Jean Brun, de wolkammer, zijn beroep uitoefende.

De wolkammer stamde af uit een geslacht van Hugenoten en was ook in de Protestantsche leer opgevoed. Evenwel vroomheid is geen erfgoed. Brun had zich veelmeer dan om zijn eeuwig heil om de dingen dezer wereld bekommerd, vooral om rijk te worden. En dezulken vallen in vele verzoeking, zegt de Schrift. De eerste daarvan had zich daarin vertoond, dat de wolkammer verliefde op een meisje, 'twelk beslist Roomsch was en als eerste voorwaarde stelde, dat haar aanstaande tot haar kerk zou overgaan, en tevens de kinderen die uit het huwelijk mochten geboren worden, Roomsch wierden opgevoed. In dit alles had Brun zonder nadenken toegestemd, en zoo was hij althans in naam lid geworden der Roomsche kerk. Zijn „godsdienstplichten” nam hij echter bijster slecht waar, en kwam in kerk noch kluis tot groote ergernis zijner nauwgezette vrouw. Er was echter wel meer in Jean Brun dat niet aantrok, onder anderen zijn groote geldgierigheid. Zelfs zei men, dat ook deze hem bewogen had om in het huwelijk te treden; want zijn vrouw bezat een niet onaardig sommetje. Hoe 't zij, liefde en vrede heerschten in dit gezin niet. En 't was daarom misschien maar gelukkig dat er geen kinderen waren. Brun althans vond, dat het zoo veel goedkooper uitkwam.

Het zal den lezer misschien niet weinig verwonderen als hij verneemt dat in zulk een gezin, of liever in 't huis van Jean Brun, de predikant Durand meermalen een onderkomen had gevonden. Dit had echter zeer verklaarbare redenen.

Gelijk ik zeide stamde Brun uit een Hugenootsch geslacht. En hoewel hij, althans in naam, zijn geloof voor een ander had verwisseld, dat was buiten zijn hart omgegaan. Hij zag in de lieder die eenvoudig 'tzelfde geloofden wat ook zijn vader en grootvader dierbaar was geweest, volstrekt geen gevaarlijke personen of ketteren. Alleen vond hij hen niet verstandig dat zij zoo vasthoudend waren. Maar overigens droeg hij hun volstrekt geen kwaad hart, ja zelfs min of meer genegenheid toe.

Dat nu was bij de velen in den omtrek, die in 't geheim of meer openbaar de Gereformeerde leer aanhingen, niet onbekend. En vandaar dat zij er

minder bezwaar in gezien hadden, den leeraar in 't huis van Jean Brun nu en dan te herbergen. Eigenlijk konden ze moeilijk anders. De meesten hunner lagen bij de priesters en de regeering reeds onder verdenking. Bij hen zou een predikant niet veilig zijn geweest. Zij zelf konden het met de zwaarste straffen hebben geboet, als hij ook maar één nacht onder hun dak had vertoefd. Daarbij lag, als we zeiden, Brun's huis een eindweegs buiten de stad, onopgemerkt, wat voor een schuilplaats veel waard was, die meest in den nacht werd betrokken, op een tijd, die in de stad zeker iets dergelijks aanstonds ruchtbaar zou gemaakt hebben.

Boven alles echter was men van Brun tamelijk zeker, omdat er bij de zaak een dubbel voordeel voor hem te behalen was. Het verblijf van den predikant werd hem zeer ruim betaald, en bovendien hij won door zijn gastvrijheid (?) de voortdurende vriendschap van velen. En dat kwam hem in zijn zaak wonderwel te pas. „Ik moet van allen leven,” dacht de wolkammer, „en zou een zot zijn, als ik mij iemand tot vijand maakte, zonder noodzaak.” Zoo bleef onze man dan met de kerk en met de ketters beide op goeden voet, en zijn zak voer er bovendien wel bij.

De eenige die een spaak in het wiel had kunnen steken, was de vrouw des huizes. Doch 't gevaar was niet groot. Want de vrouw bemoeide zich met de buitenwereld zeer weinig, en wist niet eens, dat er een predikant Durand bestond. Dat zij hem nooit te zien kreeg daar zorgde haar man wel voor. Wist hij, dat de leeraar zou komen, dan werd deze door een vertrouwd knecht binnengelaten, of wel de wolkammer begaf zich, zoo 't heette, op reis, doch zorgde dat de gast ongemerkt in den nacht in huis kwam en de vrouw buiten alles bleef.

Dit was te gemakkelijker, wijl ten eerste die bezoeken van Durand zeldzaam waren, en ten andere daar de wolkammer vaak reizigers en kooplui bij zich kreeg, die bleven overnachten. En daarbij was de verdeeldheid in het gezin, hoe klein 't zijn mocht, zoo groot, dat man en vrouw elk als 't ware voor zich leefden. 't Kwam in de vrouw niet op zich met haars mans zaken of gasten te bemoeien.

Op een guren Decemberdag, terwijl de sneeuw in dikke vlokken neerviel, vinden we den wolkammer op weg naar een naburig, tamelijk ver verwijderd dorp. De tocht was juist niet aangenaam en Jean Brun, in zijn mantel bijna geheel verborgen, kwam met moeite voort op den hard bevroren weg.

Onverwacht klonk een luid geroep hem in 't oor. Hij zag om in de richting vanwaar 't geluid kwam, en bespeurde een rijtuig, of liever een wagen, zooals toen door de boeren en ook wel door anderen gebruikt werden, als er groote afstanden af te leggen waren. Het gebruik van rijtuigen was toen, althans op het platteland, nog niet zoo algemeen.

Niets kon Brun welkomer zijn dan deze ont-

moeting. Wellicht kon hij voor niet of voor een kleinigheid een flink eind meërijden. Inmiddels was het voertuig naderbij gekomen, en bespeurde Brun tot zijn vreugde, dat de koetsier, tevens eigenaar van den wagen, een goede kennis was.

„Mag ik meërijden?” vroeg de wolkammer aanstonds.

„Buitnop geen plaats Jean, zooals ge ziet,” was 't antwoord, „en binnen zit een heer, de dokter. Als hij....”

Op dit oogenblik werd het zware portier geopend. Het hoofd van den bedoelden dokter, voor zoover 't niet door pruik en kap was gedekt, werd zichtbaar. En als muziek klonken onzen wolkammer de woorden in de ooren:

„Kom maar binnen, meester Brun. In zulk een weer is 't geen loopen. En er is hier nog wel plaats voor meer dan één.”

H.

Bijgeloof.

Onze plaat verplaatst ons onder de Roodhuiden in Noord-Amerika. De vader des gezins is van huis; op de jacht of in den een of anderen oorlog met een naburigen stam gewikkeld. Zijne vrouw heeft daardoor voor een oogenblik rust, en legde zich neder in de zoete armen van Morpheus, ofschoon 't klaarlichte dag is. Zij waant zich blijkbaar volkomen veilig, want zij ligt daar geheel weerloos — tenminste voor aardse machten. Heeft ze wellicht aan de bovennatuurlijke niet gedacht?

Het schijnt wel zoo te zijn. Want indien ze had kunnen vermoeden, welk schrikkelijk onheil haar dreigt en straks zal treffen, ze zou wel beter op haar hoede geweest zijn.

Daar nadert een schijnbaar bevriende stamgenoot haar wigwam of hut. Maar deze man is een toovenaar! Zou ook soms een der vijanden hem omgekocht hebben tot het plegen van de wreedheid, die hij gaat uitrichten?

Tersluiks treedt hij naderbij, met de opgezette huid van een dier in de eene en een mes in de andere hand. En nu onderstaat hij het gruwelijk feit. Hij snijdt een gaatje in het dekkleed van de wigwam, daar waar het volle zonlicht er op valt. Nu dringt natuurlijk een zonnestraal door de kleine opening en valt op het gelaat der squaw. Anders niet.

Daarmee is echter veel meer verricht dan eenig Europeaan wel zou vermoeden. De toovenaar kan nu gerust naar huis gaan. Nu de zonnestraal door het gaatje heen het aangezicht der vrouw treft, zal onfeilbaar binnenkort een of ander vreeselijk ongeluk haar overkomen.

Zoo is het heidendom. Wie den waren God niet kent, gelooft dat alle dingen hem, door middel van in de geheimen ingewijde menschen, uit de handen der duivelen toekomen.

Christus Jezus heeft verlost degenen, die met vreeze des doods al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren.

W.

PASSIESPELEN.

't Is wel bekend, hoe te Oberammergau in Beieren nog elk jaar een „passiespel”, een der overblijfselen uit de middeleeuwen, wordt gevierd. Dat zulke spelen in dien tijd eenig nut hadden, *kan* zijn, al vinden wij alle vertoening van de *passie* d. i. het lijden onzes Heeren zeer verkeerd. Doch hoe er thans nog onder Protestanten verdedigers kunnen wezen van zulk een Godonteerend spel — en toch zijn er zelfs predikanten die 't voorspreken — begrijpen we niet. Hoe durft men het goedpraten, dat iemand Christus voorstelt, hangende aan het kruis; dat de geheele lijdensgeschiedenis *vertoond, afgespeeld* wordt?

De lieden van Oberammergau hebben door allerlei *réclame* uit hun spel een winstgevend zaakje gemaakt. Wijst men echter op het onheilige en ongepaste van zulk een comédie, dan zegt de verdediger: „O 't is eigenlijk heel plechtig en ernstig weet u; het wereldsche maken de vele vreemdelingen er bij.” Wat hier nu van aan is bewijze het onverdacht getuigenis, niet van een „stijven, gereformeerden Nederlander”, maar van iemand uit Duitschland zelf, E. Lohmann geheeten, die de passiespelen in Tyrol heeft bijgewoond. Daar nu komen haast geen vreemdelingen. Men oordeele echter na lezing zelf.

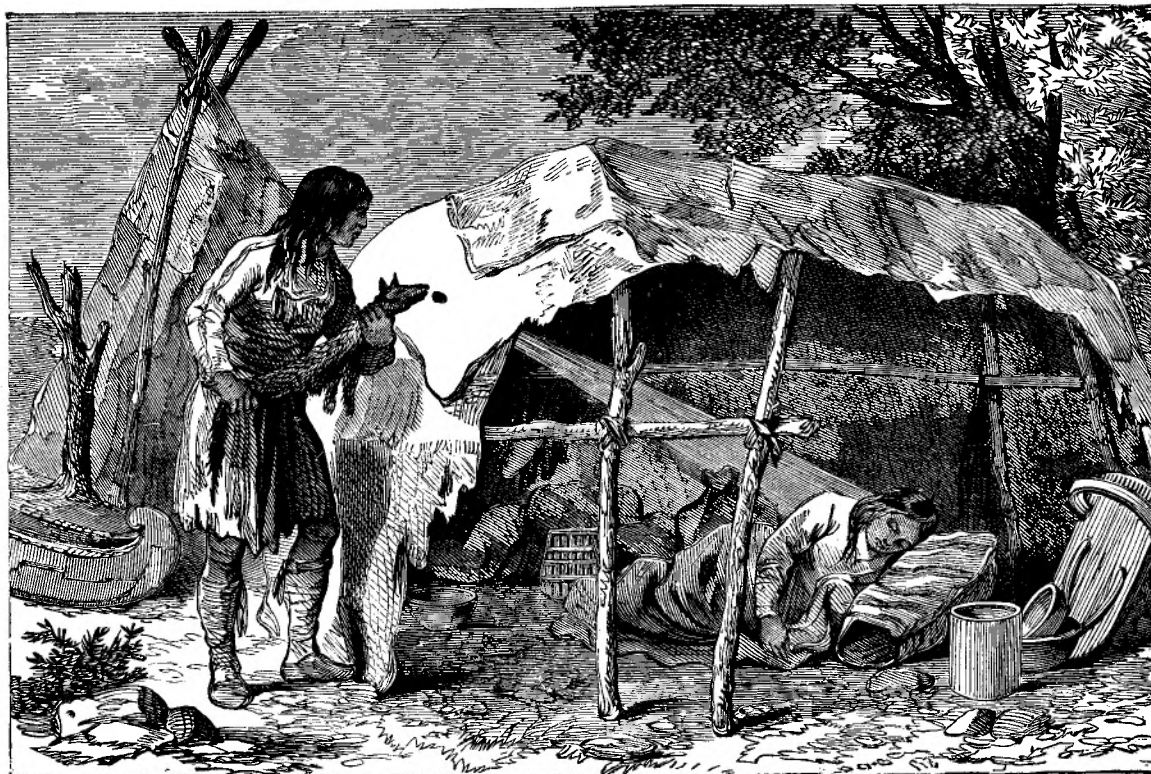
Eenigen tijd geleden, luidt het, was ik in de gelegenheid te Brixlegg in Tyrol, de passiespelen bij te wonen. Slechts enkele vreemdelingen waren er aanwezig en het publiek bestond bijna geheel uit de bewoners der streek. Men kon dus hier ruimschoots onderzoeken welke waarde de passiespelen voor het volk hebben. Zoo getrouw mogelijk zal ik trachten een beschrijving van deze vertoening te geven.

Op het punt waar de Alpacher Ache in het Inn-dal vloeit, ligt als tegen den voet der bergreuzen geworpen het vriendelijke Brixlegg, geheel door bosschen omgeven. De kerktoren ziet van achter den hoek des bergs rechts en links in het grootsche Inn-dal, op zijn slanke, roode en groene kameraden. Op werkdagen wordt deze idylle eenigszins gestoord door het geraas der hoogovens, doch heden is het Zondag en alles in Zondagsrust. Van verre en nabij begroeten de torenklokken den Zondagmorgen. Uit de hooggelegen kerk dringen de orgeltonen en het murmelend gezang tot op de stille straat door, want de mis is nog niet afgelopen. Eindelijk wordt de straat overstroomd van een menschenmassa, die het stoomros aangevoerd heeft. Ziet, daar komen de Salzburger vrouwen met hun schilderachtige hoofdoeken, die als lange, zwarte sluiers achter haar afhangen. Het meest echter zijn de Zillerthaler deernen

opgesierd; van onder den breeden rand der hoeden met gouden en zilveren kwasten komen vroolijk en vrij de frissche gezichten tevoorschijn; zoodat men het den knapen niet kwalijk kan nemen wanneer zij zingen in hun dialect: „Zillerthal, du bist mei Freud' da haben die Dirndel a sakrische Schneid.” Door haar worden de Brixleggerinnen overtroffen, niettegenstaande zij heden ook hun bonten borstdoek omgedaan hebben en zich met hun schoonste penningen hebben versierd. Het is een groeten en knikken links en rechts. „Grüss euk Gott,” „Bist ach hie?” zoo klinkt het over en weder. Wij kunnen ons echter niet lang bezighouden met bewonderen en praten, want reeds hoort men de militaire muziek en alles loopt het Brixlegger muziekkorps na, naar het „theater”. De schoten uit de kleine kanonnen zeggen ons dat het „a geht”. Vlak voor de planken loods verdringt zich de menschenmenigte, er is een buitengewoon wereldsch gedrang; de vrouwen koopen en verkoopen vlak voor de tent en het sterkere geslacht versterkt zich nog met Beierisch bier of Tiroler „Rote”.

Het „theater”, dat licht van hout opgeslagen is, is tamelijk groot, 45 meter lang en evenredig hoog, zoodat bij de ruimte voor de toeschouwers en het tooneel er nog plaats genoeg overblijft voor . . . een bierhuis. Wij zien nieuwsgierig naar binnen en vinden, zooals de „wegwijzer bij het passiespel” ons leert, een ruimte, waarin men geen vijandschap kent, de Apostelen en Farizeeën verkeerden daar recht broederlijk met elkaâr; de vertooners van het „Heilige Treurspel” ontdekken dat ook in plechtgewaad of priesterkleeding het bier goed smaakt. De „wegwijzer” zelfs schijnt ook geen vijandschap te kennen, want volgens het titelblad moeten Klopstock en Janssen vreedzaam bijeen, door motto's uit hun werken, schitteren. Langs een smallen trap bereiken wij ons plaatsje in de ruimte voor de toeschouwers bestemd. Een geheimzinnige schemering omringt ons en de plechtige tonen van het orkest trachten de noodige stemming op te wekken. Bij het tooneel schittert een electriche lamp, die door een kap gedekt is, en ons vergunt eenigermate iets rondom ons te kunnen onderscheiden.

Het lokaal beslaat een groote ruimte, zoodat 1500 toeschouwers plaats kunnen vinden. Gewoonlijk echter zijn vele plaatsen ledig. De ruimte door het tooneel ingenomen is 12 meter diep, en maakt volstrekt geen indruk van eenvoud. Het scherm is versierd met een veelkleurige afbeelding van de stad Jeruzalem. Aan beide zijden van het voortooneel zijn het huis van Pilatus en het paleis van den Hoogepriester, beide met platte daken, welke bij het spelen meermalen gebruikt worden. Naast deze beide huizen zijn de ingangen van twee grotten, waaruit de engelen op het voortooneel treden. Lang behoeven wij niet te wachten, de vertoening begint oogenblikkelijk. Vooraf zij gezegd dat de leiding,

BIJGELOOF.

de vertooning, welke in handen van den heer Joseph Bareth is, uitstekend is; alles zit tot in de minste bijzonderheden goed in elkander. De geheele vertooning bestaat uit 15 tafereelen of bedrijven, waarin ons op dramatische wijze de hoofdgebeurtenissen der lijdensgeschiedenis worden voorgesteld, van den in-tocht in Jeruzalem tot aan de Opstanding. Aan ieder bedrijf gaat een „levend beeld” vooraf, hetwelk door een beschrijvende proloog telkens wordt verklaard.

Zoodra het orkest ophoudt, treden uit de grotten ter linker en rechter zijde van het tooneel een vijftal engelen op, gekleed in witte gewaden met zilveren diademen op het hoofd. Een uit hun midden begint een proloog (inleiding) die op de eerste vertooning voorbereidt, en zegt:

„Werpt in heilige verbazing u neder
Gij door Gods vloek gebogen geslacht”, enz.

Een tweede engel treedt naar voren en zegt een Bijbeltekst, Genes. 3:15, op. Terwijl de engelen aftreden, gaat het scherm op en de verdrijving uit het Paradijs wordt als een levend beeld voorgesteld. Adam en Eva vlieden vervuld van droefheid voor het aangezicht van den toornenden God en Vader. Een engel met een vlammend zwaard staat achter hen, en op den achtergrond zweeft op een wereldbol de „onbevleete Maagd Maria”, de Koningin des Hemels, als het zinnebeeld der komende ver-

lossing. Vroeger nam het Christuskind deze plaats in, maar geheel in den geest des tijds heeft dit plaats moeten maken voor Maria.

Het scherm valt en een koorzang opent het eerste tooneel. De muziek speelt een feestmarsch. Men hoort reeds van verre het Hosanna en de inwoners van Jeruzalem, scharen van mannen, vrouwen en kinderen, stroomen over het voorttooneel, met hun handen de palmtakken zwaaiend. Zij worden gevolgd door de apostelen en in hun midden, rijdende op een ezel, is de Heiland. Hierop volgt de tempelreiniging en de eerste strijd met de Farizeeën, een tooneel vol leven en beweging.

De volksmenigten, schilderachtig gegroepeerd, laten niet na indruk te maken. Evenzoo trekt beeld na beeld, tafereel na tafereel ons voorbij: proloog der engelen; een levend beeld, dat een Oud-Testamentische gebeurtenis voorstelt, hetwelk betrekking heeft op het volgende tafereel; daarna een koorzang die het tafereel voorafgaat. De proloog is naar inhoud en vorm de voorstelling waard. Zij is evenals de gansche tekst bijna woordelijk gelijkloidend aan het Oberammergausche passiespel; de muziek zal zelfs kenners aangenaam verrassen. De koorzangen, waardoor zich de organist van het klooster te Bozen, Franz Schopf, verdienstelijk gemaakt heeft, maken werkelijk een verheffenden in-

druk. Uit een aesthetisch oogpunt echter zijn de levende beelden het belangrijkste; men kan duidelijk zien dat de hand eens kunstenaars (prof. Stotz) daarin geholpen heeft. Dikwijls zijn honderd en soms nog meer vertooners daarbij noodig. Ieder figuur is karakteristiek, de kinderfiguren verrukkelijk schoon. Enkele indrukwekkende beelden, zooals b.v. de verhooging der koperen slang in de woestijn, zullen voor ieder onvergetelijk zijn.

Nu echter hebben wij ook alles gezegd wat men er in prijzen kan, en hebben wij van de hoofdzaak, de vertooning van de lijdensgeschiedenis, gezwegen. Wanneer men die niet behoefde te zien, zou men zeker gesticht (??) naar huis gaan, maar . . . de voorstelling der lijdensgeschiedenis zelf is een afkeerwekkend schilderstuk in een prachtige lijst. Wij willen haar niet beoordeelen. Over het algemeen doen de vertooners goed hun best (afgezien van enkele ongelukkige figuren als de discipel Johannes, die in zijn altijd gebogen houding het beeld van Tartuffe weërgaf). Echter, ook wanneer de voorstelling, geheel volgens de regelen der kunst plaats vond, dan nog zou de indruk hetzelfde zijn. Bij Gethsémané heeft de regisseur den tact gehad om te begrijpen, dat de verschrikkelijke strijd des Verlossers niet onder menschelijke woorden is te brengen, en heeft men den besten uitweg gevonden door bij dit tafereel over het algemeen in het geheel niet te „spelen”, uitgezonderd als Jezus op den achtergrond knielt, als wanneer het koor op ernstigen, klagenden toon zingt:

o, Engel, daal naar beneden
Tot den Heiland in stervensnood;
Versterk zijn vermoeide leden,
De ziel die bedroefd is ten dood.”

Men zou wenschen, wanneer toch „passiespel” gehouden werd, dat men op deze wijze melodramatisch voortging. Thans echter moeten Christus en de Apostelen eens spreken. Het bijbelboek bevat daarvoor stof genoeg, doch de eenvoudige voorstelling des Evangelies moet nog tot een drama uitgebreid worden. Hierdoor wordt ons juist het onnatuurlijke van de gansche zaak duidelijk. Het onheilige wordt hier caricatuur. De vrouwenrollen spelen dikwijls als moderne gezelschapsjuffers, niet-tegenstaande de vertoonsters voor het grootste gedeelte eenvoudige Brixleggerinnen zijn, enkele eenigszins „meer beschaafde” uitgezonderd, die natuurlijk zich nog wat bespottelijker aanstellen. Een eenvoudige dienstmaagd stelt de ootmoedige Moeder des Heeren voor, en Maria Magdalena kunnen wij wanneer de voorstelling is afgelopen, te Wehren in een eenvoudige boerenwoning vinden, waar zij ons beter zal voldoen dan op het tooneel. Zeer profaan klinken ons gedeelten in de ooren als die, waarin, bij het gastmaal te Bethanië, Simon, de melaatsche, den Heer dankende zegt: „Alles wat ik bezit is tot uw dienst.” Wanneer Maria bij het

afscheid gemaakt uitroept: „Mijn zoon zal mij verlaten!”, of bij het opgaan naar den heuvel Golgotha: „o, Gij barbaarsche menschen, hoe hebt gij mijn zoon mishandeld!”, dan is dit een platheid die nog slechts overtroffen werd door het spel van Judas, die een alleenspraak houdt over zijn ongelukkigen meester, en daarbij tot deze slotsom komt: „Tegenwoordig is er geen voordeeltje meer te behalen”, of als Pilatus, wanneer de Joden hem te veel lastig vallen, uitbarst in de woorden: „Maal mij niet aan mijn hoofd!” Menige voorstelling maakt een bepaald komischen indruk door figuren als de deurwachtster, bij de zitting van den Hoogen Raad, wienschelden wel een weinig aan de vischmarkt herinneren. Doch wij kunnen ons niet bij zulke bijzaken ophouden; zij dienen slechts om den indruk te versterken, dien de geheele voorstelling maakt. Met een realisme, de tegenwoordige richting in de kunst waardig, worden ons de bijzondere lijdensgebeurtenissen tot aan de kruisiging voorgesteld. Wie zich niet onaangenaam aangedaan voelt, wanneer de Heiland gestadig op het tooneel aanschouwelijk door de krijgsknechten heen en weder getrokken, geslagen en gestooten wordt, moet de geheele voorstelling als een tafereel uit een moorddrama beschouwen, zonder er aan te denken wat eigenlijk de geschiedenis is. Maar het is „pikant” en zulke pikante middelen heeft Rome noodig. Wat de proloog voor het veertiende tafereel aankondigt wordt tot een gruwelijke waarheid:

„Ik ril; ik hoor alreë zijn leden kraken,
Men rekt hem uit elkander! Ach,
Wien zou het hart ontroerd niet siddren,
Bij 't klinken van den hamerslag!”

Het is werkelijk een vreeselijke kwelling, die de persoon, welke den Christus voorstelt, moet ondergaan (de vroegere vertooner werd er ongesteld van en was niet te bewegen om weer mede te spelen). Men ziet bij het hangen aan het kruis zelfs in de verte de handen blauw worden. Daarbij komt, dat het lichteffect, om den indruk te versterken, voortdurend verandert van diepe duisternis in een plotseling helderschijnend, electrisch licht. Het is niet te verwonderen, dat weekhartige personen werkelijk tot tranen toe geroerd worden. Ontstaat er echter werkelijk een diepen indruk? Of is wellicht onze meer koudbloedige natuur daarvoor niet geschikt? De laatste begoocheling verdwijnt, wanneer wij onder de toeschouwende Roomsche bevolking rondzien. Van een algemeen aangrijpende aandoening, die zich bij andere ernstige stukken voordoet, is geen spoor te vinden. De vreemdelingen bewaren een waardige en gepaste houding, doch de eerzame Tyrolers. . . Den hoed op het hoofd, het bierglas in de hand, zitten de knapen daar neder, en de bedienden hebben niet alleen gedurende de rustpoozen de handen vol. Terwijl het koor zingt: „o Hoofd vol bloed en wonden” (!), terwijl de heilige gebeurtenissen „gespeeld” worden, is slechts de geringste aanlei-

ding noodig om een algemeene, stormachtige vroolijkheid op te wekken. Zoo gaat het tot aan het slot voort. Nauwelijks heeft de proloog voor het slottafereel onze harten in verheven stemming gebracht door de heerlijke woorden:

„Lof u, doodsverwinnaar, gekruisigde op Golgotha,
Lof u, Heilige, die voor ons gestorven zijt op Golgotha.
Laat de bondsharp vroolijk klinken, dat de ziel van
vreugde beeft,
Breng den overwinnaar kronen, die verrees en eeuwig
leeft.”

Nauwelijks zijn de forsche tonen van de overwinningshymne, „Christus is opgestaan!” die het koor aanheft, versmolten, terwijl het slottafereel Christus aan de zijde der „Koninginne des Hemels” de wereld richtende, voorstelt, of de menigte antwoordt met een donderend handgeklap en bravo-geroep.

Nu begreep ik waarom een eenvoudige vrouw uit het Zillerthal mij zeide, dat zij niet naar het passiespel ging, en toen ik haar zeide dat het toch een diepen indruk op haar moest maken, zij mij bescheiden ten antwoord gaf: „Wanneer ik iets zeer grootsch wil zien, zie ik naar de bergen.”

Werkelijk is de deelneming aan het passiespel niet-tegenstaande alle „reclame” naar verhouding zeer gering. Men heeft in Brixlegg reeds er aan gedacht om ze niet meer te houden, daar de kosten niet gedekt worden. In Oberammergau vullen de vreemdelingen uit het Protestantsche noorden de plaatsen, en op hen speculeert men bij deze „volksvoorstellingen”.

Moge deze Roomsche speculatie spoedig bankroet gaan! Een Protestant, die geleerd heeft om met diepbewogen gemoed aan den voet van het kruis te zingen: „Is dat, is dat mijn Koning?” zal zich van zulke „passiespielerei” met een beleedigd gevoel afwenden.

H.

LICHT EN SCHADUW OVER AFRIKA.

Het is niet weinig verrassend te hooren, dat naast de reizigers, ontdekkers en zendelingen, ook zoovele blanke vrouwen zich in Midden-Afrika wagen. De *Sun* meldde kort geleden, dat verscheiden vrouwelijke zendelingen Engeland verlaten hadden om zich onder een dwerg- en menschenetersstam in de Balola-landstreek te vestigen, bijkans duizend mijlen van de kust verwijderd. Een drietal andere vrouwen volgen den zending Arnot en zijn echtgenoot naar het Garenganee-land, een weinig ten noorden van het meer Bangweolo. Zij zullen honderden mijlen ver in hangmatten moeten worden gedragen, vóór zij hun toekomstig arbeidsveld bereikt hebben, hetwelk tot dusver alleen door de zendelingen Reichard, Ivens, Arnot en zijn twee helpers bezocht is.

Doch hoewel het slechts kort geleden is, dat blanke vrouwen naar Afrika vertrokken, met het

doel om daar te gaan wonen en werken, mag toch niet vergeten, dat verscheidene vrouwen haar reeds zijn voorgegaan, en standvastig de Afrikaansche koorts en de ondoordringbare bosschen getrotseerd hebben, om het zwarte werelddeel te leeren kennen, terwijl de ontdekkingsstochten van reizende onderzoekers het duistere werelddeel ontsloten.

Mevrouw Baker bereikte met haar man, den ontdekker, Albert Nyanza. De Nederlandsche freule Tinne stierf in haar dochters' armen in het moerassenland van Bahr el Ghazal. Evenzoo haar Hollandsche dienstbode, die als met haar laatsten ademtocht uitriep: „o, Waarom heb ik mijn eigen dierbaar vaderland verlaten!” Zekere mevr. Pringle legde in gezelschap van eenige andere vrouwen honderden mijlen af, door in kanoe's van het meer Nyassa de rivieren Zambesi en Shire op te roeien. Eene mevr. Hore, die een geruimen tijd op een eiland in het Tangayikameer leefde, is de eenige blanke vrouw, die dat bewonderenswaardig meer aanschouwd heeft. Mevr. Holub — een welbekende naam — heeft zeer waarschijnlijk het meest doornige pad betreden. Zij was bijna van honger en vermoeienis bezweken, toen zij met haar echtgenoot, van allen eigendom beroofd, weken in Afrika rondwaalde vóór zij een veilige plaats bereikt hadden. Mevr. Livingstone overleed terwijl zij haar echtgenoot op zijn tweeden grooten ontdekkingsstocht vergezeldde.

Deze edele vrouwen hebben dus een groot deel van de vermoeienissen en het lijden, verbonden aan het openen van het *donkere werelddeel*, gedragen, en daarin een navolgenswaardig voorbeeld gegeven dat trouwens reeds trekt.

Er is en blijft in Afrika nog veel te doen. Vooral het vraagstuk van den slavenhandel, dat thans Europa zoozeer bezighoudt, is aan de orde. Die gruwel moet ophouden, doch hoe?

Op allerlei wijze wordt de slavernij gedreven. Een zendinge; mej. Harding, pas uit de Fransche bezitting Gaboon teruggekeerd, zegt:

„De opperhoofden zijn zeer wreed. Zij kunnen geen gevangenen sterk genoeg bouwen om hun gevangenen in bewaring te houden, en dus verhuuren zij hen als slaven voor een bepaalden tijd. Dit is nu evenwel door de Franschen belet, zoowel als het verpanden van slaven voor goederen. Dit was eenvoudig slavernij onder een anderen naam, daar de verpanden zelden teruggeëischt, maar gewoonlijk door de pandbeleeners naar St. Thomas gesmokkeld, en daar aan Spaansche slavenhandelaars verkocht worden.”

Een gruwel noemden we de slavernij en met reden.

De vermaarde Dr. David Livingstone vond op een zijner ontdekkingsstochten, op den 19^{en} Juni 1866, een vrouw, die met een koord om den hals aan een boom gebonden zat, en..... daar bezweken was! Eenige inboorlingen verhaalden hem, dat deze

slavin, vanwege de gruwelijke en onmenselijke behandeling, die zij van de slavenhandelaars ontvangen had, door met een juk om den hals haar reis met nog eenige anderen te moeten vervolgen, zoodanig vermoed was geworden, dat zij niet langer loopen kon. Dit had het niet ongewoon maar schrikkelijk gevolg, dat de slavenhandelaars haar aan een boom vastbonden, opdat zij — na een weinig rust — niet ontkomen, en in de handen van anderen vallen, maar een gewissen hongerdood sterven zou.

Verder zegt Dr. Livingstone, dat zij ook anderen ontmoet hadden, die op gelijke wijze gebonden, en zelfs sommigen die aanstonds vermoord waren.

De slavenhandel is, helaas! sedert dien tijd nog weinig verminderd, men leze slechts het volgende uit de *Christian Herald* van 27 Maart l.l.

„Het Britsche schip *Boadicea* — één van het met Duitschland vereenigde, blokkeerende eskader — kwam dezer dagen in het gezicht van een *dhow* (Arabische kustvaarder), die de Oostkust van Afrika verliet. De *Boadicea* richtte onmiddellijk koers op de *dhow*, haalde ze in en bemachtigde haar. Het kleine scheepje had slechts een bevrachting van vier tonnen; en was letterlijk opgevuld met slaven, die in het district van Nyassa door Arabieren gevangen waren, en waarvan niet minder dan zes en veertig (vergun ons de uitdrukking) als haring gepakt waren.

„Onder dit getal bevond zich een jongen, die bijkans uitgemergeld was, en als een voorbeeld van den vermagerden toestand zijner medegevangenen dienen kon. Hun lichamen toonden niet alleen, dat zij uitgehongerd waren, maar bovendien getuigden talloze strepen en wonden van de wreede heidensche behandeling die zij ondergaan hadden.

„De arme schepselen werden na hun invrijheidstelling onder toezicht van eenige zendelingen geplaatst.”

Hoelang zullen de duistere plaatsen der aarde nog vol van deze gruwelen zijn?

H.

POËZIE.

Van een paar onzer lezeressen ontvingen we onderstaande dichtregelen, die zeker de moeite waardig zijn opgenomen te worden. De „Raad” is niet overbodig voor eenigen jongeling. En „Keizer Tsi en zijn stalknecht” geeft een zeer wijze levensles. De vorm zal ieder deskundige doen zien, dat hier twee *dichteressen* aan 't woord zijn, die goed zullen doen, wanneer ze haar talenten niet begraven, maar verder oefenen en ontwikkelen.

R A A D.

Jonge man, wilt gij gelukkig zijn:
Geef op Gods geboden nimmer acht,
Zoo gij maar ter helfte uw plicht betracht,
't Is genoeg — of ..... gij wordt saai en fijn!

Stoor u niet aan menig strengen raad,
Dien misschien uw vader geven zal. —
Vroolijk zijn en handig! Dat is 't al,
Waar gij in de jonkheid meê volstaat.

En treedt gij de wijde wereld in,
Zet gerust de zorgen aan een kant,
Toon een hooge borst en wees pedant,
„Ik ben ik” — dat is een goed begin.

Een geweten! — Och, dat is een ding,
Waar men gansch niet meê te reeknen heeft,
Zoo gij naar genot en weelde streeft,
Wees gerust, schat al uw vrees gering.

Vrees en vlied oprechte en vrome liên,
Handel nooit na lang gerekt beraad,
Spreek liefst zóo, dat men u niet verstaat,
En durf niemand vrij in de oogen zien.

Drink jenever, of cognac en wijn;
Weet van meêdoen, wees geen laffe kruk,
En lach ze uit, die mannen uit één stuk,
Die voorzichtig en standvastig zijn.

„Houd uw lichaam rein” — is wat men zegt?
— Gij, geniet! Stoor u aan praatjes niet;
Of uw frischheid ook al spoedig vliedt,
Uw gezondheid kwijnt, dat komt terecht.

Temper nooit uw drift! — Bereik uw doel,
Geef gerust aan wil en wenschen toe;
Vroeg genoeg zijt ge oud en 't leven moê;
Dat 's de tijd om vroom te zijn en koel.

„Een goed leven” blijve uw ideaal;
Zorg, dat ge in uw daaglijksch brood voorziet;
Maar, werk in het zweet uws aanschijns niet;
„Eerlijk duurt het langst” is droge taal.

Ga den breeden weg, de wijde poort,
Wees beslist en wordt des Satans roof.

Of — kies vóór de Waarheid in geloof,
Bid en waak en werk naar 't heilig Woord.
Dan, schoon ook de wereld anders zegt,
Hoog is de adel, voor u weggelegd.

S.

Keizer Tsi en zijn stalknecht.

De keizer van 't Chineesche rijk
Had eens een edel paard,
In schoonheid aan niet één gelijk,
Hem meer dan schatten waard.
't Verzuim eens dienaars doodt dat ros,
Zoozeer door Tsi geliefd;
En 's vorsten toorn breekt vreeslijk los,
Want diep was hij gegriefd.

Hij wil de hand slaan aan den knecht,
 Die bevend voor hem staat,
 Als eensklaps 's keizers gunstling zegt:
 „Heer, hoor naar mijnen raad;
 Laat mij den man, vóór gij hem doodt,
 Doen hooren, voor wat schuld,
 Voor welke misdaân, gruw'lijk snood,
 Gij zóo hem straffen zult.”
 't Is Yentse, een waardig mandarijn,
 Die Tsi dit voorstel doet,
 En 't antwoord luidt: „Uw woorden zijn
 Als immer wijs en goed.”
 „Kent gij,” spreekt Yentse, „uw gruwelstuk,
 Uw schandelijk bedrijf?
 o, Booswicht, dat uw hoofd zich bukk',
 Wanneer ik 't u beschrijf.
 Gij hebt het paard van uwen heer
 Door uw verzuim gedood.
 Ik zeg u: was er ook niets meer,
 Reeds dit vergrijp was groot.
 Maar gij zijt daarbij de oorzaak nog,
 Dat 's vorsten eigen hand
 U dooden wil. Hoe vreeslijk, toch
 Hoor hier uw zwaarste schand:
 De keizer liep door u gevaar,
 Dat men hem haten dorst,
 Dat hij bespot, geminacht waar
 Door elk weldenkend vorst.
 Hem, nu terecht als groot vermaard,
 Had men dan diep veracht,
 Daar hij ter wille van een paard,
 Een mensch had omgebracht!”
 . . . . .
 Van 's vorsten lippen klinkt het nu:
 „Voor ditmaal, ga, 'k vergeef het u.”

A.

UIT HET LEVEN.

Een „Afrikaans” gedicht.

In de platte volkstaal van Zuid-Afrika, 't „Afrikaans Hollands”, dat echter door bijna niemand geschreven wordt — gelukkig vindt het plan om er den Bijbel in over te zetten ook weinig vrienden! — zijn indertijd door den heer Pannevis, een vroom man in Zuid-Afrika woonachtig, eenige fabelen berijmd. Een daarvan vinde, om der „curieusheid-wille”, hier een plaats.

H.

DI TWE DIENSMEISIES.

Daar was eens 'n ou vrou,
 Wat twe diensmeisies hou
 Om voor di werk te sorre.
 Di ou mens slaap mar min.
 Di nagt' is na haar sin,
 Te lang, en alle morre,

So gou as sy di haan
 Mar met syn vlerks hoor slaan,
 En hy syn keel nog oop set,
 Om alle in di rond
 Die oggend te verkond,
 Is sy al van haar strooibed
 En na di slaapplaats van
 Di arme dienstbaar span
 Wat nou hul beste slaap kry.
 Op, meisies, op! dis dag!
 Di werk leg al en wag!
 Op, op, en laat die gaap bly!
 Die arme goed ontwaak,
 Hul het nog baing vaak,
 Hul's half ni uitgerus ni,
 En dis nog lang gen dag,
 Dit is nog donker nag,
 En hul het gen stuk lus ni
 Om so vroeg op te staan
 En an di werk te gaan;
 Mar daar val ni te kies ni;
 Daar hoor hul di ou vrou
 Haar stem al weer: kom gou
 Maak haastig, Sofie, Wiesie!
 Die meisies roep: ons kom!
 Hul trek hul an, en brom,
 Mar moet daaran gelowe:
 Hul moet al weer 'n slag
 Di ganse lieve dag
 Hul arme lijf afslowe,
 Hul wordt di lewe moeg.
 Een oggend weer heel vroeg
 Seg een: Glo dat ek lus kry
 Di haan met syn gekraai
 Syn nek mar om te draai:
 Ni eerder sal ons rus kry.
 Di ander antwoord toen:
 O ja, dit moet ons doen!
 Dan kan ons eers reg lekker
 Tot helder dag bly leg.
 Hul maak so as hul seg:
 Een dag nog steur di wekker
 Di laatste maal hul rus.
 En kry hul nou hul lus?
 Nou wordt dit nog veel naarder:
 Wanneer 'n mens syn plig
 Of lot trag te verlig,
 Maak hy dit dikwijls zwaarder.
 Di twe diensmeisies siet
 Dit ook tot hul verdriet,
 Want nou di haan gevrek ¹⁾ het,
 Is ook di teken weg
 (Al was dit nog so sleg)
 Waarna di vrou gewek het.
 Dit was tog steeds nabij

¹⁾ Van „verrekken”, d. i. omkomen; een woord in 't Duitsch en ook in 't plat Nederlandsch nog gebruikelijk.

Di dageraad, dat sy
 Hul roep maar nou ni selde
 Kom sy met middernag,
 Sy's bang di werk sal wag.
 So moet hul dit misgelde.

Een jeugdig Israeliet, zoo lezen we in de Amerikaansche *Wachter*, werd door Gods genade tot Jezus bekeerd. Hij werd op zijn geloofsbelijdenis gedoopt door Ds. J. M. Ginsburg, te Orsakeny, op den 20sten April. Zijn geschiedenis bewijst wat beproeving er voor een Israeliet ook in onze dagen soms nog aan verbonden is om Jezus te belijden, en het Christendom openlijk te omhelzen.

Ds. Ginsburg zegt, dat de jonge Israeliet was de zeer geliefde zoon van een rijk koopman, en zulks bleef totdat hij 24 jaar oud was. Eerst op de lagere school, en later op de hoogeschool, kwam hij met Christenen in aanraking, begon het Nieuwe Testament voor zichzelf, dat is, in het eenzame, te bestudeeren, en zocht de hulp van een zending. Eindelijk verklaarde hij, dat hij in Jezus geloofde, en verzocht om gedoopt te worden.

Zoo spoedig zijn vader dit hoorde, greep hij hem; met de hulp van een knecht sleepten zij hem naar een plaats in den tuin en bonden hem aan een boom. De vader nam het horloge, de ringen en al het geld van zijn zoon en scheurde hem de jas van den rug. Toen werd de zoon geslagen, totdat de vader zelf vermoeid en uitgeput was. Hij ging naar zijn kantoor terug, en liet zijn zoo vreeselijk mishandelde zoon gebonden aan den boom. Aanstonds daarna kroop een jongere zoon van den koopman voorzichtig naar de plaats der pijniging en maakte zijn broeder los. De om zijn geloof zoozeer mishandelde jongeling wist niet waarheen hij zich zou wenden, zooals hij zich daar bevond zonder geld of dingen van waarde. Hij had geen kleederen om aan te doen, en dorst zich niet naar huis begeven om ze te krijgen.

Toen hij verlangend om hulp uitzag naar het huis, zag hem een goedgehartige dienstbode; zij vulde een valies met de voor den mishandelde zoon des huizes noodzakelijke kleeding, en wierp het door het geopende raam hem toe. Toen hij deze kleederen aangetrokken had en wat hij noodig had met zich genomen, ging hij naar een eenigszins verwijderde stad om een betrekking te zoeken. Dit was voor den om Jezus' wil versmaden jongeling een moeilijke taak; want de vader had reeds naar de bankiers en kooplieden in de rondte getelegrafeerd, dat de zoon zijn familie had te schande gemaakt en dat de vader hem had uitgeworpen. Echter hier zorgde Heere weder voor den om het geloof vervolgden jongeling. Een Christelijke en geloovige bankier nam den jongeling in zijn Bank als klerk; op den eerstvolgenden Zondag werd hij gedoopt en in de gemeente van Jezus ingelijfd.

Jezus' woord wordt ook hier weer bevestigd: „In de wereld zult gij verdrukking hebben”; maar de belofte ook vervuld: „Die Mij eeren zal Ik eeren.”

De vermaning luidt: „Zijt getrouw tot den dood en Ik zal u geven de kroon des levens.”

H.

Een drijvende Bijbel.

Het is bekend, dat de eerste zendingen, die in de nieuwere tijden in Japan zijn doorgedrongen, uitgezonden waren door de Amerikaansche kerk. Dit gebeurde omstreeks vijftig jaar geleden. Vóór dien tijd was, zooals verondersteld wordt, geen Japanees Christen. En ofschoon de meeste menschen lezen en schrijven konden, werd er tot het jaar 1872 geen openbare godsdienstoefening gehouden, en geen huis werd geopend voor de prediking van Gods Woord. Maar overal in het keizerrijk, in de straten en op de openbare wegen, werden papieren aangeplakt, waarop te lezen stond, dat ieder, die de leer van Jezus beleed, gedood zou worden.

Eens wandelde een Japansch edelman van hoogen rang en die dus een goede opvoeding genoten en veel geleerd had, aan de kust van de baai van Jeddo. Het gebeurde kort nadat een Engelsch of Amerikaansch schip — dat is niet recht bekend — de haven verlaten had. Hij bemerkte een klein voorwerp, dat op het water dreef, en zond een adjudant om het te halen. Toen hij het in handen genomen had, zag hij dat het een boek was, en wel een boek dat hij niet kon lezen. Van eenige Nederlandsche inwoners vernam hij, dat het een Engelsch Nieuw Testament was, en dat vele menschen het geloofden als het Woord van den eenigen waren God. Hij hoorde toen dat het vertaald was in Shangai en afgeschreven kon worden. Weldra zat hij aan het hof van zijn vorst met een gezelschap van vijf heeren neder, om den inhoud te bestudeeren.

De geschiedenis van den Heere Jezus trof hem zeer; in zijn geheele leven had niets nog zulk een diepen indruk op hem gemaakt. „Ik heb,” zeide hij, „nooit zulk een persoon gezien of gehoord, noch van hem gelezen of gedroomd, of mij verbeeld dat zoo iemand bestond!”

Gedurende verscheidene maanden werd deze bestudeering van den Bijbel voortgezet. Toen ten laatste vernomen werd, dat er een leeraar te Nangasaki (een heel eind verder) gekomen was, werd een adjudant met vragen naar hem toegezonden, die de daarop bekomen antwoorden terugbracht. Het gevolg was dat door den invloed der waarheid de Japansche edelman en twee van zijne vrienden tot het geloof gebracht werden in Hem, van wien de Schriften getuigen als den eenigen en algenoegzamen Zaligmaker. Zij werden door een zending gedoopt; en voor zoover bekend is, waren zij de eerste Japansche geloovigen.

H.

Een eigenaardige zendingsbeweging.

In de *academies, seminaries, colleges, medische colleges* en *theologische seminariën* (middelbare en hogere scholen) der Vereenigde Staten, zijn van twee tot drie duizend (mannelijke en vrouwelijke) studenten, die verklaard hebben, zich tot den zendingsarbeid te willen verbinden. Velen hunner willen hun leven aan het zendingswerk wijden, indien de Kerk hen wil onderhouden. 't Schijnt het gevolg te zijn eener dergelijke beweging onder personen uit de Universiteit in Engeland, tengevolge der vermaningen van den bekenden prediker Moody.

Een eigenaardige trek dezer beweging is, dat zij is voortgegaan en nog leeft zonder vaste regeling. Ze is gewillig en vrij. Nu tracht men zekerheid te krijgen, of de kerken hen, die zich aanbieden, zonder organisatie willen uitzenden en ondersteunen. Er is geen bestuur, geen president, secretaris of penningmeester. Er is slechts een algemeene en vertrouwelijke instemming, ongezocht en vrij, maar hartelijk, zonder eenige tegenspraak en ongevraagd. Bij algemeene toestemming hebben de studenten aan eenige heeren de poging toevertrouwd om met zekerheid te weten te komen, of de kerkgenootschappen behulpzaam willen zijn om 2000 zendelingen, bij hen die zij nu reeds onderhouden, uit te zenden.

Deze heeren verspreiden een plan, dat hoofdzakelijk deze verbintenis bevat:

„Ik beloof, van dezen dag af, voor den tijd van vijf jaren, iedere week \$..... en ..... cents te geven ter ondersteuning van een zending naar het buitenland, boven en behalve mijn tegenwoordig offer, dat ik voor de Buitenlandsche zending afzonder. (Inplaats van wekelijksche betaling, kan men dit ook, zoo men verkiest, elke drie maanden of jaarlijks doen.)

Moge ook ten onzent de zendingen ontwaken en de handen gesterkt worden van hen, die zenden willen!

H.

De Amerikaansche gezant in Turkije heeft de noodige machtiging voor het Bijbelhuis te Konstantinopel verkregen, om in het Turksch 35000 gedeelten des Bijbels, bestaande in de Psalmen, de Spreuken, de vier Evangelien en de Handelingen der Apostelen uit te geven.

H.

Aangaande den voorspoed van den zendingsarbeid onder de Indianen van Noord-Amerika, getuigt bisschop Whipple: „Er is geen arbeidsveld, dat rijkere vruchten afwerpt dan dat onder de Indianen.” Om dit te bewijzen, brengt hij de volgende getallen bijeen:

Onkosten van het bewind der Vereenigde Sta-

ten voor 2200 Dakota-Indianen, gedurende 7 jaren toen zij onbeschaafd waren..... \$ 1.848.000.

Onkosten voor denzelfden stam, nu Christelijk, voor gelijken tijd..... \$ 120.000.

Deze Dakota-stammen hebben thans een eigen Bijbel en Christelijke leesstof. Johannes 3 vs. 16, zooals de Dakotasche Zondagsschoolkinderen het leeren, luidt:

„Wakantanka oyate kin cantewicakiya, heon Cinhintku isnana icage cin wicaqu, qa tuwe awacin kinhan owihanke kte sni, tuka owihanke wanin wiconi yuhe kta.”

H.

Gelijk men weet, keert bijna geregeld elk jaar 't verhaal weer van de zeeslang, die deze of gene beweert gezien te hebben, en toch nog nooit gevonden is.

Hoe zulke verhalen kunnen ontstaan, bleek onlangs te Menasha in Wisconsin. Gedurende de laatste twee jaren werd door het volk in den omtrek van tijd tot tijd beweerd, dat een zeeslang was gezien in het meer Winnebago. Anderen, die ook het monster meenden bespeurd te hebben, zeiden dat het een walvisch was. In twee gevallen werd zelfs een verklaring onder eede gedaan, tot staving der waarheid, welke verklaringen ook niet zonder grond waren. Kort geleden nu gingen twee knapen naar genoemd meer om te visschen, en bemerkten dat een monster zich in een ondiepe plas water bewoog. Hulp werd onmiddellijk aangebracht, met het gevolg..... dat men een zeeleeuw gevangen nam, die een lengte van elf voeten had. Het feit, dat deze zeeleeuw vier jaren geleden uit een reizend beestenspel aldaar ontsnapt was, had men geheel vergeten.

H.

In een toespraak tot de jongelui, door den Amerikaanschen Prof. Durmond eenigen tijd geleden gehouden, zeide hij o. a.:

„Ik kom van avond niet tot u, om u te zeggen: Behoudt uw *ziel*, maar behoudt uw *leven*. Ik zeg u, tenzij gij dit doet, doet gij een misstap; gij zult uw leven verliezen. Behoudt uw leven, *doet* er iets mede. Terwijl ik in 't Westen reizende was, zag ik een rivier in de Rocky Mountains; en haar opgaande, werd zij hoe langer zoo nauwer. Ik had nooit tevoren zulk een rivier gezien, en ik volgde haar zeer nieuwsgierig; zij werd al nauwer en nauwer, totdat ze in het zand verdween. Alzo is het leven van ieder mensch, die slechts voor zichzelf leeft. Indien gij uw leven wilt behouden, maakt uzelf dan uit elken dag een nieuwe toewijding aan den dienst van Christus.”

H.

De Protestantsche kerk in Spanje telt thans 112 kapellen en schoolhuizen, 111 parochiale scholen, met 61 onderwijzers en 78 onderwijzeressen, 2545 jongens en 2095 meisjes. Er zijn 80 Zondagsscholen met 83 helpers en 3231 scholieren. De kerken worden bediend door 56 leeraars en 35 evangelisten. Ds. F. Fliedner zegt, dat het werk van alle zijden vooruitgaat.

H.

De Samoanen worden voor het schoonste ras gehouden op de Polynesische eilanden. Zij zijn bevallig, voorkomend, van goedge nature, en hebben een zachte en muzikale taal. — Zij zijn tot het Christendom bekeerd, en nu zeer zedig en eerlijk. Op Zondag wordt aan wal geen werk veroorloofd; ook wordt den inboorlingen, zoo zegt men, niet toegestaan alsdan aan boord der schepen, in de haven liggende, te werken. De handel in drank is bepaald verboden.

Slechts vijftig jaar geleden bezocht de eerste zending deze eilanden; thans telt men 5974 kerkleden en 15734 kerkgangers, met 177 inlandsche leeraars.

H.

* * * *Amsterdamsch.*

Een paar malen gaven we in „Taal en letteren” een proefje van het Amsterdamsche dialect. Welnu, wie kan dit Amsterdamsche zinnetje ontcijferen, dat een jonge marinier, die „verkeering had”, tot zijn „meissie” sprak?

„*Nou allà keman dà maar bekkie bij.*”

Gelijke munt.

Een „Bauernfanger” — iemand dien men in Nederland kwartjesvinder noemt — sprak een vreemdeeling aan met het doel hem op te lichten. Deze, ofschoon er zeer eenvoudig uitzien, had meer menschenkennis dan de schurk hem toeschreef. Hij antwoordde heel beleefd: „Excuseer mij, mijnheer, *ik ben zelf kwartjesvinder!*”

In de zaken ingeleid.

Een jonge man was met een handelaar geassocieerd. Hij bracht het kapitaal aan en de handelaar de vakkennis. Een half jaar later vroeg een zijner vrienden aan den kapitalist: „Wel, Jan, hoe gaat het in de zaken? Kom je er al wat in thuis?”

„Dat gaat opperbest,” was 't antwoord, „ik ben zeer gevorderd. Een half jaar geleden had ik het geld en hij de kennis; nu heb ik de kennis en hij heeft het geld.”

V R A G E N B U S .

De volgende antwoorden zond onze vriend C. K. Jr. te O. in op de vragen, onlangs door een der lezers gedaan.

VRAAG 1. *Excelsior* 15 Juli 1889.

Wat beteekent het woord *Sela*, dat men menigmaal in de psalmen leest?

ANTWOORD. Het woord *Sela* in de Psalmen dient, om het gelezene ernstig te overdenken; dus beteekent het zooveel als: „Denk daarover na.” Eene uitdrukking van dezelfde beteekenis als het woord *Sela* wordt, als ik mij niet vergis, in Nederland bij het excerceeren van de soldaten gebruikt, *voordat* het eigenlijk commando gegeven wordt, n.l.: „Geef acht!”

VRAAG 2. *Excelsior* 15 Juli 1889.

In welk boek des Bijbels komt de naam van God niet voor en welke beteekenis hebben wij daaraan te hechten?

ANTWOORD. In het boek Esther, dat enkel historisch is, komt Gods naam niet letterlijk voor, maar uit zijne (Gods) daden toont de Heere, dat Hij gedachtig is aan zijn verbond, met Abraham, Izak en Jakob gesloten, zoodat wij Gods naam als het ware op elke bladzijde kunnen lezen.

VRAAG 3. *Excelsior* 15 Juli 1889.

In Exodus 16:18 lees ik van het opzamelen van manna, dat die veel verzameld had, had niet over, en die weinig verzameld had, had geen gebrek. Hoe moet men dit verstaan?

ANTWOORD. De Heere had bevolen, dat voor ieder lid van het gezin een gomer manna mocht verzameld worden (Exodus 16:16). Maar daar ieder niet evenveel verzamelen kon, moesten alle huisgenooten het verzamelde aan den huisvader geven; deze mat dan ieder een gomer toe, zoodat hij, die veel verzameld had, *niet meer*, en hij die weinig verzameld had, *niet minder* kreeg, dan zijn deel.

C O R R E S P O N D E N T I E .

J. C. G. te R. — We moeten, uw schrijven waardeerdend, herhalen, dat we van elken inzender *den naam* dienen te weten. Deze blijft overigens 't geheim der

RED.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

HET TERREIN.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

„Neen, geen zichtbre stalen zwaarden!
Neen, geen pijlen! Neen, geen paarden!
Aardsche wapens baten niet,
Waar Gods stem den strijd gebiedt!

DA COSTA.

Herinner u, waarde lezer, één van de drukkende zomerdagen, welke we dit jaar doorleefden! De hemel schijnt van koper te zijn. De zon schiet, ach, neen, zij laat hare roodgele stralen geestdoodend vallen op al, wat daar beneden leeft. De bloemen laten hare kelken hangen op den steel. De halmen zijn onmachtig het wicht der aren langer te torsen. De dieren zijn te loom, om aan hunne instincten gehoor te geven. De grond blaakt onder uwen voet. De lucht prikkelt uw gelaat.

Ginds in het zuiden steken zwarte, zware luchtgolven op aan den horizon. Ze trekken ten strijde, langzaam maar zeker. Uit het oosten naderen de vijanden ten kamp. Zij verduisteren het zonnelicht achter hunne zich steeds opstuwende gelederen. De gansche lucht is grauw. 't Wordt al duisterder boven u en in u. Ge verlangt naar verademing en ge werpt een zorgvollen blik op dat dreigen ginds, op dat horten en stooten dier reuzen, wier kamp alleen verademing brengen kan.

Een straal doorklieft het donker. Welk een slag! Alles is weër stil! Aak'lig stil, als uw eigen hart! De wind steekt op! Gele wolken van stof heffen zich steigerend omhoog, als wilden ze mede den kamp aanbinden met de zwarte gevaarten daarboven. Nog één straal, scherper, sneller dan zooeven! De donder ratelt en rommelt voort! De hemel is in vuur! De aarde dreunt! De dieren steken de koppen bijeen! De mensch zwijgt en bidt!

Daar ruischt, daar plast het bloed der verslagenen. Een stroom van regen valt kletterend en spat-tend neêr, bruisend, als woû ook hij de aarde verwoesten! Ginds jagen de reuzen in woeste vaart voort naar den gezichteinder! De eersten in den strijd hebben elkander het hart doorboord! De Heere was in den vuurgloed niet!

Ook in het beven harer leden voelde de aarde Hem niet naderen! Maar nu, het regent al zegen! Temidden der suizende stilte waait u bloemengeur tegen en de zwarte wolken daarboven scheuren stralend uiteen!

Uw hart smelt weg in stille verkwikking!

Ziedaar een beeld van Europa aan den morgen der zestiende eeuw. Daar moest, daar zou een geweldige omkeer plaats hebben in Staat en Kerk, dat gevoelde ieder en men huiverde bij de gedachte er aan, al moest men bekennen, dat het zóó, neen, zóó niet langer voortgaan kon. Reuzen zouden hunne krachten tegen elkander meten, ook al ontzette men

zich reeds bij den enkelen aanblik, hoe ze hunne strijdkrachten verzamelden en langzaam maar dreigend elkander tegemoet trokken. Paus en keizer, geestelijkheid en volk, adel en burgerij, de priesterschap en de kerke Gods, 't trekt hortend elkaar tegemoet!

„Wachter, wat is er van den nacht?”

En tot allen klinkt de bazuin van den Engel der gemeente, die daar antwoordt:

„Bereidt den weg! Verhoogt de baan! Ziet, uw Koning komt tot u!”

Europa kende het ijzeren rijk van het leenstelsel niet meer. Barthold Schwartz had de rotsburchten van den leenadel doen springen en de helden van de Arthur- en Karelromans waren gevallen voor de kracht der vuurwapenen. De kruistochten reeds hadden hunne rijen gedund, en perk gesteld aan hunne weelde. Doch nog steeds gingen zij in den nevel van den ouden leenadel daarheen tusschen de poorters, en dezen ontsloten den man in het van goud en zilver schitterend harnas nog steeds eerbiedig den toegang tot den troon, als deze den vorst zijn heldenarm en zijn goed zwaard ten dienste aanbod. Zie, Englands vorsten betwisten Frankrijks koningen den troon. Een honderdjarige strijd velt de bloem der Fransche en Engelsche ridders op het slagveld. Doch neen, dat verhoogt slechts den roem der overwinnaars; dat heft den loodzwaren last niet op, waarmede hun schijn van overwicht het volk doet zuchten.

Maar, eene vrouw, eene herderin, eene dweepster trekt voor die ridders heen. Zij is vooraan in den strijd. Zij dringt door de duizenden des vijands. Zij ontzet Orleans en voert den koning dwars door den vijand naar Rheims ter kroning. Zij doet den Engelschen ridder voor haar huiveren; de Fransche helden weidt zij als de lammeren harer kudde! Zij licht den helden van de middeleeuwen het vizier en 't volk herkent ze, na eeuwen weêr, als menschen van gelijke beweging als de poorters. De maagd van Orleans wordt als toovenares verbrand, maar zij heeft den bangen droom van het leenstelsel verstoord!

Daar gaat een vuur op uit Constanz! Een hoop houts is ontstoken. Een martelaar, door de vlammen omgeven, is het, helaas, nog levend bewijs, dat men Rome niet straffeloos aantast, dat het door de kerk de wereld regeert. Maar: „Uit mijn asch zal een zwaan opstaan!” profeteert de Boheemsche gans. Het volk ziet hem den geest geven; 't heeft geleerd, hoe de geloovige getrouw kan blijven „tot in den doet”. De Bohemer ziet zijn trouwen herder sneven en gordt zich ten kamp tegen zijn meinedigen keizer. De asch van Huss en Hieronymus van Praag, op de wateren van den Rijn gestrooid, levert nu reeds aan Duitschlands volken de illustratie op het lied der toekomst:

„En nemen ze ons het lijf,
Goed, eere, kind of wijf —
Het brengt hun geen gewin!”

Een oude van dagen, een sinpele poorter, gaat voor u uit in den Haarlemmerhout. Straks staat hij u ten dienste, als gij wacht, tot de hoofdpoot der kathedraal zich voor de vesper ontsluit. Maar nog is het voor hem tijds genoeg, zich met zijne kleinkinderen in het lommer der beuken te verpoezen. Hij snijdt een letter in een stuk beukenschors. De schors ontvalt zijn hand. Een vonk vliegt hem door het brein. De boekdrukkunst is uitgevonden. Laurens Janszoon wandelt peinzend naar de stad terug. Het bijgeloof smelt voor hem heen. De genius der Hervorming zweeft hem na op den voet met het geopende Godswoord in de hand! En als de vrije poorter straks, van de harde dagtaak weergekeerd in den schoot der zijnen, dezen echten „spiegel der behoudenis” openslaat en leest en onderzoekt, dan bezielt hem een vreemde moed, sterker dan de maagd van Orleans in de harten wist te wekken, dan gaat hem een licht op, helderder dan de houtmijt van Constanz vermocht te verspreiden.

En moge hij den kostbaren schat voor het bespiedend oog verbergen en zuchten: „Heere, tot hoe lang?” reeds nu geeft zijne ziel getuigenis aan den man, die Rome en de wereld den handschoen toewerpen zal!

Wondere dageraad, vol van geheimnissen! Het huis van Habsburg zetelt op den Duitschen keizertroon. Het verzwagert zich met het machtige Bourgondië en erft „de rijke bruid” der Nederlanden. Het huwt zich aan de overwinnaars der Mooren en ontvangt Spanje en half Italië tot bruidschat. Is dan de arm van den vijand der Hervorming nog niet genoeg tot den strijd gesterkt? Zal hij nog langer voortgaan en zich beroemen?

Een vreemdeling staat daar aan de tent van Ferdinand den Katholieke, den overwinnaar van het Granada der Mooren. 't Is heden een blijde dag: misschien zal men hem gehoor geven. Het rijke Genua heeft zijn ondernemenden zoon afgewezen; het trotsche Venetië keerde den geestdrijver den rug toe. Portugal deed hem vruchteloos wachten. Van klooster tot klooster zijne teleurstelling en zijne ijdele hoop voortslepend, is hij hier gekomen. Zijn geest is moede, zijn hart gebroken: toch moet dáár land zijn in het Westen! Eindelijk wordt zijne bede verhoord. Ginds zwalkt hij met twee schepen op den wijden Oceaan, dagen, weken achtereen. Drie dagen uitstel zijn hem door het muitend scheepsvolk gegund: dan zal men hem dooden. De schrikbare morgen breekt aan. Hij is tot sterven gereed, maar — toch moet daar land zijn!

Een strand van betooverende schoonheid vertoont zich aan het oog des wanhopigen! Spanje heeft Amerika gewonnen! Columbus voert den Habsburgers de zilvervloten aan, om het hulkje van Gods

kerk op den grooten werelddocean te bekampen en te doen zinken.

Straks is een knaapje te Gent geboren. De eerste stralen van de zon der zestiende eeuw spelen om zijn wieg. De magistraat der stad legt een Bijbel en een zwaard ten geschenke aan den voet van het vorstenkind. Dat knaapje is de erfgenaam der Habsburgers, der Bourgondiërs en van het Spaansche koningshuis. Dat hoofdje zal de keizerskroon der Duitschers, den gravenwong der Nederlandsche gewesten, de koningskroon van Spanje, Napels en Sicilië dragen; dat armpje zal den scepter zwaaien over Amerika. Een onmetelijk gebied wacht hem; de zon zal in zijne staten nimmer ondergaan. Voor hem zal de moed der poorters zich wapenen; voor hem het rijk der gedachte! Hij zal zijn winst doen met den afkeer der volken van al wat Rome heeft gewijd; voor hem de zilervloten van Columbus! Zij allen zullen zijn arm sterken. Rome zal hij door zijn trawanten doen bespringen; den heiligen vader zal hij voor zich doen sidderen. Maar neen, ook hij zal zich straks tegen Gods kerk in het harnas stellen; ook hij zal, in stede van het Woord met zijn goed zwaard te beschermen, dat zwaard tegen dat Woord keeren.

Wat hopelooze kamp! Waar zijn de vermetelen, die dien durven bestaan? Waar is de rampzalige, die paus en keizer den handschoen toe durft werpen? Wie zal het vrije volk den Bijbel durven hergeven; wie het voor dien Bijbel ten kerker of ter houtmijt voorgaan; wie het straks leeren er zich doorheen te slaan met God en met eere?

Voorwaar, een blik op het terrein bemoedigt niet!

Daar worstelt een monnik in zijn eenzame cel, het hoofd over, het hart onder Gods Woord gebogen. Hij treedt naar buiten en hecht den handschoen, Rome toegeworpen, aan de deur der slotkerk te Wittenberg. De paus schiet zijn banbliksem op hem. Hij vangt dien in zijn hand en, ten aanschouwen der Duitschers, slingert hij dien terug op hem, die dien wierp. Men daagt hem voor den keizer en de vorsten. Hij verschijnt en doet ze verstommen voor den mond der Waarheid. Men dreigt hem met vuur en water. Hij antwoordt:

„En nemen zij ons het lijf,
Goed, eere, kind of wijf --
Het geeft hun geen gewin!”

Wondervolle omkeer!

Een keizer wapent zich tegen hem, maar diens leenmannen scharen zich onder zijne gelederen in den geestelijken strijd. Koningen gorden zich en eene halve wereld wapent zich voor zijne zaak. De keizer moet straks aan zijne volgelingen het behoud van zijn troon en kroon vragen. De monnik heerscht als een keizer in de harten der Duitschers, de keizer sleept als een monnik zijn laatste dagen ten einde. Laurens Koster heeft den weg voor Luther

gebaand, Columbus heeft vergeefs de schatten van Amerika's zilvermijnen den Habsburgers in den schoot geworpen. Luther en de zijnen treden uit den strijd van eene eeuw, de kleederen bevekt met het eigen martelaarsbloed, maar het hoofd gekroond met de lauweren van de zege. Hun buit wordt voor hen heen gedragen en de echo van hun zegelied dringt door de eeuwen van het nageslacht:

„Een vaste Burcht is onze God!
Een Toevlucht voor de zijnen!”

DE CACTUS.

Wie heeft nooit een cactus gezien? Menigeen onzer lezers zal er wel een of meerdere in een bloempotje hebben. Wil men echter de cactusplant in haar volle heerlijkheid zien, dan moet men naar haar vaderland, Noord-Afrika, gaan. Onze plaat toont tot welken groei zij daar komen. Ze bereiken drie, ja vier manshoogten. Gewoonlijk worden er hagen van aangelegd tot bescherming der wegen en omtuining der hoven. Zulk een cactushaag is zoo sterk als een muur, en de duizenden doornen, die er aan groeien en er als groote naalden uitsteken, verbieden elke aanraking. Zelfs geen olifant kan er doordringen.

De cactus is een saprijke plant. Het is daarom verwonderlijk, dat zij in den dorsten en droogsten grond zoo welig tiert.

W.

GESCHEIDEN — VOOR EEN TIJD.

VII.

't Verbaasde den wolkammer wel een weinig, dat dokter Astier, die nu juist niet voor een vriendelijk man bekend stond, zoo voorkomend was, en de gedachte rees aanstonds bij Brun op: daar is een reden voor. Hij was echter slim genoeg om niets te laten blijken en af te wachten, of 't hem wellicht duidelijk zou worden. Dat duurde trouwens niet lang.

„Ruw weer van daag,” zei de geneesheer, voor den wolkammer plaats makende.

„Zeker,” was 't antwoord, „maar het gaat mij als u, heer dokter; als men mij roept moet ik er uit.”

„Ja,” antwoordde de geneesheer met iets als een zucht; „evenwel de wintertijd heeft ook zijn goede zijde. Men blijft dan althans meer van soms lastige bezoeken verschoond.”

Brun zag den spreker van ter zijde aan. Wat bedoelde hij? Doch de dokter ging voort.

„Gij hebt ook nog al eens gasten in uw huis, niet waar?”

„Zoo nu en dan eens een koopman.”

„o Zoo, ik dacht ook wel anderen.”

„Anderen — wat bedoelt gij?” vroeg de wolkammer, die zich gansch niet op zijn gemak voelde.

„Och, ik meende dat ge ook wel eens lieden ontvingt, die zoowat in mijn gild behooren, geleerde lui.”

„We hebben gelukkig in jaren geen dokter noodig gehad,” sprak Brun ontwijkend; „anders dat weet gij” . . . .

„Hoor eens, vriend,” zei de dokter eensklaps ernstig, „wij zullen ronduit spreken. Gij ontvangt 's nachts vreemde gasten en 't zou u kwalijk vergaan, als iedereen wist wat ik weet.”

Bij die woorden vestigde dokter Astier zijn kleine, grauwe oogen doorborend op Brun. Deze ontstelde zichtbaar en werd bleek. 't Ontging den geneesheer niet. Hij had den wolkammer in zijn macht.

„Ik zie, we begrijpen elkaar,” ging hij voort. „Maar wees gerust; ik zal niet klappen.”

„Een mensch verdient graag,” stotterde Brun verlegen.

„Juist vriend, dat zeg ik ook en daarom heb ik u een voorstel te doen. We kunnen allebei iets verdienen en vrij wat ook, als we elkaar maar verstaan. Er is een hooge prijs uitgelooft voor ieder die den prediker Durand — ge ziet, ik weet alles — uitlevert aan 't gerecht. Ik begrijp dat ge in uw kluzenaarswoning daar niets van gehoord hebt. Wat dunkt u als we eens samen dat prijsje verdienen?”

De geneesheer wachtte een poos, om te zien of zijn voorstel in goede aarde viel. Doch Brun maakte geen haast om te antwoorden, en overwoog bij zich zelf, of hij niet liever het winstje alleen zou trachten te behalen. Doch hij begreep spoedig, hoe Astier hem in dat geval kon aanklagen wegens 't verbergen van ketters, en er althans vrij veel kans was dat hij nog straf beliep.

De dokter echter verklaarde Brun's stilzwijgen uit geheel andere oorzaken en ging voort:

„Gij behoeft er uw geweten niet over te bezwaren, manlief. Wat ge gedaan hebt is zeer verkeerd, doch 't is nooit te laat om zich te bekeeren. Gij hebt u bezondigd en tegen de regeering en tegen de heilige kerk. Doch ge kunt alles weer goed maken als ge den ketter uitlevert.”

Nog altijd gaf de wolkammer geen antwoord; hij aarzelde nog. Wellicht bedacht hij, hoe 't een man gold die niets kwaads had verricht; wiens geloof ook dat van zijn, Brun's, vaderen was geweest; een man, die in goed vertrouwen nu en dan onder zijn dak vertoefde. . . .

Maar dokter Astier begreep met duivelsche schrandtheid, dat hij 't ijzer moest smeden terwijl het heet was, en sprak weer:

„Bovendien, vriend Brun, krijgt ge, als gij doet wat ik u voorstel, een geheel ander en beter leven in huis. Gij weet wel, hoe de heele stad spreekt van de verwijdering die er bestaat tusschen u en uw vrouw. Dat komt vooral doordat gij even on-

verschillig voor kerk en godsdienst zijt als zij er haar hart op gezet heeft. Maar als ge doet wat ik u voorstel komt alles terecht, en zal ze u prijzen al haar leven.”

In hoever nu de redeneeringen van den dokter over Brun's geweten en over zijn vrouw indruk op den wolkammer maakten is moeilijk te zeggen. Doch zeker is dat het Schriftwoord waarheid spreekt: „De geldgierigheid is een wortel van alle kwaad.” Terwijl de dokter sprak, zat Brun, zonder veel meer te luisteren, reeds te overwegen wat hem dat „zaakje” op kon brengen. Het uitgelooft goud schitterde hem als 't ware in de oogen. Nog een oogenblik en het was beslist.

„Nu, dokter,” sprak Brun, „gij moet het weten. Ik ben uw man, maar de verantwoordelijkheid blijft voor u.”

„Met genoegen,” antwoordde dokter Astier; „zoo loopt de zaak goed en is de prijs ons.”

„Maar,” sprak Brun, „één voorwaarde moet ik stellen. In mijn huis mag de predikant niet gevangen genomen worden.”

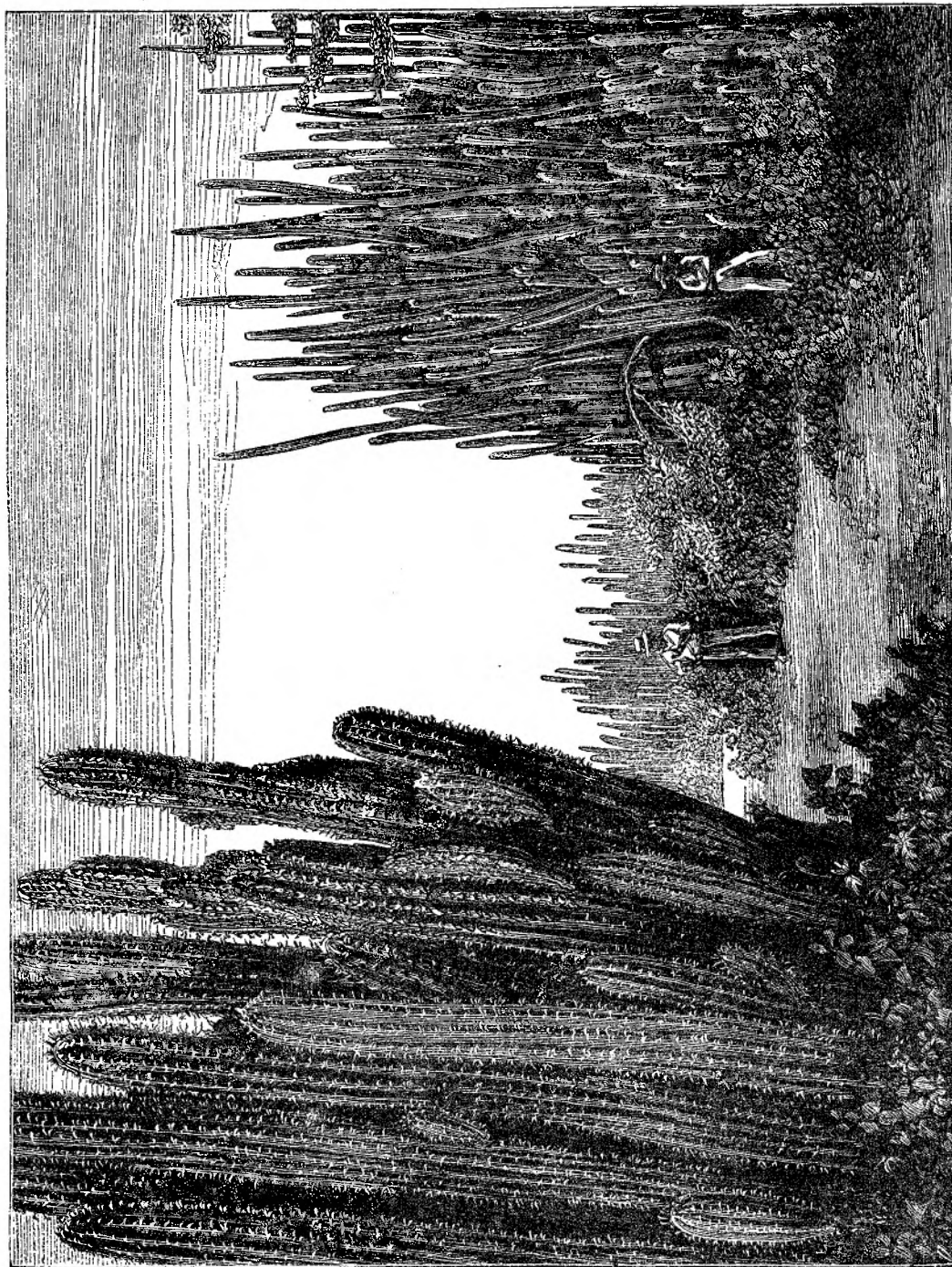
„o, Gij brave man!” riep de dokter grijnslachend. „Ik begrijp u; 't mocht later eens uitkomen dat gij hem voor goed geld vele nachten geherbergd hebt, niet waar? En als uw Gereformeerde vrienden wisten wie de aanlegger was, waart ge menigen goeden klant kwijt. Ge ziet, ik begrijp u. Maar stel u gerust. Buiten mijn twee zoons is er niemand dan wij in 't geheim en wij zullen niet klappen.”

„'t Zou u evenmin voordeel doen, als men alles wist,” dacht Brun, doch hij zeide niets en luisterde alleen toen de dokter hem uitlegde, hoe het al met behulp der overheid zou uitgevoerd worden; de dokter en zijn zoons zouden des noods helpen. Brun had niet anders te doen dan de aanwijzing te geven, — 't gemakkelijkste maar tevens een der voornaamste dingen in het verraderlijk plan.

Aldoo gerustgesteld wat de mogelijke kwade gevolgen voor hem zelf betrof, zette Brun zich zoo gemakkelijk mogelijk in een hoekje van den wagen om eens recht na te gaan, hoeveel er weldra zou zijn te winnen. Dokter Astier verzonk eveneens in diepe gedachten. Slechts een vluchtigen groet wisselden beiden, toen Brun, het doel van zijn reis bereikt hebbende, uitstapte. Alleen fluisterde de dokter hem nog toe: „Afgesproken” en de wolkammer antwoordde hoofdknikkend.

Het verraderlijk plan was vastgesteld; 't wachtte nu slechts de uitvoering.

Dokter Astier, die er de Judasrol in speelde, was iemand die te allen tijde meer aan zijn genot, en juist niet van de beste soort, dan aan zijn plichten had gedacht. In dien geest waren ook zijn zonen opgevoed; geen wonder, dat zij aardden naar den vader en even begrijpelijk dat het gezin telkens in geldgebrek verkeerde. Dat was dan ook de eerste en eigenlijk eenige aanleiding geweest, die den

DE CACTUS.

geneesheer dreef om den uitgelooften prijs te willen verdienen. Zoodra hij er van hoorde, was die gedachte bij hem opgekomen, doch hoe haar te verwezenlijken?

Evenwel wie het kwade wil doen vindt ook de middelen daartoe. Dat de Gereformeerde leeraar zich in den omtrek moest ophouden, wist men. Ook begreep de dokter zeer goed, dat de plaatsen waar de

predikant zich ophield, aan vele zijner geloofsgenooten bekend zouden zijn. Hierop nu bouwde hij zijn plan. Als geneesheer werd hij bij allerlei personen geroepen, ook bij dezulken die onder verdinking van ketterij lagen. Bij dezen wierp dan de dokter het net uit en poogde door een praatje met zieken of met gezonden, door schijnbaar argelooze vragen, te komen achter hetgeen hij weten wilde.

Zoодоende wist hij al spoedig hoe Durand er ongeveer uitzag en ook dat hij niet in het stadje zijn verblijf hield. Nu had Astier een spoor en met behulp zijner zonen kwam hij verder. 't Werd hem weldra duidelijk, dat Brun de wolkammer de man moest wezen die den ketterschen predikant nu en dan huisvestte. Misschien zou de geneesheer niets liever gedaan hebben dan den prijs alleen verdienen. Doch hij bedacht, hoe hij daarbij ten eerste zelf als handelende persoon zou moeten optreden en ten tweede hoe hij zoодоende Brun onvermijdelijk in het ongeluk zou storten.

't Een en 't ander moest onvermijdelijk veel opspraak wekken en hem, Astier, bij niet weinigen — ook Roomschen — gehaat maken. En dan, zoo berekende hij, kon hem de zaak, hoe hoog het loon ook was, ten slotte nog wel eens meer schade dan voordeel berokkenen.

Door al deze overwegingen kwam de geneesheer er ten slotte toe te handelen als we hierboven beschreven. Dan bleef hij schotvrij en streek veilig 't sommetje op.

Wat Brun betreft, de dagen die nog verliepen eer de week ten einde was, gedroeg hij zich jegens zijn vrouw zoo geheel anders, zooveel vriendelijker dan gewoonlijk, dat zij er niets van begreep en er voorloopig maar 't zwijgen toe deed. Doch haar verbazing steeg ten top, toen haar man, den eerstkomenden Rustdag, zijn beste pak aangedaan hebbende, zich, toen zij gereed stond ter kerke te gaan, bij haar voegde en sprak: „Ik ga meê”, en de daad bij 't woord voegde. Daar de wolkammer in geen jaren ter kerke was geweest, verwekte zijn komst ook daar eenig opzien. Doch Brun stoorde zich daar minder aan. Hij schikte zich althans voor 't oogenblik in alle dingen naar zijn vrouw en 't gevolg was, dat weldra de vrede was geteekend.

Zoodra de zaken aldus stonden, wierp Brun een vischje uit, om er achter te komen, of zijn vrouw ook ooit vermoed had dat een Gereformeerd prediker onder haar dak een nacht doorbracht. Weldra echter bleek, dat zij 't in de verte niet vermoedde. Dat was juist wat Brun gewenscht had. Voorzichtig en in niet al te duidelijke woorden liet hij merken dat er mogelijkheid bestond om een werk te doen, waarmede men zich bij God en de kerk verdienstelijk kon maken. Nieuwsgierig vroeg de vrouw wat dat zijn kon. En nu deelde Brun haar meê hoe hij, gelijk zij gezien had, van plan was zijn leven te beteren en nu ook wenschte, dat zij hem daarin zou behulpzaam zijn.

„Maar hoe dan?” was de met verwondering gedane vraag.

Nu deelde Brun haar voorzichtig meê welk een gast hij vaak had geherbergd . . . een Gereformeerd predikant. De vrouw sloeg van verbazing de handen ineens, terwijl zij met afschuw uitriep: „Een ketter in ons huis! Had ik dat geweten!”

„Maar nu gij 't weet,” vervolgde haar man kalm, „doet gij best te zwijgen. Anders beloopten we allebei straf.”

„Maar *ik* heb het toch niet gedaan!”

„Ja, daar zal nu zoo nauwkeurig niet naar gevraagd worden, als het uitkomt. Maar wees gerust. Het is gebeurd, maar ook voor 't laatst. Ik ben tot beter inzicht gekomen, en zal den ketter niet meer toelaten.”

„Gij moet hem aan 't gerecht overleveren,” sprak de vrouw, „dan krijgt hij zijn loon.”

„Dat zal ook juist geschieden,” sprak Brun, en nu vertelde de waardige echtgenoot al wat hij met den dokter had afgesproken.

„Ziet ge,” sprak hij ten slotte, „zoo bevoordeelen wij ons en doen een goed werk meteen.”

„Het geld moogt *gij* houden,” antwoordde de vrouw, die onwillekeurig, spijt al haar dweepzucht, iets voelde van het verraderlijke der handelwijs, die haar man wou volgen.

„Zooals ge wilt,” was 't antwoord, „doch nu moet gij ons helpen. Noch de dokter, noch ik kunnen zonder argwaan op te wekken naar den predikant vragen, of liever de dokter heeft het al te veel gedaan, en ik zou er verdenking door wekken. Bovendien leef ik voor mij zelf en kom niet onder de menschen. Maar gij kent en spreekt de halve stad. Geef nu uw ooren maar goed den kost en als gij wat van den predikant hoort, dat hij hier komt, waar hij is of zoo iets, zeg 't mij dan dadelijk, als ge hem mocht zien.”

„Maar ik ken hem niet,” viel de vrouw hem in de rede.

„'t Is waar,” hernam Brun, die zich nu beijverde aan zijn vrouw zulk een trouwe beschrijving van den predikant te geven, dat geen schilder 't zou verbeterd hebben. En na haar nogmaals te hebben betoogd hoe er tot eer der kerk en wat dies meer zij, niets schooners was te doen dan te helpen om den predikant in den strik te krijgen, stond hij op om aan den arbeid te gaan.

H.

UIT HET LEVEN.

Biggeloof.

Toen de welbekende bedrieger graaf Cagliostro zich voor de eerste maal te Parijs bevond, viel onder vele anderen de kardinaal Rohan in zijn strikken. Rohan kocht namelijk van den graaf voor 50.000 francs een elixir, dat het menschelijk leven 5557 jaar zou verlengen.

Onder de nagelaten papieren van den kardinaal bevond zich een aantekening van zijn eigen hand van den volgenden inhoud: „Een middel door den graaf Cagliostro ontdekt, om de natuurlijke weder-

zijn voorstel in goede aarde viel. Doch Brun maakte geen haast om te antwoorden, en overwoog bij zich zelf, of hij niet liever het winstje alleen zou trachten te behalen. Doch hij begreep spoedig, hoe Astier hem in dat geval kon aanklagen wegens 't verbergen van ketters, en er althans vrij veel kans was dat hij nog straf helien.

't geheim en wij zullen niet klappen.”

„'t Zou u evenmin voordeel doen, als men alles wist,” dacht Brun, doch hij zeide niets en luisterde alleen toen de dokter hem uitlegde, hoe het al met behulp der overheid zou uitgevoerd worden; de dokter en zijn zoons zouden des noods helpen. Brun had niet anders te denken dan de zaak te laten rusten.

geboorte voort te brengen en om tot een bestaan van 5557 jaren te geraken. Hij die deze volmaaktheid deelachtig wil worden, moet elke vijftig jaar, in de maand Mei, gedurende volle maan, naar het land terugtrekken en aldaar gedurende veertig dagen een streng vasten in acht nemen; niets eten dan fijne planten en niets drinken dan stilstaand water. Op den zeventienden dag moet hij zich doen aderlaten en daarna zes druppels van het levenselixir nemen, waarmeê hij tot den twee en twintigsten dag voortgaat. Alsdan legt hij zich te bed en neemt een grein van het „Materia prima”. Dit is de stof waaruit God den eersten mensch onsterfelijk gemaakt heeft, — welke echter door den zondeval zijn onsterfelijkheid verloor — en die de graaf Cagliostro zoo gelukkig was weder te ontdekken. Hij, die zich aan de verjongingskuur onderwerpt, zal verder hevige krampen ondervinden.

„Op den 24^{en} dag moet hij een tweede grein van het Materia prima nemen. Hij verliest hierop zijn huid, tanden en haren. Op den 35^{en} dag neemt hij een lauw bad en op den 36^{en} dag een derde hoeveelheid, waarop hij in een diepen slaap valt. Gedurende den slaap groeien de haren en de tanden weder aan en het lichaam wordt met een nieuwe huid overtrokken. Op den veertigsten dag is de wedergeboorte voltooid.”

Dit sprookje geloofde tegen het einde der 18^e eeuw iemand, welke een hooge geestelijke waardigheid bekleedde! Hoe moet het er toen in de hoofden der lagere geestelijkheid hebben uitgezien.

H.

Uit Amerika.

Dat Amerika rijk is in, zachtst gezegd, zonderlinge dingen, ook op godsdienstig gebied, zal zelfs zijn grootste liefhebber niet ontkennen. We vertrouwden echter onze oogen niet recht, toen we in een zeer ernstig godsdienstig blad uit de Nieuwe Wereld vonden het volgende

**„LEERSTELLIG KREUPELDICHT, OVER DE
H. SCHRIFT.”**

A LA HELLENBROEK, HFST. 2.

I.

De kennis tot de zaligheid,
Is in de Schriften neêrgeleid.
Vóór Mozes was de Schrift eigenlijk onbekend;
God sprak tot de Vaderen, maar dit nam een end:
Hij stelde d'Openbaring in de Schriften bijeen,
Hoewel eerst Mondelijke aanspraak langs hetzelfde
liep heen.

II.

Het eerst is de Schrift aan Mozes ingegeven.
Deez' heeft de 5 eerste boeken geschreven.

Of zegt ge hierop geen ja,
Kijk dan de Pentateuch van dr. Vos maar eens na.
De overige boeken zijn van de profeten,
D' Apostelen hebben van 't Nieuw Testament zich
gekwteten.

III.

De Ingeving der Schrift valt in drie weêr uiteen:
Aandrift en Ingeving en Uitvoering meteen.
De ingeving betreft zoo de zaak als 't Woord:
Wie heeft van een zaak zonder woord ooit gehoord?
Het kleed van de zaak is immers de letter?
De zaak inspiratie is Oud-Ethisch geschetter!

IV.

De Hebreuwsche taal vindt men in 't Oude Verbond.
Dit is de taal van de Heilige profeten.
Deez' schreef hunne pen en sprak hunne mond;
Wordt dus terecht de grondtaal geheeten.
Daniël is deels in 't Chaldeeuwisch ons beschreven;
Voor 't Nieuwe Verbond is een Grieksch taalkleed
geweven.

V.

God wilde echter dat zijn Woord,
Bekend werd allen volken;
Zoo plantte Hij het in veel talen ook voort,
Door Godgeleerde tolken.
Wij Hollanders hebben de vertaling der Staten,
En tot de nieuwe translatie kan geen mensch ons
bepraten.

VI.

„De Schrift is niet Gods Woord; Gods Woord is in
de Schrift.”

Zoo leugent het huidige Bijbel-vergift.
Toch zijn er woorden van Satan zelfs beschreven?
Gewis; maar ook die zijn van God ingegeven.
Tot leering en inlichting zijn ook deze geboekt;
Zie toe dus, dat Satan hiermeê niet verzoekt.

J. KEIZER.

Zeeland, Mich., 17 Juni 1889.

Dit gedicht (?) wordt nog vervolgd, doch de lezer zal wel genoeg hebben. De Bijbel toegelicht in den trant der „gedichten van den Schoolmeester”. Misschien — we hopen het — geschiedt het in „heilige onnoozelheid”. Wij voor ons zijn echter blij minder onnoozel te wezen en gelooven tegen dergelijke ongepaste rijmelarij te moeten opkomen.

H.

De koning van Pruisen, Frederik Wilhelm I, was, zooals bekend is, een hartstochtelijk rooker en nam ook gaarne een snuifje. Geen wonder is het dus, dat aan de rook- en snuiftabak een aantal zijner klassieke kabinetsorders gewijd zijn, die door hem overladen werden met alle mogelijke zaken, bestellingen van eet- en drinkwaren, tafellinnen, huisraad en keukenbenoodigdheden enz. enz.

De koninklijke Resident te Amsterdam, Warin, heeft in de levering van tabak voor den koning, blijkbaar een gewichtige rol gespeeld. Zeer dikwijls komt zijn naam in de kabinetsorders voor. Den 26^{en} September 1728 schrijft de koning hem: „Monsieur Warin, j'ai reçu votre lettre de 14me de ce mois et en même tems les deux poëttes de Taback. J'attens aussi celui, que Sassenberg a promis. Cependant j'ai ordonné au Strebelaou de vous payer les 1005 fl. 4 sols, monnoye de Hollande selon le conte que vous m'avez envoyé.¹⁾

Nauwelijks twee weken later ontving Warin weder een order. Later bestelde de koning bij Warin „deux boïttes de mon Taback ordinaire, chacune de 12 livres²⁾”, welke evenals een volgende order bij de reeds genoemde „Hofrath” Strebelaou betaalbaar waren en 62 gulden en 12 stuivers Hollandsch geld kostten.

Een andere maal werd aan „de Envoyé Meinertshagen” in 's-Gravenhage opgedragen eenige monsters te zenden van zeer zuivere en goede snuif, die „véritable” Spaansch was. Ook moest zij niet te sterk wezen. De monsters werden dan ook goedgekeurd, zooals uit een latere kabinetsorder blijkt, waarin de koning aan Meinertshagen opdraagt: „Gij moet twee pond snuif van N°. 80 zenden.” Latere kabinetsorders hebben betrekking op de betaling van tabak, die Warin en Meinertshagen hadden gezonden.

De koning hield veel van een stevigen boerenpot, waarbij o. a. zuurkool, ham en gemeste Pommersche ganzen een groote rol speelden. De heeren v. Zastrow, de Minister van Staat Von Massow en de „Kriegsrath” Sydow waren de leveranciers van deze zaken of de tusschenpersonen bij een bestelling daarvan.

Naast zulken stevigen kost versmaadde de koning in den regel ook geen fijne gerechten. Zoo schrijft hij 3 December 1729 aan den resident te Hamburg, Destinon: „Hooggeleerde heer, ik heb uw schrijven van 29 l.l. benevens de 400 stuks Engelsche oesters ontvangen. Gij moogt telkens, wanneer er versche Engelsche oesters aankomen en het niet te sterk vriest, ze mij zenden, en de rekening aan Holwedel inleveren.” De „Kriegsrath” Sydow ontving bevel, „dat hij de gerookte varkenskoppen naar Berlijn zenden moest”.

H.

Dat omtrent Holland en zijne zeden en gewoonten in het buitenland dikwerf zeer vreemde verhalen loopen, is van algemeene bekendheid. De

1) Ik heb uw brief van den 14en ontvangen en tevens de twee kisten tabak. Ik verwacht ook die welke Sassenberg heeft beloofd. Intusschen heb ik Strebelaou bevolen u de 1005 gld. 4 stuivers Hollandsch geld te betalen, volgens de rekening die ge mij hebt gezonden.

2) 2 kisten van mijn gewone tabak, elk van 12 pond.

gronden van waarheid, waarop zulke verdichtselen rusten, zijn meestal minder bekend, en dikwerf onbekend. Gaarne wilde ik u, geachte redactie, en den lezers van dit Tijdschrift vragen, of misschien ook een uwer in staat is mij te zeggen, hoe het mogelijk is, dat het volgende verhaal in Duitsche bladen de rondte kan doen, of liever, hoe dit ontstaan is. Misschien is dit gebruik vroeger in een of andere streek van ons land in zwang geweest; wellicht worden er nog in ons land lieden gevonden, die, hechtende aan oude zeden en gewoonten, zich van het volgende middel bedienen, om hun zielsverlangen te uiten.

In een der Leipziger bladen las ik, dat in Holland alle jongelieden de gewoonte hebben, om, als zij een jong meisje gezien hebben, dat indruk op hen gemaakt heeft, den volgenden avond zich naar het huis haars vaders te begeven en daar om vuur voor hun pijp tabak te vragen. Wordt aan hun verzoek voldaan, zoo herhalen zij dit driemaal; dan is de toegang tot dit huis hun ontsloten, en tevens bewijst de vader daarmede, dat een verbintenis tusschen dien persoon en zijne dochter hem welkom is. Wordt echter zijn verzoek geweigerd, dan is alle verdere moeite tevergeefs, en het gewenschte huwelijk komt nimmer tot stand.

Is er in ons land misschien nog een streek, waar dit gebruik gewoonte is, of berust dit verhaal op eene dwaling? Dit is echter wel zeker, dat niet *alle* Hollandsche jongelingen op deze wijze hunne liefde verklaren of verklaard hebben.

J. A. W. JR.

CORRESPONDENTIE.

Van de Jongelingsvereniging te V. ontvingen we dezer dagen het volgend schrijven:

„Met leedwezen lazen wij in het September-nummer van „Excelsior”, dat, wegens gebrek aan inteekenaars, de uitgave niet door kan gaan.

Zeker zal U van *grooten* vereenigen *grooten* steun toegezegd zijn; wij echter moeten ons tot het geringe bepalen. Dit bestaat hierin: 1°. de vereeniging wenscht het volgende jaar weder de som van f 1.50 boven den abonnementsprijs bij te dragen; en 2°. drie leden onzer vereeniging zullen persoonlijk inteekenen. Wij vertrouwen, dat, dragen alle vereenigen op deze wijze bij, zoodat eene vereeniging van 18 leden 4 exempl. heeft, de uitgave zeker door zal kunnen gaan.”

Wanneer alle jongelingsverenigen, die gaarne „Excelsior” ontvangen, er zoo over dachten, en er dan ook naar handelden, dan was het behoud van 't blad verzekerd. Maar „één zwaluw maakt den zomer niet”. Toch danken we de vereeniging te V. hartelijk voor het genomen besluit en voor haar schrijven. Ze heeft volkomen gelijk: de Christelijke jongelingen konden, wanneer ze ernstig wilden, *gemakkelijk* den dood van 't blad voorkomen.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie tekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

ZULLEN WE GAAN OF BLIJVEN?

We hadden waarlijk niet gedacht, dat het bericht omtrent het naderend einde van ons blad zooveel gemoederen en pennen van vrienden in beweging brengen zou. Zullen we zeggen, dat we er aangenaam door verrast zijn? Voorzeker, en getroffen tevens. Want er spreekt uit den stapel brieven dien we reeds ontvingen een hartelijkheid en welwillende waardeering, die — hoe 't ook met *Excelsior* ga — waarlijk in onze dagen zeldzaam zijn.

Gode zij er dank voor, en allen die ze ons toonden. Uit W., uit G., uit H., uit A., nog een uit H. en A., ja van waar al niet, uit heel ons land ontvingen we brieven en raad. De een wil in teekenaren verzamelen, de ander er „een dubbeltje opleggen”. Verschillende jongelingsverenigingen beraamen allerlei waardeerende en gewaardeerde plannen om *Excelsior* bij 't leven te behouden. Een dame stelt voor aandeelen te plaatsen bij verschillende vrienden, om zoo het blad te doen voortleven, en neemt zelf al aanstonds voor een zeker bedrag deel. Een ander wil desnoods zelf 't blad in 't leven behouden of althans door iets dergelijks doen opvolgen.

Een geacht lezer schrijft ons o. a.:

Uw droeve tijding heeft ook mij niet verblijd, want met genoegen heb ik indertijd uw tijdschrift zien verschij-

nen, en om hetgeen het was, en om hetgeen het m. i. had kunnen worden; en nu zal het ophouden te bestaan, omdat er gebrek aan intekenaars is. Wat is hiervan de oorzaak? Voor een gedeelte moet deze, dunkt mij, gezocht worden in omstandigheden buiten „Excelsior” gelegen. Dat 10 of 20 personen één ex. lezen — wat zal men er van zeggen? De tijden zijn slecht! Bovendien leest men tegenwoordig zooveel couranten, vooral die op kerk en kerkelijke kwesties betrekking hebben, dat er dikwijls voor een tijdschrift als „Excelsior” geen penning schijnt te kunnen overschieten.

Maar ook moet men die oorzaak in „Excelsior” zelf, voor een deel althans, zoeken.

Voor zoover mij bekend is, bestaat er in ons land geen enkel flink Christelijk tijdschrift, b.v. in den geest van „Eigen Haard”. Toch is er m. i. voor zulk een tijdschrift wel plaats en ik had altijd gehoopt, dat „Excelsior” aan die bestaande behoefte mocht voldoen. Daarvoor is echter de basis van „Excelsior” — al weer volgens mijne bescheiden meening — niet ruim genoeg. Want wel heet „Excelsior” ook voor het volk te zijn, maar, zooals het nu verschijnt, is het min of meer uitsluitend voor de jongelingschap dienstig.

Wat dus te doen om het voortbestaan van „Excelsior” te verzekeren of een ander tijdschrift daarvoor in de plaats te doen treden?

De redactie roepe den steun en de medewerking in van schrijvers van naam, op allerlei gebied, en geve een tijdschrift voor het geheele Christelijke Nederland. Mannen van alle kerkelijke partijen moeten hierin medewerkers zijn, zoodat het sta boven den tegenwoordigen kerkelijken strijd.

De onderwerpen moeten gaan over Bijb. Gesch., Zending,

Kerkgesch., Vaderl. Gesch., Letterk., Natuurk., kortom over allerlei. De rubrieken „Uit het leven” en „Stijl-bloemen” blijven vooral bestaan. Een afzonderlijke afdeeling zij gewijd aan de zaak der Jongelingsvereniging, zoodat zij behoude wat zij met het verdwijnen van „Excelsior” zou verliezen in dit opzicht. En eindelijk — mijn ideaal-tijdschrift zij rijk geïllustreerd.

Iedereen ziet graag platen en prentjes.

Daar is in dit schrijven zeer veel waars. We zullen er, mocht het blad voortbestaan, gaarne rekening meê houden.

Het zou ondankbaar zijn, zooveel sympathie eenvoudig te laten voor wat zij is. Op het oogenblik kunnen de uitgevers natuurlijk nog niets beslissen. Zelf doen we nog al 't mogelijke om ons blad te doen voortbestaan. Wil de lezer die pogingen steunen?

Met een *driehonderd* nieuwe intekenaren, lieve vrienden, ware de kans op voortbestaan reeds groot. Wie helpt naar vermogen meê ze aan te brengen. Flink geldelijke steun van vermogenden, die overtuigd zijn dat ons blad waarlijk nut sticht, zou de geheele zaak een toekomst verzekeren, en wie weet hoe spoedig we den kwaden jaren te boven zouden zijn.

We doen *hier* geen bepaald verzoek en wachten af. Den Heere zij deze zaak bevolen. Wat ons bemoedigt is, dat alle lezers getuigen: „We hebben 't blad lief. Het doet ons nut, het leert en sticht ons. Als 't eenigszins kan, mag het niet verdwijnen.”

Van elk bemoedigend teeken maken we gaarne melding. Gave de Heere dat we weldra kunnen melden: *Excelsior blijft bestaan!* Ons ware niets liever, den lezers, — we weten het — ook!

DE REDACTIE.

Diepe wegen.

„Wanneer men Exodus XIV leest,” zegt Spurgeon ergens, „is het alsof men het trommelen der Egyptenaren en het noodgeschrei der Israelieten hoort.” En waarlijk, wie heeft ooit met eenige aandacht dit hoofdstuk gelezen, zonder getroffen te zijn door al de schoonheden, die het bevat? Als voor oogen geschilderd wordt het geheele tafereel, zoo vol van de rijkste en wonderlijkste afwisselingen. En wie het leest met een biddend hart, als een kind Gods, bevindt steeds opnieuw, dat het een onuitputtelijke bron van troost is in alle benarde omstandigheden. Met kennelijke voorliefde staan de Bijbelheiligen dan ook gedurig bij deze gebeurtenis stil, en op dit voorbeeld van de trouw en almacht van Jehova beroepen zij zich telkens in hunne eigen beproevingen.

Meer nog: zij gevoelen dat hier ook *hun* lot beslist is en dat zij Gode onwaardig zouden handelen, wanneer zij, kinderen en nakomelingen van dat geslacht, Hem niet vertrouwden, op Hem niet al hunne nooden en bekommernissen wierpen. „God

laat niet varen de werken zijner handen.” En heeft Hij bij de geboorte van het volk Israel zoo getrouw op adelaarsvleugelen dat volk gedragen; heeft Hij het „gedoopt in Mozes in de wolk en in de zee”, dan heeft Hij daarmee hun zaad, „dat in hunne lenden besloten was”, mede aangenomen, want Hij is de God der geslachten.

En nogmaals: meer nog. Deze uitredding uit tijdelijken nood was heerlijk en onovertreffbaar, maar toch slechts de geringste zijde van het feit. Ze was niet meer dan de afschaduw van een veel heerlijker verlossing. Geheel Israel is type, en dus is zijn geheele geschiedenis type. Israel was het volk des verbonds, niet alleen om naar het tijdelijke rijkelijk gezegend en onaantastbaar bewaard te worden, maar veel meer om alle geestelijke zegeningen deelachtig en voor de geheele menscheid ten zegen gesteld te worden. De uitleiding uit Egypte door de Roode Zee, door de woestijn, door de Jordaan, in Kanaän, is afschaduw van zooveel uitnemender uitleiding uit de wereld, door de beproevingen, door het leven der vreemdelingschap, door den dood, tot het Vaderhuis daarboven.

Wat voor den geloovige een bron van troost is, wordt hem daardoor tevens een ernstige les. Wel waren, zegt Paulus, „onze vaders allen onder de wolk, en zijn allen door de zee doorgegaan; wel zijn allen in Mozes gedoopt in de wolk en in de zee; wel hebben allen dezelfde geestelijke spijs gegeten en denzelfden geestelijken drank gedronken; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus.” Maar toch „heeft God in *het meerendeel* van hen geen welgevallen gehad, want zij zijn in de woestijn ter nedergeslagen”. Liet God dan toch *wel* het werk zijner handen varen; en voleindigde Hij *niet* wat Hij begon? Neen, bij God is geen schaduw van omkeering. Maar de geredden zijn „met lust tot het kwaad bevangen”, zij zijn „afgodendienaars” geworden; zij hebben „gehoereerd”, zij hebben „Christus verzocht”, zij hebben „gemurmureerd”. En „deze dingen zijn hun overkomen tot voorbeelden, en beschreven *tot waarschuwing* voor ons”. Men kan gedoopt zijn in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes; men kan uitgeleid zijn uit de wereldsche verzoeking; men kan verlicht geweest zijn; de hemelsche gave gesmaakt hebben; des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn; gesmaakt hebben het goede woord Gods en de krachten der toekomstige eeuw; en toch afvallig worden. Is er dan een afval der heiligen? Nooit! Maar men kan zich voor een heilige houden, en er door de heiligen voor gehouden worden, terwijl ten slotte blijken zal, dat slechts de oude mensch al die gaven en krachten gesmaakt heeft, en zich voorgedaan als een nieuwen mensch. Die dingen zijn *ons* tot waarschuwing beschreven, zegt de heilige apostel Paulus; en acht daardoor zichzelf niet te ver gevorderd

om er door gewaarschuwd te worden. Van de Hebreënen verzekerde hij zich betere dingen, hoewel hij alzoo sprak, *want* „God is niet onrechtvaardig, dat Hij uw *werk* zou vergeten, en den *arbeid der liefde*, dien gij aan zijnen naam bewezen hebt, als die de heiligen gediend hebt en nog dient”. Is dat niet als een echo van het woord: „Al ware het dat ik mijn lichaam overgaf om verbrand te worden, en *had de liefde niet*, zoo zou het mij geene nuttigheid doen”?

Voor ons is de geschiedenis in Exodus XIV verhaald van niet minder beteekenis dan voor de kinderen Israels. Want evenals „niet allen kinderen Abrahams zijn, die uit Abraham zijn”, evenzoo kan „God uit deze steenen Abraham kinderen verwekken”. Het eerste is gebleken uit de verwerping van millioenen Israelieten; het laatste heeft de Heere getoond door de aanneming der heidenen.

In volmaakte orde was Israel in den nacht van het Pascha uitgetogen; niets was verzuimd of vergeten, want, naar de belofte, had zelfs „geen hond zijne tong geroerd”. Het onderpand, dat Jozef in zijne beenderen voor hun uittocht achtergelaten had, was medegenomen. Hun patriarch Jozef zou in Kanaän worden bijgezet in het graf zijner vaderen. Jehova toog voor hun aangezicht in een wolkkolom des daags en een vuurkolom des nachts, om dag en nacht voort te trekken. Gloed en koude werden hun verminderd, en Hij, voor wien de nacht licht als de dag, lichtte hen bij in de duisternis.

Onverwacht ontvangt Mozes het bevel om den voorspoedigen tocht af te breken, en met het geheele volk op zijne schreden terug te keeren. Daarna moest hij zich legeren op een plek, welke geen enkele leider daarvoor zou uitkiezen: in de woestijn, dicht bij Egypte, vlak aan de zee; zoodat er hoegenaamd geen uitweg overbleef en het volk als 't ware Farao uitnodigde om zijn slag te slaan door zijn weggelopen slaven te overvallen, neer te sabelen of in triomf terug te voeren. De reden voor deze handelwijze wordt door den Heere aan Mozes opgegeven, maar voor het volk verborgen gehouden. Mozes was de middelaar des Ouden Testaments; met hem ging God om gelijk een man met zijn vriend. Hij moest leeren zich vasthouden als ziende den Onzienlijke. Israel had in Mozes zijn middelaar; en wel als type van onzen Middelaar Christus Jezus. Zou het wonder, dat de Heere God voorbereidde, doel treffen, dan moest de uitslag zijn wat ook werkelijk opgeteekend staat in het laatste vers van dit hoofdstuk: „Het volk vreesde den Heere, en geloofde in den Heere, en aan Mozes zijnen knecht.” Want evenzoo als de zondaar tot God den Vader komt door, dat is door bemiddeling, door tusschenkomst van Jezus Christus, evenzoo moest de Israeliet onder de schaduwen des Ouden Verbonds tot Jehova zijnen God komen door Mozes.

Derhalve wordt aan Mozes het doel van dezen tocht verklaard. Het doel is een type van de verkiezing Gods. Mozes, den middelaar, wordt gemeld, dat „Farao zal zeggen van de kinderen Israels: Zij zijn verward in het land; die woestijn heeft hen besloten. En *Ik zal Farao's hart verstokken*, dat hij hen najage, en Ik zal aan Farao en aan al zijn heir verheerlijkt worden, alzoo dat de Egyptenaars zullen weten dat Ik de Heere ben.” Niet woordelijk, maar echter duidelijk genoeg wordt hierin de redding van het uitverkoren volk beloofd, terwijl de verderving der verworpenen wordt aangekondigd.

Het volk heeft echter met dien *verborgen* raad zijns Gods niets te maken. Het heeft eenvoudig zijnen middelaar te volgen in alles wat hij doet en overal waar hij zich heenwendt. Het moet één zijn met hem. Eens voor goed had Mozes door Aäron tot het volk, nog in Egypte zijnde, al de woorden des Heeren gesproken. „En het volk geloofde, en zij hoorden dat de Heere de kinderen Israels bezocht, en dat Hij hunne verdrukking zag, en zij neigden hunne hoofden en aanbaden.” Ze konden het dus verder in *alle* omstandigheden op den Heere en op Mozes, dien Hij tot hen gezonden had, volkomen veilig laten aankomen. Dat wil voor ons, in de vervulling der beloften, zeggen: „Die ook zijn eigen Zoon niet gespaard, maar Hem voor ons allen heeft overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?”

Wij kunnen ook hieruit leeren, dat we ons met Gods verborgen raad niet hebben in te laten, *omdat* we een Middelaar hebben, die er volkomen ingewijd is en die de macht heeft ontvangen dien raad uit te voeren. Gods kinderen zijn een *uitverkoren* volk. Wat volgt hieruit voor hen? Dat ze „hunne roeping en verkiezing hebben vast te maken”. De waarheid dat God ons uitverkoren heeft, letterlijk en persoonlijk uitverkoren, recht en naar Gods wil opgevat, geloofd en gebruikt, leidt er niet toe om nu eens nieuwsgierig te onderzoeken, welke en hoeveel personen niet zijn uitverkoren, maar werd ons alleen geopenbaard, opdat we met vreeze en beven dezen eeuwig en onwankelbaren troost voor onszelven zouden aanvaarden. Voor ons blijft dus alleen, wat van de Israelieten staat opgeschreven: „*En zij deden alzoo.*”

Farao „was hiertoe verwekt, opdat God zijne kracht aan hem betoonde”. Maar dat ging Farao evenmin aan, als Israel zich met iets anders dan met gehoorzaamheid aan zijnen middelaar had bezig te houden. Farao werd niet zoo maar buiten zijn toedoen of buiten zijn wil als een machine verstokt. Integendeel, er is opklimming in zijne verhardheid in de boosheid. Wanneer Mozes en Aäron tevergeefs voor Farao en zijn hof de wonderen doen, die de Heere hun bevolen had, staat er enkel: „Farao's hart verstokte”; in onzijdige termen. Bij de eerste plaag lezen we weder: „Farao's hart verstokte”, en: „Hij

zette zijn hart ook daar niet op." Na de tweede plaag staat aangeteekend: „Toen nu Farao zag, dat er verademing was, verzwaarde hij zijn hart." Na de derde plaag: „Doch Farao verzwaarde zijn hart ook ditmaal." Eerst na de vierde plaag lezen we: „Doch *de Heere* verstokte Farao's hart." Dus eerst had Farao den verstokkenden invloed vrij spel over zijn hart gelaten. Daarna had hij zelf, zelfbewust, zich verzwaard. En *daardoor* had hij het oordeel der verharding over zich gehaald; en verstokte *God* hem. Maar met Gods verborgen raad te zijnen opzichte had Farao ook niets te maken. Wat wist hij er ook van? Dat Farao in 't hoofd kreeg, na de ontzettende straf, zoo pas door hem geleden in den dood aller eerstgeborenen, toch weer tegen den Almachtige te strijden, was toch zijn eigen werk? Niemand, die behouden wordt, heeft eenigen roem. Niemand, die verloren gaat, heeft eenige verontschuldiging.

„Als nu Farao nabij gekomen was, hieven de kinderen Israels hunne oogen op, en ziet, de Egyptenaren togen achter hen, en zij vreesden zeer; toen riepen de kinderen Israels tot den Heere."

Onbekend met den weg, waren ze op goed vertrouwen Mozes gevolgd en.... ten slotte zoo deerlijk in de val geloopen. Plotseling zagen ze tegen het vallen van den avond op korten afstand achter zich het ontzaglijk leger der Egyptenaren opdoemen; geen afdeling, maar de geheele beschikbare krijgsmacht van den machtigsten vorst der wereld. Nu ontzong hun de moed. „Zij riepen tot den Heere." Ja, maar het volgende vers heldert ons op, *hoe* wij dat roepen moeten verstaan. Het was eene aanklacht tegen Mozes, die ook schijnbaar alle vertrouwen zich onwaardig gemaakt had. „Hebt gij ons daarom, omdat er in Egypte gansch geene graven waren, weggenomen, opdat wij in deze woestijn sterven zouden? Waarom hebt ge ons dat gedaan, dat gij ons uit Egypte uitgevoerd hebt? Is dit niet het woord, dat wij in Egypte tot u spraken, zeggende: Houd af van ons, en laat ons de Egyptenaren dienen? Want het ware ons beter geweest de Egyptenaren te dienen, dan in deze woestijn te sterven!"

Dat roepen tot den Heere was dus hoofdzakelijk de wilde kreet: „Red ons uit het gevaar, waarin deze Mozes ons gebracht heeft!"

Koninklijk is het antwoord van Mozes aan het volk: „Vreest niet, staat vast, ziet het heil des Heeren, dat Hij heden aan ulieden doen zal; want de Egyptenaren, die gij heden gezien hebt, zult gij niet wederzien in eeuwigheid. De Heere zal voor u strijden en gij zult stil zijn."

Mozes weet *dat* het volk gered zal worden. Maar hij weet niet *hoe* dat geschieden zal. God had alleen gezegd: „Ik zal aan Farao verheerlijkt worden." De weg des geloofs is niet als een legkaart, die men geheel overzien kan. 't Gaat van stap tot stap,

met genoeg licht voor elken stap, dien men zetten moet, en gewoonlijk niet meer. Voor Mozes tegenover het volk moest dat echter volkomen genoeg zijn. En het was hem genoeg, maar niet voortdurend. Heerlijk geloofsvertrouwen spreekt uit het daarstraks aangehaalde woord: „De Heere zal voor u strijden, en gij zult stil zijn." Niet stil zitten. Dat wil God *nooit* van zijne kinderen. Alles doen met alle macht wat God te doen geeft; maar stil *zijn*. Geen drukte maken, maar in het gedrag toonen, dat men werkt op bevel van den Almachtige en niet op eigen gezag. Dat is *stil zijn*. Voor hen die zoo stil *zijn*, zonder stil te *zitten*, strijdt de Heere.

Het blijkt dat Mozes met het volk medegeroepen heeft. De benauwde toestand, waarin allen verkeerden, schijnt hem mede een angstkreet om verlossing uit de borst geperst te hebben. Mozes had echter, als middelaar, wanneer hij voor het volk stond, slechts te bevelen en de woorden des Heeren aan dat volk over te brengen. In de eenzaamheid mocht hij zijn hart voor den Heere uitstorten, zijne angsten klagen, in het stof zich verootmoedigen; in één woord: voor Jehova's aangezicht het volk vertegenwoordigen. Maar tegenover het volk moest hij steeds en overal de majesteit des Heeren Heeren toonen als diens waardigheidsbekleeder. In hem mocht het volk geen weifeling hoegenaamd ook bemerken. Vandaar des Heeren woord tot hem: „Wat roept gij tot Mij? Zeg den kinderen Israels, dat zij voorttrekken!" Waarheen? De zee in. Den dood door het zwaard zullen dus zij ontkomen door.... den dood in de golven? „En gij, hef uwen staf op, en strek uwe hand uit over de zee, en klief dezelve, dat de kinderen Israels door het midden der zee gaan op het droge." Deze eisch was zwaar, en alleen in blind geloof te volbrengen. Maar het bleef daar niet bij. Israel moest er volstrekt niet op rekenen, dat het daardoor de vervolging vrijliep. Och, er kwam niets van ons terecht op de reis naar Kanaän, indien we niet voortdurend door de vijanden op de hielen nagezet werden! We zouden misschien nog wel de droge bedding der zee invluchten; maar het opklimmen aan den anderen oever verzuimen. Het is louter genade van God, dat zijne kinderen hier nooit zonder bezwaren en vijanden zijn.

„En Ik, zie, Ik zal het hart der Egyptenaren verstokken, dat zij na hen daarin gaan; en Ik zal verheerlijkt worden aan Farao en aan al zijn heir, aan zijne wagenen en aan zijne ruiters. En de Egyptenaren zullen weten, dat Ik de Heere ben, wanneer Ik zal verheerlijkt worden aan Farao, aan zijne wagenen en aan zijne ruiters."

Hoe zou dat geschieden? Het liet zich vermoeden, maar het werd er niet bij gezegd.

Aanstands vingen de voorbereidselen voor den grooten overtocht van Godswege aan. Maar het ging niet plotseling. De geschiedenis van dezen eenigen nacht, was één voortdurende geloofsbeproefing.

De engel Gods, die voor het heir van Israel ging, vertrok en ging achter hen; de wolkkolom vertrok ook van hun aangezicht en stond achter hen. Zoo was de scheiding tusschen Israel en Egypte begonnen. En de wolkkolom was licht voor Israel en hulde de vijanden in het stikdonker, „zoodat de een den ander niet naderde der ganschen nacht.” Maar toch vorderde Israel dien ganschen nacht geen voetstap. De beide heiren bleven gelegerd, zooals zij in den vooravond lagen. Hoe licht kon men er toe komen deze wondere wolkkolom voor een natuurverschijnsel te houden en te vreezen, dat de sterke oostenwind die opstak, haar uit elkander zou slaan! Ja, Mozes strekte zijne hand uit en de Heere kliefde daarop de zee, maar alweder niet plotseling. Een sterke oostenwind, die dien *ganschen* nacht woei, kliefde de zee en maakte den bodem droog. Dat dit van ontzettende woelingen in de natuur vergezeld ging, leeren we onder anderen uit Psalm 77: „De wateren zagen U, o God! de wateren zagen U, zij beefden, ook waren de afgronden beroerd. De dikke wolken goten water uit; de bovenste wolken gaven geluid, ook gingen uwe pijlen daarhenen. Het geluid uw donders was in het ronde; de bliksemen verlichtten de wereld; de aarde werd beroerd en daverde; uw weg was in de zee, en uw pad in de groote wateren en uwe voetstappen werden niet bekend. Gij leidet uw volk als eene kudde, door de hand van Mozes en Aäron.” Deze oostenwind was dus vergezeld van donder, bliksem en — vreemd genoeg — van slagregens. Een weder dus, dat verre van de gemoederen neer te zetten, wel geschikt was om den onversaagdsten schrik aan te jagen. 't Is maar de vraag, of Gods kind zooveel vertrouwen op zijn almachtigen Vader heeft, dat het, als Christen in Bunyans pelgrimstocht, rustig en onbevreesd tusschen de leeuwen en de duivelen door kan gaan, om *later* te bemerken, dat de eerste geketend waren en de laatsten den rand van hun afgrond niet overschrijden kunnen.

Welnu, het volk *was* stil. Tegen den morgen was de nieuwe weg gebaad en Israel trekt door. Ja, 't is heerlijk om te lezen, maar wat moet het geweest zijn om te ondervinden!

Alle schepselen zijn „zoodanig in Gods hand, dat ze zonder zijnen wil zich noch roeren noch bewegen kunnen”. Dat bleek hier heerlijk. Maar, maar! God *kan* ze houden; *wil* Hij het ook? o, Het geloof wordt niet gevergd van kinderen, die steeds het oog vrij kunnen opslaan en in het Vaderoog met een goed geweten blikken kunnen. Het moet geoefend worden door menschen, die *alles* verbeurd hebben, die geen ander recht tot gelooven bezitten dan de belofte van dien God, wien zij weten duizendmaal vertoornd en geërgerd te hebben. Dát brengt de wankeling voort. God *heeft* beloofd. Maar houdt die belofte *nóg* haar kracht, na deze nieuwe struikeling, na dezen nieuwen val, na dit nieuwe onge-

loof? Zooeven is immers weer het verbond van mijne zijde verbroken. Bleef het desniettemin aan Gods zijde van kracht? Op die vragen kan men, in rustige tijden, gemakkelijk antwoord geven, dat volkomen bevredigend en ook volkomen juist is. Maar de praktijk is sterker dan de leer. In de benauwdheid wordt men gezift als de tarwe. Indien maar als de *tarwe* en niet als het kaf! We hebben den Voorspraak Jezus Christus, den Rechtvaardige, noodig, zal „ons geloof niet ophouden”. Maar die Voorspraak is ook algeuoegzaam. Op den angstkreet: „Heere, behoud mij!” wordt de reddende hand uitgestoken, met de vriendelijke bestraffing: „Gij kleingeloofige! waarom hebt gij gewankeld?” „Indien wij ontrouw zijn, Hij **BLIJFT** getrouw, Hij kan zich niet verloochenen.”

Israel gaat door; de watermuren blijven staan. Maar nauwelijks is het volk in de zee en de wolkkolom achter hen, of de Egyptenaren volgen. De vijanden des Heeren gebruiken zonder aarzeling zijne wonderen, waar zijne kinderen zich tienmaal bedenken. Dat is geen moed, maar brutaliteit. Waar de een kan gaan, is ook een weg voor den ander, denkt Farao. Dat is geen geloof, maar terging Gods. De brutaliteit waartoe een ongeloovige vervallen kan, wordt eindelijk duivelsch. Kende deze Farao dan de almacht niet, die de watermuren staande hield? Maar al te goed. Hij wist nog beter dan Israel; hij wist bij ontzettende ondervinding, dat die watermassa's elk oogenblik konden invallen. Ja, bij een weinig nadenken, had hij kunnen weten, *dat* ze dat zouden doen, en wel op zijn hoofd. Maar de zonde maakt stekeblind. De zondaar is als de mol, die haar gansche leven niet zien kan, dan alleen in het stervensuur, als het te laat is. Is dat zoo vreemd? Is deze Farao een eenling? Maar zeg zelf, hebben wij allen zoo niet gehandeld, voordat Gods hand ons op onzen weg ter helle staande hield? Gebruikten ook wij niet Gods weldaden, alsof het niet anders behoorde, en alsof Hij wel verplicht was ze te schenken; en verzwaarden we daardoor niet onophoudelijk ons oordeel?

W.

GESCHEIDEN — VOOR EEN TIJD.

VIII.

Eenige weken gingen voorbij, waarin het spijt alle moeite den dokter en zijn helpers niet gelukte veel bijzonders omtrent den predikant, op wien ze loerden, te weten te komen. Toen echter vernam de wolkammer bij een paar bezoeken, die hij aan zijn klanten bracht, dat de leeraar weldra weder komen kon. Zelfs maakten de argelooze lieden met Brun afspraak, dat Durand weer bij hem den nacht zou doorbrengen.

Op een Februari-dag, 't was de twaalfde der maand, bevond Brun's vrouw zich op het veld ach-

ter haar woning, toen haar aandacht werd getrokken door twee personen die den weg afkwamen. Zij konden de vrouw niet zien, doch de laatste heden te beter. Een der wandelaars was haar welbekend. 't Was een oud man, een smid, die onder sterke verdenking lag — en niet ten onrechte — van te behooren tot de kettters. Naast hem liep een jong man, krachtig van lichaamsbouw, in een zwart mantel en het hoofd gedekt door een hoed, wiens rand zijn gelaat ten deele onzichtbaar maakte.

De jonkman was aan vrouw Brun geheel onbekend. En dit gevoegd bij 't gezelschap waarin hij zich bevond, wekte onmiddellijk bij haar de gedachte: Zou dat Durand, de prediker, ook zijn? Zij lette eenige oogenblikken goed op en, ja, al wat haar man had verteld, paste op dezen vreemdeling. Snel liep zij het huis in om Brun te roepen. Deze verscheen nog juist bijtijds om de wandelaars te zien voorbijgaan. Hij aarzelde dan ook geen oogenblik om op een vraag zijner vrouw te antwoorden:

„Dat is Durand; ik verwachtte hem al.”

„Wat zullen we doen?” vroeg de vrouw eenigszins ontsteld door het plotselinge van 't geval. „Als we ons niet haasten, ontkomt hij nog.”

„Wees maar gerust,” sprak Brun kalm, wel wetend hoe de zaken stonden. „Zoo'n prediker komt hier niet om dadelijk weer te verdwijnen. Hij heeft hier 't noodige te doen. Bovendien zou het nergens toe dienen, hen op klaarlichten dag te grijpen. Dat maakt maar opspraak en zou ook ons in ongelegenheid kunnen brengen. Weet ge wat, ga liever dokter Astier waarschuwen; die moet het 't allereerst weten.”

De vrouw, in haar verblindheid meenende een goed werk te doen, haastte zich de deur uit en naar de woning van den geneesheer. Deze was niet te huis, doch, gelijk we reeds gezegd hebben, ook zijn zonen wisten van 't geheim. Zij ontvingen de tijding, hun gebracht, met vreugde en scherpten de vrouw in vooral niets te reppen van wat er omging. En terwijl zij zich huiswaarts begaf, meenende een goed werk verricht te hebben, overlegden de broeders, hoe zij het best de zaak ten uitvoer zouden brengen. Eer zij echter hiermeê nog gereed waren, trad de waardige vader van het brave tweetal binnen en na wat overleggens was spoedig een besluit genomen. Een der zonen ging Brun roepen, terwijl de ander zich spoedde naar den burgemeester in het stadje, om hem te verzoeken zoo spoedig mogelijk bij den geneesheer te komen. Zoodra de overheidspersoon verscheen, legde de dokter hem een stuk over, door Astier geschreven, waarin verklaard werd, dat hij en Jean Brun, de wolkammer, den prijs uitgelooft voor het overleveren van Durand, hadden verdiend. Den burgemeester werd verzocht hieronder zijn naam te zetten.

Natuurlijk moesten de noodige ophelderingen daaraan voorafgaan. Nadat den burgemeester althans ten

deele was meêgedeeld wat wij reeds weten, werd hem toen door den dokter gevraagd, of hij deze aanwijzingen voldoende achtte om met hun hulp den bedoelden persoon machtig te worden.

„Ik weet zeker,” voegde Brun er bij, „dat hij heden avond laat zich niet ver van mijn huis zal bevinden, wijl hij in die buurt wezen moet. Zoo gij onze hulp verlangt....”

De burgemeester meende, dat de zaak aan hem alleen best was toevertrouwd. Zelfs maakte hij geen zwaarigheid het stuk te teekenen. Dr. Astier sloot het zorgvuldig en tevreden glimlachend weg, waarna de burgemeester vertrok om de maatregelen te nemen, die hij noodig achtte.

„Dat is boven verwachting gelukt, Jean,” sprak de dokter toen de derde vertrokken was. „Hij is goedgezind en moet nu maar zien hoe hij het maakt. Wij hebben het stuk en bemoeien ons met niets meer.”

Hiertegen had Brun niets in te brengen. Hoe zijn geweten onder dit alles was, gelijk bij den geneesheer, we weten het niet. Bij de beide mannen gold niet als van Brun's huisvrouw, dat ze in onwetendheid handelden of uit ijver voor hun kerk, want de geneesheer was in zijn hart een onverschillige en spotter; en hoe 't met Brun stond, weet men. Doch de geldgierigheid is vaak een dier „brandijzers”, waarmee men, gelijk de Schrift zegt, 't geweten toeschroeit, en hoogstwaarschijnlijk was 't ook hier alzo.

't Was bijna één uur in den nacht, toen de twee wandelaars, van wie zoo even is gesproken, de predikant en zijn geleider, de woning verlieten van den landman, in wiens schuur de vergadering der Gereformeerden was gehouden. Was er niet gezongen uit vrees voor ontdekking, te krachtiger was er gebeden. Ernstig vermanend en krachtig bemoedigend was het woord geweest door Durand gesproken. De jonge prediker had met al de vurigheid hem eigen, zijn hoorders gewezen op de noodzakelijkheid om te volharden ten einde toe, te houden wat zij hadden, opdat niemand hun kroon nemen mocht. En menige traan vloeyde toen hij afscheid nam. Zou men hem ooit wederzien?

Op een punt gekomen waar de weg zich splitste, nam de oude man van den leeraar afscheid en sprak, op een licht wijzende dat op geringen afstand zichtbaar was: „Hier kunt ge niet dwalen. Gij weet, daar woont Jean Brun. Het is minder raadzaam voor mij u zoover te vergezellen.”

„Ga gerust uws weegs,” was het antwoord; „ik ben er immers meer geweest. Tot morgen. De Heere zij met u.”

Weldra was de oude in de duisternis verdwenen, weinig vermoedend dat hij voor 't laatst den geliefden leeraar, die zijn zoon had kunnen zijn, de hand had gedrukt.

Eenige oogenblikken had de jonge predikant zijn

weg alleen voortgezet, nog geheel vervuld van de ernstige dingen, welke hem dien avond hadden beziggehouden, toen een licht geruisch dicht bij hem zijn aandacht trok. Hij lette er echter weinig op, doch toen het zich herhaalde, stond hij een oogenblik stil. Onwillekeurig greep hij naar het pistool, 'twelk hij in eenzame streken des nachts steeds bij zich droeg. Want te dien tijde waren, althans in strenge winters, wolven en ander roofgedierte, zelfs in meer bewoonde streken van Frankrijk, geen zeldzaamheid, en voor ieder die veel te voet reisde, was een wapen onmisbaar.

't Werd weder stil en Durand stapte voort langs het slingerend pad, hem welbekend, zoodat hij ook, ondanks de duisternis, niet dwalen kon, al verloor hij het licht ook uit het oog. Plotseling, terwijl hij door een kreupelbosch ging, hoort hij opnieuw eenig gerucht. Op 'tzelfde oogenblik springen twee mannen tevoorschijn en versperren hem den weg.

„Wat wilt gij?” vroeg de leeraar onverschrokken, en meenende dat hij met struikrovers te doen had.

„Geef u gevangen,” was het antwoord dat met doffe, zware stem werd uitgesproken.

Het had den jongen man, die krachtig gebouwd en daarbij gewapend was, misschien weinig gekost althans door een ernstige poging te doen om zich te verdedigen, het zijn aanranders lastig genoeg te maken, doch hij deed dit niet, en stak zelfs de hand niet uit naar 't vuurwapen dat hij bij zich droeg.

„Met welk recht belet gij mij voort te gaan?” vroeg hij.

Het antwoord op die vraag werd gegeven door een derden persoon die thans zich bij het tweetal voegde. 't Was blijkbaar iemand van hoogen rang en hij sprak trotsch:

„Gij zijt Durand, de prediker, en zult dus ook wel weten, dat gij reeds lang als weerspanning aan de wet, gezocht wordt. Volg ons.”

Intusschen was alle weerstand, gesteld dat de predikant dien had willen bieden, onmogelijk geworden. Want van verschillende zijden kwamen nu de wachters, die men had uitgezet, toeloopten.

Gewillig gaf Durand zich over. De troep sloeg met hem een zijpad in, en voort ging het nu door struiken en heggen in den duisteren nacht. Zooveel mogelijk vermeed men de meer bewoonde gedeelten, teneinde min aangename ontmoetingen en mogelijke pogingen om den gevangene te bevrijden, te verhinderen. Zoo bereikte men langs omwegen te drie uur in den nacht het stedeke Vernoux.

De poortwachter, die van alles onderricht was, deed haastig open. En om kort te gaan, reeds een half uur later zat Durand achter slot en grendel, boetende voor zijn getrouwheid, die hem Gode meer had doen gehoorzamen dan den menschen, doch zich sterkende in den Heere, zijn God.

De gevangenneming van Durand was zoo snel en stil in haar werk gegaan, dat niemand, die niet

rechtstreeks er bij betrokken was, er iets van wist, in het stadje zoomin als daarbuiten. Zelfs Brun had alleen doordat de toegezegde gast uitbleef, begrepen, wat er geschied was.

Reeds vroeg in den morgen ontving de wolkammer bezoek van Dr. Astier, die hem vroeg of hij ook iets wist. Op het ontkennend antwoord haastte de dokter zich huiswaarts en liet inspannen om te Vernoux bij den burgermeester te vernemen hoe 't met de zaak stond.

Middelerwijl was het tien uur in den morgen geworden. De vrienden bij welke de predikant verwacht werd, begrepen niet waar hij bleef. Eindelijk ongerust wordend, begaf een hunner zich tot Brun om inlichting. Doch de wolkammer antwoordde alleen, dat hij niet kon zeggen waar de predikant was: hij had hem dien nacht niet onder zijn dak geherbergd.

Met niet geringe ontsteltenis werd deze boodschap door de Gereformeerden ontvangen. Waar kon de predikant zijn? Men doorzocht den omtrek, doch vergeefs. De onzekerheid duurde echter niet lang. Immers Durand zou te Vernoux niet blijven. Reeds den volgenden morgen werd hij onder een sterk geleide van soldaten uit de gevangenis vervoerd om naar Tournon gebracht te worden. Dit nu geschiedde bij het morgenlicht en lokte natuurlijk tal van nieuwsgierigen. Zoo duurde het niet lang of heel de stad wist, dat de kettersche leeraar op wiens gevangenneming zoo hoogen prijs was gesteld, eindelijk in den strik was geloopen. Welk een droefenis dit verwekte bij de velen die hem liefhadden is begripelijk. Vergeefs pijnigden zij zich met allerlei gissingen hoe 't mocht zijn geschied, wie zijn komst verraden had. De verdenking viel natuurlijk allereerst op Brun, doch deze wist zoo goed den onnoozele te spelen, dat alle vermoeden werd weggenomen. Hij had, zoo sprak hij, den predikant tot laat in den nacht zitten wachten, doch toen er niemand verscheen, gedacht dat de leeraar bij dit gure weder en nu het laat werd verkozen had, bij een der vrienden te blijven. Verder wist hij niets. Wat de vrouw betreft, 't kwam bij niemand op haar te ondervragen, eensdeels wijl men haar aan alles vreemd achtte, anderdeels daar de vrager zich bij een ijverig Roomschegezinde als zij was, te veel blootgaf door belangstelling te toonen in een ketterschen en vervolgden predikant.

Op een open boerenwagen, door gewapende ruiters omringd, verliet de predikant het stedeke Vernoux. De morgen was somber; uit de grauwe lucht vielen nu en dan sneeuwvlokken. Sneeuw bedekte de velden, zoover men zien kon. Een doodsche stilte lag over heel het landschap. Het knarsen der raderen van de kar was het eenig geluid dat die stilte stoorde. Want noch de hoefslagen der paarden, noch het rollen der wielen, was in de dikke sneeuw hoorbaar.

Daarenboven scheen niemand tot spreken lust te hebben, en zoo ging het voort, zwijsend, alsof het een begrafenis gold. Trouwens wat hier plaats had, was nog wél zoo treurig, al gevoelden de soldaten dat niet, die onverschillig of met haat tegen de ketters vervuld, hun taak volbrachten. Immers hier was het de macht des Boozen, die toegelaten werd de handen te slaan aan een trouwen dienaar des Heeren, in een tijd als van welken de Heere Jezus sprak, toen Hij zeide: „De ure komt, waarin een iegelijk die u zal dooden, zal meenen Gode een dienst te doen.” De vrouw van Jean Brun was van de waarheid dezer woorden het levend bewijs, gelijk zoo menig vervolger der kinderen Gods in die dagen.

Eensklaps hief de aanvoerder der ruiters, die vooraan reed, het hoofd op, want een vreemd geluid trof zijn oor. Er werd een lied aangeheven. Verbaasd zag hij om, wat het kon zijn, en zijn verwondering steeg ten top, toen hij bespeurde dat niet zijn volkje maar de gevangene dit lied had aangeheven. Plechtig klonken de tonen, door de weluidende stem van den jonkman voortgebracht, door de stille, eenzame vlakte, en nog meer zouden ze den officier hebben getroffen, indien hij de woorden had gekend:

„k Hef mijn ziel, o God der goden!
Tot U op, Gij zijt mijn God;
k Heb op U vertrouwd in nooden,
Weer van mij toch schaamte en spot!
Dat mijn vijand nooit van vreugd
Om mij opspring; die U wachten
Dekt nooit schaamt', maar die de deugd
Zonder oorzaak stout verachten.”

Kende echter de officier ook al de woorden niet uit den 25sten psalm, waarmee de prediker zich in zijn droefenis poogde te sterken, toch trof het hem dat iemand in zulke omstandigheden, dat een ketter, een gevangene, aldus blijmoedig zingen kon. Hij liet zijn paard even stil houden, en wachtte tot Durand vlak bij hem was. Toen sprak de officier:

„Gevangene! weet gij waar ge heengeleid wordt?”

„Neen,” was het antwoord.

„Naar Tournon,” sprak de officier. „Maar ik bedoel of gij begrijpt dat u daarginds de kerker wacht, zoo niet erger. Misschien zal u thans de lust tot zingen wel vergaan.”

„Mijn lieve heer,” antwoordde Durand kalm; „ik weet dat gevangenis en dood mij beiden, tenzij ik mijn geloof verloochen. Doch ik vertrouw op Hem, die mij zal bekrachtigen om volstandig te blijven ten einde toe en bij wien de kroon der rechtvaardigheid mij is weggelegd. Zou ik niet zingen, mij verblijvende in Hem, wiens ik ben en wiens heerlijkheid ik weldra zal deelen, indien de vijanden, die mijn dood zoeken, hun aanslagen volbrengen? Wat is er beter dan zijn heerlijkheid, eeuwiglijk en altoos?”

Was het den officier eenigszins als hoorde hij Latijn spreken, toch voelde hij zich door hetgeen hij er van begreep en evenzeer door de houding van

den gevangene, diep getroffen. Veeleer scheen die kettische prediker een vrij man die een koninkrijk ging erven, dan een gebodene met den dood voor oogen.

Zwijsend begaf de officier zich weer op zijn post, aan het hoofd van den troep en luisterde, terwijl de jonkman achter hem met luider stem het eene vers van den psalm na het andere hooren liet. Eindelijk kwam men aan een gehucht, waar men een oogeblik zou rusten.

Hier wachtte den prediker een verrassing. Een paar vrienden uit Vernoux, gehoord hebbende wat geschied was, hadden zich te paard, langs den naasten weg door het bosch, naar het gehucht begeven, en wachtte er den geliefden leeraar op. De officier stond hun gaarne toe den gevangene de meêgebrachte verkwikkingen en eenig geld te schenken, ja zelfs een lang gesprek met hem te voeren. Roerend was het afscheid, dat eindelijk moest genomen worden en nog lang staarden de vrienden den wagen na, tot hij ver, zeer ver temidden van het besneeuwde landschap uit hun oogen verdween.

H.

MAARTEN LUTHER.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

I.

Worstelend in de engte van zijn cel,
Of zwerfend door de stad der *Cesars*, vraagt hij beide,
Wat geen van beide heeft te geven!... en God zeide:
„Daar zij licht!”

DA COSTA.

't Is feest in de eenvoudige landmanswoning van Hans Luther te Eisleben op St. Maartensdag van het jaar 1483. Er was een kind geboren, een zoon, en, viel het den ouders ook zuur genoeg in het onderhoud van hun gezin te voorzien, men was er gewoon de kinderen als een erfdeel de Heeren te ontvangen. De vreugde en trots, waarmede vader en moeder op hunne kinderen blikten, beletten hen niet, ze streng op te voeden. Ge zoudt het misschien den eenvoudigen landman, die straks o zoo blij was eene betrekking als mijnwerker te Mansfeld veroverd te hebben, niet aangezien hebben, dat hij zelf naar wetenschap dorstte en, zoodra hij bemerkte, dat de jeugdige Martinus aanleg tot de studie betoonde, hem tot noesten vlijt dwong, terwijl hij door weêr en wind den jongen soms op den rug naar school droeg. En als ge Margaretha Lindeman, zijne echtgenote, met hare kinderen aan de hand en een bundel hout op den rug uit het bosch zaagt terugkeeren, ge zoudt allerminst veronderstellen, dat deze vrouw haren kinderen zulk een ontzag voor hare waardigheid wist in te boezemen, dat ze nog op volwassen leeftijd beelden bij de gedachte, iets tegen hare vermaning in begaan te hebben. Vreeze Gods en

streng tucht, dat was de leerschool van den jongen Maarten en de leerling deed zijne school eer aan.

Maarten beantwoordde aan de goede verwachtingen, welke zijne ouders en onderwijzers aangaande hem koesterden. Welhaast had hij de wijsheid van de school te Eisleben en te Maagdenburg uitgeput. Als veertienjarige knaap nam hij afscheid van het ouderlijk huis, om zijne studiën te Eisenach voort te zetten. Des daags woonde hij de lessen bij, des avonds bedelde hij zingende, als zoovele andere arme studenten, zijn brood langs de huizen der rijke burgers, totdat de vrome echtgenoot van den rijken edelman Koenraad Cotta, getroffen door zijn schoone stem en zijn gevoelvolle voordracht, zich zijner aantrok en hem in haar huis opnam. Terwijl hij de gastvrijheid van zijne weldoenster beloofde door haar de lange avonden te verpoozen met zijn welluidend gezang, door citer en fluit begeleid, legde hij zich zóó op de studie toe, dat hij op achttienjarigen leeftijd naar Erfurt ter hoogeschool kon gaan. Twee jaren later ontving hij reeds den graad van candidaat in de wijsbegeerte en op twee-en-twintigjarigen leeftijd werd hij Magister. Als een gehoorzaam zoon zou hij, naar vaders wensch, zijne studiën in de rechten vervolgen.

II.

Doch anders was het in Gods raad besloten.

Terwijl hij, in de boekerij te Erfurt gezeten, het eene boek na het andere doorzoekt, krijgt hij een Latijnschen Bijbel in handen. Hij doorbladert dien en de geschiedenis van Samuels jeugd treft en boeit hem. Het lied van Hanna vindt weêrklank in zijn voor poëzie geopend hart. Zulk een boek moet hij in eigendom hebben; hij wil het dagelijks lezen. Voorloopig zoekt hij het op, bij elk oogenblik, dat de studie van Aristoteles en andere wijsgeeren hem vergunt.

Op zekeren morgen zal hij met zijn vriend Alexius zijne ouders bezoeken. Als hij zijn vriend wil afhalen tot de reize, vindt hij dien op zijn leger vermoord. Ontzet staat hij daar! Zulk een plotseling sterven kan ook zijn deel zijn, en nu? Is hij bereid te verschijnen voor den Rechter van levenden en dooden? Hij spoedt zich alleen naar zijne ouders, maar ook in den stillen huiselijken kring zwijgt de stem niet, die hem herinnert, dat het den menschen gezet is te sterven en daarna het oordeel. Op de terugreize overvalt hem in het donkere woud bij Erfurt een hevige onweder. De bliksemflitsen kruisen zijn pad, 't geroemel van den donder ontzet zijne ziel. Een vuurstraal treft een boom aan zijne zijde en werpt hem ter aarde. Straks rijst hij op, God dankend voor zijn behoud en met het voornemen zijne zaligheid te werken met vreeze en beven en de wereld te ontvlieden.

Nog eenmaal heeft hij zijn vrienden een feestmaal bereid en geeft hij zich met hen aan spel en

scherts over. Bij zang en muziek schijnt hij zijn plan te vergeten. Maar neen, eensklaps rijst hij op en zegt hun zijn voornemen. Zij verschrikken en stellen alles in 't werk, om hem van zienswijze te doen veranderen. Doch Luthers besluit is onwrikbaar. Als zij allen vertrokken zijn, neemt hij afscheid van zijne hospita en met zijn Virgilius en Platus onder den arm, wendt hij zich naar het Augustijnerklooster: Hij geeft den prior zijn voornemen te kennen, om zich in het klooster te doen opnemen. De jonkman, wiens roem van geleerdheid zich reeds in Erfurt verspreid had, is den kloostervader welkom. Straks meldt hij zijn vader zijn besluit. Vergeefs bedreigt zijn vader, die de schoonste verwachting van zijn lieven zoon door dit besluit verijdeld ziet, hem met zijn vloek. Vruchteloos zoeken zijne vrienden toegang tot hem te verkrijgen, om hem te weêrhouden, eer het te laat zal zijn. Straks eerst is hij voor hen te spreken als ring en aanstelling aan de Universiteit teruggezonden zijn; als de kloosterpoorten zich onherroepelijk voor hem gesloten hebben; als het te laat is.

Luther is verloren voor de menschen, gewonnen voor God.

III.

In vernedering en zelfkwellung worstelt broeder Martijn zijne bange dagen door. Ook bij den laagsten arbeid, welchen het klooster den nieuwelings ter beproeving oplegt, heeft hij nimmer genoeg zich vernederd en gearbeid voor God, ook bij lichaamskastijding ten bloede toe heeft hij zichzelf niet genoeg gekastijd voor zijne zonden. Bleek en vermagerd schreed de barveoeter in de grove kloosterpij door Erfurts straten, om de penningen voor het klooster te bedelen, maar buiten zijne cel kon hij evenmin als daarbinnen de vreeze voor den toekomenden toorn ontvlieden, welke hem voortjoeg. Waar zou hij rust vinden? Ook Augustinus, wiens werken hij ijverig bestudeerde, weigerde ze hem. In de bibliotheek van het klooster vond hij een Bijbel, aan een keten gebonden. Dezen las hij dagelijks, maar ach, nog was het oogenblik der minne niet voor hem aangebroken. Nog sloot hij zich in zijne cel op en vastte en bad en kastijde zich, totdat men zijne deur openbrak en hem meer dood dan levend naar de ziekenzaal van het klooster overbracht. Ook in het dal der schaduwen des doods gaat voor den man, die zijne eigen zaligheid werken wil, geen licht op.

In dezen tijd bezocht Johann von Staupitz, de vicaris-generaal der Augustijners, het klooster. Men voert hem aan de legerstede van den novice, die door zijne geleerdheid en vroomheid reeds aller aandacht tot zich getrokken heeft. Von Staupitz gevoelt zich tot den belangwekkenden kranke aangetrokken en hij weet zijne ziel te stelen. Luther legt de wonden zijns harten open voor dezen vaderlijken vriend

en Von Staupitz werpt daarin druppel voor druppel den balsem der genade. Hij wendt Luthers blik af van den mensch en brengt hem aan den voet van het kruis. Als hij vertrekt, laat hij hem een Bijbel ten geschenke achter en vervult alzoo een van Luthers vurigste wenschen. Een oud kloosterbroeder neemt de plaats van den vicaris in bij de legerstede van den zieke en leest hem dagelijks uit de Heilige Schrift voor van den weg des behouds, den weg 'der genade. Straks rijst Luther op van het ziekbed om een nieuw leven aan te vangen, om te leven door genade alleen. Hij moet den Bijbel in het oorspronkelijke lezen en bestudeert daarom de Grieksche en Hebreuwsche talen en korten tijd daarna wordt hij mede onder de toestemming zijns vaders tot priester gewijd.

Intusschen heeft Von Staupitz hem niet vergeten. Frederik de Wijze heeft te Wittenberg een hoogeschool gesticht en aan den vicaris de zorg opgedragen, de leerstoelen met bekwame en vrome mannen te bezetten. Op zijn voorspraak wordt Luther tot Hoogleeraar in de wijsbegeerte benoemd. Hoezeer Luther ook aarzeld, hoe hij ook liever de godgeleerdheid had beoefend: „Broeder Martijn, gij kunt! gij moet!” zoo drong hem Von Staupitz, en Luther verwisselde de stille cel met den openbaren leerstoel te Wittenberg.

IV.

Wat mocht het zijn, dat de studenten uit alle oorden van Europa aanleiding gaf, zich om den leerstoel van den Augustijner te verdringen? Wel, deze hoogleeraar had zich onafhankelijk gemaakt van de begrippen der heidensche wijsgeeren, van Aristoteles en zoovele anderen. Maar wat bewoogen, even getrouw zijne verklaringen van de Psalmen en den brief van de Romeinen te volgen? Zie, hier groeide in hun hart, evenals in het zijne de overtuiging, dat de mensch gerechtvaardigd wordt, niet uit de werken, maar dat de rechtvaardige leven zal uit het geloof. Om dat kostelijk woord te mogen prediken, had Luther zich den graad van bachelorus in de godgeleerdheid verworven en nu, kon het wel anders, of het moest hem verblijden, als het woord, waarin hij het leven zijner ziel gevonden had, nu ook anderen, mannen, die straks zooveel invloed op hun tijd en op hun geslacht uitoefenen zouden, fijner dan goud en zoeter dan honing bleek?

En toch werd die schoone arbeid gestoord. Daar is een geschil gerezen onder de Augustijners en men kiest den bekwaamste en vroomste uit, om de zaak den Heiligen Vader voor te leggen. Luther zal naar Rome gaan. Ja, ook hij heeft gehoord van het bederf, dat daar heerscht. Ook hij heeft vernomen, hoe de Heilige Stoel, na een monster als Alexander VI gedragen te hebben, thans bezet is door een Julius II, een man, beter voor het ruwe

krijgsmansleven dan voor de uitoefening der geestelijke waardigheid geschikt. Ook hem heeft men verteld van het zedenbederf, dat men in de Italiaansche kloosters al meer vond groeien, naarmate men Rome naderde.

Doch dat zal laster zijn. Neen, dat kan niet wezen. Nog groet hij Rome uit de verte als de heilige stad der Christenheid; nog straalt haar eerekrans hem uit de verte verblindend tegen. Zijn hart springt in hem op bij de gedachte: Ik zal Rome zien. Rome, waar Paulus predikte, waar het bloed der martelaren vloeide, Rome, dat in het teeken des kruises de wereld overwon. Dáár lag het voor hem en ter aarde vallende, borg hij het aangezicht in het stof en riep: „Heilig Rome! Wees gegroet!”

Terwijl hij de Pilatustrap met zijne tranen bevochtigde en in gebeden beklom, klonk door een echo uit zijn trouw Wittenberg, uit zijn geliefden brief aan de Romeinen in zijne ziel: „Uit genade zijt gij zalig geworden! De rechtvaardige zal leven door het geloof!” Wat mocht dat zijn?

Luther heeft Rome gezien. Teleurgesteld in zijne verwachting, geërgerd in zijne ziel heeft hij de heilige stad verlaten. Hij gispt het zedenbederf in de kloosters, waar hij verblijf houdt. Men wil het niet hooren. Men jaagt hem voort van klooster tot klooster, men bedreigt zijn leven en de Augustijner keert als een vluchteling, die zijn leven en zijne ziel zocht te redden, binnen Wittenberg terug.

Luther heeft Rome gezien en hij heeft het den handschoen toegeworpen.

(Wordt vervolgd.)

EEN DAG IN THÜRINGEN.

Toen ik vóór drie jaren op den „Brocken” stond, en mijn blik liet weiden over de bergen en dalen, die zich onder mijne voeten uitstrekten, trof een blauwe golvende lijn, die in het zuid-oosten den horizon begrensd, mijne opmerkzaamheid. Een der gidsen, dien ik om inlichting vroeg, vertelde mij, dat het de schoone bergen van Thüringen waren, die zich daar voor mij, hoewel zeer onduidelijk, tegen den gezichteinder afteekenden.

Hoe gaarne had ik, in plaats van over Goslar weder huiswaarts te keeren, opnieuw den ransel op den rug gehangen en die schoone streken bezocht! Want Thüringen heeft immer een groote bekoring en aantrekkingskracht voor mij gehad. Thüringen, met zijn hooge bergen en steile rotsen, zijn liefelijke dalen en — „anmutig” gelegen dorpen, zijn bergstroomen en met wijnstokken beplante berghellingen, zijn trotsche burechten en oude vervallen ruïnen; Thüringen, waar een Luther, voor zijne vijanden verborgen, in stille afzondering vele maanden onbekend voortleefde, en waar hij de stof voor zijn

schoon lied ontving, dat later duizenden tot be-
moediging en versterking zou zijn; waar een Schil-
ler het levenslicht zag; waar een Goethe vele zomers
zich afzonderde; waar een Bach geboren werd, die
gansch Europa met zijn roem zou vervullen; waar
een Klopstock zijne opleiding ontving en een Kugler
zijn bekend lied zong: „An der Saale hellem Strande,
stehen Burgen stolz und kühn.”

Ja, reeds dikwerf had ik verlangd, Thüringen
met zijn rijke historische herinneringen te zien en
daar eenigen tijd te verwijlen. Spoediger dan ik
dacht zou mijn wensch vervuld worden en zou ik,
hoewel voor korten tijd, al zijne schoonheden kun-
nen aanschouwen en bewonderen.

Doch laat ik liever mijn verhaal beginnen.

't Was op den avond van den 3^{en} Augustus, dat
wij onze ransels pakten, de reisschoenen en petten
voor den dag haalden en onze veldflesschen vulden.
Ongeveer een uur later namen wij twee retourbil-
jetten naar Naumburg in het „Thüringer Bahnhof”
en spoedig hadden wij Leipzig den rug toegekeerd,
en bevonden ons op weg naar Thüringen. Daar
wij den volgenden morgen reeds vroegtijdig onzen
voetocht wilden beginnen, namen wij, ter plaatse
van onze bestemming aangekomen, in het eerste hotel,
(ongeveer drie minuten van het station verwijderd)
onzen intrek. Hadden wij echter geweten, welke be-
diening wij daar ondervinden zouden, zonder twijfel
hadden wij ons naar de ongeveer twintig minuten
verwijderde stad begeven, om daar in een der hotels
te overnachten. Doch in aanmerking nemende, dat
het reeds over elfen was, en onze reisgids het als
„gut doch einfach” aangaf, aarzelden wij niet lang,
daar een der kamers te betrekken. Vóór mij ter
ruste te begeben, verzocht ik den kellner ons den
volgenden morgen om kwartier vóór vijven te
wekken, en weldra lagen wij in een gezonden slaap
gedompeld, zooals alleen een vermoeiende dag schen-
ken kan.

Gelukkig bewees de zon zich den volgenden mor-
gen trouwer en beter wekker dan de kellner. Want
door haar eerste stralen gewekt, sprong ik mijn
bed uit, en zag dat het reeds vijf uur was. Spoed-
dig waren wij aangekleed en daalden wij, geheel
marschvaardig, de trap af, om, na het ontbijt ge-
bruikt te hebben, ons op weg te begeben.

Doch van een kellner was geen spoor te ontdek-
ken. De deuren waren allen gesloten; een oude
blaffende hond scheen van plan, zijn taak als wach-
ter en bewaker getrouw te vervullen. Na een her-
haald schellen kwam eindelijk een half slapende,
nog niet geheel gekleede kellner naar beneden, die
onder een onverstaanbaar gemompel, hetwelk hij
aan ons overliet voor een excuus wegens zijn niet
wekken of een verwensching voor ons wekken uit
te leggen, ons ontbijt begon klaar te maken.

Eindelijk kwam hij, tot ons groot genoegen, met

twee koppen koffie aandragen, waarna hij zich wilde
verwijderen.

„Hola!” riep ik echter, „wij hebben een „ontbijt” be-
steld; gaarne ontving ik ook nog eenig brood daarbij.”

„Brood!” herhaalde de man op uiterst verbaasden
toon.

„Natuurlijk,” antwoordde ik tamelijk ongeduldig,
„en ik verzoek je vriendelijk ons dat wat spoedig te
geven ook, daar wij reeds later zijn dan wij ge-
wenscht hadden.”

„Ja maar,” antwoordde de man onverstoorbaar
kalm, „Zondagmorgen hebben wij geen brood, of u
moet tot half negen willen wachten.”

„Daar dank ik wel hartelijk voor,” zeide ik, lang
niet in mijn schik met het vooruitzicht een lan-
gen marsch met ledige maag moeten te beginnen.
„Maar ge zult toch nog wel brood van gisteren-
avond in huis hebben?”

„Neen,” antwoordde hij op stelligen toon. „Zon-
dagmorgen hebben wij geen brood.” En daar bleef
het bij, trots al ons spreken. Overtuigd dat hier al
ons praten toch niets zou uitwerken, verzochten wij
hem de deur te ontsluiten, waarna wij ons op weg
begaven en hij weder zijn bed opzocht.

Gelukkig hadden wij nog eenige stukken choco-
lade medegenomen, die wij een aangenaam en
voedzaam „frühstück” bevonden te zijn.

Een schoone, lommerrijke laan voerde ons in
twintig minuten naar de stad Naumburg, die in het
Saaledal tusschen de wijnbergen verscholen ligt.
Naumburg, een oud-Duitsche stad met 16.300 in-
woners, is vooral beroemd door den prachtigen „Dom”,
die uiterst merkwaardig is door zijn overgang van
den Romaanschen in den Gothischen stijl.

De bouw van den Dom, in de 11^e eeuw aange-
vangen, werd eerst voltooid in 1249. Vier torens,
waarvan een als een meesterstuk der bouwkunst ge-
roemd wordt, geven de kerk een grootsch en trotsch
aanzien. Naast den Dom bevinden zich het Dom-
gymnasium en de overblijfselen van de in 1532 af-
gebrande „Martinskerche”. De eenigszins bouwvallige
Wenzelskerk op de markt bezit een prachtig altaar-
beeld van den bekenden L. Kranach.

Onder de nog bezienswaardige gebouwen verdie-
nen vooral het „Rathhaus” en het nieuwe „Schwurger-
richtsgebäude”, dat met een fresco van Bendemann,
„de broedermoord” voorstellende, prijkt, alleszins de
opmerksaamheid.

Nadat wij de voornaamste gedeelten der stad be-
zichtigd hadden, namen wij onzen weg door een
breede laan, aan beide zijden met eeuwenheugende
eiken beplant, naar de „Bürgergartens”, een gelief-
koosde en veelbezochte uitspanningsplaats der in-
woners. Vanhier uit beloofde onze reisgids ons
een schoon uitzicht op de „zu Füssen liegende Stadt”.
Wij zagen dan ook onze moeite, om dit hoogste
punt der omliggende bergen te beklimmen, ruim-
shoots beloond.

Voor ons lag de door de zon beschenen stad, gedeeltelijk tusschen het groen verscholen, aan alle zijden door bergen omringd. Achter de stad strekte zich het vruchtbaar Saaletal met zijn rijke wijnbergen uit, terwijl aan de linkerzijde het „Unstruthal” de stad begrensd. Aan de rechterzijde lagen bovenop de bergen het slot Goseck en de ruïne Schönburg, twee punten, die als om strijd de bewondering van den wandelaar gaande maken, en ons menigen uitroep van verrassing ontlokten. Slechts noode konden wij van deze plaats, waar de natuur al haar schatten zoo kwistig tentoonspreidde, weder scheiden. Steeds voelden wij ons tot nieuwe bewondering getrokken; doch de tijd — 't was inmiddels half acht geworden — waarschuwde ons, dat wij weder den wandelstok moesten opnemen en onzen tocht vervolgen. Nog een blik op dit bekoorlijk tooneel, en wij keerden het den rug toe, om te onderzoeken, wat Thüringen zijn bezoekers meer schoons weet aan te bieden.

Tweeërlei weg konden wij nu kiezen. De breede allée, die ons over de bergen voeren en ons alzoo vergezicht op vergezicht aanbieden zou, of het nauwe voetpad, dat zich door het bosch kronkelt en tusschen de bergen doordringt, om later weder met de allée ineen te loopen. Daar de zon reeds hoog aan den hemel stond, en hare stralen ons haar kracht reeds duidelijk deden gevoelen, kozen wij den laatsten weg. Doch niet alleen deze reden besliste voor ons die vraag; het had voor ons tevens veel meer bekoring ons diep in de dalen, midden tusschen de bergen, te bevinden, en ons alzoo onder de macht en den indruk der natuur te plaatsen, dan ons bovenop de bergen daaraan te onttrekken.

Wij hadden ons dan ook waarlijk niet over onze keuze te berouwen. Hoe verder wij kwamen, des te schooner en grootscher werd de natuur. Aan beide zijden door hooge bergen ingesloten, werd het pad dikwerf zoo nauw, dat wij ons gedwongen zagen, achter elkander te loopen. Nu eens ons voor te zware takken buigend, dan weder lichtere opzijde duwend, baanden wij ons een weg door dit schoone natuurwoud, dat de mensch nog niet, evenals zoovele andere, door zijn zucht tot hervorming misvormd heeft.

Hoe heerlijk en vredig was het dien Zondagmorgen in de natuur. Een lichte koelte deed de takken der boomen ruischen, terwijl de zon duizenderlei grillige, wisselvallige lichtvlekken op het mollige zand tooverde. De vogels, door het morgenlicht gewekt, zonden hun morgenlied omhoog en deden het geheele woud van hun velerlei zangen weergalmen.

Hier voelt men, welk een machtige indruk David overmeesterde, als hij dwalend in de dalen en over de bergen zijn schoone, gevoelvolle liederen zong. Dan voelde hij echter ook, hoe diezelfde schoone, rijke natuur toch „als met opgestoken hoofde, als

in barensnood, zucht”. En daarom zingt hij, dat zij jubelen zal, dat de boomen in de handen zullen klappen, en juichen zullen en de bergen van vreugde zullen springen, als hun Schepper terugkomt, komt om de aarde te richten, en de volkeren in rechtmatigheid zullen geleid worden. En reeds ziet hij Hem opkomen, en de bergen met vrede en de heuvelen met heilig recht bekleed.

Na ongeveer drie kwartier dit pad gevolgd te hebben, zagen wij ons weder op de chaussée teruggevoerd. Hier vonden wij eenige steenhouwers, die, met groote brillen van blauw ijzergaas, ter bescherming hunner oogen, gewapend, met ijzeren hamers groote steenklompen in stukken sloegen.

Dadelijk toonden zij zich bereid, ons op onze vraag naar den rechten weg, de noodige inlichtingen te verschaffen. Ons aan hunne wenken houdende, staken wij eerst twee stoppelvelden over, wier door de zon gedroogde stoppels vaak op geniepige wijze door de linnen reisschoenen drongen, en volgden daarna een smal voetpad, dat zich langs den zoom van een woud voortkronkelde. Spoedig zagen wij ons op een breeden straatweg verplaatst, waarop drie verschillende wegen uitliepen. Een dezer, den weg naar Flemingen, inslaande, hadden wij spoedig dat dorpje bereikt. Daar de natuur hier minder schoon is dan op andere plaatsen van dit gedeelte van Thüringen, en dit plaatsje noch door eenige bezienswaardigheid, noch door historische herinnering de moeite van een bezoek zou loonen, lieten wij het terzijde liggen, om te spoediger het eerstvolgende plaatsje, Kösen, te bereiken. Binnen een uur hadden wij deze veelbezochte badplaats bereikt. Had de natuur bij Flemingen veel van hare schoonheid verloren, hier echter herneemt zij in dubbele mate wat zij daar verloren heeft. Kösen, geheel door bergen ingesloten en tusschen het dichte groen verscholen, is een der schoonste en interessantste gedeelten van Thüringens bergen. Reeds als „Soolbad” is het eene verzamelplaats van vele vreemdelingen, en door zijn schilderachtige ligging weet het ieder jaar vele toeristen tot zich te trekken.

Het is aan de Saale gelegen, en met den tegenovergestelden oever door twee groote bruggen verbonden. De eerste brug, reeds in de elfde eeuw gebouwd, is door haar schoonen bouw een waar sieraad van dit oord. De tweede behoort den Thüringischen spoorweg, en ligt op geringen afstand van de eerste.

Nadat wij hier een stevig ontbijt gebruikt hadden, begaven wij ons op weg naar den Rudelsburg, die ongeveer drie kwartier verwijderd is. Aan alle zijden stuitte onze blik op hooge bergen en steile rotsen, terwijl vóór ons, aan de andere zijde der Saale, bovenop een der hoogste rotspunten, de overblijfselen van den trotschen burcht lagen. Op geringen afstand lagen een weinig lager de twee torens der ruïne Saaleck, geheel door dicht geboomte omgeven.

Eerst lieten wij ons door een kleine veerpont over de Saale zetten, en vervolgden toen onzen weg door schoone weiden, tot wij den voet der bergen bereikt hadden. Hier voerde een steil bergpad ons naar boven. Hoe hooger wij kwamen, des te schooner en ruimer werd het vergezicht, maar ook des te steiler en moeilijker het pad. Eindelijk bereikten we den top en traden wij over een oude steenen brug het slot Rudelsburg binnen.¹⁾ Door den tand des tijds en door weer en wind geteisterd, is reeds een groot gedeelte van de grijze muren ingestort. Een vijftig Meter hooge vierkante toren met steenen spits biedt den bezoekers een heerlijk uitzicht. Aan de eene zijde ziet men de dorpen Saa-leck en Stendorf deels in het Saaletal, deels tegen de bergen gebouwd, in welke nabijheid de Ilm zich in de Saale stort. Aan de andere zijde trekken de dorpen Gross- en Klein-Heringen door hun bevallige ligging de opmerkzaamheid. Op eenigen afstand ziet men de torenspits van Kösen boven het groen uitsteken, en de vervallen, niet toegankelijke torens der ruïne Saaleck, bovenop een rots gelegen, het verdere uitzicht begrenzen.

Ongeveer tien minuten verder verheft zich een granietzuil, waarop de Deutsche Rijksadelaar staat, welke daar, tot aandenken aan de in 1870 gevallen studenten, twee jaar later door het Studentencorps is opgericht.

Nog eenigen tijd vertoefden wij hier, zagen de oude burchtzaal in den toren, en vervolgden, nadat wij nog eerst eenige photographieën tot aandenken gekocht hadden, onzen weg, door onze schreden naar Gross-Heringen te richten. Nauwelijks hadden wij langs een steilen bergweg den burcht verlaten en waren wij in het dal afgedaald, of wij kwamen een veldwachter tegen, die ons met een vriendelijk „mahlzeit” staande hield.

„Als ik mij niet zeer vergis, dan heb ik de heeren van morgen reeds ontmoet,” zeide hij ons.

„We weten het waarlijk niet,” antwoordden wij.

„Ik geloof,” hernam hij daarop, „dat ik u in Flemingingen gezien heb op een stoppeltveld.”

„o, Dat is mogelijk,” antwoordden wij, terwijl wij ons nu herinnerden daar iemand ontmoet te hebben. „Maar dan hebt ge toch ook al een fiksche wandeling achter den rug.”

„Ja,” zeide hij lachende, „met zulk mooi weder blijft iemand niet graag tehuis. Maar,” vervolgde hij, „als het niet al te onbescheiden is, mag ik dan vragen, waar u nu heengaat?”

„Eerst naar het „Himmelreich” en dan naar Gross-Heringen,” antwoordden wij.

„Dan zou ik u toch in geen geval raden, naar het „Himmelreich” te gaan; de naam is mooier dan de plaats, die waarlijk niet de moeite van twee uur

loopen beloont. Als men den Rudelsburg gezien heeft, heeft het „Himmelreich” volstrekt geen be-koring meer. Ik zou u liever raden, direct naar Gross-Heringen te gaan, dan kunt u daarvandaan over Kösen en Schul-Pforta weder naar Naumburg terugkeeren.”

Hartelijk bedankten wij den goeden man voor zijn raad en nadat hij ons nogmaals goeden dag gewenscht had, lieten wij den weg naar het „Himmelreich” rechts liggen en sloegen dien naar Gross-Heringen in.

Spoedig bereikten wij de Saale, lieten ons over-zetten en volgden toen een breedte straatweg, die aan beide zijden met boomen beplant was. Voor ons zagen wij in het dal de dorpen Gross- en Klein-Heringen liggen, terwijl achter ons de beide ruïnen trotsch boven de bergen uitstaken. Aan de eene zijde begrensd de bergen onzen weg, aan de andere zijde zagen wij onder ons de Saale in talloze bochten voortkronkelen, gedurig door den Thüringer spoorweg overbrugd. Binnen een uur hadden wij Gross-Heringen bereikt. Door zijne ligging vormt dit dorp het middelpunt der Thüringsche spoorwegen. Door de Saale in twee deelen gesneden, middenin het liefelijke Saaledal gelegen, lokt het de reizigers meer door een schoone ligging en bekoorlijke omstreken, dan door inwendige schoonheid of historische bijzonderheden. De straten zijn nauw en slecht geplaveid, terwijl de huizen klein zijn en wel eenigszins aan zindelijkheid te wenschen overlaten, een gebrek waaraan dikwerf ook de groote steden mank gaan. Bezienswaardig is echter de oude kerk, die, eenigszins hooger gelegen dan de andere gebouwen, dadelijk de opmerkzaamheid tot zich trekt.

Lang hielden wij ons hier niet op, en spoedig hadden wij Kösen (echter langs een anderen weg) weder bereikt, waar wij besloten in een der bad-hotels te blijven eten.

Daarna zagen wij de schoone stad met haar fraaie hotels en villa's, en begaven ons toen op weg naar het ongeveer twintig minuten verwijderde Schul-Pforta.

Langs een prachtige laan bereikten wij deze beroemdste der drie oud-Saksische land- of vorstenscholen. Geheel in Gothischen stijl opgetrokken, is zij een meesterwerk der bouwkunst. In 1137 onder den naam van S. Mariae de Porta als Cisterciënser-abdij gesticht, werd zij in 1543 door den keurvorst Maurits van Saksen in een „fürstliche Landesschule” herschapen. Spoedig breidde zich het getal leerlingen aan deze inrichting aanmerkelijk uit en verkreeg zij den roem, dien zij totnogtoe immer heeft weten te handhaven. Hier ontving ook de beroemde letterkundige en dichter Klopstock in 1740 zijne opleiding, tot wiens aandenken de bron, die zich in de nabijheid bevindt, den naam van „Klopstockquelle” draagt.

Meermalen belangrijk vergroot, werd deze school, toen zij in 1819 aan de Pruisische regeering kwam,

¹⁾ In de 11e eeuw gebouwd, werd dit beruchte roo-fslot in 1348 door de inwoners van Naumburg verwoest.

geheel gerestaureerd. In 1843 werd er eene woning voor den rector bijgebouwd, benevens eene bibliotheek, die nu ongeveer 25000 verschillende werken bevat.

Op het binnenplein, een groote grasvlakte door een hoogen muur omgeven, zagen wij vele leerlingen zich met bal- en criquetspel, onder toezicht van een der leeraren, den tijd korten. Toen wij terug wilden, vonden wij de poort gesloten, en moesten ons tot een der leeraren wenden, die ons dadelijk hielp, de deur ontsloot en ons zelfs nog een groot deel van den weg vergezelde, terwijl hij ons menige merkwaardigheid omtrent Schul-Pforta en haar beroemden leerling Klopstock mededeelde. Tevens toonde hij ons de bron, aan diens gedachtenis gewijd, waar hij afscheid van ons nam en weder terugkeerde.

Na een half uur geloopt te hebben, bereikten wij weder Naumburg, het uitgangspunt en einde van dit prachtige en leerrijke uitstapje, dat ons nog lang een aangename herinnering zal zijn.

LEIPZIG, 13 Sept. 1889.

J. A. W. JR.

UIT HET LEVEN.

Oude getuigenissen.

Professor Sayce hield eenigen tijd geleden een zeer belangrijke voorlezing in het *Victoria Philosophic Institute*. Hij gaf een historische beschrijving van hetgeen bekend is geworden omtrent de veroveringen van den Egyptischen vorst Amenophis III, het paleis en de archieven, die onlangs eerst ontdekt zijn en welke de professor niet lang geleden is gaan onderzoeken. Aangaande de ontdekte steenen en de inschriften zegt hij: Uit deze leeren wij, dat in de vijftiende eeuw vóór onze jaartelling, dus een volle eeuw vóór den uittocht der Israëlieten uit Egypte, er een bedrijvige letterkundige omgang gehouden werd door de geheele beschaafde wereld van westelijk Azië, tusschen Babel en Egypte en de kleinere staten van Palestina, Syrië, Mesopotamië en zelfs oostelijk Kappadocië. En deze omgang geschiedde door middel van de Babylonische taal en de ingewikkelde Babylonische schrijfwijze. Dit duidt, dat er over geheel het beschaafde Oosten leeskamers en scholen waren, waar de Babylonische taal en letterkunde onderwezen en bestudeerd werden. Het Babylonisch was de taal der diplomatie en der hoogste kringen, als het Fransch later is geweest, met dit onderscheid echter, dat het niet veel tijd eischt om Fransch te leeren lezen, terwijl het wigvormig Babylonisch letterschrift jaren van

harden arbeid en studie vereischte, eer men het meester kon worden.

Nu kunnen wij, zegt de hoogleeraar, ook de betekenis van den naam der Kanaänietische stad, welke nabij Hebron gelegen was, verstaan, die een der belangrijkste steden van zuidelijk Palestina schijnt geweest te zijn. Kirjath-Sepher, of „Boekstad”, moet de zetel geweest zijn van een beroemde leeskamer of bibliotheek, voornamelijk, indien niet geheel bestaande, gelijk de Tel-el-Amuna steenen tafeltjes ons melden, uit platte kleisteenen beschreven met de wigvormige letters. Daar de stad ook den naam droeg van Debir, of „Heiligdom”, mogen wij besluiten dat de beschreven steenen geborgen werden in den voornaamsten tempel, zooals zulks met de bibliotheken in Assyrië en Babel het geval was. Het is zeer wel mogelijk dat zij nog onder den grond verborgen liggen, wachtend op de spade des delvers, om ze weer aan het licht te brengen. De letterkundige invloed van Babel in de eeuwen vóór de Israelietische verovering van Palestina, verspreidt ook licht over het voorkomen der namen van de Babylonische afgoden bij de inwoners van het Westen. Mozes stierf op den berg Nebo, welke zijn naam kreeg naar den Babylonischen god der letterkunde of geleerdheid en aan wien de groote tempel van Borsippa gewijd was; en zelfs Sinai, de berg van „Sin”, getuigt van de vereering van den Babylonischen Maan-god, Sin, in de eenzaamheid der woestijn. Moloch of Malik, was een Babylonische godheid, gelijk Rimmon, de Lucht-god, naar wien meer dan een plaats in Palestina genoemd werd, en Anat, de vrouw van Anu, den Luchthemel-god, gaf haar naam aan het Palestijnsche Anah, zoowel als aan Anathot, de stad der „Anat-godinnen”. Sprekende over degenen die de historische waarheid der boeken van Mozes in twijfel trekken en bestrijden, zegt Prof. Sayce: „De ontdekte steenen te Tel-el-Amuna hebben den grondslag, waarop hun critiek gebouwd was, geheel en al vernield.”

Van hoeveel belang die ontdekkingen zijn, laat zich beter denken dan in korte woorden beschrijven. Op zijn tijd bevestigt de Heere de waarheid van zijn Woord; al moeten ook de steenen uit de eeuwenoude puinhoopen opgegraven worden om te betuigen dat het Woord des Heeren waarachtig is en dat wij geen kunstig verdichte fabelen nagevolgd zijn.

H.

Vooruitgang in Palestina.

De spoorweg naar Jeruzalem schijnt er binnenkort te zullen zijn. De Britsche consul te Jaffa meldt, dat vergunning voor het aanleggen van een spoorweg tusschen Jaffa en Jeruzalem door den Sultan verleend is aan den heer Jozef Navon, een Turksch onderdaan, voor 71 jaren. Een maatschappij

is in Engeland en Frankrijk gevormd om het plan uit te voeren, en de ingenieurs zouden dadelijk met het werk een aanvang maken. De weg tusschen Jaffa en Jeruzalem is ook veel verbeterd. Het Gouvernement verpachtte de opbrengst der tol op dien weg in het afgelopen jaar voor 2,085 p. st., tegen 1812 p. st. in het vorige jaar; een bewijs dat het verkeer toeneemt. De Joodsche koloniën in Palestina verbeteren bij den dag; een dezer, Richon le Zion geheeten, heeft 2,000,000 wijnstokken geplant die veelbelovend zijn. De kolonisten zijn vlijtige arbeiders, bijna al hun land is bebouwd. De meeste hunner zijn Turksche onderdanen, en allen onderworpen aan de wetten des lands.

Verder wordt gemeld, dat er reeds een tramweg door Damaskus loopt. Gedurende de laatste paar jaren zijn er in het Heilige Land negen Joodsche koloniën gesticht. Wat Palestina noodig heeft, zegt Ds. Bell, is: het einde der Turksche regeering, de terugkeer van Joodschen rijkdom, arbeid en bevolking.

H.

Pater O'Connor, een tot het Protestantisme bekeerde Roomsche priester te New-York, is het middel geweest om in de laatste vijf jaren 800 Roomschen tot de Protestantsche kerk te leiden.

H.

Een onverdacht getuigenis.

Wanneer we vaak waarschuwd ten tegen hoog loopen met het buitenlandsche en het diep treurig vonden, dat zooveel Nederlanders, door zich voor goed onder vreemde volken te vestigen, voor ons verloren gaan — dan deden we dat niet zonder goede redenen,

Hoe 't b.v. met de Nederlanders in Amerika is gesteld, hoe zij de oude zeden, taal en geloof vaak al te spoedig verleen, blijkt helaas telkens. 't Bewijs levert o. a. wat we nog pas vonden in een *Amerikaansch* (Holl.) blad. (Gelukkig zijn niet alle Amerikaansche Hollanders zoo.)

Duizenden, zoo zegt het, worden er in dit land gevonden, en *wél de meesten onder de Hollanders*, die hun moedertaal, die zoo zuiver en schoon is, zijn vergeten. (?) Waarom? Omdat zij vermeenen zich voor hun afkomst te moeten schamen, om zich in zoogenaamde fatsoenlijke kringen des te beter te kunnen bewegen.

De Duitschers in dit land schamen zich niet voor hun taal of afkomst: ook niet de Franschen, Zweden of Noren; men vindt dit juist bij den Hollander, die van al de bovengenoemde natiën zich

het meest trotsch mag gevoelen op zijne geschiedenis. Men vindt dit dan ook het meest in onze westelijke Staten, terwijl onze oostelijke en zuidelijke Staten, waar men soms wel eens laag op den *Dutchman* (Nederlander) neerziet, zoover we die hebben doorreisd of er ons in hebben opgehouden, te allen tijde met de meeste achting spreken van den HOLLANDER en zijne geschiedenis.

H.

Iemand gebruikte, om het vraagstuk op te lossen, „of het goed is naar het theater te gaan,” de volgende geschiedenis.

Zekere dame had een koetsier noodig. De eerste die zich aanbood verzekerde, dat er geen beter was dan hij.

„Nu,” zeide de dame, „hoe dicht, op zijn sterkst genomen, zoudt ge wel met mijn rijtuig bij een afgrond durven komen?”

„Tot op een el, mevrouw; daar zou geen gevaar bij zijn.”

„Dan zijt gij de man niet, dien ik zoek; gij kunt heengaan.”

Een tweede kwam en antwoordde op dezelfde vraag, dat hij met het rijtuig wel tot op een duim afstands van den afgrond kon rijden, zonder dat het gevaar liep; maar deze werd nog veel sneller dan de eerste weggezonden.

Eindelijk kwam ook de derde. Op de hem gedane vraag antwoordde hij: „Mevrouw! ik heb deze proef nog nooit genomen. Ik heb alleen immer alle moeite gedaan om zoo ver mogelijk van den afgrond vandaan te blijven, opdat ik er niet in mocht vallen.”

„Dan,” sprak de dame, „kunt gij blijven, want in u stel ik vertrouwen.”

V R A G E N B U S.

1. In de aflevering van 1 Sept. lees ik eene verklaring van het woord Sela. Die verklaring stelt mij niet tevreden. Indien Sela werkelijk beteekent: „Denk daarover na”, hoe komt het dan, dat het nergens anders te vinden is? In de andere gedeelten des Bijbels zou toch de opmerking: „Denk daarover na,” niet overbodig zijn.

Is het woordje Sela niet eenvoudig een muziekteeken, alleen voor het orkest bestemd?

2. In een vroegere aflevering is gezegd, dat de Zeeuwen de *ij* uitspreken als *ie* op enkele uitzonderingen na. Tevergeefs heb ik uitzonderingen gezocht. Zijn er?

3. In den Bijbel staat *Methusalach*, terwijl ik in andere boeken *Methusalem* zie staan. Hoe verandert *lach* in *tem*?

4. In oude Bijbels vindt men dikwijls de letter *n* weg-
gelaten en boven de laatste letter een schrapje gezet.
Kan men dit willekeurig doen?

Axel.

Uw dr. dienaar,
H. L.

Op de vraag van J. A. W. Jr., of er in ons land nog
een streek is, waar men handelt, zooals hij in een der
Leipziger bladen gelezen heeft, kan ik antwoorden, dat
ik vroeger hier meer dan eens heb gehoord, dat een
jongeling zijn pijp ging aansteken ten huize van het
meisje, waarop zijn oog gevallen was, en dat met geen
ander doel, dan om met haar en hare huisgenooten eens
kennis te maken.

Wat daaraan wordt toegevoegd in bovengenoemd blad,
is zeker opgesmukt. Dat zal men in Leipzig ook wel
kunnen, zoowel als in Holland.

F., 25 Sept. '89.

M. v. D. Jz.

CORRESPONDENTIE.

Het gebeurt niet altijd dat men, iemand een goeden
raad gevende, daarmee eer inlegt. Nu we echter in dat
geval verkeerden, willen we er gaarne op wijzen.

Onze lezer J. C. G. te R. — we weten nu zijn naam —
zond ons onlangs een stukske, dat we niet konden op-
nemen, om redenen in 't voorlaatste N^o. vermeld. J. C. G.
nu heeft dit oordeel gelezen en schrijft thans, dat hij
„dankt voor den goeden raad”. Hij leest dikwijls de ge-
dichten van P. A. de Genestet en wordt er soms door
meëgesleept. Dit laatste was ook 't geval, toen hij 't be-
wuste stukje schreef. 't Werd gedaan onder den indruk
van 't oogenblik: vandaar de „hoogdravendheid en ge-
zwollenheid”, waardoor 't gekenmerkt is. Waarschijnlijk
zou de schrijver ons reeds hebben verzocht, het niet
te plaatsen, daar 't niet den geest ademt, waardoor
„Excelsior” zich doorgaans kenmerkt. Doch, toen hij dit
in een kalm oogenblik bedacht en 't besluit nam, ons te
schrijven, is hij van dit besluit teruggekomen, daar hij
onze meening gaarne wilde weten.

Ja, beste vriend G., dat lezen van, of liever dat dwe-
pen met De Genestet heeft er al meer bedrogen. We
hebben daar vaak tegen gewaarschuwd. De Genestet —
zijn dichterlijke waarde nu daargelaten — was een on-
geloovige, die „vrede door het bloed des kruises” een
woord achtte dat voor onzen tijd niet meer past. Hij
was, wat men zoo noemt, „modern”. En hoe roerender
en hoe schooner en ernstiger zijn taal is, des te meer
wordt *zijn* ongelooft voor den lezer een gevaar.

Verder zal vriend G. opmerken dat zijn stuk niet
alleen voor *Excelsior*, maar in 't geheel min bruikbaar
is. De gebreken die 't had ontsieren altijd. Evenwel
onze vriend is, door dat hij die zelf weet, op den besten
weg om zich te beteren.

Tevens doet onze lezer eenige vragen en wel over het
gedicht van Da Costa: De slag bij Nieuwpoort.

Zoudt gij, zegt hij, zoo goed willen zijn, te verklar-
en, of Da Costa ironisch is in dezen regel:

1. „maar toen
Voor Christenen bereid door Christenen, *ten zoen*
Der nieuwe ketterij”, ... ?

Voorts, wat beteekent:

2. „Niet anders, dan wanneer met ingespannen zinnen
Twee spelers worstelen op 't vorstlijk schaakvierkant:
Het paard in dol galop, de toren langs haar rand
Of strakke rechtlijn, neemt man voor man gevangen.
De vorstlijke Amazoon doorzwiert en dunt de rangen
Des Tegenkonings, wien, naar alle zijden bloot,
Geen keuze langer rest, dan overgave of dood.”

En wat bedoelt de dichter met:

3. Ontzaglijk guldenjaar! Aan wat herinneringen
Uit twee en dertig maal voltogen jubelkringen
Sloot zich de duinzang aan, gehoord van Vlaandrens kust!

In N°. 1. is ontegenzeggelijk zeker ironie op te merken.
Niet juist in de woorden „ten zoen” die eenvoudig zeg-
gen willen „ter verzoening”, maar in heel de uitdrukking.
De dichter is hier ironisch gelijk Elia op Karmel, door
wat hij juist niet gelooft als waarheid voor te stellen,
doch zoo, dat ieder gevoelt, hoe het op te vatten.

2. Deze beelden zijn ontleend aan 't schaakspel, vorste-
lijk in zijn oorsprong en inrichting (met koning, koning-
in, enz.). De verschillende stukken voeren in 't spel
ook *verschillende* bewegingen uit, waarop Da Costa zin-
speelt. De Amazone is de koningin die in het spel
zich vrij naar alle kanten mag bewegen, totdat de tegen-
partij ten slotte, doordat zij schaakmat is, of haar „ko-
ning” niet meer is te redden, 't verliest.

3. Het „guldenjaar” is 't eeuwjaar 1600, dat van den
slag bij Nieuwpoort. De 32 jubelkringen zijn de jaren van
1568, 't begin van den tachtigjarigen oorlog, tot 1600.
Let vooral op de sierlijke beknoptheid en zeggingskracht
des dichters.

H.

BERICHT.

We ontvingen ter kennismaking No. 1 van het „Gere-
formeerd Jongelingsblad,” orgaan van den Nederland-
schen Bond van jongelingsverenigingen op Gereformeer-
den grondslag. Dit blad verschijnt eens per maand. Druk-
ker-uitgever is de heer A. Ter Weeme, te Rotterdam.
Abonnementen en advertentiën en alles wat op de admini-
stratie betrekking heeft, te adresseeren aan Joh. T. de
Lange, Rembrandtstraat 64, Rotterdam. Ingezonden stuk-
ken en verder alles wat de redactie belangt, te zenden
aan J. E. Vonkenberg Ez., Marnixstraat 83, Amsterdam.

Het nummer bevat met het bijblad 6 blz. Wellicht
komen we er later op terug.

Voorts het reglement van den *Verbondsring „Rotter-
dam”* van Christelijke jongelingsverenigingen. Oppericht
te Rotterdam 22 April 1889.

Voor beide hartelijk dank.

In 't eerstkomend nummer volgt de beslissing omtrent
de prijsvraag.

Mogen we nog eens herinneren aan het zenden van
antwoorden op gedane vragen?

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie tekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.”

ZULLEN WE GAAN OF BLIJVEN?

Damocles vond het min aangenaam onder het zwaard te zitten, dat hem aan een draad boven 't hoofd hing. De lezers en de redactie van *Excelsior*, al zijn ze er niet zoo erg aan toe als Damocles, zouden toch wel willen dat de bovenstaande vraag niet meer noodig was.

Zoover is 't echter nog niet.

We zeiden de vorige maal, dat met een 300 intekenaars meer de uitgevers bereid zijn voort te gaan. 't Is billijk en ons hoogst aangenaam tevens te vermelden, dat reeds verscheiden lezers dit in 't oor hebben geknoopt. Zoo de jongelingsvereniging te H., zoo ook die te M., welke ons een — gaarne afgestaan — plaatsje verzocht voor 't volgende:

CHR. JONGEL. VEREEN. SPREUKEN 23: 23 TE M.

Ongetwijfeld is het allen Christelijken jongelingsverenigingen, die kennis gemaakt hebben met den zeer aangenamen inhoud van „Excelsior”, gegaan als bovengenoemde vereeniging en hebben ook zij met leedwezen vernomen, dat, wegens gebrek aan intekenaars, de uitgave naar alle waarschijnlijkheid niet door kan gaan. We zeggen „naar alle waarschijnlijkheid”, want immers zoolang er leven is, is er hoop, en indien de Christelijke jongelingsverenigingen *willen, kunnen* zij de vrees, dat het bestaan van „Excelsior” weldra tot het verleden zal behooren, uit den weg ruimen. Eén vereeniging kan echter niet alles doen en daarom behooren wij in dezen *samen* te werken; de jongelingsvereniging te V. heeft

reeds het hare gedaan, eveneens hebben wij gedaan wat wij konden (nl. in plaats van één ex. er 3 genomen). Indien nu alle Christelijke jongelingsverenigingen op deze of gene manier hulp bieden, zoo twijfelen we niet, of „Excelsior” zal blijven bestaan.

N. P. L.

Zulk een schrijven doet goed en — vinde behartiging. Als ieder iets doet zijn we er. Ook de uitgevers zitten er niet stil onder.

Een mede zeer gewaardeerd schrijven ontvingen we van den heer v. d. H. te T. We deelen er iets uit meê, omdat het rechtstreeks slaat op een vorig schrijven dat we vermeldden, en bovendien voor meerderen belang heeft.

„Dat het blad zoozeer gewaardeerd wordt,” zegt de heer v. d. H., „verblijdt mij en doet mij hopen, dat het nog zal kunnen blijven bestaan. Ook hoop ik, dat het voorstel van „een geacht lezer” om „Excelsior” geheel te veranderen, of door een ander tijdschrift te doen vervangen, niet zal behoeven te worden aangegrepen.

Het was mij het liefst het blad te behouden *zoals het is*; niet gaarne zou ik er een enkel rubriekje uit missen. Ook ik wil er nog wel „een dubbeltje” opleggen.

Mag ik ook nog zeggen, dat ik het gevoelen van bovenbedoelden lezer niet kan deelen, waar hij meent dat „Excelsior” slechts *heeft* ook voor het volk dienstig te zijn? Naar mijn meening kon de Redactie al niet beter aan het doel, dat zij beoogt, voldoen. Bovendien geloof ik, dat het volk, over het algemeen, nog zeer gaarne leest, wat voor jongelingen wordt geschreven.”

GESCHEIDEN — VOOR EEN TIJD.

IX.

Te Touron bleef onze gevangene slechts korten tijd. De reden daarvan was waarschijnlijk de vrees, dat hij nog te eeniger tijd mocht ontsnappen.

Blijkbaar toch was de leeraar zeer bemind en zou menigeen gewenscht hebben hem uit den kerker te kunnen verlossen. Geld en verkwikkingen werden gezonden. Kortom, de vijand achtte het raadzaam den gevaarlijken ketter over te brengen naar een andere plaats. Daartoe werd Montpellier uitgekozen. Wel ontbrak het ook daar niet aan aanhangers der Gereformeerde leer, maar Durand had er nog geen persoonlijke vrienden; men kon hem er beter bewaken enz. enz.

Zoo groot was echter de vrees, dat het slachtoffer van priesterdwang en kerkelijken haat ten slotte nog ontkomen mocht, dat er een geheele compagnie soldaten werd ontboden om den gevangene op reis te vergezellen. Hij deed den langen tocht in een gesloten wagen, waarin twee soldaten nevens hem zaten, terwijl de overigen het rijtuig omringden.

Op den morgen toen Durand vertrekken zou, stond het voorplein van het gemeentehuis, in welks torren hij was opgesloten geweest, vol vrienden en bekenden, die hem nog eens vaarwel wilden zeggen. Een droef voorgevoel zei hun, dat het voor het laatst zou zijn.

De jonge predikant verscheen, door krijgslieden begeleid. Hij zag bleek — een gevolg van 't leven in een duffe gevangenis — en was zeer vermagerd. Toch lag er geen zweem van kommer of droefenis op zijn gelaat. Twintig, dertig handen werden tegelijk naar hem uitgestoken. Hij drukte die hartelijk, doch toen hij velen zag weenen, sprak hij met de woorden van een nog grooter gevangene om Christus' wil, die hem was voorgegaan: „Wat doet gij dat gij weent en mijn hart week maakt.” — „Ik ga”, zoo vervolgde hij, „om te lijden, wellicht te sterven voor mijn Heer. Waartoe zou ik treuren? Weldra zal ik Hem zien, die mij tot koning en priester gemaakt heeft, en met Hem zal ik heerschen in alle eeuwigheid. Groet mijn lieve vrouw. Zegt haar dat zij niet moet treuren; want wij worden straks vereenigd en voor goed. Vaart allen wel en zoo mogelijk, meldt dan ook aan mijn vader en zuster wat mij is wedervaren, en hoe ik verblijdben te lijden voor de zaak des Heeren, des noods ten einde toe.”

't Bevel van den officier maakte een einde aan een afscheid, zoo pijnlijk als wel zelden een was genomen. De wagen ratelde over de keien, en nog menigen groet wisselde Pierre Durand met zijn geliefde broeders en zusters, tot de jammervolle trein op den grooten weg uit het gezicht verdween.

Na een paar uur rijdens, werd eenige rust genomen. Ook de gevangene mocht een poos, onder

scherpe bewaking, het voertuig verlaten. Nu eerst ontdekte hij welk een sterk geleide hem was meêgegeven.

„Er waren er toch niet zooveel noodig om op mij te passen”, sprak hij met een glimlach tot den officier; „en evenmin om mij naar den hemel te geleiden.”

„Gij bedoelt naar de gevangenis,” was het barsche antwoord.

„Door de donkere wolken naar den berg der verheerlijking,” sprak Durand met vaste stem. „Den hemel mij te rooven is niemand machtig.”

Verbaasd zag de overste hem aan; doch hij gaf geen antwoord. Weldra reisde men verder.

Een paar dagen later reeds zat de gevangene te Montpellier achter slot en grendel, zonder eenige hoop op verlossing. Weken gingen voorbij, vele zelfs, zonder dat er iets voorviel, 'twelk eenige verandering bracht in het eentonig, naar het uitwendige zoo treurig leven, hetwelk hij nu leidde. Blijkbaar hadden de vijanden, nu ze eenmaal wisten dat de prooi hun niet ontgaan kon, geen haast meer.

Gelukkig werd hem de vrijheid gelaten om te schrijven aan wie hem goeddacht, en op zijn beurt brieven te ontvangen. Dat Durand in de eenzaamheid van den kerker daarin een ware verkwikking vond, is duidelijk. Hij had zich gehaast zijn vader en Serre te onderrichten van hetgeen hem overkomen was en van het lot dat hem denkelijk wachtte. Ook had hij in een brief vol vriendelijke teederheid gepoogd zijn zuster, nu medegevangene, te troosten en te bemoedigen. „Ons geheele gezin”, zoo schreef hij, „is thans in de macht dergenen, die met haat tegen God en zijn Woord vervuld zijn. Doch dat is genade, om des gewetens wille zwaarigheid te verdragen. Laat ons altijd goeden moed hebben, onze zielen den getrouwen Schepper bevelen en vastelijk betrouwen op Hem, Wiens we zijn in leven en in sterven. De tijd is kort en de eeuwigheid wacht ons, een eeuwige heerlijkheid.”

Zoo troostte en bemoedigde Durand zijn betrekkingen en vrienden nog uit de „kameren der droefenis”. Aan zijn vrouw schreef hij eerst later, toen hij zekerheid had omtrent haar verblijf. Zij was jong als hij, maar niet zoo krachtig van geest, zoo sterk in het geloof; veeleer geneigd tot neerslachtigheid en wankelmoedig vreezen. Haar man wist dit, en zijn brieven aan haar waren vol van opbeuring, vertroosting en raad, zooals er zeker niet veel uit een gevangenis de wereld ingaan. Ook de vele vrienden en broeders werden niet vergeten. Zij bleven hun medelijden en belangstelling toonen ook door het zenden van geld en verkwikkingen, die, al konden ze de gevangenschap niet wegnemen, toch den gekerkerde een liefelijke vertroosting waren.

Op zekeren dag, terwijl Durand verdiept zat in het lezen van eenige boeken, hem door vrienden

gezonden, ging plotseling de deur van den kerker open. De gevangenebewaarder, een oud man, die reeds geleerd had Durand hoog te schatten, leidde een onbekende binnen en sprak:

„Mijnheer Durand, deze heer wenscht u te spreken. Gij zult hem zeker wel te woord staan?”

„Gaarne,” sprak Durand, terwijl hij een blik wierp op den binnengekomene. „Mag ik vragen wie mij hier komt opzoeken?”

„Ik ben uit belangstelling in uw lot hier gekomen,” sprak de vreemdeling op minzamen toon. „Ik hoorde dat gij hier gevangen zat, en meende dat bezoek u niet onwelkom zou zijn. Mocht ik u lastig wezen, spreek dan slechts.”

„In 't minst niet,” was het antwoord. „Maar zou ik uw naam mogen weten?”

„Barbe,” sprak de ander.

„Gij zijt geen Franschman, althans naar uw spraak te oordeelen,” vervolgde Durand.

„Dat is ook zoo,” hernam de ander. „Ik ben een Nederlander van geboorte, maar heb reeds vele jaren in Frankrijk gewoond.”

Allerlei gedachten vlogen Durand door 't hoofd. Een Nederlander! Een zoon van het land, dat zooveel door Rome vervolgd en een schuilplaats bood; een burger misschien der vrije republiek waar de Gereformeerde kerk zelfs Staatskerk was! Hij besloot zich zekerheid te verschaffen, en deed dus de veel-beteekenende vraag:

„Een Nederlander? Mag ik hopen een broeder in den geloove, schoon niet van vleesch en bloed?”

De vreemdeling gaf niet aanstonds bescheid; 't was als peinsde hij over een antwoord. Eindelijk sprak hij met dezelfde vriendelijke stem als zoeven:

„Een broeder, ja. Zijn wij niet allen broeders? En bovenal, wanneer men zich door liefde tot den naaste gedrongen voelt, hem in den nood niet alleen te laten, maar hem poogt te helpen?”

„Voorzeker, mijnheer Barbe,” sprak Durand, „maar mijn vraag is of er ook een andere band tusschen ons bestaat, dan die algemeene broederschap. Broeders noem ik hen, die een even dierbaar geloof met mij verkregen hebben. . . .”

„Dan vlei ik mij tot hen te behooren,” was 't antwoord, „want op het algemeen geloof in de twaalf artikelen vervat, zeg ik amen, zoowel als gij.”

„Gij behoort dus ook tot die sekte, die overal tegengesproken wordt,” sprak Durand, den bezoeker ernstig aanzien; „dan treurt ge zeker met mij over de onderdrukking die des Heeren volk lijdt van hen, die, al verwerpen ze dat algemeen geloof niet, Gods gebod door hun inzettingen krachteloos maken. Neem u in acht; het kon u dan licht vergaan als mij.”

De heer Barbe scheen zich bij die vermaning niet recht op zijn gemak te gevoelen. Hij trippelde onrustig heen en weer, en sprak eindelijk:

„Het zou mij aangenaam wezen, iets voor u te

kunnen doen, al denken we wellicht over een en ander verschillend. Geloof mij, ik ken de Gereformeerde leer zoo goed als iemand. Want ge weet in mijn vaderland is zij de heerschende, en ik ben er in grootgebracht. „Doch ik heb geleerd, dat er meer overtuigingen zijn dan één, die recht van bestaan hebben en men de dingen te ver kan trekken. Ik haat u niet, al verschil ik van u. We zijn toch beide Christenen. . . .”

„Dezulken zijn er meer,” zeide Durand, die reeds begon te vermoeden wat man hij voor had, niet zonder eenige scherpheid, „gij ziet b.v. hoe lieflijk Christenen met mij, hun medechristen, handelen!”

„Maar drijft gij zelf de beginselvastheid niet wat ver?”

„Of hebt gij, mijnheer Barbe, de grondbeginselen waarin ge zijt grootgebracht, ook prijsgegeven?” — vroeg Durand op zijn beurt. „Gij behoeft het voor mij niet te bemantelen. Ik weet genoeg. Gij hebt het geloof verloochend; gij zijt een der niet weinigen, die terugkeerden tot de dwaling door hun ouders verworpen. Gij behoort tot de pauselijke kerk.”

„Dat laatste is zoo,” sprak Barbe; „doch uw woorden zijn te hard. Is het te veroordeelen dat ik, in dit land wonende, mij naar zijn godsdienst en zeden voeg? Ik ben toch geen heiden of Turk.”

„'t Ware kwalijk te bewijzen, dat de godsdienst van dit land, zooals gij het noemt, daarom alleen de uwe moet worden, als ge een beteren kendet. Zeker zijt ge hier niet onder heidenen of Turken, maar wel onder hen, die in plaats van den eenigen Zaligmaker en het heil uit genade alleen te prediken, u tot allerlei personen in hemel en op aarde verwijzen, die ge naast den Middelaar behoeft, zoodat hij geheel uit uw hart verdwijnt; die in plaats van genade goede werken stellen en alzo. . . .”

„Laat ons niet twisten,” sprak Barbe zelvend. „Ik weet al wat gij zeggen wilt en kom wel eens weder, ja spoedig zelfs, als ook gij wat kalmer zijt.”

En met een vriendelijken groet wendde zich de ongevraagde bezoeker naar de deur, die op zijn tikken werd geopend. Hij trad naar buiten.

Hoezeer nu ook de gevangene naar gezelschap mocht verlangen, toch was 't hem een verademing toen *deze* belangstellende bezoeker aftrok, wiens bedoeling den predikant niet onduidelijk was. Hartelijk wenschte hij hem niet meer te zien, tenzij dan om hem te vermanen in plaats van door hem vermaand te worden.

Vooreerst echter was de prediker van den bezoeker niet verlost. Want Barbe, hoe weinig hem ook het eerste bezoek moest zijn meegevallen, herhaalde het toch trouw elken dag. Hoe menig onaangenaam uur dit nu ook den gevangene mocht bereiden, wij hebben in zekeren zin reden voor die bezoeken dankbaar te zijn, in zoover zij de heugenis bewaard hebben van veel wat anders denklijk niet zou zijn bewaard gebleven. De heer Barbe name-

lijk hield van zijn bevindingen en gesprekken een soort van dagboek, 't welk hij later zelfs heeft uitgegeven, en dat aldus een bron is ter kennis van onze geschiedenis.

Een paar dagen na 't bovenvermeld bezoek ontving Durand een brief van zijn vader, den ouden Etienne. Deze meldde hem hoe hij, Etienne, nog steeds met Serre in de gevangenis was. Verscheiden malen had hij gepoogd voor den laatste gelijk voor zijn dochter, tegen wie zulk een klaarblijkelijke valsche beschuldiging was ingebracht, invrijheidstelling te verkrijgen. Doch tot nog toe tevergeefs. Ook had de oude man er op gewezen, hoe er thans, nu zijn zoon toch gevangen was, geen enkele grond was aan te voeren — gesteld dat dit ooit het geval was geweest — om hem ook nu nog langer gekerkerd te houden. Doch ook hierop was geen acht geslagen. Ten slotte verzocht hij Pierre een door hem geteekende verklaring te zenden, dat hij nooit een huwelijk van zijn zuster had ingezegend. „Misschien”, zoo schreef de oude vader, „zal dat iets baten, schoon ik 't betwijfel, daar de getuigenis der jongelieden zelf ook niet is aangenomen.”

Terwijl Durand alzo ook in zijn gevangenis nog een levendig verkeer onderhield met de buitenwereld, zaten zijn vrienden aldaar mede niet stil. Daartoe hadden zij den jeugdigen leeraar veel te lief, en gevoelden ze te veel voor hem, die, nog nauw tot den arbeid ingegaan, er reeds aan kon ontrukkt worden. Doch wat te doen?

Aan plannen ontbrak het niet, doch hoe ze uit te voeren? Dat van de regeering noch van de kerk iets te hopen was, wist men, en evenzeer dat Durands vonnis, om zoo te zeggen, geteekend lag. Zoo bleef dan niets over dan te trachten den predikant met geweld of list te bevrijden. Doch dit zou ontzettend moeilijk zijn. Niet alleen dat zij, die er zich toe leenden het grootste gevaar liepen — dat zouden ze er voor hebben over gehad — maar de kans op slagen was bijster gering. De gevangenis in een stad als Montpellier was een gebouw, waarin een ongeroepene niet licht doordrong en waaruit niemand, die er binnen was, ongemerkt ontkwam. Dag en nacht werd het huis bewaakt. De gevangene bewaarder, schoon, gelijk we zagen, persoonlijk den gevangene volstrekt niet ongenegen, was een oudgediende en zeer zeker niet om te koopen tot verzaking van wat hij zijn plicht achtte. Kortom, hoelang de vrienden te Vernoux en elders ook berieden, men kwam tot geen besluit.

Zoo stonden de zaken, toen een der broederen een brief ontving, van den leeraar zelf. Niet zoodra had die vriend met den inhoud kennis gemaakt of hij haastte zich, de broederen en zusters saam te roepen tot een geheime bijeenkomst, in welke het dierbaar geschrift werd gelezen. Nieuws bevatte het niet veel; klachten evenmin. Veeleer bleek er uit

hoe de schrijver kalm en in den Heer gerust zijn lot verbeidde, en van de aarde niets meer verwachtte. Hij verhaalde hun van zijn strijd maar ook van den vrede, die alle verstand te boven gaat, welke zijn deel was. Wat allen moest treffen, was de groote zorg, die de leeraar aan den dag legde voor de gemeenten, die hij bezocht of weder vergaderd had. Dringend vermaande hij tot eensgezindheid en broederlijke liefde. Met ontroering werd het voorgelezene aangehoord, met diep gevoel besproken. Ten slotte droeg men den ontvanger van den brief op dien te beantwoorden, en kon 't zijn ook het gevoelen van den predikant zelf te vragen, over het aanwenden van pogingen tot zijn bevrijding, en wat met deze in verband kon staan.

Hoe dat hem echter moest bericht worden, wist niemand. Want het leed geen twijfel, dat de predikant zelf nooit de eerste was, die de brieven aan hem gericht, las. Nog was men aan 't beraadslagen over allerlei middelen, toen het vergevorderd uur — 't was in den nacht — de aanwezigen dwong tot scheiden. Den heer des huizes werd nu overgelaten een weg te zoeken, waarlangs de gevaarlijke boodschap Durand ongehinderd kon bereiken.

H.

MAARTEN LUTHER.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

(Vervolg.)

„De zaligheid is in geen doen gelegen Van menschen. Ze is Gods werk. Gerechtigheid en heil Voor schat noch wijsheid, voor geen boete of aflat veil, Is gave van Zijn liefde aan zondaars.”

DA COSTA.

V.

In den nacht van den 31sten October 1517 werd de nachtrust van Frederik den Wijze, den gemoedelijken en vromen keurvorst van Saksen, door booze droomen verstoord. 't Was niet te miskennen: de gebeurtenissen van de laatste dagen hadden zijn geest ook op zijn nachtleger beziggehouden en we willen, om onze lezers over de betrekkelijke waarde van zijn droom te doen oordeelen, hun in 't kort verhalen, welke stormen den anders zoo effen en blauwen hemel van Wittenberg bewogen.

In een onzer vorige schetsen verhaalden we, dat paus Bonifacius VIII een jubeljaar instelde, waarin voor de geheele Christenheid aflat van zonden werd verkrijgbaar gesteld en ook, hoe andere heilige vaders zich het recht toeëigenden, de overvloedige goede werken van Christus en de heiligen aan anderen toe te rekenen. Wanneer nu de pausen geld behoefden, om Rome te verfraaien of tegen de ketters te velde te trekken, schreven zij een aflat

uit, waarbij vergeving van zonden en toerekening van de gerechtigheid van Christus en alle vromen voor geld te verkrijgen was. Geen wonder, dat Leo X zulk een gemakkelijk middel ter hand nam, om Romes kunstschaten te betalen en het heerlijk plan van Michael Angelo, den bouw van de St. Pieterskerk, te voltooien. Teneinde zeker te zijn, dat hem het benoodigde geld niet ontgaan zou, verpachtte hij den aflat voor verschillende landen aan de daar gevestigde hoogere geestelijken. Zoo kocht Albrecht van Brandenburg, de aartsbisschop van Mainz, het recht van aflat voor Duitschland. Dewijl de Augustijners zeker bezwaar tegen den aflat zouden hebben en de Franciskanen minder voor zulk een opdracht geschikt waren, werd de verkoop van aflatbrieven aan de Dominikanen gegund. Gretig aanvaardde Johannes Tetzal, een prior dezer orde, de opdracht en weldra trok hij van stad tot stad rond, om den Duitschers de hemelsche gaven van den heiligen vader mede te deelen. In een prachtige statiekoets gezeten, door drie geharnaste ridders voorgegaan en door een ganschen stoet van geestelijken en edelen vergezeld, naderde hij de grenspalen der stad. Dan zond hij een bode uit, om de overheid aan te zeggen, „dat de genade Gods voor hare poorten verschenen was”. Nu werden de klokken geluid, de overheid en de geestelijken gingen in hun plechtgewaad den aflatkramer feestelijk binnenhalen; de onderwijzers heetten hem met hunne leerlingen in gewijde zangen welkom, en door duizenden begeleid, begaf hij zich naar de hoofdkerk, om voor het altaar zijn genadewaard te koop te bieden. In de meest onheilige taal werd de menigte aangespoord, om vergeving van zonden voor zich en voor hunne dierbare afgestorvenen bevrijding uit het vagevuur te koopen. Wie zou zijn laatste penning sparen voor zulk een prijs?

Naarmate Tetzal de Saksische grenzen naderde, groeide Luthers toorn en verhief hij krachtiger de stem tegen den gewetenloozen bedrieger, die van de zielen der leeken een gruwzaam spel maakte. Frederik de Wijze had Tetzal verboden de grenzen van zijn gebied te betreden. Maar Jüterbock lag slechts vier mijlen van Wittenberg verwijderd en dáár had de kramer zijn zetel opgeslagen; vandáár uit verleide hij de goede Wittenbergers. Dit was meer dan Luther dulden kon. Ondanks al zijne vermaningen en zijne stoute taal, kochten velen zich een aflat. Dan moest de teerling geworpen. De Cesar der hervorming stak den Rubicon over.

VI.

Doch keeren we tot het keurvorstelijk slot weder, waar Frederik zijn droom in het vroege morgenuur aan zijn broeder mededeelt. In duizend gedachten verdiept, hoe hij met de zijnen de Allerheiligen vromelijk zou vieren, had de slaap zich van hem meester gemaakt. Daar zond de Almachtige een

monnik tot hem, een achtbaar zoon van den heiligen Paulus. De heiligen verzelden hem en verzekerden den keurvorst, dat God den monnik gezonden had om een geschrift aan de slotkapel te hechten en dat er geen bedrog in hem was. Dies werd het hem toegestaan, doch de monnik schreef zulke groote letters, dat hij ze in zijn paleis lezen kon, en gebruikte zulk een vervaarlijk lange pen, dat hij daarmede een leeuw te Rome in het oor stak. De pen ging aan het andere oor van den leeuw uit en stiet tegen de driedubbele kroon van den heiligen vader, zoodat de keurvorst verschrikt toeschoot, om te verhoeden, dat ze Zijne Heiligheid van de gewijde kruin viel.

Hij ontwaakte, doch sliep straks weder in en andermaal zag hij den monnik den leeuw teisteren en het gebrul van het beest ontzette hem. Al de hoogwaardigheidsbekleeders te Rome snelden toe, om de pen af te weren, doch hunne pogingen baatten niet. Daarop wenschte de heilige vader, dat de keurvorst den monnik het schrijven zou verbieden.

Weder ontwaakte de vorst, doch meenende dat het slechts een bedriegelijk nachtgezicht was, sliep hij onder gebeden voor den heiligen vader ten derden male in. En weder stond daar de monnik en schreef. Vergeefs trachtte nu de keurvorst de pen te breken: zij kraakte, dat het hem door de ziel sneed, doch bleek onbuigzaam. Hij vraagde aan den monnik, hoe hij aan die pen kwam en deze antwoordde, dat zij uit eene honderdjarige gans getrokken was en dat men haar den geest des levens niet ontnemen kon. Terwijl de monnik nog sprak, deed een hevige geschreeuw den keurvorst opzien. Daar kwamen uit de pen eene menigte pennen voort, welke alle schreven en zich verlengden in de richting van de eerste, totdat... de keurvorst verschrikt ontwaakte.

„Uwe vorstelijke genade zal het best doen dezen droom, onder aanhoudend gebed, biddende te overwegen,” zeide Spalatinus, toen de keurvorst hem het nachtgezicht mededeelde.

Dienzelfden morgen begaf Dr. Maarten Luther zich naar de slotkapel te Wittenberg en hechte daar zijne bekende stellingen aan de poort der kerk. De voor naamste waren:

6. De paus kan geene zonden vergeven, dan voor zoover hij verklaart en bevestigt, wat door God vergeven zij.
7. God vergeeft niemand, die zich niet eerst verootmoedigt.
32. Zij zullen met hunne leermeesters ter helle varen, die meenen door aflatbrieven van hunne zaligheid verzekerd te zijn.
36. Ieder Christen, die waarlijk berouw over zijne zonden heeft, ontvangt volle vergeving, ook zonder aflatbrieven te hebben ontvangen.
62. De rechte en waarachtige schat der Kerk is het Evangelie der heerlijkheid en der genade Gods.”

De Wittenbergers lazen het geschrift en ontzetten zich. De keurvorst vernam het en sprak tot Spalatinus: „Zoo dit werk uit menschen is, het zal ver-

broken worden! Is het uit God, laat ons dan tegen God niet strijden!" Tetzels dreigde: „Die monnik heeft de houtmijt van den Boheemschen ketter verdiend." „Hij is gekomen, de man naar ons hart, die waagt, wat niemand waagde!" zoo sprak de prior Fleck en met hem Gods kerk.

Veertien dagen later kende geheel Deutschland den inhoud van Luthers stellingen. Vier weken later stak de pen van den monnik den heiligen vader naar de driedubbele kroon: men las hare groote letters op het Vatikaan, in Brittanje, in Jeruzalem!

„In Gods naam bid ik ieder en een iegelijk mij een beteren weg te willen wijzen, want zoo vermetel ben ik niet, dat ik eigen inzichten zou willen stellen tegen het Woord Gods," zoo bad de monnik den omstanders, terwijl hij de vreeselijke pen van de honderdjarige gans hanteerde.

Maar niemand nam den handschoen op, welke hij voor de oogen Gods en van alle eerlijke Duitschers bij de poort der slotkerk aan Rome toegevoerd had.

VII.

Drie jaren waren voorbijgegaan. Buiten de Elsterpoort te Wittenberg was een houtmijt opgericht. Duizenden verdrongen zich op de vlakte daaromheen. Studenten en hoogleeraren, overheidspersonen en geringen stonden om het hout geschaard. Een der professoren stak de vlam in het hout. En als ze opflikkerde, opende zich de kring; een monnik trad toe en wierp een pauselijk schrijven, benevens onderscheidene pauselijke besluiten en verordeningen in het vuur. Een plechtige stilte ontstond.

„Gelijk gij den Heilige des Heeren beroerd hebt, zoo vertere u het eeuwige vuur!" sprak de monnik en trad van den houtstapel terug.

Luther had geantwoord op den banvloek, welke men hem uit Rome naar zijn hoofd geslingerd had. De breuk met Rome was volkomen; geen terugtreden was nu meer mogelijk. Beloften had hij vermaand, vermaningen afgewezen, bedreigingen geminacht en den banbliksem, die keizers tot bedelaars geslagen had, ook dezen had hij opgevangen en in heiligen toorn op den Jupiter van de Middeleeuwen teruggeworpen. Gode zij dank. Wat men den heftigen Duitscher ook verwijte, de vlam van den brandstapel buiten de Elsterpoort scheurde den morgennevel; ze teekende aan den hemel der Kerk het morgenrood van den nieuwen dag.

In triomf werd Luther door de studenten en de menigte naar zijne woning geleid, waar hij allen verzocht naar huis te keeren en hem alleen te laten. Dan sloot hij zich in zijn cel op en vastte en bad als Elia, toen hij het verbond tusschen God en zijn volk hersteld en de dienaren Baäls in heiligen toorn gedood had. Helaas, Izebel leefde nog en had hem den dood gezworen. Wel ruischte daar reeds een regen van zegen op het dorre land den bitter in

het luisterend oor: maar wat zou de toekomst hem brengen?

Dat men hem verbrande, dat men zijn lichaam uitrekke, in stukken houwe, dat de wereld vervuld zij met booze geesten, zijne ziel toch is de Uwe, o God, en hij heeft uw Woord tot waarborg: ook zijne zaak is de Uwe! Amen! Van U zal hij niet scheiden, noch heden noch in alle eeuwigheid! Amen!

Veel was er intusschen gebeurd in die drie jaren. Tetzels had van uit Frankfort een verdedigingschrift tegen Luther uitgegeven, 't welk hem den doctorshoed bezorgde, waarop hij openlijk Luthers geschriften ten vure doemde. De studenten van Wittenberg schenen geen beter wraak te kunnen nemen dan Tetzels stellingen het eigen lot te bereiden. Misschien met al te groote verontwaardiging en op te heftigen toon wierp Luther de tegenspraak van mannen als Priërias en Hoogstraten van zich. Den laatste, die hem den vuurdood waard rekende, schreef hij: „Ik heb nooit grooter ezel gezien dan u, hoewel gij u beroemt, vele jaren *dialectica* bestudeerd te hebben. Het verheugt mij grootelijks door u als ketter verdoemd te worden!" Eck, zijn vroegere vriend, trad mede tegen hem in het krijt, doch Luther gaf hem bescheid. Daarna legde hijzelf zijne zaak aan den paus voor en onderwierp zich nederig aan diens uitspraak. Het antwoord was eene oproeping, om binnen zestig dagen te Rome te verschijnen. De keurvorst weigerde hem te laten gaan, doch toen de pauselijke legaat Cajetanus zich naar Augsburg begaf, om Luther te hooren, liet hij den doctor toe te gaan. Beloften en bedreigingen stuitten af op den moed des geloofs. Onverrichterzake eindigden de onderhandelingen. „Waar zult gij schuilplaats vinden, als gij van allen verlaten zijt?" vroegde de legaat aan Luther. „Onder den hemel," antwoordde de Duitscher.

Een twistgesprek, tusschen Eck aan de eene en Luther en Carlstadt aan de andere zijde gehouden, eindigde zonder beteren uitslag; beide partijen rekenden zich overwinnaar. Andermaal kwam er een bevel uit Rome, dat Luther derwaarts zou gezonden worden. Frederik de Wijze weifelde, gaf bevel, dat hij vertrekken zou, en herriep het weder op Spalatinus' bede. Nog eens was de monnik uit de kaken van den leeuw gered.

Intusschen was keizer Maximiliaan overleden en Karel, zijn jeugdige kleinzoon, de beheerscher van Spanje en de Nederlanden, had de Duitse erfenis met al hare lusten en lasten aanvaard.

(Slot volgt.)

DE WRAAK.

In een bidstond van New-Yorksche kooplieden, gehouden in de oude *John Street Church*, deelde onlangs, zoo meldt de „*Christian Herald*", een oud

zeeman, George Wilson genaamd, een Zweed, het volgend merkwaardig verhaal mede.

Hij begon met te zeggen, dat hij eenige jaren geleden binnen de muren van dat kerkgebouw bekeerd werd en dat hij sedert dien tijd ernstig getracht had een Christelijk leven te leiden. Ongeveer twee jaren geleden kreeg hij een plaats als hofmeester op een stoomschip, dat de reis naar Cuba zou maken. Kapitein Munsen, de bevelhebber, was hem onbekend, maar het duurde slechts ettelijke dagen of hij bemerkte, dat Munsen een wreed en onchristelijk mensch was, onhandelbaar en ongevoelig van aard. Daarbij was zijn taal zoo onrein en godslasterlijk, dat zelfs de goddeloosten aan boord er voor sidderden. Even als anderen van zijn soort, had hij een sterken afkeer van godvreezende menschen.

Munsen toonde evenwel geen ontevredenheid over Wilson's diensten, want de hofmeester voldeed aan al wat men van hem kon verwachten, en daar Wilson ook wist, dat een getrouwe vervulling van zijn plicht tot verheerlijking van zijn Meester diende — vooral in tegenwoordigheid van goddelooze menschen — verrichtte hij zijn werk met de meeste nauwlettendheid.

Maar dit beveligde hem toch niet tegen des kapiteins misnoegen, en waarborgde hem ook niet het lijden te zullen ontkomen.

Op zekeren dag hoorde kapitein Munsen hem in zijne kamer bidden. Oogenblikkelijk riep hij hem op stuurschen toon toe „dat bidden te staken”, daar hij op zijn schip geen bidden duldde.

De hofmeester zweeg stil.

„Zult gij beloven te gehoorzamen?” vroeg de kapitein op barschen toon.

Toen moest Wilson spreken!

Op standvastige, maar nogtans beleefde wijze, zeide hij: „Ik moet bidden; — ik wil liever sterven, dan zonder bidden leven!”

Door dit antwoord werd al de woestheid van des anderen driftige natuur opgewekt.

Met een vreeselijke uitbarsting van godslasterlijke taal viel hij Wilson aan, en mishandelde hem op een onmenselijke manier. Dit baatte hem echter niets, en daar Wilson geenszins beloven wilde om niet meer te zullen bidden, werd de kapitein zoo woedend, dat hij Wilson verscheiden moorddadige slagen toebreacht, die hem in bewusteloozen staat op het dek deden nederstorten.

Het scheepsvolk dacht eerst dat Wilson bezweken was, maar hij kwam spoedig weder bij, en werd bij aankomst op Cuba naar een hospitaal vervoerd. Hier zweefde hij langen tijd als tusschen leven en dood, maar eindelijk herstelde hij van zijn langdurig lijden.

Zijn schip had intusschen de reis naar huis aangevaard, en Wilson nog zwak van zijn lange ongesteldheid, bleef zonder geld in een vreemd land achter. In zijn nood begaf hij zich naar den Con-

sul der Vereenigde Staten aldaar, die een medelijdend hart bezat en hem naar New-York zond.

Na zijn herstelling en zijn aankomst te New-York kreeg hij spoedig een nieuwe betrekking op een ander schip. Sedert dien tijd ging hij steeds voort, in zijn Christelijk leven, te spreken van zijn Maker, zoo dikwijls de gelegenheid zich aanbood, ter zee of te land.

Korten tijd geleden in een haven te Nova Scotia zijnde, vernam hij, dat in een afgelegen deel der stad een verlaten zeeman ziek lag. De gedachte aan zijn eigen ondervinding op Cuba, en de hoop dat hij een goeden dienst als Christen kon verrichten, bewogen hem om den zieke te gaan bezoeken.

Hoe groot was echter zijn verbazing, toen hij bij het binnentreden van de kamer in den zieke niemand anders dan kapitein Munsen herkende, die hem bijna vermoord had. Bij de wederzijdsche herkenning richtte kapitein Munsen, door angst aangegrepen, zich overeind, in de meening dat hij den geest van den man zag, dien hij had trachten te doodden.

Toen hij tot de overtuiging gekomen was, dat zijn bezoeker waarlijk vleesch en bloed had, dacht hij onwillekeurig, dat Wilson gekomen was om hem te laten vatten. In angst en verlegenheid smeekte Munsen om genade.

„Ik ben stervende,” zeide hij, „achtervolg mij nu nu niet; heb medelijden met een arm en en zondig mensch!”

Wilson stelde hem spoedig gerust, en zeide hem waarom hij gekomen was. Nu was de verbazing van den kapitein groot. Een man, dien hij bijkans voor zijn leven ongelukkig had gemaakt, zou nu zooveel grootmoedigheid jegens hem toonen!

Dat kon hij niet gelooven!

Wilson las voor hem den Bijbel, bad en liet een weinig geld voor zijne dringendste behoeften achter.

Toen Wilson hem voor de tweede maal bezocht, bevond hij, dat de vriendelijkheid, die hij aan den kapitein bewezen had, het middel was geweest om zijn hart te breken. Kapitein Munsen was onderworpen, kinderlijk en gebroken van hart.

Gedurende Wilson's verblijf in de havenstad bezocht de hofmeester hem getrouw, en werd alzo in staat gesteld hem, door woord en voorbeeld, tot Jezus te leiden.

Sedert dien tijd is kapitein Munsen tot zijn vroegere gezondheid teruggekeerd, en in een brief aan Wilson verklaart hij thans lid te zijn van de Methodistische Kerk.

H.

UIT HET LEVEN.

In de zee.

Eenige valsche banknootmakers werden ontdekt en vervolgd. Zij werden daarmede bekend en namen de vormen of platen, waarmee zij de valsche

banknoten maakten, gingen in een boot en wierpen de vormen op een mijl afstand van de kust overboord. Men kon hun schuld niet bewijzen, en zoo werden zij van rechtsvervolging ontslagen.

Vijf jaren daarna, waren eenige oostervisschers aan hun werk. Bij het ophalen hunner netten ontdekten zij, dat zich een voorwerp in hun netten bevond, waardoor die verward raakten. Toen men de netten in de boot haalde, bleken zij de platen der valsche banknootmakers te bevatten. De visschers gaven hun vondst in de handen der politie, en dit leidde er toe, dat de vroeger gegrepen misdadigers weder gevat en later veroordeeld werden. Zij hadden de bewijzen hunner schuld niet ver genoeg in zee gebracht en die kwamen weer te voorschijn. Hadden zij de platen in het midden der zee geworpen, dan zouden die zeer waarschijnlijk nimmer weder gevonden zijn.

Onze zonden maken ons schuldig voor God. Waar moeten wij met hen heen? Naar Christus, lezer. Als wij Hem zoeken en vinden, dan werpt de Heere onze zonden (en met dezen ook onze schulden) achter zich in de diepte der zee, en zij komen nooit weer te voorschijn, om ons te veroordeelen.

H.

De Waldenzen hebben, naar een Amerikaansch blad meldt, ook drie stations in de Transvaal, met 113 avondmaalgangers. De zending werd gesticht in 1887 door Berthond te Delaoa Baai op Portugeesch grondgebied, en is nu met een tweeden zending versterkt.

H.

De doorgehakte Bijbel.

Jaren geleden kwam een colporteur, terwijl hij het westen van Massachusetts doorging, bij een gezin, in hetwelk zelfs de goedkoopste uitgave der Schrift niet te vinden was, zoo groot was de vijandschap van den echtgenoot tegen het Christendom.

De colporteur kwam er onverwachts binnen en vond de vrouw bezig met het ophangen van de wasch. In den loop van het gesprek bood hij haar een net gebonden Bijbel aan. Met een glimlach zeide zij: „Ik dank u;” zij stak wel haar hand uit, maar trok deze aanstonds weer terug.

Zij aarzelde het geschenk aan te nemen, daar zij wist, dat haar echtgenoot ontevreden zou zijn, als ze dit deed.

Er volgden een paar gemoedelijke woorden, waarin de man sprak over de behoefte der ziel aan Goddelijke leiding en over de geschiktheid van den Bijbel, om in die behoefte te voorzien; de vrouw besloot het geschenk aan te nemen.

Juist kwam toen haar man het achterhuis binnen met een bijl op zijn schouder. Toen hij den Bijbel in de hand zijner vrouw zag, keek hij haar op dreigende wijze aan, en voegde den colporteur toe:

„Wat hebt gij met mijn vrouw te maken, mijnheer?”

Een vrijmoedig woord van den Christen deed den toorn van den echtgenoot bedaren, zoodat deze hem beleefd antwoordde. Evenwel liep hij naar zijn vrouw toe, nam haar den Bijbel uit de hand en zeide:

„Wij hebben altoos alle dingen samen gedeeld, en dat zullen we nu ook.”

Daarop legde hij den Bijbel op 't hakblok en hakte hem door een enkelen slag met zijn bijl in tweeën. Na het eene gedeelte aan zijn vrouw gegeven en het andere in den zak gestoken te hebben, ging hij weg.

Eenige dagen na deze verdeling was hij in het bosch aan 't houthakken. Tegen den middag ging hij op een boomstam zitten en begon zijn maaltijd te gebruiken. Het stuk van den Bijbel kwam hem in de gedachten.

Hij haalde het uit den zak en zijn oog viel op de laatste bladzijde. Hij begon te lezen en was weldra verdiept in het verhaal van den verloren zoon.

Maar zijn gedeelte eindigde met den uitroep: „Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan.” Verder liep het niet.

Des avonds zeide hij tot zijn vrouw met gemaakte onverschilligheid: „Geef mij uw gedeelte van den Bijbel eens. Ik heb daar gelezen van een jongen, die van huis wegliep, en nadat hij het hard te verantwoorden had besloot hij terug te keeren. Daar eindigt mijn gedeelte van het boek mede, en nu ben ik nieuwsgierig om te weten, of hij terugkeerde, en hoe de oude man hem ontving.”

Het hart der vrouw begon hevig te kloppen, maar zij wist haar blijdschap te verbergen en gaf haar man bedaar haar gedeelte, zonder een woord te spreken. Hij las de geschiedenis uit, en las die nogmaals en nogmaals, ja, tot laat in den nacht. Maar hij sprak geen woord er over tegen zijn vrouw.

In de vrije oogenblikken van den volgenden dag zag zijn vrouw hem weer de bijeengevoegde gedeelten lezen en des avonds zeide hij plotseling:

„Vrouw, 't komt mij voor, dat dit het beste boek is, dat ik ooit gelezen heb.”

Dag aan dag las hij er nu in. Zijne vrouw gaf nauwkeurig acht op de weinige woorden, die hij sprak, welke te kennen gaven, dat hij de Schrift begon te verstaan. En zie, op zekeren dag zeide hij:

„Vrouw, ik zal trachten volgens dat boek te leven. Ik geloof, dat dit de beste gids is, aan wien een mensch zich kan toevertrouwen.

H.

CORRESPONDENTIE.

Chr. J. V. te H. Dank voor uw hartelijk schrijven. Er is nota van genomen.

J. B. Chr. J. V. te H. Wij hopen u zoodra mogelijk te antwoorden.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormzer.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZONN te Amsterdam.” ¹⁾

GESCHIEDEN — VOOR EEN TIJD.

X.

Terwijl deze dingen plaats vonden was de predikant voor de eerste maal voor zijn rechters geroepen. Het verschrikte hem niet. Hij wist hoe 't voorzeggd is, dat die den Heere Jezus belijden, voor stadhouders en koningen zullen gesteld worden om Zijns naams wil, doch hij kende ook de belofte: „Het zal u in die ure gegeven worden wat gij spreken zult,” en zou er de waarheid van ervaren.

Nadat de gewone vragen omtrent naam, ouderdom enz. gedaan waren, wendde zich een der rechters tot den jonkman en vroeg:

„Erkent gij, Pierre Durand, de Gereformeerde leer aan het volk te hebben verkondigd?”

„Ja,” antwoordde de predikant beslist, schoon hij wist dat van zijn antwoord alles afhing.

De verklaring werd opgeteekend en Durand dacht nu dat men hem ook ondervragen zou over de zoenenaamde inzegening van zijns zusters huwelijk, wijl hij hoopte, door de waarheid te bewijzen, haar vrijlating en die van Serre te bewerken. Doch de rechters zwegen op dat punt. Zij hadden er hun redenen voor!

„En waar hebt ge gepredikt?” was weder de vraag.

„Overal waar mijn roeping 't meêbracht.”

„Dat is geen antwoord; noem ons eenige plaatsen.”

„Wel, Vernoux bijvoorbeeld.”

De rechters begrepen, dat zij niet veel wijzer werden dan zij reeds waren, en verlangden dan althans te weten tot wie hij gesproken had, wie hem hadden geherbergd, kortom, door wier hulp 't hem mogelijk was geweest, zoo langen tijd ongehinderd zich in Frankrijk op te houden en te prediken.

„Ik kan daarop niet bepaald antwoorden,” sprak Durand. „Dat ik vele vrienden heb is zeker en blijkt nog elken dag. Doch ik zou hun vriendschap slecht loonen door hen te verraden. — Voor zoover ze niet reeds bekend zijn,” liet hij er langzaam op volgen.

„Bedenk wel wat ge doet, jonkman,” sprak nu een der rechters. „Gij kunt antwoorden of niet — wij zullen u niet dwingen. Maar weet wel, dat ge door te spreken u zelf redden, uw toekomstig lot veel verzachten kunt. Wij vragen u alleen de waarheid te zeggen.”

„En is een tijd ook van zwijgen,” hernam Durand, „en ik ben vast besloten niemand aan te brengen en zoo in gevaar te stellen. Dat zou mij gelijk maken aan den man, door wien ik zelf zou zijn verraden.”

„Dat zie ik niet in,” sprak een der ondervragers, „wij zitten hier tot onderzoek. Gij weigert dus te zeggen wie u hielpen?”

„Ja.”

¹⁾ Om redenen, die den lezers duidelijk zullen zijn, kon dit nummer eerst een paar dagen na den gewonen tijd verschijnen.

„Dan een andere vraag: zijt ge bereid uw zogenoemd Gereformeerd geloof te herroepen, uw ketterijen af te zweren en terug te keeren tot de kerk, waarin gij zijt gedoopt?”

Durand antwoordde niet dadelijk, en de spreker vervolgde:

„Het zou u naar lichaam en ziel goed doen. Bedenk ge zijt jong, ge hebt het leven nog voor u, honderden hebben gedaan wat wij u voorstellen. Misschien zult ge zeggen: bewijs mij dat ik dwaal. Doch we zullen daarover niet twisten. Gij kent het voor en tegen al jaren lang. We vragen slechts: wat wilt ge?”

„Ik wensch te leven en te sterven bij dat geloof, 'twelk in niets vertrouwt dan in Jezus Christus en Zijn gerechtigheid,” antwoordde de jonkman beslist. „Gij wenscht niet met mij te redetwisten; het is ook niet noodig. Ik ben eens bekeerd en zal het mij niet ten tweede male doen. Want ik ben geen kunstig verdichte fabelen nagevolgd. Ook zet ik mijn hoop en vertrouwen op Christus alleen. Gij doet zulks niet.”

„Genoeg,” sprak nu de rechter, die driftig werd. „Zoo noodig zullen we u nader hooren.”

Durand werd weggeleid, midden door een schaar van soldaten, priesters, monniken en nieuwsgierigen, die, wat niet elk vergund was, deze rechtszitting hadden bijgewoond. Natuurlijk waren het allen onverdachte personen. Toch had blijkbaar de vrijmoedige besliste belijdenis van dezen „ketter” op velen diepen indruk gemaakt, zelfs de rechters gevoelden hoe weinig deze jonkman van een „beschuldigde” had. Veeleer scheen hij de pleitbezorger eener goede zaak. En zoo dachten velen.

Een soldaat o. a. die oplettend alles had aangehoord, gevoelde zich derwijs aangegrepen dat het hem onmogelijk was, wat hij vernomen had te vergeten. De waarheid werkte in hem zoo krachtig, dat hij zich nog dienzelfden avond naar een hem bekenden Gereformeerde begaf, om dezen kort gezegd de vraag te doen, die een andere gevangenvaarder eens aan de apostelen deed: „Wat moet ik doen om zalig te worden?” Kort daarna zeide deze soldaat de Roomsche kerk vaarwel, en ging over tot de Gereformeerde. Hij was het middel, waardoor de vrienden vaak vernamen, wat er tusschen Durand en zijn rechters al zoo voorviel en wat verder met den leeraar plaats had. Maar tevens was deze soldaat een kostelijke parel aan de kroon, die de jonge leeraar verwerven zou, een vrucht op zijn getuigenis geschonken — al heeft hij dat op aarde denklijk nooit geweten.

Het voorjaar was aangebroken. De natuur herleefde weer en reeds begon de zon haar kracht en uitwerking te doen gevoelen in de Zwitsersche dalen en dekten er den grond met het frissche, groene kleed.

Doch geen zonnestraal drong in het hart der jeugdige vrouw, die we gezeten vinden aan het venster

der huiskamer van de eenvoudige pastorie, door den predikant Roger, den vroegeren lotgenoot, den vriend van Durand, bewoond. Tot hem had de vrouw van den jongen leeraar de toevlucht genomen, en zeker had zij niet beter kunnen doen. De omgeving waarin zij zich hier bevond was lieflijk; zij woonde er te midden van eenvoudige, vrome lieden, die alles deden om haar in de droefenis te troosten en op te beuren. En ze had het noodig — 't was als gevoelde zij, de zoo jong gehuwde, zich reeds weduwe.

Uit haar treurige overpeinzingen werd zij eensklaps opgeschrikt door een kloppen aan de deur. Een oogenblik later stond de predikant binnen: hij reikte haar zwiggend een brief over en liet haar toen alleen.

De handen der liefhebbende echtgenootte beefden terwijl zij den brief ontzegelde, welks opschrift haar reeds deed zien van wien hij kwam. Haastig las zij het dierbaar geschrift en barstte toen in bittere tranen uit.

Wat haar echtgenoot wedervoer, naar hij schreef, was dan ook voor het vleesch niet gemakkelijk te dragen. Hij verhaalde haar hoe het na zijn eerste verhoor was gegaan. Hoewel de rechters verklaard hadden, dat men met hem over het geloof niet twisten zou, toch had het aan pogingen daartoe niet ontbroken. „De priesters,” zoo schreef Durand, „doen alle moeite om mij over te halen mijn belijdenis nog te herroepen. Dan waarborgen ze mij de vrijheid, ja wat niet al. Doch ik vertrouw in den Heere dat ik zal volstandig blijven ten einde toe.” Ook verhaalde hij haar van de bezoeken van Barbe, die telkens wederkwam, en met zijn „belangstelling” het den gevangene vaak zeer lastig maakte.

„Mijn vrienden echter,” zoo schreef Durand, „vergeten mij niet. Zij voorzien mij zooveel mogelijk van al het noodige. Ik geloof zelfs dat zij er aan denken mij te bevrijden. Ik zou u dit niet schrijven als ik niet wist dat deze brief enkel door vertrouwde handen gaat. Toch hoop ik dat ze zoo iets althans niet door geweld zullen beproeven. Het is onmogelijk; gevaarlijk voor hen, en ik begeer het niet. Ik ben bereid als een drankoffer geofferd te worden, en acht den tijd mijner ontbinding aanstaande. Daarop bereid ik mij voor door vasten en bidden, en menigmaal is mij dezen kerker als een voorportaal des hemels. Bid voor mij, dat ik getrouw moge bevonden worden!”

Op deze wijze ging de brief voort; Durand trachtte zijn vrouw te troosten en te sterken, wel wetend hoe, al was hij de gebondene en zij in vrijheid, toch voor haar de versterking 't meest noodig was. En wat haar echtgenoot schreef, miste de uitwerking niet. Het maakte haar stil en onderworpen, al kon 't ook de droefheid niet wegnemen, die, gelijk haar vrienden met bezorgdheid opmerkten, reeds aan haar gezondheid begon te knagen. Lang liet haar gastheer haar dan ook niet met haar smart alleen. Zij las hem den brief voor en beiden vereenigden zich daarop in het gebed tot Hem, die moed en hoop geeft, ook in het dal der schaduwen des doods.

Inmiddels hadden de vrienden te Montpellier elders, door middel van den soldaat, die een der hunnen was geworden, kennis gekregen van wat den gevangene leeraar wederveroer. Hij op zijn beurt liet waarschijnlijk langs dienzelfden weg hun weten, dat hij alle pogingen afried om hem met geweld te bevrijden. Men zag de wijsheid van dien raad in, doch zou 't nu op een andere wijs beproeven. Zoo richtte men zich dan met een smeekschrift tot de bevoegde overheid, om van deze zoo mogelijk de invrijheidstelling van den predikant te verkrijgen, of haar althans gunstig te zijnen opzichte te stemmen. Gelijk te begrijpen is baatte dit echter niets. Durand had zich nu eenmaal tegen 't gebod der regeering bezondigd, en Rome's priesteren zorgden er wel voor, dat dit hem niet werd vergeven. Er kwam op 't verzoek geen antwoord, of liever het bescheid dat later volgde sneed voorgoed alle onzekerheid af.

Was alzoo de hoop op verlossing uit den kerker vervlogen, rust werd den gevangene ook hoe langer hoe minder vergund. De vijanden begrepen terecht van hoeveel belang het zijn zou, indien ze er in slagen mochten den hardnekkigen ketter nog in het uiterste uur te bekeeren. Vandaar dat ze hem telkens opzochten, hoezeer hij ook begeerde met rust te worden gelaten.

De heer Barbe bracht trouw zijn dagelijksch bezoek, en bleef altijd even minzaam. 't Schijnt dat werkelijk medelijden met den gevangene bij hem in 't spel was, dien hij gaarne aan den dood zou ontrukkt hebben, wat immers, meende hij, alleen op Durands misplaatste onverzettelikheden afstuitte. Wat de Nederlander echter ook zeggen mocht, het baatte weinig. Veeleer wees de predikant hem er op hoe niet hij, Durand, maar veeleer Barbe de ongelukkigste van hen beiden was. Doch aan dat oor was de afvallige even doof als de leeraar voor *zijn* redeneeringen. Ten slotte werd de predikant aan de bezoeken van den vreemdeling zoo gewoon, dat hij op diens woorden eenvoudig niet meer lette.

Doch anders was het, wanneer de priesters der kerk, aan welke Durand den rug had toegekeerd, hem kwamen opzoeken. Wel wetend dat hij door beloften niet te verlokken, door dreigingen niet te vervaren was, beproefden de scherpzinnigsten onder hen, hem te overtuigen van ongelijk of althans te bewijzen dat hij gerust over 't een en ander kon heen stappen, wat toegeven, om zoo het tot een vergelijk te brengen. Dat veroorzaakte hem vaak moeilijke uren, wijl hij zich verplicht achtte op hun vragen bescheid te geven, hun drogredenen te weerleggen. Vaak gingen daarmede uren heen, waarin beide partijen al hun redeneerkracht en bespraaktheid uitputt'en, schoon zonder eenige vrucht.

Op één punt was en bleef Durand steeds overwinnaar. En hij en de kerk van Rome erkenden Gods Woord als onfeilbare bron der waarheid. En nu eischte Durand terecht, dat men hem uit

dat Woord van dwaling zou overtuigen. Dit nu ging niet; daarentegen wees hij er zijn tegenstanders telkens op, hoe zij dat Woord door hun leeringen krachteloos maakten.

„Maar”, zoo vroeg hem eens een priester, na een langdurig twistgesprek, „meent gij dan werkelijk het beter te weten dan de heilige kerk in alle eeuwen en toestanden? Is dan de wijsheid alleen bij u?”

„De vraag is, wat gij met „kerk” bedoelt,” was het antwoord. „De apostolische, die de waarheid van de apostelen zelf had, stond zeker aan mijn zijde. Want ik heb u aangetoond, dat in de Schrift uw leeringen niet voorkomen, ja er in bestreden worden. De kerk van later tijden werd langzamerhand bedorven, en is 't nu volkomen. Daar juist komen we tegen op. Doch het heeft Gode behaagd altijd, naar de verkiezing der genade, een overblijfsel te laten, 'twelk echter steeds door uw kerk is benauwd en vervolgd.”

„En gij acht u dus wijzer dan de millioenen die aan onze kerk vasthouden en de vele vrome en geleerde mannen, die in en voor haar strijden?”

„Ik hoop nooit wijs te zijn in eigen oog,” was 't antwoord. „Wat ik weet en geloof is gegrond op Gods Woord, dat eenvoudig is, maar ook alle wijsheid der wijzen beschaamt. God vangt hen in hun arglistigheid.”

„Houdt gij *u zelf* dan voor onfeilbaar, dat ge zoo onverzettelikheden aan uw meeningen vasthoudt, en dat nog wel terwijl ge de onfeilbaarheid van paus en kerk verwerpt?” vroeg de priester.

„Ook dat niet,” sprak Durand; „niet *ik* ben onfeilbaar, maar de Heere God, en juist daarom houd ik mij aan zijn getuigenis, en weet dat dit niet liegt en ook ik mij niet bedrieg. Maar ook juist wijl alleen de Heere onfeilbaar is, ontzeg ik aan eenig mensch, den paus of wien ook het recht, hun uitspraken voor onfeilbaar te houden.”

De priester haalde de schouders op en een ambtgenoot, die hem verzelde, sprak: „Waartoe langer te redetwisten? Gij vordert niet; laat hem aan zijn lot over.”

Durand had wel gewenscht, dat men dit gedaan had, doch al was op het oogenblik de strijd uit, hij werd nog menigmaal vernieuwd.

Het werd April, en nog altijd was Durand gevangen, en wist hij niet wat het einde wezen zou. Een paar malen was hij nog voor zijn rechters geweest, doch zonder dat het tot iets leidde. Hij kon zelf berekenen wat volgen zou, en ook zijn vrienden hadden alle hoop opgegeven. Zij gevoelden, dat er voor deze wereld geen verwachting meer bestond.

In 't laatst der maand, op den 22sten April, trad de gevangenbewaarder den kerker binnen om aan Durand meê te deelen, dat hij des namiddags weder voor zijn rechters verschijnen zou. „Ik geloof dat het de laatste maal zijn zal,” voegde de oude man

er bij, diep geroerd, want de gevangene had hem door zijn gedrag eerbied afgedwongen.

In een vurig gebed bereidde de jonge predikant zich tot de ernstige en gewichtige ure, die hij tegemoet ging. Daarna maakte hij zich gesterkt en goedsmoeds gereed om voor hen te verschijnen, die zich aanmatigden rechters te zijn in zaken die zoo gansch buiten hen lagen, en zich tot werktuigen stelden der ongerechtigheid.

Op het bepaalde uur werd Durand voorgebracht.

„Erkent gij te hebben gepredikt en dat wel de zoogenaamde Gereformeerde leer?” vroeg een der rechters, die het woord voerde.

„Ja,” was het eenvoudig antwoord.

„En kinderen gedoopt?”

„Ja.”

„Ook huwelijken ingezegend?”

„Ja.”

„Hebt gij bij deze verklaringen nog iets te voegen?” vervolgde de rechter.

„Ja,” sprak Durand plechtig. „Ik heb gepredikt gelijk ik zeide, en de hoorders vermaand tot bekeering tot God, maar ook tevens tot gehoorzaamheid aan den koning, wyl het de gezalfde des Heeren is. Allen opstand heb ik hun verboden en hen aangespoord alles met geduld en lijdzaamheid te dragen en de zonde te vlieden. Dat heb ik gedaan en thans ben ik bereid voor mijn Heer te sterven.”

Behalve de rechters waren slechts enkele personen bij het verhoor tegenwoordig. Op dezen maakte blijkbaar de verklaring door Durand afgelegd, indruk. Een paar geestelijken, die zich in de zaal bevonden, en wellicht voor kwade gevolgen van 's ketters woorden vreesden, gaven duidelijk te kennen, dat dergelijk een vrijheid van spreken, als hem was toegestaan, hun mishaaide. Wat verder aan den gevangene werd gevraagd was dan ook van minder beteekenis. Nogmaals beproefde men, doch te vergeefs, hem bekentenissen te ontlokken die zouden kunnen leiden tot ontdekking van vrienden, of gewichtige belangen in gevaar stellen. Daarna voerde men hem naar den kerker terug.

„Ik geloof dat ik hier wel den langsten tijd zal geweest zijn,” sprak de jonkman met een flauw glimlachje tot den gevangenenbewaarder, die de deur van zijn verblijf weder ontsloot.

„Ik zei het u reeds,” was het antwoord, „het doet mij leed. Maar gij wilt het zelf zoo. Waarom bekeert gij u niet?”

„Lieve vriend,” antwoordde Durand, „ik zou u kunnen antwoorden met het woord van Paulus: „Ik wenschte wel dat gij werdt gelijk als ik, uitgenomen deze banden.” Moge de Heere nog eens uw oogen openen, opdat gij de waarheid moogt verstaan, en behouden worden eer gij voor goed de lichamelijke oogen sluit.”

De gevangene zat weder in den kerker, doch ditmaal zou hij er niet lang alleen blijven. Reeds een

half uur later kondigde men hem de komst van een der rechters aan.

De binnentredende was in ambtsgewaad. De predikant vermoedde aanstonds wat dit bezoek te beduiden had. Doch hij bleef kalm en den rechter aanzien, sprak hij:

„Gij zijt ongetwijfeld gekomen om mij mijn doonvonnis aan te kondigen.”

„Zoo is het,” was het antwoord.

De rechter zette zich nu neder op een zetel, dien de bewaarder had gebracht, en haalde een rol papier te voorschijn. Durand daarentegen knielde neder, en na een kort gebed, sprak hij tot den rechter:

„Ik ben bereid, te hooren.”

Nu volgde de lezing van het vonnis. Het bevatte uitvoerig en zooveel mogelijk in bijzonderheden al de zoogenaamde beschuldigingen tegen Durand ingebracht. We zullen ze hier niet herhalen.

De slotsom was, dat hij wegens ketterij, prediking der Gereformeerde leer, wederspanning aan 's konings bevelen enz. enz., en nadat gebleken was, hoe hij hardnekkig weigerde te herroepen en zijn dwalingen af te zweren of berouw te toonen, ter dood werd veroordeeld. De straoefening zou geschieden in het openbaar. Aan de galg zou de jonge prediker zijn leven eindigen.

H.

Amerikaansche kanselwelsprekendheid.

We gaven onlangs een proefje van de in ons oog — en terecht — soms wonderlijke wijs, waarop in Amerika gepredikt wordt, en 't bleek toen, hoe aldaar ongelukkig ook in de kerk maar al te vaak gewerkt wordt op de nieuwsgierigheid, hoe men door het zonderlinge tracht te lokken en te trekken.

Zonder dat ook nu juist in het volgende te willen zoeken, geven we hier als een proeve van een predikwijze, die ten onzent minstens vreemd zou heeten, iets uit een leerrede, zeer kort geleden, Zondag 22 September l.l. uitgesproken in den *Brooklyn-Tabernacle* (New-York), door den beroemden predikant De Witt Talmage. ('t Is deze zelfde kerk die, nu een paar weken geleden, afbrandde.)

Zijn tekst was Ps. 72: 8: „Hij zal heerschen van de zee tot aan de zee.” „Mijn onderwerp,” zei de prediker, „is: *Amerika* voor God.”

Vooreerst stelde hij de vraag: Welke twee zeeën worden hier bedoeld?

Sommigen mogen zeggen — zoo ging hij verder — dat de tekst bedoelt, dat Christus zou regeeren over al het land tusschen de Arabische en Caspische zeeën, tusschen de Roode zee en de Middellandsche zee, of tusschen de Zwarte zee en de Noordzee. Dit is echter de bedoeling van den tekst niet, dan zou dat wel meer bijzonder aangewezen zijn. Ik heb recht, zegt hij, te lezen:

„Hij zal heerschen van den Atlantischen oceaen tot aan de Stille Zuidzee.”

Nadat de vermaarde prediker zijn hoorders een denkbeeld heeft gegeven, hoe Amerika kan worden beschaafd en geëvangeliiseerd en voor Christus gewonnen, komt hij tot 't besluit: Behalve de verovering van Amerika voor Christus, bedoelt de tekst ook de verovering van Azië, want wij zijn, zegt hij, op de noordwestkust van Noord Amerika slechts 36 mijlen van de Aziatische noordoostkust. Alleen de Behringstraat scheidt ons van Azie.

Deze straat van 36 mijl zal mogelijk overspannen worden door een groote brug, eer het einde van een eerstvolgende eeuw is gekomen. De wateren daar zijn niet diep en er liggen drie eilanden tusschen de Amerikaansche en Aziatische kusten. Op deze eilanden kunnen de steunsels voor de groote brug gebouwd worden.

Als deze brug gebouwd is, dan is Amerika, Azië, Europa en Afrika één groot vastland. Zoo is straks Amerika geëvangeliiseerd, Azië insgelijks. Europa dringt Azië van de eene zijde binnen met het zwaard des Geestes en Amerika van de andere zijde.

Onze achterkleinkinderen zullen mogelijk wandelen over deze brug. De benauwdheden der zeeziekte zullen verdwijnen, en het woord der Openbaring van Johannes: „De zee was niet meer” zal worden vervuld.

Ik geloof dat Amerika behoort aan Christus. Christophorus Columbus en zijn drie broeders namen, toen zij herwaarts kwamen, bezit van dit land in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.

De duivel heeft geen recht meer op dit land dan ik heb op uw geldbeurs.

Als gij het woord des Satans hoort of leest, dat hij sprak op de tinne des tempels tot Jezus, toen hij voor een enkele kniebuiging de koninkrijken der wereld beloofde, dan zoudt ge daaruit mogelijk afleiden, dat de Satan een groot grondbezitter was, maar hij heeft hier nooit een akker of een duim wettig eigendom gehad.

Daarom protesteer ik, zei de prediker, tegen een en ander, dat ik dezen zomer hoorde en zag in Montana, Oregon, Wyoming, Idaho, Colorado en Californië. Men heeft onderscheiden plaatsen in de West en Noordwest van dit land duivelsche namen gegeven, zooals: „Duivels ijsbaan, duivels keuken, duivels duim of duivels preekstoel enz.” Het is zeer noodzakelijk dat aan deze plaatsen spoedig andere namen gegeven worden. Al deze plaatsen behooren aan den Heere en een Christennatie. Weg met zulk een afgodische woordenlijst!

Verder vraagt Dr. Talmage: Hoe kan het Evangelie verspreid worden over de aarde? en zegt: de preekstoel en de Christelijke pers samen vereenigd, dat is het sterkste span voor den eersten ploeg.

Niet door de koude kracht van in vormen ver-

steende theologie; maar door met een warm hart aan de wereld bekend te maken, dat er voor schulddige zondaren genade is bij God.

We onthouden ons van opmerkingen en willen niet zeggen dat men zoo niet preeken mag. Of 't echter de beste wijs is, blijft de vraag, en een andere, of zij wel ook voor Nederland passen zou. Dit bedenke wel wie 't mocht willen nadoen.

H.

MAARTEN LUTHER.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

(Slot.)

VIII.

God is met ons en wij met God:
Wij zullen overwinnen!

GUSTAAF ADOLF.

Het oude Worms doorleefde dagen, die hun wedergâ in zijne geschiedenis niet kenden. Al wat edel en groot mocht heeten in gansch Duitschland, Spanje, de Nederlanden en Italië, zag het binnen zijne muren verzameld. Vorsten en ridders, priesters en edelen verdrongen zich als volijverige satellieten om die éene zon, den jeugdigen Karel van Oostenrijk, den beheerscher van een halve wereld, den jeugdigen erfgenaam der Habsburgers en Bourgondiërs, die hier rijksdag hield.

En weder snelden de inwoners buiten de poorten om een nieuwen gast welkom te heeten aan de grenspalen der oude rijksstad. Doch ditmaal is het keizer noch koning; ditmaal geldt het noch den in zilver en goud meer dan in ijzer en staal geharnasten ridder, noch eenig kerkprelaat in het hoog gewaad zijner waardigheid. Neen, 't is om gindsche huifkar, dat de menigte zich verdringt, nieuwsgierig, om den bleeken monnik toch eenmaal in het gelaat te zien, die in den wagen gezeten is, en het waagt ook binnen Worms te verschijnen. Hem gelden die zegenbeden en verwenschingen, hem die woorden van troost en bemoediging en al die bedreigingen. Voor hem zijn de harten meer in ontroering dan voor keizer Karel met al zijne paladijnen. Een keizerlijk heraut, door een wapenknecht vergezeld, die het schild met den rijksadelaar draagt, gaat vóór den wagen uit, eene onafzienbare schare dringt zich daarachter voort. Edellieden en geringen, geleerden en ongeletterden, helden en Duitsche boeren maken den bonten lijfstoet uit.

„Luther is toch gekomen!” zoo roepen de vijanden elkaër toe en zij rekenen zich door zijne bloote verschijning reeds half verloren; zoo roepen de vrienden der Hervorming en zij vreezen het ergste, want zij denken aan Huss en Savonarola. En waarlijk, hij zelf had het terrein verkend, vóór hij zich tot

den strijd begaf. Hij wist, wat dat zeggen wilde, als een Duitsch keizer, op aansporen van den paus, hem uitdaagde en een Frederik de Wijze hem zelfs niet meer binnen Wittenberg houden mocht. Maar „al zou hij zich naar Worms laten dragen, hij zou er verschijnen”, zoo sprak hij tot den keizerlijken heraut, die hem den indagingsbrief op zijn ziekbed bracht. Een priester reikte hem op de reize het portret van Savonarola, maar „al stookten zijne vijanden een vuur, dat van Wittenberg tot Worms en tot aan den hemel reikte, toch zou hij er heengaan!” Spalatinus zond hem een laatsten vriendenraad op den weg, om toch buiten Worms te blijven. „Zeg uw meester: al waren er te Worms zooveel duivels als pannen op de daken, toch zou ik de kaken van dien Behemoth binnentreden en hem zijne tanden verbrijzelen!” Men wilde hem het prediken onder weg verbieden, doch hij had die voorwaarde niet aangenomen. „Het Woord Gods mag niet gebonden worden!” zoo had hij geantwoord en, toen de inwoners van Erfurt hem zoo vol geestdrift ingehaald hadden binnen hunne muren, had hij gepredikt in de eigen stad, waar hij eenmaal als een arme knaap bedelend en zingend door de straten trok. Vergeefs trachtte de biechtvader des keizers hem over te halen tot een mondsprek op het kasteel van den ridder van Sickingen. „Als de keizerlijke biechtvader mij ten onderhoud begeert, zoo kan hij mij te Worms spreken.”

Eindelijk is de wagen aan „het Duitsche hof” gekomen. „God zal aan mijne zijde zijn,” zoo sprak hij bij het afstappen van den wagen tot de Duitschers, wier trouwe belangstelling voor hem hij hun van het gelaat las. Tot laat in den nacht bezochten edellieden en geleerden den onverschrokken kampioen der Hervorming. Eindelijk was hij alleen. Zijn weg was een zegetocht geweest van het begin tot het einde. Keizer Karel ontzette, toen hij er van vernam. Wat moest hij doen met een man, die door het Duitsche volk als op de handen gedragen werd? Die verwenschte monnik verstoorde zijn lievelingsdroom: eenheid in rijk en kerk! en hij durfde hem trotseeren. Hoe, een monnik zal zich met hem meten! „Men is tegenover een ketter aan niets gebonden!” zoo zeggen zijne raadslieden en bevelen hem het voorbeeld van keizer Sigismund tegenover Huss aan. Doch dan is zijne keizerlijke eer voor altijd weg! Maar die monnik is hem als de genius van een nieuwen dag, sterker dan de kortzichtige boosheid van Luthers vijanden wel meenen! Maar die Wittenberger doctor is machtiger tegenpartij dan dwaze geestelijken wanen, zooveel begrijpt de jeugdige keizer wel. Wat zal hij met hem doen?

En de man, die de bezorgdheid des keizers gaande maakt, is alleen. Ook hij is beangst. Hij weet het, boven Duitschlands bergen en ridderburchten rust zijne hope, maar toch:

„Almachtig God! Eeuwig God! Hoe verschrikke-

lijk is de wereld! Hoe opent zij den mond om mij te verslinden en wat heb ik weinig vertrouwen op U! Hoe zwak is het vleesch en hoe machtig is Satan! Indien ik op hetgeen machtig is naar de wereld mijne hoop moet stellen, dan is het met mij gedaan! De klok is gegoten, het oordeel uitgesproken! God! o God! o Gij mijn God! Help mij tegen al de wijsheid der wereld! Doe het: Gij moet het doen! Gij alleen, want het is niet mijn werk, maar het Uwe. Ik heb niets te doen; ik heb niet te twisten met die groote heeren der wereld! Ook ik zou gelukkige en geruste dagen wenschen te slijten. Maar de zaak is de Uwe . . . en zij is rechtvaardig en eeuwig! o Heere, zijt mijn hulp! Getrouwe God! Ik verlaat mij niet op eenig mensch. Het is tevergeefs! Al wat van den mensch is, wankelt; al wat van den mensch komt, bezwijkt! o God! o God! Hoort Gij niet? Mijn God! Zijt Gij dood? . . . —Neen, Gij kunt niet sterven! Gij verbergt U slechts. Gij hebt mij tot dit werk verkozen. Ik weet het! Welnu! Werk dan, o God! Houd U aan mijne zijde, om den naam van Uwen veelgeliefden Zoon, Jezus Christus, die mijne bescherming, mijn schild en mijne sterkte is!”

Nog daalt er geen geloofsvertrouwen in zijn sidderend hart! Vindt gij hem klein? Zóó groot moet ge zijn, om zóó klein te moeten wezen. Wáár zal hij heen met zijn benepen ziel?

„Heere, waar blijft Gij? o Mijn God, waar zijt Gij? Kom! kom! Ik ben bereid! Ik ben bereid voor uwe waarheid mijn leven te laten, geduldig als een lam. Want de zaak is rechtvaardig en zij is de Uwe! Ik zal van U niet scheiden, noch heden, noch in alle eeuwigheid! En al werd de wereld vervuld met booze geesten, al moest mijn lichaam, dat echter het werk Uwer handen is, gedood, uitgerek, in stukken gehouwen worden, mijne ziel is de Uwe. Ja, ik heb Uw Woord tot waarborg, U behoort mijne ziel! Zij zal eeuwig bij U blijven . . . Amen, o God! Help mij! Amen!”

En zie, 't was of Gods kerke met hem het hoofd boog en alle vrome Duitschers „Amen!” spraken in zijne ziel. God had Zijn licht en waarheid in zijn beangst hart gezonden; wat zou hem een keizer doen?

IX.

Te vier ure van den volgenden dag bereikt Luther, van den heraut des keizers voorgegaan, door huizen en tuinen — den weg door de straten kon men vanwege de menigte, die zich daar verdrong, niet volgen — het raadhuis, waar de hellebaardiers met hunne speren hem verder den toegang baanden tot de zaal van den rijksdag. George van Friendsberg, die de deur bewaakt, legt de hand op Luthers schouder en spreekt: „Monnikje, monnikje, gij neemt heden een marsch en een post op u, zooals ik 'en

menig overste nimmer in 't heetste gevecht zagen. Maar is uw zaak rechtvaardig en zijt gij daarvan zeker, ga dan en vrees niets! God zal u niet verlaten!" Nu sloeg hij de deuren der zaal open en riep luide: „Maarten Luther!"

Daar stond dan de paladijn van het Kruis der genade op het vorstelijk karpel tegenover den troon van den machtigsten keizer der aarde, tegenover eene schitterende menigte van vorsten en heeren, geestelijken en geleerden, de held der nieuwe geschiedenis tegenover den ganschen tros der middeleeuwen, de geloovige tegenover de wereld, de kerk en de hel!

Een eigenaardig gedruisch heerschte in de zaal, want allen trachtten den vermetele te zien, die zulk een kamp durfde bestaan. Van dit kort oogenblik maakten eenige Hervormde vorsten gebruik, om hem te bemoedigen. „Vrees niet," zoo fluisterde er een, „voor hen, die slechts het lichaam, maar niet de ziel kunnen doodden." Een ander sprak: „Wanneer gij voor koningen en stadhouders zult gesteld worden, zoo zal de Geest uws Vaders in u spreken!"

Luther had dien steun noodig. Hij was verbleekt, toen hij een blik op die machtige schare geworpen had. Hij stond daar alleen tegenover zoovelen. Van alle zijden zag hij den geopenden muil van den Behemoth gereed om hem, den eenvoudigen monnik, te verslinden. Alleen het uitzicht naar boven is open en hij heft zijne oogen over hen allen heen, naar de bergen, vanwaar zijne hulpe komen zal.

't Werd plechtig stil in de zaal. De keizer wenkte. Nu stond Johan van Eck, de kanselier van Trier, op en eischte, dat Luther zou antwoorden op de vragen, of hij de boeken, welke dáár op gindsche tafel lagen, voor de zijne erkende en of hij den inhoud daarvan staande hield, dan of hij die herroepen wilde. Nadat hem op verlangen van zijn raadsman de titels der boeken voorgelezen waren, antwoordde Luther op de eerste vraag bevestigend. Wat de tweede vraag betrof, vroegde hij nederig tijd van beraad, opdat hij antwoord geven mocht, „zonder het Woord Gods aan te randen".

„Waarlijk, die man zal mij geen ketter maken!" zeide keizer Karel en stond Luther één dag uitstel toe. Luthers vijanden juichten. Zij schreven zijn antwoord aan vrees toe en rekenden hem verloren. Luthers vrienden verbeidden in spanning den volgende dag. Slechts weinigen vonden in deze aarzeling het onbedriegelijk kenteeken van den overwinnaar, de voorzichtigheid, die den moed van de vermetelheid onderscheidt. Hij, die gekomen was om in Gods naam een wereld te overwinnen, begon met zichzelf te overwinnen. Bij zijn kinderlijk gebed had de vurige Duitscher den hartstocht van den roekelooze in den ootmoed van den Christen-krijgsman begraven.

De stad geleek een woelige zee. De Spanjaarden haalden Luthers geschriften uit de winkels en ver-

brandden ze. De Duitschers vielen hen daarover aan. De Deutsche vuist en het Spaansche zwaard beproefden, wat ze tegen elkaër vermochten. Om Luthers wil stroomde het eerste bloed! 't Zou niet de laatste maal zijn. Voor zijn verblijf verdrong zich eene onafzienbare schare. Zegeningen en vervloekingingen stegen uit de menigte tot hem op. En hij, wien ze golden, nadat hij vele bemoedigende bezoeken ontvangen had van edellieden, die hun goed zwaard aan hem verpandden, wanneer men hem „zou trachten te verbranden", hij schreef aan den keizerlijken raadsheer: „Ik zal met de hulp van Jezus Christus geen regel, geen lettergreep herroepen van al mijne werken!" Eensklaps valt zijn oog op een geopenden Bijbel. Hij begeeft zich naar de tafel, legt de linkerhand op het boek, heft de rechterhand ten hemel en zweert, dat hij de waarheid getrouw blijven zal, al moet hij er voor door de vlammen gaan. Wat kan hem nu nog een keizer doen?

Weer staat de bleeke monnik tegenover den keizerlijken troon en andermaal legt men hem de vraag van gisteren voor. Luther houdt eene lange rede, welke hij aanstonds op verlangen des keizers in het Latijn herhaalt en die diepen indruk op al de aanwezigen maakt.

„Gij hebt niet geantwoord op de vraag, die u gesteld is!" spreekt de kanselier Van Eck. „Men verlangt van u een duidelijk en bepaald antwoord: Wilt gij herroepen of niet?"

Daar verheft zich Luther en allen houden den adem in. De gele tootsen werpen een vreemden glans op zijn bleek gelaat. Onbewegelijk staat hij daar, als de stof, waarin zijn vader arbeidt. „Nademaal Uwe Doorluchtige Majesteit en Uwe Hoogmogenden van mij een eenvoudig, duidelijk en bepaald antwoord vorderen, zoo zal ik er hun een geven, dat horens noch tanden heeft. Ik kan mijn geloof noch aan den paus, noch aan de conciliën onderwerpen, daar het zoo klaar als de dag is, dat zij dikwijls in dwaling en zelfs in groote tegenspraak met zichzelf vervallen zijn. Indien ik dan niet door getuigenissen der Heilige Schrift of door duidelijke redenen overtuigd word, indien men mij niet door de plaatsen zelve, die ik aangehaald heb, overreedt en indien men alzoo mijn geweten niet gevangen neemt met Gods Woord, dan kan noch wil ik iets herroepen, want het is onbetamelijk voor den Christen tegen zijn geweten te spreken."

Hij zweeg en haalde adem. Aller oog was op hem gericht en men luisterde. „Amen! Hier sta ik! Ik kan niet anders! God helpe mij! Amen!"

De keizer ontroerde. De pauselijke nuntius verbleekte. „Ik kan niet anders!" zoo zonden Duitschlands rotsen elkander de echo van het Credo der Kerke toe en zij antwoordde: „Amen! God helpe mij!"

De rijksdag gaat uiteen. Luther reist terug naar Wittenberg. Straks sluiten vriendenhanden de poor-

ten van den Wartburg achter hem. De Luther der historie heeft zijn heldenrol afgespeeld.

Van uit Worms scheiden zich vorsten en heeren, geleerden en ongeleerden; geestelijken en leeken scharen zich tegenover elkander in bloedigen kamp. Een stroom van bloed en tranen trekt door Euro-pas historie heen, maar al „plast het tranen, al ruischt het bloed”, van Bohemes bergen, uit Spanjes kerkers, van het ijzig strand der Noren en uit de vlakten der Nederlanden, temidden van den nacht van den Bloedbruiloft, verhelderd door de martel-vuren van Valladolid, psalmt Christus' Kerk het lied der toekomst:

God is met ons en wij met God!
Wij zullen overwinnen!

EDISON.

Thomas Alva Edison, de groote Amerikaansche uitvinder, die thans Europa bezoekt en zooals men weet door den koning van Italië tot graaf is ver-heven, werd den 11^{den} Februari 1847 te Milon, Ohio, geboren, als de zoon van een eenvoudigen braven handwerksman, van Hollandsche afkomst.

Tot 1860 woonde hij bij zijn vader te Port Huron, Mich. Als twaalfjarige knaap verkocht hij lucifers en dagbladen aan de reizigers op den *Grand Trunk-spoorweg*. Ook moet hij toen in een waggon op dien spoorweg een krantje gesteld, gezet en gedrukt hebben, waarin hij allerlei nieuws mededeelde, dat een correspondentie-bureau hem aan verschillende stations berichtte. De knaap was daarmee vaak de grootste bladen voor. Zijn blad was o. a. het eerste, dat bericht gaf van den slag bij Pittsburg.

Later verwierf hij zich in verschillende vakken — o. a. de telegraphie — allerlei kundigheden. Vooral legde hij zich toe op natuur-, schei- en werktuig-kunde; met welke schitterende uitkomsten is bekend.

Zijn naam werd eerst in 1877 populair in Europa, door zijn telephoon voor groote afstanden. Hij ver-kocht het patent daarvan voor \$ 100.000 aan de *Western Union Company*. Zijn phonograaf — sinds korten tijd door hem verbeterd — en zijn tallooze andere nuttige uitvindingen, en niet het minst zijn electriche lampen, deden het overige om hem een wereldberoemden naam te verschaffen.

Edison is tegenwoordig bezig met het voortzetten van proeven met den „telephote”, een toestel, waar-meë men op zeer groote afstanden zal kunnen zien. Zijn werk daarmee vordert goed en hij hoopt binnen vijftien of achttien maanden er meë gereed te zijn.

In zijn laboratoriums te Menlo Park en sedert eenige jaren ook te Leweln, bij Orange, 15 mijlen van New-York, waar hij 3000 personen in zijn dienst heeft, wordt het uitvinden van methode uitgeoefend; het zijn „uitvindingfabrieken” en er zijn daar hulp-middelen van allerlei aard, zooals nergens elders worden gevonden. Er worden daar millioenen uit-

gegeven, maar ook millioenen verdiend. Edison heeft thans voor zich persoonlijk een vermogen van on-geveer \$ 4.000.000 verworven.

De beroemde uitvinder en zijn jonge vrouw (zijn tweede), met wie hij sinds drie jaren gehuwd is, wonen tegenwoordig te Leweln. Hun huis ziet er betrekkelijk eenvoudig uit; maar alles geschiedt er als door tooverij. De deuren gaan er open door electriciteit; het eten komt er op tafel in wagentjes, door electriciteit gedreven; men vindt er electriche schellen, electriche schilderijen, telephonen, enz.

De moderne tovenaer, van wien men nog veel voor de toekomst kan verwachten — hij is pas 42 jaren oud — is een zeer eenvoudig man, vriendelijk, altijd opgewekt, lang van gestalte, met zeer heldere blauwe oogen en blonde haren, die reeds grijs be-ginnen te worden. Hij lijdt een weinig aan hard-hoorendheid, waardoor het moeijlijk wordt een lang gesprek met hem te voeren; maar hij tracht dat gebrek zoo goed mogelijk te verhelpen, door de woorden van de lippen der sprekenden af te zien.

Mocht nu zulk een groote geest in het rijk der natuur ook den Geest der genade in Christus deel-achtig zijn, dan alleen is hij gelukkig te achten.

H.

BIJGELOOF.

Dr. Mc. Cartee, een Amerikaansch zendeling in China, verhaalt omtrent het bijgeloof in China be-langwekkende bijzonderheden.

De Chineezen gelooven, dat geluk en ongeluk in verband staan met wind en water. Zoo wordt b.v. een huis, dat recht tegenover een dwarsstraat staat, beschouwd als op een ongelukkige plaats te staan, omdat de rampspoeden, welke die dwarsstraat ko-men opstuiven, regelrecht door 't huis gaan. Om zich hiertegen te beveiligen, hangt de eigenaar een bord uit, waarop te lezen staat: „De steen van den grooten berg is hier.”

Dit opschrift heeft betrekking op de heilige ber-gen, die aangebeden worden door de hoogere rijks-ambtenaren. De keizer alleen mag de hemelen aanbidden, en zijn dienaren van den hoogsten rang roepen tot de heilige bergen. Lager geplaatste personen aanbidden de verschillende natuurkrach-ten; en het gewone volk moet zich tevreden stel-len met de vereering van hun voorzaten.

Om veilig te zijn tegen de ongeluksstroomen, is het niet noodig dat men een stuk van de heilige bergen in huis heeft; de verklaring alleen wordt beschouwd als voldoende om den stroom om den tuin te leiden.

Een andere wijze van beveiliging tegen stroomen van ongeluk, is door middel van belemmeringen. Zoo heeft b.v. iedere mandarijn den toegang tot zijn kantoor beschut door een grooten muur, die

pih-ho chang genoemd wordt, beteekenende: de muur, die rampen afkeert.

Somtijds tracht men ongeluksstroomen te verleggen. Ik weet van een huis, zoo gelegen, dat de straatweg recht op de achterdeur uitkwam en dan met een bocht om het huis leidde. Nu gebeurde het dat er achtereenvolgens verscheiden personen in dat huis ziek werden, en de aanleidende oorzaak werd toegeschreven aan een vloed van ongeluk, die langs den weg recht de achterdeur instroomde. Om daar een einde aan te maken, werd de achterdeur dicht gemaakt en de weg slingerend, om zodoende de kracht van den stroom te breken.

Voor 't ontstaan dier stroomen worden onderscheiden oorzaken opgegeven. Zoo gelooven zij, onder anderen, dat, als iemands voorvaderen op een goede plaats begraven zijn, dan daaruit een stroom van geluk over alle nazaten vloeit, maar indien 't een slechte plaats is, dan komt er een stroom van ongeluk uit voort.

Zoo bezorgd zijn de Chineezen in die dingen, dat zij liever een lijk jaren lang onbegraven laten, dan eenigen twijfel dienaangaande te hebben; daartoe maken zij dan ook hun doodkisten van bijzonder dik hout, en doen pakjes ongebluschte kalk in de omwindsels van het lijk, zoodat het niet hinderlijk wordt. Ik heb menigmaal geslapen in een vertrek waar zulk een gekist lijk bewaard werd.

Men moet niet denken dat 't ongeletterde volk alleen geloof slaat aan zulke sprookjes. Waarzeggerij is een erkende tak van studie in China. De rijksraad van sterrekundigen bepaalt van te voren de gelukkige dagen om te trouwen, huizen te bouwen, of om op reis te gaan, en die worden dan geregeld opgegeven in de regeeringsalmanakken. Behalve dat is er een ontelbare schare van Funghwei dokters, die men raadpleegt over moeilijke vragen van geluksstroomen; Funghwei beteekent letterlijk „wind en water”, maar de eigenlijke beteekenis is „geluk”.

De richting van geluksstroomen wordt behoorlijk in aanmerking genomen bij het plaatsen van gebouwen en daarom vindt men dan ook altijd Pasoda's (kapellen) bij den samenloop der rivieren, bij wegscheidingen, of waar valleien in verbinding komen.

Dit bijgeloof heeft ook tot dusver het aanleggen van spoorwegen belet; want verbeeld u welk een ontelbaar aantal stroomen van geluk er door afgesneden zouden worden, of welke vloed van ongeluk er door uit koers zouden raken en 't leven verbitteren van arme menschen, die hun woning met zooveel zorg en overleg buiten 't bereik van die ellende hadden geplaatst. De Chineezen hebben geen algemeene begraafplaatsen, en de graven zijn over het geheele land verspreid, zoodat het niet mogelijk is een spoorweg aan te leggen zonder graven te ontwijden, en de gevoelens van het volk te krenken. Toen het een Engelsche maatschappij gelukt was met behulp van misleiding en bedreigingen een spoorweg te

bouwen van Shanghai naar Woosing, een afstand van 14 mijlen, en men trachtte er gebruik van te maken, stond 't volk in het eerst bij troepen op den weg, weenende en smeekende, zoodat men soms den trein moest stilhouden om eerst de menschen van den weg te jagen. Die onderneming slaagde dan ook niet. De maatschappij verkocht alles weldra aan het Chineseche bewind, dat den weg weer deed opbreken.

H.

UIT HET LEVEN.

Het Weener „Vaterland” verhaalt de volgende tot nu toe minder bekende geschiedenis van keizer Frans Jozef van Oostenrijk.

In den herfst van het jaar 1885 werd te Nakosch, bij Budapest, een groote vossenjacht gehouden, die ook door den keizer werd bijgewoond. Toen de jacht was afgelopen, verzamelde zich het gezelschap voor het keizerlijk slot Gödöllö. De keizer, een korteren weg willende nemen, reed naar het nabijgelegen hospitaalmagazijn. Toen hij aan de poort gekomen was, trad hem de op post staande schildwacht tegen, welke hem de punt van de bajonet voorhield met den uitroep: „Terug!” „Ik wil slechts doorrijden,” zeide de keizer, welke bemerkte dat de soldaat hem niet herkende in zijn jachtkleding. „Hier mag geen burger binnentreden,” luidde het korte antwoord van den soldaat, welke zich voor den ingang plaatste. De keizer moest dus omkeeren en kwam eerst, na een langen omweg gemaakt te hebben, bij zijn gezelschap terug.

Den volgenden dag werd de soldaat bij zijn overste geroepen, welke grimmiger dan ooit zijn knevel opstreek en den soldaat toesnauwde: „Gij hebt gisteren Zijn Majesteit met de blanke bajonet den toegang versperd. Opdat dit niet meer gebeure, zijt gij van heden korporaal en behoeft gij dus niet meer „op post te staan”. — „Overste! ik . . .” wilde de verblufte soldaat antwoorden. „Houd den mond. Opdat gij in het vervolg, zooals de plicht van elk soldaat is, onzen opperbevelhebber zult kennen, geeft Z. M. u hierbij zijn goedgelijkend portret en wel in „tien exemplaren”. Hierop drukte de overste den soldaat tien nieuwe gulden in de hand. „Rechtsom keert! vervul altijd je wachtendienst zoo nauwkeurig! Marsch!”

H.

Niet op haar plaats.

De eerste vrouw, tot prediken onder de Baptisten (in 1885) geordend, was de eerwaarde May C. Jones. Zij is thans te Spokane Falls en predikt daar tot een groote vergadering, waarvoor zij een jaargeld geniet van f 3000.

H.

Een Nimrod.

In Zuid Carolina zijn vele alligators, vooral op rijstplantages, en doet men veel moeite deze dieren, waar men kan, te doodden. Vooral zekere Brown is een meester in die jacht. Elken avond, als de schemering valt, gaat hij uit in zijn boot, gewapend met geweer, kruit en lood, en met een grooten ijzeren haak. Als het geheel duister geworden is ontsteekt hij een groote lantaarn en bevestigt die voor zijn hoofd. Hierdoor kan hij de alligators op drie à vierhonderd passen afstand voor zich zien. Het licht is ongewoon voor die dieren, maar ze gaan er niet voor uit den weg, zoodat Brown ze tot zeer nabij naderen en hen onder schot krijgen kan. Daar hij een goed schutter is doodt hij met elk schot een dezer dieren, haalt ze met zijn haak naar zich toe en legt het in de boot. Zoo bemachtigt hij elken nacht dooreen tien alligators. Wanneer Brown in zijn tent teruggekeerd is, trekt hij de huiden der dieren af en zout ze in vaten. De staarten verkoopt hij aan de negers, die er zeer op verzot zijn, en de huiden verzendt hij naar een firma te Jacksonville, in Florida. Brown zegt, dat hij het vorige jaar met zijn jacht een 9000 gulden verdiend heeft. De koppen der dieren begraaft hij zorgvuldig, waardoor in weinig maanden tijds de tanden los worden, en ook deze verkoopt hij tegen goeden prijs. Het vleesch der alligators dient tot voedsel voor varkens.

H.

Onlangs kwam te Minsk in Rusland, aan een Bijbeldepôt een aantal Joodsche studenten, die aanvraag deden om Nieuwe Testamenten. Men vraagde hun, of zij niet bevreesd waren, zulk een boek naar een Talmud College meê te nemen, daar de directeur, als hij 't ontdekte, hen zekerlijk zou wegzenden. Allen antwoordden: „Geen vrees! geen vrees! De directeur zelf leest het; wij zagen het hem doen.”

H.

John Elliot, de apostel der Indianen, zeide, in hoogen ouderdom, toen hij tot allen arbeid schier ongeschikt geworden was: „Ik heb alles verloren, mijn verstand begeeft mij, mijn geheugen wordt mij ontrouw, het spreken valt mij moeilijk, maar, Gode zij dank! mijn liefde blijft, ja, ik bevind, dat zij eer toe- dan afneemt.” —

Zoo is het in den dienst des Heeren. De krachten mogen met den ouderdom verdwijnen, en de geestvermogens minder worden, maar de liefde blijft, ja, zij neemt toe.

H.

De Talmud verhaalt: „Er was eens een koning, die al zijn dienaren tot een grooten maaltijd uit-

noodigde maar geen tijd opgaf. Sommigen gingen naar huis, trokken hun beste kleeren aan en plaats-ten zich voor de deur van het paleis; de anderen zeiden: Wij hebben den tijd nog, de koning zal het ons wel eerst laten weten. De koning ontbood hen echter plotseling, en de verstandigen, die in hun beste gewaad kwamen, werden goed ontvangen, maar de dwazen in hun gewone kleeding werden afgewezen.”

De Talmud besluit deze gelijkenis met de vermaning: „Maak u heden gereed; morgen zoudt gij geroepen kunnen worden.”

H.

Ter Herfst-Conferentie der Methodist Episcopaa-
sche kerk in Amerika wil men een besluit doen aannemen \$ 1.200,000 (zegge: een miljoen tweemaal honderd duizend dollars voor de zendingen bijeen te brengen.

H.

De heer Naville, de bekende onderzoeker in Egypte, verhaalt, dat iedere dag, waarop het werk der uitgraving werd voortgezet, nieuwe overblijfselen en nieuwe opschriften aan den dag bracht; hij bevond o. a. dat koning Rameses II (in het negentiende geslacht) de namen van vroegere Farao's had verwijderd, en zijn eigen naam daarvoor in de plaats had gesteld.

De heer Naville beschrijft het standbeeld van den Farao uit de dagen van Jozef, en deelt opschriften mede, die betrekking hebben op den Farao uit Exodus. Ook hij zegt dat de verschillende achtereenvolgende ontdekkingen, in Egypte gedaan, tot gevolg hebben, dat het gewijd verhaal op onderscheidene punten meer begrijpelijk wordt.

H.

De School van Spurgeon bestaat nu 33 jaar, in welken tijd hij haar altijd bestuurd heeft. 800 predikanten studeerden aldaar en 602 zijn nog in dienst, Spurgeon heeft ook 80 colporteurs in het land verspreid. Deze deden in 1888 een 625,000 bezoeken, verkochten 7,948 Bijbels, 9,470 Nieuwe Testamenten en 59 soorten boeken en geschriften.

H.

Sedert het jaar 1867 bestaat er in Jeruzalem een Asyl voor melaatschen, waarin de vertegenwoordigers van verschillende volken en godsdiensten, als deelgenooten in hetzelfde lijden, verpleegd en verzorgd worden. In het voorjaar van 1887 hebben zij een nieuw hospitaal gekregen. Aan het einde van het jaar 1888 werden er verpleegd 19 zieken, n.l. 13 mannen en 6 vrouwen, waarvan 8 Christenen en 11 Mahomedanen waren, en waarvan de beide oudste inwoners sedert het jaar 1874 en 1875 verpleegd werden. In den loop van het jaar 1888

zijn 3 verpleegden gestorven, nadat zij 20, 13 en 6 achtereenvolgende jaren de weldaad der inrichting hadden genoten.

De thans in Palestina voorkomende melaatschheid is, naar de „Deutsche Evang. Kirchenzeitung”, verschillend van die waarover in den Bijbel wordt gesproken, en wordt door de geneeskunde ongeneeslijk verklaart. Wanneer bij den aanvang der ziekte de meest zorgvuldige reinheid en verpleging wordt toegepast, kan een zekere stilstand in den voortgang der ziekte jaren lang plaats vinden, terwijl bij veronachtzaming en gebrek aan het noodige voedsel de verwoesting spoedig haar loop neemt. Het getal der ongelukkige melaatschen in Palestina wordt op 4 à 500 geschat, waarvan een tiende deel in de nabijheid van Jeruzalem leeft.

H.

Te ver.

De Synode van de Cumberlandische Presbyteriaansche kerk, onlangs te Kansas City vergaderd, heeft bevolen dat men geen onderwijs zal geven aan jongelui voor de heilige bediening, die tabak gebruiken.

De Dunkers, een Christelijke sekte die o.a. geheele onthouding leert (en naar men zegt ook de eeuwige straf ontkent) hebben op hun Nationale conferentie, onlangs gehouden, besloten, dat geen leeraars of andere kerkelijke personen tabak mogen gebruiken. Zoo ze het doen, weigert men hen te bevestigen.

H.

Schrijfdrift.

Zij, die dikwijls bibliotheken bezoeken, zullen meermalen verbaasd staan over de buitengewone vlijt der geleerden uit vroeger tijd. Vele werken beslaan dikwijls 50 of meer deelen. De dichter Marolles telde aan het einde zijner letterkundige loopbaan zijn gedichten, welker aantal tot 133.120 geklommen was. De geleerde Cardanus, die een hartstochtelijk doch tevens ongelukkig speler was, schreef zooveel werken om zich uit zijn voortdurend geldgebrek te redden, dat zij thans tien eng gedrukte foliobanden beslaan. Zonder twijfel bevond zich onder al dat geschrijf veel, dat niet veel bijzonders was. Zooals b. v. een verhandeling, dat men uit de witte vlekken op de nagels der vingers geluk of ongeluk voorspellen kon. Een enkel werk van den godgeleerde Jacob Raupius, „de Godgeleerde handbibliotheek” (Bibliotheca theologica portabilis), beslaat tien dikke kwartodeelen en één foliodeel! Doch niets beteekent dit alles tegenover den Spaanschen dramalist Lopes de Vega, welke van zichzelf getuigt, hoe hij zooveel geschreven heeft, dat hij kon rekenen elken dag vijf vellen te hebben geschreven. Een Spanjaard heeft daarnaar uitgerekend, dat hij 133.225 vellen moet

hebben beschreven en na aftrek zijner prozawerken, die ondertusschen niet vele zijn, 1.300.000 verzen heeft gemaakt.

Naast Lopes de Vega verdient Raimond Lullo vermelding, welke 1000 boeken gemaakt heeft. Doch waarover werd voorheen ook niet geschreven! Prof. Hund, van de Wittenberger hoogeschool, liet, toen hij deken der faculteit was, een zonderling boek „over de grijze haren” drukken, en de kanselier van dezelfde universiteit, Von Ludwig, gaf een stuk over „het pruikenrecht” uit. Ja, de beroemde Heidelberger professor, Lampert Phitopaeus, vervaardigde zelfs een boek, waarin lang en breed de vraag besproken werd, „of een fatsoenlijk man zijn dienstmaagd mocht huwen”.

H.

Vorst Bismarck.

Aan een Duitsch blad ontleenen wij de volgende mededeelingen van iemand, die eenigen tijd de gast was van vorst Bismarck te Friedrichsruhe.

De lichaamstoestand van den vorst was in de laatste jaren, in het bijzonder in het jaar 1888, zeer veel beter dan in den herfst van 1883, toen hij op aanraden zijns dokters zich bij den maaltijd van veel moest onthouden, en niet slechts het door hem hartstochtelijk geliefde jachtvermaak maar ook lange wandelingen in de open lucht en het paardrijden moest opgeven. Thans behoeft hij zich, voor zoover ons bekend is, niet meer zoo te bedwingen. Aan tafel behoeft hij zich weinig of niets van de gerechten te ontzeggen en zich ook niet te beperken in het genot van wat zijn kelder bevat, zooals voorheen in den slechten tijd, toen een hardnekkig en verdrietig maaglijden, pijnlijke zenuwachtigheid en slapeloosheid hem een tijdlang zonder ophouden slechte dagen en nachten deden doorbrengen, die hem ook in zijn vacantielijde en zomereuitstapjes volgden. Het maaglijden schijnt geheel te zijn gebeterd, de smartelijke aangezichtspijn is op zijn minst genomen veel zeldzamer dan voorheen en de slaap ontvlucht zijn legerstede niet zoo bestendig als vroeger, toen hij hem dikwijls eerst met de morgenschemering de oogen deed sluiten. De jaarlijksche reizen naar Kissingen tot een drinkkuur en naar de baden van Gastein zijn niet meer noodzakelijk.

De kanselier maakt thans dikwijls voettochtjes, waarbij zijn taak is, 5000 schreden te wandelen. Ook zet hij zich weder in het zadel en wel om rijtoertjes te doen, die urenleng duren. Wanneer de kanselier vacantie neemt, is dit om zich in stille eenzaamheid te ontspannen, zich weder een landedelman te gevoelen en dagelijks de stilte van het woud op te zoeken „waar men de vogels hoort fluiten”. Deze afzondering gelukt hem echter niet volkomen, noch te Friedrichsruhe, noch te Varzin. De wereld volgt hem op de spoorweglijnen en de

telegraafdraden, want zij heeft hem noodig, ook wanneer hij haar niet noodig heeft. Zij komt tot hem in den vorm van brieven en bundels akten, in de gedaante van bezoekers van binnenlandsche en buitenlandsche ministeries, boodschappers, gezanten en raden, welken allen meer of min gewichtige vragen en boodschappen medebrengen. Er is dus voor elk oogenblik werk, echter niet zooveel als in Berlijn, ten minste wat den last betreft van honderden kleine zaakjes, doch er is altijd meer dan genoeg. Tot hulp wordt door hem de eerste referendaris van de Rijkskanselarij, de geheimraad Von Rothenburg en een secretaris medegenomen, welke dikwijls bijzonder veel te doen hebben. Wat het groote Deutsche rijk niet van zijn arbeidskracht vergt, neemt het kleine rijk van zijn vorstelijke bezittingen met zijn behoeften, scheppingen en zorgen in beslag, en wel in de eerste plaats de provincie, waar de opperhoutvester Lange met vlijt en waardigheid als eerste minister regeert.

De dagelijksche leefregel van den Rijkskanselier is, zoowel te Friedrichsruhe als te Varzin, de volgende. In de vroegte werken aan de schrijftafel, dan bij goed weder een wandeling of een rijtoertje of wel een tochtje per rijtuig in den omtrek, waar meestal goede straatwegen zijn. Hierna gebruikt hij het tweede ontbijt met zijn gezin, Von Rothenburg, den secretaris en de gasten die soms zijn aangekomen, 'twelk om twee uur aanvangt en gedurende hetwelk de kanselier de berichten, die de post en de telegraaf gebracht hebben, leest en Von Rothenburg daarvan mededeeling doet hoe zij behandeld moeten worden. Dan verdwijnt vorst Bismarck weder in zijn werkkamer; somtijds sluit zich daar een tweede tochtje aan, hetzij alleen of met een gast. Te zeven uur volgt de maaltijd, waarna in een aangrenzend vertrek de koffij wordt gedronken en de gasten een sigaar rooken, terwijl de vorst zich op een kleine sofa achter de tafel met de lamp terugtrekt en een zijner drie lange pijpen grijpt, die daar voor hem gereed staan en welker porceleinen koppen met varinas zijn gevuld. Aan het onderhoud der overigen, dat meestal fluisterend gevoerd wordt, neemt hij niet of slechts een weinig deel. Hij leest couranten waaronder de grootste Hamburger bladen. Na een uur verwijdert hij zich. Bij de thee die om tien uur gedronken wordt, is hij niet tegenwoordig, daar hij zich tijdig ter ruste begeeft.

H.

In vroeger jaren scheen de Orthodoxe (Grieksche) Kerk geheel geen hart te hebben voor de zending. Sedert eenigen tijd echter is dit geheel anders geworden. Met de versterking van het Pan-slavisme in Rusland schijnt ook de begeerte om de Grieksche Kerk uit te breiden toe te nemen. De Grieksche Kerk heeft tegenwoordig het oog gevestigd op Japan. Daar

zoekt zij vooral ingang te vinden. Zij werkt aldaar met veerkracht en macht.

Een Rus, die in Japan vertoeft, geeft aangaande den toestand van het Land der opgaande zon het volgende bericht: „Ik ben tot de overtuiging gekomen dat het Christendom weldra de voornaamste godsdienst in Japan zal zijn, en zelfs dat er een keizerlijk besluit te wachten is, waarbij aan alle Japanners de verplichting wordt opgelegd om tot dien godsdienst over te gaan. Niet de Roomsche-Katholieke kerk zal worden ingevoerd, daar de Italiaansche zendelingen, die daarvoor ijveren, zeer onbemind zijn, en ook niet de Protestantsche eeredienst, omdat die zulk een groot aantal afdeelingen telt, maar de Russische orthodoxe kerkleer, die voor het Japansche volkskarakter het meest geschikt zou zijn, ook omdat de Japansche regeering nooit eenige inmenging van Rusland in haar binnenlandsche aangelegenheden zal te vreezen hebben.”

H.

Dezer dagen stierf te Weenen het type van een verstrooide professor in den persoon van den leeraar aan het academisch gymnasium aldaar, P. Johann Auer. De Weener bladen leveren de volgende proeven van zijn verstrooidheid bij 't spreken, zooals zijn leerlingen die hebben opgeteekend.

„Julius Cesar zwom, als slaaf verkleed, naakt over den Tiber.” „Alexander de Groote werd geboren terwijl zijn ouders afwezig waren.” „De Zwitsers zijn een bergachtig volk, doch in Schotland vangt de luchtgesteldheid eerst in October aan.” „De varkens heeft men in Klein-Azië uitgevonden.” „Darius leed een zware nederlaag, omdat ik u gister gezegd heb, dat de gansche veldtocht een dwaasheid was.” „De derde Pruisische oorlog ware spoediger geëindigd, wanneer hij slechts wat eerder begonnen was.” „Met talrijke wonden bedekt, stortte Cesar voor het beeld van Pompejus, dood ter aarde. Met de eene hand trok hij zijn gewaad over het hoofd, terwijl hij met de andere hand om hulp riep.” „Zoo ontstond op bladzijde 94 een volledige oorlog.” „Frans II liet het Napoleon gevoelen, dat hij een oud regentenhuis was.” „En helaas!” zoo voegde de verstrooide geleerde met smart aan zijn gedenkwaardige uitspraken toe, „helaas! er zijn zelfs in Europa menschen, die niet altijd hun zinnen meester zijn.”

H.

De volgende aardige anecdote deelt de welbekende schrijver Emil Frommel mede:

Zooals bekend is, was keizer Wilhelm I ieder jaar gewoon eenige weken in de badplaats Gastein door te brengen. Eens toevallig op dien tijd mij daar ook bevindende, genoot ik de eer, door Z. M. op het diner genoodigd te worden, en ondervond ik, welke scherpe oogen de keizer had. Ik was tegen

vier uur uitgenoodigd, had sedert 's morgens zes uur nog niets gegeten, en ging daarom argeloos om twaalf uur in het Straubinger hotel een krachtig middagmaal gebruiken. Ik dacht dat niemand mij daar gezien had, maar toen ik om vier uur aan tafel kwam, zeide de keizer lachend: „Ei, Frommel! gij hebt reeds om twaalf uur bij Straubinger gegeten; gij dacht zeker, dat er bij mij weinig voor u overschoot.” „Neen, Uwe Majesteit!” zeide ik, „dat niet, maar wanneer wij, jongens, bij deftige menschen uitgenoodigd waren, gaf onze moeder ons eerst drie dikke boterhammen om onze maag behoorlijk te vullen. En overal zeide men dan: „Zie je, die kinderen van Frommel zijn altijd even bescheiden, die eten nooit zooveel als andere kinderen.”

„Gij hebt een verstandige moeder gehad, mijn waarde Frommel!” zeide de keizer glimlachende.

J. A. W. JR.

In 1872 werd in Japan de eerste Protestantsche kerk gesticht met elf leden. Bekeerlingen zijn er thans 20.000. Japanneezen van rang schenken voor de oprichting van scholen zeer schoone giften. Voor godsdienstige oogmerken gaven de inboorlingen verleden jaar 41000 dollars. Wij zien duidelijk, dat hier meer dan menschenkracht te werk is geweest, wanneer we ons slechts herinneren, dat in Japan in de zeventiende eeuw alle Christenen uit het land werden gedreven.

H.

Een les.

De Amerikaansche Zendingsraad vestigde in 1881 in zuid-oostelijk Afrika, in Umzila's koninkrijk, een zendingspost; maar, om onderscheiden oorzaken, ging de zaak niet aanstonds door. Verleden jaar nu kwamen twee zendelingen in de hoofdstad aan om het werk aan te vangen; maar de Portugeezen waren hun voor geweest, en zij werden weggezonden met deze woorden van den koning: „Zegt die u gezonden hebben: uw voeten hebben te lang vertraagd. Waart gij de eersten hier geweest, om den dood mijns vaders te beklagen, dan hadt gij de plaats gehad, die de Portugeezen nu bezet hebben. Zij kwamen het eerst om mijns vaders dood te betreuren. Zij zijn nu mijn onderwijzers en de onderwijzers van mijn volk. Ik kan geen twee stellen onderwijzers op één en denzelfden tijd gebruiken.”

In Hamburg woont een man die tot de beroemdste personen uit het talrijke geslacht der Meyer's behoort. Velen noemen hem ook „Ivoor-Meyer”. Zijn juiste naam is Heinr. Ad. Meyer, die een der grootste ivoorhandelaars der wereld is. Hij heeft zijn eigen handelsfactorijen en jachtkaravanen in Afrika, die, wel 600 man sterk, uittrekken tot het vervolgen

der olifantenkudden, en is wellicht de eenige Europeesche handelaar, welke zijn zaak onafhankelijk van de groote ivoormarkten drijven kan, die elke drie maanden te Londen en Liverpool gehouden worden. Daarbij heeft hij in Hamburg fabrieken tot het bewerken van ruw ivoor.

Men kan nauwelijks gelooven welke belangwekkende bijzonderheden de kostbare ebbenhouten kast bevatte, welke „Ivoor-Meyer” op de Hamburger tentoonstelling geplaatst had. 65.000 olifanten worden jaarlijks in Afrika gedood, om aan de vraag naar ivoor, in Amerika zoowel als in de Europeesche en Aziatische wereld te kunnen voldoen, en gemiddeld worden 850.000 kilo ruw ivoor, voor een waarde van meer dan f 10.200.000 in het jaar verkocht. Daartoe behoort echter niet wat de Afrikaansche negervorsten voor zichzelf behouden. De zwarte heeren toch zijn groote liefhebbers en houden gaarne de beste tanden voor zichzelf. Deze 850.000 kilo komt alleen uit Afrika en wel van de West- en de Oostkust. De Afrikaansche olifant is het eigenlijke dier waar jacht op wordt gemaakt, daar de Indische olifanten reeds te sterk vervolgd zijn. Het overblijfsel van deze soort is ten deele getemd als huisdier, en daardoor te kostbaar om eenvoudig om het ivoor te worden gedood. Geheel Indië, benevens Ceylon en Sumatra, levert jaarlijks ten hoogste 20.000 kilo ivoor. Daarbij zijn de slagstanden der Indische olifanten niet zoo groot als van de Afrikaansche soort. Zij zijn kleiner en meer verwrongen en gelijken, zooals H. A. Meyer in een klein prospectus zegt, op de tanden van den mammoth. Hoe sterk het artikel gevraagd wordt, wordt duidelijk uit de mededeeling, dat het ondernemende Hamburger handelshuis in ivoor eens een grooten tocht liet ondernemen, om in Siberië ontdekte verzamelplaatsen van voorwereldlijke mammothstanden te onderzoeken. Echter beantwoordde de reeds duizenden jaren in het Siberische ijs bijeenverzamelde gebitten van de dikhuidige voorvaders onzer tegenwoordige olifanten niet aan de behoeften van den tegenwoordigen tijd.

De beschaafde maatschappij gebruikt duizenderlei zaken van ivoor. Schuiers en kammen, randen van kerkboeken en fiches voor het spel, mesenhechten en waaiers, klavieren en knoppen van wandelstokken, deksels van doozen, billardballen enz. enz., om niet te spreken van het kunstsniwerk. Doch buitendien zijn niet Europa en Amerika, maar is Indië de hoofdverbruiker van ivoor. Daar is de hoofdmacht van bewerkt ivoor, het heilige, aan Boeddha gewijde gebeente. De Hindoe-jongeling geeft zijn uitverkorene op den dag van het huwelijk een fraaien ivoren ringel, als beenversiersel of als armsieraad, in vroom aandenken aan Boeddha. Ook de afgodsbeelden en tempels worden er mede versierd. Niet minder is het ivoor bij de Chineezers gezocht, welke het tot sierlijke heilige of niet heilige voorwerpen verwerken, ofschoon aldaar niet zooals in Indië de

ivoren kousebanden voor den jonge vrouwen in de mode zijn. „Ivoor-Meyer” verkoopt jaarlijks ongeveer 70.000 billardballen voor den prijs van f 8.50 tot f 18.— het stuk. In zijn groote fabriek speelt het vervaardigen van klavieren een groote rol. In Europa en Amerika toch worden jaarlijks door elkander 200.000 piano's gemaakt. Het loont de moeite te merken, hoe het ivoorverbruik in verschillende landen voorkomt. Frankrijk gebruikt de meeste billardballen, Amerika de meeste klavieren, Engeland de meeste messenhechten en Duitschland de meeste kammen.

H.

Een voortreffelijke Zwitsersche gewoonte.

Zoodra de zon in menige vallei verdwenen is, en haar laatste stralen nog even de besneeuwde bergtoppen beschijnen, neemt de herder die de hoogten bewoont, zijn hoorn en spreekt er door: „Looft God den Heer!” Al de herders in den omtrek nemen hun hoorns en herhalen deze woorden. Dit duurt dikwijls langer dan een kwartier, omdat van alle kanten de echo's der bergen den naam des Heeren weerkaatsen. Dan volgt er een plechtige stilte en ieder zendt op gebogen knieën en met ontbloot hoofd zijn gebeden omhoog. Omstreeks dezen tijd is het volslagen donker. „Goeden nacht!” roept de herder op den hoogen bergtop door zijn hoorn, en „Goeden nacht!” wordt op alle bergen herhaald door de hoornen der herders en de spleten der rotsen.

H.

» Humbug.”

Men heeft wel eens beweerd, dat de befaamde Barnum den opgang, dien hij gemaakt heeft, grootendeels te danken heeft aan zijn „humbug”, omdat het Amerikaansche volk daar veel van houdt. Dat kan wel waar zijn; althans, er is onlangs in Chicago op die wijze een „grap” gepleegd, waar het publiek zelf hartelijk om gelachen heeft.

Overal waar er maar plaats voor was, las men aangeplakt: „Hij komt.” Anders niets. Wie „hij” was, of wanneer „hij” zou komen, stond er niet bij.

Op zekeren Zondagochtend verkondigden de nieuwsbladen: „Hij is er,” en weder zag men die heuglijke tijding overal aangeplakt. Volgens de advertentie was „hij” een raadselachtig wonder, dat dien avond in „Bryan Hall” verbazende vertooningen zou geven.

De gespannen verwachting door „Hij komt” en „Hij is er” gewekt, deed het volk dien avond naar het aangewezen gebouw stroomen, en iedereen was even verlangend om het geheimzinnig wezen te voorschijn te zien komen.

Men betaalde den toegangsprijs, het plaatsbureau werd gesloten en de zaal was stampvol. Eindelijk ging de schel en werd het scherm opgehaald. Men zag toen niets anders dan een groot bord, waarop te lezen stond: „Hij is weg.” Dat was hij ook, met al het

entreegeld; maar zelfs de slachtoffers van het bedrog hadden er schik in!

H.

In het bonte gewoel dat steeds in de straten eener Chineesche stad heerscht, is er niets dat de opmerkzaamheid der buitenlanders meer trekt, dan de reizende gestaarte barbier. Een hoek eener straat of een kleine open ruimte, is voor den Aziatischen figaro voldoende, om aldaar tijdelijk zijn beroep uit te oefenen. Zijn gereedschap bestaat uit een bamboesonderstel van ongeveer 3 voet hoog, waarop een houten bak staat, die water bevat. In een daaronder zich bevindende lade liggen de scheermessen en kleine handdoeken. De scheermessen der Chineesche barbiers bestaan uit een zeer klein houten heft en een dik ijzeren lemmet van ongeveer 2 tot 3 duim lang en 1½ duim breed. Aan de eene zijde van dit ijzeren bijlvormige lemmet is een stalen snede ingelegd. Geheel tegenovergesteld aan zijn Westersche gildebroeders, gebruikt de Chineesche barbier die, in het voorbijgaan gezegd, gedurende de bewerking zoo stom als een visch is, bij het scheren geen zeep, maar slechts water. Hij maakt het hoofd van zijn klant eenvoudig een weinig nat en scheert zoolang tot zijn mes stomp wordt. Alsdan houdt hij een pauze van ongeveer 5 minuten, om het scheermes aan te zetten op een lederen riem, dien hij steeds bij zich draagt, of hij neemt een ander mes dat nog scherp is. Dit alles doet hij op den openbaren weg, voortdurend blootgesteld aan het gedrang der menigte en toch gebeurt het slechts zelden dat hij zijn klant snijdt, hoewel deze naar onze meening een tamelijk sterk zenuwgestel moet hebben, om het zwaard van Damocles met volle gemoedsrust boven zijn hoofd te zien zweven en heen en weder te voelen schrapen.

Nadat de klant geschoren is, maakt de haarkunstenaar zich in de eerste plaats gereed om diens staart uit te kammen en op te maken. Daarna neemt hij uit zijn gereedschapstasch een aantal kleine ijzer-tjes en lepeltjes en hiermede gewapend, maakt hij zich gereed de ooren van zijn klant te reinigen. Eerst gebruikt hij het lepeltje en daarna het ijzertje waaraan een klein stukje zwam bevestigd is. Hierna neemt de barbier een soort van kleine ijzeren krabber, waarmede hij de oogleden afschraapt, nadat hij dezen een weinig heeft omgedraaid. Dikwijls heeft oor- en oogenschrapen doofheid en oogenziekten ten gevolge. Alsnu wordt het haar van den patient behoorlijk afgedroogd, een staart gevlochten en de klant kan zijn weg vervolgen, nadat hij zijn onvermijdelijken plaaggeest een geheel uur en 30 cash, ongeveer 6 centen, heeft geofferd.

H.

Stijlbloemen.

- 1 Abusievelijk was in onze vorige mededeeling een fout geslopen.
- 2 Men vraagt een deelgenoot voor een op te richten fabriek, die nog niet bestaat.
- 3 „N. N. zuivert huizen, scholen, schepen en *verders alle ongedierten.*”
- 4 Alle koopers van dit werk ontvangen gratis een tafereel uit de vaderlandsche geschiedenis.
(Als er veel verkocht wordt zal onze geschiedenis dus spoorloos zoek kunnen raken).
- 5 De eene vuist ballende scheen hij met de andere om redding te smeeken.
- 6 De uitgebranden zijn de volgende:
(Amerikaansch-Hollandsch voor: „Zij, die door den brand geleden hebben”).

H.

V R A G E N B U S .

A N T W O O R D E N .

I.

Onder de rubriek: „Vragenbus” komt in het nummer van 1 September de vraag voor: „Wat beteekent het woord *Sela*, dat men menigmaal in de psalmen leest?” Hierop antwoordt C. K. Jr. te O.:

„Het woord *Sela* in de psalmen dient, om het gelezene ernstig te overdenken; dus beteekent het zooveel als: „Denk er ernstig over na”, en hij vindt daarin eene beteekenis, of liever eene uitdrukking van dezelfde beteekenis als bij ons het commando: „Geef acht.”

Daarentegen lezen wij in het Octobernummer, dat het antwoord van de aflevering van 1 September H. L. te A. niet tevreden stelt. Deze toch zegt: „Indien *Sela* werkelijk beteekent: „Denk daarover na”, hoe komt het dan, dat het nergens anders te vinden is? In de andere gedeelten des Bijbels zou toch de opmerking: „Denk daarover na” niet overbodig zijn.” Onze vriend H. L. te A. laat er op volgen aan het slot: „Is het woord *Sela* niet eenvoudig een muziekteeken alleen voor het orkest bestemd?”

Mijnheer! ik geloof, waar er aldus verschillende verklaringen zijn, ze beide te moeten vereenigen. Het is toch vooral in de psalmen, dat wij het woord *Sela* aantreffen.

Niet minder dan 75 malen komt het in de psalmen voor, en dan nog driemaal bij den profeet Habakuk.

Bij de meeste psalmen vinden wij het aan het einde der verzen, uitgezonderd in twee dezer en bij Habakuk, waar het in het midden wordt aangetroffen.

Het is bekend, hoe David onder de Levieten en de kinderen van Korach zang- en muziekkoren had aange- steld; nu heb ik mij altijd voorgesteld, dat in de liederen Sions, waar ze begeleid werden door de muziekinstru-

menten, het woord *Sela* als eene pauze kan aange- merkt worden. Dat, wanneer de muziekinstrumenten zwegen, de zangers invielen met hun Godverheer- lijkende liederen. zoo zegt Luther, dat *Sela* „pauze be- teekent; terwijl het gezang zwijgt, valt een tusschenspel der muziek in, opdat de ziel nog een poos bij de zoo- even uitgesproken gedachten en gewaarwordingen blijve staan”. Luther wil, dat men daar stil moest houden, de woorden van den psalm ernstig overdenken, en er niet lichtvaardig overheen gaan.

Zoo zeggen onze Statenvertalers in de kanteekening: „Er wordt door te kennen gegeven een bijzondere be- weging en aandacht des harten, die de dichters over de voorgaande woorden gehad hebben, die men in het lezen, spreken en zingen met rijzen, verheffen en dalen der stemmen moet uitdrukken.”

Belangrijk, wat de zangers en hetgeen zij zongen en de muziekinstrumenten betreft, zijn de aantekeningen over 1 Kron. 25 : 31 in Dächsel's Bijbelverklaring.

Ten slotte, wat getuigt Spurgeon in zijne psalmen Davids, pagina 20, 1e deel, bij de verklaring van Ps. 3: „*Sela*”. Dit woord waarvan de juiste beteekenis onbe- kend is, is, naar sommiger meening, een eenvoudig rustpunt in de muziek. Anderen zeggen, dat de betee- kenis hiervan is: „Sla een hooger toon aan, zing luider, zet hooger in, wat nu volgen moet, is van verhevener aard; stem dus uwe harp. Harpsnaren worden zeer spoed- ige ontstemd en moeten dan weer tot haar juiste strak- heid worden gespannen, en voorzeker, de snaren van ons hart raken voortdurend ontstemd. Laat dit *Sela* ons leeren bidden:

„Stem mijn hart, o Heer!

Tot uw lof al meer en meer.”

Laat ons, zoo vervolgt Spurgeon: „Laat ons tenminste leeren om overal waar wij dit „*Sela*” ontmoeten, het als een aandachtsteeken te beschouwen. Laat ons hetgeen voorafgaat en hetgeen volgt met grooter ernst herlezen; want er is zeker altijd iets voortreffelijks, als wij genoodigd worden stil te staan, te rusten, ons hart op te heffen in een dankbaar loflied „*Sela*”.

Tot dusverre Spurgeon.

Nu schrijft H. L. te A.: „Indien „*Sela*” werkelijk beteekent: „Denk daarover na”, hoe komt het dan, dat het nergens anders te vinden is? In de andere gedeelten des Bijbels zou toch de opmerking: „Denk daarover na” niet overbodig zijn.”

Hierop zou ik antwoorden, dat ook op andere plaatsen des Bijbels, waar God tot menschen spreekt, om zijn wil te doen kennen, het „Denk daarover na” niet ge- heel ontbreekt, al vinden wij daar dan ook niet het woord „*Sela*”.

Daarbuiten in de heerlijke schepping Gods is eene eenheid met de rijkste verscheidenheid. Zoo ook vinden wij in de hoogste openbaring Gods, neergelegd in de Hei- lige Schrift, geen eenvormigheid, maar vinden wij bij twee opeenvolgende uitdrukkingen, schijnbaar om hetzelfde uit te drukken, iets geheel verschillends. Waar in de lofzangen Israels het woord *Sela* ons tot opmerkzaamheid en na- denken roept, daar is het elders, dan eens in de Spreuken (H. 4 : 20): „Mijn zoon! *merk* op mijne woorden,” of (Dan. 10 : 11): „*Merk* op de woorden, die ik Spreken zal”; dan weder: „Alzoo spreekt de Heere”, of: „*Ziet*, ziet opwaarts,” of waar de Heere Jezus spreekt met zijn herhaald: „Voorwaar, voorwaar zeg Ik u,” of ein- delijk het: „Hoor, wat de Geest tot de gemeenten zegt.”

II.

Uit hetgeen vriend H. L. te Axel schrijft, blijkt, dat deze vriend niet tevreden is met mijne gedachte omtrent het woord „Sela”. En omdat ik geen gegronde bewijzen voor mijne verklaring heb, maar het enkel van het hooren zeggen van dezen of genen heb, wil ik mijne gedachte gaarne voor beter geven.

Vriend H. L. stelt echter mij en vriend J. v. M. te N. teleur, omdat hij geen andere beteekenis van het woord geeft; maar er zelfs twee vragen bij doet.

Ten 1e vraagt hij: Als het woord Sela „Denk daarover na” beteekent, waarom het dan niet in de andere gedeelten des Bijbels voorkomt? Mijns inziens vind ik dat gelukkig, anders kon men zeggen, dat de gansche Heilige Schrift één stijl was. Nu had de psalmist de gewoonte om zinnen, waarop vooral met nadruk gelet moest worden, met het woord Sela aan te duiden; om zodoende des Heeren Woord krachtiger te doen verstaan. Wellicht kon men in Davids tijd de woorden welke met klem gebezigd moesten worden, niet in een anderen vorm schrijven; zooals bijv. de geachte Redacteur W. het gebruik heeft, om woorden of zinnen, waarop met nadruk moet gelet worden, schuin te laten drukken; daarom zal niemand toch zeggen, dat er in andere stukken van Exselsior geen zinnen voorkomen, waarop *niet* met nadruk dient gelet worden.

Ten 2e vraagt H. L., of het woord Sela niet eenvoudig een muziekteeken is? Ik betwijfel dit sterk; ten eerste dunkt mij, zet men geen *muziekteekens*, maar *leesteekens* tusschen den tekst van liederen; ten tweede is het woord Sela in het „Volledig woordenboek van alle in de muziek voorkomende vreemde woorden en uitdrukkingen, van Julius Schubert”, niet te vinden.

Na minzame groete noem ik mij,

Uw dw. Dienaar,
C. K.

OOSTZAAN, den 11 Oct. 1889.

III.

In het laatste nummer van uw gewaardeerd tijdschrift werd o. a. gevraagd naar uitzonderingen op den regel, dat de *ij* in het Zeeuwsche dialect als *ie* wordt uitgesproken. Daar de vrager zelf in Zeeland woont, is het niet noodig hem op eene *rij* woorden te wijzen, die als uitzonderingen op dezen regel zouden kunnen *prijken*. Voldoende zal het zijn, als ik het volgende onder zijne aandacht breng:

1e. Wanneer de *ij* gevolgd wordt door *p* of *f*, veranderd deze *ij* gewoonlijk niet in *ie*, maar wel in *u*, b. v. wijf = wuuf, pijp = pupe.

2e. Woorden, die zelden gebruikt worden, hoort men nu eens met *ij*, dan weer met *ie*, b. v. belijdenis. Een Zeeuw „leert niet voor zijne belijdenis”, hij gaat „in de afzondering”.

3e. Woorden, die door „het volk” niet gebruikt worden, moeten, als er eene *ij* in komt, ook met *ij*, niet met *ie* uitgesproken worden.

Zeg tot een Zeeuwschen jongen, dat hij op de derde *rie* stoelen moet gaan zitten en hij zal u stellig uittachen; maar zegt ge: „de derde rij”, dan zal hij u begrijpen, al zou hijzelf ook zeggen „de derde reeke”. Spreek over boomen, die met schoone bloesems *prieken*, en wie u begrijpt, zal minstens glimlachen; maar zeg, dat ze er meê *prijken*, en ge wordt begrepen.

Deze voorbeelden zullen, dunkt mij, wel voldoende zijn, om den vrager den weg te wijzen, hoe hij nog meer uitzonderingen kan vinden.

(We deelen — zij dat ook niet verzocht — mede, dat bovenstaand antwoord ons is gezonden door den heer J. C. Wirtz te Goes, die daarin een te waardeeren voorbeeld levert van de wijze, waarop een vraag dient beantwoord. Duidelijkheid en prettige toon maken hier het schijnbaar dorre aantrekkelijk.

RED.)

CORRESPONDENTIE.

J. v. d. V. — Jongelingsvereeniging Eben-Haezer te S. Uw besluit om nog 1 exemplaar boven de 3 reeds geleveren wordende te nemen, heeft ons hartelijk genoegen gedaan. Voorbeelden trekken.

Het verder ingekomene van anderen wordt behandeld.

PRIJSVRAAG.

Op onze prijsvraag: „Het leveren van een beknopte, zaakrijke en lezenswaarde geschiedenis der Waldenzen tot op onzen tijd”, kwamen slechts twee antwoorden in.

Toch konden we niet spoedig beslissen. „AGUR (VERZAMELAAR)” heeft de geschiedenis beknopt beschreven, maar toch 68 bladzijden vol gekregen.

C. K. Jz. maakte het korter.

Beide opstellen hebben hun eigenaardige verdiensten. Toch moeten we „Agur” den palm toekennen. Hij heeft veel studie van de zaak gemaakt.

Wij verzoeken hem dus te kiezen tusschen de boeken opgegeven in het N^o. van 1 April l.l. en wel

- 1°. JOHN BUNYAN, De heilige oorlog tusschen Elschaddai en Diabolus, met 100 platen en levensschets van den schrijver. In prachtband. f 4.75.
- 2°. J. P. HASEBROEK, Hesperiden. Poëzie in den avond des levens. In stempelband. f 5.90.
- 3°. F. LION CACHET, De worstelstrijd der Transvalers, aan het Nederlandsche volk verhaald, met een groote kaart van Zuid-Afrika in kleurendruk, en 6 platen. Tweede verbeterde druk. In stempelband. f 4.60.

Wanneer hij zijn verlangen slechts aan de uitgeverkenbaar maakt, zullen die hem het gekozen boek franco toezenden.

C. K. Jz. te O. heeft echter te goed gewerkt, om het zoo kaaltjes met hem te laten afloopen. Reeds het feit, dat slechts twee lezers zich tot den strijd aangordden, bewijst, dat hij, die een van de twee is, een buitengewone goedkeuring verdient. Voor deze prijsvraag is het dus gepast er een prijs en een premie op na te houden.

Als premie wezen we C. K. Jz. te O. toe een Ex. van

FRANCIS ALARD. Historisch verhaal uit de zes-tiende eeuw, door EMMANUEL ROSSEELS, gebonden ter waarde van f 2.50,

en verzoeken hem daarover bij de uitgever te beschikken.

REDACTIE.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.” ¹⁾

GESCHEIDEN — VOOR EEN TIJD.

XI.

De rechter zweeg. De gevangene, die hem tijdens de lezing strak had aangestaard, sloeg nu de oogen naar boven, vouwde de handen en riep uit:

„Geloofd zij God! dit is de dag, die een eind maakt aan mijn lijden; de dag waarop de groote God mij met zijn beste gave bedeeft, en mij het grootste geluk schenkt!”

De rechter stond op en wilde heengaan.

„Mag ik u nog iets verzoeken,” vroeg Durand, en op het toestemmend antwoord vervolgde hij:

„Nu ik veroordeeld ben, nu bestaat er toch billijkerwijs, zelfs van het standpunt dergenen die mij vervolgen, geen enkele reden meer om mijn vader, mijn zuster, haar beminde, en mijn schoonmoeder gevangen te houden. Nooit is hun gezegd of wel bewezen dat zij iets misdreven hadden. Zij lijden gevangenschap om mijnentwil. Doch ik sta nu niemand meer in den weg. Ik bid u, laat hen dus vrij.”

„Ik zal uw verzoek overbrengen,” was 't antwoord des rechters, die vertrok. Of hij zijn woord hield weten we niet, doch zeker is, dat de gevangenen niet werden vrijgelaten. Zij waren ketter; ze wilden niet tot Rome terugkeeren. Reden genoeg immers om hen achter sloten en grendelen te houden!

Durand wel wetend dat zijn ure spoedig komen zou, wilde zich thans door gebed en door het Woord

Gods sterken. Doch geen rust was hem vergund. Hoe goed was 't, dat hij zich het eigendom wist van Jezus Christus en geen voorbereiding behoefde, al eer hij de groote reis aanvaardde. Want er was hem haast geen kalm oogenblik meer over.

Was het den priesters en geestelijken niet gelukt, Durand door overreding of overtuiging, terwijl hij in den kerker zijn lot afwachtte, te bekeeren, thans, nu hij wist wat volgen zou, kon, meenden zij, de gedachte aan, de schrik voor den naderenden dood hem ontroeren en tot toegeven bewegen.

Nauwelijks was dan ook de rechter, die het doodvonnis had aangezegd, vertrokken, of drie, vier priesters haastten zich naar binnen en begonnen te beproeven, wat zij op den gevangene zouden vermogen, die opschrikte, toen hij ook nu nog hen zag verschijnen, die hem zoo dikwijls met hun redenen verdrotten hadden.

Weldra begonnen de geestelijken hun laatste aanvallen op den wederhoorigen ketter. Doch ditmaal liet hij hen stil voortgaan en lette er niet op. Want zijn hart was met andere en betere dingen bezig dan de dwaalleeringen der Roomsche kerk. Doch toen de geestelijken niet aflieten en de een na den ander zich tot hem wendde, sprak de jonge leeraar eindelijk zachtmoedig:

„Ach, heeren, waartoe maakt gij mij de laatste oogenblikken nog moeielijk! Ik bid u, laat mij alleen. God is mij nabij.”

Doch dit was aan dooven gezegd. Weigerde Durand op de woorden der priesters te letten, zij deden 't evenmin op zijn bede. Met een ijver, een betere zaak waard, en misschien het in hun verblindende goed bedoelend, hielden zij niet op Durand te kwellen met hun voorstellingen en bewijsredenen. Hij echter zweeg er op, en dacht aan de heerlijkheid die hem wachtte, waar niemand hem meer kwellen en God alle tranen afwisschen zou.

Kort daarop verscheen een man, wiens gewaad hem ook zonder aankondiging deed kennen. Hij kwam den gevangene aanzeggen, dat hij zich ter dood had voor te bereiden en geleidde hem naar een vertrek voor de veroordeelden bestemd.

„Verlangt ge een priester?” vroeg de scherprechter.

„Neen,” was het antwoord.

„Hebt ge dan ook eenig ander verzoek?”

„Indien gij wilt,” sprak Durand, „zend dan mijn kleederen aan mijn vader, die thans gevangen zit. Gij zult er weinig bij verliezen en wat ik achterlaat, zal 't u wel vergoeden.”

Men moet namelijk weten, dat de goederen der veroordeelden, althans ten deele, voor den scherprechter waren, doch deze sprak:

„Ik beloof u er voor te zullen zorgen.”

Slechts een paar uren nadat het vonnis was uitgesproken, bevond de veroordeelde zich reeds op weg naar het schavot, dat niet meer dan een paar honderd schreden van de gevangenis was opgericht.

Hoe kort de tijd ook zijn mocht, toch had zich het gerucht van de terechtstelling als een loopend vuur door de stad verspreid. Van allen kant stroomde het volk toe, dat trouwens reeds uit het opslaan van het schavot, den dag tevoren, had begrepen wat er plaats zou vinden en wel wist wien het gelden zou. Onder de velen die zich in de nabijheid hadden verzameld, ontbrak het ook niet aan geheime of meer bekende vrienden, die hoopten hem nog eens voor 't laatst een vaarwel toe te roepen of althans hem te zien en getuige te zijn van zijn sterven voor de zaak des Heeren.

Toen Durand de gevangenis verliet om zijn laatste gang te doen, waren de straten vol volks, zoodat de soldaten, die hem omgaven, zelfs moeite hadden ruim baan te maken. De jonge leeraar overzag de menigte. Hier en daar werd hem een vriendelijke groet als van verre toegeroepen, dien hij nog kon beantwoorden. Meer was onmogelijk. Want de krijgslieden hielden het volk ver. Zelfs zou het onmogelijk geweest zijn den gevangene iets toe te roepen wegens het gedruisch, dat de woelige volksmenigte maakte, waarvan de meesten in den gevangene niet anders zagen dan een hardnekkigen kwaaddoener, die zijn rechtvaardige straf ontving. De kerk had het immers nooit anders beschouwd!

Doch was het den jonkman, die zoo vroeg uit lijden tot heerlijkheid zou overgaan, ondoenlijk nog voor 't laatst zijn vrienden vaarwel te zeggen, hij

legde toch nog een getuigenis af, dat allen trof. Met opgeheven hoofd en blijmoedig gelaat, als een overwinnaar en niet als een schuldige, wandelde hij voort, met luide stem den 23sten Psalm zingende. Nabij het schavot gekomen, hief hij den 51sten aan, en zong voort tot hij de trappen beklom, door den scherprechter gevolgd.

De priesters hadden blijkbaar bij vorige gelegenheden genoeg gezien welken indruk dezen gevangene en zijn woord op het volk maakte, om niet voor een herhaling daarvan te vreezen. Hij kon nog door zijn dood bekeerlingen maken. Doch ze hadden gezorgd! Een aantal trommelslagers stonden gereed, om bij de eerste woorden die Durand tot het volk zou willen richten, zijn stem in hun geraas te smoren. De jonge leeraar begreep het; hij glimlachte en zweeg.

„Wilt ge mij nog veroorloven te bidden?” vroeg hij den scherprechter.

„Ga uw gang,” sprak deze.

Eenige oogenblikken later klom Pierre Durand de ladder op, en, zegt de geschiedschrijver: „binnen een paar minuten was hij bij zijn Heer in den hemel.”

Twee maanden later begaven zich op een zomermorgen, langs ongebaande paden en gevaarlijke wegen, tal van meest eenvoudige lieden zich naar een woeste plaats te midden van 't gebergte. Een wijde ruimte door hooge rotsen omringd, bood een schuilplaats door de natuur als aangewezen. Daar vergaderden de verdrukten, de voortgedrevenen, de vervolgdten om des Heeren wil, welker de wereld niet waardig was.

Tegen zes uur in den morgen van den Junidag was een bonte schaar van mannen, vrouwen en kinderen bijeen. Hier en daar kon een scherp oog in hooggelegen kloven of op steile rotspunten de mannen ontwaren, die op den uitkijk stonden, zoodat om te zien of de predikant haast kwam, als ook om te letten op mogelijk gevaar, op naderende vijanden.

Tegen zeven uur in den morgen gaf een kort afgebroken hoorngeluid het teeken, dat de leeraar naderde. Weldra verscheen hij, door vier kloeke bergbewoners begeleid. Eerbiedig groette hem de menigte, terwijl hij door hun midden voortschreed naar een verhevenheid, in der haast uit groote steenen opgeworpen. Dat was de predikstoel voor den jeugdigen „prediker der Woestijn”, die er zijn leven voor waagde om de verstrooide kudde te dienen, en haar het goede Woord Gods te brengen.

„Daar is hij,” fluisterde meer dan een zijn naaste toe en wees met zeker ontzag op dien man, of liever dien jongeling, een Timotheüs, aangejord met de kracht des Heeren. Daarbij was er iets, dat bijzonder tot hem aantrok. De jonkman — zijn naam is ons niet bekend geworden — was een leerling van Durand geweest, diens trouwe vriend tevens.

Nu de geliefde leeraar was weggenomen, was de leerling tot diens arbeid ingegaan met al de liefde en trouw van een, die zichzelf met lijf en ziel tot des Heeren dienst heeft overgegeven.

't Was de eerste godsdienstoefening, die na Durands dood weder in deze streken de Gereformeerden vereenigde. Met groote behoedzaamheid had men allen vrienden bericht gezonden; de een vertelde het den ander en zoo was hier dan een aantal van zeker twee duizend personen bijeen.

De leeraar beklom het ruwe gestoelte en sprak:

„Lieve vrienden, ik weet waarvan uw hart vol is, gelijk het mijne. Laat ons hem gedenken die ons is voorgegaan en het voorbeeld der gezonde woorden houden, die wij van hem gehoord hebben. Dat zal ons sterken, ziende op Jezus, den Voleinder des geloofs. Dan versagen we niet, ja verheugen ons veeleer.”

In overeenstemming met de woorden was de tekst Ps. 4:8: „Gij hebt vreugde in mijn hart gegeven meer dan ten tijd als hun koren en hun most vermenigvuldigd wordt.”

Wat de jonge leeraar zeide is ons niet in zijn geheel bewaard gebleven. Dit weten we, dat hij in roerende woorden, die zeker tot tranen bewogen, den trouwen prediker herdacht die aan de kerk was ontrukkt door haar bittere vijanden. Lang sprak hij voort, en de vergadering hing aan zijn lippen.

„En nu, broeders,” zoo klonk het slotwoord, „dat we ons verblijden. Onze lieve leeraar is nu bij den Heere en gelukkiger dan de koning op zijn troon. Dat we ons voorbereiden hem te volgen.”

Een half uur nadat de zegen over de saamgekomenen was uitgesproken, was van heel de vergadering geen spoor meer te ontdekken. Langs hun alleen bekende wegen waren de om des geloofs wille steeds bedreigde lieden weer vertrokken, den Heere dankende, die hen had doen vertroosten en versterken en hen voor 's vijands woeden had bewaard.

De predikant was met een paar vertrouwde vrienden naar een afgelegen woning in 't gebergte gegaan. Daar werd onder 't gebruik van spijs en drank — geen weelde na den vermoeienden tocht — besproken, hoe men 't best de tijding van Durands dood zou overbrengen aan zijn weduwe, die hoogstwaarschijnlijk nog altijd niet eens wist, dat zij dit was. Een brievenpost toch als in onze dagen, was toen onbekend, en er was nog geen gelegenheid geweest, iemand te zenden.

Hoe volvaardig nu ook menigeen zou geweest zijn, om de boodschap te doen, moest hier met voorzichtigheid gehandeld worden. Men wist dat de jonge echtgenoot van Durand weldra moeder hoopte te zijn, en het reeds daarom hoogst gewenscht was haar niet door een plotseligen schrik te ontroeren. Ook was de reis gevaarlijk, wijl aan de grenzen scherp werd toegezien wie kwamen en gingen, daar den kettters verboden was zonder ver-

lof 't land te verlaten. De leeraar achtte het daarom een uitkomst, toen na veel redeneerens een der aanwezige boerinnen, een verstandige, vrome vrouw, zich aanbod. Het was zomer, zij zou minder de aandacht trekken, en vooral kon men haar gerust een zoo moeilijke en zware taak toevertrouwen.

Zonder ongeval kwam de wakkere reizigster aan en ook over de grenzen, waartoe veel bijdroeg dat zij vrij ruim van geld voorzien was. Ook de verdere tocht naar de woonplaats van Roger was voorspoedig, doch het moeilijkste kwam nu.

Bij het vallen van de schemering begaf zich de boodschapster, die in de herberg had uitgerust en den predikant had laten waarschuwen, naar de pastorie en klopte aan. Men liet haar binnen; een dienstbode wees haar waar zij zijn moest. Doch 't zij nu dat de oude vrouw, die met een ongewonen tongval sprak, niet recht begreep wat haar gezegd werd, of hoe dan ook, zij trad een ander vertrek binnen dan haar was aangewezen. Meenende er den predikant te vinden, stond zij verbaasd er een jonge vrouw aan te treffen met een bleek, lijdend voorkomen, die half sluimerend in een kussenstoel zat.

De boerin, haar vergissing begrijpende, wilde haastig terugtreden. Doch reeds was de sluimerende ontwaakt. Zij zag onrustig op, doch zoodra had zij niet bij het lamplicht, dat ten volle op de vreemde en haar zoo kenbare kleederdracht viel, de binnengekomene aanschouwd, of ze uitte een hartdoorborenden kreet en viel bewusteloos neder.

Gelukkig waren de predikant en zijn vrouw, door de dienstbode gewaarschuwd, reeds bij de deur der kamer. Zij schoten toe en poogden de in zwijm liggende weder bij te brengen, wat echter eerst na geruimen tijd gelukte. Een enkele blik op de kleeding der vreemde bezoekerster zei den predikant, die door zijn zwerftochten in Frankrijk wel wist, uit wat streek zij kwam, al aanstonds vanwaar hem tijdingen werden gebracht. Hij vermoedde het ergste en weldra had hij zekerheid.

Met tranen in de oogen hoorden Roger en zijn vrouw het eenvoudig, roerend verhaal aan, waarin hun het Godverheerlijkende einde van Durand werd meêgedeeld. En de eerste kon ten slotte niets uitbrengen dan: „De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd.”

De bezoekerster bleef niet lang. Men begreep terecht dat een nieuwe lange aandoening 't gevolg kon zijn, als de jonge vrouw haar, in haar kleeding die aan taal en lijdensgeschiedenis herinnerde, wederzag. Zoo teeder en voorzichtig mogelijk deelde Roger aan de zwakke treurende mede, wat er geschied was. De hoofdzaak had hij trouwens niet meer noodig te noemen. Zij wist alles.

Een paar maanden later werd het knaapje geboren, dat nooit door zijn vader zou aanschouwd worden noch ook — zijn moeder kennen. 't Was als had

II.

Uit hetgeen vriend H. L. te Axel schrijft, blijkt, dat deze vriend niet tevreden is met mijne gedachte omtrent het woord „Sela”. En omdat ik geen gegronde bewijzen voor mijne verklaring heb, maar het enkel van het hooren zeggen van dezen of genen heb, wil ik mijne gedachte gaarne voor beter geven.

Vriend H. L. stelt echter mij en vriend J. v. M. te N. teleur, omdat hij geen andere beteekenis van het woord geeft; maar er zelfs twee vragen bij doet.

Ten 1e vraagt hij: Als het woord Sela „Denk daarover na” beteekent, waarom het dan niet in de andere gedeelten des Bijbels voorkomt? Mijns inziens vind ik dat gelukkig, anders kon men zeggen, dat de gansche Heilige Schrift één stijl was. Nu had de psalmist de gewoonte om zinnen, waarop vooral met nadruk gelet moest worden, met het woord Sela aan te duiden; om zodoende des Heeren Woord krachtiger te doen verstaan. Wellicht kon men in Davids tijd de woorden welke met klem gebezigd moesten worden, niet in een anderen vorm schrijven; zooals bijv. de geachte Redacteur W. het gebruik heeft, om woorden of zinnen, waarop met nadruk moet gelet worden, schuin te laten drukken; daarom zal niemand toch zeggen, dat er in andere stukken van Exselsior geen zinnen voorkomen, waarop *niet* met nadruk dient gelet worden.

Ten 2e vraagt H. L., of het woord Sela niet eenvoudig een muziekteeken is? Ik betwijfel dit sterk; ten eerste dunkt mij, zet men geen *muziekteekens*, maar *leesteekens* tusschen den tekst van liederen; ten tweede is het woord Sela in het „Volledig woordenboek van alle in de muziek voorkomende vreemde woorden en uitdrukkingen, van Julius Schubert”, niet te vinden.

Na minzame groete noem ik mij,

Uw dw. Dienaar,
C. K.

OOSTZAAN, den 11 Oct. 1889.

III.

In het laatste nummer van uw gewaardeerd tijdschrift werd o. a. gevraagd naar uitzonderingen op den regel, dat de *ij* in het Zeeuwsche dialect als *ie* wordt uitgesproken. Daar de vrager zelf in Zeeland woont, is het niet noodig hem op eene *rij* woorden te wijzen, die als uitzonderingen op dezen regel zouden kunnen *prijken*. Voldoende zal het zijn, als ik het volgende onder zijne aandacht breng:

1e. Wanneer de *ij* gevolgd wordt door *p* of *f*, veranderd deze *ij* gewoonlijk niet in *ie*, maar wel in *u*, b. v. *wijf* = *wuuf*, *pijp* = *pupe*.

2e. Woorden, die zelden gebruikt worden, hoort men nu eens met *ij*, dan weer met *ie*, b. v. belijdenis. Een Zeeuw „leert niet voor zijne belijdenis”, hij gaat „in de afzondering”.

3e. Woorden, die door „het volk” niet gebruikt worden, moeten, als er eene *ij* in komt, ook met *ij*, niet met *ie* uitgesproken worden.

Zeg tot een Zeeuwschen jongen, dat hij op de derde *rie* stoelen moet gaan zitten en hij zal u stellig uitlachen; maar zegt ge: „de derde rij”, dan zal hij u begrijpen, al zou hijzelf ook zeggen „de derde reeke”. Spreek over boomen, die met schoone bloesems *prieken*, en wie u begrijpt, zal minstens *glamlachen*; maar zeg, dat ze er mee *prijken*, en ge wordt begrepen.

Deze voorbeelden zullen, dunkt mij, wel voldoende zijn, om den vrager den weg te wijzen, hoe hij nog meer uitzonderingen kan vinden.

(We deelen — zij dat ook niet verzocht — mede, dat bovenstaand antwoord ons is gezonden door den heer J. C. Wirtz te Goes, die daarin een te waardeeren voorbeeld levert van de wijze, waarop een vraag dient beantwoord. Duidelijkheid en prettige toon maken hier het schijnbaar dorre aantrekkelijk.

RED.)

CORRESPONDENTIE.

J. v. d. V. — Jongelingsvereniging Eben-Haezer te S. Uw besluit om nog 1 exemplaar boven de 3 reeds gelezen wordende te nemen, heeft ons hartelijk genoegen gedaan. Voorbeelden trekken.

Het verder ingekomene van anderen wordt behandeld.

PRIJSVRAAG.

Op onze prijsvraag: „*Het leveren van een beknopte, zaakrijke en lezenswaardige geschiedenis der Waldenzen tot op onzen tijd*”, kwamen slechts twee antwoorden in.

Toch konden we niet spoedig beslissen. „AGUR (VERZAMELAAR)” heeft de geschiedenis beknopt beschreven, maar toch 68 bladzijden vol gekregen.

C. K. Jz. maakte het korter.

Beide opstellen hebben hun eigenaardige verdiensten. Toch moeten we „Agur” den palm toekennen. Hij heeft veel studie van de zaak gemaakt.

Wij verzoeken hem dus te kiezen tusschen de boeken opgegeven in het N^o. van 1 April l.l. en wel

- 1°. JOHN BUNYAN, *De heilige oorlog tusschen Elschaddai en Diabolus*, met 100 platen en levensschets van den schrijver. In prachtband. f 4.75.
- 2°. J. P. HASEBROEK, *Hesperiden*. Poëzie in den avond des levens. In stempelband. f 5.90.
- 3°. F. LION CACHET, *De worstelstrijd der Transvalers*, aan het Nederlandsche volk verhaald, met een groote kaart van Zuid-Afrika in kleurendruk, en 6 platen. Tweede verbeterde druk. In stempelband. f 4.60.

Wanneer hij zijn verlangen slechts aan de uitgeverkenbaar maakt, zullen die hem het gekozen boek franco toezenden.

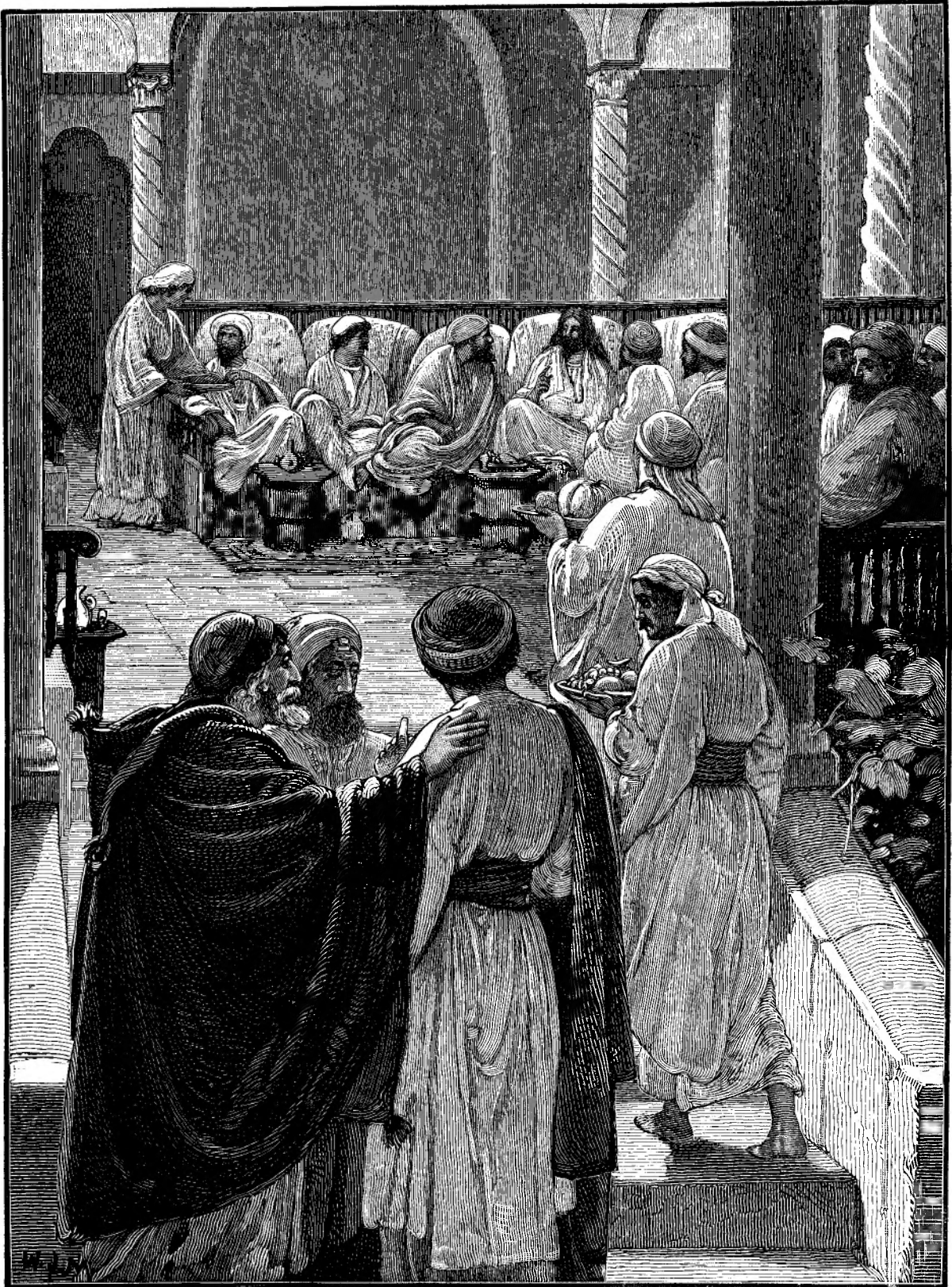
C. K. Jz. te O. heeft echter te goed gewerkt, om het zoo kaaltjes met hem te laten afloopen. Reeds het feit, dat slechts twee lezers zich tot den strijd aangordden, bewijst, dat hij, die een van de twee is, een buitengewone goedkeuring verdient. Voor deze prijsvraag is het dus gepast er een prijs en een premie op na te houden.

Als premie wezen we C. K. Jz. te O. toe een Ex. van

FRANCIS ALARD. Historisch verhaal uit de zes-tiende eeuw, door EMMANUEL ROSSELS, gebonden ter waarde van f 2.50,

en verzoeken hem daarover bij de uitgeverken te beschikken.

REDACTIE.

OOSTERSCHE MAALTIJDEN.

van alle zonden" aan, terwijl, alsof dit alles niet genoeg ware, een wonderdoend Mariabeeld zijne zegenende handen tot herstel van zieken en gebrekkigen uitbreidde. Geen wonder, dat de pastoors van Einsiedlen om strijd de heilige patrones der kerk prezen, overtuigd als zij waren, dat de rijke offergaven der pelgrims voor een groot deel hun ten goede kwamen.

De pastoor echter, die ten jare 1516 uit Glarus overgekomen was, scheen op dat punt minder verstandig dan zijne voorgangers. Het opschrift boven den ingang werd weggenomen, de reliquieën werden begraven, in het naburig klooster der nonnen las men, o gruwel, eene Duitsche vertaling der Heilige Schrift, en tot de duizenden bedevaartgangers heette het: „Geloof toch niet, dat God in deze kapel meer woont dan elders! Vruchteloze geloften, verre pelgrimstochten kunnen u Zijne genade niet verwerven; wederstreven der verzoeking, afkeer van de zonde en mededeelzaamheid, deze werken zijn den Heere welbehagelijk. Ach, ik weet het, wij, dienaren der Kerk, die het zout der aarde moesten zijn, hebben de onkundige menigte in een labyrint van dwalingen gevoerd! Doch misleid uzelf niet langer, bedrogene schaar! De Rechtvaardige laat zich niet met ijdele klanken verzoenen. Geloof gij dan inderdaad, dat de heiligen, aan wier voeten gij samenstroomt, door verdiensten van anderen ten hemel zijn ingegaan? Neen, door volhardende gehoorzaamheid, door onderwerping aan Gods wil, door onbepaalde gehoorzaamheid aan hun Heiland en Heer! Volgt hunne voetstappen na, dan eerst zult ge hen waardig vereeren!"

Dat was wel de taal van Luther nog niet, dien de spreker zelfs niet bij name kende, maar de woorden van den eenzamen woudprediker uit de woeste bergen van het hooge land ruischten over het Alpenland als de hoorn van den herder, die den morgen uitroept in het dal. Zóó sprak Ulrich Zwingli, de pastoor van Einsiedlen, en dezelfde paus Leo, die Luther een kardinaalshoed deed aanbieden, oordeelde het wijs den Zwitserschen dweper tot kapelaan van den heiligen stoel te benoemen en „Z. H. zou hem steeds hooger verheffen en hem steeds met rijker eer en gunst gedenken". Maar zie, paus Leo slaagde met zijne aanbiedingen al even weinig als met zijne banvloeken! Als God werkt, zoo keert het geen paus met zegen noch vloek!

III.

Op den 29sten Januari 1523 was er in de oude raadzaal van Zürich eene aanzienlijke schare van wel zeshonderd mannen bijeen. Aller blikken waren gevestigd op den jeugdigen priester, die dáar in het midden der zaal aan een tafel zat met een opengelegden Bijbel vóór zich. Reeds lang was hij het

voorwerp van veler belangstelling en van veler haat. Wat was er al niet veranderd, sinds hij, uit Einsiedlen naar hier gekomen, tot priester der hoofdkerk was gewijd. Geregeld had hij voorlezingen gehouden over het Nieuwe Testament, beginnende met het evangelie van Mattheus en, terwijl de schare zich in de kerk verdrong om hem te hooren, kwam er tweedracht onder hen over zijn leer. De schandelijke aflaathandelaar Samson, een geestelijk broeder van Johan Tetzl, had het aan zijn invloed te danken, dat hij de poorten van Zürich voor zich gesloten vond, toen hij kwam om den inwoners zijne hemelsche zegeningen te verkoopen. Nauwelijks had hij hier anderhalf jaar gearbeid, of de raad van Zürich bepaalde, dat alle geestelijken alleen mochten prediken naar de Heilige Schrift met terzijdestelling van alle menschelijke vonden en stelsels. Nog ernstiger was de priester opgetreden, toen God zijn leven uit de klauwen van „den zwarten dood" had gered. Ja, zoozeer had hij door zijne prediking tegen het zielloos vasten den toorn der monniken opgewekt, dat ze hem bij den raad aangeklaagd hadden. De raad had hen afgewezen, maar nu van de zijde des pausen bij de overheid aangedrongen werd, dat men aan de nieuwigheden een einde zou maken, had de priester den raad verzocht in een openbaar twistgesprek, ten aanhoore der overheid, zijne leer te mogen verdedigen tegen ieder, die hem zou willen aanvallen. Overtuigde men hem van dwaling, welnu, hij zou het in het openbaar belijden; maar bleek het, dat hij recht had, dan moest de raad de waarheid van Gods Woord ook vrijlaten en beschermen. En de eenvoudige, argelooze raad had zich, zooals de pausgezinden zeiden, in den strik van den ketter laten vangen. „De Heer, hopen wij, zal allen, die met zoo grooten ijver de waarheid zoeken, derwijze verlichten, dat wij als kinderen des lichts voortaan in het licht mogen wandelen." Met dit vertrouwen had de raad de uitnoodiging tot deelname aan den strijd aan ketteren en geloovigen verzonden.

Reeds had Zwingli daar geruimen tijd gewacht, of iemand in het krijt treden zou, maar niemand deed zich hooren. Wel had de vicaris van den bisschop gewaarschuwd tegen zulk een redetwist en voorgesteld de zaak aan een concilie ter beslissing over te geven, doch hierin kon Zwingli niet treden. Hij had immers reeds lang tevoren zijne 67 stellingen bekend gemaakt, hij weigerde een ander gezag dan dat der Heilige Schrift te erkennen en hij had eerbied voor deze vergadering, omdat de Heiland sprak: „Waar twee of drie in Mijnen naam vergaderd zijn, daar zal Ik in het midden zijn!"

„Waar zijn nu de grootsprekers, die op de straten zoo dapper weten te pochen? Dat ze nu opkomen: hier zit de man! Achter de schenkkant kunt gijlieden wel praten, maar hier komt niemand voor den dag!" zoo klonk daar op eenmaal eene

stem luide van achteren uit de zaal. Dat was te veel voor den geestelijken trots. De afgevaardigde van den bisschop stond op en gaf eenige weinig beduidende tegenwerpingen, doch weldra zweeg hij, toen men hem op het ongeregelde leven der priesters wees. Na hem verhief zich niemand meer en dien eigen middag nam de raad van Zürich het besluit, dat ieder geestelijke in de stad en ten platten lande vrijelijk het Evangelie verkondigen mocht. Ja, 't bleek almeer, hoe juist deze samenkomst der Zwitsersehe hervorming gunstig was geweest. De raad toch keurde elken maatregel goed, door Zwingli in het belang der kerk genomen. Zoo werd bij den openbaren dienst de Hoogduitsche in stede van de Latijnsche taal ingevoerd, de doop straks in de landtaal in het openbaar bediend, terwijl het den priesters werd toegestaan te huwen. Ook Zwingli zelf verbond zich in den echt met Anna Reinhardt, een uitnemende en vrome vrouw.

Van nu aan werd het werk der kerkhervorming geleidelijk voortgezet, temidden van de aanvallen der Roomschegezinden en den dwependen ijver van eenige heethoofden. Niet slechts te Zürich, maar ook te Bazel, Schaffhausen, St. Gallen en Bern moesten de overleveringen der priesters voor het Woord Gods wijken. De zon, welke over Zürich opgegaan was, vergulde weldra al de Alpentoppen met hare stralen; alleen Lucern, Uri, Schweiz, Unterwalden en Zug bleven den katholieken godsdienst handhaven. Met zijn vriend Leo Juda, die hem te Einsiedlen opgevolgd was, bewerkte hij zijn geschrift *over den waven en valschen godsdienst* en straks gaf hij zijnen landgenooten den ganschen Bijbel in de volks-taal.

Bij al zijn arbeid sleet Zwingli zijne dagen in stil, huiselijk geluk. Zijne trouwe Anna was „de ziel zijner ziel”. Zijn huis was het gezellig middelpunt van allen, die de waarheid liefhadden. Geleerden zochten zijn omgang, mannen als Bullinger, en Myconius den toegang tot zijn rijk hart, raadslieden riepen zijn raad in, vervolgden in den vreemde zochten zijne hulp en bescherming. Hij hield een uitgebreide briefwisseling met prins en onderdanen, geletterden en ongeleerden, geestelijken en leeken uit alle landen van Europa, waartoe hij vaak tot diep in den nacht arbeide. Als zijne werkzaamheden voor het Godsrijk hem eenige verpoozing veroorloofden, of liever, wanneer zijn geest herstel eischte, dan nam hij een of ander instrument ter hand en verpoosde zich door zijne geliefde muziek. Zijne woning was een huis des gebeds en, bij zijn gering inkomen, een huis van barmhartigheid tevens.

Doch moeilijke dagen waren in het verschiet. Dagen van zieleleed en gevaar van de zijde der vijanden. Zoo groot was de haat der Katholieken tegen den hervormer, dat de stedelijke raad het noodig oordeelde, zijne woning des nachts te doen bewaken. Eindelijk waagden zij eene poging, om

hem uit Zürich te verwijderen. Zij daagden hem uit tot een twistgesprek te Bazel, ten einde zich te verantwoorden over de beweging, welke hij in de kerk had veroorzaakt. Tien dagen vóór het twistgesprek hadden zij een priester, die den leeken de waarheid Gods verkondigd had, openlijk verbrand. Daaraan herkende men het lot, dat Zwingli wachtte, en de raad verbood hem te gaan. Niets kon hem echter weêrhouden zich schriftelijk te verdedigen.

(Slot volgt.)

OOSTERSCHE MAALTIJDEN.

(Bij de plaat.)

Groot gewicht wordt in het Oosten gehecht aan het *samen eten*. Oostersche gastvrijheid is spreekwoordelijk. Zelfs bij de ruwste stammen is zij heilig. Wie met een Arabier „brood en zout” gegeten heeft, is in diens tent veilig, ook al is zijn gastheer de grootste en meest gewetenlooze roover; en weet dat die man zoo noodig zijn leven voor hem geven zal.

Ook in de Schrift is de maaltijd dikwijls het beeld van de grootste gelukzaligheid. Meermalen wordt ons de hemelsche heerlijkheid voorgesteld als een aanzitten met Abraham, Izak en Jakob aan de bruiloft des Lams. De getrouwe dienstknecht zal eenmaal aanzitten en zijn heer zal hem bedienen. De grootste belediging is het te weigeren tot den maaltijd te komen, zonder dat men voldoende redenen heeft. Het is het symbool van de verharding des harten van hem, die Gods roepstem tot zijne zaligheid moedwillig verwaarloost en in den wind slaat.

„Zalig is hij, die geroepen is tot de bruiloft des Lams.” Geven *wij* die roepstem gehoor?

UIT HET LEVEN.

De melaatschheid.

Onze lezers herinneren zich wellicht nog, hoe we eenigen tijd geleden een en ander meêdeelden, waaruit blijkt dat de vreeselijke melaatschheid nog steeds ook buiten het Oosten voorkomt. Zij vertoont zich in Noorwegen als in Noord Amerika, Australië en Afrika.

Het bekende tijdschrift *Blackwoods Magazine* bevatte onlangs een opstel over deze verschrikkelijke ziekte, welke ook in de Kaapkolonie heerscht en ontdekt daarbij toestanden die, als zij niet overdreven werden, verschrikkelijk zijn.

Dicht bij de Kaapstad, zegt de schrijver, bevindt zich het Robben Eiland, waar men aantreft een bevolking bestaande uit 130 melaatschen, 230 krankzinnigen, 30 misdadigers en 150 konstabels en bewakers met hun huisgezinnen, tezamen omtrent een 550 menschen. De gebouwen zijn ongeveer 20 lage,

bouwvallige woningen en de zeer onaanzienlijke Gouvernementsgebouwen. Vervolgens verhaalt de schrijver, wat hij zag gedurende zijn bezoek op dat eiland. Weinigen der melaatschen, zegt hij, zijn bedlegerig; de meeste ziet men half zittend, half liggend op hun bedden rusten, of liggen over den grond verspreid. Men hoort hen onderling niet praten, noch klagen over pijn, en de stilte is drukkend. De soort van melaatschheid die hier heerscht openbaart zich daarin, dat de geledingen der beenderen aangedaan worden, zich openen, en de beenderen wegteren en vergaan. De kwaal bepaalt zich tot de armen en beenen. Vreemd is het dat de nagels daaraan niet onderhevig zijn. Men ziet soms een man met schijnbaar een halven arm, waaraan echter 5 volkomen gave vingernagels zitten.

Iedereen weet dat deze kwaal ongeneeselijk is, en dat de lijder er aan sterven moet; doch er is geen bepaalde tijd voor aan te geven. Hij kan in één of 2 jaar sterven, misschien ook na 20 jaar; zelfs is er een voorbeeld bekend van een man, die 30 jaar geleden heeft vóór hij stierf. Het hangt veel af van den leeftijd en het gestel van den lijder.

Het is zeer moeilijk de oorsprong van de kwaal na te gaan, ofschoon men in de meeste gevallen kan zeggen, dat de lijder haar door besmetting gekregen heeft.

Vreemd is het, dat aan deze kwaal geen lichamelijke lijden verbonden is. Schrijver vroeg aan lijders of zij eenige pijn gevoelden. Zij schudd'en het hoofd doch klaagden over koude en honger. Het is waar dat melaatschen gevoelloos zijn in de aangetaste deelen en dit heeft zijn slechte zijde, daar er gevallen zijn dat beenderen breken of kneuzen en de lieden zelf op dat oogenblik er niets van merken.

Het is ook een feit, dat zij als onverzadigbaar zijn en alle olie en vet verslinden, die zij bekomen kunnen. Er was eens een jongen van 12 of 13 jaar, wiens volkomen gaaf lichaam een vreemde tegenstelling vormde met zijn beenen, die tot de knieën bijna weggeteerd waren. Zijn armen waren niet langer dan een gezonde arm van de schouders tot de elleboog en, evenals in alle andere gevallen, beide voorzien van 5 volkomen gave nagels.

De schrijver nu beschuldigt het bewind der Kaapkolonie van schandelijke nalatigheid ten opzichte van deze ongelukkige wezens. Niet alleen dat zij daar afgesloten van iedereen leven, doch er wordt hoe genaamd niets gedaan om hun ongelukkigen toestand te lenigen. In een nauwe ruimte zijn 14 bedden bij elkaar geplaatst, zoodat de atmosfeer in die lokalen vreeselijk bedompt moet zijn en 's nachts kruipen zelfs de slangen over de aarden vloer, om muizen te vangen!

H.

Kerkelijke katten.

Wat men vermoedelijk alleen te Napels vindt, zijn de katten, soms reusachtig van grootte, die zich in elke kerk ophouden. De „Catti della chiesa” — want de katten behooren tot de kerk — zijn hier thuis, vangen de muizen en bewegen zich gedurende de godsdienstoefening zeer ongedwongen onder het volk. Terwijl de mis wordt gelezen, ziet men hen dikwijls in de onmiddellijke nabijheid van het altaar rondwandelen, zonder dat iemand daaraan aanstoot neemt.

H.

CORRESPONDENTIE.

Geachte Redactie!

De heer J. C. W. is zoo goed geweest mijne vraag te beantwoorden op eene wijze, die te waardeeren valt. Evenwel had ik dat antwoord niet verwacht. Ik heb mij zeker niet goed uitgedrukt. Ik wilde weten, of er woorden zijn, die met *ij* geschreven en ook als *ij* door Zeeuwen („het volk” natuurlijk,) *uitgesproken* worden. *Rij* en *prijken* en meer andere kunnen dus hier niet dienen. Ze worden, wel is waar, niet uitgesproken als *rie* en *pricken*, maar evenmin als *rij* en *prijken*. „Het volk” gebruikt deze woorden eenvoudig niet. Zooals de heer W. zelf opmerkt, zegt men voor *rij* „reeke”.

De heer J. C. W. brengt bovendien nog onder mijne aandacht:

1. „Wanneer de *ij* gevolgd wordt door *p* of *f* verandert deze *ij* gewoonlijk niet in *ie*, maar in *u*, b.v. *Vijf*, *pijp*.”

De woorden: *stijfsel*, *rijf*, *stijf*, *kijf* (kijven), *drijf* (drijven), *lijf*, *schrijf* (schrijven), *wrijf* (wrijven), *schijfje*, *vijfer*, *nijptang* — *nijpen* — *slijpen* — *knijpen* — *rijp* — *Zijpe*, worden toch wel met *ie* uitgesproken.

2. „Belijdenis wordt nu eens met *ij*, dan weer met *ie* uitgesproken.”

Het woordje *gerij* wordt eveneens nu eens met *ij*, dan weer met *ie* uitgesproken. Met *ij*, als het beteekent: rijtuig, en met *ie*, als het beteekent: „het rijden”.

Maar ik wilde zoo gaarne een woord, dat *altijd* met *ie* wordt uitgesproken.

De voorbeelden, door den heer W. gegeven, zijn dus niet voldoende geweest, om den vrager den weg te wijzen. Mag ik den heer W. vriendelijk verzoeken, mij een rijtje woorden op te geven, die door het volk gebruikt worden en waarin de *ij* altijd uitgesproken wordt als *ij*?

Axel.

H. L.

C. J. V. Openb. 3: 11b te G.

Dank voor uw hartelijk schrijven en uw belangstelling. Mogen uw pogingen gelijk de onze door den Heere gezegend worden!

S. P. te M. Dank voor uw zoeven ontvangen brief. Nader antwoord volgt.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.” ¹⁾

MELAATSCHHEID.

Een der schriklijkste ziekten van het Oosten is zonder twijfel de melaatschheid. Wij, West-Europeanen, hebben groote reden van dankzegging aan God, dat we deze plage eene ziekte van het Oosten mogen noemen. Dat is niet altijd zoo geweest. In de middeleeuwen was de melaatschheid in Europa zeer verspreid. En nog niet lang geleden is de laatste heugenis aan deze krankheid in Amsterdam verdwenen door het afbreken van het „Leprozenhuis”. Dat is nog geen vijf en twintig jaren geleden. Men ziet, Gode zij dank, geene melaatschen meer in onze maatschappij. Reinheid van lichaam en woning is een machtige vijandin van de melaatschheid. Waar die niet heerschen, heeft de ziekte, evenals alle ziekten, vrij spel. Vandaar dan ook, dat men bijna onder alle heidensche stammen deze ziekte aantreft. De beroemde zendeling Williams, die in het eerste gedeelte dezer eeuw de apostel der Zuidzee-eilanden werd, verhaalt meer dan één ontzettend staaltje van melaatschheid, door hem op die heerlijke eilanden aangetroffen.

In het warme Oosten is de ziekte zeer heerschende, en was ze dat vooral in vroegere tijden. Ook onder Israel kwamen vele gevallen van melaatschheid voor. Hoe dikwijls wordt in de Heilige Schrift van melaatschen gewag gemaakt! Het algemeen gevoelen onder de Israelieten schreef deze krankheid

toe aan een bijzondere bezoeking des Heeren Heeren over buitengewone zonden. In deze meening was, als gewoonlijk, een weinig waarheid met veel onwaarheid vermengd. Niemand heeft het recht, een bijzonder zware kastijding, welke een mensch treft, toe te schrijven aan bijzonder zwaren toorn Gods. Wij kennen nauwelijks onszelven, hoe zouden we eenigszins anderer harten kennen! Dat men zulke gedachten ten eenenmale moet laten varen, toont ons zeer duidelijk de geschiedenis van den blindgeborene. En reeds was het geheele boek Job er op aangelegd, om den mensch de dwaasheid en goddeloosheid van zulk oordeelen te doen inzien. Maar zoo zijn wij, menschen. Allen maar al te veel geneigd, om den splinter in onzes broeders oog te zien en den balk in ons eigen oog niet eens te bemerken. Geen wonder, dat we dan verkeerd zien! Slechts in enkele, zeer enkele gevallen heeft de Heere duidelijk getoond, alsof het met zoovele woorden gezegd werd, dat de plotseling uitgebroken krankheid een kastijding of een straf was voor een bepaald vergrijp. Een dier weinige gevallen was het uitbreken der melaatschheid bij den koning Uzzia, die zich onderwond in het heilige te gaan en het reukoffer te ontsteken. Niet slechts trad hij daarmede in de rechten en plichten der van God gezalfde priesters, maar hij had als lid van den stam Juda niet eens een blik in het heilige mogen werpen. Niettegenstaande het protest der priesters trad de koning toch

nader tot het altaar, maar toen hij op het punt was de misdaad te voltooien, zagen de priesters de melaatschheid aan zijn voorhoofd uitbreken. Daardoor kon zijn opzet onmogelijk uitgevoerd worden. Zelfs in eigen schatting was hij nu onbevoegd, om het altaar te naderen. De priesters stielen hem met der haast vandaar, ja, hijzelf werd ook gedreven uit te gaan, omdat de Heere hem geplaagd had. Hij bleef tot zijn dood, melaatsch, een afzonderlijk paleis bewonen, terwijl zijn zoon regent was. Ja, als melaatsche werd hij niet eens in het graf zijner dynastie bijgezet.

Deze waarheid was echter verstoken in de opvatting der Israelieten, dat de melaatschheid *het beeld, het symbool* der zonde is. Dat leert ons Gods Woord op verscheidene plaatsen.

Alle krankheid is gevolg der zonde; al kan men niet zeggen, of liever niet *aantoonen*, dat elk ziektegeval als straf op een bepaalde zonde volgt. De ziekte is het begin van sterven. Sterven is de bezolding der zonde. In dienst des Satans plegen wij zonden. We worden er voor betaald als soldaten. Satans soldij is de dood. Onze Heiland, op wien „de straf was, die ons den vrede aanbrengt,” heeft onze *krankheden* op zich genomen. Niet zóo, dat alle soorten van ziekten op Hem zijn aangevallen, maar in dien zin, dat Hij alle krankheden samengevoegd in den dood heeft gedragen. De genezingen der kranken door onzen Heere Jezus zijn een terugdringen van den dood, die den klauw reeds uitstreekte. Ze zijn eene profetie van de opstanding des vleesches.

Toch is er onderscheid tusschen ziekte en ziekte. Dat leert ons reeds de natuurlijke loop van zaken, en dat toont de maatschappelijke orde. Er zijn krankheden, die zoogenaamd niet gevaarlijk zijn, terwijl anderen *rechtstreeks* het leven van den lijder bedreigen, en weder anderen reeds van den aanvang af behooren tot die soorten, waartegen de geneeskunde geen baat weet. Bovendien hebben de beide laatste soorten meestal dit nog gemeen, dat ze niet alleen voor den zieke, maar ook voor de omstanders gevaarlijk zijn. Niemand zal uit vrees voor zijn eigen gezondheid een hoofdpijnlijder vermijden. Tot het ziekbed van den kranke, die met hevige gewone koortsen worstelt, durft ieder gerúst naderen. Maar de stem des bloeds moet spreken, of een sprank van de liefde des Almachtigen moet in het harte ontgloord zijn, zal men den typhuslijder verplegen, of den door roodvonk aangetaste verzorgen. Want in die gevallen loopt het leven van den verpleger mede gevaar. Terwijl iemand, die pestlijders en melaatschen verzorgt, bijna *zeker* weet, dat zijn leven er meê gemoeid is en dat hij aan dezelfde ziekte zal overlijden.

Melaatschheid is langzame ontbinding bij levenden lijve. Nooit is de lijder zonder koorts. Zwarte hoofdpijn kwelt hem onophoudelijk. De ergste droefgeestigheid verduistert zijne ziel. Eén voor één vallen zijne ledematen verrot af. En eindelijk maakt een be-

nauwde dood een einde aan zijn soms jarenlang lijden. Dat alles samen maakt de melaatschheid tot de ergste openbaring van de macht van het zondebederf in het menschelijk organisme. En daardoor is de melaatschheid het beeld van de algeheele verwoesting, welke de afval van God over den *geheelen* mensch naar ziel en lichaam gebracht heeft.

Dát moet erkend op grond van Gods Woord. Het duidelijkst blijkt het uit de wetten, welke de Heere stelde door den mond van Mozes, op het onderzoek, de behandeling en de afzondering der melaatschen. Want deze wet heeft, als alle andere Mozaïsche instellingen, tweeërlei bedoeling en strekking: eene maatschappelijke en eene typische of geestelijke. Bij geen volk werden zulke afdoende maatregelen genomen tegen het lijden van armen, onderdrukten en ongelukkigen. Dat sloot vanzelf in zich, dat bij geen ander volk de maatschappelijke toestand zoo goed was als bij Israel. Want de zorg voor armen en kranken is vanzelf zorg voor meergegoeden en gezonden. Zij bevordert — goed aangelegd — welvaart en reinheid.

Dat is echter slechts het resultaat, niet de grondslag der Mozaïsche wetten.

Wanneer iemand onder Israel door een of andere huidziekte geplaagd werd, moest hij zich tot een priester begeven, opdat die onderzocht of die ziekte al dan niet melaatschheid ware. Waaraan dat te onderkennen was, wordt in Lev. XIII nauwkeurig opgenoemd. Bevond de priester, dat melaatschheid aanwezig was, dan gold voor den ongelukkige deze wet: „Die man is melaatsch, hij is onrein; de priester zal hem ganschelijk onrein verklaren, zijne plaag is op zijn hoofd. Voorts zullen de kleederen des melaatschen, in wien de plaag is, gescheurd zijn en zijn hoofd zal ontbloot zijn, en hij zal de bovenste lip bewimpelen; daartoe zal hij roepen: Onrein! onrein! Al de dagen, in welke deze plaag aan hem zal zijn, zal hij onrein zijn; onrein is hij; hij zal alleen wonen; buiten het leger zal zijne woning wezen” (Lev. XIII: 44—47). De melaatsche moet dus alle teekenen van rouw aannemen en ieder, die hem ondoordacht zou kunnen naderen, waarschuwen voor de besmetting, welke hij omdraagt. Hij is als een levend doode in zijn eigen land en omgeving. De eenige verlichting, welke voor zijn jammerlijke kwaal te vinden is, kan men noemen, dat hij het gezelschap van zijne gelijken kan genieten. Maar dit strekte meestal tot vermeerdering van het pessimisme, dat de ziekte zelve in het hart des lijders voedde.

Let wel op de heerlijke beteekenis die het heeft, dat ieder zou besmet worden door aanraking van den melaatsche, behalve de priester, de van Godswege geroepene, om voor het volk tusschen te treden bij den Heere. De priester in zijn ambt is niet besmettelijk. Hij is het type van den waren Hoogepriester, „die ons in alles gelijk is geworden, uit-

genomen de zonde", die „afgescheiden van de zondaren was, en toch een vloek geworden is voor ons"; die „heilig, onnoozel en onbesmet bleef en toch al onze krankheden op zich nam". Tijdens de omwandeling onzes Heeren op aarde vervulde Hij dan ook dezelfde priesterlijke bediening jegens de melaatschen; zij naderden Hem en Hij raakte hen aan tot hunne genezing. Het gebod om zich aan een priester te vertoonen, kon dan ook slechts dienen, om wettig te laten constateeren, dat ze van nu voortaan rein waren.

Merkwaardig is ook onder de kenteekenen, waaruit de priester zal besluiten tot het al of niet onrein verklaren van den mensch, die aan zijn onderzoek onderworpen wordt, dit, hetwelk ons beschreven wordt in Lev. XIII: 12—15: „Zoo de melaatschheid in het vel ganschelijk uitbot, en de melaatschheid het geheele vel desgenen, die de plaag heeft, van zijn hoofd tot zijne voeten, bedekt heeft, naar al het gezicht van de oogen des priesters; en de priester merken zal, dat, ziet, de melaatschheid zijn geheele vleesch bedekt heeft, zoo zal hij hem, die de plaag heeft, *rein* verklaren, zij is geheel in wit veranderd: hij is rein. Maar ten welken dage levend vleesch daarin gezien zal worden, zal hij onrein zijn. Als dan de priester dat levende vleesch zal gezien hebben, zal hij hem onrein verklaren; dat *levende* vleesch is onrein, het is melaatschheid." Aan die wet dacht — terecht — de dichter, die in onze taal den een en vijftigsten Psalm berijmde.

„Ontzondig mij met hysop, en mijn ziel,
Nu gansch melaatsch, zal rein zijn en genezen."

Die wet is in beeldspraak wat vereischt wordt voor onze verlossing: „ten eerste dat ik mijne zonde en ellendigheid goed kenne". Het levende vleesch in den melaatsche is het beeld van de oude natuur, die in zelfgenoegzaamheid en eigengerechtigheid zich tracht staande te houden in den zondaar en zijn algeheele ellendigheid ontkent. Dat levende vleesch is onze melaatschheid. Tegen die plaag is geen ander middel, dan het levende vleesch aangestast en mede onder den vloek der melaatschheid besloten worden. Alleen hij die erkent, dat „in hem, dat is in zijn vleesch, ganschelijk geen goed woont"; hij die met David uitroept: „Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijne moeder ontvangen", die is rein, want die is voor God en menschen en in eigen oogen geheel melaatsch, „dood in zonden en misdaden".

„Ontzondig mij met hysop", bidt David. De zonde, de geestelijke melaatschheid, was bij hem uitgebroken en had Bathseba meêgesleept en ontreinigd en bloedschuld op Davids geweten gebracht. Toen Nathan in Gods naam tot hem gekomen was, zag hij dat zijn beeld te vinden was in die ongelukkigen, welke door zijn land als onrein rondzwierven. Zoo verkeerde hij onder de menschheid. Maar het woord

van Nathan had door de donders der wet zijn geweten wakker geschrikt en de melaatschheid was overal doorgebroken. David zag, dat hij *alle* geboden Gods geschonden en geen derzelve gehouden had. Maar nu zag hij ook een ander beeld voor zijn ziel. Zie, onder de lichamelijke melaatschen is er een, die zich geheel wit bevindt en geen „levend vleesch" meer aan zijn lichaam bespeurt. Dat is hem een oorzaak van blijdschap. Hij mag naar den priester gaan en zich, met hoop op goeden uitslag, laten onderzoeken. Zoo ook David. Nu alle bedekselen der schande zijn weggevallen, nu geen eigengerechtigheid hem meer weerhoudt van de belijdenis zijner zonden, nu kan hij tot den waren Hoogepriester gaan en Hem smeeken: Onderzoek mij en behandel mij gelijk in uw tempel de melaatsche behandeld wordt, die geheel melaatsch is. Die man is rein en mag weder onder Israel verkeeren na de voorgeschreven reiniging te hebben ondergaan. Welnu, doe zoo met mij en laat mij weder toe tot uw bondsvolk, uw geestelijk Israel.

Het type, waar David op doelt, vinden wij in Lev. XIV: 1—32. Het is zoo duidelijk in zijn geestelijke bedoeling, dat slechts hier en daar een enkel woord van herinnering pas heeft.

Ten dage zijner reiniging zal de melaatsche tot een priester gebracht worden. Die alleen is bevoegd om er over te oordeelen en uitspraak te doen. Maar die melaatsche wordt nog niet toegelaten binnen de gewijde gordijnen van Gods tente. De priester gaat tot hem buiten het leger. De onreine kan niet tot de reinen naderen, tenzij eerst een reine tot hem kome en zijne plaag, zijne onreinheid wegneme. Zoo moest Christus zich vernederen en zich in den pool der onreinheid storten, zou Hij ons er uit kunnen opheffen. Een *voorbeeld* hielp niet. 't Geeft den melaatsche niets, of de priester hem al voordoet, hoe hij zich in rein gezelschap te gedragen heeft. Dat weet die man ook wel; alleen de macht om het na te doen ontbreekt hem.

Buiten het leger onderzoekt de priester den melaatsche. En wanneer de onreinheid der ziekte geweken is, wordt het eerste reinigingsoffer ook nog *buiten* het leger gebracht. De priester blijft bij den nog onreine en gebiedt, dat men brenge twee levende reine vogelen, mitsgaders cederenhout, en scharlaken en hysop.

De eene vogel wordt geslacht boven een aarden vat vol levend water. Daarna neemt de priester den anderen vogel met het cederenhout, het scharlaken en den hysop, dompelt dit alles in het water, dat met het bloed van den geslachten vogel vermengd is, en sprengt dat water, dat van den levenden vogel afdrupt, tot zevenmaal op den melaatsche, verklaart hem rein te zijn, en laat den vogel vliegen. Het levende zoete water is in de Heilige Schrift steeds de afbeelding van den Heiligen Geest. De geslachte vogel is type van Christus Jezus, die voor

de zondaren zijn leven geeft. Duurzaamheid, levenskracht en jeugd worden door de overige voorwerpen aangeduid. De levende vogel, die wegvliegt, na in het bloed van den geslachten vogel te zijn gedompeld, is een beeld van het leven, dat de Heiland door zijn dood aan den zondaar geeft.

Nadat deze plechtigheid is afgelopen, moet de gereinigde zijne kleederen wasschen en al zijn haar

geduid, dat hij nu rein is en dat hij gelegenheid geeft om hem nader te onderzoeken. Hij mag nu wel in het leger komen, maar zijne tent nog niet betrekken. Hij heeft in het leger nog geen vaste plaats en treedt nog niet als hoofd des gezins, dat is als vertegenwoordiger van God over en voor de zijnen op. Nogmaals op den zevenden dag moet hij al zijn haar, tot de wenkbrauwen zijner oogen toe, afscheren, opdat toch alle overblijvende besmetting, die zich zoo licht in het haar nestelt, verwijderd worde. Nogmaals moet hij zich baden en zijne kleederen wasschen, en daarna is hij rein.

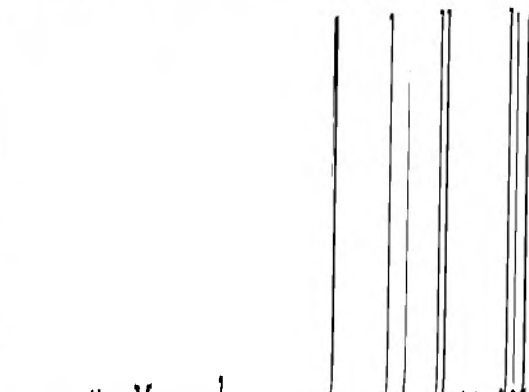
En toch is hij nog niet rein. God heeft hem toegelaten in de gemeenschap der heiligen, maar de vergeving der zonden, waarvan de melaatsheid het beeld is, moet nog aan hem verzegeld worden. Twee offers moeten nog door hem gebracht worden. Een lam moet hij door den priester ten *schuldoffer* offeren, onder bijvoeging van een log olie. In een schuldoffer doet de offeraar belijdenis van zijne zonden en erkent, dat hij des doods en des vloeks waardig is. Hij mag echter een log olie bij het lam voegen. De olie spreekt niet van schuld en verdoemenis, maar van de zalving met den Heiligen Geest. Derhalve neemt de priester op bevel des Heeren van het bloed des lams en doet daarvan op het lapje van het rechteroor, op den duim van de rechterhand en op den grooten teen van den rechervoet desgenen, die te reinigen is. Maar op dat bloed op die drie lichaamsdeelen doet hij van de olie, die hij in zijne linkerhand zal hebben uitgegoten. Die besprenging met het bloed *reinigt* den wil en de handelingen der offeraars. De zalving met de olie *maakt* den offeraar *vaardig*, om voortaan Gods wet te hooren, te betrachten en in Gods wegen te wandelen. Want, „vijanden zijnde, worden wij met God verzoend door den dood zijns Zoons, maar veel meer, verzoend zijnde, worden wij behouden door zijn leven.”

Wanneer dat geschied is, brengt de gewezen me-

Na dát offer is hij rein, want daarmede is de ceremonie afgelopen.

Reeds een oppervlakkige beschouwing van de plechtigheden, die aan het reinigen van den herstelden melaatsche verbonden zijn, doet zien, dat slechts een zeer gering gedeelte, en wel alleen het onderzoek door den deskundigen priester, betrekking heeft op het lichamenlijk welzijn van den ge-

wezen kranke en het maatschappelijk welzijn van

zijn volk. Met andere woorden, dat alleen dat gedeelte der handeling van hygiënische beteekenis is. Al het andere doet niets toe of af tot den lichamenlijken gezondheidstoestand van den man. Het is blijkbaar afschaduwing van iets geestelijks, dat staat tegenover het geestelijke, waarvan de melaatschheid het beeld is.

Wie heeft leeren inzien, dat Jezus Christus het einde en de vervulling der wet is, ziet ook zoo klaar als de dag, dat alles wat bij de reinverklaring van den melaatsche geschiedt, doelt op de redding van den zondaar door den dood van Christus. Ja, men moet willens blind zijn, om dat niet te bemerken.

Zien wij het? En genieten wij den troost, dien Gods ons daarin geeft?

W.

GESCHIEDEN — VOOR EEN TIJD.

XII.

(Slot.)

Twintig jaren zijn voorbijgegaan.

Twintig jaar! Meer dan de helft van, gemiddeld, eens menschen leven. Een lange reeks zelfs voor den gelukkige die zorg noch kommer kent. Maar hoeveel te langer, hoe eindeloos voor dengeen, die dag aan dag, maand aan maand, jaar aan jaar ziet voorbijsnellen zonder dat zijn ellende een keer neemt, zijn smart wordt weggenomen, zijn leed verzacht; die wacht op het licht en ziet, er is duisternis.

Misschien is er geen kwelling zoo groot als deze, waarbij, gelijk Salomo zegt, de uitgestelde hoop het hart krenkt. Misschien ook geen heldenmoed grooter, dan in zulke tijden en in zulke omstandigheden nog altijd goedsmoeds, ja, verblijd te zijn. Dat vermag alleen wie niet staat in eigen kracht, maar gesteund wordt en sterkte vindt in God, Hem

werden geheiligd en, door de kerk als ketters verdrukt, er een zaligheid tegengingen, die de priesters en dienaren der kerk haar wel benijden mochten.

Het kerkerhol is gebleven als het was. De tijd heeft het niet veranderd en voor de ketters behoefde men het niet beter te maken. Doch 't zijn dezelfde gevangenen niet meer van vroeger. Menigeen is door den dood weggenomen en alzoo uit de banden in het land der blijde vrijheid overgezet. Ziekte, hartzeer, verdriet, 't werkte al met het gevangenisleven saam, om hier menigeen oud te doen worden. En menig overlevende benijdde soms de doode, die was heengegaan in het volle bewustzijn, dat haar nu de eeuwige heerlijkheid wachtte. Doch voor die gingen kwamen weer anderen. Want nog altijd was het in Frankrijk een misdaad, als roof of diefstal, Gereformeerd te zijn, God te dienen volgens zijn Woord. De toren van Constance nam nog steeds bewoonders op, de toren vratig als het graf.

Aan een kleine tafel, in het midden van de bovenste der twee gevangenkamers geplaatst, zit een vrouw, blijkbaar verdiept in het lezen van brieven. Een daarvan houdt zij in de hand en maakt dan hier dan daar een aantekening. De fijne regelmatige trekken, het vroolijk gelaat, de levendige en toch zachte oogen bewijzen, dat die vrouw vroeger schoon moest zijn geweest, en zij is het nog, al zoudt ge haar een vijftig of zestig levensjaren toekennen. Maar zij is verouderd vóór den tijd. Haar prachtige lokken zijn sneeuwwit; haar blos voor goed verdwenen. Rimpels hebben haar gelaat doorploegd, al konden ze de liefelijke uitdrukking er niet van wegnemen. Marie Durand is nog altijd een vriendelijke verschijning, maar niet meer dan de flauwe herinnering kon zij wekken van de schoone jonkvrouw, die eens de gelukkige bruid was van Matthieu. Wie zou haar nog herkennen?

Matthieu! — Waar was hij? Indien ge het aan de vrouw gevraagd had, die eens de zijne zou worden, zij zou u eenvoudig geantwoord hebben: Ik weet het niet. En zij zou het ook nog vele jaren daarna niet weten. Lang hadden de twee gelieven schriftelijk met elkander gemeenschap geoefend, de een den ander sterkend in de verdrukking, beide getrouw ook al was lang alle hoop vervlogen, dat de kerkerdeuren voor hen zouden opengaan. Doch nu niet meer alzoo.

Trouw had Serre voor zijn ouden vriend Durand gezorgd, lang was het echter niet noodig geweest. Toen maanden later het bericht van den dood zijns zoons den ouden man bereikte, sprak hij slechts: „Ik zal hem weldra volgen; in God is mijn heil en mijn sterkte.” Eenige weken later blies de oude Etienne in vrede den laatsten adem uit, om zijn zoon weder te vinden in het land, waar hij, de ketter, die in geen gewijde aarde mocht rusten, zou juichen voor den troon Desgenen, voor wien hij van de menschen zooveel geleden had.

De tijdingen van 't overlijden van broeder en vader bereikten de arme Marie bijna gelijktijdig, en terwijl zoo, „als deze nog sprak een ander kwam”, ging het haar een wijle als Job. Een bitter gevoel vervulde haar; allereerst tegen de priesters en ketterjagers, die haar bruijom, broeder, vader — alles ontroofd, haar zelf in een ellendige gevangenis gesloten hadden. Somber, zwijgend staarde zij voor zich — Gods wegen niet doorgroend, haast in opstand tegen zijn bestel. Doch lang duurde het niet. Reeds had zij lijdzaamheid geleerd, en trachten ook medelijdende zusteren, zelf ellendig, vergeefs haar te troosten, toch vermochten hun goede woorden veel om haar tot kalmte en berusting te brengen, zoodat zij eindelijk zeggen kon: „Onze lichte verdrukking gaat zeer haast voorbij,” en zich troosten met „het uitnemend gewicht der eeuwige heerlijkheid”.

Na dien tijd waren de brieven van Matthieu aan Marie zeldzamer geworden. Zijn liefde was niet verkoeld, doch men had hem naar een andere gevangenis verwezen, verre weg, en van daar was hoogst zelden gelegenheid een brief te verzenden. Ten slotte ontving zij niets meer. Zou Matthieu dood zijn? Helaas, zij wist het niet, en al deed zij ook het weinige dat in haar macht stond, zij kwam het niet te weten.

De geschiedenis echter meldt het ons. Na een reeks van jaren onschuldig in den kerker gezocht te hebben, was Serre voor zijn leven uit het land gebannen. „Gescheiden in hun leven, gescheiden in den dood, hebben de gelieven elkander eerst voor den troon des Lams weergezien.” En Marie was haar einde reeds nabij, toen zij vernam, wat er van haar teeder geliefden Matthieu geworden was.

We vinden Marie weder, verdiept in een paar ontvangen brieven. Trouwens dit was voor haar geen zeldzaamheid. Vele harer medegevangenen behoorden tot de armen naar de wereld, en konden soms alleen lezen, terwijl hun 't schrijven bitter slecht afging. Toch kwamen er ook soms voor hen brieven en wenschten ze gaarne den hunnen iets omtrent hun lot meê te deelen. Dan kwam Marie hun vriendelijk te hulp. Zoo jong in de gevangenis gekomen, had zij er velen overleefd, en een nieuw geslacht als 't ware zien binnegaan, dat eenigszins tot haar als de meerdere opzag. Vooral was dit het geval geworden na het overlijden van de moeder harer schoonzuster, die in vrede heenging. 't Meest echter had Marie zich aller achtting en liefde gewonnen door haar stille blijmoedigheid, haar minzaamheid en onverstoortbaar geduld, dat te meer verwondering afdwong, wijl ieder wist hoe althans zij op geheel valsche gronden was gekerkerd, en dat hier misschien geen leven zoo letterlijk verwoest was als het hare.

Zoo was dan Marie nog in haar droefenis velen ten troost en raad en zij dankte God, die haar aldus wilde gebruiken.

Doch zij deed meer.

Toen Marie in den morgen, waarop we den lezer bij haar binnenleidden, het lezen der papieren die voor haar lagen, had geëindigd, stond zij op en haalde uit een kast in den muur een lederen tasch te voorschijn, die ze op tafel legde. Daarna wendde zij zich tot eenige harer medegevangenen, die met het verstellen van kleederen bezig, aan de tafel zaten, en reikte een paar hunner de voor hen gekomen brieven over. Weldra kwamen ook andere vrouwen, doch voor de meeste was 't een bittere teleurstelling, toen zij moesten vernemen: „Er is niets voor u.” „Evenwel”, zoo vervolgde Marie, „er zijn weder giften gekomen. We kunnen die thans verdeelen.”

Nauwkeurig, gelijk zij in al haar doen was, hield Marie boek van al wat inkwam ten behoeve der gevangenen. Veel was het niet. Want de kerk had wel gezorgd, dat het aantal kettters in Frankrijk — tenzij dan in de gevangenis of op de galeien — niet groot meer was. En die er nog overbleven hadden vaak zelf groote behoefte. Toch zonderden zij nog naar vermogen iets af, „gedenkende der gevangenen, als of zij zelf mede gevangen waren”. En ook in den vreemde liet men zich niet onbetuigd. Uit Nederland, Engeland en Duitschland werden voor de arme geloofsgenooten nu en dan gelden gezonden, die, konden ze hun ook niet de vrijheid koopen, toch hun treurigen toestand dragelijker maakten.

Marie nam het boek en las:

4 Juli uit Montauban . . . 18 livres.

28 „ van de Walen te
Amsterdam . . . 200 gulden.

11 Augustus uit Lyon. . . 2 livres.

18 „ uit de stad G. . . 3 „ enz. enz.

Het geheele bedrag was ten slotte ongeveer driehonderd gulden.

„We zijn rijk,” merkte een der vrouwen glimlachend op, „maar moeten toch zuinig wezen, want een buitengewone gift als die uit Amsterdam is zeldzaam.”

„God zegene hen!” spraken drie, vier stemmen tegelijk. „Wilt gij hen voor ons danken, Marie?”

„Zeker,” was 't antwoord, en we weten dat zij woord hield. Nog bestaan er quitantiën door Marie Durand geteekend en rekeningen, die aantoonen hoe zij alles met wijsheid beheerde.

't Kwam nu op de verdeeling aan. Treffend was het om te zien, hoe liefelijk een geest onder deze vrouwen heerschte. Elk zag meer op den nood der andere, dan op haar eigene. Deze ontving een kleine som voor kleeding; een ander weer voor het koopen van geneesmiddelen, een derde voor kleine benooidigheden en een aanmerkelijk deel werd ter zijde gelegd tot aankoop van brandstof voor den komenden winter. Want de toren was een kil en vochtig verblijf, dat allerlei ziekten kweekte en alleen bij goede verwarming nog eenigzins bewoonbaar was.

Doch de vrienden daarbuiten deden nog meer dan bijdragen zenden. Telkens werden door het buitenland pogingen bij de Fransche regeering gedaan om de arme vrouwen te doen vrijlaten. Doch Rome's macht waakte daartegen. 't Is niet om hun geloof maar wijl zij zich tegen de wetten des lands hebben vergrepen, dat zij gevangen zitten, zoo luidde steeds het nietswaardig antwoord, waarmeê zelfs een koning van Pruisen werd afgescheept.

Intusschen ontbrak het niet aan pogingen om de kettters zoo mogelijk te bekeeren. Vaak kwamen geestelijken in de gevangenis om met de vrouwen te spreken en kon 't zijn hen te bewegen tot de Roomsche kerk over te gaan, en — in hoogst enkele gevallen gelukte dat. Zullen we den steen werpen op hen die bezweken? Bedenken we hoe ontzettend het zijn moest als levend begraven te zijn, te kwijnen in een kerker dien men niet verliet dan voor het kerkhof! Evenwel nagenoeg allen bleven trouw.

Voor Marie waren de bezoeken der priesters moeilijke tijden. Zij was als 't ware de moeder van den kleinen kring, die telkens wisselde als de Heere God er een wegnam, of als de boosheid der menschen er weer een andere heenleidde. Marie Durand, die al zoo velen had zien komen en gaan, was bijna altijd de woordvoerdster. En al was zij maar een vrouw en niet geleerd, de priesters van Rome ervoeren, hoe het Zwaard des Geestes ook in zwakke handen een scherp en machtig wapen is, als die handen door God ten strijde worden toegerust. Op den muur der gevangenis had Marie Durand met groote letters het woord geschreven: *RÉSISTEZ: Weerstaat*. Dat was haar antwoord op alle overredingen der priesters, die haar ten slotte als onbekeerlijk met rust lieten.

Op zekeren dag werd den vrouwen aangekondigd dat een hoofdambtenaar van het hof hen zou komen bezoeken. In spanning wachtten zij zijn komst af.

Weldra verscheen de rijk gekleede, aanzienlijke heer die beleefdelijk groette.

„Welk een verblijf!” sprak hij rondziende; „hoe kunt gij toch zoo dwaas en hardnekkig zijn hier te willen blijven, als de vrijheid u geboden wordt?”

„We begeeren geen vrijheid ten koste van ons geloof,” sprak Marie ernstig. „Weldra is dit leven voorbij en de eeuwigheid voor Gods aangezicht is wel waard, dat we deze lichte verdrukking lijden.”

„Ik vind haar tamelijk zwaar,” was het antwoord. „Maar kom, ik heb medelijden met u. Gij vat het te ernstig op. Wilt gij beloven om als ge vrij komt nooit meer een Protestantsche godsdienstoefening bij te wonen? Dan zal ik voor u een goed woord doen bij den koning. Gij behoeft uw geloof niet af te zweren; als ge maar buiten de ketttersche gemeenschap blijft. Mij dunkt, ik ben schikkelijk.”

De hofbeambte vertrok en de gevangenen verenigden zich om te beraadslagen wat hun te doen stond.

„Ik weet wat mij te doen staat,” sprak Marie Durand beslist. „Er staat geschreven: „Wie Mij belijden zal voor de menschen dien zal Ik ook belijden van mijn Vader, die in de hemelen is.” Niet te vergeefs is mijn broeder in den dood gegaan; ik zal mij hem waard toonen en zijn geloof niet verloochenen, ook niet in schijn. De Heere zal mij bijstaan ten einde toe.”

En zoo spraken er meer. Doch er gingen ook andere stemmen op. Het was toch, zeiden deze, zoo erg niet — als men in zijn hart maar trouw bleef. Wat deed het er dus toe als men — ter wille van zijn vrijheid — buiten de kerk bleef? En zoo redeneerden ze uren lang en den volgenden dag en nog weer den volgenden, doch zonder 't eens te worden. En daar er nu toch een antwoord moest gegeven, werd eindelijk besloten dat ieder voor zich zou beslissen en 't antwoord zonder meer zou meedeelen aan Marie Durand, die dan den brief verzenden moest.

De uitslag nu was dat het meerendeel der gevangenen, meer luisterend naar wat onderling werd besproken dan wat Marie gezegd had, besloot toe te geven. Marie en acht anderen weigerden beslist en verklaarden, hoe hoog zij ook de welwillendheid waardeerden, dat hun geweten hun verbood er gebruik van te maken.

De brief werd verzonden, en men wachtte nu af wat het gevolg er van zou zijn. Dat bleek ten deele al spoedig en op andere wijs dan men verwacht had.

Eenige dagen later trad namelijk de gevangenebewaarder de kamer binnen. Hij riep Marie en de anderen die hetzelfde besluit als zij hadden genomen, en deelde hun kortaf mede, hoe zij tot straf voor hun hardnekkigheid in de donkere kelders beneden in den toren zouden worden opgesloten; ze hadden tot den middag nog bedenktijd.

't Was een moeilijk oogenblik, en een nog zwaarder beslissing. En toch — toen de middag kwam was er geen meer besluiteloos of liever ze waren 't geen oogenblik geweest. Geduldig lieten de arme vrouwen zich wegleiden; geen klacht kwam over hun lippen; geen verwijt tegen de zusters, die hen alleen lieten, en thans hun tranen niet konden weerhouden. En bitter, bitter gevoelden de achtergeblevenen het gemis van hun trouwe leidsvrouw en raadgeefster, wier woord zoo velen ten troost was geweest.

En ze zouden het nog lang missen. Want maanden gingen voorbij eer ze de trouwgeblevenen weerzagen. Al dien tijd zuchtten deze in de sombere, duffe en donkere kerkerholen, bij welke de kamers daarboven nog begeerlijke woningen mochten heeten. Doch eindelijk kwam er . . . verlossing voor de eenen, bittere teleurstelling voor de anderen.

Opmerkelijk! De koning, die 't verzoek ontvangen had, verwierp het eenvoudig kort en zakelijk. „Ik vertrouw de gevangenen niet”, zoo verklaarde Frankrijks koning. „Ze beloven wel van de Gereformeerde

vergaderingen te zullen wegblijven, maar het staat bij mij vast, dat ze toch geen woord zullen houden. Daarom blijven allen, die geweigerd als die toegestemd hebben, gevangen.”

Dit antwoord was tevens het teeken der verlossing voor Marie en haar lotgenooten uit hun kerkerholen. Ze werden weder bij de andere vrouwen gebracht. Ontzettend hadden zij in de nare duisternis en onder al de ontbering geleden, gelijk hun uiterlijk toonde. Doch de Heere had hen naar den geest gesterkt en bekrachtigd, zoodat ze nog met blijmoedigheid zich weder onder hun medegevangenen konden vertoonen. Wat daar gesproken werd weten we niet, doch we kunnen 't ons voorstellen. Slechts weten we, dat de onderlinge liefde en eendracht wederkeerden en van Marie lezen we: Ze bleef „wakende en biddende”. Wel was het ook, gelijk de geschiedenis getuigt, bij haar niet altijd zonnenschijn en kende ook zij tijden van sombere smart, van bitter verdriet, als hare klachten haast in vertwijfeling tot God opgingen; — doch zij leerde verstaan: „Mijn genade is u genoeg” en 's Heeren „kracht werd in haar zwakheid” volbracht.

Het jaar 1768 brak aan. Bijna 40 jaar had Marie Durand in de gevangenis doorgebracht. Brieven ontving ze thans weinig meer. En geen wonder. Die haar lief en dierbaar waren geweest, war en lang dood; die haar gekend hadden wellicht eveneens, of uit het land verdreven. Zij stond alleen en wachtte slechts den tijd harer ontbinding, om dan altijd met den Heere te wezen voor wien zij zooveel geleden had.

Toch zou nog vóór dien tijd een zonnestraal haar pad op aarde beschijnen.

De groote Omwenteling naderde; de tijden waren reeds veranderd. De burgerstand eischte rechten, en daarbij kwam het oordeel des Heeren over het land, dat de kinderen Gods had vervolgd. De macht der Roomsche kerk neigde er ten ondergang. Al het oude bezweek en werd vernietigd onder de leus: „Vrijheid, gelijkheid, broederschap.” We weten, de omwenteling was uit den Booze; de mensch, niet God, kwam er door op den troon. Toch heeft Hij die omwenteling gebruikt, ook tot Hem verheerlijkende, tot goede dingen.

Een daarvan was, dat voor goed een eind werd gemaakt aan alle kettervervolging. „Vrijheid” be- teekende onder meer vrijheid van geloof en godsdienst, en het veldwinnend ongeloof toonde zijn haat tegen den godsdienst door den strijd aan te binden tegen de kerk van Rome, die totnogtoe in Frankrijk gold voor de eenige vertegenwoordigster van godsdienst en kerk beide. Al wat bij Rome gehaat was, moest men juist verheerlijken, en ook het lang gesmaad en vertrapt Protestantisme kreeg vrijheid van bestaan.

Den 14^{den} April 1768 trad op een morgen de slotvoogd binnen. Hij riep al de vrouwen bijeen en sprak kortaf:

„Ik wensch u geluk. Gij zijt vrij!”

Meteen verdween hij weder, de deur openlatende als sprekend bewijs voor de waarheid zijner woorden.

In stomme verbazing zagen de vrouwen elkander aan. Droomden of waakten zij? Een oogenblik kon niemand een woord uitbrengen; toen barstten bijna alle in tranen uit.

Wat kon er gebeurd zijn? Niemand begreep hem, want alle hadden, schoon in de wereld, buiten die wereld geleefd. Allerlei gissingen werden geuit, althans voor zoover blijde ontroering het spreken niet belette. 't Was goed dat de gevangenenbewaarder binnenkwam. Hij las het koninklijk besluit ter vrijheidstelling voor en voegde er bij: „Ik verzoek u, haast te maken. Want geen dag langer mag ik u houden.”

Nu, die aansporing was onnoodig. Veel mede te nemen was er evenmin. Wel wisten velen niet waarheen, doch dat zou wel in orde komen. Reeds des namiddags was het huis der droefenis en ellende door de bewoonsters verlaten en togen zij weg als Israel uit het land der dienstbaarheid juichende in hun verlossing. *Zes en dertig jaren* had Marie Durand er doorgebracht. Als een jong aanvallig meisje ging zij den toren binnen; als een oude afgeleefde vrouw verliet ze hem, verzwakt, en door de reumatiek bijna niet meer in staat iets met de handen te verrichten.

Een eerste onderkomen vond zij bij een predikant in de nabuurschap. In de laatste jaren namelijk was de geloofsdwang reeds zeer geminderd en hadden de Protestanten weer in 't geheim kunnen vergaderen. 't Was dezelfde leeraar, die vaak een gave voor de gevangenen had gezonden, bij wie Marie nu een vriendelijk onderkomen vond.

Een harer eerste bezigheden was een onderzoek te laten doen of er wellicht nog van haar aanverwanten in Bouchet, haar geboorteplaats, in leven waren. Dat onderzoek was niet moeilijk, wijl de Protestanten in den druk innige gemeenschap hielden en velen elkander van nabij kenden. Weldra bleek dan ook, dat, gelijk Marie trouwens had verwacht, er geen enkele van die haar gekend hadden meer in Bouchet woonde. Zij waren of gestorven of vertrokken; slechts een verre neef van haar, vóór twee jaar uit een andere streek gekomen, bevond er zich nog; hij was Protestantsch en schreef dat hij hoopte zijn nicht, van wie hij veel gehoord had maar die hij nooit had gezien — hij was nog slechts een jonkman — bij zich te zien. Het zou hem een genoegen zijn haar te ontvangen.

Marie liet zich niet lang wachten. Met gulle hartelijkheid werd zij door haar neef ontvangen; en met onbegrensden en verdienden eerbied door de enkelen, die zich harer nog herinnerden, en door nog zoo veel meer, die van haar lijden en haar standvastigheid gehoord hadden. Zelfs waren er Roomschen genoeg die hun bewondering openlijk

uitspraken. Doch Marie zelf bleef onder alles stil. Met diepe ontroering had zij de plek weergezien waar zij het levenslicht aanschouwd en gelukkige jaren doorleefd had. Haar neef had het huis geerfd, weleer door den ouden Durand bewoond en we kunnen ons de gewaarwordingen voorstellen, die Marie als bestormden, toen zij de welbekende vertrekken, nog bijna niet veranderd, weer betrad. Wat lag er niet tusschen toen en thans! Een geheel leven — nutteloos, verloren, zouden wij zeggen. Stil, vrienden, God de Heere weet wat Hij doet en zal het te zijner tijd verklaren.

Nog eenige jaren heeft Marie Durand het ouderlijk huis mogen bewonen, als een moeder in Israel, God lovende en dankende, berustende in zijn doen en geëerd door allen.

Was haar neef al niet rijk, hij zorgde trouw voor haar, en anders deden het ook trouwe vrienden. En 't doet ons Nederlandsch hart goed te kunnen zeggen, dat de Walen kerk te Amsterdam haar zelfs geregeld jaarlijks een zekere som toezond. Uit een brief daarover van den heer Reynier Willem Mesl, ouderling der gemeente, blijkt dit.

De laatste brief, die van Marie Durand nog bestaat, is van 1773. Denkelijk was dit kort vóór haar dood. Lang heeft zij dus de vrijheid niet meer genoten. Doch wat nood? De vrijheid en blijheid der kinderen Gods wachtten haar ongedeeld en ongestoord daarginds, en was dat niet beter dan alle vreugd dezer wereld?

Wij hebben den lezer een bladzijde opengeslagen uit een lijdensgeschiedenis, maar die ook, of liever juist daardoor dat zij van zooveel lijden gewaagt, ons toont de uitnemende kracht des geloofs, dat de wereld overwint en allen vijand van Gods rijk te sterk is. Dat geloof maakt uit vrouwen heldinnen, uit zwakken helden; uit allen strijders Gods. En die tot al deze dingen bekwaam maakt is God, denwelken zij de heerlijkheid door Jezus Christus in der eeuwigheid.

H.

ULRICH ZWINGLI.

DOOR

P. J. KLOPPERS.

(Slot.)

IV.

„Een zegen na donkeren nacht.”
ZWINGLI.

Op een heuvel aan den oever der Lahn, in de onmiddellijke nabijheid van de stad Marburg, verrijst temidden van een rijke en schoone natuur een oud kasteel voor het oog van den reiziger. In de groote ridderzaal van dezen burecht hadden zich op Zaterdag, den 2^{den} October 1529, een tal aanzien-

lijken en geleerden verzameld. Daar waren bijeen: Filips van Hessen, de edele landgraaf, de eigenaar van het kasteel, de gebieders des lands, met zijn gevolg, voorts Maarten Luther, Ulrich Zwingli, Melancton, Oecolompadius, Brenz en eene schare van andere mannen, die als heldere sterren aan den hemel der Hervorming schitterden. Wat mocht men niet van zulk eene samenkomst voor de kerk Gods wachten! Ook nu deze mannen vergaderd zijn om met elkaër te twisten! Immers hoezeer onze eeuw ook den strijd veroordeelt, de Christen zegent dien, wanneer daar gestreden wordt voor de eere Gods en Zijn Woord. Zonder strijd geen vrede, vooral niet de vrede des gemoeds en zeker geen plaats in de woningen des vredes! De Vrededorst is gekomen om den mensch tweedrachtig te maken tegen zijn huisgenooten, gekomen, niet om den vrede te brengen, maar het zwaard!

Maar zal er dan ook strijd kunnen zijn tusschen de belijders des Heeren onderling? „Helaas, ja!” zouden we geneigd zijn uit te roepen, zoo we het oog vestigen op de wijze, waarop zij, die toch nog steeds den ouden mensch in zich omdragen, tegen elkaër strijden. „Gode zij dank, ja!” zoo getuigen we, want den buit van hun strijd, het beter inzicht in de getuigenis van Gods Woord, hebben ze ons, hun nageslacht, nagelaten. Hunne tranen en hun bloed zijn ons bewaard, in paarden en robijnen.

Aan een tafel midden in de zaal zitten Luther en Zwingli, Melancton en Oecolompadius, de kampioenen der Duitsche en Zwitsersche Hervorming tegenover elkander. Luther buigt zich over de tafel heen en schrijft met krijt op het fluweelen tafelkleed: *Hoc est corpus meum (Dit is mijn lichaam)*. Want hierover gaat de strijd, of Christus, zooals Luther meent, lichamelijk met Zijn vleesch en bloed aanwezig zij in het brood en den wijn van het Heilig Avondmaal, dan wel of deze slechts, gelijk Zwingli beweert, teekenen, bloot voorstellingen en herinneringen zijn van de genade, door Christus verworven.

Reeds was het voorspel tot dezen strijd door geschrift op geschrift tusschen de beide hervormers gevoerd, en moge men Luther van heftigheid beschuldigen, 't valt niet te ontkennen, dat Zwingli door laatdunkende koelheid den Duitscher niet zelden verbitterde.

De Katholieken juichten daarin en begrepen niet, dat een heete strijd slechts gevoerd wordt door hem, die liefheeft met een warm hart. Ook Filips van Hessen betreurde als zoo menig ander de verwijdering tusschen de beide groote mannen. Daar moest een eind aan komen. Hij noodigde beiden met hunne wederzijdsche vrienden te Marburg, ten einde er saàm te spreken, en bij het weinige, wat na mondelinge verklaring nog scheiden bleef, elkaër de broederhand te reiken om dat vele en voorname, wat alles in Christus vereenigde. 't Was zoo wel gemeend. Gaarne nam Zwingli de uitnoo-

diging aan, al moest hij ook tot aan Hessen door Roomsche gebied en derhalve met levensgevaar reizen. Luther had lang gearzeld en alleen de vaste verwachting, dat hij Zwingli overtuigen zou, had ook hem naar Marburg gebracht.

Ter eere Gods en ter wille van Christus werden beiden vorstelijk op Hessisch grondgebied door hun edelen gastheer ontvangen. Beiden waren met de edelste gevoelens beziel. Doch weldra onttaarde het twistgeding in vleeschelijken strijd. Misverstand en drift gaven den beiden kampioenen ruwe woorden in den mond en beiden mochten zich gelukkig rekenen, dat het middagmaal een uur van verpoosing aanbod. Na den maaltijd werd het gesprek hervat. Terwijl Zwingli zich uitputte om Luther te bewijzen door aanhalingen uit de Schrift, dat de woorden, welke Christus bij de instelling van het Heilig Avondmaal gesproken had, naar hun geest en beteekenis en niet naar de letter moesten opgevat worden, wees Luther halsstarrig op de woorden, welke hij op het tafelkleed geschreven had, als het op einde van alle tegenspraak. De avond viel en nog stond men zoo mogelijk nog verder van elkaër dan bij het begin van den strijd. Den volgenden dag, 't was een Zondag, werd de kamp hervat. De strijders werden steeds heftiger. Driftig greep Luther het tafelkleed met beide handen, hield het schrift aan Zwingli en Oecolompadius dicht voor het gelaat met de woorden: „Ziet! Dit is onze tekst! Gij hebt daartegen nog niets kunnen inbrengen en verdere pogingen kunt gij wel sparen!”

De samenspreking was geëindigd. Men was niets gevorderd. Luther eischte, dat de Zwitsers geheel tot zijne zijde zouden overkomen en dezen konden dit natuurlijk niet. Zwingli was zeer geschokt. Voor de oogen van de gansche aanzienlijke vergadering barstte hij in tranen uit. Vergeefs liet de landgraaf de beide mannen afzonderlijk in zijne vertrekken roepen om met hen te spreken en hen te bewegen zich met elkander te vereenigen. De Zwitsers lieten zich hiertoe licht overhalen. Zwingli trad straks in aller tegenwoordigheid op Luther toe en bood hem de broederhand. Luther aarzelde. Hij streed een zwaren strijd met zichzelf. 't Was een pijnlijk oogenblik voor allen, die de belangen van Gods kerk liefhadden. Maar smartelijker voorzeker was het allen, toen de Duitscher de hem aangeboden hand van den Zwitser afweerde en met de woorden: „Gijlieden zijt van anderen geest dan wij!” zijne tegenpartij den rug toekeerde.

Toch kwam men tot een vergelijk, eer men heenging. Een geschrift werd opgesteld, waarin men verklaarde het in de hoofdpunten van de leer der zaligheid volkomen eens te zijn en nu men niet langer zon over hetgeen den een van den ander scheidde, maar veeleer zag, wat beiden vereenigde, nu was zelfs een Luther bereid aan een Zwingli de straks versmade broederhand te vragen.

Zoo kan ook de droeve bladzijde van het mondgesprek te Marburg de kerk van Christus ook van onze dagen tot leering zijn.

Ook Luther verliet Marburg droef te moede!

V.

Reeds ten jare 1529 stonden Roomschen en Hervormden in de kantons gewapend tegenover elkaer. Toen hadden de Katholieken, in het gevoel van hunne minderheid, van den strijd afgezien en vrije Evangelie-prediking in de kantons gewaarborgd. Toch begrepen allen, dat de vrede niet van langen duur zou zijn.

Weldra vatte Zürich andermaal de wapenen op. Wel wilde men eerst trachten door verbreking van het handelsverkeer de Roomsche kantons te dwingen, doch Zwingli, ziende, dat men met halve maatregelen de onschuldigen meer dan de schuldigen trof, voegde zijne stem bij die der krijgsgesinden. Tot veldprediker benoemd, geeft hij aan de roepstem van den raad gehoor. Alles zegt hem, dat zijn einde nabij is. Tot tranen geroerd, nemen zijne vrienden afscheid van hem. „Het is om mij te doen,” zoo spreekt hij tot Bullinger, „alles vereenigt zich om mijn ondergang te verhaasten, doch de Heere zal zijne kerk niet verlaten!” En bij het laatste vaarwel sprak hij tot zijne trouwe gade: „Anne! De ure is gekomen, dat wij van elkander gaan. De wil des Heeren geschiede! Hij zij met u, met mij en met de onzen! Wij zullen elkander wederzien!”

„Wat brengt gij mede, als gij terugkomt?” vraagde zijne bezorgde echtgenoot hem, wyl zij hem misverstond, toen hij van wederzien sprak.

„Een zegen na donkeren nacht,” was het antwoord. Toen reed hij ter stadspoorte uit, het kleine leger na.

Eenige oogenblikken later stond hij daar, met de banier van Zürichs getrouwen in de hand, temidden van het schrootvuur der vijanden. Hij hief de blikken ten hemel, waar een heldere komeet in hare schitterende pracht fonkelde. „Mijn George!” zoo had hij straks nog tot een zijner vrienden gezegd, „deze ster zal mij naar het graf leiden!” Maar wat deerde het hem zelf? Immers werd deze ster door de morgenster der eeuwigheid in al haar glans voor hem overschaduwde en over zijne Zürichers en zijn tehuis bleef immers de Zon der gerechtigheid lichten.

„Er wordt een bittere maaltijd gereed gemaakt, meester Ulrich!” zoo sprak een stadgenoot tot hem. „Wie zal heden ten eten gaan?”

„Ik en menig ander met mij,” antwoordde de hervormer, „maar wij zijn in Gods hand. Wij behooren Hem toe in leven en dood!”

't Is vier uur in den namiddag. De strijd was hevige en nog kampfden Rome en de Hervorming om den Zwitserschen buit, hoewel alles reeds deed vreezen,

dat de zaak der Evangelischen voor ditmaal verloren was. „Vreest toch niet, broeders!” zoo klonk Ulrichs stem bemoedigend tot de zijnen, „al moeten wij ook allen bezwijken, onze zaak is toch even rechtvaardig!”

Een der verwanten zijner echtgenootte ligt daar stervende. Hij knielt naast hem neder en spreekt hem woorden des geloofs toe. Een moorddadige steen treft zijn hoofd; tot drie malen toe wordt hij door andere getroffen. Nog wil hij zich oprichten, maar de krachten begeven hem. Onder de woorden: „Wat schaadt het mij! Zij kunnen wel het lichaam, doch nimmer de ziel dooden!” zinkt hij ter aarde aan den voet van een berkeboom. De handen op de borst gevouwen, de oogen ten hemel gericht tot een laatste gebed voor zich en al het zijne, ligt hij daar. Weldra is hij door vijanden omringd.

„Wilt gij biechten? Wilt gij de heiligen aanroepen?” zoo grauwen ze hem toe. Met eene lichte beweging van het hoofd antwoordt hij ontkennend.

„Sterf dan, hardnekkige ketter!” schreeuwt een der vijanden en duwt hem zijn zwaard in den hals.

„Wat geloof gij ook moogt gehad hebben, toch weet ik, dat gij een eerlijk Zwitser waart!” zoo riep een Roomsche priester van Zug, die zich weinige oogenblikken later naast het lijk van den grooten man bevond. Eene groote menigte stond daar bij hem. De heftige Katholieken wilden hunne woede aan het stoffelijk overschot koelen. „Laat de dooden rusten! Aan God zij het oordeel verbleven!” zoo spraken hunne legerhoofden. Doch de onzinnigen letten niet op hunne vermaning en lieten zich evenmin weêrhouden. De hoofden, ziende dat hun tegenstand vruchteloos was, gingen heen en nu had de woede vrij spel. Het lichaam werd gevierendeeld en verbrand en de asch werd straks naar de vier winden verstrooid. Dan liet men onder trommelslag bekend maken, dat ieder, die op het slagveld kwam, zich kon overtuigen, hoe het kettens en verreders van het eedgenootschap, zooals een Zwingli was, vergaan zou!

Ten jare 1838 werd onder den berkeboom bij Kappel een eenvoudig gedenkteeken van graniet opgericht. Aan de eene zijde wordt de naam en de sterfdag van den gevallen vermeld. „Een zegen na donkeren nacht!” noemt dit gedenkteeken aan de andere zijden den man, wiens assche hij bedekt, „een held, die hier voor waarheid en vrijheid den heldendood stierf!”

En wie daar tegen dat graniet een steen werpen wil, omdat de Heiland van Zwingli spreekt, dat Zijn Koninkrijk niet is van deze wereld en allen, die het zwaard nemen, door het zwaard zullen vergaan, hij wapene zich eerst met Zwingli's liefde en met zijn moed des geloofs! Hij zij een Zwingli voor den Heer der Kerke en dan — ja, zoo hij zonder zonde is, werpe hij den steen des verwijts tegen het graniet van Kappel.

Het bestek van onzen arbeid gedooft geenszins, dat we ons verdiepen in de historie der Zwitserse Hervorming, maar we weten, dat onze jeugdige vrienden, die zich aan de bestudeering daarvan willen wijden, een dankbaar werk ter hand nemen, en we kunnen niet meer doen, dan het hun dringend aanbevelen.

STANDBEELDEN

Het is een eigenaardige en tevens gelukkige karaktertrek, die bijna alle volken gemeen hebben, dat zij beroemde personen en zulke daden, die een ingrijpende verandering in den loop der geschiedenis teweegbrachten, voor het nageslacht zoeken te bewaren. Onder de talrijke wijzen, waarop men daartoe te werk ging, is deze zeker niet de minste, dat men voor zulke personen standbeelden oprichtte en zulke gewichtige gebeurtenissen door monumenten vereeuwigde.

Het is mijn doel niet, u hier een algemeene beschrijving te geven van al de voornaamste standbeelden; ook niet, om daarover uit te weiden, of het waarlijk geoorloofd zou zijn, voor personen standbeelden op te richten; daarover staat het een ieder vrij zijne eigen meening te hebben; maar wat ik mij voorhield, is, u eene beschrijving te geven van eenige standbeelden in de stad Leipzig. „Waarom moet nu juist Leipzig uitgekozen worden?” zoo zal mij wellicht gevraagd worden. Dat vindt zijn reden niet daarin, dat er in ons eigen land niet genoeg standbeelden te beschrijven vallen, alsof onze geschiedenis niet rijk genoeg was aan voorvallen, die waard zijn voor 't nageslacht te worden vereeuwigd; ook niet, omdat ik, wat bij ons volk, helaas, zooveel het geval is, juist dweep met hetgeen uit een ander land komt, en dat mooi vind en het onze leelijk; want aldus verwaarloost men zijn nationaliteit. De reden is alleen, dat ik hier een jaar vertoef en mij alzoo de gelegenheid werd geschonken, mij hiervan eenigszins op de hoogte te stellen. Ik moet u echter uitnoodigen, om met mij de stad te doorwandelen en alzoo de standbeelden na elkander te behandelen, daar dit het beste middel is, om ze goed gerangschikt te beschrijven.

Leipzig is een der oudste steden van Duitschland. Het is bekend, doordat op de plaats vele linden groeiden. Het oorspronkelijke „Lipzk” stond bij de samenvloeiing van de Parthe en de Pleisze. Het werd in het jaar 1015 tot stad verheven, en is sedert dien tijd al meer en meer uitgebreid, totdat het in onze eeuw een der grootste steden van Duitschland is geworden. Vooral kreeg het vermaardheid, toen in het jaar 1409 de Universiteit hier werd gegrond, en door den strijd met Napoleon en de drie monarchen, die in hare muren doordrong. Het oudste gedeelte

van de stad is wel de marktplaats met het oude raadhuis. En den wandelaar valt al dadelijk het prachtige monument in het oog, dat op de marktplaats is opgericht. Het is het „Siegesdenkmal” ter herinnering aan den glorierijken veldtocht van 1870 en '71. Het steekt door zijn nieuwigheid zeer af bij de oude, statige gebouwen, waardoor het wordt omgeven.

In het jaar 1888, op den 18^{en} Augustus, juist den dag waarop in den slag bij Saint Privat de Duitschers de overwinning op de Franschen behaalden, is het onthuld. Bij de onthulling waren tegenwoordig koning Albert I van Saksen, prins George en de generaal graaf Von Moltke. Het kunstwerk heeft over de 600,000 mark gekost en is een meesterwerk van beeldhouwkunst. Op twee trappen van roodgepolijst Zweedsch marmer verheft zich het monument.

Bovenop staat de Germania, het hoofd bedekt met den helm, met het schild in de linker- en het zwaard in de rechterhand, op den schouder. Aan elk der hoeken is een voorsprong, waarop prachtige ruitersstandbeelden zijn aangebracht. Aan de zuidzijde staat koning Albert van Saksen en kroonprins Frederik van Pruisen, de vader van den tegenwoordigen keizer, terwijl zich aan de noordzijde graaf Von Moltke en vorst Bismarck bevinden. De beelden zijn met de meest mogelijke nauwkeurigheid uitgevoerd en gelijken sprekend. Tusschen de ruitersstandbeelden van koning Albert en kroonprins Frederik zit in een nis de Deutsche keizer Wilhelm I op den troon, het hoofd met den lauwerkrans omwonden, terwijl hij in de rechter- het zwaard en in de linkerhand den rijksappel houdt. Aan elke zijde staan twee krijsslieden in volle wapenrusting, die ieder hun eigen vaandel dragen en wel aan de zuidzijde twee Pruisen, aan de oostzijde een Wurtemburger en een Badenser, aan de noordzijde een schutter en een Beier en aan de westzijde een Sakser en een Brunswijker.

Aan de oostzijde is deze spreuk aangebracht: „Uns'rer Väter heisses Streben, Deutschlands Einheit is erstritten”; aan de noordzijde: „Unsre Brüder haben freudig für das Reich den Tod erlitten,” en op de westzijde: „Enkel mögen kraftvoll walten, Schwer Errungnes zu erhalten.”

Dit monument werd opgericht ter gedachtenis aan de overwinning der Duitschers op de Franschen in den krijg van 1870 en '71. Ja, wel hebben zij heet gevochten en het was voorwaar niet dan na moeilijken en zwaren strijd, dat de overwinning werd behaald.

De overwinning was daardoor te grooter.

Frankrijk overwon niet.

Dat kon ook niet.

Het stelde zijn vertrouwen op de godin der Rede en zocht daar zijne sterkte in, en bad van die zijne kracht en overwinning af. Maar de Duitschers hadden het anders verstaan. Vandaar dat zij tot lijf-

spreuk kozen: „Wir Deutscher fürchten Gott, sonst nie auf die Welt.“ En waar zij streden tegen de Franschen, daar was het niet in eigen kracht en eigen macht, maar in de kracht van Hem, die ook het lot der natiën in zijne handen heeft.

Het was ook niet te verwonderen; want het werd aangevoerd door den heldenkeizer Wilhelm I, die zijn geheele leven getoond heeft, dat het bij hem immer was, gelijk hij op zijn sterfbed tot zijn zoon zeide: „Ich habe jetzt kein Zeit, müde zu sein.“¹⁾

o. Frankrijk, dat nu nog voortdartelt in onbezonnenheid en lichtzinnige Godverloochening! weet gij het dan niet, dat gij niet zult zegevieren en niet kunt overwinnen, indien gij niet van Hem uw kracht afbidt?

Want voorwaar, het zit niet in grootheid van heirmacht, noch in veelheid van wagenen en paarden, maar alleen in God.

Van de marktplaats af komen wij bij de Nickolaikerk en de oude boekhandelaarsbeurs. Aan de achterzijde van de beurs is een gedenksteen aangebracht voor Christiaan Fürchtgott Gellert, die hier woonde en in het jaar 1769 stierf. Zijne beenderen liggen in de Johanneskerk, alwaar door zijne vrienden en vereerders een gedenkteeke is opgericht.²⁾

Een eind verder bij de Thomaskirche staat het standbeeld van Sebastiaan Bach, den bekenden musicus, † 1750, hetwelk door Mendelssohn in het jaar 1843 werd vernieuwd.

Een ander gedenkteeke is het „Kugeldenkmal“, opgericht ter herinnering aan den volkerenslag in het jaar 1813. Het zijn namelijk een groot aantal kogels, die op de gewichtigste punten van het slagveld gevonden zijn, bijv. op plaatsen, waar het heetst werd gevochten. Bij elken kogel is de plaats, waar hij gevonden werd, aangegeven. Op de Johannisplatz staat een gedenksteen aan majoor Friccius gewijd. Eerst stond daar de stadspoort, die op den 19^{en} October 1813 door de Franschen was gearicadeerd, ter verdediging tegen de Duitschers. Majoor Friccius bestormde met zijn Pommersche soldaten deze poort en behaalde de overwinning. Sedert het jaar 1863 staat de gedenksteen er, met het relieffportret van den overwinnaar.

Verder is daar in 't jaar 1883 een standbeeld opgericht ter nagedachtenis van den grooten Duitschen kerkhervormer Luther. Luther zit met den Bijbel in zijne handen, en naast hem staat Melancthon. Aan elk der zijden zijn nog voorvallen uit zijn leven

¹⁾ Dit waren de laatste woorden des keizers. Men was angstig, dat hij zich te veel vermoeide met spreken, en vroeg hem wat uit te rusten, waarop hij dit ten antwoord gaf.

²⁾ Op den Schneckenberg, bekend doordat de Zweden daar in 't jaar 1643 eene verschansing hadden opgeworpen, stond vroeger een standbeeld ter eere van Gellert, hetwelk echter verwijderd werd, toen op die plaats het nieuwe stadstheater werd gebouwd.

in steen aangebracht. Op de eene zijde staat hij in ambtsgewaad op den predikstoel onder het gehoor eener talrijke menigte. Misschien herinnert het aan de predikatie in de Thomaskirche. Hij hield daar, in den namiddag van den eersten Pinksterdag in 1539, zijn eerste reformatieprediking, alwaar het zoo vol was, dat men met ladders naar de vensters klom, om alzoo te hooren.

Op de andere zijden ziet men hem den Heiligen Doop en het Heilig Avondmaal bedienen.

Nog wilde ik wel even twee monumenten beschrijven, die, al is het ook niet in Leipzig, dan toch in de onmiddellijke nabijheid zijn opgericht. Ik mag vertrouwen, dat deze kleine afwijking niet kwalijk wordt genomen. Ik meende den Monarchenhügel en den Napoleonstein; zij zijn toch van te groote beteekenis, om ze zoo maar ongemerkt over te slaan. De Monarchenhügel is wel een der schoonste punten van het slagveld. Men overziet het in zijn geheel; aan den eenen kant ligt de stad en rondom is het slagveld met de onderscheidene dorpen. Het ligt op ongeveer anderhalf uur loopens van Leipzig. Dichter bij Leipzig is de Napoleonstein (ongeveer een halfuur loopens), vanwaar het uitzicht tamelijk goed is. Hier stond Napoleon in 't jaar 1813 met zijne generaals Murat e. a. Hij zag, dat zijne soldaten verloren en is toen zelf gevloeden. God had tot hem gesproken: „Tot hiertoe en niet verder“, en wel verzamelde hij nog eens, in 1815, al zijn krachten en vocht in Waterloo met leeuwenmoed, maar het waren de laatste stuiptrekkingen. Hij werd gevangengenomen en naar St. Helena gebracht, waar hij in 1821 stierf. Op het monument vindt men zijn degen en zijn hoed.

Bij den Monarchenhügel, de plaats waar de drie vorsten, de koning van Pruisen, de keizer van Oostenrijk en de keizer van Rusland, stonden, is een gedenksteen aangebracht met de verschillende kogels er op, die men in dien slag vond. Verder heeft men verschillende doodshoofden van soldaten, die in den krijg sneuvelden, daar tentoongesteld. Daarbij staat de graftombe van generaal Schwartzberg, die in dien slag sneuvelde, met de verschillende oude wapens der vorstelijke personen. Maar lang vertoeven wij hier niet en keeren langs de Friedenseiche, een prachtige eik in Rosenthal, waar telken jare ter gelegenheid van het Sedanfeest eene feestrede wordt gehouden en die verleden jaar door de socialisten bijna geheel is doorgenhakt, maar toch weer goed opgroeide, naar ons uitgangspunt terug, onder vriendelijken dank voor het zoo aangename gezelschap en voor de welwillendheid, waarmede voor deze opmerkingen een plaatsje werd ingeruimd.

H. W.

EEN OORDEEL OVER NEDERLAND.

't Is altijd goed en belangrijk te weten, hoe de vreemdeling over ons oordeelt. Men kan er vaak

uit leeren — al was 't maar hoe tegen scheeve voorstellingen niet altijd iets is te doen. Ditmaal echter geldt het iets over het kerkelijk leven, enz. ten onzent, waarbij de berichtgever, een Engelschman, waarlijk in vele opzichten juist zag. We geven het hier zonder meer, het oordeel liefst aan den lezer latende, die zelf erkennen zal: vaak is de spijker op den kop geslagen.

Na de Hervorming, zegt deze vreemdeling, werden ettelijke Roomsche kerkgebouwen, welke door de Gereformeerden niet gebruikt werden, aan de Roomschen teruggegeven. Misschien was het voor de Protestant-sche kerk geen groot verlies geweest, als zij geen dezer gebouwen behouden hadden. Niet één er van is voor de Protestantsche godsdienst oefeningen geschikt. Met hun zijbeuken, pilaren en schepen waren zij slechts gebouwd voor een aanschouwelyken eeredienst, terwijl alleen een gedeelte van het schip eenigszins voor 't hedendaagsch gebruik kan dienen.

De kosten van onderhoud dezer, dikwijls zeer bouwvallige, gebouwen, — welke onkosten gedeeltelijk door de gemeente, gedeeltelijk door de geheele kerk gedragen worden, zijn aanmerkelijk, zoodat, zelfs als een zuinigheidsmaatregel, het nog de vraag is, of het voor de Gereformeerde kerk niet beter was geweest, zoo zij bij den aanvang van haar bestaan met nieuwe hulpgebouwen was begonnen, die min kostbaar van inrichting, zoo noodig geschikt voor spoedige verandering waren en niet gelijk de oude gebouwen veel onkosten voor herstelling behoeven.

Zeker, van de andere zijde beschouwd zijn deze kerkgebouwen indrukwekkend, zij zijn bezienswaard. Zij hebben geschiedenissen die onsterfelijk zijn. Toch laten de practische Hollanders hen, wanneer zij instorten, tet puinhoopen vervallen.

In den regel zijn deze kerken voor de bezoekers der godsdienst oefeningen ongeschikt. De vloeren zijn belegd met gebakken of gehouwen steenen en waren niet ingericht om verwarmd te worden. Hierom worden, als men hen gebruikt over dit plaveisel planken gelegd, terwijl men in de meeste gevallen een klein voetbankje ziet, dat voor elke zitplaats is geplaatst. In het bovengedeelte van dit voetbankje zijn groote gaten geboord, terwijl daar vlak onder een platte schotel van aardewerk geplaatst is, waarin zich stukken brandende turf bevinden, zoodat, hoe groot de kou in het tochtige gebouw moge zijn, de voeten van den kerkganger toch eenige warmte ontvangen.

Elke openbare godsdienst oefening in de Nederlandsche kerk duurt ongeveer twee uren, waarvan de helft aan de preek gewijd is. De dienst geschiedt altijd „voor de vuist”; de preek wordt *viva voce* gehouden, niet zelden met een groote verheffing van stem. Er bestaat een liturgie, welke slechts gebeden en toespraken bevat, die gebruikt worden bij de bediening der Sacramenten en andere bijzondere gelegenheden; doch daar het gebruik van vrije

keuze afhangt, vermoeien weinige predikanten zich daarmede.

Het gezang (psalmen en gezangen) is zeer luid en zeer — zeer langzaam. Bij elken dienst worden twee collecten gehouden, een voor de kerkelijke behoeften en een voor de armen. Beide worden gehouden gedurende de preek en storen noch den predikant, noch zijn hoorders.

De Doop wordt slechts in de kerk bediend en tot vóór korten tijd alleen op Zondag. Onlangs is de vraag gerezen over het geoorloofde van het gebruik van rijtuig en op Zondag, om de kinderen naar de kerk te brengen. De kerkeraden hebben daarop over het algemeen een wekelijksche avondgodsdienst oefening vastgesteld, waarin de Doop bediend mag worden. De doopeling wordt door de moeder opgedragen, terwijl de vader de liturgische vragen beantwoordt. Bij koud weder hebben wij ook warm in plaats van koud water bij het doopen zien gebruiken.

Het Avondmaal wordt zelden in het schip der kerk gebruikt. Meermalen wordt een der zijbeuken of het koor daarvoor ingericht. Een smalle tafel, gebogen naar den vorm van het kerkgebouw, wordt in een dezer zijvleugels geplaatst. De „dominee” plaatst zich daaraan aan de ronde zijde. De ouderlingen bevinden zich aan elke zijde der tafel, zoodat zij beide zijden der tafel kunnen overzien, terwijl de Avondmaal gangers tegenover elkander zitten.

De Nederlandsche predikant heeft een werkzaam leven. Laat ons veronderstellen, dat hij in een stad woont, waar hij één van een twaalfstal predikanten is en waarin zich een zevental kerkgebouwen bevinden, waarin dienst moet worden gedaan. In den regel zijn in elk gebouw des Zondags twee godsdienst oefeningen, des morgens te tien en des avonds te zes uur. In sommige gevallen is er ook nog een ochtenddienst te acht ure en een namiddagdienst te twee ure. De „Ring” regelt op een wekelijksche samenkomst de volgorde, waarin de herders den dienst zullen leiden in de verschillende gebouwen op den eerstvolgenden Zondag. Deze predikorde wordt in het kerkelijk Nieuwsblad geplaatst, dat des Zaterdags verschijnt, waardoor de leden kunnen kiezen, naar welk kerkgebouw zij willen gaan. De predikant is altijd verzekerd van een, zij het dan ook beperkt, getal hoorders, de geregelde bezoekers van het gebouw; doch als hij bemind is bij 't volk, heeft hij ook „volgelingen” of persoonlijke vrienden of bewonderaars, die hem van kerk tot kerk volgen.

Kerkelijk staat hij in geen bijzondere betrekking tot zijn „volgelingen”. Hij is niet verplicht, ook wordt er zelfs niet verondersteld, dat hij een bijzondere opmerkzaamheid aan hen wijdt. Zij zijn slechts leden der kerk en hebben niet meer aanspraak op hem, dan wie hem nooit hooren. Mocht hij slechts eenmaal des Zondags preeken, hij haalt zijn

schade ruimschoots in door zijn werk in de week. De „Ring” wijst hem een gedeelte der stad aan, bevattende somtijds een 3000 zielen. Deze wijk is zijn kerspel en men neemt aan, dat hij 't zal bezoeken; doch tot de leden der kerk, die in deze wijk wonen, staat hij in geen nauwer betrekking dan tot hen, die in een andere wijk wonen.

De meest omvattende arbeid van den predikant is de „catechisatie” of „leering”. Alle jongelieden in de gemeente worden door hem voorbereid om hun „belijdenis des geloofs” af te leggen. Deze arbeid sluit zeer veel „Zondagsschoolarbeid” in. De kandidaten komen onder zijn hoede op ongeveer twaalfjarigen leeftijd, en daar de belijdenis niet zoozeer een taak van persoonlijke godsvrucht als van Bijbelkennis is, mogen zij daaraan deelnemen tot zij twintig jaar of ouder zijn. In groote gemeenten noodzaakt het aantal, dat dus onderwezen wordt, den predikant misschien twintig of dertig van die klassen in de week te houden. Het verschil in leeftijd en verstandelijke ontwikkeling en de geschiktheid om zijn onderwijs op te nemen, maakt den maatregel noodzakelijk, terwijl het onderwijs op deze wijze bijna het geheele jaar gegeven wordt.

Kerkelijk leven en kerkelijke werkzaamheden in den geest, zooals daaronder gemeenlijk wordt verstaan, bestaat in Nederland niet. Het aantal philanthropische en godsdienstige vereenigingen is ongehoofdelijk groot, doch geen van deze zijn officieel aan de kerk verbonden, noch worden bestuurd door de natuurlijke leiders van het Christelijk volksleven. De kerk heeft geen besturen of comité's voor welke vorm van Christelijken arbeid ook, doch dit gebrek wordt eenigszins vergoed door de merkwaardige liefdadigheid van het volk.

Deze laatste opmerkingen gelden echter slechts de Algemeene Synodale kerk; want in de Christelijke Gereformeerde kerk en in die welke bekend is als de „Doleerende”, is een aanvang gemaakt met een betere regeling. Elk van deze beide kerken heeft een Zendingsvereeniging in zulk een nauw verband met de kerk als noodig is, om haar Zendingscomité te zijn. De eerstgenoemde heeft ook haar Theologisch Seminarium, onder onmiddellijk toezicht van haar Synode geplaatst, een maatregel, welke de laatstgenoemde waarschijnlijk ook zal nemen. ¹⁾

H.

EEN INWIJDING.

Den 21^{en} November laatstleden werd het vereenigingsgebouw der Christelijke Jongelingsvereeniging

¹⁾ We geven dit weer zooals we 't ontvingen, zonder geacht te worden al wat hier gezegd wordt te beamen. Maar elk Nederlander heeft er belang bij te weten, hoe hij in den vreemde wordt beoordeeld. Ieder doe er winst meê.

te Berlijn ingewijd en geopend in tegenwoordigheid der Keizerin en een aantal hooggeplaatste personen.

Dit statige gebouw in de Wilhelmstrasse gelegen verheft zich in zuiveren Gothieken stijl, drie verdiepingen hoog, met een breedte van 10 vensters, waarvan de vooruitspringende zijvleugels elk drie ramen beslaan. Om het gebouw, dat van rooden baksteen is opgetrokken, bevindt zich een tuin, met een hek van den openbaren weg afgesloten.

Terwijl het rijtuig der Keizerin voor den hoofdingang stilhield, werd het gansche gebouw door Bengaalsch vuur prachtig verlicht. Begeleid door eenige kamerheeren en een hofdame, werd de Keizerin in de met sierplanten versierde vestibule door het bestuur der vereeniging en den voorzitter van het Dames-comité, gravin Waldersee, ontvangen, en langs de hoofdtrap geleid, waar honderden leden der vereeniging zich aan weerszijden in rijen geplaatst hadden, naar de groote zaal, waar reeds meer dan 1000 feestgenooten haar wachtten en haar eerbiedig begroetten. Op een verhevenheid bevonden zich de dames van het Hulp-comité met gravin Waldersee en gravin Bernstorff aan het hoofd, terwijl het bestuur en de eereleden de verdere ruimte op het platform vulden. Men moet Duitscher zijn om belang te stellen in de namen van al die generaals, directors, Ober-Constorial en andere raadsheeren, graven en baronnen. Genoeg zij het dat een talrijke menigte uit de hoogste standen en de hofhouding de ruimte bezett'en.

Terwijl de Keizerin binnentrad, klonken de tonen van het orgel, dat door den blinden organist Tubach bespeeld werd en hief het zangkoor der vereeniging het „Looft den Heere, mijne ziel!” aan.

Ds. Knak las hierop den 24sten Psalm en ging voor in gebed, waarna de voorzitter der vereeniging zich tot de Keizerin wendde, haar voor haar tegenwoordigheid dankte en verder deed uitkomen, dat de Christelijke vereeniging van jonge mannen in de 7 jaar van haar bestaan geen ander doel gehad heeft dan in de groote hoofdstad des Duitschen Rijks, zoo vol van verzoeken voor den jongeling, een Christelijk verkeer te bieden aan alle jonge mannen, met uitsluiting van elken staatkundigen partijgeest. Zij wenscht allen door zedelijken en geestelijken invloed heil te brengen voor dit leven en de eeuwigheid. De vereeniging wenscht zonder uitzondering alle standen en klassen der maatschappij te omvatten, waardoor het noodig was dat de ligging, de ruimte en de inrichting van 't gebouw zoowel geschikt was voor de hooge standen als voor de lagere klassen der maatschappij. Zij tracht zooveel mogelijk een ongedwongen verkeer te bevorderen onder personen van gelijken leeftijd. In hoever de vereeniging hierin is geslaagd onder Gods zegen, wordt duidelijk uit de cijfers. Niettegenstaande het reeds lang gemelde gebrek aan ruimte, bezochten in het afgelopen jaar 50,000 personen de lokalen, terwijl het

laast afgegeven bewijs van lidmaatschap het belangrijk cijfer van 3890 draagt.

De vereeniging is verdeeld in 28 verschillende klassen, waaronder de handwerksstand 1600 leden telt. De kooplieden zijn 800 leden sterk. De studenten 400, de ambtenaarsstand 250. De kellners 140 à 150, de militairen 70 leden enz. enz. Van al deze verschillende categorieën wordt naar verhouding de studenten-afdeeling het meest bezocht. De spreker wees verder op het doel der vereeniging om de verschillende standen der maatschappij steeds nog nader tot elkander te brengen, en daardoor een onderlinge, goede verstandhouding te bewerken, die zeker de oplossing van de maatschappelijke vragen van den tegenwoordigen tijd vergemakkelijken. Verder uitte spreker den wensch dat de vereeniging de medewerking uit alle standen moge ondervinden en de stichting van dit gebouw een aanmoediging moge zijn om in alle groote middelpunten van verkeer zulke gebouwen te stichten voor de jongelieden, die ver van het ouderlijk huis zich in den vreemde bevinden.

Dr. Brückner, hiertoe uitgenoodigd, ging voor in het gebed om den zegen des Heeren af te smeeken over de nieuwe stichting, waarna weder gezongen werd onder geleide van een muziekkorps van jonge knapen in uniform gekleed.

De opening hiermede geëindigd zijnde, begaf de Keizerin zich naar de groote gymnastiekzaal, begeleid door haar gevolg, den veldmaarschalk Von Moltke, de gravin Waldersee en den voorzitter der vereeniging. Aldaar werd door 25 krachtige turners, in uniform gekleed en met zwart-wit-roode sjerpen versierd, een turnmarsch uitgevoerd, waarbij zij het lied: „Hinaus in die Ferne” zongen. Daarna maakten zij front voor de Keizerin, en zongen het „Heil dir im Siegerkranz”. Hierop werd het gansche gebouw bezichtigd, waar overal in de volmaaktste orde de leden der vereeniging zich in rijen hadden opgesteld. Eerst werd de leeszaal bezocht, waar 200 verschillende dagbladen ter lezing liggen; daarna de zaal, waar gelegenheid tot het schrijven van brieven enz. is. Verder ging men door de ontvangzaal naar de bestuurskamer, en van daar langs de breede trap door de ververschingszaal naar de Sleswijk-Holsteinsche kamer, die geheel met blauw behangen en gestoffeerd is en waar de Keizerin een kop thee gebruikte, en zich de leden van het bestuur liet voorstellen. Tevens betuigde zij aldaar haar groote tevredenheid aan de bouwmeesters over de schoone en doelmatige inrichting van het gebouw. De wandeling werd nu voortgezet naar de „Hohenzollern-kamer” welke door éene dame bijzonder rijk is ingericht, waarna ook de zalen en kamers der derde verdieping bezocht werden en de hooge gast, na haar bijzondere ingenomenheid over alles te hebben te kennen gegeven, vertrok.

De saamgekomenen verdeelden zich nu over de 24 zalen en kamers van het gebouw om thee te drin-

ken, waarbij, niettegenstaande de groote opkomst, alles in de beste orde afliep. Bij het nafeest in de groote zaal was het bezoek zeker nog talrijker. Onderscheiden sprekers voerden daarbij het woord. Graaf Bernsdorff opende het feest met gebed. Ds. Krummacher uit Elberfeld, als afgevaardigde van meer dan 700 Duitsche vereenigingen, bracht den groet uit het westen des Duitschen rijks. De voorzitter van het Noord-Duitsche Jongelings-verbond, baron van Oectzen uit Hamburg, sprak naar aanleiding van Genesis 37 : 16: „Ik zoek mijn broeder,” een kort woord ter opwekking, terwijl de algemeene secretaris der vereeniging, C. Phildius, de gelukwenschen der verschillende vereenigingen voorlas. De Elzasser, Saksische, Hannoverse en andere jongelingsvereenigingen zonden hun gelukwensch per telegraaf. Uit Stokholm, Gothenburg, Londen, Genève, zelfs uit Amerika en nog zeer veel andere landen, waren gelukwenschen ontvangen.

Nadat Ds. Dryander uit naam zijner gemeente, in welker wijk het gebouw gelegen is, de verzekering van warme sympathie en vriendschap had uitgesproken, werd er gezongen, en eindigde de samenkomst met gebed door den laatsten spreker.

H.

JONKHEID.

Toen graaf Herbert von Bismarck, zegt een Duitsch schrijver, tijden geleden, in den ouderdom van 37 jaar tot onder-secretaris benoemd werd van het ministerie van Buitenlandsche Zaken, werden er nog al opmerkingen gemaakt over zijn jeugdigen leeftijd. Daartegenover staat dat Fox door den invloed van zijn vader op 18jarigen leeftijd reeds lid van het Engelsche Huis der gemeenten, en Pitt op zijn 21ste jaar reeds minister en op 23jarigen leeftijd lord-kanselier, dat is voorzitter van den ministerraad, was. Gladstone werd eerst 56 jaar oud zijnde, tot onder-secretaris van koloniën benoemd.

Engeland alsook Portugal en eenige Amerikaanse staten, eischen slechts, dat de afgevaardigden meerderjarig zijn, om verkiesbaar te zijn. In de Vereenigde staten, Zweden en Denemarken is de leeftijd van 25 jaar; in Duitschland, Italië, Noorwegen en Griekenland de 30jarige leeftijd als de jongste voor volksvertegenwoordigers voorgeschreven.

Leest men verder den naam van den tegenwoordigen Duitschen keizer Wilhelm II in binnen- en buitenlandsche bladen ooit zonder de bijvoegelijke naamwoorden „de jonge” of „de jeugdige”, niettegenstaande hij reeds 30 jaar oud is?

Alexander de Groote besteeg op 20jarigen leeftijd den troon en stierf in den ouderdom van 33 jaar.

Themistocles behaalde op 34jarigen ouderdom de overwinning bij Salamis.

De 24jarige Publius Cornelius Scipio, reeds op zijn 17de jaar benoemd tot Curulisch Aedile, overwon Hannibal, den 26jarigen veldheer van Carthago.

Toen het Romeinsche volk Cajus Gracchus tot Triumvir verkoos en daarom de Agrarische wet doordreef, was de benoemde 20 jaar oud.

Augustus was bij den dood van Julius Caesar pas 19 jaar oud; Drusus versloeg op 22jarigen leeftijd de Rhetiërs en Vindeliziërs.

Otto de Groote besteed op 24jarigen leeftijd den keizerstroon en zijn krachtige hand werd onmiddellijk door zijn tegenstanders gevoeld.

De Groote Napoleon, geboren in 1769, bedwong in 1795 als generaal den opstand te Parijs en verwierf zich als opperbevelhebber onsterfelijke lauweren in den eersten Italiaanschen veldtocht.

Wij hebben de bovenstaande namen maar voetstoots opgenomen, maar houden het niet voor onmogelijk, dat er voorbeelden te vinden zijn, die nog meer in het oog vallen. Met betrekking tot keizer Wilhelm II moeten wij echter nog twee mannen noemen: De Groote keurvorst, welke op 20jarigen leeftijd, en Frederik de Groote, die op 28jarigen ouderdom aan de regeering kwam en onmiddellijk den eersten Silezischen oorlog voerde; beide grondleggers van den *Pruisischen* staat.

„Niemand verachte uw jonkheid,” zegt de Schrift. Alleen dient een jongmenschen de bescheidenheid in acht te nemen, vooral tegenover ouderen. Dit leert de Schrift ook en wordt tegenwoordig te veel vergeten.
H.

UIT HET LEVEN.

In een onlangs verschenen werk, „Les secrets des Bonapartes”, par Charles Nanny (Paris 1887), wordt een getuigschrift medegedeeld over Napoleon III. Het is geschreven in Augsburg, waar hij zich, nog prins zijnde, eenige jaren met zijn moeder ophield, gedagteekend uit den herfst van het jaar 1822 en luidt als volgt:

„Prins Charles Louis Napoleon, zoon van den hertog de St. Leu te Rome, geboren te Parijs, Roomsche Katholiek, oud 14 jaar en 5 maanden. Hij heeft een goeden aanleg, aan welks ontwikkeling hij ijverig werkt, zoodat zijn vorderingen zeer goed zijn in het Duitsch, goed in het Latijn en het rekenen, tamelijk goed in het Grieksch en de geschiedenis. Vorderingen alzoo in het algemeen, goed. Zijn bescheiden houding tegenover zijn medescholieren is prijzenswaardig, evenzoo de opmerkzaamheid en de dankbaarheid, waarmede hij de lessen die hem minder aangenaam zijn, waarneemt. Hij heeft N°. 24. Een hogere plaats in te nemen betletten hem de moeielijkheden der Deutsche taal, die hij nog niet meester is. Hij werd met grooten lof in een hogere klasse geplaatst.”
H.

Veertig jaren geleden, sprak Dr. Morison in een gesloten vertrek twee of drie Chineezzen toe, die met gevaar huns levens naar hem luisterden; nu zijn er in China 50,000 bekeerlingen. De kapitein, die er hem heen voerde, vroeg hem: „Denkt gij op 400,000,000 menschen eenigen indruk te maken?” „Neen,” antwoordde hij, „maar God vermag het.”
H.

V R A G E N B U S.

Waarde Redactie!

Mag ik nog een klein plaatsje vragen voor de kwestie tusschen *ij* en *ie*, om den heer H. L. te Axel te beantwoorden, en wel, om hem te zeggen, dat het nu zeer moeilijk, ja, voor mij onmogelijk wordt, om aan zijn verzoek te voldoen. Ik durf beweren, dat ik hier vele burgers ken met onvermengd Zeeuwsch bloed, die altijd Zeeuwsch spreken, en toch ook gebruik maken van de woorden *rij*, *prijken* enz., waarin de *ij* als *ij* wordt uitgesproken.

Nu zegt de heer H. L. evenwel: „Dan zijn het geen Zeeuwen”; want hij noemt alleen „het volk” de Zeeuwen. Dit nu gaat mijns inziens niet aan.

Een Zeeuwsch arbeider beschikt slechts over een betrekkelijk klein aantal woorden, en onder deze woorden komt er, voorzoover ik weet, niet één voor, waarin *ij* geschreven en ook uitgesproken wordt. Een Zeeuw van eenige meerdere ontwikkeling heeft ook een grooeren woordenschat en gebruikt ook woorden als *be-lijdenis*, dat op tweeërlei wijze wordt uitgesproken. Eindelijk zijn er Zeeuwen, die veel gelezen hebben en wier woordenschat zeer uitgebreid is, en zij zijn het, die woorden als *rij* en *prijken* gebruiken.

En wat nu betreft de uitspraak der *ij* voor *f* en *p*, dan geloof ik nog, dat de regel is, zooals ik dien opgaf, en anderen, die ik geraadpleegd heb en ook wel een woordje kunnen meespreken, zijn het daarin met mij eens. Wel wist ik, dat er vele uitzonderingen zijn; nog meer zelfs dan H. L. er heeft opgegeven; maar 't is gemakkelijker den regel te vinden, dan alle uitzonderingen te verklaren.

Toch ben ik al zoover gevorderd, dat ik voor vele woorden de reden weet, waarom ze uitzonderingen vormen; maar 't is mij nog niet gelukt, deze woorden alle te verklaren. Mocht ik hiermede klaarkomen, dan hoop ik dit in *Excoelsior* meê te deelen. Misschien wil de heer H. L. daar wel een handje aan helpen, en het kon ook wel gebeuren, dat hij ons nog in een ander opzicht van dienst wilde zijn. Voor de *ui* zeggen de Zeeuwen meestal *uu* b. v. suker, ruut, huus, enz; maar nu zeggen hier in de buurt alle Zeeuwen, ook de arbeiders, *brandspuit*, *spui*/gast enz., maar waarom, dat weet ik niet. Ook weet ik niet, waarom men kleine kinderen „guus” noemt.

U ziet, mijnheer de redacteur! dat er ook in het Zeeuwsch nog meer is, dat ik niet weet, dan dat ik wel weet.

Na beleefde groete en hielbede

Uw dw. Vriend,
J. C. WIRTZ Cz.

GOES, 19 Nov. '89.

Excellsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlandsch Aangelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excellsior”, bij de uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.” ¹⁾

IN DEN KERSTNACHT.

Wees ons gegroet, o min'lijk kind,
Waar mensch en engel vreugd in vindt.
Ligt Ge in de kribbe, arm en bloot,
Toch zijt Ge een Vorst, zoo rijk en groot,
Dat wijzen uit het verre land
Hun gaven leggen in uw hand.

Geloofd zij God! Hoe glanst van ver
De een'ge, blijde Kerstnachtster!
U, heilige Drievuldigheid,
U loven wij in eeuwigheid.

H.

(Naar een oud Latijnsch Kerstlied.)

„Zwijgen, en niet kunnen spreken!”

„En zie, gij zult zwijgen en niet kunnen spreken, tot op den dag, dat deze dingen geschied zullen zijn!” Zoo sprak de engel Gabriël, de bode des Heeren Heeren, tot Zacharias. En onmiddellijk volgde de uitvoering op het vonnis.

Want het was een vonnis over het ongeloof van den grijzen, godvreezenden priester. Het was eene kastijding geheel in overeenstemming met de overtreding. En wel eene kastijding, die den priester,

in dien oogenblik, dubbel zwaar moest vallen en eigenaardig pijnlijk zijn.

Hoogst zelden viel een priester het voorrecht te beurt van tot het reukaltaar te mogen naderen. Het was de hoogste eer, die den gewonen priester kon te beurt vallen. Derhalve werd door loting gezorgd, zooveel mogelijk, dat iedere priester tenminste éénmaal in zijn leven deze bediening mocht vervullen.

Voor het verbondsvolk, dat door de offerande verzoend was, trad de priester tot het reukaltaar, om den wierook te ontsteken, die als gebed tot Jehovah zou opstijgen. Alleen het voorhangsel voor het heilige der heiligen scheidde den bedienaar van dat altaar van de onmiddellijke nabijheid des Heeren. Daar bracht hij den wierook, die in zichzelf vol betekenis en symboliek was. Verscheidene specerijen, door God zelf daartoe aangewezen, vormden het reukoffer. Niemand mocht specerijen van die soorten voor zichzelf of voor andere schepselen ontsteken, want ze duiden de aanbidding aan, welke alleen den Allerhoogste toekomt. Uit vele korrelkens bestond die wierook, want ieder lid van het verbondsvolk komt met zijn eigen gebed. Maar die korreltjes werden tot een fijn poeder saamgestooten en zoo vermengd. want al die leden maken één geheel, één volk uit. Het vuur, waarop dat poeder wordt gebrand, was genomen van het brandofferaltaar, waarop de verzoening werd aangebracht;

want geen gebed is echt dan dat in den naam van den Middelaar Gods en der menschen wordt gebracht. Dat vuur was naar de oorspronkelijke instelling des Heeren door Hemzelve ontstoken; 't was een bewijs, dat niet de *mensch* het offer brengt, maar dat God zelf de wereld met zichzelf verzoende in de overgave zijns Zoons.

De priester, die het reukwerk ontstak, kwam dus, als vertegenwoordiger van het verzoende volk, gemeenschap oefenen met God. Zou dat geen zinledige formule zijn, dan behoorde hij in de eerste plaats te *gelooven* aan de *verhooring* des gebeds. Die verhooring werd zichtbaar voor geheel Israel door het ongedeed naar buiten treden uit het heilige van den priester. Hij was in de tegenwoordigheid Gods geweest, die een verterend vuur is; wien niemand zien zal en leven. Dat hij toch levend terugkwam en niet door den gloed van Gods heiligheid verslonden was, dat was het teeken van de verhooring des gebeds. En daarom, zoodra de priester naar buiten trad, zegende hij in den naam des Heeren het volk. Hij legde op het volk den drieduidigen zegen, dien Jehovah vergund had uit te spreken: „De Heere zegene en behoede u! De Heere doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig! De Heere verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede!”

En nu Zacharias. Jarenlang had hij met zijne vrouw Jehovah gebeden en gesmeekt om den zegen van „het erfdeel des Heeren”, om een kind. Eindelijk, in zijn ouderdom, op de plaatse des gebeds bij uitnemendheid, wordt hem van Godswege door den engel aangezegd: „Vrees niet, Zacharias! *want uw gebed is verhoord.*” En het eerste woord, dat over zijne lippen komt, is een woord van twijfel aan de vervulling van Gods belofte! Indien ergens, dan kwam dat ongeloof dáar niet tepas. Dit teeken voor de waarachtigheid van Gods Woord werd hem dus gegeven, dat hij niemand iets kon zeggen van hetgeen hij nu zelf wel geloofde, en dat wel zoolang tot iedereen het zien kon.

Maar zie nu de eigenaardigheid der kastijding op dat tijdstip. Hij kon niet eens zijne roeping als priester vervullen. Wel bracht hij den zegen van Jehovah meê uit het heilige, maar hij kon dien niet op het volk leggen. Hij moest hen toewenken en bleef stom. Tijdelijk verbeurd was de priesterlijke waardigheid. Die voor zichzelf niet geloofde, hoe zal hij anderen de verzekering geven, dat hun gebed verhoord is?

Deze geschiedenis bevat voor al Gods kinderen een krachtige en zeer ernstige les. God eischt geloof. Hij wil geen gebed der lippen, maar ook geen gebed der twijfelmoedigheid. „Vele zijn de tegenspoeden des rechtvaardigen, maar uit die alle redt hem de Heere!” Al onze nooden en bezwaren mogen we met een zeker en vast toevoo-

zicht op Hem werpen. Zijn Woord houdt stand. „Die zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons niet met Hem *alle* dingen schenken?”

Als de overtuiging van de rotsvaste waarheid van dat woord onze Kerstzegen is, dan hebben we *alles*.
W.

NA DUISTERNIS LICHT!

DOOR

P. J. KLOPPERS.

„Post tenebras lux!”

Zinspreuk van Genève.

„Wat brengt gij terug, als gij komt?” zoo vroegde Zwingli's echtgenoot haren gade, toen hij uittoog ten strijde.

„Een zegen na donkeren nacht!” was het antwoord van den hervormer.

Zwingli was niet wedergekeerd, maar temidden van den donkeren nacht, welke na zijn sterven over de Alpentoppen heentoo, gloeide op eenmaal, — 't was vijf jaren na den slag bij Kappel — de zinspreuk van het oude Genève: Post tenebras lux (Na duisternis licht!) aan de oevers van het meer Lemman als het morgenrood van een schoonen dag, als de vervulling der profetie van den kampioen der waarheid, te Kappel gevallen.

In Augustus 1536 toch dwaalde daar een vreemdeling door de straten van Genève. Hij was uit Frankrijk door Savoye gereisd en dacht hier slechts een enkelen nacht te toeven, om den volgenden morgen naar Duitschland te vertrekken. Hij had alles vermeden, wat hem zou hebben doen kennen, tot zelfs zijn naam had hij gedurende de reize veranderd. Maar Gods wegen met den vreemdeling waren nog meer verborgen dan de donkerheid, waarmede deze zich omgaf. De gewaande d'Espeville wordt door een man herkend, die hem vroeger als Johannes Kalvijn op de reis ontmoet had en nu spoedig aan Farel, den beroemden prediker te Genève, de tijding bracht, dat Kalvijn zich in de stad bevond.

„Dan moet hij er blijven!” meende Farel en ging hem zoeken. Viret, zijn mede-arbeider, zocht met hem en weldra was de man gevonden. Men verzocht den vreemdeling, dien men slechts kende door den roem, welke hem vooruitgesnel was, den roem van zijn gelcerdheid, vroomheid en moed tegenover Rome's dwaalleer, om zich te Genève te vestigen en met Farel en Viret het werk der hervorming met kracht te aanvaarden. Kalvijn weigerde op grond van zijne vermeende ongeschiktheid, en ondanks allen aandrang bleef hij weigeren.

„Dan verklaar ik u, in naam van den almachtigen God, dat, dewijl gij in zulk een nood der tijden weigert met ons aan den arbeid des Heeren

de hand te slaan, de vloek Gods op u zal rusten, wyl gij niet Godes maar uwe eigen eer bedoelt!" zoo bezwoer hem Farel, toen gebeden en geloften, vermaning en bedreiging op den onverzettelijk kleinmoedige verspild waren.

En de vreemdeling bleef te Genève, om licht na duisternis te brengen. Wie was hij?

Johannes Kalvijn, 10 Juli 1509 te Noyon geboren, was de zoon van een bisschoppelijk ambtenaar. Deze omstandigheid was oorzaak, dat de jonge Johannes reeds vroeg met eene kerkelijke betrekking begiftigd werd, ofschoon hij, nog kind zijnde, deze zijne waardigheid door anderen moest laten waarnemen. Johannes trok hiervan intusschen de inkomsten en deze stelden zijn vader, die nu overigens juist niet rijk was, in de gelegenheid zijn zoon eene aanzienlijke opvoeding te geven. Reeds spoedig onderscheidde zich de jonge Kalvijn door ernst en vlijt en zeldzame begaafdheden. Toen hij te Parijs het college van Van de Marck bezocht, trok hij spoedig de aandacht tot zich van den meest bekwamen leermeester der school, Mathurin Cordier, die zijn talentvollen leerling niet slechts Latijn en Grieksch onderwees, maar hem op den waren weg tot verkrijging van wezenlijke geleerdheid bracht. Het smartte Kalvijn, toen hij in 1526 van zijn geliefden leermeester afscheid nemen moest, om zich in het college van Montaigu voor het priesterambt te bekwamen. Straks werden de rollen omgekeerd: de onderwijzer Van de Marck zat aan de voeten van zijn leerling neder, om bij dezen uitnemender wijsheid te leeren dan Grieken en Latijnen verkondigden.

Welhaast had Kalvijn ook op het college te Montaigu alle andere leerlingen achter zich gelaten en zijne leermeesters voorspelden toen reeds, dat hij straks als eene schitterende ster aan den hemel der kerk zou prijken.

Daar kwam zijn neef Olivétan hem bezoeken. Met leedwezen bemerkte Kalvijn, dat zijn neef, een jongmensch van uitstekende geleerdheid, kettische gevoelens aanhing. Vruchteloos poogde Olivétan zijn neef over te halen met paus en priesteroverlevering te breken en den Bijbel te onderzoeken.

„Ik wil u niet langer aanhooren," voegde Kalvijn hem toe. Reeds lang genoeg had hij Olivétan aangehoord. Daar ontstond zelfstrijd in zijne ziel en weldra bemerkten de leeraren van het college, dat hun bekwaamste student gevaar liep aan een anderen hemel te glanzen, dan aan dien, waaraan zij zijn verschijnen voorspeld hadden. Vruchteloos bestreed hij zijne eigen dwaling van het spoor der kerk, vruchteloos zocht hij zijne ziel onder het juk van Rome's slavernij te houden. Hij was der vertwijfeling ter prooi en worstelde, als Luther in zijn cel, met God om genade en om licht.

De martelvuren, waarop de Hervormden hun geloof met hun bloed bezegelden, lichtten over Parijs en bij dat schijnsel zette Kalvijn zich neder om den

raad zijns vriends op te volgen en Gods Woord te onderzoeken. Nu vielen hem de schellen van de oogden en niet slechts vond hij den weg des behouds, maar hij gevoelde ook, hoe goddelooze strik het pausdom voor de zielen was. Hij onttrok zich aan zijne leermeesters, aan zijne vrienden in het college, leefde in stille afzondering en trad weldra voor zijn vader met den wensch het priesterambt te mogen vaarwel zeggen en de rechtsgeleerde loopbaan te kiezen. Zijn vader, die zich ook op dezen weg eene glansrijke toekomst voor den jongen man beloofde, gaf toe en Kalvijn begroette deze toestemming als eene ware verlossing.

Hij beoefende de rechtsgeleerdheid eerst te Orleans, daarna te Bourges en verkreeg weldra eershalve den doctoralen graad. Maar steeds meer werd het verlangen in zijn hart geprikkeld naar hooger eer dan de wereld hem aanbood: een dienstknecht Gods te zijn en het woord der waarheid aan de onder 's pausen heerschappij verdwaaalden te brengen. Nadat zijn vader gestorven was, begaf hij zich weder naar Parijs, deed afstand van zijne kerkelijke inkomsten en predikte er het Evangelie in zijn naasten kring. Wel woedde daar het vuur der vervolging opnieuw, maar steeds meerderen verdrongen zich om den stoutmoedigen jongeling, die van zijn schuilhoek in het groote Parijs eene openbare leerschool maakte. Hier schreef hij zijne beroemde *Institutie*, ten einde de leer der Hervormden te handhaven tegen de aantijging der priesters. Vóór echter dit werk het licht kon zien, had Kalvijn Parijs reeds verlaten. Door zijne vrienden in een mand neder gelaten over de stadsmuren, was hij de veste ontvlucht, waar zijn leven ernstig bedreigd werd. Wel keerde hij er straks voor een oogenblik weder, nadat hij een tijdlang in het gebied van de koningin van Navarre vertoefd had, waar hij vrij prediken mocht, doch andermaal noodzaakte de woede van den vijand hem, zich elders te vestigen. Thans ging hij naar Bazel, waar hij zijne *Institutie* uitgaf en Erasmus leerde kennen, die van hem zou getuigd hebben, dat hij „als een booze pest in de kerk tegen de kerk zou uitbreken". Van Bazel ging Kalvijn naar het hof van Ferrara, waar hij onder bescherming van de vrome en ongelukkige hervormingsgezinde hertogin leefde. Helaas, zij had weldra zelve bescherming noodig en Kalvijn ging naar Duitschland, op een oogenblik, toen de inquisitie hem reeds vervolgde. Hij predikte nog eenige dagen te Aosta, waar de dankbaarheid van de geloovigen hem een gedenksteen oprichtte. Daarna begaf hij zich naar Noyon en verkocht er zijn goederen, om thans in Germanië de rust te zoeken, welke Frankrijk en Italië den voortgejaagde ontzegden.

Zulk een man was het, dien Farel bezwoer te Genève te blijven om met hem en Viret het werk der hervorming voort te zetten. En Genève mocht

zich gelukkig rekenen, dat de volhardende aandrang van Farel de kleinmoedigheid van den vreemdeling had overwonnen. „Gijlieden behoort jaarlijks den dag van Kalvijs aankomst in uwe veste plechtstatig te vieren!” zoo sprak tot de inwoners van Genève een man als Montesquieu, dien men toch zeker niet van eenzijdig Calvinisme verdenken zal. Den 5^{den} September — de stedelijke overheid had tot heden de aankomst van Kalvijn nauwelijks bemerkt — werd „dien Franschman”, zoo heet het in het in het stedelijk archief, „die nog niets voor zijn werken ontvangen had”, een halfjaar traktement, zegge zes daalders uitbetaald. Maar Genève zou zijne zes daalders met woeker en overwinst terug ontvangen, want *die Franschman* zou aan Zwitserland en aan zoovele zielen, daarbuiten in schaduw des doods gezeten, *licht na duisternis* brengen.

„’t Was, of God uit den hemel zelf mij met Zijne machtige hand aangreep”, zoo betuigde Kalvijn zelf later, „toen de doordringende blikken van Farel op mij rustten en hij mij dwong te blijven.” En waarlijk, zoo iemand, dan was Kalvijn van God gegrepen, gegrepen uit de handen van Rome’s tyrannie, gegrepen temidden van den strijd zijner ziel, gegrepen ook uit zijne plannen voor de toekomst. Wat zou hij te Genève doen?

Twee jaren zijn voorbijgegaan. Eene onafzienbare schare vult de ruimte onder de gothische gewelven van Genève’s St. Pieter. Verbazing, spanning, woede, ontroering en wat al niet meer kunt ge op die strakke gelaatsrekken lezen. Daar betreedt een man in de kracht van het leven den ouden kansel. Streng is zijn gelaat, waaraan de bleeke kleur en de spitse baard nog meerder scherpte verleenen. Hoe! Durft hij hier verschijnen? Is niet het prediken hem verboden? Wat deert het hem! Spreken zal hij, nog eenmaal spreken en als een donderslag uit den hooge, zoo rolt zijn stem door de gewelven en zuilengangen. Als een hard boetprediker bestraft hij de inwoners der stad en hare overheden en hij roept de weeën Gods over haar uit. Wel staat de disch des Verlossers gereed, maar de hand, die het brood uitreiken zal, weigert haren dienst. „In een zoo verdeelde en losbandige stad zal ik het Avondmaal des Heeren niet uitreiken!” zoo spreekt de boetgezant.

De menigte heeft zich lang bedwongen. Nu geeft zij hare woede tegen hem lucht in rauwe kreten. De vuisten ballen zich, de degens rinkelen in de scheede. Voorwaar, dat is te veel! Maar hij staat daar, onbewogen, als een rots, waarop de branding en barning der schuimende golven vruchteloos hare kracht breekt.

De prediker was „die Franschman”, dien Farel had bezworen te blijven! Die boetgezant was Johannes Kalvijn en dat volk — het was het volk van Genève.

Zoo zagen we over geheel Europa de morgen der Hervorming aanlichten. Maar we zagen ook de schaduwen van den nacht alom kampen tegen den nieuwen dag, of ze zijn purper konden overschijnen. Luther op den Wartburg, Zwingli bij Kappel, Kalvijn in den kathedraal van Genève, zij roepen allen: „Het licht heeft geschenen in de duisternis, maar de duisternis heeft het niet begrepen.”

Toch: „Post tenebras lux!” zoo schreven we boven den uitgang van dit tijdperk, omdat het als in bloed en vuur tintelt boven de poort van de Kerk der Nieuwe Geschiedenis.

Een Kerstavond in een politiebureau.

’t Was een mistige, natte Decemberavond. Wie de deur niet uit *moest*, zorgde wel dat hij binnen bleef. Tenminste, wanneer het binnen goed huise-lijk was. Morgen zou het Kerstfeest gevierd worden. Maar hoe menigeen ziet telkens dien heerlijken dag met zorg en een hart vol kommer tegemoet.

Zoo was het ook met de arme, jonge vrouw, die op het bijna geheel naakte zolderkamertje met haar vier kindertjes bij den haard zat. Och, ze had even goed aan den anderen kant van het vertrekje kunnen gaan zitten, want van vuur was geen sprake. Koud was de haard en vochtig de muur; het venster sloot niet al te best; de kleinen hoestten, want ze waren ziek; ziek van ontbering. Doch er was geen kruimeltje brood in huis. De arme vrouw was sedert eenige maanden weduwe. Dat wil wat zeggen in een arm handwerkersgezin! „Hij neemt de broodwinning meê in het graf!” kan men niet zelden hooren, wanneer de man sterft en vrouw en kinderen onverzorgd achterlaat. Zoo was het ook hier gegaan.

Toch was de weduwe met haar kleintjes niet verlaten. Zij wist wie de „Helper der weduwen en de Vader der weezen” is. Zij kende Hem en had Hem lief. Maar het geloof kan zóo beproefd worden, als „wateren eens vollen bekers worden uitgedrukt”, dat de geloovige klaagt: „Zou het God weten en zou er wetenschap zijn bij den Allerhoogste?” Dan kan het schijnen of de hemel gesloten en van koper is, en of God het oor afwendt. Evenwel „in Christus Jezus zijn al Gods beloften Ja en Amen. *Allen*, die Hem verwachten, *zullen* niet beschaamd worden.”

Kort na den dood van haar man was ook de weduwe ziek geworden, zoodat ze nog geen cent kon verdienen. En daar zat ze nu, zonder iets. Dat kon niet langer. Ze *moest* uit en beproeven of er tenminste geen snede broods voor de vier kinderen te verkrijgen was. Zoo ging ze de straat op, Gods zegen afbeddende over haar pogingen en met de belofte, dat ze naar huis zou gaan zoodra zij veertig centen had verzameld. Maar veertig centen waren

noodig, en daarom bad ze dan ook met vrijmoedigheid.

Het duurde lang eer ze de helft bijeen had. De meeste menschen, die haar voorbij kwamen, liepen te haastig voort, om op haar te letten. Juist sprak ze weer schuchter een voorbijganger aan, toen ze op den schouder getikt werd door — een politie-agent. Het bedelen was verboden bij de wet!

„Wil je maar even meêgaan!” sprak de agent vrij barsch.

In plaats van te antwoorden riep de arme vrouw: „o God, is dat nu uw weg?”

„Ga maar meê met mij!” zei de agent spottend. „Ik weet den weg wel, moedertje.”

Zwijgend, maar in tranen ging ze met den man mede. Bijna was haar geloof haar ontzonken. Was dat een kastijding Gods, omdat zij bedelde?

Tien minuten later stond zij met den agent in het politiebureau voor den commissaris.

„Zooeven opgepakt, mijnheer,” sprak de agent. „Een bedelares.”

„Bekend?” vroeg de commissaris.

„Nee, mijnheer. Maar niet goed hier,” was het antwoord, terwijl de man naar zijn voorhoofd wees. „Toen ik haar inrukte, zei ze: o God, is dat nu de weg?”

Wat de agent niet begreep, kon echter de commissaris beter vatten. Hij kreeg het vermoeden, dat de vrouw niet zoo gek was, als zijn ondergeschikte vermoedde. Hij moest dat eens voorzichtig onderzoeken, en gaf daarom, zonder op diens aanmerking te antwoorden, den agent last om dadelijk naar de woonplaats der arme vrouw te gaan en nauwkeurig op te nemen, hoe daar alles geschapen stond.

Toen de agent vertrokken was, zei de commissaris vriendelijk: „Ga nu eens zitten, beste vrouw, en vertel me je geschiedenis.”

En ze begon te vertellen. Een treurige geschiedenis. Ze was gelukkig getrouwd geweest, en had tamelijk wel haar brood en nooit gebrek gehad. Maar haar man was ziek geworden, en de ziekte had veel gekost. In dien tijd werd er natuurlijk niets verdiend. Eindelijk toen bijna de geheele inboedel verkocht was, stierf de man. Nee, hij stierf niet; hij ontsiep in den Heere. Dat is een groot onderscheid. En hij kon zijn bedroefde vrouw en zijn vier arme kleine kinderen niets achterlaten dan zijn zegen. Maar dat was ook genoeg. Want de zegen van een godvreezenden vader is meer waard dan zakken vol geld om na zijn dood van te leven.

En sedert dien tijd had ze hard gewerkt voor haar onderhoud en was er altijd door God doorgehouden. Maar daarop was ze ziek geworden, en wel weer hersteld, maar ze had niets overgehouden, niets. Toen was zooeven gebeurd wat ik u daar straks vertelde.

En toen nu de agent van politie haar arresteerde,

had ze in de bangheid des harten uitgeroepen: „o God, is dát nu uw weg?” Want ze had het niet kunnen gelooven. En daar zat ze nu. Zou ze nu naar de gevangenis gebracht worden? Waar zouden haar lieve kinderen blijven? Wie zou voor hen zorgen?

Ondertusschen kwam de politieagent terug. Hij had haar woning dadelijk gevonden. Hij had gezien dat alles uiterst armoedig, maar kraakzindelijk was. En in een hoek op een paar stroomatrasen lagen de vier kindertjes gerust te slapen.

Hij werd weer weggezonden. En daarop hernam de commissaris: „Ja, beste vrouw, dát is nu Gods weg. Ik heb vóór een paar maanden mijn lieve vrouw verloren. Ze is naar den hemel gegaan, en heeft mij twee kinderen nagelaten. Nu heb ik een huishoudster nodig. Die huishoudster is niemand anders dan *gij*. Uw kinderen kunnen bij ons wonen. En we zullen zorgen dat ze ook wat leeren.”

De vrouw viel op de knieën om God te danken en vergeving te vragen voor haar ongeloof van daar straks. Wat had God genadig voor haar gezorgd, juist door haar te laten gevangen nemen! Was dat niet veel beter dan veertig centen?

Dadelijk ging er een vigelante met de vrouw er in om de kindertjes te halen. Wat keken die vreemd, toen ze half slapend in 't rijtuig gebracht werden en naar een goed huis gereden! Daar kregen ze ieder een flinke boterbam en een lekker glas melk, en werden toen in zulke zachte bedden te slapen gelegd, als ze nog nooit gevoeld hadden.

En de commissaris had zich niet bedrogen. Hij had een flinke huishoudster gekregen, die van zeszen klaar was. En dat op vrij wat beter manier dan een ander misschien op tien advertentiën er eene krijgt.

Zoo ging het een jaar voort. De kinderen gingen naar school en leerden goed. Maar ze werden grooter en vereischten alle zes meer en meer zorg. En toen duurde het niet lang meer, of mijnheer trouwde met de huishoudster, die God hem op zoo merkwaaardige wijze gezonden had. Zoo werd de welgezeten man vader van de vier arme kinderen. Zoo kwam de zegen, dien hun eigen vader stervend over hen had uitgesproken, in rijke mate thuis.

Het schoonste van deze geschiedenis is, dat ze geruimen tijd geleden letterlijk zoo in Nederland gebeurd is.

UIT HET LEVEN.

Tusschen Naumburg aan de Saale en Camburg a/S. ligt het schoone plaatsje Priessnitz temidden der Thuringer bergen verscholen. Ook tot dit bijna vergeten dorp hadden in 1806 de verschrikkingen van den oorlog zich uitgebreid.

Den 14^{en} October had Napoleon de Duitschers, die door den hertog Karl Wilhelm van Brunswijk aangevoerd werden, bij Jena geheel verslagen en zich binnen de muren van Naumburg teruggetrokken.

Twee dagen later trok eene afdeeling Fransche soldaten, door een jeugdig officier, Georg Antonio Govean genaamd, aangevoerd, Priessnitz binnen, plunderden de winkels, staken de huizen in brand, en dreven onder vele mishandelingen, vrouwen, grijsaards noch kinderen ontziende, alle inwoners naar de marktplaats.

Hier haalde de officier een bevelschrift tevoorschijn, en kondigde den van vrees sidderenden bewoners aan, dat de generaal Davoût, die zijn hoofdkwartier in Naumburg opgeslagen had, na raadslaging met den krijgsraad, bevel gegeven had, de plaats Priessnitz geheel te verwoesten, en alle mannen en jongelingen te doodden.

„En om welke misdaad treft ons dorp zulk een hard oordeel?” vroeg op kalmen toon een jeugdig student, uit de menigte tevoorschijn tredende, die angstig tezamen drong.

Verbaasd staarde de officier den jongen man aan, die zoo kalm zijn doodvonnis aanhoorde, en hem op zulk een gebiedenden toon reden van zijne handelingen vroeg.

„Wat hebt gij met de reden daarvan te maken?” antwoordde hem de officier norsch; „bereidt u liever tot sterven;” en zijn soldaten een wenk gevende, stormden deze met geveld bajonet op de kermende menigte in, die angstig naar alle zijden heenvluchtte.

„Terug!” riep met donderende stem de moedige jongeling. „Bedenk, dat al dit onschuldig bloed op uw hoofd rust,” ging hij voort tot den officier; „wat hebben wij gedaan, dat gij ons, weerloozen, durft aanvallen?”

Eenige oogenblikken aarzelde de officier; toen gebood hij zijnen soldaten, af te houden.

„Hoe is uw naam?” vroeg de officier.

„Grossmann,” antwoordde de student.

„Goed; en gij wilt de misdaad weten, waarvan gij beschuldigd wordt?”

„Ja.”

En zijn bevelschrift ontvouwende, las de officier met luider stem voor, dat door den krijgsraad besloten was, alle mannen en jongelingen, die in Priessnitz hun verblijf hielden, te doodden, wíjl vóór eenige dagen vier Fransche soldaten, die een konvooi begeleidden, door de bewoners van Priessnitz gedood waren en het konvooi geplunderd was.

„En wat hebt gij nu tot uwe verontschuldiging aan te voeren?” vroeg de officier den student, die kalm de beschuldiging aangehoord had.

„Wel, dit,” antwoordde hij, „dat geene inwoners van Priessnitz zich aan deze misdaad schuldig gemaakt hebben, doch eenige boeren, die hier in den omtrek wonen, terwijl deze niet de soldaten, doch de laatsten hen aangevallen hebben, die niet dan uit zelfverdedi-

ging hunne aanvallers doodden. En nu verzoek ik u vriendelijk,” ging hij voort, „een renbode naar Naumburg te zenden, die den generaal Davoût de ware toedracht der zaak mededeelt en hem om intrekking van het vonnis verzoekt.”

Niet dan na lange aarzeling voldeed de officier aan dit verzoek. Een der soldaten tot zich roepende, gebood hij hem, naar Naumburg te rijden en generaal Davoût dit verzoek mede te deelen.

Na eenige uren, die den ongelukkigen veroordeelden zoovele eeuwen toeschenen, keerde de soldaat terug en overhandigde den officier een bevelschrift.

„Helaas!” zeide deze, het geschrift gelezen hebbende, „de generaal beveelt mij het eerste bevel ten uitvoer te brengen. Ik kan niet anders doen dan gehoorzamen” —, en zijn soldaten bevel gevende, stak een gedeelte van hen de stad in brand, terwijl het andere de weerlooze slachtoffers aanviel.

Met heldenmoed verdedigden Grossmann en nog tien andere jongelingen, die zich om hem geschaard hadden, zich tegen de aanrukkende Franschen, middeleerwíjl den bewoners gelegenheid gevende, zich door een overhaaste vlucht het leven te redden.

Niet dan na langen strijd konden de Franschen de dappere, zelfopofferende jongelingen ontwapenen en gevangennemen.

„Uw vonnis is geveld,” zeide Govean tot Grossmann, „ik geef u tien minuten, om u voor te bereiden.”

„Ons doel is bereikt,” antwoordde deze, „uwe slachtoffers zijn ontkomen, den dood zien wij zonder vrees tegemoet.”

Nu wierpen de jongelingen zich in elkanders armen, terwijl ze een teeder afscheid van elkander namen.

Met eenige korte woorden spoorde Grossmann hen aan, even moedig te sterven, als zij gevochten hadden.

„Wij zijn gereed,” zeide hij, nu kalm naar voren tredende.

Eenige soldaten bonden nu den gevangenen een doek voor de oogen, de geweren werden aangelegd, het commando „Geef vuur!” weerklonk, en — toen de rook optrok, zagen de jongelingen, toen zij de doeken van hunne oogen rukten, dat de soldaten verdwenen waren, en zijzelf allen ongedeerd naast elkander stonden.

De officier, bij wien nog niet alle gevoel voor recht uitgedoofd was, medelijden hebbende met de ongelukkigen, die zoo dapper gestreden hadden, had bevel gegeven, over de hoofden der veroordeelden heen te schieten.

Ontroerd wierpen allen zich op de knieën, om God voor hunne redding te danken.

Daarna stonden zij op, en spoedden zich naar hunne betrekkingen, die hen niet anders dan verloren achtten.

De student Grossmann trok later naar Leipzig,

voltooid daar zijne studiën, en verwierf zich als superintendant en hoogleeraar aan de universiteit een naam, dien hij later als stichter der Gustaaf-Adolf-vereening vereeuwigde. In hoogen ouderdom stierf hij den 29sten Juli 1857.

Vijftig jaar na dezen gewichtigen dag, den 16^{en} October 1856, richtten de inwoners van Priessnitz op dezelfde plaats, waar Grossmann met zijne heldenschaar zoo dapper gestreden had, een monument op, terwijl nog steeds de 16^e October door ieder inwoner van Priessnitz feestelijk gevierd wordt.

J. A. W. JR.

In een Nederlandsch-Amerikaansch blad, van belist Christelijken geest, lezen we dezer dagen 't volgende:

„Niet lang geleden hebben wij melding gemaakt van een groote feestelijkheid, die plaats vond te Chicago, toen men aldaar den eersten steen legde van het groote Roomsche academie-gebouw. Hoe men door allerlei vertooningen en door het bijeenbrengen van een groote menigte menschen den Sabbat ontheiligde, is zekerlijk nog niet uit het geheugen onzer lezers verdwenen.

Zondag 22 September l.l. had men in Chicago een soortgelijk schouwspel. Een groote menigte — de nieuwsbladen spreken van 5000, meestal in uniform — trokken door de straten der stad, onder geleide van den aartsbisschop Feehan en vergezeld van 15 muziekkorpsen.

Dit geschiedde „ter eere van God”. Hoe men echter iets tot eer van God doen kan, wanneer men zijn gebod met voeten treedt, is ons niet duidelijk. Wij gelooven, dat de overtreding van Gods gebod tot oneer van Gods naam verstrekt. Eigenwillige godsdienst echter bekommert zich om Gods wetten en inzettingen volstrekt niet. In Protestantsche kerken gebeuren soms ook wel dingen op Zondag, die met een gezonde opvatting van den publieken eeredienst niet wel strooken. In de Roomsche kerk echter schijnt men er een deugd uit te maken, om op den dag des Heeren „tot eer van God” dingen te doen die niet betamen.

Het is echter ontzettend te zien, hoe de Roomsche Katholieke kerk in onze groote steden groeit. De gemeente, die 22 September den eersten steen legde van haar gebouw, was het „St. Alphonsus kerspel”. In September 1881 werd dit kerspel georganiseerd. In 1883 werd een school gebouwd. In 1889 bestaat dit kerspel uit 1.100 huisgezinnen en waagt den eersten steen te leggen van een gebouw, dat \$ 250,000 eischt tot zijne voltooiing.

Terwijl wij Protestanten denken aan het omverwerpen van onze beginselen, en onze sterkte zoeken in liberale denkbeelden, gaan de Roomschen voort in het ondermijnen van onze muren en het oprichten der „Heilige Moederkerk”.

Het is tijd dat wij ontwaken en terugkeeren tot de beginselen, de leer en het geloof, dat in onze vaders woonde, toen zij in 's Heeren kracht de banier van Rome verbraken.”

Is die laatste waarschuwing alleen noodig voor Amerika?

H.

De welbekende predikant Grattan Guinness, van de Londensche Zendeling-opleidingsschool, heeft, reizende door het zuiden der Vereenigde Staten, aan de inrichtingen der Baptisten dertig studenten (kleurlingen) gevonden, die plan hebben om als zendelingen naar de Congo, Afrika, te gaan. En op de onlangs gehouden jaarfeesten, te Boston, bood een twintigtal studenten zich aan, om naar de heidenwereld te gaan als zendelingen. Hun vraag was slechts: „Wilt gij ons zenden en onderhouden?”

H.

Toen kardinaal Haynald nog bisschop van Zevenbergen was, keerde hij op zekeren tijd weder naar huis, na een lange reis die hij gemaakt had. Vergezeld van zijn secretaris Lönhart, die later zijn opvolger werd, hield hij zich ten laatste in Torda op. Den avond vóór het vertrek vroeg Lönhart de rekening van den hotelhouder en ontdekte tot zijn grooten schrik, dat het geld, dat zij bij zich hadden, niet toereikend was. Een bisschop kan toch niet afreizen en zijn rekening onbetaald achterlaten! Haynald echter was in het minst niet verlegen, maar zond den knecht dadelijk naar de apotheek van Gabriël Wolff, een ouden bekende van hem, met het bevel het volgend recept te laten gereedmaken, dat nog heden als een aandenken in de apotheek bewaard wordt:

R. P.

Notam austriacam¹⁾
Numero

Ducenta.

DS. Eén dag te gebruiken.

Datum.

Dr. Haynald.

De apothekersbediende, een bloedverwant van zijn patroon, werd uit den eersten slaap gewekt, maar was verheugd den bisschop van dienst te kunnen zijn en wilde zelf het middel gereedmaken. Hoe hij echter ook in de Pharmicopeia bladert, een geneesmiddel als opgegeven is, vindt hij niet in de apotheek. Buiten adem snelt hij naar zijn patroon, die, nadat hij het recept gelezen heeft, zegt: „Dat is geen gewoon recept, dat zal ik zelf gereedmaken, ga maar naar bed.” Hij neemt de twee banknoten van honderd gulden, die voor één dag gebruik bestemd zijn, vouwt ze in poederpapier, steekt ze daarna in het

¹⁾ Oostenrijksche banknoten; tweehonderd.

poederdoosje en zendt ze naar den bisschop, met de boodschap, dat zoo de poeders niet voldoende zijn, hij gerust in denzelfden nacht om een nieuwe dosis kan zenden. Dit was echter niet noodig en de eerste werd zelfs na het gebruik van één dag onder dankzegging teruggezonden.

H.

Zekere George Jacob Schweinfurth, meer bekend als de „Michigansche Messias“, bevindt zich tegenwoordig in Alpena, N.-Amerika. In die stad heeft hij veertig of vijftig volgelingen, die zich den naam toekennen van „Perfectionists“ (volmaakten). Zij zien in Schweinfurth den teruggekeerden Verlosser en geen opofferingen zijn hun te zwaar voor hun gevierden voorganger. —

Schweinfurth is iemand van stil en ingetogen karakter. Zijn aanblik verraadt volstrekt niet den man, die zooveel invloed uitoefent over anderen; zijn gestalte is van middelmatige grootte en tengeren vorm. Zijn haar en baard hebben een weiligen groei; hij scheert zich nimmer en raadt ook zijn volgelingen aan om den natuurlijke groei van haar en baard niet te beperken. Schweinfurth is het hoofd eener sekte, die 15 jaren geleden door zekere mevrouw Dora Beekman werd gesticht. Zij was de vrouw van een Congregationeel predikant en leerde, dat zij bezielde was met de eigenschappen van den verrezen Heer. Haar hoofdkwartier was Byron, bij Rockford in Illinois, waar zij overleed. Eenigen tijd later stond Schweinfurth op, predikte de wederverschenen Christus te zijn. Zijne leer vond aanhang in onderscheidene steden in het land. De sekte heeft kerken te Chicago, St. Charles, Minneapolis, Paw Paw, Louisville, Leavenworth, Kansas City, Alpena, en leden in andere plaatsen. — Schweinfurth, die voorheen in behoeftige omstandigheden verkeerde, bezit tegenwoordig een half miljoen dollars.

H.

CHRISTOPHILUS,

het altijd lezenswaard jaarboekje van het Nederlandsch Jongelingsverbond, heeft voor de 17^e maal het licht gezien, en doet wederom den samenstellers eer aan; ook de uitvoering is net, en de plaatjes zijn goed.

Men vindt hier tal van nuttige en dienstige opgaven en, als van zelf spreekt, zeer uitvoerige over onze jongelingsverenigingen. De kalender bevat ook geschiedkundige herinneringen. Vermeld worden vier Jongelingsverbonden; het oude, het Nederlandsch Jongelingsverbond, met acht ringen (zij 't weldra meer!). Vele Verenigingen hebben Zondagsscholen of knapenverenigingen; de suppletiefondsen voor Christelijk onderwijs nemen toe. Uit de omvangrijke statistiek blijkt, dat Nederland thans een 460 verenigingen telt met 8000 leden. Zonderling is, dat een vierde deel der secretarissen eenvoudig geen opgaven zonden!!

Het mengelwerk leverden in poëzie of proza de heeren

Ds. N. A. de Gaay Fortman, A. J. Hoogenbirk, Ds. P. J. Moeton, W. v. Oosterwijk Bruijn, Ds. L. C. Schuller tot Peursum e. a. De stukken verschillen natuurlijk naar vorm en inhoud zeer, doch alle zijn de lezing overwaard, zoodat het daarbij uiterst goedkoope boekse velen, ook die geen jongelingen zijn, een aangenaam oogenblik kan schenken — en meer dan dat.

Den samenstellers, den heeren B. J. Gerretson Jr. en J. Ph. Marmelstein komt eer toe voor hun niet gemakkelijken arbeid. Wij weten eenigszins hoe veel lasten en weinig lusten er aan verbonden zijn. Maar — het einde kroont het werk.

De Heere make den weg van dit boekse voorspiedig! 't Is verkrijgbaar bij de samenstellers te Rotterdam en te Amsterdam.

EEN COEDE TIJDING

kunnen we aan het slot dezes jaars onzen lezers brengen: **Excelsior blijft voortbestaan.**

Voor dezen uitslag der vele bemoeienissen van den laatsten tijd brengen we allereerst den Heere onzen dank, die 't aldus leidde. Tevens betuigen we onze erkentelijkheid aan zooveelen, die op een of andere wijze de voortzetting van het bij velen blijkbaar geliefd tijdschrift mogelijk maakten. Het is gebleken en dat we niet tevergeefs arbeiden en dat we tal van goede vrienden hebben. Dat de voortzetting niet kon geschieden zonder belangrijke opofferingen van de zijde der redacteurs en der uitgevers, spreekt van zelf.

We hopen, op de wenschen onzer lezers lettend, voort te gaan, datgene te doen waartoe God ons zal in staat stellen, voor ons volk iets goeds en bruikbaar te leveren. Daartoe zal ons veler belangstelling en medewerking hartelijk welkom zijn. Zij de Heere, die ons in het haast geëindigd jaar zijn liefde verrassend betoonde, en lezers en schrijvers ook in 't nieuwe nabij!

DE REDACTIE.

PRIJSVRAAG.

Reeds nu kunnen we mededeelen, dat in N°. 1 van den nieuwen jaargang zal verschijnen deze PRIJSVRAAG:

Men wenscht een levensbeschrijving van *Jan Pietersz. Koen*, den stichter van Batavia.

Het stuk moet levendig, in verhaaltrant, zijn gesteld, mag 6 à 8 blz. van Excelsior, desnoods iets meer beslaan, en moet niet slechts kroniekmatige, maar ook oordeelkundige mededeeling behelzen. 't Papier mag slechts aan één zijde en duidelijk beschreven zijn.

Elk inzender geeft in een afzonderlijk briefje naam, adres en ouderdom op.

Het beste antwoord wordt bekroond met het werk:

Handboek der geschiedenis van het Vaderland

DOOR

Mr GROEN VAN PRINSTERER.

3e druk. Gebonden f 6.50.

Druk van P. Groenendijk.